prōd-eō, *īre, iī, itum* [*prōd = prō] 1) vycházeti odněkud n. abs. ven, vystupovati, vykročiti; předstupovati; o vojsku vytrhnouti; o lodích vyplouti a) *obviam p. alci*; *ad foedus faciendum duces prodeunt L*; *in contionem p.*; *in publicum p.* (praegn. i samo *p.*) vystoupiti na veřejnost, pod. obr. *in lucem p. C*; s doplňkem *si* (*Capito*) *testis prodierit C* jako svědek; *prodis ex iudice Dama H* vycházíš (na ulici) změniv se (přestrojením) ze soudce v (otroka) Damu; b) přenes. vycházeti význ. objevovati se, ukazovati se: *nocens ferrum prodierat O*; *prodit in summum seminis herba solum O*; 2) jíti (dále) vpřed, postupovati a) *longius p. Cs*; *in imbelles gentes eos p. L* narazi na ...; o lodích *ad fauces portus p. Cs* plouti až k ...; *illae tantum p. volando V* tak daleko vpřed letěti; b) přenes. význ. šířiti se: *si paulatim haec consuetudo serpere ac p. coeperit C*; zacházeti, zabíhati přes hranici: *ne extra modum sumptū prodeas C* abys nepřekročil míry v ...; 3) metaf. vystupovati, vybíhati, vyčnívati, vynikati: *prodibant tali O*; (*rupes*) *prodit in aequor V*.

prō-dīcō, *ere, dīxī, dictum* (vl. stanoviti dopředu); ob. ve rčení *diem p.* t. t. soudní a) určiti další lhůtu k projednávání věci = věc odložiti, odročiti; b) vůb. určiti lhůtu, položiti rok. — Někdy bývá zaměňováno s *praedico* (v. t.) význ. předpovídati.

Prodicus, *ī, m.* [*Πρόδικος*] Prodikos z ostr. Kea, sofista, vrstevník Sokratův; adj. **Prodicius**, *a, um* Prodikův, u Prodika.

prōdigē, adv. [*prodigus*] marnotratně.

prōdigentia, *ae, f.* [*prodigo*] marnotratnost, mrhání, plýtvání: s gen. obj. (jehož nepřekl.) *p. opum T*.

prōdigiāliter, adv. [*prodigialis*] nestvůrně, nepřirozeně: *variare rem p. H*.

prōdigiōsus, *a, um* [*prodigium*] nepřirozený, neobyčejný: *prodigiosa atria Circes O* kouzelné.

prōdigium, *iī, n.* [*prod* a **agiom* od *aio*] vl. předpověď; 1) znamení, úkaz (nadpřirozený, neobyčejný, významný a p.), věstící ob. něco zlého: *publica prodigia L* státu se týkající; 2) metaf. neobyčejný úkaz, neslýchaná (nevídaná, podivná) věc (událost), div: *prodigiis venit modus O* přízrakům; *fratris sui fratremque secutis prodigiis O* podivným osudem svého bratra i následujícími divy; 3) meton. příšera, nestvůra, stvůra, obluda, ohava (o lidech i zvířatech): *duo importuna prodigia, quos* (vazba dle smyslu) ... *C* (o konsulech); *Cresia prodigia V* (kretský býk.)

prōdigō, *ere, ēgī, āctum* [*prod* a *ago*] (vl. hnáti vpřed, zahnati) utratiti, promrhati, rozplýtvati.

prōdigus, *a, um* [*prodigo*] 1) marnotratný, mrhavý, plýtvající, (příliš) štědrý (*rē*, básn. i *alcis rei* něčím): *p. aeris H*; (*Chatti*) *prodigi alieni, contemptores sui T* cizím plýtvají, o své nestojí; — o věcech *prodigae epulae T*; 2) přenes. a) štědrý; bohatý, oplývající (*alcis rei* něčím): *locus p. herbae H*; b) spec. rád dávající = nešetřící něčeho, málo cenící něco: *animae magnae prodigum Paullum H*; obr. *arcani fides* (důvěrnost) *prodiga H*.

prōditiō, *ōnis, f.* [*prodo*] zrazení, zrada a) s gen. subj. vyzrazení, prozrazení: *unius ex collegio proditione L*; zrádcovství, zrádnost; b) s gen. obj. *patriae proditiones C* zločiny zrady proti vlasti.

prōditor, *ōris, m.* [*prodo*] zrádce (vl. i metaf.); básn. appos. *latentis p. puellae risus H* (= prozrazující dívku); vyzrazovatel: *suorum flagitiorum p. T*.

prō-dō, *ere, didī, ditum* I vydávati; ku předu n. ven dávati, stavěti, klásti, vynášeti, vybírati; 1) spec. ze sebe vydávati, roditi, plodit (obr.): *bona exempla p. T*; *exemplum p. L* dávati výstražný příklad (viz i níže); 2) metaf. a) vydávati na jevo, vyjevovati, projevovati, zjevovati, jeviti, ukazovati; vyhlašovati, vynášeti, pronášeti; b) α) prohlašovati, jmenovati: *p. flaminem C*, *interregem L*; β) zavádětí, ustanovovati, zakládati: *bellicas caerimonias p. L* (viz i níže); c) praegn. α) vyzrazovati, prozrazovati: *si prodiderit commissa fide* (dat.) *H*; β) vydávati v nebezpečenství, na pospas, v záhubu: hend. *proiectis ac proditis ad pugnam L* vydaným na pospas v nebezpečenství bitvy; *ad mortem si te prodiderim V*; *ignari se iam a suis vatibus proditos L*

záhubě ostaveni; zrádně vydávati, zrazovati: *p. rem Danaam O*; *fidem p. S* dané slovo zrušiti; II dávati dále, předávati; 1) a) *qui genus a sanguine Teucri proderet V* dále povede; b) zanechávati, zůstavovati; odkázati: (*regnum*) *a Tantalo proditum C* (jako dědictví); *caerimonias posteris p. C*; *exemplum posteris p. Cs*; 2) metaf. (*memoriae*) *p.* (*alqd, de re,* s acc. c. inf.) vl. odevzdati paměti o podání (tradici) ústním n. písemném = připomínati, buď vypravovati n. zaznamenati, zapsati, sepsati něco: *ut poetae tragici prodiderunt C* jak napsali = vypravují; *memoriae proditum est C* vypravuje se; *memoriae prodendus CsC* paměti hodný; s abl. *alqd memoriā proditum est CCs* něco jest zachováno (ústním) podáním, v podání, o něčem se zachovalo, jest (ústní) podání; *duplex memoria prodita est N* (zachovalo se =) jest dvojí podání.

prō-doceō, *ēre, —, —* hlásati, kázati *H.*

prodromus, *ī, m.* [*πρόδρομος*] vl. napřed běžící; 1) posel; 2) pl. sev. vých. větry letní, nastávající několik dní před ranním východem Siria.

prō-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I vésti odněkud vpřed; 1) a) vyváděti: *copias p. Cs* vytáhnouti, vytrhnouti s mužstvem; o ptácích *ales ab alto quae prolem produxit nido O*; o lodích vytáhnouti, vyvléci *Cs*; básn. *neque te funere produxi V* nedoprovodila jsem (při pohřbu =) ke hrobu; b) předváděti, uváděti, zejm. před shromáždění lidu, před soud, na jeviště a p.: *testes p. C*; — praegn. vyvésti k přehlídce: *legione producta Cs* při přehlídce legie; vyvésti k vydání, vydati: *captivos p. Cs*; 2) metaf. a) vyvésti význ. vylákati: *dolo productum in proelium N*; *notitiā Septimii productus Cs*; b) přivésti až k něčemu α) povznésti, povýšiti, pozdvihnouti: *regem quasi productum esse ad dignitatem C*; β) zavésti, svésti: *quo discordia cives produxit V*; γ) přiměti, pohnouti; c) význ. roditi, plodit: *qualia producit corpora tellus V*; tvořiti: o slovech *nomen productum a . . . C* odvozené; *p. nomen H* zavésti; II vésti dále vpřed; přenes. 1) místně *vallum p. L* vésti; protahovati, roztahovati: *aciem p.*; 2) o čase protahovati, prodlužovati vléci: *res producitur Cs* rozhodnutí se protahuje; *vitam p.* život dále vléci = dále žíti (ale *Varro vitam Naevii producit longius C* prodlužuje = myslí, že žil déle); *convivium ad multam noctem* (pozdě do noci) *producimus C*; básn. *te producent lucernae H* zdrží tě, musíš tu setrvati; podržeti, nevzdati se něčeho: *eo usque spem vitae produxerat T*; 3) vésti k větší velikosti: *ignes ad flammas producit O* rozdmýchá; zvětšovati; zejm. dávati vyrůsti, pěstovati, zachovávati: *tempus in aristas semen producit O*; *arborem p. H*; *producas subolem H.* Part. **prōductus** význ. adj. v. t.

prōductē, adv. [*productus*] prodlouženě, zdlouženě, dlouze.

prōductiō, *ōnis, f.* [*produco*] prodloužení, zdloužení; délka.

prōductus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *produco*] 1) prodloužený, zdloužený, protažený, dlouhý; 2) neutr. *producta* t. t. filos. překlad řec. *προηγμένα*, povýšený, přední *C* (srov. *praecipuus, praepositus*, opak proti *primus* i *remotus*).

proēgmena, *ōrum, n.* [*προηγμένα*] t. t. filos. stoické věci zasluhující přednosti (ale ne absolutně dobré) *C.*

proeliātor, *ōris, m.* [*proelior*] bojovník.

proelior, *ārī, ātus sum* [*proelium*] bojovati, potýkati se, zápasiti.

proelium, *iī, n.* bitva, boj; půtka, šarvátka; zápas (vl. i přenes.): *p. in manibus facere S* bojovati muž proti muži; *proelio excedere Cs* opustiti bojiště; *redire in p. L* do šiku, do řad; útok: *proelio lacessere alqm, abstinere Cs*; — básn. bojovníci: *Colchis armigera proelia sevit humo Pr.*

Proetus, *ī, m.* [*Προῖτος*] syn Abantův, vládce v Tirynthu, bratr Akrisiův, s nímž žil v nepřátelství; dle *O* byl proměněn od Persea Medusinou hlavou v kámen za to, že Akrisia byl zbavil trůnu; odt. **Proetides,** *um* (acc. *as*), *f.* dcery Proitovy, jež za trest, že pohrdaly bohy, byly stiženy šílenstvím, ve kterém se pokládaly za krávy a z kterého je vyléčil Melampus.

profānō, *āre, āvī, ātum* [*profanus*] znesvětiti; přenes. *pudorem profanant Cu* stud svůj mrhají.

profānus, *a, um* [*pro* a *fanum* vl. co jest mimo posvátné místo] **1)** **a)** neposvátný, světský, profanní: *cum omnia victoriā suā profana fecisset C* zbavil posvátnosti; subst. *in profano L* na neposvátném místě (op. *fanum*); *secernere sacra profanis H*; **b)** o osobách nezasvěcený do kultu, zejm. do mysterií: *procul este, profani V*; – přenes. *odi profanum volgus H* nezasvěcený do služby Musám = všední; **c)** neslavnostní; všední; nečistý: *tegmina profana T*; **2)** metaf. praegn. bezbožný, bohaprázdný: *mens profana O*; *p. princeps T* zvrhlý, bříšný; nečistý; – *profana avis O* zlověstný (t. j. výr).

profectiō, *ōnis, f.* [*proficiscor*] **1)** odchod, zejm. vojen. odtažení, tažení, výprava; odjezd; cesta; **2)** vycházení: metaf. *p. istius pecuniae requiratur C* odkud pocházejí, původ.

profectō, adv. [z *pro facto* o tom, co jest pokládáno ‚za věc skutečnou'] zajisté, dozajista, věru, rozhodně, jistě, vskutku, vpravdě (o subjekt. přesvědčení).

1. profectus, *ūs, m.* [*proficio*] postup, pokrok, prospěch, úspěch; výsledek, účinek.

2. profectus part. perf. od *proficio* a *proficiscor*.

prō-ferō, *ferre, tulī, lātum* **I** vynášeti, přinášeti; **1)** *arma ex oppido p. Cs* (k vydání); vybírati, vyndávati; – přenes. *pecuniam p. alci Cs* vybrati, vyzdvihnouti pro někoho; **2)** spec. (vl. i metaf.) **a)** přinášeti, vytahovati: ukazovati, předváděti, předkládati: *litteras proferri atque aperiri iubet C*; *Medusae protulit ora O*; zejm. o dokladech při úředním jednání; **b)** uváděti, jmenovati, připomínati, citovati (ku př. spisovatele, místo z knihy a p.): *exemplum p. C*; **3)** praegn. **a)** vynášeti na jevo, uváděti na veřejnost, ukazovati, objevovati, projevovati: *in medium p. C* na veřejnost; *in lucem p. H*; *Montanum, quia protulerit ingenium, extorrem agi T*; *proferunt se ingenia hominum Plin* vystupují; **b)** spec. vynášeti na jevo něco nového, vystupovati s něčím novým, vynalézati: *primus qui protulit enses Tib*; *cum lingua . . . nova rerum nomina protulerit H*; *si proferres ignota primus H*; tvořiti: *artium* (uměleckých děl), *quas Parrhasius protulit H*; **4)** metaf. roditi, ploditi něco; dáti růsti něčemu, býti příznivý vzrůstu něčeho: *laurum profert* (*caelum*) *Plin*; **II** nésti ku předu, poponášeti; **1)** ku předu dávati (stavěti, klásti): *agger inter manus proferebatur Cs* byl podáván (dopředu) z ruky do ruky; básn. *unde pedem p. pudor vetet H* vykročiti, hnouti se; posunovati ku předu, postoupiti s něčím: *p. munitiones, castra Cs, pomerium L*; zanésti něco někam, též metaf. někoho; **2)** metaf. **a)** zvětšovati, rozšiřovati: *imperium p.*; o čase prodlužovati: *vitam p. C*; **b)** povznášeti, vyvyšovati, pozdvihovati: *ut alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat T*; **c)** oddalovati, odkládati, zdržovati: protahovati: *res prolatae C T* zastavení všeho úřadování (srov. *iustitium*), prázdniny; *prolato honore in urbem intravit T*; *diem proferet Ilio H* osudný den zdrží; *p. fata* (smrt) *parentis V*.

professiō, *ōnis, f.* [*profiteor*] veřejné přiznání **a)** projev, osvědčení: *p. pietatis T*; **b)** ohlášení, přihláška, udání jména, jmění n. zaměstnání: *p. flagitii T*; – meton. α) zápis přihlášky: *tabulis, quae solae ex illa professione obtinent . . . auctoritatem C*; β) provozování živnosti, živnost, zaměstnání: *magicae artis p. Cu.*

professor, *ōris, m.* [*profiteor*] (veřejný) učitel, professor (abs. n. *alcis rei* něčeho) *Plin.*

professōrius, *a, um* [*professor*] učitelský, ‚kantorský': *professoria lingua T.*

pro-fēstus, *a, um* nesváteční, všední (op. *festus*): *festis profestisque diebus L*, pod. *profestis lucibus et sacris H.*

prō-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*pro* a *facio*] dostávati se ku předu; **1)** *tridui viam profecisse Cs* tři dni cesty vykonal, urazil (jiné čtení *processisse*); **2)** ob. metaf. **a)** pořídit, vyříditi, prospěti, míti úspěch, zdar (abs. n. *plus, nihil, tantum* a p., což překládáme přívlastky míti úspěch větší, žádný, tak veliký a p.) (*in re* v něčem, *in* n. *ad rem* vzhledem k něčemu): *quoad te, quantum proficias, non paenitebit C* pokud budeš spokojen svými pokroky; básn. *bracchia non profectura precando*

tollere O vztahovati paže (nemající ničeho pořídit prosbou =) nadarmo ku prosbě; **b)** prospívati, přispívati, pomáhati, býti platný, užitečný (*ad alqd* něčemu): *nulla res tantum ad dicendum proficit, quantum scriptio C.*

pro-ficīscor, *ī, fectus sum* [inchoat. k *proficio*] vl. vydati se ku předu; **1)** **a)** vydati se na cestu, vyjíti, odcházeti, odcestovati, vypraviti se; o lodích vyplouti, vyjeti, odplouti; spec. vojen. vytáhnouti, podniknouti výpravu (abs., *ex* n. *a loco* odněkud): *navibus p. N* (na lodích) vyplouti; *alci subsidio* (dat. účel.) *p. CCs* na pomoc; básn. *ne quaere, profecto* (sc. *Pallanti*) *quem casum portenta ferant V* jaký osud mu znamení věstí (pro dobu), až vytáhne do boje; **b)** jíti, ubírati se; vojen. táhnouti; — přenes. o postupu myšlenek *nunc proficiscemur ad reliqua C* půjdeme, přejdeme; **2)** metaf. vycházeti **a)** o počátku = začínati: *ab hoc initio profectus Cs*; *omnis institutio debet a definitione proficisci C*; **b)** o původu = pocházeti, vzcházeti, vznikati: *genus a Pallante profectum V*; *ut plura a parente p. non potuerint N* přijíti = více nemohl dostati; *Zeno et ii, qui ab eo essent profecti C* jeho následovníci; *grata si a virtutibus proficiscerentur T*; praegn. *a nostra voluntate proficiscitur C* sm. závisí na naší vůli.

pro-fiteor, *ērī, fessus sum* [*pro* a *fateor*] **1)** **a)** veřejně vyznávati, přiznávati (se): *verum p. O*; **b)** (veřejně) prohlašovati, ohlašovati, vyhlašovati, činiti prohlášení (abs., *alqd, de re*): *quod in principio professi sunt rerum scriptores L*; *quae se certare professa est O* přihlásila se k zápasu; **2)** spec. **a)** ohlašovati u úřadů, přiznávati, udávati (jméno, jmění a p.): *ut apud decemviros, quantum habeat praedae, profiteatur C*; *Caesar, quantum quis damni professus erat* (*exsolvit*) *T*; *nomen p. L* přihlásiti se k službě vojenské, dáti se na vojnu; abs. přihlásiti se: *si apud praetorem essent professi C*; o kandidátech úřadu *T*; *professarum quaestibus O* ohlášených (t. j. veřejných nevěstek); **b)** *p. se alqm* prohlásiti se, jmenovati se někým: *professus amicum* (sc. *te*) *H*; zejm. o povolání: *grammaticum se professus C* vl. kdo se prohlásil grammatikem z povolání = grammatik povoláním, odborník v grammatice, učitel grammatiky; pod. s acc. věci *qui philosophiam profitetur C* kdo se zabývá z povolání filosofií = odborník ve filosofii; *Celer professus sapientiam T* učitel filosofie; *qui ista profitentur C* odborníci v této věci; abs. býti učitelem, vyučovati: *translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur Plin*; **c)** ohlašovati, slibovati, připovídati; nabízeti, prohlašovati se ochotným, nabízeti se (*alqd* k něčemu): *se adiutorem ad rem p. Cs* přislíbiti svou pomoc; *cum se principes* (v. t.) *eius consilii fore profiterentur Cs*; *indicium p. ST Plin* nabízeti výpověď, prohlásiti se ochotným k výpovědi (udání; o t. zv. korunním svědku); básn. *inceptis magna professis H* k začátku, mnoho slibujícímu (mnohoslibnému); básn. part. perf. význ. pass. *arma professa O* nabídnuté.

prōflīgātor, *ōris, m.* [*profligo*] marnotratník, hýřil.

prōflīgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *profligo*] **a)** poražený, sklíčený, zbědovaný, ubohý; **b)** zkažený, ničemný, špatný, spuštěný, zpustlý. Viz i násl.

prō-flīgō, *āre, āvī, ātum* vl. poraziti k zemi; **1)** **a)** vojen. poraziti, povaliti, potříti: *hostes p. Cs*; *classem p. Cs* ‚zničiti'; **b)** sraziti, sehnati: *profligatis Viromanduis ex loco superiore Cs*; **c)** metaf. α) sklíčiti, zdrtiti: *maerore adflictus et profligatus C*; β) přivésti k pádu n. v úpadek, zničiti, zkaziti, zhubiti (co do postavení i mravně): *omnia ad perniciem profligata atque perdita C* všechen (člověk) (přivedený ve zkázu =) úplně zkažený a špatný; **2)** metaf. přivésti téměř ke konci, z větší části provésti, dokončiti: *profligata iam haec et paene ad exitum adducta quaestio est C*; *bellum p.* rozhodnouti, (téměř) skončiti. Part. **prōflīgātus** význ. adj. v. t.

prō-flō, *āre, āvī, ātum* vydychovati: básn. *toto proflabat pectore somnum V* = ve spánku zhluboka si oddychoval; chrliti, soptiti: *flammas p. O.*

prōfluēns, *entis* [vl. part. praes. od *profluo*] vl. tekoucí vpřed **a)** *p.* (*aqua*) *CL* (též subst.) proudící voda, řeka (ale *profluente aquā vitam tolerat T* pramenitou, čistou);

b) metaf. plynný (zejm. o řeči): *propter expeditam et profluentem quodam modo celeritatem C*; subst. *Haterii canorum illud et p. T* lahoda a plynnost řeči.

prōfluenter, adv. [*profluens*] plynně; metaf. *omnia p., absolute . . .* (sc. *se habebunt*) *C* ‚hladce'.

prōfluentia, *ae, f.* [*profluo*] *p. loquendi C* proud.

prō-fluō, *ere, flūxī,* — vytékati, téci, řinouti se, prýštiti (se) odněkud a) vl.; b) metaf. *ex his fontibus etiam illa profluunt, ut . . . T*; — je-li podmětem osoba dostávati se někam: *ab his fontibus profluxi ad hominum famam C* = to byl pramen mé slávy; šp. sm. klesati, upadati: *Messalina ad incognitas libidines profluebat T.* Part. **prōfluēns** význ. adj. v. t.

prōfluvium, *iī, n.* [*profluo*] vytékání.

***pro-for,** *fārī, fātus sum* (verbum defect.) propovědět, promluviti, díti.

pro-fugiō, *ere, fūgī,* — (vl. daleko pryč) utíkati, ubíhati, unikati, prchati a) intr.; rozprchnouti se; — praegn. *p. ad alqm* utéci se k někomu (v tom sm. bývá zaměňováno s *perfugio*); b) trans. *alqm* někomu, od někoho: *Phocaeorum profugit civitas agros patrios H* z otcovské půdy.

profugus, *a, um* [*profugio*] 1) a) α) (zastupuje part. perf. act. k *profugio*) uprchlý, prchnuvší, praed. uprchnuv, po útěku: s abl. odl. *domo p. L*; *p. altaribus taurus T*; β) = *profugiens* prchající, praed. na útěku: básn. *aversos profuga de classe reduxi O* od loďstva prchajícího (t. j. připraveného k útěku); b) spec. α) vojen. *milites profugi discedunt S* ustoupí na útěk; β) prchající z vlasti, vypověděný, vypuzený: básn. *accedam profugae sarcina parva rati O* lodi (vezoucí tebe do vyhnanství) vyhnancově; pod. *profuga puppis O*; c) subst. **profugus,** *ī, m.* uprchlík, spec. vyhnanec: s gen. obj. *Tiridates regni p. T*; 2) pobíhající, sem tam těkající, těkavý: *profugi Scythae H* kočovní.

pro-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) vl. vylévati, prolévati a) α) *p. sanguinem C, lacrimas V*; β) metaf. obětovati: *vitam p. C*; *omnes profudi vires C* vynaložil jsem; *se p. in alqm C* oddati se někomu; b) *se p.* = med. *profundi* vylévati se, vytékati, řinouti se, prýštiti (se) α) básn. *fletu super ora profuso O* any slzy řinuly se mu po tvářích; β) metaf. vyhrnouti se, vyraziti: *multitudo sagittariorum se profudit Cs*; 2) metaf. a) vydávati ze sebe, zejm. hojně a snadno, chrliti: *natura profundit adulescentiae cupiditates C* vlévá v mládež množství choutek; zeugma *palmarum intentus et maledictorum clamorem omnes profuderunt C* rukama (pěstmi) mu hrozili a nadávky naň chrlili; *odium in eius imaginem profuderunt C* vylili si na . . .; pouštěti uzdu něčemu; b) spec. mrhati, utráceti, vyhazovati, plýtvati: *pecunias p. C.* Part. **profūsus** význ. adj. v. t.

pro-fundus, *a, um* [*pro* a *fundus*] (vl. co má daleko dno) hluboký (abs., srov. *altus*); 1) a) obr. *immensus ruit profundo Pindarus ore H* hlubokým tokem; *Manes profundi V* hlubin (podsvětních); b) přenes. o rozměru v jiné strany *saltus profundi V*; *profundae silvae Cu*; *caelum profundum V* vysoké; obr. *profunda nox V* hluboká; c) subst. **profundum,** *ī, n.* hlubina, hloubka, meton. moře: abl. abs. *hostilibus circum litoribus aut ita vasto et profundo, ut . . . T* tak nesmírné a hluboké moře; *summo in profundo O* na povrchu moře; pl. *silvarum ac montium profunda T* hluboké lesy a vysoké hory; 2) metaf. bezedný, nenasytný: *profunda avaritia S.*

profūsē, adv. [*profusus*] nevázaně, bezuzdně; přílišně, nemírně, divoce.

profūsiō, *ōnis, f.* [*profundo*] mrhání, plýtvání, marnotratnost *Plin.*

profūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *profundo*] 1) rozpustilý, nevázaný, bezuzdný; přílišný, nemírný: *profusa hilaritas C, cupido T*; *genus iocandi non profusum, sed ingenuum C*; 2) útratný, marnotratný, o věcech sm. nákladný: *p. nepos C*; s gen. obj. (pro shodu vazby): *alieni adpetens, sui p. S* cizího jmění byl žádostiv, své rozhazoval; *profusae epulae C.*

prō-gener, *erī, m.* manžel vnuččin, (pra)zeť.

prō-generō, *āre, āvī, ātum* zploditi.

prō-geniēs, *ēī, f.* [*progigno*] 1) abstr. rod, původ; 2) konkr. a) rod, potom-

stvo, potomci, pokolení, plémě, děti; b) potomek (syn, vnuk a p.).

prō-genitor, *ōris, m.* [*progigno*] předek, praotec.

prō-gignō, *ere, genuī, genitum* zplodit, zroditi (vl. i přenes.); pass. roditi se, povstávati.

prō-gnātus, *a, um* [vl. part. perf. od **pro-gnascor*] zplozený, zrozený; pošlý, pocházející (*alqo, ab* a *ex alqo* z někoho, od někoho): *Tantalo p., Pelope natus* básn. u *C* Tantalův potomek (vnuk), Pelopův syn (t. Thyestes); *quas doceat eques semet prognatos H* své syny; *ovo p. eodem H* narozený z . . . (= *Pollux*); subst. potomek; — básn. *Peliaco prognatae vertice pinus Cat* zrozené na . . .

Prognē viz *Procne.*

prognōstica, *ōrum, n.* [*τὰ προγνωστικά*] znamení budoucího počasí; vlast. jm. titul spisu Aratova, přeloženého od Cicerona (‚meteorologie').

prō-gredior, *gredī, gressus sum* [*pro* a *gradior*] ku předu n. vpředu kráčeti; 1) vl. jíti vpřed n. vpředu, předstupovati, vystupovati, vykročiti, vyjíti: básn. *portā p. O*; obr. *defensor nihil progreditur C* neučiní ani kroku; *progressi morative* (subst.) *L* ti (vojáci), kteří šli (příliš) napřed nebo pozadu; postupovati, popojíti; vojen. vytáhnouti, táhnouti; o lodích popojeti, vyplouti; 2) metaf. postupovati a) o čase a postupu myšlenek; b) pokračovati význ. činiti pokroky, prospívati: *procedere et p. in virtute C*; c) dostoupiti jisté míry, zacházeti, jíti (*in re* n. *rē* v něčem): *eo* (*usque*) *p.* tak daleko, až potud, do té míry; *eo usque curā progressi sunt T*; *ad ultimum supplicium p. Cs* = zoufati si.

prōgressiō, *ōnis, f.* [*progredior*] postupování, postup: *iter naturae* (*et*) *p.*; další postup; pokrok, prospěch; vzrůst, vývoj: (*principia*) *suis progressionibus usa augentur C* postupným vývojem.

prōgressus, *ūs, m.* [*progredior*] postupování, postup; 1) vl. pohyb ku předu: *quod conservat progressus et regressus C*; vojen. *rivus progressūs nostrorum impediebat Cs*; 2) metaf. postup, pokrok, vzrůst a) *p. aetatis C*; b) význ. prospěch: *tantum progressum fecit N.*

pro-hibeō, *ēre, uī, itum* [*pro* a *habeo*] držeti v dáli, zdržovati (abs., *alqm ab re* n. *rē* někoho od něčeho); 1) o os. a) oddělovati, odlučovati, nepouštěti, nepřipouštěti k něčemu, odvraceti od něčeho, nedati někam: *alqm finibus p. Cs* odrážeti od . . .; *Achaiā p. Cs*; *aquā p. Cs*; *Gallus aquā* (v. t.) *atque igni prohibitus est T*; *senatu p. Cs* vyloučiti ze senátu; *Thraseam prohibitum* (sc. *aditu ad Neronem*) . . . *contumeliam excepisse T* nebyv připuštěn; *socerum gener sepulturā prohibuit L* tchánovi odepřel pohřbu; *si ab iure gentium sese prohibuerit S* bude-li mu překážeti ve vykonávání přirozeného práva; — pass. býti zdržován = nesměti někam; b) α) překážeti, brániti, zabraňovati někomu v něčem, něco činiti (inf. *ne, quominus*, neklass. *quin* aby ne . . .): *conantes dicere prohibuit Cs* k slovu jich nepřipustil; *se ad prohibenda circumdari opera parabant L* chystali se zabrániti, aby . . .; *ut ab iniuria se suosque prohiberent Cs* aby se zdržovali (viz i níže); při pass. užíváme leckdy v překl. jiných vazeb: *dolore prohibeor Cs* bolest mi překáží, nedá; *plura scribere fletu prohibeor C* pro pláč nemohu . . .; β) spec. nepřipouštěti, nedovolovati, zakazovati: ob. *leges prohibent*; *honos credere prohibet L*; 2) o věcech *p. alqd* α) zdržovati, vzdalovati: *prohibenda est ira in puniendo C*; odvraceti, odrážeti; β) zadržovati; zameziti, překaziti něco n. něčemu, zabrániti něčemu, nepřipouštěti něčeho: *omnes eius conatus prohibebit C*; abs. *di prohibeant* nedejtež bohové; 3) praegn. držeti v bezpečné vzdálenosti od něčeho, přenes. chrániti, ochraňovati, hájiti, brániti někoho od něčeho: *p. alqm ab iniuriis*; *servitio p. alqm L* uchrániti.

prohibitiō, *ōnis, f.* [*prohibeo*] zabránění (*alcis rei* něčemu); nepřipuštění, nedovolení, zákaz.

prō-iciō, *ere, iēcī, iectum* hoditi n. vrhnouti (vpřed); 1) a) předhoditi; vhoditi; shoditi; přenes. (ku předu) natáhnouti, napřáhnouti: *proiectā hastā N*; *proiecto pede laevo V* nakročiv levou nohou; b) odhoditi, odvrhnouti, zaho-

diti: *tela manu p. V*; odkládati; přenes. *arma p. Cs* složiti; *proicit ampullas et sesquipedalia verba H* odhazuje = povrhá; odříci se něčeho; vyhoditi, vyvrhnouti: *quod tantam pestem foras proiecerit C*; – přenes. spec. vyhnati, vypověděti: (*Iuliam*) *Augustus proiecerat in insulam Trimerum T*; *vix duo proiecto* (*mihi*) *tulistis opem O*; **c)** (*humi*) *p. alqm* uhoditi někým o zemi, povaliti, poraziti: *proiectum humi iugulat T*; natáhnouti, roztáhnouti; **d)** *se p.* = med. *proici* **α)** vrhnouti se: *vos ad pedes lenonis proiecistis C*; *Caecina proiectus in limine portae T*; lehnouti si, odt. *proiectus* ležící, rozložený; – přenes. (*Insula*) *in utriusque portus ostium proiecta est C* táhne se; **β)** vyřítiti se, vyhrnouti se: (*quidam*) *se in forum proiecit L*; metaf. *quae libido non se proiciet C*; **2)** metaf. spec. **a)** odložiti, odkázati: *qui ultra quinquennium proiciantur T*; **b)** vrhati v záhubu n. nebezpečenství, vydávati (na pospas), opouštěti, zrazovati: *primae* (*epistulae*) *monent, ne me proiciam C*; **c)** zahazovati = snižovati, pohrdati, opovrhovati: *quibus* (dat. pův.) *tam proiecta senatus auctoritas T*; *quod in muliebres se proiecissent fletus L* snížili se k ... Part. **prōiectus** význ. adj. v. t.

prōiectiō, *ōnis*, *f.* [*proicio*] vztahování, napřahování: *bracchii p. C.*

prōiectus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *proicio*] **1)** vystupující, vyčnívající: *proiecta saxa V*; – přenes. vynikající; nemírný: *audacia proiecta C*; **2)** náchylný: *proiectissima ad libidinem gens T*; **3)** pohozený, opovržený, chatrný, všední: *proiecta alga V*; nízký, ponížený: *proiecta servientium patientia T*; sklíčený: *vultus p. T.* Viz i *proicio.*

pro-inde (básn. též 2 slab.) a **proin 1)** spojka výsledná proto, pročež, protož, tedy (klass. jen ve vyzvání), nuže; **2)** adv. přirovnáv. právě (tak), zrovna (tak) (*p. ac* n. *ut* .... jako, *p. quasi* n. *ac si* s konj. jako kdyby, jakoby právě).

prō-lābor, *ī*, *lāpsus sum* **1) a)** (ku předu) sunouti se, smekati se, klouzati se; plaziti se: *iumenta, quae prolapsa in rupibus erant L*; *velut si prolapsus cecidisset L* klopýtnuv; **b)** káceti se, klesati, padati: *prolapsa in vulnus L*; řítiti se, bořiti se: *Laodicea tremore terrae prolapsa T* pobořená; obr. *prolapsa videntem Pergama V* pád Pergamu; **2)** metaf. **a)** poklesnouti, pochybiti, pobloudit; **b)** zacházeti někam, octnouti se někde: v řeči *tametsi multa praetereo, tamen me longius esse prolapsum C*; praegn. *huc mulieris libidinem esse prolapsam C*; upadnouti, dostati se někam: *miles in rabiem prolapsus est T*; nachýliti se, býti stržen, dáti se strhnouti k něčemu, býti jat něčím, propadnouti něčemu: *ad misericordiam prolapsus est animus L*; přijíti, připadnouti na něco: *ne fortuito prolapsus videretur* (sc. *in eam sententiam princeps*) *T* že jest to nahodilý nápad; **c)** vyklouznouti: *prolapsum verbum esse C* bylo prohozeno; **d)** poklesnouti, upadnouti, býti v úpadku **α)** *virtus militum rem prolapsam neglegentiā consulis restituit L* nezdar zaviněný nedbalostí; **β)** mravně (*iuventus*) *ita prolapsa est C.*

prō-lāpsiō, *ōnis*, *f.* [*prolabor*] klouznutí, klopýtnutí.

prōlātiō, *ōnis*, *f.* [*profero*] **1)** přednášení, přednesení: *exemplorum p. C* uvádění; **2)** nesení vpřed = posunování, rozšiřování: *finium p. L*; **3)** odkládání, odklad: *diei* (lhůty) *p. Cs*; spec. význ. odročování: *crebris prolationibus T*; *rerum p. C* zastavení všeho úřadování; průtah.

prō-lātō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *profero*] posunovati hranice něčeho ku předu **a)** zvětšovati, rozšiřovati: *p. agros T*; **b)** prodlužovati trvání něčeho = udržovati si něco: *p. vitam T* = oddalovati (svou) smrt; *prolatantibus spem ac metum T* udržovali se v naději a ve strachu; **c)** oddalovati, odkládati, protahovati: *sustentando ac prolatando C.*

prōlātus viz *profero.*

prō-lectō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ.-intens. od *prolicio*] lákati, vábiti, (snažiti se) přilákati, navnaditi.

prōlēs, *is*, *f.* [z **pro-oles* k *alo*] vl. to, co roste **a)** **α)** collect. dorost, mládež, děti; mláďata; – básn. *p. olivae V* plody; *maris p. V* tvorstvo; **β)** přenes. (mladé) mužstvo: *Arcadiae p. V*; **γ)**

jednotl. dítě; mládě; b) potomstvo, potomci, děti; potomek, dítě (syn, vnuk); c) pokolení; meton. *argentea, aënea p. O* věk.

prōlētārius, *ii, m.* [*proles*] dle ústavy Serviovy občan bez pozemků, proletář; *proletarii* nebyli zařazeni do tříd a náleželi do t. zv. *centuria accensorum.* Jméno dle *C* odt., že státu sloužili jen svým potomstvem.

prō-liciō, *ere, —, —* [*pro* a *lacio*] přivábiti, přilákati; vylákati.

prō-lixē, adv. [*prolixus*] 1) hojně, hojnou měrou, bohatě: *p. cumulateque C*; 2) a) ochotně: *parum p. respondent Campani C*; b) příznivě: *censuit Mucianus p. pro accusatoribus T.*

prō-lixus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od **pro-liqueo*] vl. ku předu steklý, splývající; 1) ochotný, nakloněný, vlídný, laskavý (*in alqm* k někomu): *tua prolixa beneficaque natura C*; 2) o věcech příznivý, zdárný, šťastný: *cetera spero pro lixa esse C.*

prō-loquor, *ī, locūtus sum* a) veřejně mluviti, prohlašovati: *audeat Canuleius in senatu p. L*; (veřejně) jmenovati: *artem p.* básn. u *C*; vůb. mluviti, promlouvati *T*; b) předpovídati, věstiti *Pr.*

prō-lūdō, *ere, lūsī, lūsum* pův. o gladiatorech konati předběžné cvičení, napřed se cvičiti; přenes. o býku *ad pugnam proludit V*; obr. *ut sententiis, quibus proluserunt, vel pugnare possint C* jimiž se oháněli před zápasem.

prō-luō, *ere, luī, lūtum* 1) naplaviti: *maris prolem* (*in*) *litore* (na břeh) *fluctus proluit V*; 2) odplaviti, spláknouti: *tempestas nives proluit Cs*; *proluit silvas Eridanus V*; 3) propláknouti: spec. o pití *praecordia mulso prolueris H*; *pleno se proluit auro V* plným pohárem svlažil útroby; *multā prolutus vappā H* zlitý, zpitý.

prōlūsiō, *ōnis, f.* [*proludo*] předběžné cvičení, předehra zápasu obr. *C.*

prōluviēs, *ēī, f.* [*proluo*] 1) povodeň, zátopa; 2) *ventris p. V* výkal.

prō-mereō, *ēre, uī, itum* a ob. dep. **prō-mereor**, *ērī, itus sum* 1) trans. zasluhovati (*alqd* něčeho): *promerui poenam O*; 2) intrans. míti zásluhu, zasloužiti se, získávati si zásluhy (abs., *de alqo* o někoho, *de re* n. *in alqd* o něco): *paratiores ad bene* (nepřelož.) *de multis promerendum C*; *ego te numquam negabo promeritam* (sc. *de me esse*) *V* neupru ti tvých zásluh.

prōmeritum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *promereo*] zásluha.

Prōmētheūs, *eī* (koncovka gen. ve verši druhdy synizesí jednoslab. *V Pr*, jako v dat. a abl. *eō Pr*) n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eu*), *m.* [*Προμηθεύς*] Titan, syn Iapetův, bratr Epimetheův, otec Deukalionův, představitel boje za pokrok lidstva proti starým řádům; utvořil prý prvního člověka z hlíny a vody; za to, že bez dovolení bohů přinesl lidem oheň, byl přikován ke skále na Kavkaze a sup mu užíral játra, stále narůstající; vysvobozen byl od Heraklea, ale dle jiného podání propadl se i se skálou do podsvětí, kde trpěl jako na zemi; adj. **Prōmētheus**, *a, um* Prometheův; patronym. **Prōmēthiadēs** a **Prōmēthidēs**, *ae, m.* Prometheovec, syn Prometheův (t. j. Deukalion).

prōmineō, *ēre, —, —* vyčnívati, přečnívati a) subst. *prominens, ntis, n.* s gen. part. vyčnívající část, výčnělek, výběžek *T*; vychylovati se, nachylovati se: *pectore prominentes Cs*; — básn. *coma prominet in vultus O* sahá, splývá; strměti, trčeti: (*nemorum coma*) *quae gelido prominet Algido H*; b) metaf. přečnívati, zasahati, prostírati se do něčeho: *tamquam non pars* (*gloriae*) *in memoriam promineat L.*

prō-miscuē (n. **prō-miscē**), adv. [*promiscuus*] 1) smíšeně, neodděleně, společně, vespolek; 2) bez rozdílu, napořád; bez jistého řádu, pořádku; 3) obecně, všeobecně; o místě na všech stranách, tu a tam.

prō-miscuus (zř. **prō-miscus**), *a, um* [*pro* a *misceo*] 1) smíšený, neoddělený, nerozdílný, společný, vespolný: *conubia promiscua L* ‚smíšené'; *cetera promiscua cum marito* (*esse uxori*) *T*; praed. pohromadě; všem přístupný: *haud promiscuo spectaculo T* = s vyloučením veřejnosti; praed. *p. consulatus patet L* všem bez rozdílu; subst. *in promiscuo esse, habere LT* = *promiscuum esse, habere*: obecný, všeobecný, hromadný: *promiscua caedes L*; *promiscuae missiones T* bez obmezení; 2) a) obyčejný, všední: *promiscum patris patriae cognomentum T* zevšedněl;

muta ista intercidere ac reparari promiscua sunt (os. vazba jako v řeč.) *T* jest (zcela) obyčejný zjev, že . . .; praegn. na čem nezáleží, nedůležitý, stejný: *divina atque humana promiscua (habere) S* nic jim nezáleželo na . . .; **b)** všeliký, rozličný: *promiscua ac vilia T* rozličné laciné věci; *privatis et promiscuis copiis iuvere militem T* soukromě všelikými potřebami.

prōmissiō, *ōnis, f.* [*promitto*] slibování, slíbení, slib (*alcis rei* něčeho).

prōmissor, *ōris, m.* [*promitto*] slibovatel *H.*

prōmissum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *promitto*] (básn. často pl. význ. sg.) **1)** vl. slíbená věc; slib, přípověď: *promissa non dare O* nedati slíbené věci = nesplniti slibu; *p. facere* splniti slib; *promissis stare C* státi v slovu, dostáti slovu; *p. exspectare SL* splnění slibu; **2)** spec. význ. věštba: *Chaldaeorum promissa T.*

prōmissus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *promitto*] vl. spuštěný, splývající, svislý, dlouhý: *capillo sunt promisso Cs* nosí . . .; *promissa barba.* Viz i *promitto.*

prō-mittō, *ere, mīsī, missum* (synkop. *promisti* = *promisisti, promisse* = *promisisse Cat*) vl. pouštěti vpřed; **1)** spouštěti do délky, spec. nechati růsti, nestříhati: *donec crinem barbamque promitteret T* až by mu narostly; viz *promissus*; **2)** (pův. podávati ruku na něco) slibovati, přislibovati, přípovídati (abs., *alci alqd*, acc. c. inf. fut., zř. praes.) **a)** *donum factum, dictatum, promissum* (gradace) *C*; *me promisi ultorem (fore) V* slíbil jsem pomstu; básn. *falso tibi me p. noli O* neslibuj si mého návratu; **b)** spec. **α)** zaslíbiti: *donum tibi dicatum atque promissum C*; **β)** předpověděti: *summa claritudo iuveni promissa (erat ab haruspicibus) T*; *ut (dii) bene promittant C* věsti zdar.

prōmō, *ere, prōmpsī, prōmptum* [*pro* a *emo*] **1)** vyjmouti, vyndati, vytáhnouti, vybrati, vynésti (abs., *alqd ex* n. *de rē*, též *rē* něco z něčeho): *promptum vaginā pugionem T* vytasený; o nápoji přinésti ze sklepa n. nalévati z nádoby; básn. *cavo se robore promunt V* vycházejí; **2)** metaf. **a)** vynášeti na jevo, ukazovati, objevovati: *promes in scaenam H* předvedeš na jevišti; *Sol, diem qui promis H* přivádíš; praegn. (*deus*) *obscura promens H* sm. povznášeje; **b)** spec. vyjevovati řeči n. písmem, vykládati, vyjadřovati (se), pronášeti, vypravovati, připomínati, praviti: *clienti p. iura H*; *p. sententiam T*; vypovídati: *ficta seu vera promeret T*; **c)** projevovati skutkem, užívati něčeho v jednání: *nunc illas promite vires V*; konati, páchati: *saevissima quaeque p. T.*

prō-moneō, *ēre, uī*, — napřed upomínati, praegn. varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho).

prōmontōrium viz *promunturium.*

prō-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* (*promorat H* = *promoverat*) **1)** ku předu pohybovati, vpřed hnouti, pošinouti, posunovati, postrkovati, dopravovati, vésti: *saxa vectibus promovent Cs* přivalují; *legiones p. Cs*; *remis Centaurum* (t. j. loď) *promovet V* pohání; *castra p. Cs* táborem hnouti; přenes. *in Vaccaeos bellum promotum (est) L* bylo pokročeno k válce proti . . .; básn. *deus* (t. j. *Liber*) *arcana promorat loco H* tajnosti (z jejich místa =) ze srdce vytáhl = na jevo vynesl; **2)** metaf. **a)** posunovati ku předu hranice něčeho, rozšiřovati, zvětšovati: *imperium p. O*; odt. působiti rozvoj něčeho, rozvíjeti: *doctrina vim promovet insitam H*; **b)** posunovati k vyššímu stupni, povyšovati: *ab humili ordine ad eum gradum promotus Cu.* Odt. subst. **prōmōta**, *ōrum, n.* význ. filos. = *praecipua* v. t.

prōmptē, adv. [*promptus*] **1)** snadno, rychle; **2)** ochotně, povolně; **3)** odhodlaně, rozhodně, rázně; směle, statečně.

1. prōmptus, *ūs, m.* [*promo*] jen ve spojení **in promptū a)** na jevě: *in p. esse* býti na jevě, zjevný, jasný; *in p. habere* jeviti, projevovati, ukazovati; (*natura*) *formam* (= obličej) *nostram posuit in p. C* na patrné místo; **b)** pohotově, po ruce: *in p. esse, habere*; nasnadě; — praegn. *in p. esse* býti snadný: *nec tibi quadrupedes in p. regere est O*; *donec, quod omnibus in p. erat, paucis lucrosum fieret T.*

2. prōmptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *promo*] vl. vyňatý z úkrytu; **1)** co jest na jevě, zjevný, patrný, zřejmý: *aliud clausum in pectore aliud in lingua*

promptum habere S (part. není tu třeba překl.); subst. *prompta et aperta C*; *prompta occulta noverat T* (t. pěchotu i jízdu); 2) meton. co jest po ruce, pohotově, nasnadě, hotový, jistý (vl. i metaf.) a) *prompta lingua O* obratný, hbitý; *promptissima mortis via T* nejvíce nasnadě = nejobyčejnější; včasný: doplňk. *cum promptum hoc ius ferrent L* rychle, bez prodlení; b) *p. ad alqd* (pozd. též *in alqd, alci rei*) n. abs. α) snadný, pohodlný, přístupný, snadno možný: *p. aditus T*; (*moenia*) *haudquaquam prompta oppugnanti L*; často *promptum est* s inf. jest snadno; *p. effectu T*; *vocante Carene promptasque res ostentante T* = jistý úspěch; β) hotový, připravený; náchylný, nakloněný; ochotný, příznivý, povolný, přístupný: *proles promptior ad arma O*; *p. adversum insontes T* hotov pronásledovati . . .; subst. *promptiora, quam promiserant, inveniunt T* více ochoty; γ) odhodlaný, rozhodný, rázný, podnikavý, statečný, smělý, obratný, duchapřítomný: *prompti . . . segniores Cs*; *promptissimus iuvenum L*; (*duces*) *si prompti agant T* jestliže vystupují odhodlaně; *nemo manu promptior L* osobně statečnější; *linguā p. L* obratného jazyka.

prōmulgātiō, *ōnis, f.* [*promulgo*] (veřejné) prohlášení, ohlášení, oznámení (zejm. o návrzích zákonů).

prōmulgō, *āre, āvī, ātum* (veřejně) prohlašovati, ohlašovati, oznamovati, spec. návrh zákona (jenž musil býti vyhlášen *trinum nundinum* = 24 dní, než se o něm hlasovalo): *legem p. C*; *rogationem p. C*; abs. *de meo reditu tribuni promulgaverunt C* vyhlásili (dali) návrh (zákona) o . . .

prōmulsis, *idis, f.* [*pro* a *mulsum*] předkrmí, první část římského oběda, jež se skládala z jídel, dráždících chut, k nimž se pilo *mulsum*.

prōmunturium n. **prōmuntorium** (básn. *prōmunturjum* 4 slab. *O*), *ĭī, n.* [*mons, promineo*] výběžek; 1) mys: *p. Minervae O* mys v Kampanii, jihozáp. od Surrenta, nyn. Punta di Campanella; 2) horský výběžek, předhoří *L*.

prōmus, *ī, m.* [*promo*] (vl. vydavatel) otrok, jenž spravoval v domácnosti zásoby jídel a nápojů, špižírník.

prō-mūtuus, *a, um* napřed vyplacený jako půjčka n. záloha: *publicanis insequentis anni vectigal promutuum* (sc. *imperabant*) *Cs* nájemné napřed zaplatiti.

prōnē, adv. [*pronus*] sklonitě, šikmo.

pro-nepōs, *ōtis, m.* pravnuk.

pro-neptis, *is, f.* pravnučka.

pronoea, *ae, f.* [πρόνοια] prozřetelnost (lat. *providentia*).

prōnuba, *ae, f.* [*pro* a *nubo*] starosvata, starosvatka (př. svatbě): básn. *Iuno P. VO* (jako bohyně sňatků).

prōnuntiātiō, *ōnis, f.* [*pronuntio*] 1) (veřejné) provolání, prohlášení, ohlášení, vyhláška; 2) spec. a) rozsudek, nález; b) t. t. v logice soud, věta; c) t. t. rhetor. přednášení, přednes, deklamace *Plin.*

prōnuntiātor, *ōris, m.* [*pronuntio*] vypravovatel.

prōnuntiātum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *pronuntio*] log. soud, věta. Viz i *pronuntio*.

prō-nuntiō, *āre, āvī, ātum* 1) a) (veřejně) vyhlašovati, prohlašovati, ohlašovati, provolávati, vyvolávati, volati: *magna voce pronuntiat Cs* hlasitě volá; b) vůb. vypovídati, hlásiti, oznamovati, vypravovati; 2) spec a) úředně α) pronášeti rozhodnutí (rozsudek), vynášeti nález, rozhodovati: *sententiam p. Cs* vynésti nález; β) o předsedovi shromáždění přednášeti (stručně opakovati) něčí návrh = dáti hlasovati o návrhu: *sententiam alcis p. Cs* γ) prohlásiti zvolení někoho n. přijetí něčeho: (*praetores*) *pronuntiant eos praetores* (doplňk.) *L*; *legem p. C*; b) vojen. vyhlásiti vojsku rozkaz, dáti rozkaz k něčemu: *iter* (*in insequentem diem*) *pronuntiari iussit LCu*; *pronuntiatum* (*est*) *iter L*; *pronuntiatum repente, ne . . ., multitudinem exuit armis L* náhlý rozkaz; c) (veřejně) připovídati, slibovati: *qui nummos in tribu pronuntiarit C*; *praemia p. L*; d) přednášeti, deklamovati, recitovati: *Aratea memoriter a te pronuntiata sunt C*; *poemata p. N.*

prō-nurus, *ūs, f.* manželka vnukova, (pra)snacha.

prōnus, *a, um* [z **prōd-nos* od *prō*(*d*)] 1) a) ku předu nakloněný, skloněný, nachýlený, schýlený, sehnutý při běhu: *carcere p. uterque emicat O*; praed. ku

předu: *proni in verbera pendent V* ku předu jsou sehnuti; **b)** dolů nakloněný atd., sehnutý, ohnutý: (*pecora*) *natura prona finxit S*; spádný, srázný: *prona via O*; sklánějící se, svažující se: *urbs prona in paludes L*; subst. *in prono L* na svahu; o řekách spádný: *Rhenum prono alveo ruentem T* s velikým spádem; *illum prono rapit alveus amni V* spádným proudem; *arduis pronos relabi rivos montibus* (dat. směru) *H*; **2)** meton. **a)** ku předu se (rychle) pohybující: básn. enall *prona petit maria V* na moře rychle spěje (podle jin. výkl. na moře svažité); **b)** dolů se schylující, klesající, padající: praed. *p. per aëra lapsus O* (přímo) dolů; *p. currus O* dolů se řítící; zejm. o tělesech nebeských k západu se schylující, zapadající, praed. nízko (na obloze): *p. erat Titan* (slunce) *O*; – *nihil habent haec duo genera proni C* = těžkého; **c)** metaf. o době rychle ubíhající: *pronos in annos H* v kvapném střídání roků; **3)** metaf. **a)** mající sklon k něčemu, náchylný (*in* n. *ad alqd*, též *alci rei* k něčemu): *in arma p. T* chtivý boje; **b)** nakloněný, příznivý, ochotný, povolný: *pronis auribus accipi T* ochotně býti poslouchán, vyslechnut; **c)** snadný: *omnia virtuti suae prona esse S*; *apud priores agere digna memoratu pronum erat T*; *id ad fidem pronius est L* pravděpodobnější.

prooemium, *iī, n.* [προοίμιον] úvod, začátek: *citharoedi p. C* předehra.

prŏpāgātiō, *ōnis, f.* [*propagare*] **1)** rozsazování, rozvádění; rozmnožování, rozplozování, rozplemeňování: *p. vitium C*; **2)** metaf. **a)** rozšiřování: *finium imperii p. C*; **b)** prodlužování: *propagatione vitae . . . hausit calamitates C* tím, že zůstal na živu.

prŏpāgātor, *ōris, m.* [*propagare*] prodlužovatel: *provinciae* (t. j. správy provincie) *p. C.*

1. prŏ-pāgō, *inis, f.* **1)** sazenice, odnož, rozvod, výhon, roub: básn. *adulta vitium p. H* prut, výhon **2)** metaf. **a)** potomek, dítě (syn, dcera); coll. potomstvo; **b)** rod, plémě, pokolení: *clarorum virorum propagines N* rodokmeny.

2. prō-pāgō, *āre, āvī, ātum* **1)** rozsazovati, rozváděti, rozmnožovati, rozplemeňovati: obr. *vera gloria radices agit atque propagatur C* rozrůstá se; **2)** metaf. **a)** místně rozšiřovati: *p. fines C, terminos urbis T*; **b)** časově (dále) vésti, udržovati, zachovávati: *stirpem p. C*; (*Philoctetes*) *propagabat vitam aucupio C* udržoval se na živu; (*meus consulatus*) *multa saecula propagarit reipublicae C* prodloužil by trvání obce o mnoho věků; *eandem diem intellego propagatam esse C* (t. j. prozřetelnost stanovila určitou lhůtu pro trvání Říma; zdálo se, že uplynula, ale nyní je posunuta dále, a to, jak C. doufá, až na věčnost); prodlužovati: *consuli in annum imperium p. L* (= ob. *prorogare*).

prō-palam, adv. veřejně, zjevně.

prō-patulus, *a, um* dopředu otevřený, přístupný: *in aperto ac propatulo loco C*; neutr. subst. ve spojení **in prōpatulō a)** vl. na místě dopředu otevřeném: *in p. aedium C, domi N* v nádvoří, na dvoře; **b)** vůb. venku, pod širým nebem; **c)** metaf. na veřejnosti, veřejně; přístupně: *pudicitiam in p. habere S* míti na prodej.

prope [adv. isol. acc. neutr. adj. **propis* dotýkající se] **I** adj. **propis* (bývá nahrazováno adj. *propinquus*), jen compar. **propior,** *us* a superl. **proximus,** *a, um* (blízký) bližší, nejbližší; **1)** vl. o místě *fit propius corpus O* přiblíží se; *p. alci rei* něčemu; též s acc. (podle předl. *prope*): *proximus mare Oceanum Cs* nejblíže Oceánu = při samém Oceánu; *propior montem suos collocat S*; subst. **propiora,** *um, n.* bližší místa, krajiny; **proxima,** *ōrum, n.* nejbližší místa, krajiny, země, sousedstvo, (nejbližší) okolí; sg. *in proximo urbis L* v nejbližší části; *in proximo pignora* (*sunt*) *T* (zcela) na blízku; masc. *proximi Germanis Cs* nejbližší sousedé Germanův; **2)** metaf. o rozličném vztahu, ku př. o čase, pořadí, podobnosti a p. **a)** *vero propius est L* jest pravděpodobnější; *septimus octavo propior iam fugerit annus H* sedmý skoro uplynul rok a blíží se osmý; *proximus quisque Britannico T* nejbližší okolí; *proximus lictor* (v. t.) *ST*; *mihi primus* (sc. *es*), *qui a te proximus* (sc. *sum*) *Plin* pro mne jsi první a já jsem po tobě druhý; *Magnetes proximi damno ac remedio habiti sunt T* druhé místo co do . . . bylo dáno Magnetanům; *suspectum semper dominantibus qui proximus destinaretur T* za ná-

stupce; *proximum est, ut . . . C* následuje; *quod proximum fuit non vidit C* co z toho plynulo; *propior petendo quam gerendo magistratui erat L* byl podobnější tomu, kdo se uchází o úřad, než kdo jej zastává; *pectora artificum proxima signis O* zcela podobná; *proxuma* (sc. *carmina*) *Phoebi versibus ille facit V* nejlepší po Foibových; *religioni suae proximus fuit C* držel se, byl věren; — zejm. **b)** o čase *proximus* α) nejbližší, následující, (nejblíže) příští: *in proximum annum transtulit C*; β) (nejblíže n. právě) minulý, předešlý, poslední: *quid proximā, quid superiore nocte egeris C* včerejší . . . předvčerejší; *proxima* (*scripta*) *O* novější díla (op. k *veterum scripta virorum*); **c)** ve styku lidí blízký, důvěrný; subst. *proximī, ōrum, m.* nejbližší příbuzní n. nejdůvěrnější přátelé; **II** isol. acc. neutr. **prope** (compar. **propius,** superl. **proximē**) blízko (blíže, nejblíže); **1)** adv. **a)** vl. o místě *p. alci rei* něčemu: *quam proxime potest hostium castris Cs*; na blízku; z blízka, compar. z větší blízkosti: *qui tam p. iam Italiam videret C; quo propius regrederetur T; magnum propiusque noscendum visum (est) Plin* zjev hodný bližšího poznání (t. j. z blízka); — metaf. *propius res aspice nostras V* t. j. s větší účastí, laskavěji; *propius tua numina firmes* (v. t. ke konci) *V*; **b)** o čase *proxime* nedávno minule, posledně; **c)** skoro, téměř, málem, bezmála, takřka α) *p. omnes;* β) v přirovnání asi; jaksi, do jisté míry: *p. qualis undas exercet Auster H*; *utilitas, iusti p. mater H*; γ) o ději *iam p. erat, ut . . . L* bylo blízko, že = nechybělo mnoho, že by = málem by . . .; *neque quidquam propius est factum quam ut . . . C* nechybělo mnoho, že by . . .; **2)** význ. předl. s acc. **a)** o místě *p. ripam C*; *propius urbem C*; *proxime Italiam C*; **b)** přenes. *p. diem* viz *propediem*; *filii p. puberem aetatem erant L*; *iam p. seditionem res erat Cu* = nebylo daleko do . . .; *p. metum res fuerat L* jejich postavení (před tím) bylo již hrozivé; *vitam proxime libertatem* (v. t.) *actam T*; o podobnosti ne nepodobně, bezmála (podle), téměř jako (po) . . .: *proxime morem Romanum L.*

prope-diem, adv. vl. v nejbližších dnech, příště, co nejdříve, brzy.

prō-pellō, *ere, pulī, pulsum* **1)** pohybovati něčím ku předu, postrkovati, posunovati; popohánět i **a)** (*materias*) *subiectis rotis p. T*; (ku předu) káceti, povaliti, zporážeti, strhati: *crates p. Cs*; *propulsa silva O*; shoditi: *in profundum propulit corpora natae O*; **b)** metaf. hnáti, dohánět i, puditi k něčemu: *si longius Caecilium pietas propulisset C*; šp. sm. svádět i, štvát i: *rudes animos ad corrumpendum militiae morem p. T*; **2)** zahánět i, zapuzovati, vyháněti: zejm. vojen. *hostes p. Cs*; obr. *famem p. H.*

prope-modum, adv. skoro, téměř, bezmála.

prō-pendeō, *ēre, pendī, pēnsum* vl. býti převislý, svislý; **1)** spec. převažovati, míti převahu: *tantum p. illam* (*lancem*) *putet C*; obr. *bona propendent C*; **2)** metaf. býti nakloněn (*in alqm* někomu), kloniti se, nachylovati se (příznivě k něčemu). Part. **prōpēnsus** význ. adj. v. t.

prōpēnsē, adv. [*propensus*] náchylně, s náklonností, ochotně, s ochotou.

prōpēnsiō, *ōnis, f.* [*propendeo*] sklon; meton. *p. ad summum bonum adipiscendum C* váha (význ. hybná síla, vliv, význam).

prōpēnsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *propendeo*] vl. převislý, svislý; **1)** mající převahu na některou stranu, skloněný, nachýlený, blízký: *ad veritatem propensior C*; **2)** klonící se někam, nakloněný, náchylný: *voluntas ad lenitatem propensior C*; praegn. (milostivě) nakloněný: *ad pia propensos vota deos O.*

properanter, adv. [*propero*] spěšně, kvapně.

properantia, *ae, f.* [*propero*] spěch, kvap.

properātiō, *ōnis, f.* [*propero*] spěchání, spěch (spěchy).

properātō, adv. [vl. abl. part. perf. pass. od *propero*] spěšně, kvapně *T.*

properē, adv. [*properus*] spěšně, naspěch, kvapně, nakvap, chvatně, honem; rychle; ihned.

properō, *āre, āvī, ātum* **1)** trans. urychlovati, zrychlovati, uspíšiti, dodávati rychlosti něčemu: spěšně n. rychle konati (vykonati, činiti, zjednati, opa-

třiti) (neklass. *alqd* něco), pospíšiti si s něčím, býti rychlý v něčem: *Cyclopes fulmina properant V* pilně pracují o . . .; *coeptum iter p. T*; *alia, quae incepto usui forent, p. S* nakvap činil jiná opatření, prospěšná jeho podniku; *arma properate viro V* rychle podejte; *hoc opus, hoc studium properemus H* buďme pilni tohoto . . .; *cum periura patris fides . . . pecuniam heredi properet H* pro dědice shrabuje; *Eurydices properata fata O* předčasně přestřižená nit života; *adeo est properatus amor O* rychle vzplanula; *properata gloria rerum O* rychle získaná; part. *properatus* urychlený, zrychlený, rychlý, spěšný, praed. rychle; 2) intr. spěchati, spěti, pospíchati, pospíšiti si, kvapiti, chvátati (abs., s inf.): *erat nihil, cur properato opus esset C* spěchu, spěchati; zř. s acc. c. inf. *se quisque hostem ferire properabat S*; — přenes. význ. spěti za něčím, toužiti, dychtiti po něčem, přáti si něčeho: *si iungi hospitio properat V.*

Propertius, *iī, m.* (*Sex. Propertius*), římský básník elegický, rodem z Umbrie, starší vrstevník Ovidiův (žil asi v l. 47 až 16 př. Kr.).

properus, *a, um* pospíchající, spěchající, spěšný, kvapný, chvatný, rychlý, praed. spěšně, rychle: *propero agmine T*; — o os. s gen. obj. *irae p. T* náhlý, prudký v hněvu; *Agrippina oblatae occasionis propera T* rychle se chápající; — s dat. prosp. *ut tali in tempore sibi quisque p. T* každý byl pilen sám sebe = myslil sám na sebe, na svou záchranu; — s inf. *quoquo facinore p. clarescere T* význ. snažící se, dychtící.

prōpexus, *a, um* [*pro* a *pecto*] (vl. do předu sčesaný) (do předu) shrnutý, spuštěný, rozpuštěný, rozestřený: básn. *fusus propexam in pectore barbam* (acc. vztah.) *V* s dlouhými vousy vpředu na prsa splývajícími.

prōpīnō, *āre, āvī, ātum* [προπίνω] připíjeti: *propino hoc pulchro Critiae C* to piji na zdraví Kritiovo (u Xenofonta: *Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ*).

propinquitās, *ātis, f.* [*propinquus*] 1) blízkost: *silvarum ac fluminum propinquitates Cs* místa poblíž lesů a řek; 2) metaf. (blízké) příbuzenství, příbuznost; konkr. příbuzenstvo: *familiae et propinquitates T.*

propinquō, *āre, āvī, ātum* 1) intr. blížiti se, přibližovati se (abs., *alci rei*, zř. *rem* k něčemu, býti na blízku něčeho (vl. i přenes. o době); 2) trans. přibližovati časem = urychlovati, uspíšiti: *propinques augurium V.*

propinquus, *a, um* (compar. neklass. *propinquior*, klass. *propior*, superl. *proximus*) [srov. *prope*] blízký; 1) vl. o místě (*alci rei* něčemu), sousední: *tam propinquis hostibus Cs* v takové blízkosti nepřátel; *belli propinqui rudimenta V* v blízkosti, na blízku (vedené); *propinquis nuntiis T* zprávami z blízka; — neutr. subst. *in propinquo L* na blízku; *ex propinquo SL* z blízka; 2) metaf. o rozličném vztahu, ku př. o čase, podobnosti a p. a) o čase blízký, brzký, nastávající: (*Hector*) *moriens propinquam Achilli mortem denuntiat C*; *propinquā luce fulsere signa T* na úsvitě; b) příbuzný, příbuzenský, básn. též (důvěrně) známý: subst. **propinquus,** *ī, m.* příbuzný, básn. též přítel; **propinqua,** *ae, f.* příbuzná; adj. básn. *turba propinqua* ● zástup příbuzných; *bella propinqua O* boj příbuzných.

propior, propius viz *prope.*

propitiō, *āre, āvī, ātum* [*propitius*] nakloniti si, ob. o bozích usmířiti, zjednati si n. vyprositi (si) milost něčí, dosáhnouti milosti, uprositi: *p. Iovem, ut certum edat oraculum Cu.*

propitius, *a, um* [*prope*] (vl. blízký) nakloněný, příznivý, ob. o bozích milostivý: *haec arma propitio flumine* (v. t.) *accipias L.*

propius viz *prope.*

propnigēum, *ī, n.* [προπνιγεῖον] topírna v lázních, zařízená k ústřednímu vytápění horkou vodou (= *praefurnium*; srov. *hypocaustum*) *Plin.*

Prōpetides, *um, f.* dívky v městě Amathuntu na Kypru, jež zkameněly, protože se rouhaly božství Afroditinu.

propōla, *ae, m.* [προπώλης] překupník, prodavač, kupec, kramář, hokynář.

prō-polluō, *ere, —, —* dále (= ještě více) poskvrňovati *T.*

prō-pōnō, *ere, posuī, positum* 1) klásti vpřed, představovati, (veřejně) vystavovati, předkládati, vykládati,

vyvěšovati a) *vexillum p. Cs* vztyčiti; *propositis decem tabulis L*; *edictum p. Cs* veřejně vyhlásiti; b) spec. α) na prodej vystaviti *proposita omnia in medio vidit L*; *proponi cereus H*; odt. *ad mulierem propositam omnibus C* oddávající se; β) jako základ n. cenu vystaviti, položiti, ustanoviti: *geminum pugnae proponit honorem V*; — odt. metaf. vystaviti jako odměnu n. trest, slibovati, připovídati, činiti naději, těšiti něčím, op. hroziti, vyhrožovati něčím: *praemia p.*; *libertatem p. L*; pass. *alqd proponitur* jest naděje na něco; *maiorem spem (sibi) proponi videbant Cs* že jim kyne větší naděje = naděje roste; *magnam (ei) spem in Milonis morte propositam C* kynula mu naděje ze . . .; op. *cum improbis poenam proponitis C*; *cui cum mors proponeretur C*; γ) vystaviti něčemu: *propositum bello se fore ratus L* že bude terčem války; zůstaviti, zanechati, vydati: adj. *(ne) oppida (sint) Romanis proposita ad copiam commeatus Cs*; 2) metaf. předkládati, stavěti před někoho n. před sebe a) *ante oculos (sibi) p. CL* = *oculis* (dat.) *p. C* vl. postaviti si před oči, (jasně) představiti si, míti na mysli = *animo (animis) p.* n. *sibi p. C*; *hoc sibi solacii p. Cs* tím se těšiti; ukazovati: *exemplum p. alci C*; *remedium p. N* navrhovati; pass. býti před očima, patrný, zřejmý: *in praesenti atque ante oculos proposito periculo C*; b) *quaestionem p. N*; *cum esset haec ei proposita condicio C*; básn. *siccis omnia dura* (doplňk.) *deus proposuit H* učinil těžkým; — zejm. jako úkol n. cíl uložiti, stanoviti, určiti, dáti α) *sibi p. ut* (pozd. též inf.) předsevzíti (si), umíniti si, usmysliti si, podnikati, zamýšleti: *res proposita N* předsevzetí; (*mihi*) *est propositum ut*, n. inf. předsevzal jsem si, mám úmysl, cíl; *id quod propositum est alci rei C* úkol, účel, cíl něčeho; *propositum opus O*; básn. s inf. účel. *propositum remorari Tartara munus O* určený k tomu, aby . . .; β) spec. stilist. stanoviti, určiti, dáti látku, thema: *alci rei propositum est C* látkou něčeho jest; c) vykládati řeči, předkládati, uváděti, přednášeti, vypravovati, líčiti, oznamovati, vyjevovati, projevovati, zmiňovati se: *difficultates auctionandi p. Cs* vykládati o . . .; *rem gestam p. Cs*; *motos senatu excusatosque simul propositurum* (sc. *esse se*) *T.* Part. **prōpositum** význ. subst. v. t.

Propontis, *idis* n. *idos*, *f.* [Προποντίς] nyn. Marmarské moře (mezi mořem Aigajským a Černým).

prō-portiō, *ōnis*, *f.* úměrnost, poměr.

prōpositiō, *ōnis*, *f.* [*propono*] 1) představa o něčem, pomyšlení na něco: *huius vitae p. C*; 2) látka, thema, (hlavní) věc; 3) log. návěst úsudku.

prōpositum, *ī*, *n.* [subst. isol., vl. part. perf. pass. od *propono*] 1) předsevzetí, úmysl: *p. tenere CsL*; *tenacem propositi virum H* vl. držícího se svého předsevzetí = důsledného, pevného v jednání; pozd. i s přívl. *non habeo p. illum reprehendendi Plin*; cíl: *p. assequi C*; úkol: *victor propositi H* až („slavně") vykonáš svůj úkol; 2) spec. stilist. látka, thema, (hlavní) věc, v dramatě děj: *sed iam ad p. revertamur C* k věci; *ut egrederetur a proposito C*; 3) log. návěst úsudku.

prō-praetor, *ōris*, *m.* [ze spojení *pro praetore*] propraetor (viz *praetor*).

proprīē, adv. [*proprius*] 1) výhradně, jako vlastní majetek, (každý) zvláště: *promiscue toto (campo Martio) quam p. parva frui parte malitis C*; přenes. *difficile est p. communia dicere H* svým způsobem; 2) metaf. a) zvláště, jednotlivě, speciálně; osobně; b) výhradně; (sám) o sobě, pro sebe, na svůj vrub; c) význačně, charakteristicky, význačným způsobem; d) náležitě, příslušně, vlastně; vhodně: *magis p. nihil possum dicere C.*

proprietās, *ātis*, *f.* [*proprius*] zvláštnost, (zvláštní) vlastnost; konkr. *frugum proprietates L* zvláštní druhy.

proprius, *a*, *um* vlastní (*alcis*, zř. *alci* někomu), t. j. náležící výhradně někomu, výhradní, soukromý; 1) *nec solem proprium natura nec aëra fecit O* (op. *communis* a *publicus*); *proprium esse alcis* býti něčím (výhradním) majetkem, výhradně náležeti někomu, přenes. býti vlastním činem, vlastní zásluhou; *cum ademerit nobis omnia, quae nostra erant propria C*; *proprio sumptu T*; *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* jeho vlastním (t. j. od něho vynalezeným

iamb. trimetrem); 2) metaf. a) zvláštní, speciální, týkající se jednotlivé osoby n. věci: *proprium est alcis* jest něčí zvláštností, zvláštní vlastností; *hunc mihi da proprium laborem V*; *duritiam operum ac propriis nominibus incusant vallum, fossam . . . . T* jmenovitě, jednotlivě; osobní: (*Piso*) *offensus urbi propriā quoque irā T*; b) výhradní, vlastní, význačný, charakteristický, podstatný: *id virtutis est proprium C*; c) (právem náležící =) náležitý, příslušný: *quod huius imperii proprium est C* (t. j. právem i povinností); *deferens propriam laurum H* = zasloužený; *qui proprio nomine ‚perduellis' esset C* pravým; d) (trvale náležící =) trvalý, stálý, jistý: *proprium ac perpetuum* (v. t.) *C*; *locupletia munera non propria esse consuerunt N*; *propria dona V, munera H*; *si proprium hoc* (t. j. štěstí při lovu) *fuerit V*.

propter, adv. a předl. [m. **propiter* z *prope*] I adv. blízko, na blízku, vedle: *filii p. cubantes C*; II předl. s acc. 1) o místě blízko (u) něčeho, vedle u něčeho: *bacillum p. me ponitote C*; 2) ob. o příčině pro něco, skrze něco, k vůli někomu, instr. něčím, přičiněním, působením něčím, zásluhou něčí: o rodičích *p. quos hanc lucem adspexerit C* = kteří mu dali život.

propter-eā, adv. proto (uvádí výsledek z předcházejícího n. se vztahuje k násl. větě příč. s quod, quia n. účel. s ut, ne).

prōpudium, *ī*, *n.* [*pro* a *pudet*] hanba; meton. jako nadávka hanebník, ohavník, nestyda.

prōpugnāculum, *ī*, *n.* [*propugno*] bašta, hradba a) obr. *alta navium* (gen. determ.) *propugnacula H* ‚hradby' (o Antoniových vysokých lodích egyptských, op. *Liburnae*); b) metaf. význ. α) záštita, obrana, braný prostředek: *lex . . . propugnacula tranquillitatis atque otii C*; β) spec. obranný důvod, důkaz: *firmissimo propugnaculo uti, quod . . . L*.

prōpugnātiō, *ōnis*, *f.* [*propugno*] hájení, obhajování, obrana.

prōpugnātor, *ōris*, *m.* [*propugno*] obránce, obhájce; a) vl. bojovník: *classis inops propter dimissionem propugnatorum C* námořních vojáků (proti *remiges*); b) metaf. *rei publicae p. C*.

prō-pugnō, *āre*, *āvī*, *ātum* bojovati, bíti se, zápasiti, buď abs. u. *pro rē* (básn. a pozd. též *alci rei* a *rem*) za něco = brániti, hájiti něčeho a) vl. *ipsi ex silvis rari propugnabant Cs* (t. j. metali kopí); subst. *propugnantes* obhájcové; b) metaf. *p. pro aequitate C*; *quae libidine deliquerant, ambitu propugnant T* hledí obhájiti = zakrýti.

prōpulsātiō, *ōnis*, *f.* [*propulso*] odražení, odvracení.

prō-pulsō, *āre*, *āvī*, *ātum* odrážeti, odvraceti (*alqd ab alqo* něco od něčeho) a) vl. *hostes p. CsT*; b) přenes. *moenibus* (abl. instr. za hradbami) *bellum* (= válečné útoky) *p. L*; *periculum p. S*; *famem p. CT* zaháněti.

propylaea, *ōrum*, *n.* [προπύλαια] propylaje, nádherná stavba, tvořící vchod na athenskou Akropoli ze záp. strany, vystavěná za Periklea od Mnesiklea z pentelského mramoru.

prō-quaestōre viz *quaestor*.

prōra, *ae*, *f.* [πρῷρα] a) příď, předek lodní: přísl. *mihi ‚p. et puppis', ut Graecorum proverbium est, fuit a me tui dimittendi C* (= πρῷρα καὶ πρύμνη) t. j. první a poslední důvod; b) básn. synekd. loď.

prō-rēpō, *ere*, *rēpsī*, — vylézati (básn. *rē* z něčeho) *H*.

prōrēus, *eī*, *m.* [πρωρεύς] plavec, zaměstnaný na přídě lodi, správce přídy; jako vlastní jm. *O*.

prō-ripiō, *ere*, *ripuī*, *reptum* a) vytrhnouti, vyrvati, uchvátiti, schvátiti: *hominem proripi iubet C* přivléci; b) reflex. *se p.* vytrhnouti se, vyříditi se, vyraziti: s dat. *eo nisu proripuit se custodibus T* vytrhl se; básn. intr. *proripuit iuvenis V*; *quo proripis V* kam chvátáš; obr. *quae libido non se proripiet ac proiciet C* nevyrazí sm. nepropukne.

prōrogātiō, *ōnis*, *f.* [*prorogo*] 1) prodloužení, prorogace: *p. imperii L*; 2) odklad: *p. diei C*.

prō-rogō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) spec. prodloužiti úředníku jeho úřad na další lhůtu (vl. rogací na sněmu, pak i vůb., i usnesením senátu n. rozhodnutím císařovým), prorogovati: *imperium alci p.*; *numerum annorum provinciis p. C*; 2) vůb. a) pro-

dloužiti, (dále) ponechati, zachovati, udržovati, popřávati (dlouhého) trvání: *paucis tibi ad solvendum prorogatis diebus C*; (*ut*) *id vitae spatium damnatis prorogaretur T*; *spiritum homini p. Plin*; *hic longum* (prolept.) *scriptori prorogat aevum H*; b) odkládati: *vivendi recte qui prorogat horam H.*

prōrsus (starší *prorsum* a synkop. *prosus* n. *prosum*), adv. [vl. part. **proversus*] 1) vl. ku předu obrácený, pracd. (zpříma) vpřed, ku předu: *ut transvorsus, non provorsus cedit Pl*; obr. *p. ibat res C*; 2) ob. a) zrovna, přímo, právě; docela, zcela, dokonce, dočista, naprosto, zhola, jistě; velmi, tuze; b) po výčtu zkrátka, slovem: *praemia modo modo formidinem ostentare, suos ad virtutem adrigere: p. intentus cuncta parare S.*

prō-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* vyrážeti 1) *Aetna prorumpit ad aethera nubem V* chrlí; 2) ob. med. *prorumpi* = intr. *p.* (*rē* z něčeho, odněkud) a) α) o zřídle význ. prýštiti: *fons aquae prorumpebat Hirt*; *unde it mare* (zde sm. široce rozlitá řeka) *proruptum V* odkud (vyraziv ši jde =) se vychrluje; *proruptus corpore sudor V* vyrazil na těle; o ústí *in mare prorumpit Thybris O* vrhá se, valí se; *vis morbi in intestinum prorupit N* nemoc s takovou silou vrazila se do ...; vyhrknouti, propuknouti, vypuknouti, provaliti se, vzniknouti: (*incendium*) *praediis Tigellini proruperat T*; spec. význ. vyjíti na jevo, projeviti se: *nihil prorupit, quo coniuratio intellegeretur T*; o os. *victo silentio prorupit reus T* promluvil; β) o os. a zejm. vojen. vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se, vrhnouti se: *medius prorumpit in hostis V*; b) metaf. α) dorážeti až po nějakou míru, rozmoci se, vzrůsti: *eo p. hominum cupiditatem C*; β) s podm. os. propuknouti v něco, upadnouti, (nemírně, bezuzdně a p.) oddati se něčemu: *in scelera ac dedecora prorupit T.* Bývá zaměňováno s *proruo* (v. t.).

prō-ruō, *ere, ruī, rutum* 1) intr. řítiti se (ku předu), hnáti se, vyřítiti se: *subditis calcaribus p. in hostem Cu*; = o věcech sřítiti se, skáceti se = pass. *prorui* býti zbořen, pobořen: *motu terrae oppidum proruit T*; 2) trans. povaliti, potříti: *proruet victorem H*; *hostem profligare ac p. T*; o věcech káceti, strhovati, podrážeti, bořiti: *munitiones p. Cs*; *p. fossas T* t. j. zaházeti.

prōsa, *ae, f.* [m. **prōrsa* = *proversa*, sc. *oratio*] vl. řeč stále přímo vpřed (obrácená =) postupující (nedělená na verše) = řeč nevázaná, próza *Plin* (op. *versūs* = (zř.) *oratio vorsa*).

prōsāpia, *ae, f.* (arch.) rod, rodina, příbuzenstvo *S.*

proscaenium, *ĭī, n.* [προσκήνιον] jeviště.

prō-scindō, *ere, scidī, scissum* 1) vl. vpřed trhati; spec. orati, brázditi, zejm. o prvním orání převrátiti, podmítati; obr. o lodi *p. aequor Cat*; 2) přenes. ‚trhati' význ. utrhati na cti někomu, ostouzeti, zlehčovati, tupiti, urážeti někoho: *summotum patriā p. O.*

prō-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* 1) vypsati, (vl. písemným návěštím) vyhlásiti, ohlásiti, prohlásiti, uveřejniti: *legem p. CT*; 2) spec. a) vyhlásiti prodej, dražbu n. pronájem něčeho, (veřejnou vyhláškou) dáti do prodeje, prodávati, pronajímati: *ille, quod non placebat, proscripsit, tu, quod placebat, emisti C*; b) praegn. α) prohlásiti někoho za zbavena statků n. statky za zabaveny, odt. zabaviti, konfiskovati: *vicinos p. Plin*; *possessiones p. C*; β) t. t. polit. vyhlásiti někoho za psance, dáti do seznamu psanců, dáti do klatby, proskribovati někoho (kteréhož prostředku užíváno po příkladu Sullově; *proscriptus*, vyhlášený za psance, psanec, propadal hrdlo, jeho jmění konfiskováno státem a v dražbě prodáno, jeho potomci zbavení práva ucházeti se o úřady): *patrem meum, cum* (ačkoli) *proscriptus non esset, iugulastis, occisum in proscriptorum numerum rettulistis C.*

prōscrīptiō, *ōnis, f.* [*proscribo*] (písemná) vyhláška; spec. a) vyhláška o prodeji, dražbě n. nájmu něčeho; odt. nabídka, prodej; b) t. t. polit. vyhlašování za psance, klatba, proskripce.

prōscrīptūriō, *īre* [desider. od *proscribo*, žertem utvořené] míti chut na proskribování *C.*

prō-secō, *āre, secuī, sectum* (zpředu) uříznouti, odříznouti; spec. t. t. sakrál. o částech žertvy, určených k obětování: *qui eius hostiae exta prosecuisset L*; subst. **prōsecta**, *ōrum, n.* obětní kusy *O.*

prō-sēminō, *āre, āvī, ātum* vl. rozsévati; metaf. rozmnožovati, rozplozovati, pass. rozrůstati se.

prō-sequor, *sequī, secūtus sum* vl. ku předu následovati; 1) pronásledovati: *hostem p. Cs*; 2) provázeti, doprovázeti, jíti s někým a) *exsequias funeris* (n. *funus*) *alcis p. CO* účastniti se něčího pohřbu, býti někomu na pohřbu; obr. *Chattos suos saltus Hercynius prosequitur T* provází; b) *p. alqm rē* (abl. instr.) n. pozd. *cum re* provázeti někoho (s) něčím α) *p. defunctum ignavo questu T*; (*Aeneas*) *prosequitur lacrimis longe* (*euntem*) *V* = dlouho za ní hledí se slzami; *decedentem cum favore ac laudibus prosecuti sunt L*; *milites contumeliosis vocibus prosequebantur nostros Cs* utrhačně pokřikovali na naše; β) metaf. význ. prokazovati, dokazovati, darovati, dáti, věnovati někomu něco, poctiti někoho něčím, uznati za hodna něčeho: (*Caesar Remos*) *liberaliter oratione prosecutus Cs* vlídně k nim promluviv; *quos Aeneas prosequitur veniā V*; *te multa prece, te prosequitur mero H* k tobě vznáší modlitbu, tobě věnuje ...; 3) provázeti, vésti k cíli, pokračovati, postupovati v něčem: α) abs. *prosequitur pavitans V*; β) prováděti: *descriptiones locorum poetice p. Plin* = básnickým způsobem líčí; 4) vystihovati, spec. řečí n. písemně líčiti, vykládati: *quid pascua versu prosequar V*; praegn. *p. alqd oratione, verbis Plin* šířiti se o něčem. Bývá zaměňováno se slov. *persequor* (v. 1 t.).

Prōserpina, *ae, f.* [z řec. *Περσεφόνη*] = Persefone, dcera Demetřina a Diova, choť Plutonova, vládkyně v podsvětí.

prō-siliō, *īre, siluī*, — vyskočiti, vyraziti, vyběhnouti, vymrštiti se, vzchopiti se: básn. *Ennius potus ad arma prosiluit dicenda H* dal se do ...; obr. *vaga* (prolept.) *prosiliet natura H*; — přenes. *flumina prosiliunt O*; *sanguis longe prosilit O* vystřikne, vytryskne; vyčnívati: *quod prosilit villae Plin* vyčnívající část, výstupek (t. *vestibulum*).

prō-socer, *erī, m.* děd manželčin, pratchán.

prō-spectō, *āre, āvī, ātum* dívati se (daleko vpřed), hleděti, pohlížeti, vyhlížeti 1) a) *mare prospecto C*; *intenti proelium prospectabant S* pohlíželi na ..., pozorovali; *ex tectis fenestrisque prospectant L*; (*Ariadna*) *prospectans litore Thesea cedentem* (za Th.) *Cat*; b) přenes. o místech (*villa*) *quae subiectos sinus prospectat T* hledí = ze které je vyhlídka na ...; *locus late prospectans T* s dalekou vyhlídkou; odt. směřovati, býti obrácen: *hos* (*campos*) *ad occasum conversa* (*terra*) *prospectat Cu* = s těmito hraničí; 2) praegn. a) vyhlížeti, ohlížeti se po něčem α) význ. hledati: (*navis*) *p. exsilium* (vhodné místo k vylodnění) *videbatur C*; β) význ. očekávati, čekati: *hostem p. L*; básn. *te fata prospectant paria V*; b) viděti v budoucnosti, předvídati: *p. servitium T.*

prōspectus, *ūs, m.* [*prospicio*] a) výhled, vyhlídka, rozhled (*alcis rei* na něco, po něčem): *prospectum adimere, impedire CT, prohibere S, eripere V* odejmouti, zameziti vyhlídku, překážeti v rozhledu, zakrývati rozhled; *prospectu capto in urbem L* rozhlédnuv se po městě; *Aeneas omnem prospectum late pelago petit V* shledává všechen výhled = (na všechny strany) moře široko vůkol obzírá; b) dohled: *alqd in prospectu est* jest viděti něco; *cum iam extremi essent in prospectu Cs*; pohled význ. vzezření: *lugubris p. T.*

prō-speculor, *ārī, ātus sum* vyhlížeti a) intr. dívati se; praegn. *Siccium prospeculatum ad locum castris capiendum mittunt L* na obhlídku; b) (s očekáváním) *p. adventum imperatoris L.*

prōsper viz *prosperus.*

prōsperē, adv. [*prosperus*] zdárně, šťastně, dobře, prospěšně: *ut omnia p. procedant C*; se zdarem, se štěstím, s prospěchem: *p. aut in metu T* ve štěstí.

prōsperitās, *ātis, f.* [*prosperus*] zdar, daření, štěstí, prospěch, úspěch: *p. rerum T* štěstí; příznivost: *p. valetudinis N* zdraví.

prōsperō, *āre, āvī, ātum* [*prosperus*] dávati zdar (*alqd* něčemu) (ob. o božstvu), žehnati: *uti populo Romano vim victoriamque prosperetis L* abyste popřáli, dali; *diva, patrum prosperes decreta H*; *coepta p. T.*

prōsperus, *a, um* [srov. *προσφερής*] 1) zdárný, šťastný, doplňk. se zdarem, šťastně: *ut id prosperum eveniret*

L; *prospera omnia cedunt S*; subst. **prōspera**, *ōrum, n.* zdar, štěstí: *prospera Iuppiter his dextris fulgoribus edit C*; 2) a) zdar dávající, příznivý: (básn. s gen. obj. něčemu) *Noctilucam prosperam frugum H*; b) příznivý, šťastný význ. blahověstný: *omnem cursum mihi prospera dixit religio V* (se záměnou epith.) věštby mi předpověděly zdar cesty.

prōspicientia, *ae, f.* prozřetelnost, obezřelost.

prō-spiciō, *ere, spexī, spectum* [*pro* a *speciō*] vyhlížeti, vpřed (do dálky) hleděti, dívati se, pohlížeti, zírati, rozhlížeti se 1) (intr.) a) s dat. směru *alto prospiciens V* rozhlíželje se po moři; obr. *longe animo p. C*; praegn. *in futuri temporis aetatem prospiciens O* (se starostí) pohlíželje; b) s dat. prosp. *p. alci* (ut, ne ... aby) starati se o někoho, pečovati, míti na péči, opatřiti něco, činiti opatření stran něčeho, mysliti, pomýšleti na někoho n. na něco: *vitae p. Cs* zachovati; 2) (trans.) na něco, viděti (spatřiti) zdaleka n. v dálce (před sebou) něco a) *ex cruce ... domum suam p. C*; obr. význ. poskytovati vyhlídky: *domus longos quae prospicit agros H* ‚hledí' na ...; b) metaf. předvídati: *longe p. futuros casus rei publicae C* (t. j. předvídati je a uvažovati o nich); *ex imbri soles p. V*; c) praegn. vyhlížeti, opatřovati (*alci alqd* někomu něco), postarati se o něco: *filiae p. maritum Plin.*

prō-sternō, *ere, strāvī, strātum* (synkop. *prōstrāsse O* = *prostravisse*) vl. prostříti; poraziti, zporážeti, skáceti, povaliti; 1) a) *caesis prostratisque lucis C*; *arbor multam prostravit silvam O* veliký kus lesa; b) spec. o prosebníku *se ad pedes alcis p.* = *se alci p. C* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena; pod. *p. se C* = *humi se p. L* vrhnouti se na zemi; 2) metaf. a) vojen. *hostes p. C*; b) skáceti, způsobiti pád něčeho, zničiti něco, pass. klesnouti, upadnouti, býti v úpadku: *adeo prostrata res publica C*; *carminum studium p. T* snižovati, zavrhovati.

prō-stituō, *ere, uī, ūtum* [*pro* a *statuo*] vl. veřejně vystaviti; spec. oddati hanebnému (lehkému) životu: *se p. Cat* (veřejně) oddávati se; — metaf. vrhati na pospas; zaprodati: *nec me vocem prostituisse foro O.*

prō-stō, *āre, stitī*, — vl. státi na veřejnosti; spec. býti vystaven na prodej n. k zaprodání (zejm. o otrocích a nevěstkách): o knize *ut prostes (liber) H*; — obr. *amicitiae numen prostat O.*

prō-subigō, *ere* (vpředu, před sebou) rozrývati, rozrýpávati *V.*

prō-sum, *prōd-esse, prōfuī, prōfutūrus* prospívati, býti prospěšný (abs., *alci* někomu, *ad* n. *in alqd* (vzhledem) k něčemu, při něčem; podmět vyjádřen též inf., acc. c. inf., větou s quod), býti platen, pomocen, pomáhati: *profuturus* (nahrazující leckdy part. praes.) mající prospěti = prospěšný, užitečný; básn. *mercator annonae prosit H* t. j. ať mírní drahotu.

Prōtagorās, *ae, m.* [Πρωταγόρας] z Abder, řecký sofista, vrstevník Sokratův; jako atheista byl z Athen vypověděn a utonul na cestě na Sicilii.

prō-tegō, *ere, tēxī, tēctum* (vl. zpředu) kryti; 1) vl. pokrývati, přikrývati, zakrývati: *tabernacula protecta hederā Cs*; spec. vojen. kryti význ. chrániti: *equitatus consulem non armis modo, sed etiam corporibus suis protegens L*; s acc. řec. *hominem simul protectus equumque O* (o Kentaurovi) kryje si tím i lidskou i koňskou část svého těla; odt. 2) metaf. význ. chrániti (*alqd a re* od něčeho): *ego iacentem defendo et protego C.*

prō-tendō, *ere, tendī, tentum* (do předu) napínati, vzpínati, natahovati, napřáhati: *bracchia in mare protendens O*; *hastas p. V*; vypínati, vystrkovati; nastavovati: *p. uterum T*; *filium p. T* = zvedati a ukazovati; part. **prōtentus**, *a, um* natažený, dlouhý: *pedes temo protentus in octo V*; — básn. *aciem in pelagi p. aestus Cat* ‚napínati'.

prōtenus viz *protinus.*

prō-terō, *ere, trīvī, trītum* potříti, drtiti; pošlapati, podupati a) vl. *proterit arva O*; zejm. o jízdě *equitatus aversos* (ze zadu) *p. incipit Cs*; *equi p. iacentes T*; odt. b) přenes. α) vojen. poráželi, potírati, ničiti: *protrita hostium acie T*; β) dorážeti ze zadu: *ver proterit aestas H* zatlačuje; γ) šlapati po někom význ. s pohrdáním utlačovati: *istum proterendum et conculcandum putaverunt C.*

prō-terreō, *ēre, uī, itum* zaplašiti; zapuditi, zahnati.

protervē, adv. [*protervus*] drze, směle, opovážlivě, svévolně; nestoudně.

protervitās, *ātis, f.* [*protervus*] a) drzost, smělost, opovážlivost; nestoudnost; b) bujnost, nezbednost.

protervus, *a, um* dorážlivý; 1) prudký, zuřivý, zběsilý, dravý: *protervi venti H*; 2) a) ob. drzý, smělý, opovážlivý, svévolný; nestoudný; b) bujný, nezbedný: *iuvenes protervi H.*

Prōtesilāus, *ī, m.* [*Πρωτεσίλαος*] syn Ifikleův z Fylaky, choť Laodameiin; první z Řeků vyskočil z lodi na trojský břeh a první padl v boji.

Prōtĕus, *eī* (-ej synizesí 1 slab. *V*) n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eu*), *m.* [*Πρωτεύς*] mořský stařec, věštecký bůh na ostrově Faru u Egypta, pastýř ryb a tuleňů; věstil prý nerad a proto se měnil v rozličné podoby; dle Homera musil jej Menelaos spoutati, aby na něm vynutil věštby; — přísl. o lidech nestálé povahy n. lstivých a chytrých *H.*

prōtinus = **prō-tenus**, adv. (vl. napiatě, souvisle ku předu) 1) a) o místě vpřed, ku předu: *ipse capellas p. ago V*; dále, daleko: *insana p. absint iurgia O*; b) o čase dále, příště, potom, pak: *p. iras Marti redonabo H*; 2) v souvislosti, nepřetržitě, bezprostředně, přímo, hned a) o místě *trans Lugias Gotones regnantur . . . . p. deinde ab Oceano Rugii T* bezprostředně (hned) u . . .; *valvis xystum desinentem et p. pratum . . . videt Plin*; *cum p. utraque tellus una foret V* = jeden celek; b) o čase napořád; přímo, ihned, hned; záhy: *p. de via L* hned jak přišel z cesty; o minulosti hned již: *eum (morem) p. urbes Albanae coluere V.*

Prōtogenēs, *is, m.* [*Πρωτογένης*] slavný malíř z Kaunu v Karii, vrstevník Apellův (v 2. pol. 4. st. př. Kr.), viz též *Ialysus.*

prō-trahō, *ere, trāxī, tractum* 1) (vl. z úkrytu ven) vytáhnouti, vyvléci: *pedibus* (za nohy) *cadaver protrahitur V*; přitáhnouti, přivléci, (násilně) přivésti: *Ithacus vatem protrahit in medios V*; — přenes. *ut ipse ad operas mercennarias protrahatur C*; 2) metaf. a) význ. přinutiti, přiměti: *quem ad indicium protraxit L*; b) vyvléci na světlo = odkrýti, odhaliti, objeviti, prozraditi: *per indicium protractum est facinus L*; *p. inimicum L*; *nec meus latitantes versus amicos protrahit O.*

prō-trūdō, *ere, sī, sum* postrkovati, posunovati: *p. cylindrum C*; strčiti: *qui in rupis protrusit asellum H*; — metaf. odložiti, odročiti: *comitia in Ianuarium mensem p. C.*

prō-turbō, *āre, āvī, ātum* a) rozehnati, zahnati: *Piso . . . sacrificalem apparatum, festam plebem proturbat T* dá přípravy rozháze ti a lid rozehnati; zejm. vojen. *p. equites Cs, hostem T*; vyhnati; b) básn. *proturbat pectore silvas O* zporáží, c) abs. dorážeti *V.*

pro ut, adv. podle toho jak, jak, jakož: *ita haberi, p. habere lege l ceret C.*

prō-vehō, *ere, vēxī, vectum* 1) α) vpřed vézti (posunovati, dopravovati), přiváželi: *saxa navis provehit Plin*; β) dep. vpřed jeti, plouti, popojížděti, vyjížděti, vyplouvati, přijíždět, připlouvati: *p. in altum Cs*; *provehimur portū V, pelago* (dat. směru) *V*; vůb. postupovati, (vpřed) pronikati: *signa illuc usque provecta T*; 2) metaf. a) o čase *provehi* postoupiti, pokročiti: *provecta nox erat T*; *aetate provecta T*; s podm. os. *aetate provectus CN* věkem pokročilý, starý, letitý; praegn. (*bellum*) *longius provectum est T* protáhla se; b) dále vésti, podporovati, býti přízniv něčemu: *vim temperatam di provehunt in maius H* vedou ke zdaru; přiváděti k hodnosti, povyšovati, povznášeti: *ad honores alios scientia iuris provexit L*; *dignitatem a Domitiano longius provectam T*; pass. postupovati: *e gregario ad summa militiae provectum (esse) T*; c) α) act. zavádět, svádět, strhovati příliš daleko: *vestra benignitas provexit orationem meam C*; *haec spes provexit* (sc. *eos*), *ut . . . L*; *si me ulterius provexerit ira Pr*; β) dep. dáti se zavésti, svésti, strhnouti, zacházeti příliš daleko: *eo ardoris provectus est T*; zejm. v řeči: *quid ultra povehor V* = proč dále mluvím; *studio rerum rusticarum provectus sum C.*

prō-veniō, *īre, vēnī, ventum* vl. vpřed přicházeti, vycházeti 1) vystupovati, předstupovati: *proveniebant oratores novi* básn. u *C*; — přenes. *provenere dominatio-*

nes T; 2) spec. vzcházeti, růsti, uroditi se: *frumentum angustius provenerat Cs*; (*fruges*) *cito proveniunt T*; o lidech roditi se; — obr. *provenere ibi scriptorum magna ingenia S* vystoupilo hojně ...; — praegn. dařiti se: *novā ubertate p. terram T*; *lana proveniat O*; 3) metaf. a) povstávati, díti se: *non haec humanis opibus proveniunt V*; b) s dat. dostávati se někomu: *tamquam suis victoria provenisset T*; c) α) skončiti se, dopadnouti: *ut initia belli provenissent T*; β) praegn. šťastně se skončiti, povésti se, podařiti se: *cetera mandaturus, ubi prima provenissent T.*

prōventus, *ūs, m.* [*provenio*] 1) výnos, úroda: *quin p. oneret sulcos V*; — obr. úroda, žeň: *magnum proventum poetarum annus attulit Plin*; 2) metaf. a) výsledek: *pugnae p. Cs*; *si qui omnis secundos rerum proventus exspectent Cs* samé příznivé výsledky; b) praegn. šťastný výsledek, úspěch, zdar: *superioris temporis p. Cs.*

prōverbium, *ī, n.* [*pro* a *verbum*] přísloví, úsloví, obecné (běžné) rčení, pořekadlo: *venire in p.* n. *in proverbii consuetudinem C* vejíti v přísloví, státi se příslovím; *ut in proverbio* (n. *p.*) *alcis est C* jak praví někdo přísloví, dle něčího přísloví, příslovečně; *rem ad triarios redisse proverbio* (abl.) *increbuit* (v. t.) *L.*

prōvidēns, *entis* [vl. part. praes. od *provideo*] prozíravý, opatrný.

prōvidenter, adv. [*providens*] prozíravě, opatrně, obezřele.

prōvidentia, *ae, f.* [*providens*] 1) vl. vidění do předu, možnost viděti: *neque feriendi neque declinandi p. T* = nebylo (před sebe) viděti ani na ...; 2) metaf. a) starostlivost, pečlivost; prozřetelnost: *divina p. C*; b) prozíravost, opatrnost, obezřelost.

prō-videō, *ēre, vīdī, vīsum* 1) viděti (daleko) vpředu, (zdaleka) zahlédnouti: *missilia, ubi, quid petatur, provideri nequeat, inutilia esse L* není-li viděti cíle; básn. *excusare, quod non provisset eum H* zdaleka = dříve neviděl (a nepozdravil); 2) metaf. a) předvídati: *longius in futurum providentibus desiderium L* tušícím pro budoucnost; básn. *verba provisam rem sequentur H* (v myšlenkách napřed viděnou) promyšlenou; b) praegn. α) býti prozíravý, opatrný; činiti opatření; starati se (*alci* o někoho, *de re* o něco, stran něčeho; *ut*, *ne* aby ...): *non dubito, quin tu plus provideas C* (t. v politice); *duces providendo saepius quam temeritate prodesse T* prozíravostí; *p. rei publicae C*; *neque quo signa ferantur provident Cs* nestarají se; *p. ne* ... též předejíti něco, zameziti: *providendum, ne quid .... motus faceret L*; β) opatřovati, obstarávati (*alci alqd* někomu n. pro někoho něco), připravovati, chystati, starati se o něco: *frumentum exercitui p. Cs*; *quantum diligentiā provideri poterat, providebatur Cs* pokud záleželo na bedlivosti, byla konána všechna možná opatření; *neque facere aut p. quicquam poterant S* nebyli schopni žádného činu ani opatření; *multa eius provisa prudenter ... ferebantur C* mnohá moudrá opatření; s dat. pův. *ita mihi res tota provisa est C.* Part. **prōvidēns** význ. adj. v. t.

prōvidus, *a, um* [*provideo*] 1) předvídající (*alcis rei* něco): *mens provida rerum futurarum C*; *p. veri O*; abs. předvídající budoucnost, znalý budoucnosti, věštecký: *p. auspex H*; subst. *inesse* (*feminis*) *aliquid providum T*; 2) starající se, starostlivý, pečlivý (*alcis rei* o něco): *rerum vestrarum p. T*; subst. *illic providum et secundis numinibus evenit T* = stalo se něco, co jest znamením ochrany a přízně bohův; 3) prozíravý, opatrný, obezřelý.

prōvincia, *ae, f.* 1) obor samostatné působnosti úředníkovy, působnost i meton. působiště; úřad, (úřední) úkol, práce, činnost, povinnost, místo, (ressort); správa, řízení, vojen. (jednotlivé samostatné) velitelství, velení a) *praetores provincias sortiti sunt .... Sulla urbanam et peregrinam* (sc. *provinciam*) .... *Flaccus Apuliam L* dostali losem jako (své) obory ...; *comparare inter se provincias L* dohodnouti se o rozdělení úkolů; *praetor, cui classis p. obvenerat L*; *provincia maritima L* velení na moři; *Valerio Potito Volsci p. evenerat L* velení proti Volskům; *Alcibiades in spe erat provinciae bene administrandae N*; b) přenes. vůb. (vykázaný) úkol, výkon, úděl: *illam sibi provinciam depoposcit, ut*

me trucidaret C; *mihi solitudo et recessus p. est C*; 2) meton. spec. provincie (t. j. země od Římanů dobytá, přivtělená k říši a spravovaná od římského místodržitele) a) (*Sicilia*) *prima omnium p. est appellata C*; (*Gallia*) *in provinciam redacta Cs* učiněna provincií; o úřednících *provincias sortiri* buď losovati o provincie n. losem obdržeti (= *ducere provincias* sc. *sorte*); b) spec. *p.* podle souvislosti značí určitou provincii, zejm. = α) *p. Gallia* (pozd. Provence); β) Malá Asie; γ) Afrika; c) u jiných národů správní okres, kraj, země; u Peršanů satrapie *N*; d) meton. spravování n. správa provincie, úřadování v provincii: *annua p. C*; *primus annus provinciae C.*

prōvinciālis, *e* [*provincia*] náležející k provincii (spec. k p. Gallii *Cs*), týkající se provincie, obyvatelů provincie n. správy provincie, provinciální; v češt. ob. nesouřadně provincie (gen.), (jako) z provincie, v provincii (n. pl. provinciích atd.): *p. abstinentia C* (osvědčená) ve správě provincie; subst. **prōvinciālēs**, *ium, m.* obyvatelé provincie, lidé z provincie, provinciálové.

prōvīsiō, *ōnis, f.* [*provideo*] 1) předvídání, předvídavost: *multum potest p. animi et praeparatio ad minuendum dolorem C* t. j. myšlení na budoucí věci a příprava ducha (na ně); 2) a) opatření (*alcis rei* pro něco n. proti něčemu): *horum vitiorum una p.* (*est*) *C* jediný způsob, předejiti tyto chyby; b) starostlivost, prozíravost, prozíravost, opatrnost.

prōvīsor, *ōris, m.* [*provideo*] 1) předvídatel: *dominationum p. T*; 2) (člověk) starající se (*alcis rei* o něco): *utilium tardus p. H.*

prōvīsus, *ūs, m.* [*provideo*] jen abl. **prōvīsū** 1) vl. vidění vpřed, výhled: *ne oculi quidem p. iuvabant T*; 2) metaf. a) předvídání: *p. periculi T*; b) α) prozíravost, prozřetelnost; opatrnost: *p. deūm T*; β) opatřování, obstarávání, starost o něco: *dispositu* (v. t.) *provisuque civilium rerum peritus T.*

prō-vīvō, *ere, vīxī*, — dále žíti *T.*

prōvocātiō, *ōnis, f.* [*provoco*] t. t. soudní odvolání k nejvyšší instanci, t. za republiky ke sněmu, za doby císařské k císaři (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *p. est ab alqo* lze se odvolati od někoho; *si a duumviris provocarit* (sc. *reus*), *provocatione certato L* vedlž při odvoláním = odvolacím řízením; právo odvolání.

prōvocātor, *ōris, m.* [*provoco*] vl. vyzývatel; spec. zvláštní druh gladiatorův, útočník.

prō-vocō, *āre, āvī, ātum* 1) vyvolávati, přivolávati, povolávati a) vůb. (básn.) *Memnonis mater roseo provocet ore* (*hanc*) *diem O* nechť přivolá, vzbudí; b) praegn. vyzývati, vybízeti, pobízeti, povzbuzovati α) zejm. k boji: *Crispinus minimo me provocat H* vyzývá k sázce (k zápasu) o maličkost (s mé strany, kdežto sám nabízí více, jsa si jist výhrou; podle jiného výkl. maličkem sm. urážlivě); β) vůb. = podněcovati, puditi, dohánětí: *quid beneficiis provocati facere debemus C*; význ. provokovati, dráždíti, popuditi: *iniuriis provocatos C*; *maledictis me p. C*; γ) k acc. vnitř. . . . k něčemu, vzbuzovati něco, způsobiti, dáti podnět k něčemu: *p. bella T*; *Titus comitate officia provocans T*; 2) t. t. soudní odvolávati se (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *ut de vi damnati ad populum provocent C.*

prō-volō, *āre, āvī, ātum* vl. letěti vpřed, vyletěti, přiletěti; obr. vpřed běžeti, kvapiti, spěchati; vyběhnouti, vyraziti, vyřítiti se; přiběhnouti, přihnati se, přikvapiti.

pro-volvō, *ere, volvī, volūtum* vpřed valiti, váleti, smýkati; přivaliti, vyvaliti, odvaliti, svaliti; 1) a) *cupas p. Hirt*; *truncum provolvens V*; b) zejm. *se p.* = med. *provolvi ad pedes* n. *ad genua* (dat. *genibus T*) *alcis* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena; 2) přenes. a) (*Agrippina*) *usque ad libita Pallantis provoluta T* sklesši, sníživši se; b) s abl. odl. *multi fortunis provolvebantur T* byli zbavováni.

proximē, proximus viz *prope.*

proximitās, *ātis, f.* blízkost 1) vl. 2) metaf. a) význ. podobnost *O*; b) (blízká) příbuznost *O.*

prūdēns, *entis* [z *providens*] 1) význ. partic. (praed.) věda, vědomě, s (úplným) vědomím, s rozmyslem, úmyslně, schválně, naschvál: *p. et sciens C*; *forte an*

p. T; 2) adj. a) vl. předvídající, vědoucí: *prudentes, id est providentes C* prozíraví (proti *divinus* věštec); *doli p. T* věda, že jest to lest; umějící, znalý, zkušený, zběhlý (abs., *alcis rei* n. *in re* něčeho, v něčem): *p. rei militaris N*; *animus rerum p. H* znalý věcí = moudrý; *ut prudentes* (sc. *pugnae*) *cum imperitis . . . manum conserrent S* připravení s nepřipravenými; básn. s inf. *p. dissipare pulveres H*; b) prozíravý, bystrý, prozřetelný, rozumný, rozvážlivý, obezřelý, opatrný; moudrý; chytrý.

prūdenter, adv. [*prudens*] a) zkušeně, zběhle; b) prozíravě, prozřetelně, rozumně; rozvážlivě, obezřele, opatrně; moudře; chytře.

prūdentia, *ae, f.* [*prudens*] 1) předvídavost, schopnost předvídati: *futurorum p. C*; 2) znalost, zkušenost, zběhlost (*alcis rei* něčeho, v něčem); 3) prozíravost, bystrost, důvtip, důmysl, prozřetelnost; rozumnost; rozvážlivost, obezřelost, opatrnost; moudrost; chytrost: *aetatis maturitate ad prudentiam C* t. j. k filosofii; — básn. meton. *senex, aevi p. nostri O* (vtělená) moudrosti.

prūīna, *ae, f.* 1) jíní, jinovatka, šedivý n. padlý mráz; 2) metaf. sníh *V*; 3) meton. mrazy, zima: *ad medias pruinas V.*

prūīnōsus, *a, um* [*pruina*] ojíněný, jinovatý.

prūna, *ae, f.* hořící n. řeřavé (žeřavé) uhlí.

prūniceus, *a, um* [*prunus*] švestkový, ze švestkového dřeva: *p. torris O* (dle jiného výkl. **prūnicius** [*pruna*] žhavý, hořící.

prūnum, *ī, n.* [προῦμνον] slíva, švestka (ovoce).

prūnus, *ī, f.* [προῦμνος] slíva, švestka (strom).

prūriō, *īre, —, —* vl. o věcech svrběti; přenes. míti chut na něco; spec. býti vilný *Cat.*

Prūsa, *ae, f.* město v záp. Bithynii na sev. svahu Olympu, nyn. Brussa; odt. **Prūsēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Prusy.

Prūsiās n. **Prūsia**, *ae, m.* jméno králů bithynských; 1) P. I. (vládl v l. 236—asi 186 př. Kr.); jeho nástupce 2) P. II. (zavražděn r. 148), k němuž se utekl Hanuibal.

prytanēum, *ī, n.* [πρυτανεῖον] prytaneion, obecní dům, radnice; spec. v Athénách pozd. = σκιάς n. θόλος, místnost (nedaleko radnice), ve které se shromažďovali a většinu dne dleli prytanové (t. j. právě úřadující výbor rady); tam také společně stolovali a s nimi cizí vyslanci i mužové o stát zasloužilí.

prytanis, *is, m.* [πρύτανις] v některých řec. městech titul nejvyšších úředníků.

psacas viz *psecas.*

psallō, *ere, psallī, —* [ψάλλω] hráti na strunný nástroj, zejm. na kitharu, synekd. zpívati s průvodem kithary.

psaltērium, *iī, n.* [ψαλτήριον] psalterion (strunný nástroj).

psaltria, *ae, f.* [ψάλτρια] hudebnice, kitharistka, harfenice.

Psamathē, *ēs, f.* [Ψαμάθη] 1) dcera argejského krále Krotopa, milenka Apollonova, matka Linova *O*; 2) dcera Nereova, milenka Aiakova, matka Fokova *O.*

psecas (n. **psacas**), *adis, f.* [ψεκάς n. ψακάς vl. kapání, krapot, prška] 1) otrokyně, jež mazala své paní vlasy, kadeřnice, frisérka: *psacade natus* u *C*; 2) jako vlastní jm. *O.*

psēphisma, *atis, n.* [ψήφισμα] u Řeků usnesení lidu na sněmu.

Pseudocatō, *ōnis, m.* [Ψευδο- . . .] vl. Lžikato, nepravý Kato: *verus P. C* pravý druhý Kato (svou poctivostí).

Pseudodamasippus, *ī, m.* [Ψευδο-. . .] Lžidamasippus, nepravý (druhý) D.

pseudolus, *ī, m.* [ψεύδω] vl. lhář; jako vl. jm. titul Plautovy komedie.

pseudomenos, *ī, m.* [ψευδόμενος] klamný úsndek vl. o lháři („řekne-li lhář, že je lhářem, mluví pravdu; mluví-li však pravdu, není lhářem") i vůb.

Pseudophilippus, *ī, m.* [Ψευδο- . . .] Lžifilippos t. j. Andriskos, který se vydával za syna krále Persea.

pseudothyrum, *ī, n.* [ψευδόθυρον] tajná dvířka (též obr.).

psithius (n. **psythius**), *a, um* [ψίθιος] *psithia* (*vitis*) (též subst.) *V* réva, z jejíchž sušených hroznů se lisovalo červené víno: rozinková, sektová réva.

psittacus, *ī, m.* [ψίττακος] papoušek.

Psōphīs, *īdis* (acc. *īda O*), *f.* [Ψωφίς] město v sev. Arkadii (dříve zv. Fegia).

psȳchomantīum, *ī*, *n.* [*ψυχομαντεῖον*] věštírna, ve které jsou vyvolávány a dávají odpovědi duše zemřelých lidí.

psythius viz *psithius*.

-pte, příklonná částice, spojovaná se zájmeny přisvoj. k jejich sesílení: *suopte pondere C* svou vlastní tíží.

Pteleum, *ī*, *n.* [*Πτελεόν*] přístavní město v Thessalii na již. straně Pagaského zálivu, nyn. Ftelia.

ptisānārium (psáno též **tisānārium**), *ī*, *n.* [*πτισάνη* krupice] odvar n. polévka vl. z krupice, pak vůb.: *p. oryzae H.*

Ptolomaeus n. též **Ptolemaeus**, *ī*, *m.* [*Πτολεμαῖος*] jméno rodu, jenž vládl v Egyptě od r. 323 (první byl P., syn Lagův, vojevůdce Alexandra Vel.) do bitvy u Aktia r. 31 př. Kr.; — adj. **Ptolomaeus**, *a*, *um* Ptolemajův, Ptolemajský, synekd. egyptský; subst. **Ptolomāis** (n. **Ptolemāis**), *idis* n. *idos*, *f.* jméno několika měst v Egyptě a ve Foinikii.

pūbēns, *entis* [vl. part. praes. od **pubeo*, srov. *pubes*] vl. dospělý; metaf. o rostlinách bujný, šťavnatý, durmatý *V.*

pūbertās, *ātis*, *f.* [2. *pubes*] 1) (pohlavní) dospělost; mužný věk, mužnost, zletilost: *nondum pubertatem ingressus T*; 2) meton. a) mužná síla: *inexhausta p. T*; b) chmýří, chlupy, vousy jako známka dospělosti: *dentes et pubertatem naturā existere C.*

1. pūbēs, *is*, *f.* 1) vl. chmýří, chlupy, vousy jako známka dospělosti; synekd. ohanbí, rozkrok, klín, lůno: *pube tenus V*; 2) meton. a) dospělá mládež, (mladé) mužstvo, zejm. branné mužstvo: *p. Albana L*; — přenes. o dobytčatech mladé kusy *V*; b) básn. vůb. lid, lidé.

2. pūbēs, *eris* [srov. **1.** *pubes*] 1) (vl. pohlavně) dospělý, dorostlý, mužný, zletilý: *p. aetas L* zletilost; subst. *pūberēs*, *um*, *m.* dospělá mládež, dospělí lidé, mužstvo; 2) o rostlinách bujný, šťavnatý, durmatý: *puberibus foliis V.*

pūbēscō, *ere*, — [inchoat. k **pubeo*, srov. *pubes*] 1) obrůstati (pův. chmýřím, vousy, básn. i přenes.): *prata pubescunt variorum flore colorum O* ‚odívají se'; vůb. pokrývati se, plniti se: *pubescit vinea fetu V*; 2) meton. a) dospívati, mužněti, dorůstati v muže: *nunc aequali tecum pubesceret aevo V*; b) metaf. dozrávati.

pūblicānus, *ī*, *m.* [*publicus*] nájemce státních důchodů z polností, desátků, cel a p. n. veřejných podniků, ku př. staveb; *publicani* byli většinou ze stavu jezdeckého a vyděračnost mnohých byla trýzní pro obyvatele provincií; — adj. *mulierecula publicana C* (se zlomyslným dvojsmyslem, srov. *publicus*) ‚nájemní ženština'.

pūblicātiō, *ōnis*, *f.* [*publico*] zabavení, konfiskace: *p. bonorum C.*

pūblicē, adv. [*publicus*] veřejně (op. *privatim*) 1) klass. vzhledem k obci (= ke státu) (leckdy lze přeložiti přívl. obecní, státní, veřejný, úřední) a) jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce, od obce, z úřední moci, v úřední věci, úředně: *p. privatimque Cs* jménem obce i svým; *exulatum p. ire L* z rozkazu obce; *si patronus huic causae p. constitueretur C* úředně (u nás ex offi(ci)o); *si privatus esset, cur p. loqueretur T* jako úřední osoba, úředním tónem; *litteras Athenas p. misit N* úřední zprávu; (*dona*) *non modo a singulis, sed et p. mittuntur T* od obcí; b) v zájmu obce, pro obec, obci, pro všechny: *p. esse laudem Cs* obci; přívl. *materiam ingentis p. privatimque decoris L*; c) nákladem obce, z obecních peněz, na státní útraty: *ut filiae eius p. alerentur N*; 2) pozd. význ. na veřejnosti, u lidí, obecně: *artibus egregiis et pari fama p. T*: *quod maiestas elusa p. foret T.*

Pūblicius, jméno rodu pův. latinského; zejm. 1) a 2) dva bratří *L.* a *M. Publicius Malleolus*, aedilové r. 240 n. 238 př. Kr., kteří z výnosu pokut, jež uložili nájemcům pastvin, založili chrám a slavnost na počest bohyně Flory a zřídili cestu od Cirku na Aventin (*vicus* n. *clivus Publicius*) *OT*; 3) *C. Publicius Bibulus*, tribun lidu r. 209 př. Kr., odpůrce patriciův *L*; 4) *C. Publicius Malleolus*, quaestor v Kilikii r. 80 př. Kr. *C*; 5) *Publicius Certus*, účastník zavraždění Helvidia Priska za Domitiana; obžalován od Plinia Ml. *Plin.* Adj. **Pūbliciānus**, *a*, *um* Publiciův.

pūblicō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*publicus*] 1) učiniti obecním (státním) majetkem, zabaviti, konfiskovati: *bona p.*; *regnum p. Cs* zabrati (annektovati); o osobě (*ut*

rex) *cum bonis omnibus publicaretur C* (t. jeho království); 2) neklass. zveřejniti a) postoupiti obecnému užívání, učiniti obecně přístupným: *Aventinum p. L* t. j. plebejům (u nás ‚rozparcellovati'); přenes. *publicata pudicitia T* zmrhaná, porušená; b) (veřejně) ukázati, vystoupiti s něčím: *ut omnia studia sua publicaret T*; c) uveřejniti, vydati: *p. librum Plin.*

Pūblicola, *ae, m.* [starolat. *poplicola z populos a colo,* vl. ‚přítel lidu'] cognomen v rodě Valeriův (v. t.).

pūblicus, *a, um* [starolat. *poplicus,* od *populus*] I 1) týkající se národa, obce, státu a) národní, obecní, státní, veřejný, úřední, politický (op. *privatus*): *publica privataque tecta L*; *pecunia* (v. t.) *publica*; *iudicium publicum C* trestní soud n. pře; *quod antea causam publicam nullam dixerim C* nemluvil jsem ve věci trestní; *publicum consilium L* usnesení, nález obce, *T* státní rada (= senát); *publicae provinciae T* = *provinciae populi Romani* n. senátu (op. *Caesaris*); b) v češt. leckdy nesouřadně obce (= státu), od obce; jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce; v zájmu obce, pro obec; nákladem obce; v úřadě: *bonum* (*malum*) *publicum LT* prospěch, štěstí (škoda, neštěstí) obce; *publicum imperium servitiumque L* obce, vlasti; *publicum auxilium L* od obce; *publicum funus T Plin* od obce vypravený = slavnostní; *incisa notis marmora publicis H* s nápisy jménem obce; *iniuria publica Cs* obci učiněná; *Vibius de vi publica damnatur T* násilnosti, spáchané v úřadě; c) zejm. **rēs pūblica** α) vl. obecní (státní, veřejná, úřední) věc n. záležitost, obecní jmění: *reliquiae rei publicae C*; β) collect. obecní, státní záležitosti: *rem publicam gerere* vl. býti činný ve prospěch státu, sloužiti obci (státu, vlasti), ob. spec. bojovati za stát, za vlast; *ad rem publicam administrandam Cs* na válečné potřeby; *loqui de re publica* o politice; *rem publicam capessere* (v. t.); *nihil per libertos publicae rei* (sc. *agere Agricola*) *T* nic úředního; γ) obec, stát; 2) obecný, veřejný, na veřejnosti; všeobecný, všem přístupný, společný: *lux publica mundi O*; *quae* (*terrae essent*) *vacuae, eas publicas esse T*; *publica materies privati* (v. t.) *iuris erit H*; *iuvenum publica cura H* touha všech mladíků; *circumsteterat Palatium publica exspectatio T* lid plný očekávání; obyčejný, všední; II subst. **pūblicum,** *ī, n.* 1) a) obecní jmění; zejm. obecní pozemek, ‚obec': *nihil de publico attingere C*; *privatos agros, qui in p. Campanum incurrebant C*; b) obecní n. státní pokladna: *bona in p. addicere Cs* = zabaviti; *de* n. *ex publico* z obecního jmění, ze státní pokladny, nákladem obce, na útraty státu; *non modo in publico* (na veřejnosti), *sed etiam de publico* (za veřejné peníze) *convivari C*; c) obecní důchody, jichž vybírání bylo pronajímáno, odt. nájem od obce: *omnes omnium publicorum societates C* meton. všech nájemců; d) obecní podnik: *conducere publica H*; *ut militia vacarent, dum in eo publico essent L* dokud budou dodavateli obce; e) obecní skladiště, sýpka: (*frumentum*) *in p. conferunt Cs*; f) obec, stát: *in p. T* pro obec, obci, lidu; úředně; 2) veřejné místo, ulice a) *cloacae per* (pod) *p. ductae L*; b) veřejnost: *in p. prodire*; *publico carere C, abstinere T* nevycházeti ven, zůstávati doma; *orationem in p. dare Plin* vydati; c) *laudare in p. et in commune T* (jen) všeobecně.

Pūblilius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Volero Publilius,* tribun lidu r. 471 př. Kr. (zákon *ut magistratus plebei comitiis tributis crearentur*); 2) *Q. Publilius Philo,* první plebejský praetor r. 337 př. Kr., bojoval ve válkách samnitských; 3) a 4) *Publilia,* druhá manželka Ciceronova r. 45, s níž se ještě téhož roku rozešel; vyjednavatelem v té věci byl její bratr *Publilius.* — Adj. **Publilia** *tribus L,* jedna z venkovských.

Pūblius, *iī, m.* římské praenomen (zkrác. *P*).

pudēns, *entis* [vl. part. praes. od *pudet*] 1) stydící se, stydlivý, cudný; počestný, mravný, slušný: subst. *pudentes Cs* mužové čestní, počestní; 2) skromný, mírný: *veniam peto pudentem Cat.*

pudenter, adv. [*pudens* od *pudet*] 1) stoudně, stydlivě, cudně; mravně, počestně; 2) skromně, s měrou: *licentia sumpta p. H.*

pudet, *ēre, puduit* (= *puditum est*) [srov. *repudium, tripudium, pavio*; vl. ‚srážeti, pokořovati‘] vl. působiti stud; **1)** neos. *p. me* (acc.; bývá leckdy vynechávân) *alcis rei* stydím se za něco, hanbím se, se studem myslím, vzpomínám na něco (věc bývá též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., acc. c. inf., větou s quod n. si, 2. sup.); abs. jest stydno, jest hanba: *Cotini, quo magis pudeat* (sc. *eos tributorum*), *et ferrum effodiunt T* aby jejich hanba byla ještě větší; *p. dictu T* = *pudendum* (*est*) *dictu T* stydím se to říci, vypravovati; *p. me alcis* α) stydím se za někoho, β) stydím se někoho: *p. deorum hominumque L*; *si te municipiorum non pudebat C*; *vestri me p. miseretque T* k vůli vám cítím stud a lítost; **2)** os. (*multitudo*) *ad pudendum* (*inducitur*) *C* ke studu; zvl. part. **a) pudēns** stydící se: *p. prave* (v. t.) *H*; význ. adj. v. t.; **b) pudendus,** *a, um* za koho jest třeba se styděti, adj. hanebný, potupný, nepočestný: *neque pudendum aut paenitendum eum regem fore L* = ke cti a spokojenosti; *matre pudendā H*; *pudendis volneribus V* (t. j. ze zadu na útěku); *Italia, per quam somno et luxu* (abl. způs.) *p. incesserat T* ke všeobecné hanbě, pohoršení.

pudibundus, *a, um* [*pudet*] stydící se, stydlivý, stoudný, praed. stoudně, ve studu: *matrona paullum intererit satyris pudibunda H*; *pudibunda ora O*.

pudīcē, adv. [*pudicus*] stoudně, stydlivě; mravně, cudně, počestně, slušně.

pudīcitia, *ae, f.* [*pudicus*] stydlivost, stoudnost, mravnost, stud (abs. jako trvalý stav vzhledem k vnějšku, srov. *pudor*): *pudorem, pudicitiam promiscua habere S* čest a stud; = spec. cudnost, čistota, počestnost, poctivost, nevinnost: *pudicitiā amissā L*; personif. jako bohyně *Pudicitia plebeia L* (žen plebejských), jež měla svatyni ve vicus longus, a starší prý kultem *Pudicitia patricia L* se svatyní na forum boarium.

pudīcus, *a, um* [*pudet*] stydlivý; počestný, mravný, slušný; spec. cudný, nevinný, čistý.

pudor, *ōris, m.* [*pudet*] **1)** stud (jako cit, z něhož vyplývá poměr k jednotlivým osobám, věcem a dějům, srov. *pudicitia*): *p. alcis rei* buď pro něco (minulého) = hanba n. před něčím (budoucím); *p. non lati auxilii L* že nepřispěli ku pomoci; *p. cedendi Cs* stydíce se ustoupiti; *quem paupertatis p.* (*tenet*) *H* kdo se stydí za chudobu; *digna pudore O* věci, za které jest nutno styděti se = hanebné; *p. est* (sc. *mihi*) s inf. stydím se; básn. *ite domum, si quis p., iuvenci V* máte-li trochu studu; *narrare pudori* (dat. účel.) *est O* stydí se; *p. alcis* vl. stud před někým = úcta, vážnost k někomu, ohled na někoho; **2)** meton. **a)** mravní cit, cit pro něco; čest, svědomitost, cit povinnosti: *antea consulto senatu*; *adeo regebat omnia p. L*; *p. . . . pudicitia CS* čest . . . stud; **b)** α) mravnost, počestnost, bezúhonnost, dobré mravy, slušnost, šetrné jednání: *p. qui in magistratuum conviviis versari solet C*; β) cudnost, čistota, nevinnost: *vix artibus honestis p. retinetur T*; γ) stydlivost, ostýchavost, skromnost: hendiad. *natura pudorque meus C* má přirozená ostýchavost; **c)** hanba, potupa, ostuda: *neque erit nobis gener ille pudori O*. — Personif. *Pudor VH*.

puella, *ae, f.* [dem. od *puer*] dívka, děvče **a)** vůb.; **b)** spec. α) dcera: *Danai puellae H*; β) význ. milenka, milá; zř. význ. služka, otrokyně *H*; **c)** přenes. (mladá) žena, paní.

puellāris, *is* [*puella*] dívčí, dívčin.

puellāriter, adv. [*puellaris*] jako dívka, po dívčím způsobu.

puellula, *ae, f.* [demin. od *puella*] dívenka, dívčina, holčička *Cat.*

puer, *erī, m.* **1)** dítě, zejm. pl. *pueri* děti (proti dospělým lidem, srov. *liberi*) na označenou věku: *a puero* n. *a pueris* od dětství, od dětského věku (o hochu od chlapectví, od chlapeckého věku); *ex pueris excedere C* z dětských let (srov. *ἐκ παίδων*); praed. v dětství, v dětském (spec. chlapeckém) věku; **2)** spec. **a)** chlapec, hoch, často praed. jako chlapec; **b)** jinoch, mladík: praegn. *semper fac p. esse velis O* mládenec; **c)** význ. syn, synek: *Veneris p. O*; **d)** sluha, služebník, otrok, ‚hoch‘.

puerīlis, *e* [*puer*] **1)** vl. **a)** dětský, mladistvý, spec. chlapecký; leckdy nesouřadně dětí, jako dítě (děti), pro děti a p. n. spec. chlapcův atd.: *tela puerilia V*;

posse se puerili verbere moneri T jako děti bývají; *puerile regnum L* vláda mladého krále; b) chlapecký, jinošský, mužský (op. dívčí): *facies p. O*; 2) obr. a metaf. dětinský, nezkušený, nerozumný, (naivní): *puerilibus votis O*; *acta illa res est animo virili, consilio puerili C*; *oratio p. C* školácká.

puerīliter, adv. [*puerilis*] dětsky, po dětsku; praegn. dětinsky (naivně).

pueritia, *ae, f.* (synkop. *puertia H*) [*puer*] dětství, dětský n. spec. chlapecký věk, mládí: *a pueritia C*; někdy překládáme přívl. n. doplňk.: *Britannici pueritiam robore circumdaret T* mladého B.; *est plerisque (Batavis) procera p. T* jsou již jako chlapci vysoké postavy; *ubi filiorum eius multus pueritiae cultus erat S* kde měli jeho mladiství synové bohatě zařízený dvůr.

puerpera, *ae, f.* [*puer* a *pario*] rodička, šestinedělka.

puerperium, *ī, n.* [*puerpera*] slehnutí, porod; meton. *feminam puerperiis insignem T* počtem dětí.

puerperus, *a, um* [*puer* a *pario*] *verba puerpera O* k porodu pomáhající, pomocná.

puertia viz *pueritia.*

puerulus, *ī, m.* [demin. od *puer*] hošík, chlapeček: *puerulo me N* když jsem byl ještě malý; *omnium deliciarum pueruli C* způsobili k všelikým rozkoším.

pūga, *ae, f.* [πυγή] řiť, zadnice.

pugil, *ilis, m.* [srov. *pugnus*] pěstní zápasník, rohovník.

pugil(l)ātus, *ūs, m.* [*pugilārī* od *pugil*] pěstní zápas, rohování.

pugillāris, *e* [*pugillus,* demin. od *pugnus*] ob. subst. *pugillares* (sc. *libelli*) n. *pugillaria, um. n.* (přiruční) zápisní deštičky, zápisník *Cat Plin.*

pūgiō, *ōnis, m.* [*pungo*] vl. bodák; dýka: obr. *o plumbeum pugionem C* na označenou slabého důvodu kord.

pūgiunculus, *ī, m.* [demin. od *pugio*] (menší n. ostrá a p.) dýka.

pugna, *ae, f.* [*pugno*] 1) a) vl. zápas pěstmi, pračka, rvačka: *immanes et ad pugnam natos lacertos T*; *res ad pugnam* (pěstmi) *et manus* (v křížku) *vocabatur C* = ke rvačce; b) bitva, boj, bitka, potýčka; meton. o bitevních řadách *Gemino Servilio media pugna tuenda data L* říditi boj středního voje; c) zápas: *spectasse quinquennem Elide pugnam O* (t. j. hry olympijské); 2) metaf. zápas, spor, hádka.

pugnācitās, *ātis, f.* [*pugna*] bojovnost obr. *T.*

pugnāciter, adv. [*pugnax*] bojovně, neústupně, prudce, urputně.

pugnātor, *ōris, m.* [*pugno*] bojovník, zápasník.

pugnāx, *ācis* [*pugno*] 1) bojovný; (rád) zápasící: *quis circum pagos p.... contemnat H* kočující zápasník; — obr. *oratio pugnacior videtur C*; 2) prudký, vzpurný; básn. *p. alci rei* nepřátelský, protivný: *ignis aquae p. O.*

pugnō, *āre, āvī, ātum* [*pugnus*] pův. biti se n. zápasiti pěstmi; 1) bojovati, potýkati se, zápasiti (abs., *cum alqo* s někým, *contra,* též *in* n. *adversus alqm* proti někomu, *de re* o něco): s abl. způs. *dubiā victoriā magnā utrimque caede pugnatum est L*; s acc. vnitř. *claram pugnam p.*; *pugnata bella V* svedené; *proelium male pugnatum S* prohraná; subst. *pugnantes Cs* bojovníci; — obr. *in mea pugno vulnera O* útočím, abych svou zbraní sám se zranil; 2) metaf. a) význ. zápasiti: na soudě *Rupili et Persi par pugnat H*; b) odporovati, vzpírati se, protiviti se (básn. *alci rei* něčemu) α) *pugnabis amori V*; (*sonipes*) *pressis pugnat habenis V*; β) spec. slovy n. míněním = neshodovati se: *pugnantia loqui C* věci si odporující; *mea pugnat sententia secum H* sama si odporuje; c) *p. ut . . .,* básn. též inf. bojovati o něco, usilovati, zasazovati se, snažiti se, namáhati se α) *pugna, ne turpis inveniar C*; β) spec. dokazovati, hájiti mínění: *illud video p. te, species ut . . . sit deorum, quae . . . C*; *Carneades p. non destitit* s aco. c. inf. *C.*

pugnus, *ī, m.* [srov. *πύξ, πυγμή*; příbuzné s *pungo, pugio*] pěst (zejm. jako zbraň): *rhetoricam palmae, dialecticam pugni similem esse (Zeno) dicebat C*; — meton. *ibi cum pugnis concisus esset C* ranami pěstí; *superare pugnis H* t. j. pěstním zápasem.

pulchellus, *a, um* [demin. od *pulcher*] hezoučký, překrásný, spanilý (též iron.); *Pulchellus* přezdívkou *C* o Klodiovi.

pulcher, *chra, chrum* [starolat. *polcher* snad z **poli-cro-s* od *polio*] krásný, pěkný, hezký, spanilý, sličný; 1) vl. o vnějšku; o bozích *pulcherrimus* překrásný, ale též velebný, vznešený; 2) metaf. a) *pulchrum est alci alqd* u. s inf. něco jest někomu krásné, ke cti, ke slávě, dobré pro někoho n. též někdo pokládá za dobré; dobrý, ušlechtilý; *p. libertas V* svatá (z řeči sakrál.) b) čestný, slavný: *pulchra mors V*; *vulnera ipso pulchra loco O*; c) zdárný, příznivý, šťastný, o os. kdo se má dobře, bezstarostný: *praetor ne pulchrum se ac beatum putaret C.* — Jako vlastní jm. **Pulcher** cognomen v rodě Klodiův (viz *Claudius*).

pulchrē, adv. [*pulcher*] 1) krásně, pěkně, hezky; 2) dobře, výborně; čestně, slavně; příznivě, šťastně, zdárně: *mihi p. est CH* mám se dobře.

pulchritūdō, *inis, f.* [*pulcher*] krása (vl. i metaf. význ. znamenitost, výbornost): hendiad. *ingenium* (*Agricolae*) *pulchritudinem ac speciem gloriae adpetebat T* po krásném ideálu slávy.

pūlēium, *ī, n.* [*pulex*] polej, máta (botan. *Mentha pulegium*), rostlina, jejíchž květů, pronikavě vonících, užívali též za prostředek proti blechám *C* (též obr. význ. lahodnost).

pūlex, *icis, m.* blecha.

pullārius, *iī, m.* [1. *pullus*] kuropravec, jehož úkolem bylo, vykládati znamení ze zobání kuřat, k tomu účelu chovaných.

Pullia, *ae, f.* vlastní jm. ženské, zejm. chůva Horatiova *H.*

pullulō, *āre, āvī, ātum* [*pullulus* demin. od 1. *pullus*] 1) vyrážeti, vyháněti, prýtovati (o rostlinách), rozrůstati se: *pullulat ab radice silva V*; — obr. *tot pullulat colubris V* vl. pučí = hemží se; 2) metaf. bujeti, vzmáhati se: *luxuria incipiebat p. N.*

1. pullus, *ī, m.* 1) mládě: *pullos columbinos C* holoubata; *pecoris generosi p. V* hříbě; — spec. kuře (zejm. o kuřatech, jichž se užívalo k věštění): *offa cecidit ex ore pulli C*; 2) metaf. jako lichotivé oslovení kuřátko, ptáček a p.: (*appellat pater*) *pullum, male parvus si cui filius esset H.*

2. pullus, *a, um* [srov. *palleo*, *πελιός*, *πολιός*] tmavý, temný, černavý, černý: zejm. o barvě smutečních šatů *toga, tunica pulla C*; o pracovním oblečku *in officina cum tunica pulla sedere solebat C*; *pulla myrtus H* tmavozelená; subst. **pullum**, *ī, n.* tmavá barva: *obstrusa* (v. t.) *carbasa pullo O.*

pulmentārium, *iī, n.* [*pulmentum*] vl. co náleží k příkrmu; odt. příkrm, pochoutka, lahůdka, zvyšující chut: *tu pulmentaria quaere sudando H.*

pulmentum, *ī, n.* [z *pulpamentum*] vl. příkrm; vůb. pokrm; díl (pokrmu), porce *H.*

pulmō, *ōnis, m.* [srov. *πλεύμων* a čes. plíce] (klass. pl.) plíce.

pulpāmen, *inis* a **pulpāmentum**, *ī, n.* [*pulpa* (libové) maso] (masitý) příkrm k chlebu a p.; odt. pochoutka, lahůdka: obr. (*mihi est*) *p. fames C.*

pulpitum, *ī, n.* lešení, výstupek z prken (pro herce, řečníky a p.), řečniště, podium; — spec. jeviště, ‚prkna': *ludibria scaenā et pulpito digna Plin*; kathedra: *grammaticas ambire tribus et pulpita H.*

puls, *pultis, f.* [*πόλτος* kaše] kaše ze samopše n. z bobů, obyčejné jídlo prostých lidí; také byla předkládána věštným kuřatům.

pulsātiō, *ōnis, f.* [*pulso*] tlučení, tepání, údery, nárazy, rány (*alcis rei* na něco, o něco): *p. scutorum L*; meton. stlučení, sbití, výprask: *Alexandrinorum p. C.*

pulsō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *pello*] 1) (opět a opět n. silně) tlouci, tepati, biti, klepati, narážeti; udeřiti; šlehati (*alqd* něco, do něčeho, na něco) a) *pede p. alqd* buď kopati do něčeho n. dupati na něco, o něco, podupati něco; *Threiciae flumina Thermodontis pulsant V* klusají po (zmrzlé) vodě; *curru Phoebe medium pulsabat Olympum V* jela na voze ve středu nebes; — básn. *corda pavor* (v. t.) *pulsans V*; b) spec. biti, tlouci někoho, odt. týrati, trýzniti: *propinqui regis legatos pulsant L*; *quibus* (dat. pův.) *pulsatus pater V*; c) meton. vrážeti do něčeho, dotýkati se něčeho, zasahovati: *alta pulsat sidera V*; *pulsati colles* (*clamore*) *V*; 2) hýbati něčím, puditi, hnáti a) *erupēre ut sagittae nervo pulsante* (sc. *eas*) tetivou vymrštěné; odstrkovati, zahánět, zapuzovati: *pulsatos referens divos V*; b) metaf. *quae te vecordia pulsat O* žene;

dávati popud, pass. dostávati popud: *dormientium animos externa visione (z . . .) pulsari C*; — praegn. dojímati, vzrušovati, zachvívati.

pulsus, *ūs*, *m.* [*pello*] **1)** tlučení, tepání, bití; tlukot, tepot; náraz, úder: *p. remorum Cs* veslování; *p. pedum V* buď dupání, dupot n. kroky; *lyrae p. O* (vl. brnkání =) hra na lyru, zvuky lyry; *p. venarum T* tepna; **2)** popud; dojem: *quod pulsu agitetur alieno C*; *externus p. animos commovet C*; *p. imaginum C.*

pulvereus, *a, um* [*pulvis*] prachový, prašný **a)** *pulverea nubes V* oblak prachu; **b)** zaprášený: *pulvereum solum O*; **c)** prášivý, prášící, zdvíhající prach: *pulverea palla O.*

pulverulentus, *a, um* [*pulvis*] prašný, zaprášený, plný prachu: *pulverulenta via C*; básn. *pulverulenta aestas V*; *ostia pulverulenta O* zasypané prachem (pískem); obr. *praemia militiae pulverulenta sequi O* v prachu (t. j. klopotně).

pulvillus, *ī*, *m.* [demin. od *pulvinus*] polštářek, poduška.

pulvīnar, *āris*, *n.* [*pulvinus*] **1)** chrámové lehátko s poduškou, na niž byla kladena socha boha při obřadu ‚hostiny bohů' (*lectisternium*, v. t.), ‚stůl' bohů; *pulvinaria* byla pův. jen v chrámech bohů přejatých od Řeků, pozd. i v jiných: *supplicatio ad* (n. *circum*) *omnia pulvinaria C* = *supplicatio omnibus dis, quorum pulvinaria Romae essent L*; — meton. hostina bohů: *et deorum pulvinaribus et epulis magistratuum fides praecinunt C*; — božská pocta: *dignior altis pulvinaribus O*; **2)** vůb. lehátko, pohovka, lože; sedadlo, ‚křeslo': *p. geniale Cat*; *incolumis coniunx sua pulvinaria servat O.*

pulvīnārium, *iī*, *n.* [*pulvinar*] *L* význ. = *pulvinar.*

pulvīnus, *ī*, *m.* polštář, poduška.

pulvis (*pulvīs V*), *eris*, *m.* (básn. zř. *f. Pr*) prach **1)** vl. **a)** *canitiem multo deformat pulvere V* (na znamení smutku); *pulvere ab alto V* s cesty vysoko zaprášené; kotouč (vír, mrak) prachu; *hibernus p. V* zimní prach t. j. suchá zima; **b)** spec. **α)** prach, drobný písek, do něhož mathematikové rýsovali: *numquam eruditum illum pulverem attigistis C*; *homunculum a pulvere et radio excitabo C*; **β)** prach na závodišti: *curriculo pulverem collegisse Olympicum H*; obr. *dulcis sine pulvere palma H* t. j. bez námahy (srov. ἄκονιτὶ νικᾶν); — odt. meton. zápasiště, závodiště, cvičiště; bojiště: *equus magnae in pulvere famae O*; obr. *in suo* (t. j. na domácím) *noster pulvere currat equus O*; metaf. ‚kolbiště', pole veřejné činnosti, veřejnost, veřejná činnost: (*Phalereus*) *processit in solem et pulverem C*; **2)** přenes. **a)** význ. popel ze spálené mrtvoly: *qui nunc iacet horrida p. Pr*; **b)** prášek: *amomi p. O.*

pūmex, *icis*, *m.* (*f.* dle některých *Cat*) [srov. *spuma*] **1)** pemza, mořská pěna (nerost), jíž se užívalo k hlazení krajů (ořízky) u papyrových svitků, mramoru i jako kosmetického prostředku k hlazení kůže a čištění zubů: obr. *exactus tenui pumice versus eat Pr*; **2)** přenes. láva; pískovec; vůb. (dírkovatý) kámen, balvan; skála, skalisko.

pūmiceus, *a, um* [*pumex*] vl. pemzový; přenes. lávový; pískovcový: *pumiceas molas O.*

pūmicō, *āre, āvī, ātum* [*pumex*] pemzou uhlazovati n. leštiti: *homo comptus et pumicatus Plin* ulízaný a vymydlený.

punctim, adv. [*pungo*] bodmo, bodnou ranou *L.*

punctum, *ī*, *n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *pungo*] bod **1)** význ. bodnutí, píchnutí: obr. *minutis interrogatiunculis quasi punctis C*; **2)** **a)** *terram quasi puncti instar* (v. t.) *obtinere C* střed; **b)** spec. bod u jména kandidátova při sčítání hlasů po volbách, značící jeden hlas, odt. meton. hlas: *p. ferre C* získati, dostati hlas; *omne tulit punctum, qui . . . . H* vl. dostane všechny hlasy = získá si všeobecnou přízeň; *discedo* (v. t.) *Alcaeus puncto illius H*; **c)** metaf. *p. temporis CCs* okamžik; pod. *puncto mobilis horae H.*

pungō, *ere, pupugī, punctum* [*pugnus*] bodnouti, píchnouti **a)** *vulnus, quod acu punctum videretur C* jako bys jehlou píchl; **b)** metaf. význ. **α)** rozčiliti, popuditi, dotknouti se, znepokojiti; hnísti: *intellexi, quid eum pupugisset C*; **β)** píchati sm. dorážeti: *pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis C* (t. na své odpůrce).

Pūniceus, Pūnicus viz *Poeni.*

pūniō, *īre, īvī (iī), ītum* n. dep. **pūnior**, *īrī, ītus sum* [starolat. *poenio*, od *poena*] (vl. pokutovati, ukládati pokutu) trestati; — spec. mstíti (*alqd* něčeho); mstíti se (*alqm* někomu, nad někým).

pūnītiō, *ōnis, f.* [*punio*] potrestání, pomsta.

pūnītor, *ōris, m.* [*punio*] mstitel.

pūpa, *ae, f.* panenka a) význ. děvče; b) význ. loutka.

pūpilla, *ae, f.* [demin. od *pupa*] vl. panenka; (nezletilé) děvče; spec. právn. osiřelé děvče, sirotek, sirota, svěřenka, poručenka.

pūpillāris, *e* [*pupilla*] sirotčí.

pūpillus, *ī, m.* [demin. od *pupus*] (nezletilý) hoch; spec. právn. osiřelý chlapec, (nezletilý) sirotek, svěřenec, poručenec.

Pūpīnia, *ae, f.* = **Pūpīniēnsis** *ager* nedůrodná krajina nedaleko od Říma *L.*

Pūpius, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1) *Pupius*, původce zákona, jímž zakázáno konati ve dnech komitií schůze senátu (*lex Pupia*) *C*; 2) *Pupius*, skladatel tragedií *H.*

puppis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*; neklass. *em* a *e*), *f.* zadní část lodi, korma, záď: obr. o vůdčím postavení ve státě *sedebamus in puppi et clavum tenebamus C*; — synekd. loď; obr. loď života: *dum mea p. erat validā fundata carinā O.*

pūpula, *ae, f.* [demin. od *pupa*] ‚panenka' oční = zřítelnice, zornice (pupilla); synekd. oko.

pūpulus, *ī, m.* [demin. od *pupus*] chlapeček, klučík.

pūpus, *ī, m.* [srov. *pupa*] chlapec.

pūrē, adv. [*purus*] čistě (vl. i přenes.); — spec. a) sm. sakrál. (pův. vl. s čistým tělem) = hodně, zbožně, s čistým srdcem: *p. atque caste CL*; *ter p. lecto libello H*; — metaf. bez poskvrny, cudně, bez úhony, nevinně, poctivě; b) jasně, bez mraků: obr. *quid p. tranquillet* (sc. *te*) *H*; c) volně, bez překážky; d) o slohu *p. et Latine* (správně latinsky) *loqui C.*

purgāmen, *inis, n.* = **purgāmentum**, *ī, n.* [*purgo*] 1) (co se čištěním odstraňuje) smetí, odpadky; nečistota, špína a) *purgamina Vestae O* smetí z chrámu Vestina, jež bylo každý rok 15. června vynášeno a házeno do Tiberu; *purgamenta aestuantis freti Cu* = co vyvrhne moře, t. j. perly; b) metaf. o lidech vyvrhel, kal, bahno; sebranka, sběř, luza, chátra: *purgamenta servorum Cu*; 2) očista (*alcis rei* něčeho n. z něčeho), očistný prostředek (zejm. voda buď pramenitá n. mořská, sůl, síra a p., kteréž látky odstraňovaly podle nejstarších nábož. představ nečistotu fysickou i morální): *purgamina caedis O*; (*Proetidas*) *purgamina mentis in illas misit aquas O* k očištění.

purgātiō, *ōnis, f.* [*purgo*] čištění, vyčištění; 1) spec. *p. (alvi) C* projímání, počišťování; 2) právn. i vůb. ospravedlnění, omluvení, omluvný důvod.

purgō, *āre, āvī, ātum* [synkop. z *pūrigo* od *purus*] čistiti; 1) vl. a) *p. caput L* t. j. vyprázdniti a stáhnouti s ní kůži; o místě vykliditi, vymýtiti, urovnati: *purgarunt locum C*; *p. areas T*; — básn. *nubes* (*se*) *in aethera purgat V* = rozplyne se; b) spec. α) v lékař. vyčistiti, pročistiti: med. *purgor bilem H* čistím si (projímadlem); odt. hojiti: *purgantes pectora sucos O*; s gen. *morbi* (z ...) *purgatus H*; β) nábož. očišťovati: *purgamus agros, purgamus agrestes Tib*; *humanum purget ut ignis onus O* (břímě lidské smrtelnosti); *purgante nefas carmine O* smývajícím; 2) přenes. omlouvati, vymlouvati, ospravedlňovati (*alqd*; *alqm alci de re*, pozd. též *alcis rei* n. *rē* někoho u někoho z něčeho n. stran něčeho): *factum p. cupiditate atque amore L*; *purgandis criminibus C*; *quod te mihi de Sempronio purgas C*; s acc. c. inf. *oratores, qui purgarent nec accitos ab eo Bastarnos nec ... L* aby vyvrátili; *Tiberius adulescentem crimine civilis belli purgavit T* osvobodil, prohlásil nevinným.

pūriter, adv. [*purus*] čistě (vl. i metaf.) *Cat.*

purpura, *ae, f.* [πορφύρα] vl. nachovec (plž); purpur, nach, purpurová, nachová barva; 1) jako drahocenná látka *otium non gemmis neque purpurā venale H*; 2) meton. význ. látka zbarvená nachem n. nachově; nachové roucho zejm. jako odznak úřední hodnosti: (*rex*) *sedens cum purpura et sceptro C*; význ. *toga praetexta*: *per hoc inane purpurae decus precor H* (o chlapci); — básn. *nova purpura fulget O* t. j. nachovým pruhem lemované togy (*togae praetextae*) nových konsulů: nachová pokrývka; *Tyrium quae p. sensit aënum* nachová vlna; básn. *illa bea-*

tam p. me factura (est) O t. j. nachová kadeř megarského krále Nisa.

purpurātus, *a, um* [*purpura*] oděný nachem, nachovým rouchem, ob. subst. *purpurātus, ī, m.* dvořan východních králů.

purpureus, *a, um* [*purpura*] purpurový, nachový, rudý, červený (o barvách nejrůznějších odstínů od tmavě fialové až do růžové); **1) a)** *purpuream vomit animam* (krev) *V*; *de purpureis vitibus O* (vl. o hroznech); *p. populari* (v. t.) *caede Caicus fluxit O* rudě zbarven; růžový: *pueri ocellos purpureo ore saviata Cat*; *in mare purpureum V* (o tmavé barvě moře, srov. u Homera εἰς ἅλα πορφυρέην); **b)** meton. oděný purpurem, nachem, nachovým rouchem: *rex p. O.*; *p. pennis V* s rudým chocholem; **2)** básn. metaf. jako barva krásy a radosti růžový (= krásný, zářný, zlatý): *lumen iuventae purpureum V; ver purpureum V; Augustus purpureo bibet ore nectar H; purpureis ales oloribus H; p. Amor O.*

pūrus, *a, um* čistý (vl. i přenes.); = spec. **a) α)** sm. sakrál. (původ. vl. s čistým tělem): *pura herba L* t. j. bezvadná; neznesvěcený: *exspectet puros pinea taeda* (svatební pochodeň) *dies O* čisté (o svátcích parentalií se nekonaly svatby); příč. očistný: *purum sulphur Tib*; **β)** metaf. bez poskvrny, bezúhonný, nevinný, poctivý, cudný: *purum piumque duellum L* spravedlivá a poctivá; **b)** o obloze čistý, jasný: *pura nox V*; básn. *ut glaciet nivis puro numine Iuppiter H* = *purus Iuppiter* čistá obloha; subst. *per purum V* čistým vzduchem, volně do vzduchu, *H* po čisté obloze; **c)** holý, prázdný, volný **α)** *puro concurrere campo V*; *argentum ille ceterum purum* (hladké) *adposuerat, ne p.* (‚čist') *ipse relinqueretur C*: *pura parma V* prostý; *pura hasta V* (bez hrotu); *pura toga C* (*vestis V*) bez nachového pruhu = bílá; *quid possit ad dominos puri ac reliqui pervenire C* (o čistém výnosu); **β)** *p. re* (též *a re*, básn. *alcis rei*) čistý od něčeho, prostý něčeho, bez něčeho, svobodný, volný, prázdný něčeho: (*forum*) *purum caede C*; *puri aliquid ab humano cultu soli L* = kus (pruh) půdy rukou lidskou nevzdělávané; *sceleris p. H*; **d)** o slohu **α)** čistý, správný, ryzí: *pura et incorrupta dicendi consuetudo C*; **β)** prostý, jednoduchý: *historia pura C*; *puris versum perscribere verbis H.*

pūs, *pūris, n.* [srov. *puteo, puter, putidus, πῦον* hnis, *πύθω*] hnis: *fistulae puris N* hnisavé píštěle; obr. *Rupili p. atque venenum H* (o ‚jedovatých' řečech).

pusillus, *a, um* [demin. od *pusus* chlapec] maličký, malinký, malounký, drobný, nepatrný (vl. i přenes.): *di me pusilli finxerunt animi H* (t. j. jsem nesmělý); praegn. *illud vero pusilli animi (est) C* malicherného.

pūsiō, *ōnis, m.* [*pusus* chlapec] hoch, hošík, klouček.

pūstula n. **pūssula,** *ae, f.* puchýřek, neštovička.

pută, adv. [isol. imper. od *puto*] (vl. pomysli si, představ si) ku příkladu: *Quinte, p., aut Publi, tibi me virtus tua fecit amicum H.*

putāmen, *inis, n.* [*puto*] vl. odřezek, odpadek; slupka, skořápka: *iuglandium putamina C.*

putātiō, *ōnis, f.* [*puto*] ořezávání, prořezávání, oklešťování stromů.

putātor, *ōris, m.* [*puto*] ořezávač, oklešťovatel stromů *O.*

puteālis, *e* [*puteus*] studničný: subst. **puteal,** *ālis, n.* [z *puteale*] **1)** obruba, roubení studně; **2)** obezdění místa, do něhož uhodil blesk a které proto bylo zvl. obřadem zasvěceno a pokládáno za posvátné, puteal (srov. *bidental*); zejm. puteal na komitiu v Římě, obnovené od Scribonia Libona (*p. Libonis H*), u něhož na blízku byl soudní tribunál praetorův a stanoviště římských peněžníků; odt. meton. soudní činnost n. peněžní obchody: *puteali et faeneratorum gregibus inflatus C* nadutý, pyšný při pohledu na ... (jichž se jako konsul už nebojí).

puteārius, *ī, m.* [*puteus*] studnař.

pūteō, *ēre, uī,* — [srov. k *pus*] páchnouti (vl. plísní, pak vůb.), zapáchati, smrděti: *putet aper H* nevoní (t. j. nechutná).

Puteolī, *ōrum, m.* přímořské město v Kampanii s obchodním přístavem a nádhernými villami římských boháčů, nyn. Pozzuoli; adj. **Puteolānus,** *a, um* puteolský, v Puteolech, u Puteol; subst. **Puteolānī,** *ōrum, m.* Puteolané, obyvatelé Puteol; **Puteolānum,** *ī, n.* villa v Puteolech (na př. Ciceronova).

puter n. **putris**, *is, e* [*pus*] 1) shnilý, ztuchlý; zpuchřelý, zetlelý, zprachnivělý: *putria poma O*; *fanum putre H*; *corpora cicatricibus putria Cu*; 2) a) sypký, křehký, kyprý: *putris glaeba V*; b) zvadlý; mdlý, malátný, ochablý: *putres oculi H* (t. vínem; dle jiného výkl. nyjící, toužebné).

pūtēscō n. **pūtīscō**, *ere, pūtuī, —* [inchoat. od *puteo*] hníti, tlíti, prachnivěti: o mrtvole *Theodori nihil interest, humine an sublime putescat C*; (*sui*), *ne putescerct, animam pro sale datam esse C*; zas vrádnouti: (*muriā*) *putuit orca H* načichla.

puteus, *ī, m* jáma, dolík: *in solido puteum demittere V* vykopati jámu; spec. studeň, studánka: *puteos perennes H* nikdy nevysýchající.

pūtidē, adv. [*putidus*] 1) nechutně, protivně, nudně; 2) o slohu umělkovaně, strojeně, líčeně, (affektovaně): *nec inepte dicunt nec p. C.*

pūtidiusculus, *a, um* [demin. z compar. od *putidus*] trochu nechutnější, protivnější *C.*

pūtidus, *a, um* [*puteo*] 1) shnilý, ztuchlý, zkažený; smradlavý: *putidae carnis C*; 2) a) zvadlý, mdlý, ochablý: *putidius cerebrum H* ještě více ‚změklý'; b) nechutný, protivný, nudný: *ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus C*; c) o slohu umělkovaný, strojený, líčený, (affektovaný): *Demosthenes ut p. C.*

putō, *āre, āvī, ātum* [*putus*] **I** pův. čistiti; spec. o stromech ořezávati, oklešťovati: *putando fingere vitem V*; **II.** dělati vruby, zářezy, odt. počítati 1) vl. *si numerus militum putetur T*; *ut rationes cum publicanis putarent C* aby účtovali s...; 2) (v mysli) uvažovati, představovati si: *multa putans V*; *multa dura suo cum corde putabant V*; 3) pokládati, považovati, míti za něco a) s abl. n. gen. prct'i význ. ceniti, odhadovati, vážiti si (vl. i přenes.): *si denariis CCCC Cupidinem illum putasset C*; *cum te pluris quam illos putem C*; *nihili* (= *pro nihilo*) *p.*; — s gen. qual. *tyrannis magnarum opum putabatur N* bylo pokládáno za velmi mocné; b) s pádem předl. *iste patrem in hominum numero putabat C* pokládal za člověka; *pro certo p. alqd*; c) s dvojím acc., pass. s dvojím nom. *facta* (viz *facio* **A I 3**)) *puta, quaecumque iubes O*; *diserti infantes putati sunt C*; 4) míniti, myslit i, domnívati se, míti za to, souditi, uznávati, věřiti, býti přesvědčen; a) abs. bývá vkládáno do věty význ. myslím, snad: *at, puto . . . O* (uvádí námitku); imper. *pută* význ. adv. v. t.; básn. paratakt. m. hypotakt. *putasne perduci poterit tam pudica H* což myslíš, že . . .; b) ob. s acc. c. inf., pass. s nom. c. inf.: *non puto* s acc. c. inf. myslím, že ne . . .; *non putavi* (*putaveram*) nepomyslil bych si, nebyl bych si pomyslil; *putares* byl bys myslil; *quid habet Cytherea, quod ultra, velle puta* (sc. *eam*), *faciat O* = i kdyby chtěla; leckdy lze vhodně vyjádřiti adv. asi, snad, jistě a urč. slov.: *quo studio Aristophanem putamus aetatem in litteris duxisse C*; inf. *esse* bývá velmi často vynechávání: *ut hominem prae se neminem putet C* ‚myslí, že jest sám na světě'; *deos non p. C* nevěřiti v bohy; *maximum bonum in celeritate putabat S*; pass. *eandem artem Aegyptii consecuti putantur C*; *ordo, qui non putabatur C* = netušený; c) *falsum p. C* míti nesprávné mínění; *aliter putat H* má jiné mínění, jinak si to představuje.

putre-faciō, *ere, fēcī, factum* [*puter*] 1) činiti, aby něco shnilo, ztrouchnivělo: *nudatum tectum patere imbribus putrefaciendum L* jest vystavena dešťům, aby shnila; pass. **putrefīō**, *fierī, factus sum* shníti, zetlíti, ztrouchnivěti, zprachnivěti; 2) křehčiti, drobiti: *saxa aceto putrefaciunt L.*

putrēscō, *ere, putruī, —* [inchoat. od. *putreo* býti shnilý, zetlelý] hníti, tlíti; trouchnivěti, prachnivěti, puchřeti.

putridus, *a, um* [*puter*] 1) shnilý, nahnilý, zkažený, o zubech vykotlaný; 2) *putrida pectora Cat* zvadlá.

putris viz *puter.*

putus, *a, um* (arch.) čistý; přenes *putissimae orationes C* docela pěkné.

Pydna, *ae, f.* [*Πύδνα*] město v již. Makedonii u Thermajského zálivu (vítězství L. Aemilia Paulla nad Perseem r. 168 př. Kr.); odt. **Pydnaeī**, *ōrum, m.* Pydňané, obyvatelé Pydny.

pȳga viz *puga.*

Pygmaeī, *ōrum, m.* [*Πυγμαῖοι* od *πυγμή* pěst, ‚Pídimužíci‘] Pygmaiové, národ trpaslíků na břehu Okeanu, s nimiž jeřábi každý rok sváděli krvavé bitvy; adj. (*avem*) *quae Pygmaeo sanguine gaudet O* krví Pygmaiův (t. j. jeřáb).

Pygmaliōn, *ōnis, m.* [*Πυγμαλίων*] 1) sochař na Kypru; zamiloval se do krásné sochy, již byl sám vytvořil a kterou pak k jeho prosbě Afrodite oživila (viz i *Paphos*); 2) král tyrský, bratr Didonin, jejíhož muže Sychaea zavraždil.

Pyladēs, *ae* n. *is, m.* [*Πυλάδης*] syn fockého krále Strofia, přítel Orestův, kteréž přátelství vešlo v přísloví; adj. **Pyladēus**, *a, um* Pyladův: přísl. *Pyladea amicitia C.*

pylae, *ārum, f.* [*πύλαι* brána] soutěsky, průsmyk; spec. = *Thermopylae*; adj. **Pylāicus**, *a, um* pylský = thermopylský, v Thermopylách, u Thermopyl: *Pylaicum concilium L.*

Pylaemenēs, *is, m.* [*Πυλαιμένης*] král paflagonských Enetů; ve válce trojské byl spojencem Trojanův a byl zabit od Menelaa.

Pylos (n. **Pylus**), *ī, f.* [*Πύλος*] vlastní jm. tří měst na Peloponnesu; zejm. 1) P. v Elidě nad Peneiem; 2) P. (*Τριφυλιακός*) v Elidě již. od Alfeia; 3) přístavní město na záp. pobřeží Messenie proti ostr. Sfakterii, důležité ve válce peloponneské *L*; v bájesloví jest sídlem Nestorovým (dle jiného výkladu sídlil Nestor v elejském Pylu); adj. **Pylius**, *a, um* pylský, náležící k Pylu n. Nestorovi: *Pylii dies O* = počet dní života Pylského Nestora, jenž žil tři lidské věky; subst. masc. Pylan t. j. Nestor.

pyra, *ae, f.* [*πυρά*] (hořící) hranice; meton. mohyla, hrob *O.*

pȳramis, *idis, f.* [*πυραμίς*] 1) egyptská pyramida; 2) metaf. jehlan.

Pȳramus, *ī, m.* [*Πύραμος*] 1) jinoch z Babylonu, milenec Thisbin; 2) řeka ve vých. Kilikii *CCu.*

Pȳrēnē (*Pȳrēnē Tib*), *ēs, f.* [*Πυρήνη*] = *montes* **Pȳrēnaeī** (*ōrum, m.*) (též. subst. **Pȳrēnaeus**, *ī, m. L*) Pyreneje; adj. **Pȳrēnaeus**, *a, um* pyrenejský.

Pyrēneus, *eī, m.* král thrácký, jenž opanoval Fokidu a zahynul, pronásleduje Musy.

pyrethron n. **pyrethrum**, *ī, n.* [*πύρεθρον*] rostlina bertram.

Pyrgī, *ōrum, m.* [*πύργοι* = věže] přímořské město v již. Etrurii; adj. **Pyrgēnsis**, *e* z Pyrgů.

Pyriphlegethōn, *ontis, m.* [*Πυριφλεγέθων*] (‚Ohnivá‘) řeka v podsvětí (= *Phlegethon*).

Pyroīs, *oëntis* (acc. *oënta*), *m.* [*πυρόεις* ohnivý] jeden z koní boha slunce.

pyrōpus, *ī, m.* [*πυρωπός* = mající barvu ohně] pyrop, (zlatý) bronz, spěž (smíšenina 3 dílů mědi a 1 dílu zlata).

Pyrrha, *ae, f.* [*Πύρρα*] 1) dcera Epimetheova, manželka Deukalionova; 2) jméno dívky *H*; 3) město na Lesbu; odt. **Pyrrhias**, *adis, f.* dívka z Pyrrhy *O.*

Pyrrhia, *ae, f.* dle starého vykladatele jméno nepoctivé služky v jedné veselohře Titiniově *H.*

Pyrrhō, *ōnis, m.* [*Πύρρων*] řecký filosof, rodem z Elidy, vrstevník Aristotelův, zakladatel školy skeptické; odt. **Pyrrhōnēī**, *ōrum, m.* přívrženci Pyrrhonovi, Pyrrhonovci = skeptikové.

Pyrrhus, *ī, m.* [*Πύρρος*] 1) syn Achilleův a Deidameiin = Neoptolemos; po návratu z Troje usadil se v Epeiru; v Delfech byl zabit od Oresta; od něho odvozovali epeirští králové svůj rod; 2) král v Epeiru, známý svými boji s Římany (r. 282—272 př. Kr.).

Pȳthagorās, *ae, m.* [*Πυθαγόρας*] řecký filosof ze Samu v 6. st. př. Kr., zakladatel filosofické školy v Krotonu; adj. **Pȳthagorēus** n. **Pȳthagorīus**, pozd. též **Pȳthagoricus**, *a, um* Pythagorův, pythagorský: *somnia Pythagorea H* pythagorský sen (Enniův, v němž — jak E. sám líčil na začátku Annálů — zjevil se mu Homer a oznámil mu, že se jeho duše vtělila v tělo Enniovo podle Pythagorovy nauky o převtělování duší), subst. **Pȳthagorēī**, *ōrum, m.* přívrženci Pythagorovi, pythagorovci.

Pȳthia viz *Pytho.*

Pȳthias, *adis, f.* [*Πυθιάς*] jméno zchytralé ženy v komedii Caeciliově *H.*

Pȳthō, *ūs, f.* [*Πυθώ*] staré jméno Delf a okolí; adj. **Pȳthius**, pozd. též **Pȳthicus**, *a, um* pythijský, týkající se Delf, delfské věštírny n. Apollona = delf-

ský n. Apollonův: *Pythius deus Pr, incola H* (t. j. Apollon); *Pythica vox L* výrok Pythiin; – subst. **Pȳthia**, *ae, f.* [*Πυθία*] věštící kněžka Apollonova v Delfech; **Pȳthia**, *ōrum, n.* [*Πύθια*] pythijské slavnosti, konané k poctě Apollonově na podzim 3. roku každé olympiady u Delf na Krisajské rovině: *qui Pythia cantat* (v. t.) *H.*

Pȳthōn, *ōnis, m.* [*Πύθων*] drak, jenž řádil v okolí Parnassu, ale byl přemožen a zabit od Apollona.

pyxis, *idis, f.* [*πυξίς*] krabice, krabička, pouzdro, schránka.

Q

Q. jako zkratek *Quintus* nebo *que.*

quā, adv. [vl. abl. sing. fem. od *qui*, sc. *parte* n. *viā*] 1) táz. kudy, přenes. jakou cestou, jak: *illuc qua veniam? C*; *qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem V*; *nescio qua C* nějak; 2)[vztaž.] a) pův. α) kudy: *qua traductus est equitatus C*; *qua murum ducturi erant L*; *qua se parens persequeretur C*; β) kde: *qua flumen intermittit, mons continet magna altitudine Cs*: *pocula, qua cava sunt O* kde jsou vyhloubeny = uvnitř; *corpus, qua inhaeserant vinculis membra, portantes L* tam, kde právě zůstaly vězeti údy; γ) kam: *complentur moenia ac tecta quaque longissime prospectari poterat T* a kam až nejdále bylo lze dohlédnouti; *tenent Danai, qua* (= *ubi*) *deficit ignis V* kam nezasáhl oheň, co ušetřeno ohněm; *in Atrebatum fines, qua sibi iter faciendum sit Cs*; *qua despici potest Cs*: b) přenes. α) pokud; až potud, pokud: *qua visa est Fortuna pati, Turnum texi V* = *quatenus, quoad*; *mundus erit, qua non offendat sordibus H* potud, aby nedával pohoršení; *qua licuit genitor cunctatus O* jak dlouho bylo možno; zř. jak: *delectus, qua possit, habiturum C*; β) zdvoj. jednak — jednak: *qua consules, qua exercitum increpare L*; *ornatum hominem rebus qua externis, qua domesticis C*; 3) neurč. nějak (po si, ne): *ne qua populus laboret H* aby nějakou nesnáz neměl; *si qua fata sinant V.*

quă viz *quis.*

quā-cumque, adv. α) kudykoli: *quacumque iter fecit C*; β) kamkoli: *qua se cumque furens medio tulit agmine virgo V* kamkoli se vrhla, vrazila; γ) kdekoli: *q. custodiant plebis homines, patere aditum L*; δ) přenes. jakkoli: *q. incidere lites V.*

quādam-tenus, adv. [*quidam*] až po určité místo: *est quadam prodire tenus, si non datur ultra H* aspoň do jisté míry.

Quadī, *ōrum, m.* [*Κουάδοι*] Kvádové, kmen suevský ve vých. a již. Moravě.

quadra, *ae, f.* [vl. fem. od *quadrus*, sc. *forma*] čtyřhran, čtyřhranný předmět, zvl. chléb n. koláč rýhami na stejné čtyři části rozdělený a k rozlomení připravený: *patulis parcere quadris V*; *et mihi dividuo findetur munere quadra H* čtvrtka z rozděleného daru (koláče).

quadrāgēnī, *ae, a* po čtyřiceti: *columnae singulae HS quadragenis locatae C.*

quadrāgēsimus, *a, um* čtyřicátý; subst. **quadrāgēsima**, *ae, f.* [sc. *pars*] čtyřicetina ceny předmětu jako daň: *abolitio quadragesimae T.*

quadrāgiēs, čtyřicetkrát: *HS q. et ter C* = 4,300.000 sesterciů.

quadrāgintā, čísl. zákl. čtyřicet.

quadrāns, *antis, m.* [part. praes. od *quadro*] čtvrtina, zvl. dědictví: *quadrantem rei publ. nostrae dedit Plin*; pak jako mince čtvrt asu = 3 uncím: *quadrantes iactare L*; obyč. cena lázně: *quadrante lavari H.*

quadrantārius, *a, um* [*quadrans*] α) na čtvrtinu snižující: *tabulae quadrantariae C* nové knihy dlužní; β) čtvrt asu stojící, čtvrtasový: *q. illa permutatio C* týká se Klodle, jež místo poplatku lázeňského nabídla sebe lázeňskému.

quadrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *quadro*] čtyřhranný: *saxum L* (kvádrový) tesaný kámen; spec. *Roma q.* starý Řím do čtverce stavěný; *agmen q.* pochod vojska v postavení bitevním; přenes. *agmine quadrato in aedem Concordiae venit C* hotov k boji; subst. **quadrātum**, ī, *n.* čtverec, čtyřhran.

quadri-duum, *uī*, *n.* [**quadri-diuom*, srov. *dies*] doba čtyř dní, čtyři dni.

quadri-ennium, *iī*, *n.* [*quattuor* a *annus*] čtyřletí, doba čtyř roků.

quadri-fāriam, adv. (arch.) na čtyři díly: *dividere alqd L.*

quadri-fidus, *a, um* [*findo*] na čtvermo rozštípnutý: *sudes V* (o silnějších větvích jako sazenicích); prolept. *quercum q. scindere V* na čtyři díly rozštípnouti.

quadrīgae, *ārum, f.* [z **quadri-iugae*] čtyřspřežení a to α) jako potah zapřažený do vozu (*roseae V, alborum equorum L*) β) jako vůz (*falcatae L*); *navibus atque quadrigis H* s největším úsilím, všemi silami.

quadrīgārius, *iī*, *m.* řídič vozu čtverospřežního, závodník čtyřspřeží; jako příjm. v rodě Klaudiů.

quadrīgātus, *a, um* [*quadrigae*] čtyřspřežím označený: *nummi L.*

quadrīgulae, *ārum, f.* [domin. od *quadrigae*] malé čtyřspřežení.

quadri-iugus, *a, um*, zř. *is, e* čtyřspřežní: *equi VO, currus CV*; subst. *quadri-iugī, ōrum, m.* [sc. *equi*] čtyřspřeží koňské.

quadrīmus, *a, um* [z **quadrihimus* od *quattuor, hiems*] čtyrroční, čtyřletý.

quadringēnārius, *a, um* (vždy) o čtyřech stech mužích: *cohortes LC.*

quadringēnī, *ae, a*, čísl. podíl. po čtyřech stech: *nummi L.*

quadringentēsimus, *a, um* čtyřstý.

quadrin-gentī, *ae, a* [*-in* anal. dle *quingenti, septin-genti*] čísl. zákl., čtyři sta; *quadrin-genta modium C* = 400.000.

quadringentiēs, adv. čtyřsetkrát; *q. sestertium C* = 40,000.000 sest.

quadri-partītus, *a, um* na čtyři díly rozdělený, čtverý: *distributio, divisio C, commutationes temporum C, exercitus T.*

quadri-pes, *plex* atp. viz *quadru-*.

quadri-rēmis, *e* [*remus*] se čtyřmi řadami vesel, čtyřřadý: *navis L*; subst. **quadrirēmis**, *is, f.* čtyřřadka.

quadrō, *āre, āvī, ātum* [*quadra*] α) přech. pův. čtyřhranným učiniti; pak o čísle *acervum q. H* na plný počet 4000 talentů uvésti; β) nepřech. do čtverhranu se hoditi: *omnis in unguem arboribus positis secto via limite quadret V* (pon. při sázení in quincuncem vznikají čtverce); přenes. hoditi se: *quoniam tibi ita quadrat C, in Clodiam quadrare . . . viderentur C* (narážka na *quadrans*).

quadru-pedāns, *antis*, vl. po všech čtyřech jdoucí, pak cválající: *quadrupedante sonitu V* ‚čtvernohým dupotem' t. j. zvukem cválajících koní: subst. = kůň, oř: *perfracta quadrupedantum pectora V.*

quadrupertītus v. **quadripertītus.**

quadru-pēs, *pedis* též *quadri pes* čtvernožec (*m. f.* i *n.*); též o dítěti běhajícím po čtyřech.

quadruplātor, *ōris*, *m.* donášeč, udavač, žalobník, jenž dostával čtvrtinu pokuty, k níž odsouzen byl obžalovaný.

quadru-plex, *plicis* čtyřnásobný; *iudicium Plin* soud centumvirální složený ze čtyř senátů.

quadru-plus, *a, um* čtyřnásobný; obyč. subst. **quadruplum**, ī, *n.* čtyřnásobná částka, cena, pokuta: *quadruplo condemnari C* býti odsouzen k . . .

quaerō, *ere, sīvī, sītum*, starolat. *quaeso* a) hledati, vyhledávati: *portum Cs, viam O, aditum per avia V, deverticula C; regem N, iuvencum V; lucem oculis V*; spec. vymýšleti: *novum consilium S; quaesitae artes V* vymyšlené, umělé prostředky; *quaerere conscius arma V* myslil na, vymýšlel prostředky (proti tomu) svědom si jsa viny; s vedl. sm. pohřešovati: *in uberrima Siciliae parte Siciliam C; Persas et ludos L*; vyžadovati: *collis munimenta S; testium dicta quaerunt eloquentiam C*; b) hleděti si zjednati, dobýti, nabýti, opatřiti, získati: *pecuniam N* = chtíti si vypůjčiti; *pecunia nescio quo modo quaesita C* nabytě; *nummos manu q. C* prací rukou svých si vydělati; *animus virilis quaerit opes H* střádá; absol. *sit finis quaerendi H* ustaň mamoniti; *puro pioque duello quaerendas (esse res) censeo L* že nutno hleděti dobýti, pohledávati; *sanguine quaerendi reditus (sunt V* krví jest návrat vykoupiti; *in medium quaesita V* k obecné potřebě co vyzí-

skaly (včely); *sibi maius imperium Cu, gloriam S, occasionem alcis rei Cs; amicos S; heredem V; virtutem O; quaeritur istis* (sc. *armis*) *quam mihi maior honos O* jí (zbraní) mnou zjedná se větší čest než jí (instr.) mně; *fugam C* snažiti se utéci; *quaesita mors T* dobrovolná; *ante quaesita H* majetek dříve nabytý; *quod iam diu nihil quaesierat C* již dávno nic nevydělal; *quaesito opus est C* jest třeba výdělku; **c)** hleděti, zvěděti, vyptávati se, dotazovati se, pátrati: *si verum quaerimus C* pátráme-li po pravdě; *forsitan quaeratis, qui iste terror sit C; de Nerviorum natura et moribus Cs; q. ab alqo Cs CN, de, ex alqo CL* někoho se tázati; *Pallas quaerit sidera V* vyptává se hvězd; *quid quaeris? vivo et regno H* nač mnoho řeči? jedním slovem; *noli quaerere C* netaž se! *si quaeris C* chceš-li věděti něco více; — spec. α) v soudnictví: soudně se dotazovati, vyšetřovati: *de pecuniis repetundis C* stran vydírání; *de morte alcis C; quaeri de servis C* otroků právem útrpným, mučením se dotazovati; *tulit, ut quaereretur C* aby bylo zavedeno vyšetřování; β) ve vědě: zkoumati, vyšetřovati, hleděti stanoviti: *quaesitum est, naturā carmen fieret, an arte H; non quaero ex his illa initia mathematicorum C; quaeritur* jest otázka, přichází v úvahu; *quaeramus reliquorum sententiam C*; **d)** hleděti, snažiti se, chtíti, přáti si, toužiti: s inf. *ne quaere doceri V* nechtěj zvěděti; *quaerentem dicere plura V* jenž chtěl říci více; *causam si quis cognoscere quaerit O* přeje-li si zvěděti; *vestis quaerit haberi O* chce býti nošen; *virtutem sublatam ex oculis quaerimus H* toužíme po ní; *quaerit Calendis ponere* (*pecuniam*) *H* chce je uložiti na prvního; *quaeramus seria H* hleďme si věcí vážných, vážně (o tom) pohovořme; *a militibus reditus maturus quaerebatur C* vojíni vyžadovali, přáli si brzkého návratu; *quid quaerentes in agrum Laurentem exissent L* za jakým úmyslem.

quaesītor, *ōris, m.* [*quaero*] vyšetřující soudce = *iudex quaestionis: si q. edendus fuisset C* kdyby si byl měl v. s. navrhnouti; *q. Minos V; tres quaesitores S.*

quaesītum, *ī, n.* [part. perf. od *quaero*] **a)** věc nabytá, majetek: *attentus quaesitis H*; **b)** otázka: *accipe quaesiti causam O.*

quaesītus, *a, um* [part. perf. od *quaero*] **a)** vybraný: *epulae S, honores, poenae, leges T*; **b)** hledaný, strojený: *vitare quaesita, numerus q. C, comitas, asperitas T.*

quaesō, *ere, sīvī, sītum*, 1. pl. *quaesumus* [starší tv. m. *quaero*] v klass. jen ve význ. α) prositi: *quaeso a vobis, ut .. C; id uti permittatis, quaesumus L; Decium q. mecum consulem faciatis L;* zvl. obyč. parenth.: *reficite vos, quaeso, iudices C*; β) tázati se: *vatem aggredior dictis ac talia q. V.*

quaesticulus, *ī, m.* [demin. od *quaestus*] malý zisk, výdělečk.

quaestiō, *ōnis, f.* [*quaero*] α) dotazování se: *rem quaestione captivorum explorare Cs*; β) vyšetřování soudní zvl. s mučením spojené, pokud se týkalo otroků: *servos in quaestionem polliceri C* otroky nabízeti k výslechu na mučidlech; *habere quaestionem de alcis morte C; offerre corpus quaestioni Cu;* odt. *quaestiones* hrdelní soudy: *in plebem Romanam quaestiones habitae sunt S; q. perpetuae* stálé soudy za předsednictví praetora n. zvl. iudicis quaestionis a aspoň o 50 přísedících porotcích; za doby *C* bylo jich 8: *repetundarum, maiestatis, peculatus, ambitus, inter sicarios, veneficii, de vi, falsi*; odt. též konkr. *dimittere quaestionem C* soudní dvůr; *fictam quaestionem conscribere C* vyšetřovací protokol; vazby: *de, ex alqo quaestionem habere C* vyšetřovati někoho; *res versatur in quaestione C* jest ve vyšetřování; *alcis rei* pro něco; γ) vědecké zkoumání, otázka, rozprava, úvaha: *quae veri simillima* (*sententia sit*), *magna q. est C; totam q. in* IV *partes dividere C; q. de finibus bonorum et malorum C*; spec. konkr. thema, předmět, látka zkoumání: *quaestionem poeticam proponere N* thema z poetiky.

quaestiuncula, *ae, f.* [demin. od *quaestio*] malá otázka (vědecká).

quaestor, *ōris, m.* [*quaeso* = *quaero*] α) v nejstar. době (vyšetřovatel a) soudce zločinu hrdelního: *quaestores parricidii Festus; quaestores Volscium in ius*

vocant L; β) když pravomoc soudní přešla na centurie, byli quaestorové úředníky finančními, pův. dva, od 421 čtyři, od 287 osm, za Sully 20, za Caesara 40; úřad přístupný po skonč. 25. roce, volený v komit. trib.; byli q. urbani (aerarii) a provinciales.

quaestōrius, *a, um* quaestorský, quaestorův: *officium, persona C, comitia L* (k volbě q.), *insignia T*; *porta q. L* zadní brána tábora obyč. zv. *decumana*; subst. **quaestōrium**, *ii, n.* obydlí, stan quaestorův; **quaestōrius**, *ii, m.* bývalý quaestor, muž hodnosti quaestorské.

quaestuōsus, *a, um* [*quaestus*] α) výnosný: *mercatura, annus C*; b) ziskuchtivý: *homo C, veterani nitidi et quaestuosi T* veteráni lintiví a zištní; c) obohacující se něčím: *Nasamones, gens navigiorum spoliis quaestuosa Cu* jenž těží, živí se olupováním lodí; bohatý: *quaestuosi et opulenti T.*

quaestūra, *ae, f.* [*quaero, quaestor*] quaestura, úřad quaestora.

quaestus, *ūs, m.* a) zisk, výtěžek: *legibus ad quaestum abuti C*; *autumnus gravis, Libitinae q. acerbae H* žně; *pecuniam in quaestu relinquere C* na úrocích nechati (u peněžníků); zvl. zisk špinavý: *ut quaestum nosset nullum C* neznal žádného nepoctivého zisku; *q. pecuniae Cs* peněžitý zisk; b) výdělek; živnost: *sordidi quaestus mercennariorum O; meretricius C.*

quā-libet, adv. α) místně: kamkoli, kam libo: *eat tutus q. Tib*; β) mod. stůj co stůj: *q. esse notus optas? Cat.*

quālis, *e* [adj. ke *qui*] α) zájm. táz. jaký: *quali pietate existimatis esse eos, qui . . .? C*; nepř. ot. *qualis esset natura montis . . . qui cognoscerent, misit Cs*; *videre, quale sit C* povahu; β) zájm. vztaž. jaký; často odpov. *talis*: *qualem meruit, Pallanta remitto V* = *qualem meruit se remitti* jakož zasloužil (svou statečností); v přirovn. *qualis Diana choros exercet . . ., talis erat Dido V* jako D. když . . .; γ) neurč. nějaký: *qualia u C* překl. řec. ποιά.

quālis-cumque, *quale-cumque*, α) relat. jaký(koli): *licet videre qualescumque viri fuerint, talem civitatem fuisse C* jací byli; β) neurč. jakýkoli: *imperatores qualescumque tolerare T*; *quibus haec, sint qualiacumque, arridere velim H* ať jsou ceny jakékoli.

quālis-libet jakýkoli.

quālitās, *ātis, f.* [slovo zaved. *C* = ποιότης] jakost.

quāliter, adv. jako: *q. de nive manat aqua O.*

quālus, *ī, m.* n. **quālum**, *ī, n.* pletený koš α) na víno: *tu spisso vimine qualos . . . fumosis deripe tectis V*; β) na vlnu: *tibi qualum Cythereae puer ales . . . aufert H.*

quam, adv. [vl. acc. fem. od *qui*] I jak, jak velice, jak málo: α) se slovesy: *quam sit amicus, attendite C*; *quam vellem inclinavisses! C*; *quam vellent pauperiem et duros perferre labores! V*; *videte, quam despiciamur C* jak velice; *quam convenit? C* jak málo se to shoduje; β) s adj. *quam multa . . . cadunt folia V*; *quam clara illa caedes fuit? C*; γ) s adv.: *quam diu . . . nos eludet? C*; δ) se subst.: *quam hostis sit, animadvertite C* v jakém stupni jest n., jak velikým n. jest. U superl. jak, co (možná): *quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agere C*; *agam quam brevissime potero C* co možná nejstručněji; *quam maxime possumus C* co možná nejvíce; II vztaž. α) jako: *quid tam populare, quam libertas? C*; *non tam generosus quam pecuniosus N*; *hiemem, quam longa est . . . V* jak jest dlouhá; β) při srovn. než: *biennio quam nos fortasse maior C*; *magis honeste quam vere C*; *vehementius quam caute T* spíše náruživěji než opatrně; *pestilentia minacior quam periculosior L*; *mori milies praestitit quam haec pati C*; po *plus, minus, amplius, longius* může se vypustiti: *plus annum vivere cum algo C* více než rok; *spatium amplius pedum trecentorum Cs* větší než 300 stop; při zápor. *alius, aliter*: *nihil aliud quam bellum comparavit N*; γ) u částic čas. *ante, prius, post, postea*; *pridie, postridie quam, tertio die quam*: dříve než atd., třetího dne, co . . .

quam-diū, adv. α) táz. jak dlouho?: *q. vos eludet? C*; β) vztaž. jak dlouho, pokud: *tacuit, q. potuit C.*

quam-libet, jakkoli, sebe (více atp.): *occupat egressas q. ante rates O* byť sebe dříve vypluly; *q. inviso in hoste*

O při n. sebe nenáviděnějším; *q. infirmis iste dat arma dolor O* i sebe slabším; *mulcenda colla q. ignotis manibus praebere solebat O* i rukám sebe neznámějším.

quam-ob-rem, adv. α) táz. proč? z jakého důvodu?: *q. tandem non satis facit? C*; *cum quaereret, q. Ariovistus non decertaret Cs*; β) vztaž. proč: *multa mihi veniebant in mentem, quamobrem iustum laborem tibi honori putarem fore C* proč jsem měl za to; pročež: *q. quaeso a vobis C.*

quam-prīmum, adv. co nejdříve, co možná brzo: *huic mandat, ut ad se q. revertatur Cs*; *invisam quaerens q. abrumpere lucem V.*

quam-quam spoj. α) připoušt. ačkoli, ač: *ea q. pertinent ad finem bonorum, tamen minus id apparet C*; *hic Priamus, q. in media iam morte tenetur, non tamen abstinuit V*; obyč. s indik., avšak též s konj., zvl. při potentiálu: *quamquam paratissimos milites ad proeliandum videant, ut eos tamen adhortentur C* třebas by viděli; avšak i jindy: *nec vero Alciden me sum laetatus accepisse lacu . . . dis q. geniti . . . essent V*; *q. . . putem N*; β) uvádí větu samost., opravujíc předešlou výpověď: *q. non caret is, qui non desiderat C* ačkoli vlastně . . .; *q. non ista precanda O* než o to nemám prositi; *q. hoc maxime admiratus sum C* než tomu nejvíce jsem se podivil.

quam-vīs, 1) adv. ‚jak chceš', libovolně, jakkoli: *posse q. languida mergi aqua infantes L* ve vodě jakkoli malé (= mělké); *q. egregius homo S* sebe výtečnější; *q. audacis lasciviae pretium est voluptas spectantium T* sebe odvážnější bujnosti odměnou jest zábava diváků; *q. multos nominatim proferre C* libovolný počet; 2) spoj. připoušt. ač, ačkoli, třeba, třeba že (s konj.): *q. ille felix sit C*; zkrác. *q. pauci adire audent Cs* ač nepatrní počtem; *Aeneae des numen q. parvum O* třebas, byť malé; *res bello gesserat, quamvis rei publ. calamitosas C* třebaže zhoubné; neklass. s indik.: *q. carebat eo nomine N*; *q. solus avem caelo deiecit V.*

quā-nam, adv. kudy: *cum circumspectarent, q. per iuncta caelo iuga in alium orbem terrarum transirent L* kudy asi by přejíti mohli.

quandō, [z *quam-dō*, srov. *dō-nec*] α) v které době, kdy?: *o rus, q. ego te aspiciam? H*; *q. Caecubum tecum bibam? H*; *non intellegitur, q. obrepat senectus C*; *quando ego non timui? O* = *semper*; β) vztaž. a čas. kdy, když: *tum, q. legatos Tyrum misimus C*; *q. Padus Matina laverit cacumina H* až bude omývati; γ) neurč. někdy: *num q. amici novi veteribus sint anteponendi C*; *si q. auditum est C*; δ) příčin.: *meus fac sis postremo animus, q. ego sum tuus H* když, ježto; *id omitto, q. vobis ita placet S*; *q. hic inferni ianua regis dicitur V* ježto prý zde jest; *q. Italiam tueri nequissent L.*

quandō-cumque, adv. kdykoli α) vztaž. *q. trahunt invisa negotia Romam H*; β) neurč. kdykoli, někdy, jednou: *garrulus hunc quando consumet cumque H* jednou (dřív nebo později); pod. *q. mihi poenas dabis O.*

quandō-que, adv. α) vztaž. když, kdykoli jen: *q. bonus dormitat Homerus H*; *q. trahet . . Sygambros H* až jednou; *reddituros, q. repetisset Cu* kdykoli jej zpět požádá (lhostejno, kdy); β) neurč.: někdy, jednou: *ne q. incendium suscitet L*; γ) příč. poněvadž, ježto: *q. tu mihi numquam defuisti, ob eas res te hoc anulo dono C.*

quandō-quidem, adv. ježto právě: *q. vos tribunicia cupido . . regit L*; *q. a vobis maxima accepimus C.*

quanquam viz *quamquam.*

quantī [gen. pretil od *quantum*] α) táz. jak drahý, za jakou cenu, zač?: *hoc q. putas esse? C* (při slovesech ceny a kupování); *quanti a civibus suis fieret, ignorabas C* jak byl ceněn; β) vztaž. *emit homo cupidus tanti, q. Pythius voluit C* za tolik, zač P. chtěl; *q. haec philosophia aestimanda est C* jakou cenu jest jí přikládati.

quantitās, *ātis, f.* velikost, počet, množství.

quantopere, u *CsC quanto opere,* jak velice; táz. i vztaž.

quantulus, *a, um* [demin. od *quantus*] jak maličký, jak nepatrný α) táz. *quantulum est? C*; *q. interest, utrum . . an? C* jak malý jest rozdíl; β) vztaž. *reddi-*

dit, q. visum est C tak maličko, jak; γ) adv. *q. iudicare possemus C* pokud jen, jak jen (nepatrně).

quantulus-cumque jakkoli malý, jakkoli nepatrný: *quantulumcumque dicebamus C* jakkoli nepatrné bylo to, co jsme přednášeli.

quantō, adv. [vl. abl. mensurae] o kolik, oč α) u komp.: *q. diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior C* čím déle; *segnius secuturam q. longius L*; *q. levior est acclamatio! C*; β) u posit.: *q. inopina, tanto maiora T* čím neočekávanější; γ) u sloves: *q. praestat Cs* oč jest lépe; *q. antestaret eloquentia innocentiae N* oč předčí.

quantum, adv. jak mnoho, jak velice: *q. mutatus V*; *q. tignorum iunctura distabat Cs* jak veliké byly mezery; pokud: *q. coniectura auguramur C*; *q. quidem in te est C* pokud na tobě jest; *q. ad eum* (sc. *attinet*) *OT* pokud se jeho týká; *in q. OT* na kolik; *q. navium facultatem habebat Cs* kolik měl lodí po ruce; *q. potui C* pokud jsem mohl, pokud možno; s komp. m. *quanto* oč, o kolik: *q. iuniores L* oč mladší; *q. longius procederet L* čím dále; se superl. m. *quam* co: *q. plurimum quisque posset L* co nejvíce; *q. plurimum potuero Plin* co možno nejvíce.

quantus, *a, um* [z **quam-tus*] α) táz. jak veliký, jaký, jak četný, jak značný, jak významný atp.: *earum causarum quanta sit una quaeque videamus C* jak závažná jest jedna každá; *gaudia quanta fuerunt H*; subst. **quantum,** *ī, n.* jak mnoho, kolik: *constituit, q. pecuniae quaeque civitas daret N* kolik peněz, jaké peníze; s gen. *q. terroris C* jak veliký strach; β) vztaž.: *quantoque apparatu tum sciebant, concelebrant L* tak nádherně, jak tehdy dovedli; *praedaque inde maiore, quam quanta belli fama fuerat L* než dle pověsti, jež o velikosti té války šla; *effusos egerat Romanos, toto quantum foro spatium est L* (= *per tantum spatium, quantum foro* (*nunc*) *est*) po celé prostoře, kterou nyní zaujímá forum; *quantus Polyphemus V* jak silný; *quanta maxima poterat vi L* silou co možná největší; subst. **quantum,** *ī, n.* jak velice, jak mnoho, kolik, co: *tantum patebat, q. loci acies occupabat Cs*; s gen. *q. temporis aestivorum in imperio fuit S* po celý čas letní, co byl velitelem; *q. importunitatis habent S* vedle své tak veliké nestoudnosti; *q. perfidiae O* jaké množství věrolomnosti; γ) jak malý, nepatrný: *cum quantis copiis tenuerat ad Pachynum classem L*; subst. **quantum** jak málo: *q. transisse militum, si se Britanni numerent T.*

quantus-cumque α) jakkoli veliký, jakkoli značný: *bona, quantacumque erant C*; neutr. *quantumcumque eo addideris C* jakékoli množství, jakoukoli veličinu; adv. *quantumcumque praeconia nostra valebunt O* kolikkoli; β) jakkoli malý, nepatrný: *q. sum ad iudicandum C* jakkoli bezvýznamný.

quantus-libet jakkoli, libovolně veliký, jakýkoli: *quantolibet ordine dignus O, quantalibet magnitudo L*; neutr. *quantumlibet intersit inter . . L* ať jest jakýkoliv rozdíl mezi . .

quantus-vīs jakkoli (vl. jak chceš) veliký, četný: *quantasvis magnas copias sustineri posse Cs*; neutr. adv. *quantumvis rusticus H* ačkoli jest hodně selský.

quā-propter [= *propterea*] pročež, a proto: *q. dicam C*; *q. auditote C.*

quāque, adv. [srov. *quisque*] všude: *aut undique religionem tolle, aut usque q. conserva! C.*

quā-rē [abl. od *quae res*] a) = *ut ea re* aby tím: *permulta sunt, quae dici possunt, q. intellegatur C* = *ut*; *multas res novas in edictum addidit, q. luxuria reprimeretur N*; b) táz. proč?: *q. templa ruunt? H, q. periuras? H*; *quaero, q. sit absolutus C*; c) jako relat. připoj. pročež: *q. pro certo habetote C*; *q. cupiam illi proximus esse H* takže, proto.

quartadecimānī, *ōrum, m.* [*XIV. legio*] vojíni 14. legie: *quartadecimanorum ferocia T.*

quartāna, *ae, f.* [sc. *febris*] čtvrtodenní zimnice: *frigida q. H.*

quartānī, *ōrum, m.* [*IV. legio*] vojíni 4. legie: *mutati in paenitentiam T.*

quartārius, *ī, m.* [= *quarta pars sextarii*] ‚čtvrtka', říms. míra: *vini L.*

quartus, *a, um,* čísl. řad., čtvrtý; *quarta pars Cs* čtvrtina; *q. pater V* prapraděd; *ad quartum* (sc. *lapidem*) *T* u 4. mil-

níku; *ad quartam* (sc. *horam* v. t.) *iaceo H*; adv. *quartum* po čtvrté; *quarto* po čtvrté *ansa O.*

qua-si [z *quam-si*] a) jako by: *q. vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint C*; *q. id agatur C*; *q. res adversae odia concilient Cs*; u jednotl. slov: *q. parta iam victoria Cs* jako by již byli dobyli vítězství; *q. praeteriens satisfaciam C* jakoby mimochodem; *q. collis oriebatur S* jakýsi kopec, vyvýšenina kopci podobná; *constabat hominem q. triumphasse C* takořka triumfoval; *quasi divino spiritu adflatur C* jakýmsi božským dechem; b) u číseln. pojmů asi: *q. decem fiscos C*; *q. duum milium praesidium S*; c) jako: *quasi .. sic C* jako .. tak; *q. diuturnam sitim explere cupiens C* jako člověk, jenž touží ..

quasillum, *ī, n.* (*us, ī, m.*) [demin. od *qualum*] košík, zvl. na vlnu (k předení): *inter quasilla C* v pracovně, v čeledníku.

quassātiō, *ōnis, f.* [*quasso*] potřásání: *capitum L.*

quassō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *quatio*] a) otřásati, potřásati něčím alqd: *hastam VO lampada V* mávati; *caput V* vrtěti; b) roztřásti, rozbíti, poškoditi: *domum O*; *quassata muri L* průlomy hradeb; *classis quassata ventis V* loďstvo větry poškozené; c) nepřech. chřestiti: *siliquā quassante V* v chřestící slupce.

1. quassus, *ūs, m.* [*quatio*] otřásání.

2. quassus, *a, um* viz *quatio.*

quā-tenus, adv. α) míst.: jak daleko, až kam: *q. tuto possent, spectatum irent L*; přenes. *videamus, q. amor in amicitia progredi debeat C*; β) čas. až po kterou dobu, až pokud: *animadverte, q. sermo delectationem habeat C*; γ) příč. = *quoniam* ježto: *iubeas esse miserum libenter q. id facit H*; *q. negatur nobis diu vivere Plin*; *laedere q. ipsum non poterat, irascitur illi O.*

quater [*quattuor*] čtyřikrát; opis *q. undeni H* = 44; *terque q. que beati V* (τρισμάκαρες καὶ τετράκις) přešťastní; pod. *o mihi felicem t. q. que diem Tib.*

quaternī, *ae, a* [*quattuor*] po čtyřech, vždy čtyři: *quaternos denarios in singulas vini amphoras C*; *q. centesimae C* 48%; čtyři celkem: *primam aciem quaternae cohortes ex quinta legione tenebant Cs.*

quatiō, *ere, —, quassum* α) třásti, potřásati něčím alqd: *caput LO* vrtěti; *pennas O, securim, ensem V* mávati; *quatitur Ide O* třese, otřásá se; *horror membra quatit V* roztřásá, rozechvívá; pod. *risu populum quatit H* lid puká smíchem; β) tepati, biti: *putrem quatit ungula campum V*; *ter pede humum H* třikrát dupnouti; *fenestras H* tlouci, fukati na ...; *moenia ariete L* do zdí biti; *cursu q. equum V* hnáti, prohánětí; *prae se q. C* před sebou hnáti; *muros et fundamenta quatit V* zdi v základech rozmetává; *turres q. H* káceti; přenes. *quem res delectavere secundae, mutatae quatient H* zdrtí; γ) otřásti, náruživost, vášeň, cit nějaký vzbuditi, dráždíti: *non ego invitum quatiam H* nebudu tě dráždíti; *iustum ... virum non quatit voltus tyranni H* neotřese; *mentem sacerdotum H*; *quatiebatur segne ingenium T* liknavý duch byl podněcován: *oppida bello V* soužiti; pod. *extrema Galliarum T*; part. perf. **quassus**, *a, um* porouchaný, rozbitý: *naves L, rates H, muri L*; zlomený: *vox Cu*; rozetřený: *myrrha O.*

quattuor, čísl. zákl. [srov. τέτταρες, čtyři] čtyři; *q. a ventis addunt fenestras V* ode čtvera větrů (t. j. ze čtyř úhlů světa) udělají okna.

quattuor-decim čtrnáct; *sedere in XIV ordinibus C* na 14 řadách jezdeckých sedadel, náležeti k stavu jezdeckému.

quattuor-virī, *ōrum* čtyřčlenný sbor jakožto představenstvo municipia *C.*

que, spoj. slučovací, příkl. [srov. τε] z metr. příč. někdy zdlouž.; před souhl. v *neque* a *atque* zkrác. v *c: nec, ac*; čes. a, i; pojí pojmy v jediný celek; proto užívá se jí ve výrazech: *senatus populusque Romanus; ius vitae necisque Cs; terra marique C*; *deorum hominumque L; ferro flammaque L, longe lateque CsCL* široko daleko; *oro obsecroque C; legatos deprecatoresque misissent C* = *legatos, qui deprecarentur*; zakončuje výklad nebo výčet: *male pugnatum est et Ianiculum hostes occupavere obsessaque urbs foret L*; k všeob. připojuje zvl. určení a to: *Italiam Laviniaque venit litora V*; připojuje člen po-

dobný: *duos flamines adiecit, Marti unum, alterum Quirino virginesque Vestae legit L* a rovněž; leckdy poji různorodé části: *qui maxime feri inter ipsos habeantur longissimeque absint Cs*; někdy lze přelož. i silnějším a proto, a tak: *statimque eum adoptavit S*; n. aspoň a také: *seque ad exercitum proficisci cupere S*; a vůbec: *regno fortunisque omnibus S.* Postavení: za nejbliž. slovem násl. pojmu (*summam copiam facultatemque dicendi C*), u jmen vlast. za nomen (*praeterte Publiumque Clodium*); po jednoslab. slovech (*neque, seque, deque, cumque, perque,* u básn. i *inque, eque, aque*). Opakované *... que ... que* i ... i: *meque regnumque meum S, magnamque domum decoremque H, teque tuasque sorores H, petimusque damusque H.* — Jindy střídá se s *et* n. *ac.*

quem-ad-modum α) táz. jak: *quaesivit, q. se haberet N*; β) vztaž. obyč. odpov. *sic, ita: si, q. soles de ceteris rebus, sic de amicitia disputaris C* jako — tak; *q. — eodem modo* jako — rovněž tak.

queō, *quīre, quīvī* (*iī*), *quitum* [z *nequeo*] moci, býti s to; *queo dicere C* jsem s to říci; *neque auro parare queas S* ani zlatem není lze zjednati.

quercētum viz *querquetum.*

querceus, *a, um* [*quercus*] dubový: *corona T.*

quercus, *ūs, f.* dub: *q. et ilex H*; meton. dubové listí, dubový věnec: *umbrata gerunt civili tempora quercu V = coronā civicā.*

querēla, *ae, f.* nářek, stesk, stížnost: s gen. subj. *saepe interfui querelis meorum aequalium C*; s gen. obj. *q. temporum C, q. frontis tuae C; cui sunt inauditae cum Deiotaro querelae tuae? C* roztržky, rozmíšky; spec. stížnost, žaloba (soudní): *his de tot tantisque iniuriis in socios q. esse debuit C, querelas habere CL* stěžovati si.

queribundus, *a, um* [*queror*] naříkající, naříkavý: *vox C.*

querimōnia, *ae, f.* [*queror*] stížnost; gen. subj. *q. sociorum, patriae C*; s gen. obj. *criminis C;* nářek, žalozpěv.

queritor, *ārī* [freq.-intrans. ke *queror*] naříkati *T.*

quernus, *a, um* [z **querc-nus*] dubový: *vimen, glans V; corona, stipes O*

queror, *querī, questus sum* α) naříkati, stýskati si, bědovati, úpěti na co: *suum fatum Cs, iniuriam C, calamitatem Cs, nova monstra H*; *queri et dolere* bolestně naříkati; *queruntur in silvis aves H* šveholí; o sově: skuhrati, houkati: *ferali carmine bubo saepe queri V*; o lyře lkáti: *flebile nescioquid queritur lyra O*; β) stěžovati si: absol. *ne in occulto quidem queri audebant Cs*; s acc. *iniuriam C* do bezpráví, *suum fatum Cs* na svůj osud; de: *multa de ignavia eorum S*; s acc. c. inf.: *querantur se relictas esse C*; quod: *quereris super hoc, quod expectata tibi non mittam H*; *queritur, quod sit destitutus Cs*; básn. někomu si s. na něco: *alci alqd*; *O* cum alqo *LCO* u někoho, před někým; avšak *consul questus est cum patribus L* = přiti se, stěžovati si na ...; pod. *cum deo C.*

Querquētulānus *mons* ‚dubová hora', starší název Caelia od

querquētum, *ī, n.* (*quercetum*) dubový les, dubina, doubrava.

querulus, *a, um* [*queror*] α) o lidech naříkavý: *senex H* skuhravý; *nec q. essem O* nenaříkal bych; β) o věcech naříkavý, lkavý, kvílící: *cicadae V* cvrlikající; *tibia H, tuba Pr*; *querulas impulit aura fores O* vánek zavál do vrzajících dveří n. do dveří, že vrzly.

questus, *ūs, m.* [*queror*] nářek, naříkání.

1. quī, quae, quod [srov. *ποῖος*] 1) táz. jaký, který? α) v ot. přímé: *qui deus appellandus est? C* který bůh; *qui finis erit discordiarum? L* jaký konec; *quae res est, quae animum dubium facere possit? C* jaká věc, co; *qui homo? C* jaký to člověk?; ve zvol. *qui vir et quantus! C* jaký to muž! (znamenitý); β) nepřímé: *nescimus, qui sis C* jaký jsi; *hortamur memoret, quae sit fiducia capto V* pobízíme jej říci, več spoléhá jsa jat (t. j. má-li co na omluvu); *edocet humanis quae sit fiducia rebus V* jak málo lze spoléhati; *quo sidere terram vertere conveniat ..., canere incipiam V* v který roční čas; *proponeret, quae condicio belli foret S* = jak bude s válkou; 2) vztaž. který, jenž a) ve větách podřad. α) táhne se k jedinému slovu: *nos, quorum maiores Antiochum superaverunt C* jejichž předkové; *qui bellum*

multo ante denuntio C já, jenž . . .; *quo calet iuventus H* jímž, po němž plane; *quadringentorum annorum opus, quibus Alba steterat L* po která; *hunc Anius, quo rege homines rite colebantur, recepit O* jenž králem jsa lidu vládl . . .; *est ridiculum tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare C* jež, jak přece sám díš; *quod est, eo decet uti C* co člověk má; *in eo libro, qui est de . . . C* jež pojednává o . . .; *vastatur agri, quod inter urbem ac Fidenas est L* veškeré území mezi m. a F.; *quod inter Palatium Capitoliumque collem campi est L* celou rovinu mezi P. a K.; *quorum ex nobilitate maxuma pars erat S* jichž nejvíce bylo ze šlechtických rodin; *Tanaquil . . .; quae haud facile iis, in quibus nata erat, humiliora sineret L* poměry, v kterých se zrodila; *quos ego! V* (aposiopesis) však já vás!; *quaeque petis, pro quoque petis O = et tu, quae petis, et is, pro quo petis; notante iudice, quo nosti populo H* attrakce m. *quem nosti; quo vergat pondere letum V = cuius pondere* či vahou skloní se los smrti; β) táhne se k celé větě: *quae tanta sunt in hoc uno C* což vše; *Lacedaemonii Agin regem, quod numquam antea apud eos acciderat, necaverunt C* (v tomto významu ob. s demostr. *id*); γ) opisuje pojem: *non modo novi, qui sunt C* kdo ještě žijí, plémě nynější; *offenduntur enim, quibus est equus et pater et res H = ingenui; qui circa erant L* okolo stojící; *qui aderant N* přítomní, družina; *Graeci, qui Asiam incolunt N* Řekové maloasijští; b) ve větách souřad. *res loquitur ipsa, quae semper valet plurimum C* a ta; *qui se reputaverint S* a ti; *multas ad res hi libri utiles; quos legite studiose! C* a proto je čtěte; *quae, simul contristat aquarius annum, non usquam prorepit H* a ten přece, avšak ten; *quorum ego auctoritatem apud vos plurimum valuisse . . . confiteor C = at eorum; cuius quidem non utilitas me solum delectat C* vždyť při něm; *quo fiebat* a tím se stávalo, že; *qui meus amor in te est C* při mé lásce k tobě; *quod in familia nostra fuit S* seč rodina naše byla; přechody větné: *quae cum ita sint C* = za těch okolností, a tak, proto tedy; *quam ob rem C* proto, pročež; — v češt. leckdy překl. se jiným rodem: *quae vena fuit O* co bylo žilou; někdy lze přelož. slovem jako: *ausus eadem, quae nos O; nec me, qui cetera, vincit impetus O* jako ostatní věci; *nec quo prius, ordine currunt O* jako dříve; c) v konjunkt. větách zástupn.: α) účel.: *quod bene vertat L* aby to na dobré vyšlo, aby to bylo se zdarem; *Delphos missi, qui consulerent Apollinem N* aby se otázali; *neque ego haec eo profero, quo . . . C* také já to neuvádím proto, aby; β) výsledk.: *idoneus non est, qui impetret C* není hoden, aby toho dosáhl; *Tanaquil summo loco nata et quae . . . sineret L* a takové povahy, že . . .; *nemo tam humilis erat, cui . . . N* aby neměl volný vstup; γ) příč.: *o fortunate adulescens, qui inveneris C* ježto jsi nalezl; *credidit esse deos, qui aethera carpere possent O* ježto mohli; δ) potential.: *quod modo bello usui foret S* jen když se to hodí; *quae vetustas est, quae vim divinam conficere possit? C*; 3) neurč. nějaký, některý (po ne, si, nisi, num): *obstitit, ne qua sibi statua poneretur N* aby žádná; *si qui me . . . coëgisset C* kdyby někdo; *nisi qui deus subvenerit C* leč že by nějaký bůh; *si qua est ea cura V* to-li ještě tě trápí.

2. quī, adv. [vl. abl. od *quid*] jak: *qui fit, Maecenas? H* jak to, že . . .? *quaero, qui scias C* jak víš n. odkud víš; *qui efferretur N* z čeho, zač by byl pohřben; *qui rem publ. amisistis C = quo modo.*

quia, spoj. podř. [vl. pl. neutr. ke *quid*] poněvadž, protože; udává obyč. důvod objektivní; avšak bývá i s konj. na označení cizího mínění: *quia tanti, quantum habeas, sis H; quia tardius irent H*; v otáz. *quia-ne* snad (proto) že: *Iliacas classes sequar, quiane auxilio iuvat* (sc. *eos*) *ante levatos?* (sc. *esse*) *V.*

quianam proč pak?: *caelicolae magni, q. sententia vobis versa retro? V.*

quī-, quae-, quod-cumque α) subst. kdokoli, cokoli: *quemcumque eum dici ius fasque est L* ať již jakkoli vedle práva jej zváti dlužno; *quodcumque periculi est V* nechť jest n. sebe větší; *sic deinde, quicumque alius transiliet moenia L* každý jiný, kdo přeskočí: *hoc, quodcumque vides CVPr* toto vše, co

vidíš; β) adj. jakýkoli: *quacumque ratione C* jakýmkoli způsobem; *legere quoscumque parentes H*; *cuiuscumque gentis sunt L* kterého právě.

quī-dam, *quid-dam* subst. kdosi, cosi; někdo, něco; *q., quae-dam, quod-dam* adj. jakýsi; a) subst.: *q. de collegis, ex advocatis C*; *quidam bonorum caesi T* někteří; *heus tu, quidam ait H*; *sunt quiddam oracula vatum O* jsou něčím; b) adj. α) jakýsi, kterýsi: *q. notus homo H, Argilius q. adulescentulus N*; *amico cuidam negotium dat C*; *quaedam forma hominis O* jakás takás podoba lidská; *quodam modo Cs* jaksi; β) takořka, téměř, přímo, jaksi, jakoby: *divina quaedam memoria C* paměť přímo božská; *incredibilem quandam voluptatem C* přímo neuvěřitelnou; *forte quadam divinitus L* takořka řízením božským; *grato quodam scelere C* v pravdě milým: často spoj. s *quasi*.

quidem, adv. (stojí vždy za slovem, k němuž se vztahuje) α) jistící a sesíl.: zajisté, jistě, věru, právě: *is quidem fuit omnium constantissimus C* avšak ten byl právě ze všech nejrozvážnější; *at id quidem nefas habetur N* avšak to právě; často spoj. s *certe, profecto, sane*: *certe q. in te est (animus) C* zajisté věru jest v tobě; β) omezovací: aspoň, ovšem: *meā quidem sententiā C* dle mého aspoň mínění; *hoc q. tempore C*; *vestrae q. certe vitae prospiciam Cs* aspoň život vám zachráním; γ) odpor.: však: *re q. vera praefuit Conon N* vskutku však; *cum quidem Scipio in civitate principatum obtineret N*; *sedem q. stabilem non habebit C* ale . . .; *et q. optimis se viris deditum esse simulabat C* a přece; δ) připoušt. sice: *misera est illa q. consolatio, sed . . . C*; *multa q. dixi, sed timui H*; ε) vysvětl. totiž, a to, a sice: *duo milia iugerum et q. immunia C, tres epistulae et q. uno die C*; zvl. *si quidem C* jestliže totiž; zápor. **nē-quidem** ani: *ne mulieribus q. pepercerunt Cs.*

quiēs, *ētis, f.* a) pův. α) klid, pokoj, odpočinek, zotavení: *quieti se dare Cs* oddati se o.; *tres horas exercitui ad quietem dare Cs* tříhodinného o. dopřáti; *quietem pati S* klidně se chovati; s gen. obj.: *q. laborum C, operum V* od práce; *a proeliis L*; β) spec. ticho: *clamor et q. T*; spánek: *ire ad quietem C, quieti se tradere C, quietem capere placidam O, alta q. V* hluboký sp.; b) přenes. α) spánek, klid smrti: *olli dura q. oculos urget V*; *si forte tibi properarint fata quietem Pr*; β) mír: *ingrata genti q. T, diuturna q. S, longa T*; γ) klidný život, klidné chování: *Attici N, Reguli T*; personif. bohyně klidu, míru: *fanum Quietis L.*

quiēscō, *ere, ēvī, ētum* [inchoat. od **quieo*] α) klidu dojíti: *ut saltem in morte quiescam V*; uklidniti, utišiti se: *postquam flamma quievit V*; klidu se oddati: *silvae et aequora quiērant V*; β) odpočívati, klidně se chovati: *qui ut cenati quiescerent C*; *urbs illa non potest quiescere C* mír zachovávati, v míru žíti; *Sp. Carvilio collega quiescente C* nic nedělal (polit. netečně k věcem přihlížeti); *in summo timore quiescendum sibi esse arbitrabatur C* neutrálně se chovati; *q. in re publ. C* býti soukromníkem; γ) spec. spáti: *casa, in qua quiescebat N*; *P. Africanus domi suae quiescens C*; mlčeti: *iste Habonium quiescere iubet C*; ustati, přestati: *aliquanto prius quiescere C*; δ) přenes. *in propria non pelle quiessem H* nebyl bych spokojen; *quietura Romana foedera L* neporušeny budou trvati; *tamen quiescat rem adduci ad interregnum C* nechť klidně připustí, nechá dojíti.

quiētē, adv. klidně: *acta aetas C, se recipere Cs.*

quiētus, *a, um* [vl. part. pert. pass. od *quiesco*] α) klidný, v klidu jsoucí: *animus, status animi C*; *aetas quieta sine ullo labore C*; *amnis, aequor H*; *sermo, vita C*; *ea cura quietos sollicitat V* klid jejich ruší; β) pokojný, v míru žijící (naproti válce): *Gallia, quietissima pars Cs* nejklidnější; *quieta, orum n. T* veřejný mír; γ) účasti nemající, neutrální: *Epaminondas domi q. fuit N*; δ) mírný, bez ctižádosti, skromný: *vir Plin, modesti quietique T*; ε) spící: *quietos nox habuerat T.*

quī-libet, *quae libet, quod libet,* subst. *quid-libet* jakýkoli, kterýkoli; kdokoli, cokoli: *quemlubet, modo aliquem C* kohokoli; *cum quidlibet ille garriret H* všemožné věci žvanil; *idoneus arti cuilibet H, nomen quodlibet H.*

quīn, spoj. [z **qui-ne*] **1)** ve vět. hlav. α) proč ne?: *quin igitur expergiscimini?* srn. *S* nuže, probuďte se tedy!; *quin conscendimus equos? L* proč nevsedneme na koně? = vsedněme; při zvolání: *quin sic attendite, iudices! C* dejte přece pozor!; *quin tu respondes, vetuerimne . . . L* odpověz přece, zda; β) stupňuje: ba, ba docela, ba spíše: *quin etiam intellegere sese Cs*; *quin etiam illud accidit H* ba dokonce i to se stalo; *ausus quin etiam voces iactare per umbram V* ba dokonce odváživ se i . . .; *quin potius, quin contra L* ba spíše, ba ještě naopak; **2)** ve vět. vedl. α) při záporných výraz. pochybnosti a j. že: *non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae C*; *dubitare non possumus, quin*; *non dubium est, quin CCs, quis ignorat, quin C*; *neque abest suspicio, quin Cs, negare non posse, quin L*; *quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia C* nerozmýšlejte se svěřiti; po výraz. nemožnosti, zdržení se, zanechání, opominutí: *facere non possum, quin ad te mittam C* nemohu jinak než k tobě p.; *causae nihil est, quin C* není příčiny, proč by ne; *fieri non potest, quin C* není možno, aby ne = není jinak možno než aby; *non multum afuit, quin CL* nechybělo mnoho, že by; *vix resisti posse, quin L* sotva možno odvrátiti porážku; β) ve vět. výsled. (= *ut non*) aby ne: *nemo tam ferus erat, quin illacrimaret N* aby nezaslzel; *Messanam nemo venit, quin C*; *quis est* (= *nemo est*), *quin intellegat? C* kdo by nevěděl; *numquam tam male est Siculis, quin aliquid facete dicant C* aby nějaký vtip neřekli.

quīnam, *quaenam, quodnam* jakýpak, kterýpak? *q. locus capietur? C quonam pacto probari potest? C, quonam modo S.*

Quīnctiliānus, *a* rod říms., z něhož rhetor *M. Fabius Q.*, učitel výmluvnosti za Vespasiana, vychovatel vnuků sestry Domitianovy, spisovatel díla *Institutio oratoria*; jeho žákem byl též Plinius Ml.

Quīnctius, *a* rod římský, z něhož **1)** *T. Quinctius Flamininus* 197 vítěz nad Filippem Maked.; **2)** *L. Quinctius Cincinnatus*, diktátor 458; **3)** *P. Quinctius*, hájený Ciceronem proti Hortensiovi r. 81; adj. **Quīnctius,** *a, um*: *prata L* na pravém břehu Tiberu nazv. dle **2)**; **Quīnctiānus,** *a, um* = Cincinnatův: *exercitus L*; Quinctia **3)** se týkající: *iudicia C.*

quīnc-unx, *uncis, m.* [*quinque unciae*] **a)** jako peníz $^5/_{12}$ assu: *si de quincunce remota est uncia H*; **b)** pět teček na kostce, odt. výraz pro šachovnicovité uspořádání: řada stromů nebo kolů směrem uhlopříček čtvercových: *arborum directos in quincuncem ordines C, cippos in quincuncem disponere Cs* do úhlopříčných řad.

quīndeciēs, adv. čís. patnáctkrát: *sestertium q. C* = 1,500.000 s.

quīndecim, číslovka základ., patnáct; *q. primi Cs* 15členný výbor senátu massilského.

quīndecimvirālis, e sboru patnácti se týkající, quindecimvirální: *sacerdotium T.*

quīndecimvirī, *ōrum, m.* patnáctičlenný sbor kněžský, mající dozor nad knihami Sibyllinými; též v sing. *T.*

quīngēnārius, *a, um* pět set mužů čítající: *cohortes Cu.*

quīngēnī, *ae, a,* čísl. distrib. po pěti stech; *peregrinus eques quingenos* (sc. *denarios*) *accepit Cu.*

quīngentēsīmus, *a, um* pětistý: *annus C.*

quīngentī, *ae, a* [z *quinque* a *centum*] pět set (označ. IↃ, pozd. D): *drachmae H*; *quingentos Mezentius armat V.*

quīngentiēs pětsetkrát.

quīnī, *ae, a* čísl. distrib. po pěti: *legiones quinis milibus militum L* mající po 5000 vojínů; *bis quinos dies V* = 10 dní; pět: *quina armenta V, nomina principum L*; **quīnī dēnī, quīndēnī,** po patnácti: *q. d. menses Cu, iugera L*; **quīnī vīcēnī,** po dvaceti pěti: *denarii L.*

quīnquāgēnī, *ae, a,* čísl. distrib. po padesáti: *sestertium q. milia C.*

quīnquāgēsimus, *a, um* padesátý; subst. **quīnquāgēsima,** *ae, f.* padesátina jakožto dávka: *de tota pecunia binae quinquagesimae detrahebantur C.*

quīnquāgintā [srov. *πεντήκοντα*] padesát: *q. intus famulae V.*

Quīnquātrūs, *uum, f.* a **Quīnquātria,** *ium, n.* [*quinque*] slavnost Minervina slavená od 19. do 23. břez. skládající se

ze slavnosti Saliů, her gladiatorských a slavností řemeslných cechů; tyto dni byly též školní prázdniny; *Q. minores* konány 13. června.

quīnque, čísl. zákl. [srov. *πĕ τε*, pět, [ůnf] pět; **q. prīmī, ōrum** *m.* pět prvních mužů municipia, výbor senátu.

quīnquennālis, *e* pětiletý, každých pět roků se konající: *agon Plin, ludi C, ludicrum T*; pět let obsahující: *censura L.*

quīnquennis, *e* pětiletý: *vinum H*; *Olympias O* pětileté období; *filius quinquenni maior L* starší pěti roků.

quīnquennium, *iī, n.* pětileté období, pětiletí; *duo, tria quinquennia O* 10, 15 roků; *quinquennii imperium Caesari prorogare C* prodloužiti velitelství na pět let.

quīnque-rēmis, *is, f.* [sc. *navis*] pětiřadka, loď o pěti řadách vesel po každé straně.

quīnque-vir, *ī, m.* člen pětičlenného sboru člen ‚pětky': *recoctus scriba ex quinqueviro H* člen sboru pěti, kteří měli úkol obstarávati noční službu hasičskou = *quinqueviri cis et trans Tiberim L*; *q. agris dandis C, muris turribusque reficiendis L, q. minuendis publicis sumptibus Plin, q. mensarii L.*

quīnquevirātus, *ūs, m.* hodnost, úřad quinquevira.

quīnquiēs, adv. pětkrát; *q. tanto C* pětkrát tolik.

quīnquiplicō, *āre,* — zpateronásobiti: *magistratūs T.*

quīntadecimānī, *ōrum, m.* vojíni 15. legie.

quīntānus, *a, um* [od *quinta*, sc. *turma*] jen ve tv. **quīntāna** (*via*), *ae, f.* příční cesta v táboře dělící stany 5. a 6. manipulu, sloužící zároveň za skladiště a tržiště; subst. **quīntānī,** *ōrum, m.* vojíni páté legie.

Quīntīlis n. **Quīnctīlis,** sc. *mensis* jako adj. i jako subst. pátý měsíc (od března počínaje) červenec; pozd. nazv. *Iulius.*

Quīntilius, *a* rod řím. 1) *P. Quintilius Varus,* konsul r. 13 př. Kr., padl v bitvě s Germány v Teutoburském lese; 2) římský básník z Kremony, přítel Horatiův a Vergiliův † 23 př. Kr.

quīntō, quīntum, adv. po páté.

quīntus, *a, um* pátý; *q. pars C* pětina; avšak *quinta parte sui nectaris imbuit H* = *quinta essentia* [*ἡ πέμπτη οὐσία*] dle Pythagorovců nejdokonalejší a nejčistší substance; *quintis castris L* po pěti denních pochodech.

Quīntus, *a* předejmení řím. zkrác. *Q.*

quippe, adv. m. **quī-pe* n. *quid-pe*] (vl. az. jak? proč?) *α)* uvádí důvod samozřejmý: vždyť, ovšemť, neboť: *q. benignus erat H*; *q. etiam fata sinunt V*; parenthet vysvětl. *q. toties fusi fugatique L* ježto byli tolikrát na hlavu poraženi = byvše; *q. multa umbrarum amoenitate inumbratus Cu* ježto teče ve stínu rozkošných břehů; *β)* s *qui, quae, quod*: *q. quīs hostis nullus erat S* ježto jsme neměli nepřítele; *quippe quas* (sc. *divitias*) *honeste habere licebat S* neboť ač bylo volno čestně ho užívati = neboť mohouce; s konj. *q. qui ne in oppidum quidem veniret C* neboť ani nepřicházel, jenž přece ani n.; *q. quod, cum* ježto totiž.

Quirīna, *ae, f.* [*Quirinus*] jméno jedné z římských tribuí.

Quirīnus, *ī, m.* [dle star. od sabin. *Curis* lat. *quiris* kopí; podle jiu. výkl. od sabin. města *Cures;* ob. se spojuje s *Quirites* = **covirites*, srov. *curia*, takže *Quiris* = *civis*; nebo snad od starého místního jm. *Quirium*] jm. zbožněného Romula: *populus Quirini H* = Římané; *urbs Quirini O* = Řím; *Ianus Quirini H* oblouk Janův v Ř.; též o Augustovi *V*, o Antoniovi *Prop.*; adj. **Quirīnālis,** *e* Quirinovi zasvěcený, patřící: *lituus, trabea V* jaký Romulus nosil; *collis Q.* pahorek řím. sev. vých. od Kapitolia; **Quirīnālia,** *ium, n.* slavnost Romulova (17. února).

Quirīs, *ītis, m.* [srov. *Quirinus*] Quirit, římský občan, Říman: *Quirites a Curibus appellati L;* název občanský naproti polit. a vojens. *Romani: Quis te redonavit Quiritem dis patriis? H; ius Quiritium Plin* plné právo občanské; přenes. *parvos Quirites sufficiunt V* včely pracovnice.

quirītātus, *ūs, m.* kvílení, pláč, vřeštění: *infantium Plin.*

quirītō, *āre, āvī,* — o pomoc volati, naříkati: *flentes quiritantesque T;*

nulla vox quiritantium exaudiri poterat L.

quis, quid [srov. *τίς, τί*] α) táz. kdo? co?: *quis autem amicior quam frater fratri? S*; *quis clarior in Graecia Themistocle? C*; se subst. *quis eum senator appellavit? C* který senátor; *quis desiderio sit pudor? H* jaký stud? *quis est, qui dixerit? C* zda by někdo řekl?; s gen. *quis omnium mortalium non intellegit? C* kdo ze všech . . .; neutr. *quid censes* s acc. c. inf. *C* co soudíš o . .; *quid est, quod quisquam illo dignum . . possit afferre? C* co . . hodného by mohl kdo uvésti?; *quid igitur est? C* (percoutatio) jak se to tedy má?; *quid ergo? C* (ratiocinatio) což tedy? (= co z toho následuje?); *quid enim? H* ba věru; *quid?* co? jak? proč?: *quid taces? C* proč mlčíš?; *quid plura dicam? C* nač? k čemu?; jakožto pokračování buď samo *quid?* nebo ve spoj. s *postea, praeterea* atp. co dále? dále pak, kromě toho pak; *Aeneam credam quid enim fallacibus auris? V* jakž pak bych měl svěřiti?; někdy stupňuje: *quid? qui etiam addiscunt aliquid? C* což teprve ti, kteří; *quid quod et ipse fugit O* což když, ba co více; *quid face vim ferre Latinis? V* což teprve; *quid quod H* ba co více; s gen. *quid rei est? L* co je? co se stalo? *quid causae est, quin H = nihil impedit, quin*; *quid caelati argenti C* jaké množství; nepřím. *quid sibi velit, non intellego C* co znamená, jaký účel má; *neque remittit, quid ubique hostis ageret, explorare S* co kde dělá; *dubitans, quid facto opus esset S* jakého opatření by bylo třeba; *considera, quis quem fraudasse dicatur C* kdo koho? β) neurč. někdo, leckdo, kdo: *aegritudine quis afflictus C* kdos; *quanto quis clarior T* čím kdo slavnější; zvl. po *si, nisi, ne, modo, dummodo, cum*: *si quis simulet Catonem H, ne quis modici transiliat munera Liberi H*; též gen. neutr. *ne cuius incerti . . auctor esset L* aby nebyl původcem nějaké nejisté zprávy; zř. adj. *si quis est sensus in morte C* je-li nějaký cit.

quis-nam, quid-nam táz. kdopak? copak?, nepř. kdo, co: *q. igitur liber? H*; *quaesivi, q. is esset C*; při subst. který, jaký: *quibusnam manibus . . tanti oneris turrim moturos confiderent? Cs* jakýma rukama zamýšlejí pohnouti tak těžkou věží; neurč. někdo, něco, kdo, co: *num quisnam praeterea? C* zda někdo kromě nich?

quis-piam, quid-piam subst. a **quis-, quae-, quod-piam** adj. někdo, něco, kdokoli, cokoli; adj. nějaký: *aliae quaepiam rationes C*; adv. neutr. *si grando quippiam nocuit C* nějak (lepší čtení *cuipiam*).

quisquam, quaequam (zř.), **quidquam (quicquam)**, zájm. neurč. někdo vůbec, něco: *et quisquam numen Iunonis adoret V* a pak by ještě někdo ctil snad . .; *quod q. indignari possit L* snad někdo: *hic mihi q. misericordiam nominat? S* tu mi ještě někdo mluví o . .; adj. *servus q. C* otrok nějaký; *si quemquam amicum habere potuit C* že mohl vůbec nějakého přítele míti; záp. nikdo, nic: *neque q.*; *nego quemquam dixisse C* pravím, že nikdo neřekl; *haud mihi q. (est) H* nemám nikoho; *nec q. unus L* ani jediný; *neque quidquam C* a nic; *quidquam* s gen.: *q. humani L* i jen jiskra lidskosti; *nec satis quicquam iusti doloris est L* a není snad dostatečné příčiny k spravedlivému hněvu.

quis-que, quid-que subst.; **quae-que, quod-que** adj., zájm. neurč. α) každý: *condit* (v. t.) *q. diem collibus in suis H* (každý jako jednotlivec, každý po svém způsobu); *eius est istorum quidque, qui vicit viribus C* tomu připadá všecek jejich majetek, kdo je mocí překoná; velmi často po *unus* = jeden každý: *designat ad caedem unum quemque nostrum C* jednoho každého z nás; *leviter unum quidque tangam C* každé věci zvlášť; *unum quodque malum C* každé zlo; po čísl. řadov.: *quinto quoque anno C* každého pátého roku, každých pět let (pravidelné opakování); *primum quidque videamus C* pokaždé první, co se naskytne, jedno po druhém; *primo quoque tempore C* co možná nejdříve; *primo quoque die C* prvního dne, kterého bude možno; při superl. *proximi quique L* právě nejbližší sousedé; *sordidissimo cuique L* právě nejnižším; *optimum quidque rarissimum est C* nejlepší jest právě nejvzácnější; též u adj. majících význ. superl.: *eximiam quamque pulchritudine . . in speluncam traxit L* právě kusy vynika-

jící, a to jen samé ..; po *suus*: *in suis quisque centuriis adessent L* každý ve své setnině; *suum quisque intuentes ducem L*; po zvrat. zájm. *sui, sibi, se*: *pro se quisque ad populum loquebatur C* každý za sebe; *coepere se quisque extollere S*; b) kdo (neurč. = každý): α) po relativech: *telum, quod cuique fors offerebat C* každý sáhl po zbrani, které mu právě náhoda skytala; *quid quaque de re quoque tempore futurum sit C* co v každém případě pokaždé se stane; *qualis quisque sit C* jaký kdo jest; *de benevolentia autem, quam quisque habeat erga nos C* kterouž kdo chová k nám; *omnes qui cuique artificio praesunt C* všichni, ať provozují jakékoli umění; *quotiens quaeque cohors procurrerat Cs* kdykoli některá kohorta ..; *quo cuiusque animus fert S* kam čí; β) po *ut*: *uti quaeque Iugurthae res erant S* jak právě byly věci Jugurthovy; *ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat T* jak právě komu.

quisquiliae, *ārum*, *f.* [*κοσκυλμάτια* odřezky kůže] odpadky smetí; přenes. výmět, vyvrhel: *sed t'onis Clodianae C.*

quis-quis, quid-quid n. **quicquid** (gen. *cuicui-modi* v. t.), zájm. neurč. kdokoli: *quisquis ille est C*; *quidquid animo lubet S* cokoli; *sequor omina tanta quisquis in arma vocas V* čímkoli rozkazem mne voláš; *quidquid civium domi L* = *omnes cives, qui*; *quidquid navium habebat Cs* kolik měl lodí; adj. *quoquo tempore C* v kterýkoli čas; *quoquo modo se res habeat C* jakkolivěk; *quisquis honos tumuli est V* jaká jen pocta.

quī-vīs, quae-vīs, quod-vīs, subst. **quid-vīs** jakýkoli: *ad quemvis numerum Cs*; *quovis modo S*; kdokoli: *quivis ut perspicere possit C, ut sibi quivis speret idem H*; *quidvis perpeti C* cokoli (i to nejhorší); adv. **quāvis** (sc. *ratione*) *H* jakýmkoli způsobem.

1. quō, adv. [abl. od *quid*] α) táz. kam?: *quo, quo scelesti ruitis? H, quo tendis? H*; *quo amentiae progressi sitis L* jak daleko v nerozumu; *apud eos, quo se contulit C* = *ad quos*; *quo vobis mentes dementes sese flexere viai? C* = *in quam viam*; přenes. nač? k čemu? *quo tanta machinatio institueretur Cs*; *quo tamen haec Ithaca? O*; *dixit profecto, quo vellet aurum C*; *nescis, quo valeat nummus H* nač jsou peníze; β) neurč. někam, kam: *si quo publice proficisceris C*; *ne quo inciderem C*; *si Romam aliove quo mitterent L* do Říma nebo někam jinam; γ) vztaž. kam: *in eum locum, quo exercitui aditus non erat Cs*; *ora tam deserta, quo non pervaserit fama C* = *in quam* do níž by nevnikla; *humiliora sineret ea, quo* (= *in quae*) *innupsisset L* poměry, ve které se vdala; *ubi decidimus, quo pius Aeneas H* tam, kam; *mare, quo influit Cs* = *in quod*; na zač. následující věty: *quo cum essent profecti O* když se tam vydali; *quo simul venit O* jakmile tam přišel; *quo* (= *in currum*) *simul adscendit O* na nějž jakmile vstoupil; *quo locorum H* na kterých místech, kde.

2. quō, adv. [abl. od *quod*] α) čímž, a tím (relat. připoj. násl. věty): *quo factum est, ut*; β) při kompar. čím: *homines quo plura habent, eo ampliora cupiunt C*; *quo etiam carent aegrius C* čímž ještě, a tím ještě tíže; *quo magis pravitas eorum admiranda est S* a tu tím více jest se diviti; γ) ve vět. účel. aby tím: *quo facilius intellegi possit N*; *quo lamentatio minueretur C* aby se tím ..; *quo is magis gauderet L*; *quo mors foret invidiosior O*; záp. *quo ne .. incurreret hostis H* = *ut eo ne* aby takto nečinil vpády, aby takto vpády nepř. byly zamezeny; *non quo otium sequeretur N* ne aby se oddal ..

quo-ad [srov. **1.** *quo* γ)] α) místně pokud, až kam: *q. longissime conspectum oculi ferebant L* až kam nejdále bylo lze dohlédnouti; β) časově pokud, jak dlouho: *q. te non paenitebit C, q. potui C*; *q. licebat, plurimum aberat N*; γ) tak dlouho, až, až, s konj. až by: *q. semet ipsa praecipitavit S*; *q. ipse cum exercitu propius accessisset Cs*; δ) vztahově pokud: *cognitis, quoad possunt cognosci C*; *q. facere potui C.*

quō-circā, spoj. pročež: *q. nihil esse tam detestabile C*; *q. capere ante dolis .. reginam meditor V.*

quō-cumque, adv. [abl. od *quodcumque*] kamkoli: *q. venit C.*

quod 1 adv. α) proč: *nihil habeo, quod accusem senectutem C*; *hoc erat, quod me per tela eripis? V*; β) vzhle-

a proto, pročež: *quod te per superos oro V;* zvl *quod si: quis non obliviscitur? Quod si mulier iuvet domum H* arci, jestliže...; *quod si legere aut audire voletis C* budete-li vůbec chtíti; *quod si comminuas H* však jestliže..; pod. *quod si exemeris ex rerum natura benevolentiae coniunctionem C* však odstraníš-li..; *quod utinam illum videam S* kéž bych ho jen viděl; 2) α) poněvadž, protože ježto: *propter eam causam, quod Leontini non sane me multum adiuverunt C; fecisti mihi pergratum, quod.. C* že..; *afficiebatur summo honore, quod eum colebant C* tím, že; *illud ex libertate vitium, quod non simul.. conveniunt T* že se nescházejí; *in hoc sumus sapientes, quod naturam sequimur C;* s konj. subj. důvodu buď že prý, protože prý: *noctu ambulabat, quod somnum capere non posset C,* nebo že: *laudat Africanum Panaetius, quod fuerit abstinens C;* β) uvádí myšlenku, o které se něco vypovídá (co se toho týče) že: *quid? quod sapientissimus quisque aequissimo animo moritur C* co říci tomu, že..; druhdy nabývá v souvislosti význ. podmiň. nebo připouštěcího: *quod non Taenariis domus est mihi fulta columnis, at Musae, comites Pr* neopírá-li se dům můj o.., však za to..; *quod sit roseo spectabilis ore, ego Procrin amabo O.*

quōdam-modŏ, adv. jaksi, poněkud: *forma magnifica et generosa q. m. C.*

quod-sī viz *quod.*

quō-libet, adv. kamkoli: *ire O.*

quom arch. m. klass. *cum.*

quō-minus [*ut eo minus*] po výraz. překážení atp. aby ne: *mors non deterret sapientem, q. rei publ. consulat C; non recusavit, q. legis poenam subiret N* nezdráhal se podstoupiti zákonitý trest.

quō-modŏ α) táz. jakým způsobem, jak?: *Maecenas, q. tecum? H* (sc. *agit*) jak s tebou jedná? (= jste spolu důvěrní přátelé?); při zvolání: *q. mortem filii tulit! C;* β) vztaž. jak: *q. nunc est C;* s vedl. význ. účel. jak by: *se aliquam rationem inituros, q... sumant L; q. — sic* jak — tak; **quōcumque-modo** jakkolivěk.

quō-nam, adv. kam: *q. haec omnia pertinere? Cs.*

quon-dam, adv. [*quom, -dam*] α) o minul. kdysi, jednou: *populus Rom., qui q. lenissimus existimabatur C; habebat nobilem q. Midae regiam Cu;* β) o přítomn. druhdy, někdy: *sic q. fistula surgit O = surgere solet; q. suscitat Musam Apollo H;* γ) o budoucn. jednou, kdysi: *hic tamen ad melius poterit transcurrere q. H; nec Romula q. se tellus iactabit V.*

quoniam, spoj. [snad *quom, iam,* srov. *etiam*] ponevadž, protože, ježto: α) s indik.: *nunc q. illis respondi S; q. ad hunc locum perventum est Cs;* β) s konj. subj.: *q. Germani appropinquare dicantur Cs, q. necesse sit C.*

quō-quam, adv. někam: *accedere, proficisci C.*

quŏque, spoj. také, též, i: *se illum q. fefellisse C; Romanis quoque L; fratrum q. gratia rara est O* ba i láska bratrská; *causa nimium q. nota ruinae O* až příliš.

quō-que = *et ut eo*: *q. minus dubites O* a abys nepochyboval.

quōque-versum viz *quoquo-versus.*

quōquō [abl. od *quidquid*] kamkoli: *se verterint C.*

quōquō-versus, adv. na všechny strany: *legatos q. dimittere Cs.*

quōrsum a **quōrsus**, adv. [z **quo-vorsum*] v klass. jen přenes. kam, k čemu, za jakým cílem: *q. haec tendant H; q. haec disputo? C, q. est opus? H* nač jest toho třeba? samotné *q. H* (sc. *haec dico*) k čemu to?

quot [neskl. adj. od km. *quo*] kolik α) táz.: *quot aratores fuerunt? C;* β) vztaž.: *tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent O.*

quot-annīs každého roku, každoročně, ročně: *septena q. corpora natorum V; q. tributa conferunt C.*

quotcumque, adv. kolikkoli, kolik.

quotēnī, *ae, a* po kolika.

quotīdiānus viz *cotidianus.*

quotīdiē viz *cotidie.*

quotiē(n)s, adv. kolikrát (táz. i vztaž.).

quotiē(n)s-cumque, adv. kolikrátkoli.

quot-quot, neskl. kolikkoli; *q. sunt dies H* = denně.

quotus, *a, um* kolikátý: *quota hora est? H* kolik jest hodin?; *q. esse velis H* (= s kolika lidmi se dostavíš); *q. quisque* jak málo kdo, jak málokteří: *q. iuris peritus est? C.*

quotus-cumque kolikátýkoli; zvl. o nepatrné velikosti: *q. pars Tib, pars regni O* jak nepatrná část (lepší čteni *quota quemque*).

quo-usque, adv. až pokud, jak dlouho ještě: *abutere patientia nostra? C* (= kdy konečně jednou přestaneš..); *quae q. tandem patiemini? S.*

quum viz *cum*.

R

R jako zkratek = *Romanus*; *P. R.* = *populus Romanus*; *R. P. res publica*; *R. C.* = *Romana civitas*.

rabidē, adv. zuřivě, šíleně: *alqd appetere C.*

rabidus, *a, um* zuřivý, šílený, vzteklý: *leones H, canes, tigres V*; přenes. *fames V, ira O* zuřivý, *animus Cat* šílený; *Sibyllae ora V* u vytržení jsoucí, nadšený.

rabiēs, *em, ē, f.* zuřivost, vzteklost a) pův. *canum O* (= zuřiví, vzteklí psi); *canibus r. venit V*; b) přenes. o člověku zuřivost, rozčilení, vášeň: *Hecubae C, Archilochum proprio r. armavit iambo H* zuřivý vztek; *non dico horrendam r. H* zuřivá psavost; *edendi r. V* zuřivá žravost; *rabie corda tument V* (= *furore*) vytržením; *rabies civica H* = válka občanská; o věc. neživ.: *ventorum O, maris V* vztekání se, běsnění; *Canis H* strašlivé vedro; *ventris V* zuřivý hlad.

rabiōsē, adv. zuřivě, vášnivě: *alqd facere C.*

rabiōsus, *a, um* zuřivý, vzteklý: *canis H*; přenes. *fortitudo C*; *rabiosi tempora signi H* = *Canis* psí hvězdy.

Rabīrius, *a* rod říms. 1) *C. R.* r. 63 hájený Ciceronem z účasti na vraždě trib. Saturnina; 2) adopt. syn jeho *C. R. Postumus* hájený Ciceronem repetundarum; 3) *C. R.* epický básník, vrstevník Vergiliův.

rabula, *ae, m.* tlučhuba, křikloun (o špatném advokátu) *C.*

racēmi-fer, *a, um* zrnonosný, zrnatý: *uva*; hrozny ověnčený: *Bacchus, capilli O.*

racēmus, *ī, m.* α) stopka: *poma racemis dependent Plin*; β) zrno, zvl. hroznové, hrozen: *fert uva racemos V*; *lecti de vite racemi O*; *liventes, lividi r. PrH*; meton. vinná šťáva: *aqua mixta nullis racemis O.*

Racīlius, *a* rod říms.: *L. R.* tribun lidu r. 57, protivník Klodiův; *Racilia*, choť diktátora Cincinnata.

radiātus, *a, um* paprsky vysílající, zářící: *sol C.*

rādīcitus, adv. [*radix*] pův. s kořenem: *herbas effodere Cato*; *tulit r. altas fagos Cat*; přenes. z kořene, zúplna: *excutere opinionem C, extrahere religionem ex animis hominum C.*

rādīcula, *ae, f.* [demin. od *radix*] kořínek.

radiō, *āre, āvī, ātum* [*radius*] zářiti, třpytiti se: *valvae, astra O, luna V, miles in armis Pr; radians* jako subst. = slunce; v stejném význ. med. **radior.**

radius, *iī, m.* a) pův. α) hůl, hůlka: *acuti aliusque per alium immissi r. L*; β) paprsek, špice kola: *rotarum VCu*; *radiorum argenteus ordo O* řada stříbrných špic; γ) měřítko, hůlka na kreslení: *a pulvere et radio C, radio orbem* n. *caeli meatus describere V*; δ) člunek tkalcovský (nikoli nyn. ‚paprsek', jenž lat. = *scapus*): *excussi manibus radii V, radio frontem percussit O*; b) přenes. α) poloměr kruhu: *pares a medio radii C*; β) druh podlouhlé olivy: *radii et amara pausia baca V*; γ) paprsek svítících těles: *radiis insigne coruscis O*; *Titan radiis retexit orbem V*; blesk: *tris imbris torti radios ... addiderant V*; jako záře kolem hlavy: *aurati bis sex*

radii tempora cingunt V koruna dvanáctipaprsková.

rādīx, *īcis, f.* [m. **uradix*, srov. ῥάδιξ, (větev) ῥίζα, Wurzel] kořen **1) α)** vůb.: *radices agere* (v. t.) *O; eruta imis ab radicibus seges V*; **β)** zvl. jedlý kořen: *genus radicis quod appellatur chara Cs;* řetkev *ponitur et radix O; acria circum rapula radices H* řetkvičky; **2)** přenes. **α)** nejnižší část něčeho: *montis Cs N* úpatí, pata hory; *linguae O* kořen jazyka; *pluma radices egerat imas O* konce brků; **β)** původ, základ, kořen: *virtutis, patientiae C, ex iisdem radicibus natus C.*

rādō, *ere, sī, sum* **a)** pův. **α)** škrabati, drápati, drásati: *mulieres genas ne radunto C*; **β)** hladiti: *rasae hastilia virgae V*; *lapides palmā r. H* podlahu mosaikovou koštětem zametati; **γ)** holiti: *caput L, supercilia C*; **δ)** vymazati: *nomen Pisonis T*; **b)** přenes. podél něčeho (těsně) se plaviti, jíti, letěti: *proxima Circaeae raduntur litora terrae V* plaví se těsně podél břehů; *saxa Pachyni V*; *sicco freta radere passu O* jíti po moři; (*columba*) *radit iter liquidum V* = letí vzduchem; *raditur ultima meta O* jeti (těsně) kolem posledního kamene.

raeda, ob. **rēda** (špatně rheda), *ae, f.* [slovo keltské] gallský vozík čtyřkolý, kočár.

raedārius, *ī, m.* kočí: *raedarium occidunt C.*

Raetī, *ōrum, m.* Raetové, gallští obyv. Alp od údolí Innského až k Rýnu; země jejich **Raetia,** *ae, f.* Drusem učiněna provincií římskou; adj. **Raetus,** *a, um* raetský: *Alpes H*; **Raeticus,** *a, um*: *Alpes T, arma O, copiae T, vinum V.*

rāmālia, *ium, n.* roští, chrastí: *arida O*; avšak *arbor mortuis ramalibus T* odumřelé větvoví.

rāmenta, *ōrum, n.* [**rad-menta* od *rado*] odpadky, piliny, třísky.

rāmeus, *a, um* větví (gen. pl.): *fragmenta V* = roští, klestí.

Ramnēs, *ium, m.*, adj. subst. **Ramnēnsēs,** *ium, m.* název jedné ze tří tribuí pův. obyvatelstva řím.: *Ramnes, Tities, Luceres* (podle staršího výkl. *R.* = Latini); odt. též nazvány tři centurie Romulovy; básn. *celsi Ramnes H* vznešená mládež.

rāmōsus, *a, um* [*ramus*] větevnatý, rozvětvený: *ilex O, cornua cervi V*; *cervix r. colubris O* na způsob větví vzrostlá o hydře lernejské, již nové hlavy na místě useknuté narůstaly.

rāmulus, *ī, m.* [demin. od *ramus*] větévka, větvička.

rāmus, *ī, m.* pův. větev, haluz, ratolest: *arboris CH, frondens V, aureus O*; básn. m. strom: *lapidosa corna dant rami V*; přenes. větev parohů: *rami quam late diffunduntur Cs*; obr. *ramos amputare miseriarum C.*

rāna, *ae, f.* **a)** žába; **b)** ďas mořský: *r. marina C.*

rancidus, *a, um* zapáchající, zasmrádlý: *aper H.*

rānunculus, *i, m.* [demin. od *rana*] žabka; přenes. o obyvatelích města Ulubrae u pomptinských bažin *C.*

rapācitās, *ātis, f.* hltavost, dravost: *quis in rapacitate avarior C* hrabivost.

rapāx, *ācis* [*rapio*] dravý: *fluvius V, ignis, Scylla O*; příjm. 21. legie ‚vše porážející' *T*; nenasytný, hltavý: *Harpyiae, Orcus, Cinara, lupi H, mors Tib*; *nihil est ... rapacius quam natura C* nic neuchvacuje lačněji.

rapidē, adv. chvatně, rychle: *venit T.*

rapiditās, *ātis, f.* o řece prudkost: *fluminis Cs.*

rapidus, *a, um* **α)** prudký, rychlý: *flumen Cs, amnis H, Oaxes V*; dravý: *vortices Cu, flammae, undae O*; *ventus V* bouřlivý; *ignis V* = blesk; *r. Achates V* chvatný, rychlý; *currus, cursus, passus V*; *venenum T* rychle účinkující; **β)** divoký, divý: *fera, volucris, agmen O.*

rapīna, *ae, f.* [*rapio*] **α)** loupež, loupežení: *hostem rapinis prohibere Cs*; **β)** lup, kořist: *abiuratae rapinae caelo ostenduntur V.*

rapiō, *ere, uī, tum* [srov. ἁρπάζω] **a)** o rychlé činnosti **α)** chápati se něčeho, prudce uchopiti něco: absol. *omnes rapiuntque ruuntque V* chápou se práce a hrnou se; *raptas ingerit hastas V* chvatně uchopená; *raptae prope inter arma nuptiae L* sňatek na chvat uzavřen; *alqd manu V*; *occasionem de die H*; **β)** spec. o rychlém pohybu: *rapit orbes anguis V* rychle se krouti; *rapit acer totam aciem in Teucros V* celým

šikem prudce žene proti T.; *viam r. O* cestu urychliti, rychle jíti, pospíchati; *raedis rapi H* rychle ujížděti; *cursum, fugam L* rychle běžeti, prchati; *silvas V* lesy chvatně kvapiti; — spec. prudce unášeti hnáti, táhnouti, vésti něco: *equi rapiunt currum per avia O*; *ventus rapit carinam O, rapit ungula currūs H*; *flumina rapiunt arbusta, pecudes O* strhují s sebou, unášejí; *commeatum in naves L* chvatně dávati dopravovati; *mille rapit densos V* chvatně vede; *aliquos manipulos in primam aciem L*; *Halaesus Turno mille rapit populos V* ve chvatu přivádí tisíc mužů; reflex. *se r.* chvatně jíti, spěchati: *se ad caedem optimi cuiusque rapiebat C*; *quo te rapis? O*; *ocius ni te hinc rapis H* rychle odejíti; b) α) rváti, vyrvati, urvati; trhati, utrhnouti, strhnouti, vytrhnouti: *ventus rapit arbore frondes O*; *telum de volnere V*; *ex taberna cultrum L*; *securim ab eo* (jemu) *O*; *lanceam ex eius manibus Cu*; *lingua rapta O*; *aures r. V*; *antennas O* strhnouti; *mox stipite rapto redde animam O* = *erepto* (sc. *ab igne*); obr. *solatia rapta V* vyrvaná; *hora rapit diem H* uchvacuje; *omne sacrum H*; β) vléci, táhnouti: *Hippolytus lacero corpore raptus erat O*; odvléci: *alqm ad supplicium C, in ius LH*; unésti: *raptus a dis Ganymedes C*; *virgines ad stuprum L*; *rapta coniunx O*; subst. **rapta**, *ae, f.* unesená (o Proserpině *O*); γ) spec. jako kořist, lup uchvátiti, ukořistiti, uloupiti něco: *insignibus raptis H, raptas ad litora vertere praedas V*; *sibi quisque ducere, trahere, rapere S*; loupiti, pleniti: *alii rapiunt incensa Pergama V, Armeniam T*; rychle dobýti, vzíti: *castra urbesque L*; subst. **raptum**, *ī, n.* lup, kořist: *rapto vivere LV, ex rapto O, rapto gaudere L*; c) přenes. α) rychle přijmouti, dostati něco: *comae nigrum colorem O*; o ohni *sulphura rapiunt flammam O* síra rychle chytí; odt. *rapuit in fomite flammam V* vznítil, roznítil plný plápol v troudu; chvatně bráti, požívati, užívati: *oscula H; voluptates T venerem incertam H; spem T* oddávati se naději; β) uchváti ti, strhnouti, unésti (o věcech abstrakt.): *plerique aviditate rapiuntur C*; *animus eum ad scelus rapiebat S*; *auditores in medias res H*; *amor scribendi te rapit H, venandi studium L*; zvl. o nemoci a smrti: *si te rapit maturior vis H, rapto de fratre dolens H* (smrtí vyrvaný), *rapere alqm praematuro exitu T*; γ) zbaviti někoho něčeho, vzíti někomu něco: *lumen, pudorem, virginitatem O, vocem animamque V*.

raptim, adv. chvatně, na chvat, na kvap: *cibo vinoque r. hausto L*.

raptō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *rapio*] α) uchvacovati, unášeti, vláčeti: *signa undā raptabantur T*; *uxorem C*; *vidi Hectorem ... raptarier* (= *raptari*) *Ennius*; *amor alqm V*; β) loupiti, pleniti: *Africam T*.

raptor, *ōris, m.* [*rapio*] lupič, uchvatitel: *alieni honoris O*; adj. lupičský: *lupus VO*; únosce: *filiae T*; *Tityos H, Paris, Pluto O*.

raptus, *ūs, m.* α) trhnutí: *Inoo lacerata est altera* (sc. *manus*) *raptu O*; β) loupež, lup: *raptus licentius exercere T*; γ) únos: *Ganymedi, virginis C*.

rāpulum, *ī, n.* [demin. od *rapum*] malá řepa.

rārēscō, *ere, —, —* [inchoat. k **rareo* od *rarus*] α) rozplývati se: *tellus r. in aquas O*; β) řídnouti, mizeti; řídkým, vzácným se stávati: *claustra Pelori V* počne mizeti = otevře se; *colles paulatim rarescunt T, sonitus rarescit avenae Pr*.

rāritās, *ātis, f.* [*rarus*] α) kyprost: *in pulmonibus inest r. quaedam et mollitudo C* kyprá a jemná tkáň; β) řídkost, vzácnost: *dictorum C*.

rārō, adv. zřídka, málokdy: *ad alqd venire C, loqui H, vinum aegrotis prodest r. C*.

rārus, *a, um* α) kyprý, řídký: *humus V, silvae T, iuventus H* prořídlá, *retia H* = s velikými oky, *cribrum O* řídké, *umbra V* sporý; *acies Cu, ordo L, corona V*; β) jednotlivý, ojedinělý, jen tu a tam: *ignes L, arbores N, fontes Cu, pauci gladiis utuntur T* jen jednotlivě, *apparent rari nantes V* jen jednotliví, jen tu a tam; *rara lacrima H* osamělá; *rari proeliantur Cs* rozptýleni, *raros milites transducit Cs* v řídkých cestách; γ) řídký, vzácný (zřídka se vyskytující), odt. pak = vynikající: *animal*

Cu; *honores C, gratia fratrum O*; *Caesar r. egressu T* zřídka vycházející; *rarissima quercus O* převzácný; *avis H*; *magnitudo Cu*.

rāsilis, *e* [*rado*] hlazený, hladký: *buxum V, calathi O* hladké (bez ozdob vypouklých).

rāster, *trī, m.* n. **rāstrum**, *ī, n.* [*rado*] motyka, kopáč (s několika zuby, k roztloukání hrud a zkypřování půdy): *frangere glebas rastris V, rimari terram rastris V*; *intacta rastro tellus O*; jako hřeben Polyfemův: *pectis rastris capillos O*.

ratiō, *ōnis, f.* [*reor*] **A** výpočet a) pův. α) výpočet, rozpočet, počet, účet: *ratione inita frumentum se exigue dierum triginta habere Cs* dle výpočtu, odhadu; *ratio temporum T* chronologie; *Archimedis mens rationibus agitandis alebatur C* prováděním výpočtů, počítáním; *pueri longis rationibus discunt assem in partes centum diducere H* dlouhými výpočty; *vix r. iniri potest, uter ... L* stěží lze vypočítati (vypátrati); *rationem alcis rei referre ad alqm C* účet vydati z něčeho před někým; *ratio repeti solet de pecuniis repetundis C*; *in rationem inducere C* do účtu vpraviti; *falsas rationes in tabulas referre C* falešné účty do knih zapisovati; *rationes* n. *libri rationum C* knihy běžného účtu; β) seznam: *cedo rationem carceris C* sem seznam žalářní (uvězněných); γ) suma: *pro ratione pecuniae C* vzhledem k sumě peněžní; δ) záležitost obchodní, obchod: *magna ratione cum Mauretaniae rege contracta C* velký obchod peněžní byl uzavřen; *publicani suas rationes in illam provinciam contulerunt C* své spekulace obchodní, obchody; *r. pecuniarum C* peněžnictví; ε) záležitost vůbec: *haec res est ex domestica ratione C* patří k vnitřním záležitostem; *fori iudiciique rationes C* záležitosti politické a soudní; *r. comitiorum, belli C*; *pacis quae potest esse cum eo r. C* jaký mír; *de ratione Gallicana C* o případu v Gallii; ζ) výhoda, prospěch, zájem: *consideres, quid tuae rationes postulent S*; *suas rationes anteponere alci rei C* svému prospěchu dávati přednost; *suam rationem ducere C* mysliti na svůj prospěch; b) přenes. počet, účet: *rationem reposcere ab alqo Cs*; *rationem (vitae) reddere C* počet vydati; *rationem putare, computare C* účtovati s někým; *rationem accipere C* počet přijmouti: výpočet: *inita subductaque ratione scelera meditari C* provedše výpočet; *quantum in ratione esset Hirt* pokud se dalo vypočítati; opatření: *pacis constituendae ratio C* opatření k upevnění míru; *salva utriusque temporis r. est T* s obojím časem mají to dobře (vypočteno) zařízeno; vypočtené, účelné jednání, plán: *r. mea mutata est C* plán můj se změnil; *ista ratio otii tui C* tvůj účelný klid; *eius r. non valuit N* = návrh; *rationem Pompei sequendi omittere Cs* vzdáti se úmyslu; **B** jako pojem vztahový α) poměr, vztah, ohled, zření k něčemu, dbání něčeho: *quae r. tibi cum illo intercesserat C* jaký poměr, závazek; *simillima est accusatorum r. C* zcela podobně se to má se žalobci; *rationem veritatis ab hoc ordine abiudicari C* ohled na pravdu; *absentis rationem habere Cs* míti zření k nepřítomnému; *quorum nobis habenda est r. C* k nimž musíme míti zření; *dignitatis vel commodi rationem habere C*; *ad nostrorum annalium rationes C* vzhledem k ...; *gubernatoris ars bene navigandi rationem habet C* umění kormidelníkovu jde o dobrou plavbu; *dii rationem habent piorum C* dbají; β) způsob, ráz, tvárnost, jakost, stav, poměry: *qua ratione? CsCV* jak?; *omni ratione N* každým způsobem, na každý způsob; *nova (alia) ratione alqd facere C* jinak; *vitae naturaeque ratio C* způsob života; *r. cogitandi C, ignoscendi C* = přemýšlení, odpouštění; *r. dicendi C* řečnění, řeč; *r. temporis patitur C* čas dovoluje; *novae bellandi rationes Cs* nové způsoby, methody válčení; *dum ea r. barbara fuit T*; *r. Galliae Cs* stav, poměry; *r. pontis Cs* jakost, ráz stavby; *rationem belli necessitas mutavit Cu* ráz války; *operum r. Cs* zařízení; *ut non aliter r.* (sc. *imperandi*) *constet, quam si uni reddatur T* vláda, zodpovědnost vladařská jinak neobstojí, než soustředí-li se v jedné osobě; **C** = vypočítavost α) rozum, rozvaha: *r. docet, quid faciendum, quid fugiendum sit C*; *mens et r. et consilium in senibus est C*; *ratione egens*

V, rationis expers C nerozumný; *ratione facere C* rozumně; *id ille magna ratione fecisse videtur C* po zralé úvaze; *qui fit, ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit . . . H* vlastní rozmyšlená volba; *nec sat rationis in armis V* nelze nahlédnouti, k čemu by byla zbraň; *id nulla ratione factum videtur Cs* zcela nerozumně; *ratione mala H = fraude*; β) rozumový důvod, pohnutka: *rationes et causas rerum non tenebant C*; *confirmare alqd argumentis et rationibus C*; *id ea ratione fecit, quod Cs*; *rationem afferre C*; *seu ratio te nostris appulit oris* (naproti *deus*) *O* vlastní úmysl, rozhodnutí; — spec. důkaz, dokazování, závěr, argumentace, vývody: *nec vincet r. H* a nedokáže vývod logický (dialektika); *elusus ratione cadentis acervi H* úskočným závěrem; *corporis bona facilem quandam rationem habere censebat C* vysvětlení dober tělesných že nepůsobí obtíží; γ) mínění, náhled: *ab hac ratione dissentiunt C* mínění založené na výpočtu a úvaze; *longe mea discrepat istis ratio H* mé smýšlení; *dissentio ab hac ratione C*; δ) obor, směr, proud, tendence: *vitae rationes ab ineunte aetate susceptae C* směr života; *florens homo in populari ratione L* hlavní zástupce směru demokratického; *quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit C* spadá v obor užitečnosti; *ut eius diversa studia in dissimili ratione perspicere possitis C* různé snahy v rozmanitém směru; *bona ratio cum perdita conflixit C* konservativci s radikály; ε) zákonitost, pravidla, řád, methoda: *ut ratione et via procedat oratio C* methodicky; *ratione et numero moveri C*; *cum ad naturam accesserit r. quaedam C* methodické vzdělání; ζ) theorie, theoretické vědění, system, vědecká soustava, věda: *ars et r. C* praxe a theorie; *exercitatio dicendi, huiusce rei ratio aliqua C* obratnost řečnická, theoretická znalost řečnictví; *subtilior cognitio ac r. litterarum C* hlubší vědecká znalost literatury; *ratio et doctrina C* systematická učenost; *male instituta r. C* špatně založená soustava; *r. quaedam conformatioque doctrinae C* jakési vědecké a zaokrouhlené vzdělání; *ratio ac disputatio C* rozumové badání; *haec mihi videretur mollior ratio C* tento světový názor připadá mi změkčilejším; *r. Stoicorum, Epicuri C* učení. Part. perf. **ratus** v. t.

ratiōcinātiō, *ōnis, f.* na výpočtu a úvaze spočívající rozvrh n. závěr, úsudek.

ratiōcinātor, *ōris, m.* a) účetní: *Hilarus C*; b) počtář, vypočítavatel: *officiorum C.*

ratiōciuor, *ārī, ātus sum* a) počítati, vypočítati: *metiendi ratiocinandique utilitas C* měření a počítání; b) dedukovati, vyvozovati, usuzovati: *si recte ratiocinabimur C.*

ratis, *is, f.* vor: *ratibus flumen iungere L* vorovým mostem; básn. loď: *disiecit rates V, cavae rates O.*

ratiuncula, *ae, f.* [demin. od *ratio*] malý vtipný úsudek: *concludunt ratiunculas C* důmyslné závěry činí; *contendunt ratiunculis C* úskočnými závěry zápasí; *leves ratiunculae C* malicherné úsudky.

ratus, *a, um* [part. perf. od *reor*] a) vypočítaný: *pro rata parte LCs* v stanoveném poměru; b) určitý, pevný, jistý: *astrorum cursus C, tempus C, tribunatus C, vita V*; *spes H*; *fides O* úplná důvěra; c) platný, právoplatný: *acta Caesaris, senatus consultum, foedus C*; *rata sit verborum summa tuorum O* nechť dojde splnění; *decreverunt, ut sic ratum esset* aby platilo, platnost mělo; *ratum habere, facere, ducere* potvrditi, schváliti: *nomen imperiumque regi L.*

raucus, *a, um* α) chraptivý: *vox iracunda rauco de gutture fertur O*; *os aselli O*; *vicinia rauca reclamat H* sousedé drsnými hlasy zpět volají; *raucae palumbes V* vrkaví holubi, doupňáci; *cycni V*; β) temně znějící: *aes, bucina V* vřeštící, dunící; *rauco cum murmure O* sípavým vrčením; *fluctus Hadriae H* temně šumící; *postes Pr* skřípavé.

raudus, rōdus viz *rudus.*

rauduscŭlum viz *ruduscŭlum.*

Rauracī n. **Rauricī**, *ōrum, m.* gallský národ u Rýna, sousedící s Helvetii.

Ravenna, *ae, f.* město, nyn. Ravenna, adj. **Ravennās**, *ātis* ravennský: *vir C*; *classis T*; obyv. **Ravennātēs**, *ium, m.* Raveňané.

rāvus, *a, um* šedý, šedavě žlutý, plavý, šerý: *lupa H, leo H, mane C.*

reāpse, adv. [z **rē-eāpse = re ipsa*] vskutku, skutečně: *quod idem r. primum est C.*

Reāte neskl. *n.* staré město sabinské sev. vých. od Říma, nyn. Rieti; adj. **Reātīnus**, *a, um* reatský: *praefectura*; obyv. **Reātīnī**, *ōrum, m.* Reatští.

rebellātiō, *ōnis, f.* [*rebello*] vzpoura, vzbouření.

rebellātrīx, *īcis, f.* [*rebello*] bouřící se, odpadlá: *provincia L, Germania O.*

rebelliō, *ōnis, f.* vl. ‚obnovení války', opětná vzpoura přemožených: *ad rebellionem spectare res videbatur S, r. parare T, facere Cs* vzbouřiti se.

re-bellis, *e* [*bellum*, odt. ‚rebel'] opět se bouřící: *Gallus V, Numidia O, regio Cu*; subst. vzbouřenec, odbojník: *rebellium gentes T.*

re-bellō, *āre, āvī, ātum* válku obnoviti, opětně povstati, vzbouřiti se: *Volsci rebellarunt L*; *tauro mutatus membra rebello O* proměniv údy své v býčí, znova se dávám do boje (s Herakleem).

Rēbilus, *ī, m.* příjm. v rodu Caniniově v. s.).

re-boō, *āre, —, —* [*re* a *βοάω*] ohlasem, ozvěnou se ozvati: *reboant silvae V.*

re-calcitrō, *āre, āvī, —* o koni: vyhazovati; obr. *male si palpere, recalcitrat undique tutus H* vyhazuje, kopc na všecky strany pro svou bezpečnost.

re-caleō, *ere, —* (opět) býti teplý, oteplovati se: *recalent Tiberina fluenta sanguine V* jsou vřelé.

re-calfaciō, *ere, fēcī, factum* zahřáti: *sanguine telum O.*

re-candēscō, *ere, uī* — [inchoat. k *recandeo*] α) zběleti: *percussa recanduit unda O* bíle se zpěnila; β) rozehřáti, rozpáliti se: *tellus aestu O, toto recanduit ore O* vzplanula.

re-cantō, *āre, āvī, ātum* odvolati: *opprobria H* (= iamby).

re-cēdō, *ere, cessī, cessum* a) pův. α) ustupovati, couvati: *a Mutina C*; *ex eo loco, quo stabant Cs, Cerberus recedentis (Bacchi) ore pedes tetigit H*; *in tergum pulsa recessit V = tergum vertit, fugit*; *ut in otia tuta recedant H* aby se uchýlili, uklidili v zabezpečenou prázdeň; β) odejíti (= *discedo*): *thalamo recessit O, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt Plin*; b) přenes. α) o věc. neživ. odděliti se: *caput e cervice O*; zmizeti: *in ventos vita recessit V* unikl; *si lux alma recessit V* života-li světlo ti shaslo; *maris ira V* ustal; β) ustoupiti od něčeho, vzdáti se něčeho: *ab institutis superiorum C, ab armis C* zbraň složiti; *ab oppugnatione Cs* upustiti; *a vitio longe r. Plin* býti vzdálen.

re-cellō, *ere, —, —* o zpětném pohybu: *cum grave libramentum plumbi recelleret ad solum L* těžké závaží olověné působilo protiváhu směrem k zemi.

recēns, *ntis* α) nedaleko vzdálený časem od něčeho, právě po ..: *Verres cum e provincia r. esset C; r. victoriā, praeturā T; Homerus, qui r. ab illorum aetate fuit C* přímo po jejich době; *Regini Roma recentes C* právě z Říma přišlí: *r. a vulnere Dido errabat V* (právě přicházející od rány =) s ranou ještě čerstvou; *recentem animam rettulit O* právě z těla prchající; *manes animaeque recentes O* nedávno zemřelé: *r. a dolore T* ještě zármutkem sklíčen; *r. e castris T* přímo z tábora přicházející; β) nedávný, čerstvý, nový: *r. meritum L* nedávná, právě získaná zásluha; *cruorem quam recentissimum ostendere C* krev ještě teplou; *locus caede r. V* místo čerstvé vraždou; *r. regia culmo V* nově pokrytá došky; *r. documentum L* živý doklad (výstraha); *aqua O* čerstvá; *arma O* čerstvě nabroušená; γ) silami čerstvý, svěží, statný: *equi O*; *r. examen H* junů svěžích roj; *integri et recentes defatigatis succedunt Cs*; *animus L.*

re-cēnseō, *ēre, uī, um* α) přehlížeti, přehlídku konati: *equites, exercitum L, milites Cs*; *numerum suorum V*; β) v duchu přehlížeti, uvažovati: *fata fortunasque virum V*; γ) vypravovati: *fortia facta O*; δ) procházeti, proběhnouti: *sol signa sua O.*

recēnsiō, *ōnis, f.* censorská přehlídka: *memoria publicae recensionis C.*

recensus, *ūs, m.* u *L?* = předch.

Recentoricus *ager* státní statek římský na Sicilii neznámé polohy.

receptāculum, *ī, n.* [*recepto*] α) schránka: *corpus aliquod animi r. C:*

nádržka: *Nili T*; svodnice, pohlcovadlo, jímadlo: *cloaca maxima, r. omnium purgamentorum urbis L*; β) přenes. útočiště, útulek, shromaždiště: *causa diruendae urbis eius fuit, ne .... receptaculum esset L*; *huc redeunt iuvenes, hoc senum r. T.*

re-ceptō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *recipio*] α) silně zpět táhnouti: *hastam ossibus haerentem V*; k sobě přijímati: *mercatores L*; útočiště poskytovati: *suspectos capitalium criminum T* β) reflex. uchylovati se, ubírati se, ustupovati někam: *Saturni stella V.*

receptor, *ōris, m.* přechovávač: *latronum C* místo sloužící za útulek; *praedarum T.*

receptrix, *īcis, f.* přechovávatelka: *praedarum ac furtorum C.*

receptum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *recipio*] závazek, záruka: *promissum et r. C.*

receptus, *ūs, m.* [*recipio*] α) vzetí zpět, odvolání: *sententiae L*; β) ústup, zpětný pochod: *receptui canere CCsLT* troubiti na ústup; *clivi, in quos tutus r. fuit L* na něž bezpečně mohli ustoupiti; γ) útočiště: *r. habere ad Caesaris gratiam Cs.*

recessus, *ūs, m.* [*recedo*] α) chůze nazpět, ústup, zpětný pohyb: *lunae C*; *maris accessus et r. C* příliv a odliv; β) meton. místo odlehlé, kout, skrýše; *mihi r. provincia est C* ústraním; *marmoreo superi sedere recessu O* ve vnitřní síni, v komnatě; *longis spelunca recessibus ingens O* dalekými skrýšemi nesmírná; *in animis hominum ... tanti recessus C* skryté kouty, záhyby.

recidīvus, *a, um* [*recido*] opět se vracející, obnovený: *Pergama V* znova vzrostlé, nové.

re-cidō, *ere, cidī* n. *reccidī* (z *rececidi*), *cāsūrus* [*cado*] α) zpět padnouti: *omnia in terras C*; *discus in terram O, saxa recidunt in eos, qui commoverunt Cu*; přenes. *in eandem fortunam C, omnis suspicio in vosmet ipsos C, Aetolorum consilia in ipsorum caput L, potentatus ad Romulum L* opět Romulovi připadla; β) s potuchlým význ. předl. re-: padnouti, připadnouti: *ea recidunt in memoriam pueritiae suae C, quae tela in aliorum vigiliam consulum recidissent C*; *quorsum recidat responsum tuum, non laboro C* jak dopadne tvoje odpověď, jest mi lhostejno; spec. upadnouti: *ad ludibrium r. Cu* státi se terčem posměchu; *ad nihilum r. C* v niveč přijíti; *res in unius imperium C* zvrhnouti se v monarchii.

re-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] α) odříznouti, vyříznouti: *sceptrum imo de stirpe V, caput O* uříznouti; *immedicabile vulnus esse recidendum Cu* vyříznouti; *columnae ultima recisae Africa H* vylámané, nalámané; *barbam O* ostříhati; (*ancile*) *ab omni parte recisum O* se všech stran, stejnoměrně oříznuté; β) přenes. *recideret omne, quod ultra perfectum traheretur H* zutínal by; pod. *ambitiosa ornamenta H*; *supplicio culpa reciditur H* vymýtiti, vyhladiti; part. perf. **recīsus**, *a, um* zkrácený: *postea recisa ... in unum librum coartasse Plin.*

re-cingō, *ere, nxī, nctum* rozvázati, uvolniti: *tunica, vestis recincta O* volně splývající; *zonam O*; med. *recingor O* odstrojím se; *recingitur anguem O* odloží hada (jako pás).

re-cinō, *ere, —* [*cano*] ozývati se, zníti: *in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddam urbanius C*; *haec recinunt iuvenes H* opakují po nich; *cuius nomen recinet imago H* zahlaholí, zajásá; *tu recines lyra Latonam H* navzájem budeš opěvati.

reciperō viz *recupero.*

re-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] I *re-* v plném význ. = zpět, opět a) vzíti zpět α) vytáhnouti, vytrhnouti: *ensem multa a morte recepit V = retraxit*; β) obrátiti: *gressum ad limina V*; γ) zpět dostati: *suos incolumes Cs, arma L*, avšak *arma deponere et r. Cu* opět se chopiti; *amicum H*; *vis Bruti fasces videre receptos V* znova ujaté; *mentem r. V* zotaviti se; *animum recipere L* zmužilosti opět nabýti; *vultum animumque O* své dřívější tváře (veselé) a mysli opět nabýti; *recepti cineres V* k nimž znova přijíti dopřáno; δ) zpět stáhnouti (ve voj.): *Pompeius equitatum ad se recepit Cs*; *copias in tumulum L*; ε) vysvoboditi, zachrániti: *Anchisen ex medio hoste V, rege recepto V, fruges receptae* (*ex tempestate*) *V*;

b) reflex. *se r.* α) odebrati se: *Allobroges ss ad Caesarem recipiunt Cs* utekou se; *Romam C, ad nos C*; β) uchýliti se, ustoupiti: *Octavius Dyrrhachium se recepit Cs, signum recipiendi C* znamení k ústupu; *in silvas sese recepisse Cs*; přenes. *mare recipit se in fretum Cu* stahuje se; *se ad belli cogitationem r. Cs* znova pomýšleti na válku; γ) sebrati se, zotaviti se: *se ex terrore et fuga Cs, spatium recipiendi se dare L*; II *re-* bezvýzn. a) = *capio* α) přijmouti, vzíti: *ferrum C* v řeči gladiat. smrtící ránu přijmouti, dáti se prokláti (volání lidu na gladiatora); odt. *telum toto corpore r. C* celou zbraň do těla si nechati vraziti; *hasta nare rerepta O* vražený do . . .; *dens recipitur O* zub vniká (*dente recepto* byvši uštknuta); *penitusque recepta ossibus . . . pestis erat O* hluboko vnikla do . . .: *a latere tela r. Cs* se strany býti vydán střelbě; *equus frenum recepit H* ochotně vzal; *detrimentum Cs* utrpěti; *poenas ab alqo V* pomstiti se; β) spec. ve svou moc dostati, dobýti: *Gabiis receptis L* uved do svého držení; *recepto Firmo Cs, eo oppido recepto Cs, urbem L*; *rem publicam armis S*; γ) v ochranu atp. přijmouti: *munitio, quae perterritos recipiat Cs* útulku poskytnouti; *receptos ad se socios sibi adsciscunt Cs, alqm in fidem r. Cs, in amicitiam S, in familiaritatem C*; *tecto r. alqm C* pod střechu přijmouti; *ne recipi portis posset V* aby nemohl projíti branou; *senem sessum r. C* vykázati místo u sebe; *alqm civem* (doplňk.) *r. C* za občana přijmouti; *legatos moenibus r. S* pustiti do města; *civitate alqm r. C* do obce přijmouti; *nomen absentis r. C* připustiti žalobu na nepřítomného; *reum r. T* žalobu proti někomu přijmouti; δ) připouštěti, dovolovati: *in summo periculo timor misericordiam non recipit Cs, res cunctationem L*; ε) na se vziti, převzíti práci, povinnost atp.: *S. Roscii causam C, mandatum C, receptum officium C*; zvl. často s acc. c. inf. fut. = zaručiti se: *si reciperes te correcturum C*; *promitto, recipio, spondeo . . . C.*

reciprocō, *āre, āvī, ātum* [*reciprocus*] sem tam pohybovati: *animam r. L* dechu popadnouti, vydechnouti: *quinqueremem reciprocari non posse L* nemůže se nazpět obrátiti; intr. *fretum Euripi temporibus statis reciprocat L* stoupá a opadává; *in motu reciprocando C* při stálém střídání přílivu a odlivu; spec. logicky obraceti: *ista sic reciprocantur, ut si divinatio sit, dii sint, et si dii sint, sit divinatio C.*

reciprocus, *a, um* [*re-* (zpět) a *pro* (vpřed)] *T* touže cestou se vracející: *mare T* za odlivu.

recitātiō, *ōnis, f.* [*recito*] předčítání dokladů před soudem: *litterarum C, ut eum recitationis suae paeniteret C*; pak předčítání svých plodů literárních v kroužku přátel za doby cís. obyčejné.

recitātor, *ōris, m.* předčitatel α) soudních dokladů *C*; β) literárních plodů *H Plin.*

re-citō, *āre, āvī, ātum* předčítati α) zprávy, listiny atp. před soudem, senátem a vůbec při veřejném jednání: *litteras in senatu C, orationem C, de publicis tabulis C, iusiurandum populi L, senatum C* seznam senátorů; *sacramentum T* přísežní formuli; β) svoje díla literární, zvl. před přáteli: *carmen O, scripta pudet recitare H.*

reclāmātiō, *ōnis, f.* hlasitý odpor, projev nevole.

reclāmitō, *āre, —* [freq. k *reclamo*] důrazně odporovati: *suspicionibus C.*

re-clāmō, *āre, āvī, ātum* a) hlasitě, prudce odporovati, křikem odmlouvati: *isdem istis reclamantibus vos unum delegistis C* přes odpor; *cum eius promissis legiones reclamassent C*; *undique reclamatur C* se všech stran ozývá se prudký odpor; b) ozvěnou se ozývati: *scopulis illisa reclamant aequora V.*

reclīnis, *e* zpět opřený, položený, ležící: *in sinu iuvenis O, Acerronia super pedes cubitantis r. T.*

re-clīnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *inclino*] zpět opírati, ohýbati: *arbores Cs, caput C; scuta reclinant V* = *reponunt in terra; reclinatus* (med.) položený, odpočívající: *in gramine H*; přenes. odvrátiti: *nullum ab labore me reclinat otium H.*

re-clūdō, *ere, sī, sum* [*claudo*] α) otevříti: *fores O, portam V, reclusa domo vigilare H*; *reclusis pectoribus inhians V* do otevřených (= rozříznutých) prsou oběti; *hasta oras recludit loricae V* prorazí obrubu krunýře; β) ob-

jeviti, ukázati: *fontes V, viam O, thesauros tellure V, regna pallida V*; přenes. *fata x. H* okovy osudu zlomiti; *ebrietas operta recludit H* prozrazuje.

re-cōgitō, *āre, āvī,* — promysliti, uvážiti: *de alqa re C.*

recōgnitiō, *ōnis, f.* přehlídka, prozkoumání: *consulis* (subj.) *L*; též v duchu = vzpomínka: *scelerum C.*

re-cōgnōscō, *ere, gnōvī, gnitum* α) opět poznati, v paměť si uvésti: *istius fugam et furtum C*; *cum te penitus recognovi C* skrz nazkrz jsem poznal = znám; *sacra recognosces O* poznáš; *plura recognosces O* většinu budeš znáti; β) přehlížeti, prohlížeti, zkoumati: *agros L, supellectilem Darei Cu, dona V*; zvl. vojsko přehlížeti: *socios L*; přenes. v paměti projíti: *vitam, noctem illam, facta sua C.*

re-colligō, *ere, lēgī, lectum* sebrati: *actionem meam Plin*; *primos annos O* omládnouti; *se r. O* vzpamatovati se.

re-colō, *ere, uī, cultum* α) opět vzdělávati: *humum O, desertam terram L*; *metalla L* opět otevříti; přenes. opět pěstovati: *studia C*; β) obnoviti, znovuzříditi: *imagines subversas T*: *adulescentes avitis sacerdotiis recoluit T* poctil znovuzřízením ..; γ) přehlížeti v duchu, uvažovati: *animas lustrabat studio recolens V* pečlivě obzíraje (v duchu); *quae si tecum ipse recolueris C* uvážíš-li.

recomposītus, *a, um* opět upravený: *comae O.*

reconciliātiō, *ōnis, f.* α) opětné zjednání: *concordiae C, gratiae C*; β) smíření: *irridebatur haec illius r. C, nihil opus esse reconciliatione L.*

reconciliātor, *ōris, m.* obnovitel: *pacis L.*

reconciliō, *āre, āvī, ātum* α) opět zjednati, obnoviti: *concordiam L, gratiam C, pacem L, amicitiam L*; β) opět získati, smířiti, nakloniti si: *milites N, inimicos in gratiam CL, de reconciliandis invicem inimicis consultant T* o smiřování vzájemném osobních nepřátel.

re-concinnō, *āre, āvī, ātum* do pořádku uváděti, opravovati, spraviti.

reconditus, *a, um* [vl. part. perf. od *recondo*] α) schovaný, ukrytý: *venae auri argentique C; vinum H* = nejlepší; β) odlehlý, vzdálený: *Aegyptus C, angulus provinciae C*; subst. *recondita templi Cs* (*ἄδυτον*) svatostánek; γ) přenes. tajný, skrytý: *dolor, aculei orationis, litterae C*; *natura C* uzavřená povaha.

re-condō, *ere, didī, ditum* α) uložiti, schovati: *gladium in vagina C*; básn. *ensem in pulmone V, gladium lateri O* vraziti do ..; *nummos H, oculos O* opět zavříti; β) skrýti: *caput strato O, terra recondiderat opes O, Ascanium curva valle V, ceteri (libelli) sunt reconditi C*; *imo reconditus antro O*; zatajovati: *voluptates, odia T*; *quos fama obscure recondit V* = o nichž mlčí.

re-coquō, *ere, xī, ctum* α) převařiti *Peliam C, Fuffitium Cat* (aby omládl); odt. *scriba recoctus H* quinquevir ‚přepečený' v písaře; β) přetaviti: *patrios enses V*; *miratur ocreas electro auroque recocto V* ze zlata čištěného.

recordātiō, *ōnis, f.* vzpomínka na něco: *temporis ultimi C, multorum bene factorum C.*

re-cordor, *ārī, ātus sum* [*cor*] upamatovati se na něco, vzpomínati něčeho: *communes belli casus Cs*; *diligentiam maiorum C, triumphos C*; *bene facta priora Cat*; *priorem libertatem T*; též *memoriam* alcis rei *r. C* vzpomínkou vyvolati, vykouzliti si něco; *flagitiorum suorum C*; acc. c. inf., de s abl., nepř. ot. i absol.; o budoucn. míti na mysli, uvažovati: *quae passura sum O.*

re-creō, *āre, āvī, ātum* α) ‚znova stvořiti', opět oživiti, obnoviti, osvěžiti: *Marium fessum inediā recrearunt C*; *corpus tenuatum H, potorem squillis H*; obr. *animum Cs, mentem C*; *provinciam C* k novému životu přivésti; β) reflex. a med. osvěžiti se, okřáti: *angues recreantur H* okřívají; *milites se r. non potuerunt C* zotaviti se; *isto bello non recreatus populus Rom. est C* nebyl osvěžen; *arbor recreatur aura H* občerstvuje se. *Macedonia vix se potest r. C* vzkřísiti se.

re-crepō, *āre,* — ozývati se, zaznívati, zvučeti: *cymbala Cat.*

re-crēscō, *ere, crēvī, crētum* opět vyrůsti, narůsti: *luna O, suboles Scipionum L.*

re-crūdēscō, *ere, crūduī,* — [*crudus*] opět okrvavěti: *vulnera C*; přenes. znova

propuknouti, obnoviti se: *seditio, pugna L, dolor Cu.*

rēctā, adv. [vl. abl. fem. od *rectus*, sc. *viā*] přímo: *sibi r. iter esse Romam C, r. perge in exsilium C, tendimus hinc r. Beneventum H.*

rēctē, adv. [*rectus*] α) přímo, přímým směrem (opak *oblique*): *atomi r. ferentur C*; β) správně, dobře, náležitě: *r. atque ordine facere S* způsobem zcela náležitým; *labor scribendi r. H* správného psaní; *vivere r. H*; *r. factum C* dobrý čin; *alci r. facere L* dobře činiti, dobro prokazovati; *quanto rectius H* oč lépe, vhodněji; γ) právem: *rectene an secus, nihil ad nos C*; *r. licet vendere C*; δ) zdárně, se zdarem: *uni tibi recte semper erunt res H* vše se ti bude dařiti; *rectius carmen deducis in actus H* s větším zdarem; *r. bellum gerere L*; *r. vivere H* šťastně žíti (jinde však = mravně neb obé zároveň); *salutem alci r. committere Cs* bez nebezpečí, bez obavy.

rēctiō, *ōnis, f.* [*rego*] řízení: *rei publicae C.*

rēctor, *ōris, m.* [*rego*] α) řídič: *navis OV* kormidelník; *elephanti L*; *equi ST* = jezdec; *rectores boum Plin* poháněči; β) ředitel, vůdce, vládce: *superum O, divum V*; *Olympi O, Thebarum H*; (*centurio et milites*), *qui rectores habebantur T* za velitele byli pokládáni; též o vychovatelích *Plin.*

rēctus, *a, um* [pův. part. perf. od *rego*] α) rovný, přímý: *rectis lineis Cs, recto limite grassari O*; *rectis oculis intueri alqd C* zpříma hleděti; *r. acies* (*oculorum*) *O* přímý pohled; *recto flumine ducere alqm V* rovnou cestou po řece; *recta regione CsCu* přímým směrem; *rectā viā L* přímou cestou, přímo; *pedes recti V* vpřed obrácené; *puella H* rovně urostlá; spec. o směru svislém: (*talus*) *r. cadat C* přímo dolů; *recta saxa L* svislé skály; *recto adsistere trunco O* se vzpřímeným trupem; přenes. *animus H* přímý, nepoddajný; *recta nomina H* spolehliví dlužníci; β) správný: *quid rectum in oratione C*; *sententia C*; *si quid novisti rectius H*; γ) prostý: *commentarii Caesaris C*; *recta et simplicia laudantur C*; δ) mravně správný, dobrý, spravedlivý: *consilia recta haud bene evenerant L* řádné, poctivé prostředky; *facinus C*; *recta conscientia C* dobré svědomí; *natura H*; zvl. často subst. **rēctum,** *ī, n.* právo, spravedlnost, ctnost, mravnost, dobro: *quos ultra nequit consistere r. H*; *ante oculos r. O*; *r. et honestum C*; *mens conscia recti VO* = dobré svědomí.

re-cubō, *āre,* — ležeti naznak n. nazad opřen: *recubans sub tegmine fagi V*; s potuchlým *re-* ležeti: *sus solo V, ianitor Orci in antro V.*

rēcula, *ae, f.* [demin. od *res*] malá věc, přenes. malý stateček: *ab idiotarum divitiis ad philosophorum reculam C.*

re-cumbō, *ere, cubuī,* — α) ulehnouti, položiti se: *in cubiculo C*; *tauri medio sulco O* klesnouti; zvl. ulehnouti ke stolu (po způs. řím.): *si potes Archiacis conviva r. lectis H, quos inter Augustus recumbens H*; β) o věc. neživ. *unda recumbit H* uléhá, uklidňuje se; *nebulae campo V* padají, ukládají se; *iuba V* spadá; *onus in proclinatas partes O* padá; *in te domus recumbit V* o tebe se opírá, na tobě spočívá.

recuperātiō, *ōnis, f.* opětné nabytí: *libertatis C.*

recuperātor, *ōris, m.* α) kdo něčeho opět nabyl, dobyl: *urbis T* opětný vítěz nad m.; β) v právn. rozhodčí, soudce ve sporech majetkových mezi občany a cizinci, zvl. rozhodující žaloby na vydírání v provinciích; bývali 3 nebo 5 a jmenováni praetorem: *recuperatores poscere, dare, reicere C.*

recuperātōrius, *a, um* rozhodčí: *iudicium C* (viz předcšlé).

recuperō (reciperō), *āre, āvī, ātum* [*recipio*] opět nabýti, zase nabýti, nazpět dostati: *patrimonium N, suam libertatem Cs, spes recuperandae pacis S* na opětné dosažení míru, *rem publicam C* vrchní moci ve státě: *propinquum C* osvoboditi; *adulescentes N* opět získati, nakloniti si.

re-currō, *ere, currī, cursum* α) zpět běžeti: *ad raedam C, ad naves L, in suos fontes recurrit aqua O* zpět teče; *anni recurrentes H* oběh roků; β) vrátiti se: *mox bruma recurrit iners H*; *natura H, ad easdem conditiones Cs.*

re-cursō, *āre,* — (opětovně) se vraceti: *cura sub noctem V*; *animo multus gentis honos V* tane na mysli.

recursus, *ūs, m.* [*recurro*] α) zpětný běh: *inde alios ineunt cursus aliosque r. V* běh do předu a nazpět; *r. pelagi V* odliv; β) návrat: *celeres r. spondere O, dent modo fata r. O.*

re-curvō, *āre, āvī, ātum* zpět zakřiviti, zahnouti: *colla equi O* (utažením uzdy); *recurvatae Maeandri undae O* zpět se vinoucí, v zákrutech tekoucí.

recurvus, *a, um* do zadu zahnutý, zakřivený: *cornu V = bucina*; *recurvis cum cornibus Ammon O* v zad zatočený; *tectum r. O* o labyrintě.

recūsātiō, *ōnis f.* α) vzpírání se, zpěčování se: *facere sine r. CsC;* β) námitka, ohrazení: *neque haec tua r. confessio est captae pecuniae C.*

re-cūsō, *āre, āvī, ātum* [*causa*, sr. *incuso*] α) odmítnouti, odepříti: *populi Rom. amicitiam Cs, laborem Cs* práci se vzpírati; *hoc munus C*; *nihil est, quod, quae pepigere, recusent V* aby odmítli; *genua cursum recusant V* vypovídají službu; *nullo recusante N* beze všeho odporu; s dvěma acc.: *populum disceptatorem non recuso C* jako rozhodčího, též *de* s abl. zpěčovati se vzhledem k ..; β) ohraditi se, protestovati: *quoniam satis recusavi, veniam iam, quo vocas C.*

re-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*quatio*] otřásti: *utero recusso insonuere cavernae V* otřesem.

rēda viz *raeda.*

red-amō, *āre, —, —* lásku opětovati (slovo *C* utvořené): *qui vel amare, vel, ut ita dicam, r. possit C.*

red-ardēscō, *ere, —* opět vzplanouti: *flamma O.*

red-arguō, *ere, uī, ūtum* vyvrátiti, ze lži usvědčiti: *redargue me, si mentior C*; lež potrestati: *dies vestra verba armis redarguet V*; *potestatem deorum C* vyvraceti = dokazovati, že jí není.

red-dō, *ere, didī, ditum* [*do*] **A** *re* = zpět: α) vrátiti, dáti zpět: *argentum huic redde N*; *ne non reddita* (sc. *bona Tarquinii*) *causa belli C* nevrácení statků; *redditus orbis erat O* vrácen zase svět; *redditus his primum terris V* jakmile se dostal (po dlouhém letu) zase na pevnou zemi; *boves nisi reddidisses H*; *nosmet ipsos nobis reddidistis C*; někdy = ponechati, dáti, darovati: *senatus Thermitanis urbem, agros, leges reddidit C* ponechal; *alci salutem N* život a svobodu dáti; — reflex. a med. vrátiti se: *quae belua reddit se catenis H, se reddidit convivio L, lux terris se reddit V*; *nec post oculis est reddita nostris V* = neukázala se; β) spec. věc dlužnou vrátiti, dluh, peníze zaplatiti: *filia Nasicae metuentis reddere soldum H*; plody atp. nésti, vydávati: *reddit tellus Cererem H, sata cum multo fenore reddita O* ‚splacené', vrácené; **B** *re* = navzájem: α) navzájem dáti: *quae tali reddam pro carmine dona? V*; *pro vita nisi vita reddatur Cs; gratiam reddere SCu T* odvděčiti se; *hostibus cladem r. L* porážku porážkou splatiti; *reddidit omina votis O* oplatila věštbami blahými přání; β) o hlase odpovídati: *vox redditur L* v odpověď zaznívá hlas, odpověď se ozývá; *reddere voces scit puer H* říkati slova po někom; *reddita vox L* odpověď; *gemitu cum talia reddit V* takto odpovídá; (*Echo*) *reddit verba novissima O* opakuje; pass. *nec pes nec caput uni redditur formae H* nehodí se k jednotnému celku; γ) překládati: *verbo verbum reddere H* doslova, slovně; *quae Graece legi, Latine reddo C* podávám v latinském překladě; *in hoc nemo est populo, qui forte Latine .. reddere verba queat O* po latinsku hned opakovati; δ) představovati, napodobovati: *speciem cetrae O* býti podoben; *qui te nomine reddet V* jenž bude s tebou míti stejné jméno; **C** *re* vidové. a) = *dare* α) dáti, ustanoviti: *una superstitio reddita divis V = data* stanovena; *dierum viginti supplicatio redditur Cs* ustanoví se; *omnibus his faciem suam reddidit O* dala jeho vlastní (pravou) podobu; *et his curam redde brevem H* věnuj péči; *ille reddere personae scit convenientia H* přiděliti; *non reddidit caprum, quem merui V* nedal mi; *impietatis poenas r. S* odpykati; *reddita nuper solacia menti O* podaná (t. listem); *veniam peccatis H*; β) spec. v právn. *iura reddere LT Cs* spravedlnost konati, nálezy soudní vynášeti, zasedati na soudě; *iudicium r.* in alqm *Cs* vyšetřováuí zaříditi proti někomu; γ) dávati, vydávati: *cithara reddit sonum H*: *ianua stridorem O*; *animam C* vydechnouti; *vitam pro re publ. C*;

animas r. V, spiritum L = zemříti; *lucem O*; *sanguinem Plin* plivati, chrliti; δ) vzdávati, prokazovati: *suum cuique honorem C*; ε) vydávati (počet), udávati (důvod): *rationem sententiae suae C, vitae rationem C*; ζ) splniti: *vota nymphis V*; *reddi viro promissa iubebant V*; *redde mihi, quod ostenderas C* splň mně; η) odevzdati, doručiti: *litteras regi N, epistulam alci C Plin; litteras Micipsae S;* b) = *facere* učiniti někoho něčím, nějakým: *si divitiae prudentem reddere possent H; alqm segniorem ad respondendum C, alqm. r. avem O, itinera infesta Cs, ferrum acutum r. H* nabrousiti; *iratum C* rozhněvati; *domum inanem C* vyprázdniti; *placidum C* uklidniti.

redemptiō, *ōnis, f.* α) vykoupení: *r. captivis negabatur L*; β) podplacení: *iudicii C*; γ) pronajetí: *temeritate redemptionis adflictus C.*

redemptō, *āre, —* [freq. od *redimo*] vykupovati: *captivos a propinquis T.*

redemptor, *ōris, m.* nájemce veřejných podniků, podnikatel, dodavatel: *decumarum C* nájemce desátku: *frumenti L* dodavatel.

redemptūra, *ae, f.* [*redimo*] nájem, podnikání nájmů: *redempturis patrimonium augere L.*

red-eō, *īre, iī, itum* a) *re* důrazné α) vraceti se: *retro LV, domum L, Romam C, ad exercitum Hirt*; *ex Sicilia C, ab Africa H, a cena C, aede suburbana O*; s předm. vnitř. *itque reditque viam V* chodí sem a tam; *ferocior redeo in alqm L* obracím se s větší bojechtivostí proti ..; β) přenes.: *o dolor atque decus rediture parenti V* jenž se vrátiti hodláš, jenž se vracíš; *lux redit L* světlo opět zasvítá, jasný den se vrací; *redeunt iam gramina campis H* nivy se opět odívají ..; *his legendis in memoriam redeo mortuorum C* obnovuji památku nebožtíků, znova rozpomínám se na ..; *redit in fastos H* utíká se k letopisům; *in gratiam iam cum voluptate redeamus C* smířiti se; *rediere in pristina vires V* stará síla se vrátila; pod. *spiritus H, mens O*; *ad se redire L* vzpamatovati se, nabýti vědomí; *calor ossibus V* kosti opět nabývají tepla; *solet infuso vena redire mero O* tepna bije živěji; spec. v řeči se vrátiti: *sed ad illum redeo C*; *illuc, unde abii, redeo H*; *nunc ad inceptum r. S*; přecházeti: *collis ad planitiem redit Cs*; *qua redit Rhodope V* kde se svažuje; o výnosu: plynouti: *pecunia ex metallis redibat N, quinquaginta talenta redibant N*; b) *re* bez důrazu: přejíti, dojíti, dostati se: *ad quem summa imperii redeat Cs*; *ad gladios redierunt Cs* sáhli k mečům; *res ad triarios rediit L* došlo na ..; *bona redeunt in tabulas publicas C* přecházejí do knih státních; *Numae morte ad interregnum res rediit L* správa obce došla k mezivládí; *in unum populum redire L* sloučiti se v jeden národ.

red-hibeō, *ēre, uī, itum* [*habeo*] vrátiti věc koupenou, vzíti zpět věc prodanou: *mancipium iure civili C.*

red-igō, *ere, ēgī, āctum* [*ago*] a) *re* důrazné α) zpět hnáti, zpět přivésti, uvésti: *mulcati virgis Capuam rediguntur L*; *boves in sua rura O, capellas rupe O*; přenes. *rem ad pristinam belli rationem Cs*; *in memoriam C* v paměť si uvésti; *familia ad paucos redacta C* ztenčena; *vilem redigatur ad assem H* scvrklo by se v chudičký groš; *alqd ad nihilum H* v niveč uvésti; *ad vanum et irritum L* zmařiti a překaziti; *hostes ad internecionem Cs* vyhladiti, úplně potříti; β) o penězích: sehnati-*omnem redegit pecuniam H* stáhl; *pecuniam in publicum r. L* do státní pokladny dodati, vyplatiti; *pecuniam ex capto r. Cu* jako výkupné požadovati; *praedam in fiscum r. T* zabaviti pro císařskou pokladnu, konfiskovati; b) *re* bezdůrazně: v nějaký stav uvésti, něčím učiniti: *in dicionem (potestatem) alcis r. alqd CsC* v moc něčí uvésti, podrobiti (u *N sub potestatem, sub imperium*); *Aeduos in servitutem Cs* zotročiti; *res publ. in tranquillum redacta L* uklidněna; *in provinciam r. Cs* provincií učiniti.

redimīculum, *ī, n.* stuha, stužka, tkanice: *mitrae V*; *civitas mulieri r. praebeat C* náčelenku; *redimicula aurea O* zlaté řetízky.

redimiō, *īre, īvī, ītum* (imperf. *redimībat V*) ovázati, ověnčiti, ovinouti: *sertis redimiri et rosa C* věnci z růží; *ca-*

pillos mitra O; part. perf. s acc. vztah. *tempora redimitus lauro V* maje spánky ověnčeny.

red-imō, *ere, ēmī, emptum* α) zpět koupiti, odkoupiti: *domum C*; β) vykoupiti: *captos a servitute C*; *se a Gallis auro L*; *pretio redemptus V*; *nec te pugnantem tua forma redemit O* zachránila od smrti; *Roscius suas lites redemit C* narovnáním ukončil; γ) koupiti: *quae necessaria erant, redempta ei a cognatis sunt L*; ve špat. sm. *auditores conducti ac r. Plin* = za peníze najatí; δ) najmouti: *vectigalia Aeduorum Cs, decumas C* (o pronajetí veřejnou dražbou); ε) napraviti, vyrovnati: *flagitium S, vitium O*.

red-integrō, *āre, āvī, ātum* α) v původní stav uvésti: *copias Cs* doplniti; β) obnoviti: *proelium CsL* znova počíti; *animum L, spem Cs* znova dodati, vzbuditi; *clamorem L* opětovati; *animum legentium T* ‚osvěžiti ducha', obnoviti zájem.

red-itiō, *ōnis, f.* [*redeo*] návrat.

red-itus, *ūs, m.* [*redeo*] α) návrat: *reditu excludere alqm N* návrat zameziti; básn plur *reditus abscindere dulces H*; přenes. *r. in gratiam C* usmíření, *in amicitiam Cs* obnovení přátelství; β) příjem, důchod: *omnis pecuniae r. constat in .. N*; *r. minor, status r. Plin*; plur. *reditūs metallorum L*.

redivīvus, *a, um* [**reduvia*] odložený, již upotřebený (zvl. o stavivu): *lapis C*; subst. **redivīvum**, *ī, n.* staré stavivo. Pozn. Pozd. mylně odvoz. od *vivus* s význ. ‚opět obživlý, z mrtvých vstalý'.

red-oleō, *ēre, uī*, — vůni šířiti, voněti čím alqd: *vinum C, antiquitatem C*; *redolentia mala O* vonná jablka; básn. abl. *mella redolent thymo V, thymi flore O*.

re-domitus, *a, um* [part. perf. od neužív. *redomo*] opět zkrocený: *cives C*.

Rēdonēs, *um, m.* Redonové, kmen gallský v nyn. Bretagni (*Rennes*).

re-dōnō, *āre, āvī, ātum* [novotvar *H*] opět darovati, vrátiti: *Quiritem dis patriis H*; *nepotem Marti redonabo H* daruji (viz *condono*); *redonabo iras H* = *remittam* = ustanu v hněvu.

re-dūcō, *ere, xī, ctum* α) zpět táhnouti, posunovati: *hastas reductis protendunt longe dextris V* pravicemi daleko (na zad) posunutými; *reductā dextrā libravit caestus V* posunem ruky zpět; *turres Cs* zpět posouvati; *totum spumare reductis remis aequor V* zpětným vzmachem, tepotem vesel; *clipeum O*; *plantas O* = ustupovati; β) zpět vésti, zavésti, uvésti: *exercitum Ephesum N, copias in castra Cs, suos incolumes Cs*; *ni numen reducent V* nepřivedou-li domů; *haec sunt honorabilia, quae videntur levia, reduci .. C* býti domů doprovázen; *uxorem r. N* ‚opět do domu svého uvésti', vzíti si; *hiemes reducit Iuppiter H* zpět přivádí; pass. *aetas reducitur V* vrací se; γ) přivésti, přiměti k něčemu, vrátiti něčemu někoho: *alqm in gratiam cum alqo C* usmířiti; *veterem ad morem T, ad officium N* na cestu povinnosti; *me ipse reduco a contemplatu mali O* odvracím se; *legem r. T* obnoviti, opět zavésti; *in formam r. O* = *redigere* vytvářeti.

reductor, *ōris, m. plebis L* jenž uvedl zpět; *litterarum Plin* obnovitel.

reductus, *a, um* [vl. part. perf. od *reduco*] odlehlý, vzdálený, stranou ležící: *inque sinus reductos cogitur unda V* v zálivy odlehlé se láme; *vallis VH*; *utrimque r. H* obou krajností vzdálený; *producta et reducta C* (*προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα*) dobra přednější a zadnější.

red-uncus, *a, um* zpět (dovnitř) zahnutý: *rostrum aquilae O*.

red-undō, *āre, āvī, ātum* [*unda*] α) přetékati: *lacus Albanus C, mare, pituita C*; part. perf. ve význ. akt. přetékající: *redundatae aquae O*; *sanguine redundat alqd C*; β) hojně se vylévati, prouditi, rozlévati se: *nationes in provincias redundant C* zaplavují provincie; *quorum (vitiorum) ad amicos redundet infamia C* hanba zasahá také přátele; *hinc pecuniae redundant C* plynou; *laudem adulescentis propinqui existimo etiam ad meum fructum redundare C* zásluha přijde i mně vhod, bude i mně na prospěch; *omnes dolores in me ex fonte illo C* vyplývají; *si haec in eum annum .. redundarint C* přenesou-li se tyto zmatky do následujícího roku; γ) nadbytek míti, v nadbytku se vyskytovati, oplývati, překypovati: *ornatus orationis in Crasso redundat C, redundante*

multitudine T; čím: *omnibus ornamentis r. C, armis Hispaniae redundant T*; *tuus deus non digito uno redundat C* nemá ani prstu zbytečného.

reduvia, redivia, *ae, f.* [**red-uo*, srov. *ex-uviae* k *exuo*] záděra; svléknutá hadí kůže; — přenes. maličkost: *reduviam curare C* = zabývati se maličkostí.

re-dux, *cis* α) zpět přivádějící: *Iuppiter O, nisi te reduce Cu* jen za tvého vedení; β) zpět přivedený, vracející se: *quae tibi polliceor reduci rebusque secundis* tobě, šťastně-li se vrátíš; *quid me reducem esse voluistis? C* proč jste chtěli mému návratu?; *nec quemquam ex his reducem esse L* že se nikdo z nich nevrátil; *gratari alqm reducem V* blahopřáti k návratu; *reduces socios nuntio V* že druhové se vrátili; *reduci carinā O, navi reduce L.*

re-fellō, *ere, fellī, —* [*fallo*] vyvrátiti něco jako mylné: *r. et redarguere mendacium alcis C, Chaldaeorum praedicta C*; *crimen ferro V* zahladiti; o osob. vyvraceti někoho: *Pyladem, nos ipsos C.*

re-fercīō, *īre, fersī, fertum* nacpati, namačkati, naplniti: *corporibus cloacas C*; *omnia libris C*; *puerilibus fabulis libros C.*

re-feriō, *īre, —* odrážeti: *speculi referitur imagine Phoebus O* odráží se, zrcadlí se.

rē-fert, *ferre, tulit* [snad pův. *rēs fert* sm. věc přináší (s sebou), po splynutí v *rē' fert* cítěno *rē* jako abl.] záleží na něčem, jest platno, prospívá něco: *id refert C*; inf. *non r. videre C*; *nec mutari pabula r. V.* a neprospívá ani změna pice; nepř. ot. *ubi sim L*; *consul an dictator spoponderit C*; komu: *meā, tuā, suā* mně, tobě, jemu; anal. dle *interest* i gen.: *nec refert cuiusquam T, illorum S*; dat. *quid referat intra fines naturae viventi H* co záleží . . tomu, kdo žije . .; jak mnoho, kolik: *parvi, magni C* málo, mnoho; *magno opere C* velmi mnoho; *magis L* více; *tantum C* tolik, tak mnoho; absol. *tamquam referret T* jako by to co bylo platno.

re-ferō, *ferre, rettulī* (z **retetulī*), *relātum* I (*re-* s plným adv. význ.) a) o zpětném pohybu vůb. zpět nésti, vésti, odnésti, odvésti: *cetera referri iussit N* dal odnésti; *eum domum rettulerunt N, rursus referuntur vina O* odstaví se; avšak *vina refert moriens V* = *vomit* vrhne; *signa V, fructum C*; *Orion referens montibus ornum V* snášející dolů, když snáší; *Choerilus incultis qui versibus rettulit acceptos Philippos H* jenž za své drsné verše utržil hezké peníze; *naves referuntur alqo CsO* jsou zahnány; *auster rettulit me Rhegium C* zavál mne do *R.*; — spec. o částech těla: *in te oculos referunt V* = na tebe zrak obracejí; *rettulit os in se O* stáhla tvář svou v sebe; *ad nomen caput refert O* hlavu obrací, zdvíhá; *pedem CsO* zpět kráčeti, couvati, ustupovati; *digitos ad frontem O* zdvíhati; *gradus O, vestigia V* kroky obrátiti; *pedes me referunt in alqd C* nohy mě nesou; *manum ad capulum r. O* vztáhnouti, položiti na jílec meče; *ex agris segetes domum T* domů odnésti; *castra L* tábor zpět posunouti; abstr. *laudem et gloriam V* = zjednati si; *repulsam C* = býti odmítnut; *victoriam L* = zvítěziti; *poenam C* = býti potrestán; *rem iudicatam C* věc rozhodnutou znova na soud vznésti; obrátiti: *animum ad fortitudinem T, ad studia C*; *refer animum ad . . C* obrať pozornost; *multa dies rettulit in melius V* obrátil v lepší; *consilia in melius referet V*; b) reflex. a med. *se in castra r. Cs* vrátiti se; *sol se refert C* vrací se, ustupuje; *e pastu se r. V* domů se vrátiti; obr. *oratio refert se, unde egressa est C* vrací se; *equi referuntur V* zpět se ženou; *classem relatam V* že loďstvo se vrátilo; *quo referor totiens? V* kam tolikrát zpět se kloním?; c) něco povinného vrátiti, oplatiti, splatiti, zaplatiti: *pateram surreptam C*; *ibant octonos referentes idibus aeris H* vyplácejíce (řádně) osm assů; *referat mihi caseus aera O* nechť se mi vyplácí, daří; zvl. α) *gratiam r. alci C* odvděčiti se; *gr. debitam, meritam r. C* povinně, dle povinnosti, *iustam C* právem, po právu, *parem C* rovné rovným splatiti; β) o zvuku: odrážeti: *vocem, sonum CH*; *pervincere sonum, referunt quem nostra theatra H* jímž zaznívají: *domus vocem O* odráží; *gemitum V* vydávati; γ) o řeči: odpovídati, odvětiti: *Anna refert V, nec mutua nobis dicta refers O*; *ego tibi refero O*; pak s potlač. význ.

předp. *re* říci, pravití: *talia voce refert V, talia verba refert O*; *liceat sumptā pauca referre lyrā O* zapěti při lyře; **d)** zpět přinésti, opětovati, opakovati: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V* kdyby mi vrátil uplynulá léta; *sol diem refert H*; *consuetudinem C* opět zavésti; *certus orbis ut cantus referat H* obnovil; *rem in scaena H* opět provozovati, předváděti; *referunt certi sacra paterna dies O* opětují; — zvl. o řeči: po někom opakovati, říkati něco: *verba geminata O, voces refert (Fama) O, interpres sermonem Cu*; uváděti, citovati: *exempla Cu, versum N*; **e)** v paměť znova uvésti, vzpomínati: *referens convivia mensae O* vzpomínaje; *foedus refert O, patrum laudes V*; *mente memor refero O*; **f)** představovati, napodobiti: *figuras antiquas O, faciem, vultum Tib, temporis illius vultum referebat Achilles O* jevil tvář oné doby; *rictus referre Cyclopum O* tvářiti tlamu Kyklopů; *vos referre iubet O* napodobiti; *robora parentum liberi referunt T* dědí; **g)** vztahovati něco na něco, odvozovati něco z něčeho, říditi něco něčím, srovnávati, posuzovati: *omnia ad igneam vim C* z ohnivé síly; *omnia ad voluptatem C* při všem mají zření k..; *omnia ad suum arbitrium L* činiti závislým na své libovůli; *ne alienos mores ad suos referant N* ať neposuzují dle..; *tuum est, quid mihi nunc animi sit, ad te ipsum referre C* posouditi dle sebe sama; *huc refer exitum H* tomu připisuj výsledek; pass. *referri* vztahovati se k.., týkati se něčeho; **II** *re* vidové **a)** = *ferre, afferre* **α)** donésti, přinésti: *frumentum omne ad se referri iubet Cs*; *carmen refertur ad aures O* donese se k sluchu; *mandata, rumorem O*; *publicas rationes ad Caesarem Cs*; **β)** spec. zprávu přinésti, hlásiti, oznámiti, vypravovati: *referunt Suebos ad extremos fines se recepisse Cs*; *dum speculatores referrent L*; *ad senatum referre C* senátu zprávu podávati, referovati, k rozhodnutí předložiti; pod. *ad patres C, ad populum, ad pontificum collegium C*; o čem: nepř. ot., de s abl., alqd, acc. c. inf.; **relāta**, *ōrum, n.* vypravování; oznámení, zpráva; *ad consilium r. N* před vojenskou radu vznésti; *omnia ad oracula N* rozhodnutí předložiti; **b)** = *inferre* zanésti, zapsati, zaznamenati: *in album L*; *in tabulas C*; *absentem in reos C*; zvl. *pecuniam acceptam, expensam C*; avšak *pecuniam populo referre C* z peněz účty dávati; *pecuniam operi publico C* připsati na veřejné potřeby; *omnia pericula ei referebant Hirt* připisovali mu; spec. čítati, počítati k něčemu, mezi něco: *alqm inter deos C*; *diem inter festos T, alqm in oratorum numerum C* mezi řečníky klásti; *in deorum numero r. C* mezi bohy uváděti; *inter meritorum maxima refert O* uvádí.

refertus, *a, um* [vl. part. perf. od *refercio*] nacpaný, plný: *insula Delos divitiis C*; *Gallia negotiatorum C*; absol. *referti agri T* (t. plodinami).

re-ferveō, *ēre*, — vřiti, kypěti: *refervens crimen C* překypující, prudké obvinění.

re-fervescō, *ere*, — vzkypěti: *sanguis C.*

re-ficiō, *ere, fēcī, fectum* [*facio*] **a)** znova, opět učiniti něco (úplně): **α)** o úřadech: *alqm praetorem, consulem L* znova zvoliti; *regem T* znova dosaditi; **β)** o věc. hmotn.: *pontem Cs* znova vystavěti; *muros dirutos N*; *ea, quae sunt amissa Cs* ztráty odčiniti; *flammam O* opět zapáliti; **γ)** o věc. nehm.: obnoviti, opět zjednati: *salutem communem C, fidem T, spem L* opět vzbuditi; **b)** částečně obnoviti: **α)** opraviti: *naves Cs, rates quassas H*; *copias Cs* doplniti; **β)** osvěžiti, občerstviti, zotaviti, sil dodati: *vires cibo L*; *milites cibo somnoque Cu*; *boves quiete et pabulo L*; *nec me reficit rivus gelidus H*; *saucios S* ošetřovati; *militem fessum Cu* klidu, zotavení dopřáti; *saltum reficit luna V* občerstvení dodává; *reficit in proelia pulsos V* oživuje, mysli dodává; refl. a med. zotaviti se: *ex nocturno labore Cs*; *incipit refici Plin* počíná se zotavovati; **c)** vytěžiti, získati: *quod inde refectum est, militi divisum L*; *ex possessionibus tantum r. C*; *ex praeda quadraginta talenta L* stržil.

re-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* něco přibitého n. připevněného odtrhnouti, sníti: *tabulas C, clipeum H, templis signa H*; *caelo*

refixa sidera V létavice; přenos. zrušiti, odstraniti: *leges CV.*

re-fingō, *ere, finxī, fictum* znova vytvořiti: *cerea regna V.*

re-flāgitō, *āre,* — zpět n. znova požadovati: *pugillaria Cat.*

reflātus, *ūs, m.* protivný vítr: *naves delatas Uticam reflatu C.*

re-flectō, *ere, xī, xum* α) zpět ohýbati, otáčeti, kroutiti, obraceti: *cervicem, colla V, oculos O, caput Cat*; *pedem Cat* zpět se obrátiti, na zpáteční cestu se dáti; *illa (lupa) tereti cervice reflexa V* majíc štíhlou šíji obrácenu, schýlenu; *in longos reflectitur ungues O* ohýbá, zahýbá se v ..; β) přenes. obrátiti: *mentem, animum ad alqd C*; *ab alqa re C* odvrátiti.

re-flō, *āre, āvī,* — naproti váti: *venti C*; přenes. *cum reflavit fortuna C* když proti nám zavane.

re-fluō, *ere, xī,* — zpět téci: *Maeandros O, Nilus campis V* s polí stéká; *refluentibus undis V* any vlny stékají zpět (se břehů).

re-fluus, *a, um* zpět tekoucí, proudící: *mare O.*

reformidātiō, *ōnis, f.* strach.

re-formīdō, *āre, āvī,* — z bázně před něčím ustupovati, báti se, strachovati se, lekati se: alqd, inf., nepř. ot. i absol.

re-formō, *āre, āvī, ātum* přetvořiti: *Iolaus primos in annos O.*

re-foveō, *ēre, fōvī, fōtum* opět zahřáti: *artus Cu, pectora O*; přenes. znova oživiti, vzkřísiti: *studia prope extincta Plin, vires T* osvěžiti; *provincias fessas T.*

refractāriolus, *a, um* [demin. od *refractarius, refragor*] hašteřivý: *genus dicendi C.*

re-frāgor, *ārī, ātus sum* [srov. *suffragor*] odporovati, na odpor se stavěti: *petitiōni C, honori alcis L, homini amicissimo C.*

re-frēnātiō, *ōnis, f.* držení na uzdě, krocení: *equorum Cu.*

re-frēnō, *āre, āvī, ātum* na uzdě držeti, krotiti: *equos Cu, aquas O, libidines C*; *a reditu r. alqm C* zadržeti; *adulescentes refrenandi a gloria C* mají býti zdržováni, odvraceni.

re-fricō, *āre, fricuī,* — α) opět rozdírati, drásati: *Appii vulnera C, rei publ. cicatricem C*; β) opět vzbuditi, obnoviti: *praeterita fata C, pulcherrimi facti memoriam C*; γ) nepřech. znova propuknouti, obnoviti se: *lippitudo C.*

re-frīgerō, *āre, āvī, ātum* [*frigus*] α) ochladiti: *ignis refrigeratur C, membra refrigerat unda O, aquis refrigerari C* ochladiti se; β) přenes. *refrigerata accusatio C* vychladlá.

re-frīgēscō, *ere, frīxī,* — [inchoat. k *frigeo*] opět ochladnouti: *cor refrixit O*; přenes. *illud crimen refrixit C* žáru, síly, pozbylo; *belli apparatus refrigescent C* válečné přípravy uváznou; *sortes plane refrixerunt C* věštby přišly z mody.

re-fringō, *ere, frēgī, frāctum* α) vylomiti, vypáčiti; *portas Cs LO*; *carcerem L*; *ianuam T*; β) ulomiti: *ramum V, virgulta pede O*; γ) přenes. seslabiti: *vim fluminis Cs, gloriam C*; zlomiti: *Achivos H, dominationem Atheniensium N.*

re-fugiō, *ere, fūgī, fugitūrus* a) nepřech. α) zpět utíkati, prchati, ustupovati: *acie Cs* ze šiku bitevního; *in silvam, intra tecta V*; *ad Philippum, Romam L*; *refugit ab litore templum V* (o pohybu zdául.) zpět ubíhá; *mare Cu* ustupuje; *ex oculis O* s očí zmizeti; přenes. *refugit animus CV*; β) utíkati se někam: *ad legatos C, in arcem maiorem L*; b) přech. před něčím utíkati, prchati: *anguem V, iudicem C*; *refugit oscula lignum O* couvá před ...; přenes. vyhýbati se něčemu, stříci se něčeho: *iurgia H, dextra opus O*; *Lesboum tendere barbiton H* zpěčuje se laditi; *animus luctu refugit V* tomu se vzpírá, si to oškliví.

re-fugium, *iī, n.* útočiště (abstr. i konkret.).

refugus, *a, um* zpět prchající, ustupující: *refugos sequi T*; *aquam captare refugam O*; i jako subst. u *T.*

re-fulgeō, *ēre, fulsī,* — lesknouti se, třpytiti se, zářiti: *Canis stellarum luce C*; *nubes longe refulsit V*; *Venus rosea cervice V*; *galea radiis L*; přenes. *fama Pr, Iovis tutela H.*

re-fundō, *ere, fūdī, fūsum* α) zpět líti, vlévati: *aequor* (mořskou vodu) *in aequor O*; *lateri illisa refunditur alga V* (vl. s vodou zpět teče) jest odhazována; β) pass. vylévati se, zpět prouditi: *ponto refuso V* na moři zpět proudícím;

refusus oceanus V v sebe zpět tekoucí = zemi obtékající; *imis stagna refusa vadis V* ode dna zpět proudící; *palus Acheronte refuso V* výtokem Acherontu utvořené (jezero); přenes. *fletu super ora refuso O* proud slz nechávaje stékati.

refūtātiō, *ōnis, f.* vyvrácení (námitek).

re-fūtō, *āre, āvī, ātum* vyvrátiti, odmítnouti: *orationem C*; *Philocteteum clamorem C*; *fors dicta refutet V* nechť odvrátí, v niveč obrátí (‚uchovej bůh, aby se to splnilo').

rēgālis, *e* [*rex*] královský α) králi patřící, vlastní: *potestas, nomen C, praesidium H, solium L, mensae V*; *divinare regale ducebant C* za věc, kompetenci krále; β) krále hodný, důstojný: *vestitus et ornatus C*; *divitiae, cultus H, animus L*; *nihil tam regale, quam ... C* nic krále důstojnějšího než.

rēgāliter, adv. po způsobu králů: *minas addit O*; královsky, krále důstojně: *sacrificium conficere L.*

re-gerō, *ere, gessī, gestum* α) o pohybu zpětném: zpět nésti, házeti: *tellurem O, terram e fossa L, faces T*; β) přenes. vrátiti, opětovati: *convicia H*; svalovati: *culpam in alqm Plin.*

rēgia, rēgiī viz *regius.*

rēgiē, adv. královsky, po způsobu královském: *r. factum C* tyranský čin.

rēgificus, *a, um* královský, nádherný: *luxus V*; *regifice C* královsky.

Rēgillus, *ī, m.* 1) město v Sabinsku *L*; obyv. **Rēgillēnsēs**, *ium, m.* Regillané; 2) jezero v Latiu, jižně od Gabií; bitva 496; adj. **Rēgillēnsis**, *e* jako čest. příjm. v rodu Postumiů a Aemiliů.

regimen, *inis, n.* α) řízení, vedení: *carinae O, navis T, totius magistratus L, cohortium T* velení; β) vláda: *r. suscipere T*; γ) konkr. správce, vladař: *rerum L* státu.

rēgīna, *ae, f.* a) královna, králová: *Capitolio r. ruinas parabat H* = Kleopatra; *r. Dido V*; Amata, choť Latinova *V*; přenes. *Iuno CV, Venus H*; *siderum r.* (*Luna*) *H*; *pecunia H*; b) dcera královská, královna, princezna: o Medei *O*, o Ariadně *V*; jako adj. *virgines reginae Cu.*

Rēgīnus, *ī, m.* příjm. v rodě Antistiů a Minuciů.

regiō, *ōnis, f.* [*rego*] α) směr: *recta regione Cs* přímým směrem, přímočarně; *de recta r. flectere C* s pravé cesty; *nota excedo regione viarum V* s přímé povědomé cesty; *fallit timor regione viarum V* klame jej strach ve směru cest; *recta Danubii regione Cs* stejným směrem s D.; *in regionem insulae Cu* směrem k ostrovu; ē **rēgiōne** a) přímo, přímým směrem: *ferri, moveri C*; b) přímo naproti: *aciem instruere N*; *castra ponere Cs*; naproti čemu: gen. nebo dat.; β) čára hraniční, hranice: *orbis terrae regiones C*; *qua regione orbem terrarum definiunt C, quibus regionibus vitae spatium circumscriptum sit C*; spec. v mluvě augurs. *lituus, quo regiones vineae terminavit C*; zvl. však vytčená hranice na nebi: *ab Atto Navio per lituum regionum facta descriptio C*; *eo* (*lituo*) *Romulus regiones direxit C*; *regiones determinavit L* strany nebes; odt. pak strana světová: *aquilonaris, australis C, vespertina H, occidentis L*; γ) jako plocha: krajina, země, kraj: *maritima Cs, Padana H, Sogdiana Cu*; spec. čtvrť městská: *in regiones quattuordecim Roma dividitur T*; *regiones superiores Cs*; *templumque his regionibus dedico L* na této prostoře; přenes. obor: *nostrae rationis r. et via C.*

regiōnātim, adv. po jednotlivých krajích, kraj po kraji: *commerciis interruptis L, tribus descripserunt L.*

Rēgium, *iī, n.* 1) městečko v Gallii cisalp. mezi Modenou a Parmou, nyn. Reggio (R. Lepidum dle původce silnice, u níž leželo); 2) město v již. cípu Italie naproti Messaně, nyn. Reggio.

rēgius, *a, um* [*rex*] královský α) králi patřící, králův: *domus L, iniuria L* králem učiněné; *regius iuvenis L* královic, princ; *regia stirps L* královské děti; *exercitus CsC*; *bellum C* s králem; *potestas Cs, maiestas O*; β) králi slušící, krále důstojný, hodný: *regia res est succurrere lapsis L*; *multa regia sunt in Deiotaro C* rysy, vlastnosti; γ) = nádherný: *apparatus N, ornatus C*; δ) ve šp. sm. = tyranský, despotický: *spiritus N*; *morbus r. H* = žloutenka; subst. **rēgia**, *ae, f.* α) palác, hrad královský n. sídelní město, sídlo královské: *regiam tueri N, occupare H, exaedi-*

ficare L; *opulenta Cat, aurea V, parva O*; *Croesi r. Sardes H*; *dotalis regia V* = *regnum Latini*: někdy jen stan královský: *regiam obsidere Cu, vestibulum regiae L*; β) dvůr, rodina královská: *tulit et Romana r. sceleris tragici exemplum L*; γ) hodnost královská: *Persicae regiae fastigium Cu*; **rēgiī, ōrum, m.** α) vojáci královi: *multis milibus regiorum interfectis LN*; β) dvořané, dvůr královský: *fama ad regios perlata N.*

rēgnātor, ōris, m. [*regno*] vladař (alcis rei).

rēgnātrīx, īcis, f. ve význ. adj. vladařský: *domus T* = dvůr.

rēgnō, āre, āvī, ātum [*regnum*] a) nepřech. α) býti králem, kralovati: *annum iam tertium et vicesimum regnat C, Xerxe regnante N* za panování Xerxova; *regnans decessit N* jako král; neos. *regnatum Romae annos CCXLIV L* vláda královská v Římě trvala po; *regnari omnes volebant L* chtěli míti krále; β) vlásti, panovati: *illis opibus Sulla regnavit C*; *quid quaeris? vivo et regno H* žiji jako král, kníže; γ) pánem býti, na pána si hráti: *regnare patietur Antonium C, regnavit is quidem paucos menses C, quem privatum audacia regnantem videtis L*; *in tua regnat aula O* řádí; δ) o věcech: *oratio C*; *ignis V* zuří, pod. *fames O*; b) přech. ovládati něco, vlásti nad něčím, něčím: *terra regnata Lycurgo V* panství Lykurgovo, *regnata rura Phalantho H, gentes, quae regnantur T* králi ovládané, krále mající.

rēgnum, ī, n. [od *rex*] α) řízení, nejvyšší moc, vláda: *sibi a Caesare r. civitatis deferri Cs*; *regna vini H* předsednictví pitky; *sub regno Cinarae H* pod vládou Cinařinou; *r. iudiciorum C*; *si tibi r. permittant homines H* vrchní moc; zvl. β) vláda královská, moc královská, koruna, trůn: *Darei r. ipsorum nititur dominatio N*; *regnum consociant L*; *r. deferre alci L* na trůn dosaditi, moc král. přenésti na někoho; *r. affectare L* o trůn usilovati, trůnu se domáhati; *r. petere L* o trůn se ucházeti; *avium regnum trahere L* právo na trůn; *r. capessere V* vlády kr. se ujmouti; *r. tenere O*; *r. ad alqm redit L* vláda přechází na; *iusta ac legitima regna occiderunt L* vladaření; *r. tradere L* vládu předati, přenésti; γ) ve šp. sm. krutovláda, tyranie, absolutní vláda: *in plebe r. exercere L*; *Apronii regna et rapinae C*; *damnatus crimine regni O* že bažil po samovládě; δ) sídlo královské, dům královský: *hoc r. dea gentibus esse tenditque fovetque V* toto město aby bylo sídlem vlády národům, bohyně horlivě usiluje; *te in r. meum accepi S* v rodinu svou, do svého domu; *necessitudines regni Cs* svazky s domem král.; ε) království, říše: *rex Antiochus opulentissimo regno exturbatus est C*; *r. Proserpinae H, inamabile O, regna Ditis V* o podsvětí; ζ) přenes. majetek, vlastnictví: *mea r. V, deserta r. pastorum V, Puteolana C.*

regō, ere, rēxī, rēctum [srov. ὀρέγω, něm. recken] α) říditi, vésti: *navem Cs, ratem O, tela per auras V, clavum V*; *equos LOCu*; *examen H*; *caeca vestigia filo V*; *manus regentis iter O* = *gubernatoris*; β) ovládati, spravovati: *rem publicam, civitates C*; *cuius nutu caelum, terra, maria reguntur C*; *regens TO* vladař, vládce; *imperium Dido regit V* vládu vede; *qui se regere non potuit C*; *casus regere S* býti pánem osudů, událostí; *qui regit ima O* = vládce, pán podsvětí.

re-gredior, dī, gressus sum [*gradior*] zpět kráčeti: *regredi quam progredi malunt C*; vrátiti se: *in castra L*; ustoupiti, na zpětný pochod se dáti: *regrediendi facultatem dare Cs, in colles S.*

regressus, ūs, m. [*regredior*] zpětný pohyb: *stellarum C*; obrat: *si non habet Fortuna regressum V* nemůže-li se obrátiti; návrat: *regressus non dabat* (*Minos Daedalo*) *O*; ústup: *per saltum T, in tutum L*; útulek, útočiště: *privatis cogitationibus T, ad principem T.*

rēgula, ae, f. [*rego*] pravítko, krokvice: *non egere normis, non regulis C*; lať, lišta: *quadratas r. defigere Cs*; pravidlo, měřítko: *assit r. peccatis H, mediocritatis r. optima est C.*

1. rēgulus, ī, m. [demin. k *rex*] α) malý král, kníže: *regulis Africae bibliothecas donare L, Cilium reguli T*; β) králevic, princ: *ita r. Carthaginiensesque dimissi L*; *reguli in unum convenere S.*

2. Rēgulus, ī, *m.* příjm. v rodu Atiliův; zvl. *M. Atilius R.*, konsul r. 267 a 256, † v zajetí karthag.; *C. Atilius R. Serranus*, konsul 257.

rē-iciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] α) zpět házeti, metati: *telum in hostes Cs, paenulam C* na záda přehoditi; *vestem ex humeris V* v zad odhoditi; *obstantes reiecit ab ore colubras O* odhodila v zad (hlavy); *parmas V* na záda položiti (k ochraně); β) odhoditi, odložiti: *librum O*; *reiectis pilis Cs, sagula C, vestem de corpore O*; γ) zpět zahnati: *capellas V, naves tempestate reiectae Cs*; zvl. o nepříteli: *reliqui in oppidum reiecti sunt Cs*; δ) odvrátiti: *oculos reicit aruis V* odvrátí od; *ferrum alcis et audaciam C*; *minas Hannibalis retrorsum H*; ε) odmítnouti: *diadema C, dona H, quaestum laboris C*; *reiecta Lydia H* zapuzená; též v soudn. *iudices, recuperatores r. C* odmítnouti; ζ) odkázati: *accensos in postremam aciem L, totam rem ad Pompeium Cs*; *rem ad populum L*; η) odložiti: *auctiones C, in mensem Ianuarium alqd C.*

rēiecta, ōrum, *n.* viz *reiectanea.*

rēiectānea, ōrum, *n.* věci odmítnutí hodné *C*, term. techn. filos. ἀποπροηγμένα (naproti *mala* i proti *producta, praeposita*).

rēiectiō, ōnis, *f.* [*reicio*] odmítnutí (uepřijetí n. vzdání se něčeho: *civitatis C* říms. práva občanského; *iudicum C* odmítnutí vylosovaných soudců.

re-lābor, ī, *lapsus sum* zpět padnouti, klesnouti: *protinus illa (Eurydice) relapsa est O* = zmizela; *verso relabere vento O* = vrať se; *unda relabitur V* zpět teče; přenes. *in Aristippi praecepta r. H* zpět upadati, vraceti se; *mens H* vrací se.

re-languēscō, *ere, guī, —* zemdlíti, seslábnouti, ochabnouti; též přenes. o mysli a stavech duš.

relātiō, ōnis, *f.* [*refero*] podávání zprávy, referát, zvl. úřední v senátě: *relationem audire C, approbare L, mutare T, postulare T*; *egredi T* odbočiti, nemluviti k věci.

relātor, ōris, *m.* [*refero*] zpravodaj, referent.

relātus, ūs, *m.* [*refero*] α) přednes, vypravování: *carminis T, virtutum T* uvádění, *haudquaquam relatu facilia L* věci, jež nedají se snadno vypravovati; β) zpráva, podání zprávy: *relatum abnuere T.*

relaxātiō, ōnis, *f.* uvolnění, zotavení: *animi C, doloris C* zmírnění.

re-laxō, āre, āvī, ātum [*laxus*] α) pův. uvolniti: *tunicarum vincula O, alvum C*; *fontibus ora O* = uzdu pustiti; *densa r. V* zřediti; *vias et spiramenta V* cesty otevříti a průduchy uvolniti; β) přenes. napětí, sevření zbaviti něco, uleviti něčemu, polehčiti, zotaviti něco: *animum alqa re C, laborum Cu*; *anxiferas curas C* zmírniti; reflex. zbaviti se něčeho, vyprostiti se z něčeho: *se r. corporis vinculis C, occupationibus C*; absol. *dolor relaxat C* mírní se.

relēgātiō, ōnis, *f.* vypovězení, vyobcování: *civium L.*

re-lēgō, āre, āvī, ātum α) pryč poslati, vzdáliti, vyobcovati, vyhostiti: *filium ab hominibus C, tauros in pascua V, Hippolytum nymphae Egeriae relegat V* k Egerii odešle; *Cato Cyprum relegatur C*; u Římanů mírnější stupeň vyhnanství, časově omezený: *relegatus, non exsul O*; *in quinquennium Plin*; β) přenes. *ambitione relegata dicere possum H* dalek ctižádosti; *terris gens relegata ultimis C* bydlící.

re-legō, ĕre, lēgī, lēctum α) opět sebrati, složiti: *filum O* svinouti; β) opět projíti: *relegere Asiam T* zpět Asií se ubírati; *r. aquas O* zpět se plaviti = *litora V*; v duchu procházeti; *quae ad cultum deorum pertinent C*; řečí: *sermone labores O*; γ) opět čísti, počítati: *Troiani belli scriptorem H.*

re-lentēscō, *ere, —* [*lentus*] opět ochabnouti.

re-levō, āre, āvī, ātum α) opět zdvihnouti: *e terra corpus O*; β) polehčiti, ulehčiti: *epistulam perlectione C*; *minimo ut relevere labore O* lehce porodili; *membra r. sedili O* údům pohověti; γ) přenes. zbaviti: *metu, morbo, poena C, animum molestiis C, mens ab cura relevata est O*; zmírniti: *famem, sitim O, communem casum C, luctum O*; absol. *relevari O* pozdraviti se, zotaviti se.

relictiō, ōnis, *f.* [*relinquo*] opuštění: *consulis C.*

religātiō, ōnis, *f.* [*religo*] uvazování.

rĕligiō, ōnis, *f.* [dle *C* od *relego*: *qui omnia diligenter retractarent et tamquam relegerent, sunt dicti religiosi*; podle nověj. výkl. od **religere* opaku k *neglegere*] ob. svědomitost bez vztahu k božstvu **1)** jako stav duševní **a)** dočasný **α)** rozpak, pochybnost, vrtoch: *religionem inicere, afferre C* způsobiti; *religio deinde incessit vitio eos creatos L* nastala pochybnost; *nulla mihi, inquam, r. est H* z toho si vrtochů nedělám; *res in religionem versa est L* zavdala příčinu k pochybnosti; *nulla fuerat Mario r., quominus Glauciam occideret C* nic se nerozpakoval M. Glauciu zabíti; **β)** spec. pověrečná pochybnost, pověrečný strach: *religione et metu perturbari C*; *terror repentinus et obiecta r. Cs*; pověra: *natio est omnis Gallorum dedita religionibus Cs*; *plerique sibi novas religiones fingunt Cs*; *pleni religionum animi L* pověrčivost; **b)** trvalý: úzkostlivost, svědomitost: *adest vir summa auctoritate et religione C*; *exemplar antiquae religionis C*; *homo sine ulla r. et fide N* = bezcharakterní; *quo maiore religione se tueretur N*; *iudicis C*; *ab religione officii declinare C* od svědomitého plnění povinností; *testimoniorum r. C* svědecká svědomitost; **2)** jako vztahy a činy odtud vyplývající: **α)** závazek, povinnost: *religione obstrictos habere animos multitudinis L*; *provincia religione obstricta C*; spec. přísaha, slib: *perterritus miles timori magis quam religioni consulit Cs* dbají více strachu než služební přísahy; *hac religione non est deterritus N*; *religionem conservare N* slovo splniti; *r. iuris iurandi Cs* slovo, závazek daný přísahou; **β)** z porušení jich plynoucí vědomí viny, vina: *nulla mendacii religione obstrictus videtur Cs* že na něm nelpí žádná vina křivé přípovědi; *r. inexpiabilis C*; *r. haeret in re publ. C*; *religione solvere C* viny zbaviti; **II** se vztahem k božstvu **a)** po stránce vnitřní cit náboženský, náboženská úzkostlivost, víra, náboženství: *religione tactus hospes L* v návalu náboženské úzkostlivosti; *religiones interpretari Cs, religio Iudaeorum C, pro religione bellum suscipere C*; zbožnost: *iustitia erga deos r. dicitur C*; *ceterum milites religione pluvia magis usi S* ze zbožnosti; *iustitia et r. Numae L*; **b)** vnější uctívání božstva, náboženské obřady, úkony, bohoslužba: *religione, id est cultu deorum C*; *sacra Cereris summa r. caerimoniaque conficere C*; *ut libera a ceteris religionibus area esset L* náboženských obřadů; *regnum haud satis prosperum fuerat neglectis religionibus L* pro zanedbání náboženských výkonů; *quoniam Numa in pace religiones instituisset L* náboženské zvyklosti v míru potřebné; *tectum horrendum religione parentum V* náboženskou úctou; *quanta religione fuerit apud Segestanos C* jaké úcty požívala; **c)** konkr. předmět úcty božské, svátost: *quae r. aut machina belli? V restituit civitati illam religionem C* = sochu Dianinu; *Agrigentini domesticam religionem requirebant C* = sochu Apollonovu; spec. věštba: *omnem cursum mihi prospera dixit r. V* věštby bohů věstily mi šťastnou plavbu; **d)** jako vlastnost předmětu posvátnost, svatost: *magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis C* charakter posvátnosti; *ne populum sub antiqua religione posset tueri V* aby nemohl (kůň) lid chrániti pod starodávnou svatostí; *aetheris r. V* = *aether religiosus* aetheru svatá mocnost; *loci religione defensus Cu* posvátností místa; *fani, sacrarii C.*

religiōsē, adv. **α)** zbožně: *templum religiosissime colere C* s největší zbožností, *r. deos colere L*; *natalem alcis religiosius quam suum celebrare Plin* s větší pietou; **β)** svědomitě: *testimonium dicere C*; *r. promittere N* s rozvahou, opatrně.

religiōsus, *a, um* [*religio*] **α)** považlivý: *religiosum erat campi fructum consumere L*; *r. dies LC* zlověstný, nešťastný; *civitas L* úzkostlivá; **β)** svědomitý: *testis C, auctor rerum Romanarum C*; *aures religiosae C* přísné; **γ)** zbožný, bohabojný: *sunt dicti religiosi ex relegendo C*; *nostri maiores, religiosissumi mortales S*; *homines C*; **δ)** posvátný, úctyhodný: *religiosa iura C, fanum religiosissimum C* veleposvátný; *simulacrum, templum C, limina deorum V.*

re-ligō, *āre, āvī, ātum* α) přivázati, uvázati: *alqm ad currum C, navem Cs*; *equos V* zapřáhnouti; *comas H, crines V capillum T* svázati; *vincula laquei foribus O* na dvéře; *funem in stipite O*; *funiculum a puppi C*; spec. *naves ad terram Cs* na břeh uvázati = *litore navem H* = s lodí přistati ke břehu; *ripae ab aggere classem V* k náspu pobřežnímu; β) odvázati: *iuga manu Cat.*

re-linō, *ere, lēvī, —* věc zazátkovanou otevříti; *servata mella thesauris V* vybírati.

re-linquō, *ere, līquī, lictum* 1) zanechati, zůstaviti α) něco někde: *Antonium cum XV cohortibus in Bellovacis Cs, Hectoris in tumulo canum de vertice crinem O, duas legiones in castris Cs*; *impedimenta, praesidium L*; *armis relictis Sicilia decedere N* zbraň složiti; *posuit caput arma relinquens V* loučíc se od . . .; *daturus plura relictis H* více než zůstavili, zanechali; — s dvěma acc.: *eius pontis custodes* (doplňk.) *reliquit principes* (předm.) *N* jako strážce zanechal: s ad: *alqm ad praesidium L* k ochraně; s dat. účel. *copias praesidio castris Cs* k ochraně tábora; přenes. *aculeos in animis C*; *illorum temporum historiam N*; β) spec. smrtí zanechati, zůstaviti něco: *alci testamento sestertium milies C*; *domus hereditate relicta N* zděděný; γ) jako zbytek nechati, pass. zbývati: *quantum reliquerat divisor*; *relinquebatur una via Cs*; *monstrare relictum velle aurum O* zbylé; *venia danda est, quod reliquerunt C* nedokončili; neos. *relinquitur, ut* nezbývá než: *relinquebatur, ut hostibus noceretur Cs*; δ) ponechati, přenechati něco něčemu: *ceteros veniae Vitellii T, cadaver canibus dilaniandum C*; spec. dovoliti, nechati: *ex parvo nobis haurire H*; ε) v nějakém stavu (po)nechati (s dvěma acc.): *Morinos pacatos Cs, locum tutum N, naves deligatas ad ancoras Cs, amicos incorruptos S* nepodplaceny; *alqm incertum V* na rozpacích; *verba imperfecta O* = nedomluviti; *copias sine imperio Cs*; *alqd in medio C* nechati nerozhodnuto; 2) α) opustiti: *avis serpentium allapsus timet magis relictis* (*pullis*) *H* musel-li je opustiti (na chvíli); *urbes ac sedes suas r. C*; přenes. *puerum quartana reliquit H*; *anima relinquit alqm N* život opouští; *animus alqm CO* rozvaha; spec. = nechati na holičkách: *Bactriani Bessum reliquerunt Cu, quaestor consulem C*; *signa r. L* od praporu prchnouti, desertovati; *cum se relictos sentiunt C* když cítí, že jsou předstiženi; *relictus* opuštěný: *o desertum hominem, desperatum, relictum! C*; *parmulam r. H* = odhoditi; β) vzdáti se něčeho, nechati tak, nechati stranou něco: *omnia relinques, si me amabis C, utilitatem communem C, obsidionem L*; *in omni iure civili aequitatem reliquerunt C* pominuli, nedbali; *quorum alter relictus, alter lacessitus C* nechán nepokořen; *vos legatum interfectum relinquetis? C* vy necháte zabití legáta bez odvety?; spec. v řeči pominouti, stranou nechati: *comitatum relinquo, duces nomino C.*

rĕliquiae, *ārum, f.* [*relinquo*] ostatky, zbytky, zbytek: *copiarum N, cibi C*; *r. cladis, pugnae L* čeho bitva ušetřila; pod. *r. Danaum atque Achilli V* = Trojané zbylí po D.; spec. ostatky tělesné: *parentis V, alienas r. humo tegere T*; avšak *avi r. L* pozůstalost dědova, t. j. dokončení války punské.

reliquus, *a, um* [*relinquo*] α) zbylý, zbývající: *si qua reliqua spes est C* zbývá-li jaká naděje; *reliquae copiae Helvetiorum Cs* = zbytek sborů; *ad reliquos labores C*; subst. **reliquum**, *ī, n.* zbytek: *r. noctis L, vitae C*; *reliqua belli perficere L* provésti přípravy k dokončení války; *reliquum est, ut* nezbývá než; *reliquum facere alqd, alqm* zůstaviti, ponechati: *si quos fortuna reliquos fecisset Hirt.* jestliže by ušetřila; *duarum mihi civitatum reliquos feci agros C* ponechal jsem si; *nihil reliqui facere* ničeho neopomenouti, co možno učiniti: (*nostri*) *nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt Cs* běželi s největší možnou rychlostí; avšak *luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecit S* nezanechala; β) budoucí: *non solum praesenti bello, sed etiam reliquo tempori N* nejen pro přítomnou válku, nýbrž i pro všechen budoucí čas; *in reliquum L* pro budoucnost = *in r. tempus CS*; γ) plur. a při kollekt. též sing. ostatní: *reliquas legiones pro castris constituit Cs*; *reliqui*

omnes CsC, reliqua pars exercitus Cs; při výčtu: = atd.: *Brutorum, Cassii, Domitii, Trebonii, reliquorum C.*

re-lūceō, *ēre, lūxī*, — zářiti, svítiti: *stella C*; *Sigea igni freta relucent V* ohněm jsou ozářeny, v září ohně se obrážejí.

re-lūcēscō, *ere, lūxī*, — zazářiti, zasvitnouti: *solis imago reluxit O*; *caeco reluxit dies T*; *flamma ter reluxit V* jako dobré znamení.

re-luctor, *ārī, ātus sum* zápoliti, zápasiti, vzpírati se: *reluctantes dracones H, femina verecunde reluctans Cu*; *reluctantis vestigia cernebantur T.*

Rema, *ae, f.* [*Remus*] = město Removo; *urbem Romam Remamne vocarent C.*

re-maneō, *ēre, mānsī*, — zůstati, setrvati: *domi N, Romae Cs, in exercitu C*; *equos eodem remanere vestigio assuefaciunt Cs*; *id nomen remansit C*; *memoria remanet S* trvá dosud; *disciplina navalis remansit C* udržela se; též vazba dvou nomin.: *pars integra remanebat Cs* stála neporušena.

remānsiō, *ōnis, f.* zůstání, setrvání; opak *profectio.*

remedium, *iī, n.* [*medeor*] α) lék, prostředek léčivý: *pantherae habent r., ne moriantur C* prostředek od smrti; *r. caecitatis T* od slepoty; *acrioribus r. saluti suae subvenire C*; β) prostředek vůbec: *iniuriae C, ad magnitudinem frigorum C* proti velikým mrazům; odpomoc: *esse r. unum his incommodis C*; *reperiebant r., ut alio loco ignes facerent Cs.*

remēnsus viz *remetior.*

re-meō, *āre, āvī, ātum* jíti zpět, vrátiti se: *domum, in patriam O*; *Aegypto T*; *patrias remeabo urbes V*; *greges ad stabula L*; přenes. *aevum remeare peractum H* znovu prožíti.

re-mētior, *īrī, mēnsus sum* α) přeměřiti, jen přenes. zrakem = pozorovati: *astra V*; β) opět projíti: *pelago remenso improvisi aderunt V* přes moře znova se přeplavice; *remenso hortatur pater ire mari V* po moři přeplutém znova se plaviti.

rēmex, *igis, m.* [*remus* a *ago*] veslař; též jako kollekt. = veslaři.

Rēmī, *ōrum, m.* kmen belgický u řeky Axony (nyn. Remeš = Reims z abl. *Remis*).

rēmigium, *iī, n.* [*remigo*] α) pův. veslování: *olli remigio noctemque diemque fatigant V* po celou noc i den neunavně veslují; β) vesla: *findite remigio aquas O*; *nudum remigio latus H*; *r. alarum V* křídla veslující; *lembum remigiis subigit V*; γ) veslaři: *r. supplet V* = *remiges* veslaře doplní; *r. vitiosum Ulixi H*

rēm-igō, *āre*, — [srov. *remex*] veslovati.

re-migrō, *āre, āvī*, — zpět se přestěhovati: *in suos vicos Cs, Romam CLN*; přenes. *r. ad iustitiam C* vrátiti se k spravedlnosti.

re-mīniscor, *scī*, — α) v paměti si obnoviti něco, vzpomenouti si, rozpomenouti se na něco: *veteris incommodi populi Romani Cs, Satyri O*; *tempus illud, amicos O*; *de aliis quibusdam quaestoribus C*; acc. c. inf., nepř. ot.; β) vymysliti si něco: *plura bona N.*

re-misceō, *ēre, scuī, xtum* smísiti něco s něčím: *veris falsa*; přidružiti něco k něčemu: *carmen tibiis H.*

remissē, adv. mírně, klidně: *utrum severe agere velis an r. C*; *r. disserere, ferre C.*

remissiō, *ōnis, f.* [*remitto*] α) poslání zpět, propuštění: *obsidum captivorumque L*; β) uvolnění: *superciliorum* (opak *contractio*) *C*; *usūs C* uvolnění osobního styku; o duchu *remissione urgeri C* nedostatkem napětí, ochablostí (opak *intentio*); *r. vocis C* ochabnutí; γ) odpočinek, zotavení: *tempora curarum remissionumque T*; δ) prominutí: *poenae C, tributi T.*

remissus, *a, um* [vl. part. perf. od *remitto*] α) uvolněný, popuštěný, nenapiatý: *arcus H, corpus C*; β) mírný, klidný: *ventus, frigus Cs, sermo C*; *nihilo remissiore militum irā L* hněv vojínů se nijak nemírnil; γ) veselý: *ioci, opus O*; *cum remissis iucunde vivere C*; δ) chabý, malátný: *nihil apud se remissum pati S* žádné chabosti; *r. ac languidus animus Cs, oderunt agilem gnavumque remissi H* líní.

re-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) α) zpět poslati, propustiti, vrátiti: *obsides Cs, Fabium in hiberna Cs*, zpět

hoditi: *tela S, pila intercepta Cs, tractum de corpore telum* ●; *calces r. N* vyhazovati (o koních); *nuntium r. uxori C* = dáti se rozvésti; *vocem late nemora remittunt V* odrážejí jako ozvěnu; navzájem poslati: *nec leviora datis Troiani dona remittunt O* oplácejí; β) tekutiny atp. vydávati, vypouštěti: *ut melius muria quam testa remittit H* vypouští (šťávu); *nec nebulas humenti sentit tellure remitti O, humorem ex se ipsa remittit V; sanguis pulmone remissus O* ušlá; *quod baca remisit olivae H*; přenes. *chorda remittit sonum H* vydává, *atramenta labem remittunt H* kaňky zanechává inkoust; 2) α) povoliti, pustiti něco napiatého, uvolniti: *habenas C, ramulum C, frena O, lora O*; *brachia V* nechati klesnouti; *tunicas O* spustiti; *vincla O*; přenes. *calor mella remittit V* taví, rozpouští; *vere remissus ager O* uvolněné = ledu zbavené; pod. *cum se purpureo vere remittit humus Tib* ledových pout se zbavuje; β) přenes. zmírniti něco, povoliti v něčem: *curam C, contentionem Cs, alqd ex pristina virtute C, memoriam Cs* méně cvičiti; *nihil r. L* v ničem nepovoliti; *de celeritate Cs* rychlost neumenšiti; *cum remiserant dolores C* kdykoli povolila, t. j. umenšila, zmírnila se; *ventus remisit Cs* ustal; pod. *imbres remiserunt L*; reflex. *cum se furor ille remisit O*; *remittas quaerere H* přestaň; med. *virtus remittitur Cs* ustává, ztrácí se; γ) zotaviti: *animus remittitur Plin*; *si mul ac se remiserat N* klidu si dopřál; *spes remisit animos a certamine L* zotavila; *cantus remittunt animos C* obveselují; 3) α) prominouti, darovati: *poenam alcis alci L* trest prominouti někomu k vůli; *pecunias Cs, supplicium, multam alci C, annum alci Plin* rok ze zákonitého věku k ucházení se o úřad; absol. *remittere CsT* odpustiti; *odia sua T, inimicitias L* vzdáti se; *remittere atque concedere C* ochotně přenechávati; β) dovoliti: *nec res dubitare remittit O; remittentibus tribunis L* ježto tribunové dovolili.

Remmius, a rod říms., z něhož pocházel neznámý jinak původce *legis Remmiae*, dle něhož trestán křivý žalobce peněžitou pokutou nebo vpálením písmene *K*.

re-mōlior, *īrī, ītus sum* zpět posunouti: *pondera terrae O* se sebe svaliti.

re-mollēscō, *ere, —* α) změknouti: *sole cera O*; β) změkčilým se stávati: *homines Cs*; γ) dáti se obměkčiti: *precibus numina O*.

re-molliō, *īre, īvī, ītum* pův. měkkým činiti; přenes. změkčilým činiti: *artus O*.

Remora, *ae, f.* pův. název Říma; nejisté čtení u *C*; viz *Rema*.

remorāmen, *inis, n.* [*remoror*] překážka: *remoramina ipsa nocebant O* = zdržování, domluvy, výstrahy.

re-mordeō, *ēre, —, morsūrus* α) navzájem kousnouti: *me remorsurum petis H* na mne, jenž ti může kousnutí oplatiti; β) znepokojovati, soužiti: *cura V, libertatis desiderium L*.

re-moror, *ārī, ātus sum* α) prodlévati, zdržovati se, meškati, setrvati: *in Italia L*; *perge, ne remorare Cat*; β) přech. zdržeti, zpozditi: *Servilium praetorem mors remorata est C* dala na sebe čekati Serviliovi; *eae res, quae ceteros remorari solent C* jež jiným působívají zdržení; *iter r. OS* v cestě překážeti; *remoratus* též ve význ. pass.: *pomi iactu remorata O* zdržena.

remōtē, adv. daleko od; *stellae remotius ab iisdem principiis eadem spatia conficiunt C* ve větší vzdálenosti od . .

remōtus, *a, um* [vl. part. perf. od *removeo*] α) místně vzdálený, odlehlý: *loci Cs, Gades, rupes H; remoti ab oculis C; longa regione r. O; avaritia gloriae et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remotum videri sinebat Cu* slavomam a nenasytná slávychtivost nedovolovaly mu pokládati něco za nedostupné nebo za příliš vzdálené; β) přenes. vzdálený, daleko od: *testis a religione C, a Tiberi Gracchi aequitate C, ab omni vitio H* beze vší úhony; γ) ve filos. *remota, orum, n.* = *ἀποπροηγμένα* viz *reiectanea*.

re-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* α) pův. odstaviti, odstraniti, vzdáliti, odkliditi: *mensas V, equos ex conspectu Cs* odvésti; *remotis arbitris C* = beze svědků; *nihil est Diomede remoto O* bez Diomeda; *remotus in auras Tithonus H* vznesený do nebes; eufem. *adversarium r. N* = *interficere*; β) přenes. odstraniti: *superbiam S, metu remoto S* beze stra-

chu; *formam anilem O* podobu stařeny odložiti; *remoto Sex. Roscio C* nehledě k .., stranou necbav; *se a suspicione C = suspicionem a se r. C* podezření od sebe odvrátiti; *alqm ordine T, tribu L* vyloučiti.

re-mūgiō, *īre*, — pův. bučením, řvaním se ozývati k něčemu: *ad mea verba remugis O*; pak vůbec ozývati se zpět, v odpověď hučeti: *Sibylla antro remugit V*; ozývati se: *nemus aquilone H* hučí; *vox ingeminata V.*

re-mulceō, *ēre, sī, sum* schlípiti: *caudam remulcens V* zlehka spouštěje.

remulcum, *ī, n.* [ῥυμουλκεῖν] vlečné lano: *trahere remulco naves L.*

Remulus, *ī, m.* 1) král albský *Rem. Silvius O*; 2) jméno mužské u *V.*

remūnerātiō, *ōnis, f.* odplata, odměna, uznání za něco: *benevolentiae C, expeditior C.*

re-mūneror, *ārī, ātus sum* [*munus*] vzájemně obdarovati, vůbec odměniti, odplatiti: alqm alqa re, alqd, absol.

Remūria slovo utvoř. *O*, viz *Lemuria.*

re-murmurō, *āre*, — zpět šuměti, hučeti: *nec fracta remurmurat unda V* kde s jekotem vlna se neláme, neodráží (t. j. kde není břeh skalnatý).

1. rēmus, *ī, m.* [z **ret-mus*, srov. ἐρετμός] veslo: *remos ducere O* veslovati; přenes. *ventis remis C* (vl. větrem i veslováním) s největším úsilím; pod. *remis fugienda res C*; *remi alarum O* (vesla křídel) perutě; *remi corporis O* = ruce a nohy.

2. Remus, *ī, m.* bratr Romulův; básn. též m. Romula: *regna prima Remi Pr*; *Remi nepotes Cat.*

re-narrō, *āre, āvī, ātum* znova vypravovati.

re-nāscor, *ī, nātus sum* α) znova, opět se naroditi: *Pythagorae arcana renati H, Scipio renatus L*; β) znova narůsti: *pinnae C, fibrae V*; přenes. *ab stirpibus renata urbs L*; γ) přenes. *fluvius renascitur O* opět se objevuje, pramení; *bellum renatum C* obnovená; *Troiae renascens fortuna H* znova oživlá; *vocabula H* vzkřísí, obnoví se.

re-nāvigō, *āre*, — zpět se plaviti někam: *in haec Puteolana regna C.*

re-neō, *ēre*, — zpět snovati: *fila reneri (Clotho dolet) O* o dalším životě proti určení Sudiček.

rēnēs, *um, m.* ledviny.

re-nīdeō, *ēre*, — α) pův. stkvíti se, třpytiti se, lesknouti se, zářiti: *luna, aureum lacunar H, aes V*; *renidentes Lares H* vyleštěné masky; β) přenes. radostí zářiti, usmívati se: *ore renidenti O*; odt. γ) radovati se, smáti se: *adiecisse praedam renidet H, Egnatius renidet Cat.*

re-nītor, *ī, nīsus sum* vzpírati se, zpěčovati se, vzpouzeti se.

1. re-nō, *āre, āvī, ātum* vyplovati: *simul imis saxa renarint vadis levata H* vynořily se.

2. rēnō (rhēnō), *ōnis, m.* [slovo gallské, srov. ῥήν ovce] snad pův. sob: *Germani renonum tegumentis utuntur Cs*, pak kožešina vůbec.

re-nōdō, *āre*, — v zad v uzel svázati: *comam H*, dle jin. výkladu rozvázati.

renovāmen, *inis, n.* nová podoba: *in hoc renovamine mansit O.*

renovātiō, *ōnis, f.* obnovení: *mundi C, auspiciorum L*; spec. úrok z úroku: *r. singulorum annorum C.*

re-novō, *āre, āvī, ātum* α) obnoviti: *templum C, colonias veteres C*; *agrum aratro O*; *aratrum renovans terram O* omlazující; přenes. *bellum, proelium Cs* znova začíti, znova se dáti do; *vulnera O* znova zasazovati; *dolorem, luctum O, amicitiam L, societatem C, memoriam C*; *casus omnes V* znova se vydati v dobrodružství; *renovata senectus O* omlazené; β) občerstviti, osvěžiti: *animo renovato C, corpora L, rem publicam C, se r. C* občerstviti, zotaviti se; γ) o řeči opakovati: *renovabo, quod dixi C*; δ) úroky z úroků čítati: *centesimis renovato in singulos annos faenore C.*

renuntiātiō, *ōnis, f.* [*renuntio*] oznámení, zpráva, vyhláška čeho alcis rei.

re-nuntiō, *āre, āvī, ātum* 1) α) zprávu (zpět) podávati, hlásiti: *renuntiat, quae ibi perspexisset Cs*; *renuntiatum est vicisse Boeotos N*; *legationem r. CL* o poselství zprávu podávati; β) spec. úřední zprávu podávati: *acta tua ad senatum C*; zvolení úředníka vyhlásiti *praetor centuriis cunctis renuntiatus sum C* = byl jsem zvolen; *consulem, sacerdotem r. C*; 2) odříci, vypovědět

něco někomu: *hospitium alci C, amicitiam, societatem L.*

re-nuō, *ere, uī, —* α) kývnouti na znamení záporu: *Rubrio adnuenti renuit T*; *oculo renuente O* odmítavým pohledem; β) odepříti, odmítnouti něco, odporovati něčemu: *renuit Sabellus H*; *convivium C, huic crimini C.*

reor, *rērī, ratus sum* pův. počítati; souditi z důvodů rozumových věřiti, domnívati se: *qui se absolvere non rebantur ne innoxium quidem posse L* byli přesvědčeni, že nemohou; zvl. časté part. perf. **ratus** soudě, domnívaje se, mysle, věře: *ut hostibus circumveniri se ab tergo ratis terror iniceretur L* v domnění, že; *qui viderant, id quod ab rege auditum erat, rati* (sc. *esse*), *eo acrius pugnant L* věříce, že tomu tak jest.

repāgula, *ōrum, n.* [*repango* vložiti] závora: *convulsis repagulis C, pedibus r. pulsant C*; přenes. *r. pudoris perfringere C.*

repandus, *a, um* zpět vzhůru zahnutý: (*delphinus*) *r. in undas desiluit O* zpět se ohnuv seskočil; *calceoli C* s ohnutými ‚uosy'.

reparābilis, *e* nahraditelný: *damnum O*; opět zjednatelný: *pudicitia O.*

re-parō, *āre, āvī, ātum* α) znova zjednati, dobýti, získati: *r. quod amiseris Plin*; *amissa r. H*; β) ztrátu, škodu nahraditi, opraviti něco: *damna celeres reparant caelestia lunae H* ztráty nahrazují; *exercitum L, auxilia T* doplniti; γ) obnoviti: *potestatem tribuniciam L, bellum L, vires O*; δ) zaměniti, vyměniti: *vina reparata merce H* vyměněná za zboží; ε) posilniti, osvěžiti: *membra labori O* k práci; *animos L.*

repastinātiō, *ōnis, f.* opětovné okopávání dvojzubou motykou vinařskou.

re-pellō, *ere, reppulī* [z *re-pepulī*], *repulsum* α) zpět strčiti, odstrčiti, odraziti: *repagula O, mensas O* odstrčiti a skáceti; *impressā tellurem reppulit hastā O* kopím od země se odrazila; *fraxinus repulsa est O* kopí se odrazilo; *telum aere repulsum V*; *iuvenis pedibus tellure repulsa in nubes abiit O* odraziv se od země; *aera aere repulsa OTib* cymbál o cymbál tlučený; β) zahnati, zatlačiti: *hostes a ponte Cs, in silvas Cs, alqm foribus H*; *ver hiemem O*; γ) o věcech abstr. zapuditi: *dolorem C*, odvrátiti: *furores Clodii a cervicibus civium C. servitutem, bellum C, periculum Cs*; δ) odmítnouti, odmrštiti: *quem toties reppulit illa O, preces O, hinc quoque repulsus N*; *conubia nostra V* = pohrdnouti sňatkem; *nec qui contra dicunt, causam difficilem repellunt C* odpůrci nevyvracejí věci nesnadné.

re-pendō, *ere, pendī, pēnsum* α) odvážiti, navážiti: *fatis contraria fata V* vyvažovati (= v rovnováhu přiváděti) osud protivný osudem šťastným; *aequa famosae pensa* (v. t.) *herae O*; β) odvážiti = vyplatiti: *auro repensus miles H*; γ) navzájem splatiti, oplatiti: *si magna rependam V* velikým se odsloužím; *hac dote vitam O*; nahraditi, vyrovnati: *damna formae ingenio O.*

1. repens, *tis*, [srov. ῥέπω chýliti se] (vl. střemhlav nachýlený) rychlý, náhlý, nenadálý, neočekávaný: *tumultus, clades L*; u *T* čerstvý, nový: *causa*; *quid r. aut vetustate obscurum.*

2. repēns, adv. náhle, nenadále: *bina r. oculis obtulit ora meis O.*

repente, adv. [vl. abl. od *repens*] nenadále, z nenadání, najednou: *ex oppido eruptionem facere Cs, a tergo signa canere S, lapsa turris V*; *laeta r. pax L* rychle sjednaný.

repentīnus, *a, um* [*repente*] náhlý, nenadálý: *adventus Cs, mors C*; *homines C* neobyčejně rychle cti docházející, rychle se povznášející: *exercitus L* na kvap sehnané; *venenum T* rychle působící; *ubi omnis repentina atque ex virtute nobilitas sit L* kde každý rychle a na základě zdatnosti ke šlechtictví se povznáší.

repentīnō, adv. [sc. *tempore*] náhle: *moritur C.*

repercussus, *ūs, m.* odraz; obyč. abl.: *vox repercussu intumescit T.*

re-percutiō, *ere, cussī, cussum* zpět odrážeti; jen v part. perf. odražený, odrážející se: *discus O*; *repercusso Phoebo O* odrazem slunce; *aere repercusso O* zrcadlením v kovu; *lumen aquae sole repercussum V* obraz světla odraženého (ve vodě); o zvuku: *clamor saltibus repercussus Cu* od lesů se odrážející, *voces T*; *repercussae valles L* odraz zvuků v údolích; praes. u *Plin*: *est aliquid, quod huius-*

fontis excursum repercutiat co výtok tohoto pramene zpět odráží.

re-periō, *īre, repperī* [z *re-peperi*], *repertum* [*pario*] α) nalézti, objeviti něco ztraceného: *tu non inventa repertā luctus eras levior O* tvá ztráta působila mi menší zármutek než opětné nalezení tebe; *mortui sunt reperti C*; β) vůbec. nalézti, objeviti něco; vypátrati, dopídíti se něčeho: *r. quattuor causas C* shledávám; *magnum numerum pecoris Cs*; *in Caelio nulla luxuries reperietur C* nebude shledána; *non reperiebantur, qui mitterentur Cs* nebylo lidí k tomuto poselství; *neque quanta esset insulae magnitudo, r. poterat Cs* nemohl vypátrati, dopídíti se; *salutem r. Cs* = zachrániti se; *periculum O* = upadnouti v n.; — spec. se dvěma acc. n. nom. shledati něco nějakým: *improbissimus reperiebare C*; *fallax haud ante repertus V*; *reperitur occultans se S* byl postižen, an se skrývá; s acc. c. inf.: dovídati se, dočítati se: *Caesar repperit ab Suebis auxilia missa Cs*; *quem Tarentum venisse reperio C*; γ) něco nového vynalézti, objeviti, vymysliti: *disciplina in Britannia reperta Cs*; *ludus repertus H*; *celeriter, quae opus erant, reperiebat N*; *litterae posteritatis causa repertae sunt C.*

repertor, *ōris, m.* vynálezce, původce: *medicinae V, pallae H, pugnacis iambi O*; *hominum rerumque C* = *auctor*, tvůrce.

repetītiō, *ōnis, f.* opakování: *eiusdem verbi C.*

repetītor, *ōris, m.* jenž nazpět požaduje: *nuptae ademptae O.*

re-petō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* 1) o zpětném pohybu α) opět mířiti, směřovati, cíliti někam, na něco, útočiti: *urbem, muros V*; *regem repetitum cuspide ad terram affixit L* učiniv na něj opětný výpad (výraz gladiators.); *multoque effusius oppidum repetebant L* hleděti do města zpět doraziti; *lacerum corpus r. O* násilím útočiti; β) vrátiti se: *domum H, patriam O, penates H* = domů; *retro Africam L* zpět k Africe; *avis paludes H* do bažin; *fugā effusā repetunt castra L* běží zpět do tábora; γ) zpět zavolati, dopraviti, přinésti, přivésti: *huc repetit* (sc. *nos*) *Apollo V* odvolá; *sarcinas relictas Cs*; *ad haec* (sc. *impedimenta*) *repetenda Cs*; *alii repetiti et traiecti sunt L* pro jiné se vrátili a je přepravili; δ) opět něco konati, opakovati: *opus HO* opět se dáti do díla; *verba O*: *haec studia C* opět se věnovati; *omina ni repetant Argis V* neobnoví-li auspicie; *dedit oscula nato, non iterum repetenda O* jež nesouzeno mu opět dáti; *adnuit deus et repetita dedit sibila O* opětný vydal sykot; *pugnam L* znova se dáti do b.; *sollemnia T, ministeria solita Plin*; zvl. part. perf. enall. = opětovaný, opětovně: *novat repetitum stipite vulnus O*; *repetita suis percussit pectora palmis O, exegit repetita per ilia ferrum O* vždy znova slabinami prohání; *repetita vellera mollibat O* stále čechrala; *repetita robora caedit O* vždy znova seká do dubu; ε) odněkud: začínati, odvozovati něco, od něčeho vycházeti: *prima repetens ab origine V* od prvopočátku začínaje; *repetam paulo altius C*; *repetunt ab Erechtheo Codrum C* odvozují; *supra repetere S* výše sáhnouti, dále se zabrati; *r. ab ultima antiquitate C* zabrati se do nejzazší dávnověkosti; *pectore sollicito repetens suspiria dixit O* vážě z prsou vzdechy; ζ) *memoriā r. alqd, memoriam alcis rei* v paměť si znova uváděti: *memoria r. vetera C*; *repete illius temporis memoriam C* rozpomeň se na onu dobu; *animo r. exempla V*; absol. *r. noctem, qua tot mihi cara reliqui O*; 2) zpět žádati, hleděti zpět dobýti; opět se domáhati: *obsides Cs, quae erepta sunt C*; *gratiam L* vzájemné vděčnosti žádati; *honores r. S* požadovati; *libertatem L* svobody opět se domáhati; *poenas ab alqo CsC* pokutu vzíti na někom, potrestati někoho; — spec. α) *res r.* kořist, lup po nepřátelích zpět žádati, zadostučinění požadovati (prostřednictvím fetialů): *utrimque legati ad res repetendas missi L*; *ius quod fetiales habent, quo res repetuntur L*; β) peněžité náhrady se domáhati (*pecuniae repetundae*): *lex de p. r. C* o náhradě za vydírání; *pecuniarum r. reus S* obviněn z vyděračství; *repetundarum damnari T.*

re-pleō, *ēre, ēvī, ētum* α) opět naplniti, doplniti: *exhaustas domus C*; *do-*

lia Pr; *fossam humo O*; *exercitum L* na plný počet doplniti; spec. nahraditi: *consumpta C*; *quod voci deerat, plangore replebam O*; β) vůbec naplniti, vyplniti: *venas sanguine O*; *luna decimum orbem O*; *tectum gemitu V, litora voce O.*

replicātiō, *ōnis*, *f.* zpětný pohyb odvíjecí: *r. mundi C* zpětné otáčení.

re-plicō, *āre, āvī, ātum* rozvinovati závitek spisu, pak přenes. v duchu rozvinovati; *annalium memoriam C, temporis primum quidque C.*

rēpō, *ere, rēpsī, rēptum* lézti, plaziti se, plížiti se: *inter saxa repentes cochleae S*; přenes. *sermones repentes per humum H* obyčejné, nízké, prosté.

repōnō, *ere, posuī, positum* (*postum*) 1) *re* důrazné a) ve význ. zpět α) zpět klásti, ukládati, uschovati: *pullus mollia crura reponit V* zpět klade nohy (na zem), pěkně vykračuje; *formicae farris acervum reponunt V* ukládají; *Caecubum repostum ad festas dapes H* uschované k slavnostnímu kvasu; *epulae repostae V* krmě uschované; o mrtvých pohřbíti: *corpus tumulo V, tellure repostus V*; přenes. *iudicium manet alta mente repostum V* trvá uložen, tkví; *sensibus imis alqd r. V* v hloubi srdce uložiti; β) (pryč) odložiti: *arma Cs, telas, sumptas figuras O, feretrum V, onus Cat, faciem deae Cat*; *iam falcem arbusta reponunt V* dovolují odložiti; γ) zpět na totéž místo položiti: *suo quemque loco lapidem C*; *in eo me loco, in quo fueram, reposuistis C*; *statuas C*; *Diana in suis sedibus antiquis reponitur O*; *pecuniam in thesauros L* vrátiti; b) ve význ. opět, zase, znova α) opět položiti, vložiti: *insigne regium C, se in cubitum H* = o loket se opět opříti; *nos in sceptra V* opět dosaditi; *plena, sublata pocula V* opět přinésti, znovu postaviti; pod. *vina mensis V*; o kusech divadelních: znova předváděti, provozovati: *Achillem, fabulam H*; β) opět položiti = znova zříditi: *pontes ruptos T*; *aris ignem V* opět zapáliti; nahraditi: *quantum armenta carpent, tantum ros nocte reponet V*; *nec virtus curat reponi deterioribus* (v. t.) *H* netouží se vrátiti k . . .; *repositus honos Poppaeae T* opět vzdána; 2) *re* bezdůrazné α) položiti, postaviti, složiti něco někam: *ligna super foco H, grues in tergo praevolantium colla et capita reponunt C* kladou na záda; *nidum ante fores O* hnízdo stavěti; *membra toro reponunt V* ukládají; *spem r. L* naději skládati in alqa re v něco; *fiduciam Plin* důvěru míti; *r. plus in duce quam in exercitu T* více spoléhati; part. perf. *repositus* = spočívající: *in salute rei publ. salutem suam repositam esse C*; β) přenes. počítati, klásti někoho někam: *Brutos in deorum numero, homines in deos C* mezi bohy.

re-portō, *āre, āvī, ātum* α) zpět nésti, vézti, převézti, přepraviti: *candelabrum in Syriam C, curru aureo reportati sumus C*; *exercitum Cs, legiones T*; spec. z boje odnésti: *insignia victoriae C, praedam C*; odt. i *victoriam de, ex alqo LC* bitvu vyhráti na někom; jinak: odnésti si: *laudem C, gloriam Plin, spem bonam H*; *pedem r. V* = *referre*; β) přenes. zprávu přinésti, hlásiti: *Eurypylus tristia dicta V*; *fidem V* spolehlivou zprávu; acc. c. inf.: *advenisse viros V.*

re-pōscō, *ere*, — α) zpět žádati: *Parthos r. signa V* žádati od P. nazpět prapory; *Catilinam a me reposcebat C*; *Helenam O*; β) jako své právo požadovati, žádati: *pecuniam T, rationem* (počet) *Cs, poenas VCat, alqm ad supplicium V*; *haec vos patria reposcit V* = tam vás volá; *Turnus videt sua nunc promissa reposci V* že jest upomínán na své sliby.

repositus, repostus, *a, um* [part. perf. od *repono*] odlehlý, vzdálený: *terrae, gentes V.*

repostor, *ōris*, *m.* [*repono*] obnovitel: *templorum O.*

re-pōtia, *ōrum*, *n.* [*poto*] vl. opětná pitka, dopíjení, ‚dozvuky', pak zvl. dozvuky veselí svatebního.

re-praesentō, *āre, āvī, ātum* [*praesens*] α) opět zpřítomniti, před oči postaviti: *memoriam consulatus mei C, alqm sibi r. Plin* představiti si; *virtutem Catonis H* představovati, napodobiti; *affectum patris amissi Plin* býti obrazem povahy otcovy; β) neprodleně, ihned učiniti, hned provésti, v skutek uvésti: *consilium Cu, si repraesentari*

morte mea libertas civitatis potest C hned uskutečniti; *supplicium Cu* hned vykonati; *pecuniam C* hotově vyplatiti.

re-prehendō, *ere, dī, sum* (staž. *reprēndo* atd.) α) uchopiti, zadržeti: *naves Cs*; *quosdam consul manu reprehendit C*; β) kárati: *delicta, temeritatem Cs*; vytýkati, vyčítati: *in corpore naevos H, nihil in magno Homero H*; *cum de se loquitur, non ut maiore reprensis? H* kdežto o sobě tak se vyjadřuje, jako by nebyl lepší pohaněných (těch, jimž chyby vytkl); *quae omnia perfacilem rationem habent reprehendendi C* to vše lze velmi snadno potírati.

reprehēnsiō, *ōnis, f.* [*reprehendo*] domluva, výtka, pokárání, hana: *doctorum* (subj.) *reprehensionem vereri C*; *r. vitae* (obj.) *C.*

re-prehēnsō, *āre, —* [freq. k *reprehendo*] stále zadržovati: *singulos L* zastavovati.

reprehēnsor, *ōris, m.* karatel: *delicti O*; *r. comitiorum C* oprávce.

repressor, *ōris, m.* [*reprimo*] potlačitel, zamezitel: *caedis C.*

re-primō, *ere, pressī, pressum* α) zpět zatlačiti, zadržeti: *si (lacus Albanus) repressus esset C, represso et remoto Lucterio Cs*; *currentia vina V*; *pedem V* kroky zadržeti; *dextram V* ruku (svou) zadržel; *odium ab eius corpore C* zdržeti se projevu nenávisti; β) přenes. potlačiti, zameziti, zastaviti: *gemitum O, ferocitatem C, iram O*; *impetum hostium C*; *Catilinae conatum C*; *concitata multitudo reprimi non potest N* nedá se uklidniti, uchlácholiti; *luxuriam N* omeziti.

reprōmissiō, *ōnis, f.* vzájemný slib.

re-prōmittō, *ere, mīsī, missum* navzájem slíbiti: alqd; absol. vzájemný slib učiniti, dáti.

rēptō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *repo*] lézti, plaziti se: *silvas inter salubres H* ‚prolézati' lesy, *per limitem Plin.*

repudiātiō, *ōnis, f.* zamítnutí, odmítnutí.

re-pudiō, *āre, āvī, ātum* odmítati, zamítati: alqd; *auctoritatem C* neuznávati.

re-pudium, *iī, n.* zapuzení manželky, rozvod (jednostranný, naproti *divortium*): *post dictum r. T* po prohlášení rozvodu.

re-puerāscō, *ere, —* [*puer*] opět se státi dítětem *C.*

repugnanter, adv. nerad, s odporem: *facere, accipere alqd C.*

repugnantia, *ae, f.* odpor, rozpor: *rerum, utilitatis C*; *induxit eam, quae videretur esse, non quae esset, repugnantiam C* pouze zdánlivý rozpor, nikoli skutečný.

re-pugnō, *āre, āvī, ātum* ‚navzájem, naproti bojovati', odporovati: *nostri primo fortiter repugnare Cs*; přenes. protiviti se, odporovati, odpírati, nesouhlasiti: *crudelitati, fortunae C, voluntati alcis Plin*; *dictis, amori O*; *contra veritatem C*; vzpírati se: *ne fias nostra O*; *omnibus viribus atque opibus r. C* živou mocí odporovati; o věcném rozporu: *simulatio amicitiae repugnat C, inter se r. C* odporovati si.

repulsa, *ae, f.* [*repello*] odmítnutí, odmrštění vůbec a zvl. při ucházení se o úřad: *dolor repulsae Cs*; *repulsam ferre, accipere C* propadnouti; o. lásky: *amor crescit dolore repulsae O*; o. prosby: *nullius rei a se repulsam laturum N* že v ničem nebude oslyšen.

repulsus, *ūs, m.* [*repello*] odraz: *scopulorum r. C* odraz zvuku od skal.

re-pungō, *ere, —* popíchnouti: *animos leviter C.*

re-purgō, *āre, āvī, ātum* α) opět vyčistiti: *iter L*; *hortum Cu* vypleti; *repurgato caelo O* s vyjasněného nebe; β) čištěním odstraniti: *quidquid in Aenea fuerat mortale O.*

reputātiō, *ōnis, f.* úvaha, rozjímání; o čem: alcis rei.

re-putō, *āre, āvī, ātum* α) (zpět) vypočítati: *solis defectiones C, tempora T*; β) uvážiti, rozvážiti, promysliti: *alqd*; *mecum, tecum, secum = cum animo* u sebe, v duchu: acc. c. inf., nepř. ot.

re-quiēs, *ētis* (básn. *iem, iē*; gen. *ē S*), *f.* klid, odpočinek po práci, osvěžení, zotavení od čeho: alcis rei; *locum requiemque petens O* místa k odpočinku; *senectae sera meae r. V* ty útěcho pozdní.

re-quiēscō, *ere, quiēvī, quiētum* α) klidu, odpočinku dojíti, odpočinouti; oddechnouti si, zotaviti se: *legiones r. iussit Cs, requiesce sub umbra V*; *neque enim requievit V* vždyť pak nedal si pokoje; *animus ex multis miseriis S*

pookřáti; *aures a strepitu L*; *flumina requierunt V* zastavily se; *mutatis fetibus requiescunt arva* zotavují se; β) odpočívati: *r. in sepulcro C, in urna O*; spec. spáti: *nocte fronde sub viridi V.*

requiētus, *a, um* [part. perf. od *requiesco*] odpočinutý, odpočatý: *miles L, ager O.*

re-quīrō, *ere, quīsīvī, sītum* [*quaero*] α) hledati, vyhledávati: *legatos Allobrogum S, alqm oculis O, portus Velinos V*; β) pohřešovati: *in Catone quaedam C*; *pacis ornamenta C*; *pristinum morem iudiciorum C*; γ) toužiti po něčem: *homines eum statum rerum requirentes L*; *nihil amplius requisivit N*; požadovati, přáti si: *ora maritima Cn. Pompeium C, ea tempora eloquentiam requirebant C*; *virtutes magnae requiruntur C* se vyžadují, jsou nutny; δ) pátrati, vyptávati se, dotazovati se: *causas V* po příčinách; vazby: ex, ab alqo de alqa re n. nepř. ot.

rēs, *reī f.* I jako pojem substance a) nejširší pojem něčeho vůbec α) věc, předmět: *imponere vocabula rebus H*; *vilissima rerum aqua H, earum rerum, quae numquam fuerunt . . ., praesto est imago C*; *multarum rerum scientia C* všestranné vědomosti; plur. *res* souhrn všech věcí = svět, vesmír: *rerum natura C* svět; *rerum promissa potentia O* nad světem; *modo maxima rerum O* největší na světě; *mersis fer opem rebus O* zatopenému světu; *rerum tabularia O* archiv všehomíra; *rerum consule summae O* o vesmír dbej; *Romani, rerum domini V* páni světa; *iamque caput rerum Romanam intraverant urbem O*; *quo praeside rerum O* ten když byl vládcem světa; *has res relinquere C* tento svět; β) naproti jevu a formě podstata, bytnost, ráz, předmět, látka, hodnota, obsah: *versus inopes rerum H* chudé myšlenkami, t. j. obsahem; *numeros secutas Archilochi, non res H* obsah; *acer spiritus ac vis rebus inest H*; *amicitias non ex re, sed ex commodo aestumare S* ne dle vnitřní hodnoty; *Alcaeus rebus et ordine dispar H* rázem; *tota re errare C* = zcela se zmýliti; *una aliqua in re separatim elaborare C* v jednotlivém předmětu, oboru, odvětví vědeckém; *Peripatetici et Academici nomine differentes, re congruentes C* věcně však se shodující; γ) opisuje nepřímé pády zájmen a adj. střed. rodu; na př.: *eius rei* toho; *ea re* tím; *quae res* = což; *nulla re* ničím; *aliqua re* něčím; *ea re, qua re* tím; *multae res novae N* mnoho nového; *in omnibus rebus* ve všem; b) věc něčí α) majetek, jmění: *quorum magnae res aguntur C* o jejichž jmění běží; *res fidesque S* jmění i úvěr; *quanto rerum minus L*; *ille vir haud magna cum re C* = *res familiaris*; odt. pak *male rem gerentibus patriis bonis interdici solet C* kteří špatně hospodaří; *res tollere L* vziti s sebou majetek; *tenues Teucrum res eripe leto V* skrovný majetek Teukrů; *paratis rebus munimento fore S* uchystaným zásobám; *rebus veni non asper egenis V* vezmi zavděk chudým zařízením; *rerum sola es tutela mearum O* všeho, co mám; odt. pak jako majetek obce: *tum res rapuisse licebit V* = *rapinas facere* loupežiti; *res reddere L* dáti povinnou náhradu; *res repetere L* žádati náhradu, zadostučinění; *res negare L* náhradu odepříti; naproti tomu *res familiaris* = jmění soukromé, hospodářství; *res pecuaria C* dobytkářství; *res rustica C* majetek pozemkový, zboží (odt. pak rolnictví); β) vláda, moc, říše (pův. konkr., pak abstr.): *Etrusca res quanta circa nos teque sit, scis L* moc etruská; *postquam res Asiae evertere visum superis V* říši asijskou; *res Agamemnonias secutus V* stranu Agam.; *summae rerum praeesse L* míti vrchní správu; *dum res Ilia stetit regno V* pokud moc Ilijská stála; *mortuo Tullo res ad patres rediit L* správa obce; *rerum reliquit habenas V* popustil (na čas) otěže vlády (Turnovi); *cum Gabina res superior esset L* vojenská moc; *rerum potiri N* vlády se zmocniti; II jako pojem stavu a vztahu a) okolnost, stav, poměry, postavení, situace: *quaelibet res reperietur S* okolnost; *rem immaturam aperire L* stav věci; *hic rem Romanam sustinebat L* postavení; *res incognita animos turbat V* stav nejistý mysl jejich mate; *res prope metum est L* postavení mé nahání mi strachu, jest strašné; *consulendi res non dabat spatium L* zlý stav nedovoloval, nebylo kdy se raditi; *in re trepida L* v trap-

ném postavení, v tísni; *perditis iam prope rebus L* když již všecko ztraceno; *res dura V* osud krutý; *lacrimae rerum V* slzy nad osudy lidskými (prolévané); *dum res et aetas .. patiuntur H* pokud poměry a věk dovolují; *mala res, spes multo asperior S* stav; *rerum fiducia V* spoléhání ve štěstí; *res trepidae S* zmatky; *diffidere rebus suis S* zoufati nad svým stavem; *adversis rerum immersabilis undis H* vlnobití osudu; zvl. *res secundae* štěstí, *res adversae* neštěstí; též o poměrech veřejných: *rerum mutationes S* = státní převraty; *novis rebus studere Cs* převratů, novot si přáti, o ně usilovati; adv. *garrit aniles ex re fabellas H* vhodně objasňující (látku hovoru), vhodné: *id ab re interregnum appellatum L* skutečnosti odpovídajíc; *pro re CL* dle okolností; někdy nepřeloženo: *res venit ad certamen S* došlo k zápasu; **b)** příčina, důvod: *ea re, hac re, quare, ob eam rem, quam ob rem* proto; *nulla alia re N* pro nic jiného; **c)** zájem, prospěch; blaho: obyč. *in rem est SL* jest s prospěchem; *ob rem* (naproti *frustra*) *S* se zdarem; *ab re est C* jest nevhodno, nepospěšno; *sua re commoveri C* říditi se vlastním prospěchem; *tua res agitur H* jde o tebe, o tvou kůži; *quā fortuna rem daret L* kam by štěstí se naklonilo; *metum Caesaris rerum Lyaeo solvere H* strach o blaho Caesarovo; **III** činnost vůbec **a)** zaměstnání: *tecum mihi res est C* jest mi činiti s; *nullaene igitur res sunt seniles C* zaměstnání pro stáří; *res rusticae C* hospodářství, rolnictví; *res navalis* námořnictví; *res bellica* válečnictví; *res frumentaria* zásobování obilím; *res militaris* vojenství; *res venereae C* požitky lásky; **b)** záležitost, podnik: *rem transigere C*; *si qua in re opus fuerit C*; *suarum rerum esse L* býti svým pánem; *tantis rebus praeesse N*; zvl. právní záležitosti, pře: *de sua re in ius ire N. rem iudicare C* spornou věc; *pecunias capere ob rem iudicandam C*; *tene relinquam an rem? H* proces; **IV** činnost jednotlivě **a)** provedení, vykonání věci, jednání, čin, skutek: *ratio excogitata Larini est, res translata Romam C* provedení činu; *res divinae L* posvátné obřady, bohoslužba; *egregia fides re cognita S* skutkem osvědčená; *in re gerenda versari senectutem negant C* činnost (veřejnou) mu upírají; *clamorem res est secuta L* skutek následoval; *tantarum gloria rerum V* činů; *rem gerere* jednati (o různých úkonech); spec. o boji: *rem saxis gerit O* zápas vede; *quo res summa loco? V* kde jest boj nejprudčí?; *res gestae* činy; často jen *res*: *mirator rerum V* slavných činů, *nulla .. gloria rebus V* mým činům; **b)** událost, případ: *res nova V* nový zjev; *inopinae res N*; *una ex re satis praecipit C* z jediného případu; *movet res multitudinem L* dojme to; plur. *res* dějiny: *rerum scriptor S* dějepisec; *cognitio rerum S*; *Cimbricas res attingere C* pokusiti se o děj. C.; **c)** průběh děje, výsledek, rozhodnutí: *pro re certa spem fallacem domum rettulerunt C* místo jistého výsledku; *exitus illam resque probat O*; odt. pak **d)** skutečnost: *re ipsa* vskutku, *re vera* vpravdě, opravdu; *ut erat res S* jak tomu skutečně bylo; **rēs pūblica** (často pouhé *res*) obec, stát, pův. **a)** majetek, jmění obecní: *reliquias rei publ. dissipare C*; *suam et publicam rem conficere C*; **b)** zájem, prospěch obecný: *e re publ. est NCL, e re p. facere C, ducere L*; **c)** stav obce, veřejné poměry: *propterea quod res p. revocavit C*; **d)** vláda, moc v obci: *ferro rem p. reciperavit C*; *res p. erat penes eum N*; řízení obce, vedení záležitostí obecních: *rem publ. capessere CN, accedere ad rem p. N* věnovati se politice; samotné *res*: *res eorum aucta S*; *unus homo nobis cunctando restituit rem C.*

re-sacrō viz *resecro.*

re-saeviō, *īre*, —, — znova se rozzuřiti: *ira O.*

re-salūtō, *āre*, *āvī*, *ātum* navzájem pozdraviti: *neminem C.*

re-sānescō, *ere*, *sānuī*, — [*sanus*] opět se uzdraviti.

re-sarciō, *īre*, *sarsī*, *tum* spraviti; napraviti, nahraditi: *detrimentum Cs.*

re-scindō, *ere*, *scidī*, *scissum* **α)** pův. strhnouti: *pontem Cs, vallum Cs, caelum V*; *teli latebras V* rozseknouti místo zbraň tající; *vulnera O* znova otevříti, *ulceris os ferro V*; **β)** přenes. zrušiti,

neplatným učiniti: *leges C, acta deum O, iussa Iovis O, pactiones, iudicium C.*

re-sciscō, *ere, ī* (*īvī*), *ītūrus* zvěděti něco, zprávu dostati o něčem: *quod ubi Caesar resciit Cs; adversarios rescituros de suo adventu N*; též nepř. ot.

re-scrībō, *ere, psī, ptum* α) odepsati, písemně odpověděti: *ad litteras C, rescribe mihi de Curtio C*; acc. c. inf., nepř. ot.; subst. **rescrīptum**, *ī, n.* císařský reskript, výnos: *rescripto venas solvit T*; β) dluh odepsati = zaplatiti: *quod tu numquam rescribere possis H*; γ) přepsati někam jinam: *ad equum Cs* (dvojsmyslné); δ) znova napsati, přepsati, přepracovati: *actiones Plin, cantus C* složiti; *ex eodem milite novas legiones L* = tytéž lidi opět povolati.

re-secō, *āre, uī, ctum* α) pův. ořezati, osekati, ostříhati; uříznouti, useknouti: *truncos V, capillos, barbam O*; *partem de tergore O*; *linguam C* podříznouti (aby mohl lépe mluviti); obr. *ad vivum r. C* ‚do živého' řezati = bráti příliš důkladně; *resecanda falce luxuriat humus O* k žatvě bují; β) přenes. *spem longam r. H* ‚přistřihnouti' = omeziti; *audacias atque libidines C; quae resecanda erunt C* co bude třeba vyříznouti.

re-secrō, *āre*, — kletby zbaviti někoho, kletbu sníti s někoho: *Alcibiadem N.*

re-sēminō, *āre*, — znova ploditi: *ales se reseminat O.*

***re-sequor**, *ī, secūtus sum* (jen perf.) odpověděti, v odvět dáti, odvětiti komu: alqm.

re-serō, *āre, āvī, ātum* ‚závoru odstrčiti', otevříti: *fores, portas, valvas O, limina V, urbem V, sedes infernas V*; přenes. *aures L, pectus O, longum annum O, Italiam exteris gentibus C* přístupnou učiniti; *oracula mentis O* zjeviti.

re-servō, *āre, āvī, ātum* uchovati, nechati si: *commeatum ad obsidionem urbis Cs*; *hoc consilium ad extremum Cs*; *proditionem reservat L* nechá si za lubem: *alqd in aliud tempus Cs*; *praedam alci Cs, suam operam accusationi C*; *incolumem Pallanta mihi si fata reservant V* zachová-li, vrátí-li mi P.; *consul ad salutem vestram reservatus C* = zachráněný; pod. = *servare*: *reservatis Aeduis Cs, quod quaesita reservet O* jenž umí nabytého ušetřiti.

re-ses, *sidis* [*sedeo*] na místě sedící α) zbylý: *in urbe plebs L*; β) líný, nečinný: *r. tempus terit L.*

re-sideō, *ēre, sēdī*, — α) zůstati seděti: *resideamus, inquit, si placet C*; seděti; *in equo, tergo aselli O*; obr. *quorum in nutu residebat auctoritas C* v jejichž pouhém posunku trůnila vážnost; β) zůstati, utkvěti: *in corpore nullus sensus C*; *periculum residebit in venis rei publ. C, simultatis reliquiae C*; *pristinae virtutis memoria Cs* trvá.

re-sīdō, *ere, sēdī*, — α) posaditi se, usaditi se: *rex medio agmine O, mediis aedibus V, humi O*; obr. *iam iam residunt cruribus pelles H* usazuje se na nohou drsná (‚lusí') kůže; *Siculis arvis V* (jako osadník); β) přenes. utišiti se, uklidniti se: *resedit flatus venti V, tumor animi C*; *terror L*; *bellum H, mentes ab superiore bello Cs*; *corda ex ira V, ardor L* ochladl; γ) opadávati, klesati: *maria V*; *flumina O* zpět mizejí do země; *aquae O*; snížiti se: *si montes resedissent C.*

re-siduus, *a, um* [*resideo*] pozůstalý, zbylý: *bellorum irae L* hněv z dřívějších válek, *nomen libertatis Plin*; subst. *residui nobilium T* zbytek šlechty; *residuum C* zbytek; o penězích dlužný: *pecuniae C L.*

re-signō, *āre, āvī, ātum* α) ‚odpečetiti': otevříti: *litteras C, testamenta H*; *lumina morte resignat V* oči otvírá (neboť smrtí oči se otvírají); obr. zjeviti: *vementia fata O*; β) odníti, zmařiti: *tabularum fidem r. C*; γ) odepsati v účtech (= *rescribere*); δ) o dluhu spláceti, vraceti: *resigno, quae dedit (fortuna) H. cuncta H.*

re-siliō, *īre, siluī*, — [*salio*] α) zpět skákati: *ranae in lacus O*; *resilientes ad manipulos velites L* uskakujíce; β) odskakovati, odrážeti se: *sarissa (ab ore) O, tecti a culmine grando O*; obr. *crimen ab hoc C* = nelpí na něm vina; γ) zkracovati se, zmenšovati se: *manus in spatium breve O* v nepatrnou délku.

re-sīmus, *a, um* [σιμός] vzhůru ohnutý, ohrnutý: *nares (simiae) O.*

re-sipiō, *ere*, — [*sapio*] chutnati něčím: *uva resipit picem Plin*; přenes. *Epicurus minime resipiens patriam C* =

na němž není ani dost málo znáti jeho původ.

re-sipiscō, *ere, sipiī (uī)*, — [inchoat. od *sapio*] jen přenes. přijíti opět k rozumu, rozvahy nabýti: *ut resipiscerent L, resipiscere paulatim civitates T*; přijíti k sobě, zotaviti se: *cum resipisset C, fessi resipiscimus Pr.*

re-sistō, *ere, stitī*, — α) zastaviti se, stanouti: *saepius appellatus restitit Cs*; *cum legionibus in occulto Cs* zastaviti, zaraziti; β) v zadu zůstávati: *alii alio loco resistebant Cs*; zůstati: *ibi Cs, castris praesidio Hirt*; γ) opět se postaviti, povstati: *ubi lapsi resistamus C* = odpočinouti si; δ) přenes. *media in voce V* zaraziti se, uváznouti; *verba resistunt O* váznou; ε) nepřátelsky proti někomu se postaviti, na odpor se p., odporovati: *legiones hostibus Cs*; *resistere ac propulsare S*; *r. et pugnare contra veritatem C*; *resistitur Cs* odpor se klade něčemu alci rei; *Symplegades ventis resistunt O*; *resistens ad perferendas calamitates mens Cs* odporu schopný vzhledem . .; též násl. věta s *ne* nebo *quin* (po záporu).

re-solvō, *ere, solvī, solūtum* α) rozvázati, uvolniti: *cinctas vestes, crinem O*; *catenis r. O* sprostiti; *te piacula nulla resolvent H* povinnosti nesprostí; *equos O* odpřáhnouti; otevříti: *vix fauces r. O, vocem volens atque ora resolvat V* ať rozváže ochotně ústa a hlas k věštění; rozříznouti: *iugulum mucrone O* prokláti; β) rozpouštěti, měkčiti, taviti: *nivem O*; *gleba se resolvit V* (zmrzlá) hrouda měkne; *nebulas ventis O* rozptýliti, rozehnati; *tenebras V*; *dolos ambagesque V* rozluštiti; γ) zničiti, odstraniti: *curas, iura pudoris V*; *vectigal, disciplinam T*; *litem lite H* skončiti; δ) uvolniti, rozvolniti: *disciplinam militarem T*; *Cerberus immania terga V* protahuje.

resonābilis, *e* [*resono*] ozvučný, zpět se ozývající: *Echo O.*

re-sonō, *āre, āvī*, — α) *re* = zpět: ohlasem, ozvěnou se ozývati, zvučeti: *locus suave resonat voci H* dává lahodnou ozvěnu; obr. *gloria virtuti resonat tamquam imago C* jest jakoby ozvěnou ctnosti; *r. latratibus aether O*; β) vůbec ozývati se, zvučeti, zavznívati: *vox resonat quae chordis ima H* zavzní ta nejhlubší ze strun; *telorum custos V* toulec; *quiddam r. urbanius C*; γ) přech. rozezvučeti něco: *triste et acutum H* smutný a ostrý tón vyluzovat; *lucos cantu V* = zpěvem naplňovati; *Amaryllida silvas V* aby se ozývaly jménem Amaryllidiným; *litora alcyonen resonant V* zní hlasem lednáčka.

re-sonus, *a, um* zpět se ozývající: *resonis iterabat vocibus O* ozvěnou odpovídala.

re-sorbeō, *ēre*, — zpět pohlcovati, polykati: *saxa V, quae vomit fluctus totidem totidemque resorbet O* jež tolikéž zpět pohlcuje vln, kolik jich vyvrhuje; *te rursus in bellum resorbens unda H* tebe však příboj války znova pohltil a..; *nec litore tenus mare accrescere aut resorberi T* a že příliv a odliv nesahá pouze ke břehu; *mare in se resorberi videbamus Plin* jak se do sebe vtahuje = od břehu ustupuje.

re-spectō, *āre, āvī*, — [freq. od *respicio*] α) ohlížeti se: *ad tribunal, arcem Romanam L*, též absol.; β) ohled, zření míti: *siqua pios respectant numina V*; γ) očekávati: *ne munus ab eis respectent C.*

respectus, *ūs, m.* [*respicio*] α) ohlédnutí se, ohlížení se: *sine respiratione ac r. pugnare L, fugere L* alcis rei po něčem; β) ohled, zření k něčemu: *respectu rerum privatarum L, sine respectu veniae T.* Většinou lze přeložiti přechodníkem.

re-spergō, *ere, spersī, spersum* [*spargo*] postříkati, pokropiti: *sanguine alqd CLCu CatO*; poskvrniti: *servili probro respersus T.*

respersiō, *ōnis, f.* [*respergo*] pokropení.

re-spiciō, *ere, spēxī, spectum* a) ohlédnouti se, zpět pohlížeti: *ne respiceret quisquam Cs*; *nusquam respicientem (Hannibalem) secutum L* šel za ním nikam se neohlížeje; *respicere vetitus est L*; *respicit Aeneas subito V*; *r. ad urbem V*; *nec prius amissam respexi V* neohlédl jsem se po zmizelé (vl. ohlédnutím nezpozoroval jsem její zmizení); *signa Cs* po praporech; *respicit ortus* hledí nazpět na kraje východní; b) vzadu, za sebou viděti: *Cloanthum instantem tergo V*; *non Ne-*

stora respicis? H nevidíš za sebou?; *a tergo angues V*; s acc. c. inf. *volitare favillam V*; **c)** pohlédnouti na něco, vzhlédnouti: *respice O* pohleď; *arcem O*; *cum stomacheris ob unguem te respicientis amici H* vzhlížejícího k tobě s láskou; shlížeti něco: *Sardoa regna O, puppes V*; **d)** v duchu zpět patřiti, přehlédnouti: *spatium praeteriti temporis C*; očekávati: *subsidia in re trepida L, spem ullam ab Romanis L*; **e)** hleděti k něčemu, míti zřetel na něco, dbáti, šetřiti něčeho: *nos deus respicit C*; *deos r. T*; *patriam, commoda populi, salutem suam C*; též acc. c. inf.; **f)** vztahovati se k někomu, záležeti na někom: *ad hunc summa imperii respiciebat Cs.*

respīrāmen, *inis, n.* [*respiro*] průdušnice: *respiramina claudere O.*

respīrātiō, *ōnis, f.* [*respiro*] **a)** oddechnutí, oddech: *sine respiratione pugnare L*; **b)** výpar, vypařování: *aquarum C.*

respīrātus, *ūs, m.* [*respiro*] oddychování, dýchání: *pulmones in respiratu se dilatant C* (podle jiného čtení *intrante spiritu*).

re-spīrō, *āre, āvī, ātum* **a)** vydechnouti, oddechnouti (si): *animam, quae ducta sit spiritu, a pulmonibus respiret ac reddat C, libere respirare C*; **b)** přenes. oddechnouti si, zotaviti se, uklidniti se: *homines respirasse videbantur C*; *numquam r., numquam requiescere C*; *a continuis cladibus L*; *oppugnatio respiravit C* ustalo; *avaritia C* = zmenšila se, povolila.

re-splendeō, *ēre, uī,* — lesknouti se: *fulvā fragmina* (sc. *mucronis*) *harenā V.*

re-spondeō, *ēre, spondī, spōnsum* **a)** púv. navzájem slíbiti, dáti: *paria paribus respondimus C*; *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby bylo odkud stejné stejným splatiti; pod. *amore respondebo C*; **b)** odpovídati, odvětiti **α)** slovy: *alci de alqa re plura C*; *ad postulata alcis pauca Cs*; *benigne H, in hanc sententiam L*; přímá řeč, nepř. ot., acc. c. inf., ut; *ius r. C* právní odpověď, radu dávati; *civica iura H*; ‚na jméno odpověděti' = hlásiti se, k soudu se dostaviti: *r. vadato H*; *ad nomina L*; *opinio erat Verrem responsurum non esse C*; odt. pak = zodpovídati se: *profectus in exsilium statim nec respondere ausus C*; **β)** věcmi: odpovídati, souhlasiti, shodovati se, býti podoben: *prodigio respondet eventus L* výsledek shoduje se s významem znamení; *horum auctoritatibus illorum orationi C* vyrovnati se; *mensura respondet viro O* jest přiměřena; *arma Augusti non responsura lacertis H* neměly se vyrovnati ramenům (= síle vojenské); *responsura tuo numquam est par fama labori H* nikdy se nevyrovná; *coniunx pristinus illi respondet curis V* sdílí s ní stejné st.; *ne prior officio quisquam respondeat H* aby zadost neučinil přátelské povinnosti někdo jiný; — zvl. o místech: naproti ležeti: *contra elata mari respondet Gnosia tellus V*; subst. **respōnsum,** *ī, n.* odpověď: *nec responsa potest reddere vates V* odpovědi dáti nemůže; *memor responsi L* věštby; *iudicum, iuris consultorum responsa C* výroky, dobrozdání.

respōnsiō, *ōnis, f.* [*respondeo*] odpověď, zvl. odmítavá, vyvrácení.

respōnsō, *āre,* — [freq. k *respondeo*] **a)** odpovídati: *ripaeque lacusque responsant V* ohlasem se ozývají; **b)** odporovati: *cupidinibus H*; *cenis opimis H* pohrdati; *fortunae superbae H* vzpírati se; pod. *gallina palato H.*

rēs pūblica viz *rēs.*

re-spuō, *ere, uī,* — ‚vyplíti', vyvrhnouti: *quod valde dulce est C, invisum cadaver humus O*; odmítnouti, pohrdnouti: *munera L, condicionem Cs* zamítnouti; *consolationem C.*

re-stagnō, *āre,* — [*stagnum*] býti pod vodou: *late is locus restagnat Cs*; přetékati, z břehů vystupovati: *lacus, ostium amnis L, mare O.*

re-staurō, *āre, āvī, ātum* opět vystavěti, obnoviti: *theatrum, aedem Veneris T.*

restinctiō, *ōnis, f.* [*restinguo*] uhašení: *sitis C.*

re-stinguō, *ere, stīnxī, stīnctum* hasiti, uhasiti, udusiti: *quae restinguendo igni sunt L* prostředky k hašení ohně; *ignis restinguitur C* uhasíná; *ut omnis ex castris multitudo ad restinguendum concurreret Cs* k hašení; *sitim C*; přenes. *bellum, cupiditates C*

potlačiti; *animos morte non restingui C* že nezhasínají = nezanikají; *ardentis Falerni pocula H* zředit (vodou); *studia C* potlačiti, v niveč přivésti.

restipulātiō, *ōnis, f.* [*restipulor*] vzájemný slib, závazek.

re-stipulor, *ārī, ātus sum* navzájem slíbiti, zavázati se: acc. s inf. *C.*

restis, *is, f.*, acc. *im, em*, abl. *e* provaz, lano.

re-stitō, *āre, —* [freq. k *resisto*] jen přenes. váhati: *Hannibalem restitantem in Africam attrahere L* (jiné čtení *resistentem*).

re-stituō, *ere, uī, ūtum* [*statuo*] **a)** pův. α) na předešlé místo zpět postaviti něco: *statuas sublatas C, arborem, quo quaeque modo steterit V* opět zasaditi; *turbatas comas O* urovnati; β) znova postaviti, vystavěti, obnoviti: *muros N, oppida vicosque Cs, aciem L* šik bitevní znova zříditi, *ordines S* znova rozestaviti; **b)** přenes. α) někoho na předešlé místo postaviti, dosaditi, v bývalý stav uvésti: absol. *Bacchus peccasse fatentem restituit O* v dřívější stav uvedl; *Seuthen in regnum N* na trůn opět dosaditi; *tribunos in suam dignitatem Cs*; *ut ii nobiles restituerentur in civitatem C* aby šlechtici (vypuzení) opět do obce byli uvedeni; zvl. *damnatos in integrum r. Cs* trest odsouzených zrušiti; *restituere in locum, ex quo decidit C*; z vyhnanství zpět povolati: *numqui exsules restituti? C*; *Aristides populi scito in patriam restitutus est N*; β) zpět odevzdati, vrátiti někoho, něco: *virgines in patriam ad parentes L*; *familiarem et hospitem alci Cs*; *Sex. Pompeius civitati restitutus C*; *lucem salutemque C*; *signa nostro Iovi H*; *se r. alci CL* smířiti se s někým; opět získati: *Ioniam Atheniensibus N, oppida abalienata N*; nahraditi: *rem r. C* dáti náhradu; *damna, amissa, fraudata L*; *vim factam r. C* škodu násilím způsobenou napraviti; γ) znova zavésti něco: *sine restituta potestate L* bez opětného zavedení moci (tribunské); obnoviti: *cursum O, pugnam, proelium L, veteres clientelas Cs, veterem callidita-tem C* znova ukázati; *cunctando restituit rem* básn. u *C* zachránil.

restitūtiō, *ōnis, f.* navrácení v dřívější stav, ‚rehabilitace': *damnatorum C* = udělení milosti; *restitutione mea C* mým povoláním z vyhnanství; *illius potestatis C* obnovení.

restitūtor, *ōris, m.* obnovitel: *templorum L, salutis C.*

re-stō, *āre, stitī, —* **a)** zůstati, vytrvati: *qui restat (amor) et sustinet minas Pr*; *soli mihi Pergama restant O* pro mne samotnou bída pergamská trvá; **b)** zůstati, zbývati: *qui pauci iam admodum restant C* jichž jest velmi málo na živu; *nunc ego resto H*; *de viginti restabam solus O*; *duae noctes restant de mense secundo O*; *mea vulnera restant V* mé rány jen ještě zbývají (= nezbývá, než abych zase byla poraněna); neos. *restat, ut CO nihil aliud restat, nisi L* = nezbývá než; *restat ut dicam C* konečně jest mi říci; básn. též inf: *restat ire H*; **c)** o budoucnosti *restat alqd* čeká něco na koho, jest souzeno: *hoc Latio restare canunt V*; **d)** naproti něčemu se postaviti, odporovati, protiviti se: *fortiter, summa vi L, adversus pila et gladios T, paucis plures vix restatis L, qua minima vi restatur L* kde jest nejmenší odpor; *fugiens restitit agna lupum O* stanula.

restrictē, adv. **a)** skoupě, skrovně: *facere C Plin*; **b)** přesně, přísně: *observare, praefinire alqd C*; **c)** stručně: *restrictius legendum dare Plin.*

restrictus, *a, um* [vl. part. perf. od *restringo*] **a)** těsný, úzký, omezený; **b)** skoupý: *r. et tenax C, restricti nullo modo esse debemus C*; *natura ad largiendum restrictior C*; **c)** opatrný, přesný, přísný: *imperium T.*

re-stringō, *ere, nxī, strictum* do zadu utáhnouti, svázati, spoutati: *membra catenā restrictus Cat, restrictis lacertis lora sensit H* řemeny na pažích zadrhnuté; *puellam r. vinculis T*; přenes. *animum maestitiā T* tísniti, kormoutiti.

re-sūdō, *āre* potiti se: *solum Cu*, vypocovati se, jako pot vycházeti: *humor solo Cu.*

re-sultō, *āre, —* [freq. k *resilio*] odskakovati, odrážeti se: *tela galeā V*;

vocis imago V zpět se ozývá; *colles clamore V* zvučí ozvěnou.

re-sūmō, *ere, sūmpsī, ptum* opět vzíti, znova se chopiti: *tabellas positas O, arma T, pugillares Plin*; opět na se vzíti: *speciem caelestem O*; přenes. *vires O* sil opět nabýti, zotaviti se, *libertatem T*; opět, znova se dáti do něčeho: *pugnam, militiam T.*

re-supīnō, *āre, āvī, ātum* vzad skloniti, položiti: *regem umbone L* na znak zpět sraziti.

re-supīnus, *a, um* vzad skloněný, na znak ležící: *quem super* (sc. *lapidem*) *impulsum resupino corpore ... vertit O* na znak zvrátil; *resupino collo O*; *corpora resupina natant O* naznak plovou; *Niobe mediam tulerat gressus resupina per urbem O* s hlavou hrdě vztýčenou.

re-surgō, *ere, surrēxī, ctum* opět povstati, zdvihnouti se: *si resurgat centimanus Gyas H*; *resurgam H* opět se pozdravím, zdráv vstanu; *cymba de mediis aquis O* vynoří se; *resurgebant lunaria cornua O* vycházely; přenes. *Troia, resurges O* opět povstaneš; *murus aëneus H*; *resurgens amor V* znova se probouzející, znova vzplanuvší.

re-suscitō, *āre*, — opět vzbuditi, roznítiti: *veterem iram O.*

re-tardātiō, *ōnis, f.* zdržení, omeškání.

re-tardō, *āre, āvī, ātum* zdržovati, omeškati něco alqd; přenes. *hostium impetus intellegunt retardatos C* že jsou zadrženy = odvráceny; *celeritatem persequendi C* zmírniti, zmenšiti; *tua ne retardet aura maritos H* tvůj vděk aby nečinil chotě nevšímavými.

rēte, *is*, abl. *ī* i *e*, *n.* síť (rybářská i tenata lovecká).

re-tegō, *ere, tēxī, ctum* a) odkrýti, odhaliti, obnažiti: *iugulum pectusque O*; *iam rebus luce retectis V* když svět, obzor již světlem byl odhalen = osvětlen; *Titan radiis orbem retexit V*; *homo retectus V* štítem nekrytý; b) přenes. odkrýti, odhaliti, zjeviti, prozraditi: *arcanum consilium H, caecum domūs scelus V, occulta coniurationis T.*

re-temptō (**re-tentō**), *āre, āvī, ātum* opět se pokoušeti o něco: *verba intermissa, preces O, viam leti, studium O*; *fila lyrae O* zasáhl, hmátl do strun.

re-tendō, *ere, dī, tum* povoliti, popustiti: *arcum O.*

retentiō, *ōnis, f.* [*retineo*] zadržení, zastavení: *aurigae* (subj.) *C*; přenes. *assensionis C* (překl. řec. *ἐποχή*) zdržení se souhlasu.

re-tentō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *retineo*] zadržovati, zdržovati: *agmen L, legiones, fugientes T*; přenes. *vitam C* udržovati.

re-texō, *ere, texuī, textum* a) ‚odetkáti', rozplésti, rozpárati: *Penelope telam C*; obr. *luna tenuata retexuit orbem O* rozetkala kruh = znenáhla zmizela; *quinque orbes explent cursu totidemque retexunt V* pětkrát v kruhu běží a zase nazpět; b) přenes. neplatným učiniti, zmařiti: *amor patriae retexit opus O, praeturam alcis C, orationem meam C;* c) znova tkáti, opětovati, obnoviti: *Eurydices properata* (v. t.) *retexite fata O* znova utkejte; *idem retexitur ordo O; scriptorum quemque retexens H* přepracovati.

reticentia, *ae, f.* [*reticeo*] mlčení, odmlčení se: *posterorum C*; zamlčení: *poena reticentiae C.*

re-ticeō, *ēre, cuī*, — [*taceo*] a) nepřech. odmlčeti se, mlčeti: *cum ille primo reticuisset C, de alqa re CT*; s dat. osoby *alci* = nedati odpovědi: *loquenti O, respondenti T*; b) přech. zamlčeti něco alqd.

rēticulum, *ī, n.* [demin. k *rete*] síťka, síťkový sáček, zvl. k ukládání věcí.

Retina, *ae, f.* město přístavní u zálivu neapolského výbuchem Vesuvu zničené, nyn. Resina.

retināculum, *ī, n.* čím se něco drží: uzda, otěž, provaz, lano: *retinacula mulae H, equorum V*; *navis V, ratis L*; *vitis V* houžev vrbová k přivazování révy.

retinēns, *entis* [vl. part. praes. od *retineo*] zachovávající, udržující něco, lpící na něčem: *iuris et libertatis C*; *modestiae, antiqui moris, avitae nobilitatis T.*

re-tineō, *ēre, uī, tentum* [*teneo*] a) zadržeti: *legatos, Liscum Cs*; *retineri* býti zdržen, zdržeti se: *tempestate Cs, contrariis ventis Plin*; *aegre sunt retenti, quin Cs* stěží se dali zdržeti, aby ne; *tempestas solet retinere* (sc. *homines*) *S* absol. zdržuje; *equos Cu, arcum manu C, lacrimas O; alqm in officio C* udržeti; b) podržeti, udržeti něco

ve své moci: *oppidum Cs, Aegyptum Cu; amicos observantiā C, cognatos H, damnatos in publicis officiis; ius, iustitiam C, ordinem N* (posloupnost) zachovati; *vitam N* zachrániti; *animam S* živořiti; *spem T* zachovati si, *virtutem C*; c) *re* bezvýzn. držeti, míti: *frena O, dexterā silicem L, virgulta manibus L* (držeti se, chytati se): *memoriam alcis rei, memoriā alqd r.* v paměti chovati, pamatovati se na něco.

re-torqueō, *ēre, torsī, tortum* zpět otočiti, obrátiti, zakroutiti: *oculos CO, hastam in se Cu, caput in sua terga O, currus aversos V; manus retortae H* do zadu svázané; *ille retorto succinctus amictu V* roucho maje na zad vykasané; *retortis violenter undis H* stranou obrátiv prudce své vlny; přenes. *Iuno mentem retorsit V* změnila své smýšlení.

re-tractātiō, *ōnis, f.* jen přenes. zpěčování, zdráhání: *sine ulla retractatione pro patria vitam profundere C, ad edictum convenire L.*

re-tractō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *retraho*] a) zpět táhnouti, jen přenes. zpět vzíti, odvolati: *dicta V, largitiones Plin*; b) vzpírati se, zpěčovati se, zdráhati se: *quid, Turne, retractas V, nullo retractante L, sive retractabis sive properabis C*; c) znova ohmatávati, dotýkati se, chápati se něčeho: *vulnera O, ferrum V, arma L*; přenes. opět uvažovati: *diligenter alqd C, librum Plin* opět a opět čísti; *verba desueta O* opět a opět říkati; *postero die retractatur T* znova se jedná, projednává.

retractus, *a, um* [vl. part. perf. od *retraho*] odlehlý, vzdálený, dalecký: *murus a mari, emporium in sinu L, cubiculum Plin.*

re-trahō, *ere, trāxī, ctum* 1) *re* = zpět a) zpět táhnouti, vléci, vésti: *alqm in urbem Cs, quo fata trahunt retrahuntque V, in servitutem retrahi T* býti odvlečen; *Dumnorigem retrahi imperat Cs: retrahitque pedes unda relabens V* podráží nohy; b) přenes. odvésti, oddáliti, zdržeti: *Thebas ab interitu N* zachrániti; *consules a re publ. C* odciziti; *se ab ictu O* vyhýbati se; 2) *re* = opět, znova: *ad eosdem cruciatus retrahi T* znova býti vlečen; *oblitterata monumenta T* znova na světlo vytáhnouti.

re-tribuō, *ere, uī, ūtum* zpět dáti, vrátiti: *acceptam pecuniam populo L*; dáti někomu, co mu náleží: *fructum exactae aetatis C, testimonium Plin.*

retrō, adv. [anal. dle *in-tro*] a) místně zpět, nazpět, do zadu: *fugere VH, ire, cedere H, vertere V, flectere O* a jiných sloves pohybu; *vestigia retro observata sequor V* stopy, jež, jda zpět, jsem postřehl; též u sloves slož. s *re-* pro zdůraznění pojmu ‚zpět'; výj. při slov. klidu: *quid r. fieret C, r. Marsigni terga Marcomanorum claudunt T*; přenes. *sententia vobis versa r. V* = v opak; *omnia, quae sine honestate sint, r. ponere C* (opak *anteponere*); b) časově zpět, nazpět: *et deinceps r. ad Romulum C, quodcumque r. est H; si r. quoque velimus custodire* (*vim legis*) *Plin* do minulosti.

retrōcēdō, lépe *retrō cēdō, ere* zpět ustoupiti.

retrōrsum, retrōrsus (z *retro vorsum, retro vorsus*), klass. **retrō-versus**, pův. adj. nazpět obrácený: *ipse r. squalentia prodidit ora O*; pak jako adv. zpět, nazpět: *vela dare H, vestigia r. spectantia H*; přenes. obráceně: *ex aëre aether deinde r. vicissim ex aethere aër C.*

re-trūdō, *ere,* jen part. perf. **retrūsus**, *a, um* skrytý: *simulacra deorum C.*

re-tundō, *ere, rettŭdī, tūsum* a) otupiti: *tela retusa O, retusum ferrum H, gladios C*; b) přenes. seslabiti, zkrotiti, zmírniti: *Aetolorum linguas L* umlčeti zlé jazyky Aitolů; *tela coniurationis C, collegam T, impetum L*; part. perf. **retūsus**, *a, um* tupý: *ingenia C.*

Reudignī, *ōrum, m.* národ germánský při ústí Labe.

reus, *ī, m.* **rea**, *ae, f.* [adj. k *res* = pře] vl. procesní strana vůb., ob. obžalovaný, obviněný: *reum facere alqm NC* obžalovati; *rea citaretur Etruria C* byla by před soud volána, žalována; z čeho: *avaritiae C, de vi C*; *in reos referre C* do seznamu obžalovaných zapsati; meton. zavázaný, povinný: *voti reus V* k vyplnění slibu.

re-valēscō, *ere, luī, —* [inchoat. k *valeo*] opět sil nabýti, opět se pozdraviti; přenes. *Laodicea revaluit T* opět se zo-

tavila, povznesla; *diplomata Othonis T* nabyla bývalé platnosti.

re-vehō, *ere, vēxī, vectum* a) zpět dovézti, dopraviti: *Diana Segestam Carthagine revecta C, sagittas (Philoctetae) ad Graios revexit O; praeda revecta L; famam optimam Plin* dovézti si; b) med. zpět se plaviti, plouti, jeti: *Ithacam revehi H, ad proelium L; equo L*; c) přenes. vrátiti se v řeči: *ad paulo superiorem aetatem revecti sumus C.*

re-vellō, *ere, vellī, vulsum (volsum)* a) vytrhnouti, odtrhnouti, vyrvati, vyvrátiti: *telum ab alta radice V, stipites, scuta manibus Cs, caput a cervice V, herbas radice O*; spec. vypáčiti: *ianuam, claustra portarum CL*; vyvrácením otevříti: *maiorum sepulcra C; cineres manesque C* popel rozhážeti = náhrobek znesvětiti; b) přenes. *consulatus ex monumentorum memoria revulsus C* vyrvaný.

re-vēlō, *āre, āvī, ātum* odhaliti, obnažiti: *os O, frontem T* = dáti si vlasy ostříhati; přenes. *mentita sacra O.*

re-veniō, *īre, vēnī, ventum* vrátiti se: *domum C, ex longinquo T.*

rēvērā viz *res* IV δ).

re-verberō, *āre, —* odrážeti: *Indus saxis reverberatur Cu* naráží na.

reverēns, *ntis* [vl. part. praes. od *revereor*] uctivý: *sermo erga patrem T; sanctius ac reverentius visum T.*

reverenter, adv. uctivě: *amicos colere, alqm adire Plin.*

reverentia, *ae, f.* uctivost, úcta, vážnost k čemu: alcis rei, adversus alqm, in alqm.

re-vereor, *ērī, itus sum* a) ostýchati se, báti se: *mulier coetum virorum L*; b) v úctě míti, ctíti: *vicem regis Cu* hodnost královskou; *oratores ituri in provincias magistratus reverebantur T* prokazovali úctu.

reversiō, *ōnis, f.* [*revertor*] návrat.

re-vertor, *tī, vertī*, part. perf. *reversus* vrátiti se: *domum C, in patriam, ad Antiochum C; Romā, ex Asia, a Mithridatico bello C*; přenes. *in gratiam cum alqo L* smířiti se s někým; *ira revertitur in alqm T* padá na; *malum in civitatem revorterat S* postihla.

re-vinciō, *īre, vinxī, vinctum* a) vzad spoutati, svázati: *iuvenis manus* (acc. vztah.) *post terga revinctus V* s rukama vzad svázanýma; *trabes in contrariam partem Cs*; b) uvázati, upevniti: *ancorae catenis revinctae Cs; quam (Delum) e celsa Mycono revinxit V* připoutal k M.; c) (kolem) ovázati: *templum festa fronde revinctum V* ověnčený; *Megaeram paribus revinxit serpentum spiris V* opatřila, opletla, ovinula.

re-vincō, *ere, vīcī, victum* přemoci, překonati: *catervas H*, potlačiti: *coniurationem T*; poraziti, vyvrátiti, usvědčiti z nepravdy: *numquam hic revincetur C, crimina revicta rebus L* skutečností vyvrácené.

re-virēscō, *ere, viruī, —* [inchoat. k *vireo*] opět se zazelenati: *laesas iubet revirescere silvas O, arborem Ruminalem T*; obr. omládnouti: *parens O*; přenes. znova sil nabýti, sesíliti, vzkvésti: *senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem revirescere C* že senátu vzkvétá opět naděje, že nabude bývalé vážnosti; *gloria T, imperium Cu.*

re-vīsō, *ere, vīsī, —* opět někam se podívati, opět navštíviti: *revises nos C, sedes suas V, aequor Atlanticum H; quae (te) digna satis fortuna revisit Andromachen? V* jakého se slušného dostalo štěstí Andromaše; *fortuna multos alterna revisens lusit V* štěstí střídavě se dostavující.

re-vīviscō, *ere, revīxī, —* [inchoat. k *vivo*] opět oživnouti: *si reviviscat Cn. Pompeius C, si reviviscant Platonici C; anima moribunda revixit O*; přenes. znova oživnouti, sil nabýti, zmoci se: *maiestas populi Rom., iustitia, abstinentia, memoria alcis C.*

revocābilis, *e* [*revoco*] odvolatelný, *non r.* neodvolatelný; *telum r. non fuit O* nebylo lze odvolati.

revocāmen, *inis, n.* [*revoco*] odvolání zpět, výstraha.

revocātiō, *ōnis, f.* odvolání odněkud: *a bello C*; k něčemu: *ad contemplandas voluptates C.*

re-vocō, *āre, āvī, ātum* I *re* = zpět a) zpět zavolati, povolati, odvolati někoho: *alqm ex itinere C; revocat: redeam? H, qui revocent Lausum, mittit V*; spec. z vyhnanství povolati: *qui me repetistis atque revocastis C; revocatus de exsilio Camillus L*; z boje zpět zavolati: *copias Cs, tubā N,*

signo Cs, signo receptui dato L; vazby: pouhý abl. (*acie, proelio VL*), *de* (*de exilio L*), *ab* (*a bello N, ab exilio T*), *ex* (*ex itinere C*); kam: *domum N, patriam defensum N, in Italiam Cs, ad Caudium L*; **b)** s předm. věcným: zpět obrátiti, odvrátiti něco: *lumina deflexi revocataque rursus eodem rettuleram O* zrak jsem odvrátil; když však znova jsem jej na cíl upřel . .; *gradum V*; *artus gelidos in vivum calorem O* ‚zpět přivésti' k životní teplotě = znova zahřáti; *animos ad memoriam belli C, se ad alqd C* = upamatovati se na něco, *exordia pugnae V* v paměť vyvolati; **c)** s předm. osob. odvrátiti někoho od něčeho: *alqm a cupiditate, a tanto scelere, a consilio C*; *latrones spes praedandi ab agricultura Cs*; **d)** odvolati něco (= neplatným učiniti): *facta O, libertatem T* zrušiti; **e)** *se r.* vzpamatovati se: *violenti revocant se interdum C*; *revocare se non poterat C*; **II** *re* = opět, znova: **a)** znova volati, vyvolati (o herci n. řečníku): *quoties revocatum eandem rem dicere commutatis verbis C*; *Livius* (*Andronicus*), *cum saepius revocatus vocem obtudisset L*; odt. *primos tres versus revocasse dicitur Socrates C* žádal prý za opakování jejich; *revocasse et repeti coëgisse Plin*: o vojinech: znova povolati: *milites C, veteranos T*; **b)** znova zavésti, obnoviti, zase uvésti: *priscos mores L, antiquam militiam T*; *nec revocare situs curat V* nestará se o spořádání listů; *studia remissa C, ductores revocato a sanguine Teucri V* z obnovené, zmlazené krve *T*; *veteres artes H, morem C*; *periuria Pr* opakovati; **III** *re* = navzájem: vzájemně volati, zváti, pozvati: *eum nemo vocabat, qui revocaturus non esset C*; *unde tu me vocasti, inde te revoco C*; **IV a)** poukazovati, odvolávati se na něco; vztahovati něco k něčemu, posuzovati dle něčeho: *hic* (*Africanus*) *se ad ea revocat, e quibus nihil umquam rettulerit ad corpus C* odvolává se na to, z čeho nikdy neměl pražádného požitku pro tělo; *signa ad naturam revocare C* přirozeně vysvětlovati; *rem ad rationem coniecturamque C* případ odvozovati z pravděpodobných výpočtů; *ad quae exempla me revocas? C* odkazuješ; *rem ad populum L* rozhodnutí ponechati lidu; **b)** přivésti, dovésti něco někam, nechati dojíti k něčemu: *rem paene ad manus C*; *rem in dubium C* v pochybnost uvésti.

re-volō, *āre, āvī, ātum* zpět letěti.

re-volvō, *ere, volvī, volūtum* **a)** zpět valiti, točiti, vinouti, rozvíjeti, odvíjeti: *revoluta* (sc. *sunt*) *pensa V* přize se rozvinula; *hibernus auster revolvit fluctūs T* zpět valí, odfukuje; *ter revoluta toro est V* třikrát klesla zpět; *suffosso revolutus equo V* sražen jsa nazpět, svaliv se; *rursus in veterem revoluta figuram V* proměněná v starou podobu; *revolveris eodem C* vracíš se tamtéž; *ad dispensationem inopiae revolutus L* vrátil se k rozdělování skrovných zásob; *saecula revoluta O* uplynulé; *victoria ad irritum revolvebatur T* přicházelo nazmar; *revolutus in vitia T* sníživ se, upadnuv v neřesti; spec. o závitku knihy: rozvíjeti = čísti: *tuas adversus te Origines revolvam L*; **b)** opět, znova valiti, vinouti, opakovati: *cum loca iam recitata revolvimus H* znova čteme; *perplexum iter omne revolvens V* spletitou cestu opáče; *iterum revolvere casus da Iliacos Teucris V* dovol, ať znova proběhnou trudy; *revoluta dies V* vrátivší se den; zvl. opětovně uvažovati, přemýšleti o něčem; opět vypravovati něco: *sed quid ego haec revolvo? V*; *visa O, dicta factaque eius T, animus iras T.*

re-vomō, *ere, uī*, — zpět vyvrhnouti, vychrliti: *fluctūs V, carinas O.*

rēx, *rēgis, m.* [od km. *reg-*, srov. *lex* od *lego*] **a)** pův. ředitel, vládce, vladař, král: *acta non alio rege puertia H* narážka na hru chlapeckou: ‚*rex eris, si recte facies*' *H*; *populus late rex V* daleko široko vládnoucí; *ut rex maxumus privato homini gratiam deberem S* abych já — nejmocnější král — nebo: ač jsem král nejm.; *quidquid delirant reges H* vůdcové, ‚páni'; *rex Tarquinius C, Deiotarus rex C*; spec. král perský: *Alcibiadem a rege corruptum N*; vladař karthaginský (suffet): *Carthagine quotannis bini reges creantur N*; **b)** meton. pl. *reges* královští manželé: *controversiae regum C* Ptolomaia a Kleopatry; *ad tantae rei miraculum excitos reges L*; rodina královská: *post*

reges exactos L; králevic: *vulneratur rex Epiphanes T, Cyrum minorem, Persarum regem C*; b) přenes. o bozích, zvířatech i věcech neživ.: *rex Olympi, deum V = Iuppiter*; *aquarum O = Neptunus*; *umbrarum O = Pluto = infernus, Stygius V*; *amisso rege vagantur apes O* ztrativše královnu; *rex fluviorum Eridanus V, rex (vinorum) Phanaeus V*; mocný, boháč: *regum turres H*; *sive reges, sive inopes H, regibus hic mos est H*; *rex sacrorum, sacrificiorum C, sacrificus L* velekněz k návrhu pontifikovu doživotně volený; v opovržlivém sm. tyran: *decem regum species erat L*. Jako příjm v rodě Marciů a Rupiliů.

Rhadamanthus, *ī, m.* [Ῥαδάμανθυς] syn Jovův a Europin, bratr Minoův, soudce v podsvětí.

Rhaetī atd. viz *Raeti*.

Rhamnūs, *ūntis, f.* [Ῥαμνοῦς] ves v Attice u Euripu; adj. **Rhamnūsius**, *a, um* rhamnuntský: *Antiphon Cat*; **Rhamnūsia**, *ae* n. **Rhamnūsis**, *idis, f.* bohyně r. = *Nemesis*.

Rhamsēs, *is, ēn, m.* král egyptský v 15. stol. př. Kr.

Rhanis, *idis, f.* [ῥανίς kapka] nymfa z družiny Artemidiny.

rhapsōdia, *ae, f.* [ῥαψῳδία] zpěv básně Homerovy: *secunda N* = 2. zpěv Iliady.

1. **Rhēa (Rēa)**, *ae, f.* Silvia, dcera Numitorova, matka Romula a Rema.

2. **Rhea**, *ae, f.* [Ῥέα] dcera Urana a Země, choť Kronova, matka Diova; ztotožněna s asijskou Kybelou.

rhēda viz *raeda*.

Rhēgium viz *Rēgium*.

Rhēnus, *ī, m.* Rýn, pohraniční řeka mezi Gallií a Germanií; meton. *de te, Rhene, triumphus O* = nad Germány.

Rhēsus, *ī, m.* [Ῥῆσος] král thrácký přišedší na pomoc Trojanům, zabit Diomedem: *Rhesi Mavortia tellus V* = *Thracia*.

rhētor, *oris, m.* [ῥήτωρ] a) učitel výmluvnosti; b) řečník, krasořečník.

rhētoricē, adv. rhétorsky, řečnicky ozdobně: *disputare C, mortem alcis ornare C*.

rhētoricus, *a, um* rhétorský, řečnický: *ars C*; subst. **rhētorica**, *ae, f.* a **rhētorica**, *ōrum, n.* řečnické umění, řečnictví.

rhīnocerōs, *ōtis, m.* [ῥινό-κερως] nosorožec.

Rhinocolūra, *ae, f.* [Ῥινοκόλουρα] město obchodní na hranicích Egypta a Syrie, nyn. El-Ariš vých. od Port Saidu.

Rhintōn, *ōnis, m.* [Ῥίνθων] básník z Tarenta, jenž zpracoval látky tragické formou žertovnou.

Rhion, Rhium, *iī, n.* [Ῥίον] mys na sev. Peloponnesu na nejužším místě korinthského zálivu (naproti *Antirrhium*).

Rhīpaeus, Rhīphaeus, Rīphaeus, Rīpaeus, *a, um* [Ῥιπαῖος od ῥιπή bouřlivý vítr) ripajský: *montes, arces V* báječné horstvo na nejzazším severu evropském; *Eurus, pruinae V*.

Rhīzōn, *ōnis, m.* [Ῥίζων] město v nyn. zálivu katarrském, nyn. Risano; obyv. **Rhīzōnītae**, *ārum, m.*

rhō, neskl. *n.* [ῥῶ] písmeno *r*.

Rhoda, *ae, f.* město v sev.-vých. cípu Hispanie, nyn. Rosas.

Rhodanus, *ī, m.* řeka ve vých. Gallii, nyn. Rhône.

Rhodopē, *ēs, f.* [Ῥοδόπη] pohoří v Thrakii mezi údolím Hebru a Nestu, nyn. Despoto-Dagh; meton. m. Thrákie *V*; adj. **Rhodopēïus**, *a, um* rhodopský: *arces V*; *vates O* = *Orpheus*.

Rhodos (Rhodus), *ī, f.* [Ῥόδος] ostrov u jiho-záp. pobř. Malé Asie s městem téhož jmena; adj. **Rhodius**, *a, um* rhodský: *uva V, classis O*; *oratores C* (na R. slavná škola řečnická); obyv. **Rhodiī**, *ōrum, m.* Rhoďané.

Rhoetēum, *ī, n.* [Ῥοίτειον] mys v Troadě s městem téhož jm.; adj. **Rhoetēus**, *a, um* rhoetejský: *ora, litus V*; *ductor V* = *Aeneas*; *profundum O* = subst. **Rhoetēum**, *ī, n.* moře rhoetejské; **Rhoetēia**, *ae, f.* = Trojanka.

Rhoetus, *ī, m.* 1) Gigant Dionysem usmrcený *H*; 2) Kentaur *VO*; 3) druh Fineův *O*; 4) král Marsů *V*.

rhombus, *ī, m.* [ῥόμβος] a) vlk (kruhovité těleso), jehož užíváno k čarování *PrO*; b) kambala: *ilia rhombi H*.

rhomphaea viz *romphaea*.

Rhōsacēs, *is, m.* perský satrap, jenž bojoval s Alexandrem u Graniku.

rictus, *ūs, m.* a **rictum**, *ī, n.* otvor ústní, ústa, u zvířat huba, tlama.

rīdeō, *ēre, sī, sum* a) nepřech. smáti se, usmívati se; s dat. smáti se na něco, nad něčím: *risit Apollo H* nemohl se zdržeti smíchu, vypukl ve smích; *ridentem dicere verum H* žertem; neos. *dum ridetur fictis rerum H* co se tak smějeme; na někoho: *cui non risere parentes V, parvulus dulce ridet ad patrem Cat*; *tibi rident aequora H*; *muneribus aemuli H* vysmívati se; *mihi ille angulus terrarum ridet H* na mne se směje = líbí se mi; b) přech. smáti se, posmívati se, vysmívati se něčemu alqd.

rīdiculē, adv. a) ve smíchu, žertovně, žertem: *naturis aliorum r. indicandis risus moventur C*; b) k smíchu, směšně: *homo r. insanus C.*

rīdiculus, *a, um* a) smích vzbuzující, žertovný: *r. absorbere placentas H* jenž k smíchu (= až to smích vzbuzovalo) polykal; *homines ridiculi ex dolore C*; b) smíchu zasluhující, směšný: *ridiculum est* s acc. c. inf. *C*; *nascetur r. mus H*; subst. **rīdiculum**, *ī, n.* žert, vtip: *r. magnas secat* (v. t.) *res H* lehký vtip; *per r. dicere C* žertem.

rigeo, *ēre, uī, —* býti tuhý, ztuhlý, ztrnulý: *frigore, gelu CH*; *rigere omnibus corpora L* těla zimou ztuhla; *terga boum insuto ferro rigebant V* kůže (řemeny) volské se všitým železem trčely; *miratur loricam ex aere rigentem V* pevně kovaný; přenes. strměti: *Tmolus O*; trčeti (holý, tuhý): *sine frondibus arbos O*; *comae O* ježí se; býti nehybný: *nervi H.*

rigēscō, *ere, riguī, —* ztuhnouti, ztvrdnouti: *electra O, vestes indutae V* zimou; *puppis Alcinoi O* = zkameněti; *capilli riguerunt O* zježily se.

rigidus, *a, um* [*rigeo*] a) tuhý, ztuhlý, neohebný, pevný: *tellus V, aqua O* zmrzlá; *hasta, ensis V*; *saxum, silices O*; *crura C*; enall. *r. custos ruris O* = *Priapus*; b) strmý: *columnae O*, zježený: *capillus O*, nehybně vzhůru trčící: *quercus V*; c) přenes. tvrdý, neoblomný: *virtutis custos rigidusque satelles H, mens O* neúprosná; *vir rigidae innocentiae L*; d) drsný, otužilý: *Sabini, Getae H*; divoký, krutý: *Mars, ferae O.*

rigō, *āre, āvī, ātum* zavodňovati, zavlažovati: *tumidus rigat arva Nilus H, lucum fons L*; skrápěti: *ora lacrimis, fletu V*; arch. vodu rozváděti: *aquam Albanam per agros L.*

Rigodūlum, *ī, n.* město v Gallii v území Trevcrů, nyn. Ricol, Reol u Mosely.

rigor, *ōris, m.* [*rigeo*] a) tuhost, ztuhlost, tvrdost: *ferri V* oceli; *saxa ponere suum rigorem O*; *r. frigorum T* tuhost mrazů; b) přenes. neoblomnost, tvrdost, přísnost: *disciplinae veteris T*; hrubost mravů, neohrabanost: *te tuus iste r. decet O.*

riguus, *a, um* zavodňující: *amnes V*; zavodňovaný: *hortus O.*

rīma, *ae, f.* štěrbina, skulina: *per angustam rimam repere H*; *rimas agere C, ducere O* trhliny dostati, pukati; *ignea r. micans V* blesk mraky rozštěpující.

rīmor, *ārī, ātus sum* a) rozrývati, rozkopávati: *terram rastris V*; b) rozdírati: *vultur rimatur* (sc. *viscera*) *epulis V* rozdírá vnitřnosti k hodům; šťárati, prošťourávati, prohledávati: *humum pilis T*; přenes. *omnium secreta rimans T* slídíti.

rīmōsus, *a, um* [*rima*] plný štěrbin, skulin, děravý: *cymba V, fores Pr*; přenes. *auris H* člověka, jenž nepozorně poslouchá.

ringor, *ī, —* ústa rozevříti, zuby vyceniti; přenes. vztekati se, mrzeti se: *praetulerim scriptor delirus videri quam sapere et ringi? H.*

rīpa, *ae, f.* [srov. *ἐρείπω* intr. řítím se, *ἐρίπνη* sráz] a) břeh (říční): *ipse ego te ripis et recto flumine ducam V* podle břehů a toku řeky; *latet viator amnis ripis V* ve výmolech; výj. o břehu moř. *trementes verbere ripas H, parum locuples continente ripa H*; b) básn. proud: *per pice torrentes ripas adnuit V* při proudu styžském.

rīpula, *ae, f.* [demin. k *ripa*] malý břeh.

rīsor, *ōris, m.* posměváček.

rīsus, *ūs, m.* [*rideo*] a) smích: *r. populi C*; *risum movere C* smích vzbuditi, rozesmáti; *risum tollere H* do smíchu se dáti, ve smích propuknouti; *risui esse alci L* býti k smíchu; b) meton. předmět n. látka smíchu: *deus omnibus r. erat O, dare risus iocosque H*; c) výsměch, posměch: *deos irridens, qui risus . . C.*

rīte, adv. a) dle starého, předepsaného obřadu, pravoplatně, řádně, náležitě: *deos*

colere C; *bidentes mactare, exsequias solvere V*; *templa dicare O*; **b)** právem, po právu; správně: *quae potest appellari r. sapientia C, r. cliens Bacchi H* jsa právem; *si maxima Iuno r. vocor O*; **c)** vhod, ke štěstí: *r. secundarent risus V, r. propinques V*; **d)** dle starého zvyku, jak obyčej: *plaustra vagas r. trahunt domos H, religatos r. videbat carpere gramen equos V* jako obyčejně.

rītuālis, *e* náboženských obřadů se týkající: *libri C.*

rītus, *ūs, m.* **a)** náboženské ustanovení, posvátný řád, (posvátný) obřad: *morem ritusque sacrorum adiciam V*; **b)** zvyk, obvyklý způsob, obyčej: *ritus Cyclopum referre O* napodobiti; abl. **rītū** = na způsob, jako: *nymphe ritu succincta Dianae O* vysoko podkasaná jako D.; *fundunt tela crebra nivis ritu V* hustě jako sníh (když padá).

rīvālis, *is, m.* [*rivus*] (pův. soused u tekoucí vody) sok; přísl. *sine rivali amare HC* = milovati něco bezcenného.

rīvālitās, *ātis, f.* [*rivalis*] soupeřství; žárlivost.

rīvulus, *ī, m.* [domin. k *rivus*] potůček.

rīvus, *ī, m.* [srov. řeka] **a)** tok, proud: přenes. *fortunae H* (obraz od zlatonosného Paktolu); **b)** potok, potůček: *r. difficilibus ripis progressus Cs, tenuis fugiens per gramina H, inducit rivos sequentes V* ručí potoky, ručeje svádí; přenes. *sudor fluit rivis V*; **c)** zavodňovací příkop, struha, náhon: *claudite iam rivos, pueri V, rivos ducere O; effodere rivos T* odvodňovací kanály.

rixa, *ae, f.* hádka, váda, spor; rvačka: *super mero debellata H*; *concursu hominum r. ac prope proelium fuit L*; *iurgia primum, mox r. T; rixae sanguineae H.*

rixor, *ārī, ātus sum* hádati se, příti se, rváti se: *de lana caprina H.*

rōbīgō n. **rūbīgō,** *inis* [*robus* červenavý] **a)** rez: *exesa robigine pila V*; **b)** hnis na zubech: *livent rubigine dentes O*; **c)** rez obilní: *mala culmos ēsset r. V*; **d)** přenes. plíseň nečinnosti: *ingenium longa r. laesum torpet O*; **Rōbīgō,** *inis, f.* božstvo, jež vzýváno za odvrácení sněti obilné.

rōboreus, *a, um* [*robur*] z dubového dřeva, dubový: *pons O.*

rōbur (starší **rōbus**), *oris, n.* **a)** pův. **α)** dřevo dubové, pak tvrdé dřevo vůbec: *texamus robore naves V, annoso robore quercus VO*; *robore secto ingentem struxere pyram V* z dříví rozsekaného; dub jako strom: *agitata robora pulsant O, gens duro robore nata V*; **β)** meton. věci ze dřeva dubového: *in robore accumbere C* dubové lavice, lelchátka; *ferro praefixum V* dubové ratiště; *nodis gravatum V* dubový kyj, *r. aratri V* dubový pluh; *claudunt aeterna ferri robora V* dubová vrata železem okovaná; odt. pak zvl. žalář, vězení: *Parthus (timet) Italum r. H*; *in robore et tenebris exspirare L, r. et saxum minitari T*; **b)** přenes. **α)** tvrdost, bezcitnost: *illi r. et aes triplex circa pectus erat H*; **β)** síla, pevnost: *tantum roboris mihi est L* jsem tak silný; *imperatoris L* statnost; *pectus robore fultum O*; **c)** konkr. nejsilnější část předmětu, jádro, zvl. vojska: *quod fuit roboris, duobus proeliis interiit Cs, senatūs robur*; *peditum L, pubis V, veterani exercitus L*; přenes. východisko, základ: *hoc fuit initium salutis, hoc r. libertatis N, r. accusationis C.*

rōbustus, *a, um* [*robur*] **a)** z dubového dřeva, dubový: *fores, plaustra H*; **b)** pevný, silný, mohutný: *aetate robustior C, puer acri militiā H* otužilý; *animus, fortitudo C*; *hos fecit robustiores N* těmto dodala síly; *quattuor robustos filios Appius regebat C* mužného věku, dorostlé.

rōdō, *ere, sī, sum* **a)** hlodati, ohlodávati: *mures clipeos C*; *pollicem dente H* okusovati; přenes. *ferrum robigo O*; **b)** pomlouvati, zlehčovati: *absentem amicum H, in conviviis rodunt C* dobírají si, špičkují.

rogālis, *e* [*rogus*] hraniční: *flammae O* plameny hranice.

rogātiō, *ōnis, f.* [*rogo*] **a)** návrh zákona, návrh, předloha: *rogationem ad populum ferre Cs, lege aut rogatione C*; *inter accipiendas de suis commodis rogationes L* při schvalování návrhů o svých výhodách; *rogationis carmen L* text návrhu; **b)** prosba, žádost, vyzvání: *rogatio est gratiosissima, quae .. C.*

rogātiuncula, *ae, f.* [deminin. k *rogatio*] a) malý návrh zákona: *una r. C*; b) malý závěr, úsudek logický: *in hac esse r. delectatum C.*

rogātor, *ōris, m.* [*rogo*] a) navrhovatel zákona: *haec epistula non suasoris est, sed r. C*; b) sběratel hlasů v komitiích dozírající na odevzdávání hlasů: *vos r., vos diribitores, vos custodes fuisse tabularum C.*

rogātū [abl. od **rogatus*] na žádost: *Siculorum, tuo C.*

rogitō, *āre, āvī, ātum* opětovně se dotazovati: *alqm L*; *multa super Priamo V* na, stran P.; *a plerisque rogitantibus dimissi* (sc. *sunt*) *L* od většiny s otázkou . .

rogō, *āre, āvī, ātum* [srov. *rego*] pův. pro něco jíti, natažením ruky vziti; pak a) tázati se někoho na něco, po něčem alqm alqd, nepř. ot.; **rogātum**, *ī, n.* otázka: *ad r. respondere C*; b) úředně se tázati a to: v senátě: *sententiam r. alqm CL* dotazovati se někoho po jeho úsudku; ve sbrom. lidu: *populum, plebem, legem r. C* stran zákona (navrhovaného) lidu se tázati, zákon navrhovati; *provinciam alci r. C* podávati návrh na udělení, obsazení místa správce provincie; zvl. pak při volbě: *ad magistratus rogandos S* k volbě úředníků, *magistratum r. L* k volbě navrhovati, v komitiích dáti voliti; ve voj.: *milites sacramento rogare Cs* dáti přísahati, vyzvati k přísaze; c) prositi, žádati: *a Metello missionem S*; *hoc te r. C*; *otium divos H, Taurum de aqua C, ut de sua provincia decedat C, finem orandi faciat Cs*, u *O* též acc. c. inf.; spec. pozvati někoho: *alqm ad signandum testamentum Plin.*

rogus, *ī, m.* [od *rego* narovnati] hranice (dříví): *alqm in rogum imponere O*; *conscendit furibunda rogos V* = *rogum.*

Rōma, *ae, f.* Řím, hlavní město Latia, Italie a celé říše římské, zal. 753 př. Kr.; i jako bohyně uctívána: *Alabandenses templum urbis Romae se fecisse commemoraverunt ludosque anniversarios ei divae instituisse L*; adj. **Rōmānus**, *a, um* římský, jako subst. *m.* Říman, *f.* Římanka; **Rōmānī**, *ōrum, m.* Římané.

romphaea, též **rumpia**, *ae, f.* [ῥομφαία] dlouhý dvojsečný meč se stejně dlouhým jilcem jako čepelí (u Thráků).

Rōmulus, *ī, m.* syn Rhey Silvie a Marta, zakladatel a první král římský; jako adj. Romulův: *hasta Pr, ficus O*, básn. = římský: *tellus V, gens H*; adj. **Rōmuleus**, *a, um* Romulův: *ensis, urbs O*; **Rōmilius**, *a, um* název jedné tribue u *C*; **Rōmulidae**, *ārum, m.* básn. = Římané: *novum consurgere bellum Romulidis V.*

rōrārius, *a, um*, obyč. plur. **rōrāriī**, *ōrum, m.* [sc. *milites*] oddělení lehkooděnců začínající boj a ustupující potom za triarie.

rōridus, *a, um* [*ros*] zarosený.

rōrō, *āre, āvī, ātum* a) nepřech. rositi, rosu vydávati: *Aurora toto rorat in orbe O*; b) orositi, zarositi něco: *tellus rorata O, roratae rosae O*; c) kapati, po kapkách padati, býti vlhký: *rorabant sanguine vepres V*; *udaque roratas laurea misit aquas O* v jednotlivých kapkách; *rorantia astra V*; *rorantia pocula C* víno jen po kapkách vypouštějící.

rōs, *rōris, m.* a) pův. rosa: *gratissimus pecori V*; *nocturnum excipere rorem Cs*; b) přenes. vlhko, voda (kapající): *spargens rore levi V* = kapkami jako rosa; *qui rore puro Castaliae lavit crines H*; slzy: *stillabit amicis ex oculis rorem H*; mléko: *vitalis C*; krev: *sanguineus V*; balsám: *Syrius Tib, Arabus O*; c) spec. **rōs marīnus**, rozmarina; též *ros maris O* nebo pouhé *ros*: *rorem ministrare V.*

rosa, *ae, f.* [ῥόδον] růže jako keř i květ; kollekt. množství růží, věnce růžové.

rosārius, *a, um* růžový; odt. **rosārium**, *ī, n.* růžová zahrada.

rōscidus, *a, um* [*ros*] porosený: *māla V, poma Pr*; jako rosa v kapkách padající: *mella V, prūna O*; rosící, rosu vydávající: *dea O* = *Aurora*; *Iris r. pennis V*; *Hesperus O.*

Roscius, *a* rod řím. 1) *Sextus R.* z Amerie, Chrysogonem křivě obžalovaný z otcevraždy, hájen Ciceronem r. 80; 2) *Quintus R.* z Lanuvia, nejslavnější herec své doby, přítel Ciceronův; 3) *L. R. Otho*, tribun l. 67, původce zákona o 14 řadách sedadel pro jezdce, přítel Cice-

ronův; 4) *L. R. Fabatus*, legát Caesarův v Gallii.

Rōsea (Rōsia), *ae, f.* krajina u Reate v Sabinsku, nyn. *le Roscie*; adj. **Rōseus**, *a, um* rosijský: *rura V.*

rosētum, *ī, n.* růžová zahrada.

roseus, *a, um* [*rosa*] růžový, růžobarvý: *fucus Cat, bigae V, Phoebus V, equi Tib, labella Cat, os V.*

rōs-marīnus viz *ros.*

rōstrātus, *a, um* [*rostrum*] zobcem opatřený, ozdobený: *navis CT*; *columna rostrata L* mramorový sloup na foru řím., ozdobený zobci lodí dobytých v bitvě u Myl r. 260; *corona r.* čestný věnec zlatými zobci lodními zdobený: enall. *tempora navali fulgent rostratā coronā V* skráně zdobené.

rōstrum, *ī, n.* [*rodo*] a) zobák: *aves corneo rostro C*; rypák: *suis C*; čumák: *extento stringit vestigia rostro O*; b) zobec lodní: *rostro noceri non posse cognoverant Cs*; *navis rostro percussa N*; c) meton. *rostra* = řečniště (poněvadž bylo vyzdobeno zobci lodními ukořistěnými r. 338. u Antia): *non curia vires meas desiderat, non r. C*; *consul in r. ascendit L*; básn. místo celého fora: *frigidus a rostris manat per compita rumor H.*

rota, *ae, f.* [srov. něm. Rad] a) kolo: *aureae rotae O*; *ne currente rota funis eat retro H* (obraz vzatý na př. od studně s kolem): plur. = vůz: *e rotis urbem prospexit V, subdiderat rotas V* vůz sluneční; avšak i sing. *pedibusve rotave O*; spec. kolo na mučení: *in rotam beatam vitam non ascendere C*, kolo Ixionovo: *radiis rotarum districti pendent V, rota orbis Ixionii V* kroužící kolo I.; kruh hrnčířský: *currente rota cur urceus exit? H*: přenes. *elegi disparibus rotis O* jedoucí na nestejných kolech (hexametr a pentametr); b) válec k posouvání břemen: *turri subdiderat rotas V, materias subiectis rotis propellere T*; c) kruh a dráha kruhová: *ubi mille rotam volvere per annos V* tisíciletý oběh kruhový; *septima metam trivit r. Pr.*

rotō, *āre, āvī, ātum* v kruhu pohybovati, kroužiti, točiti něčím: *ensem V, fumum H, Iearchum more fundae O*; pass. a med. točiti se: *rotati poli O*; též akt. *saxa rotantia V* balvany točící se, válející se.

rotundē, adv. zaokrouhleně, odměřeně: *dicere C.*

rotundō, *āre, āvī, ātum* zaokrouhliti: *ad volubilitatem C*; přenes. o penězích: *mille talenta H* na 1000 tal. z.

rotundus, *a, um* [*rota*] a) kulatý, okrouhlý, oblý (jako kotouč): *scuta T, mutare quadrata rotundis H*; pak vůbec kulatý: *bacae H*; b) obr. v sobě zaokrouhlený, v sebe uzavřený: *fortis et in se ipso totus, teres atque r. H* (= mravně dokonalý dle stoické fil.); o řeči: *ore rotundo loqui H* zaokrouhleně; *r. constructio C.*

Rōxānē, *ēs, f.* [Ῥωξάνη] dcera pers. satrapy Oxyarta, choť Alexandra Vel.

rube-faciō, *ere, fēcī, factum* [*rubeo*] červeně zbarviti: *setas, tellurem sanguine O*; part. perf. zrudlý: *cornua rubefacta cruore O.*

rubeō, *ēre, —* a) býti červený, rudý, rdíti se: *vento rubet aurea Phoebe* (měsíc) *V, aviaria sanguineis bacis V, litus sanguine O*; zvl. rozpaky n. studem: *haerere homo, versari, rubere C*; b) stkvíti, lesknouti se: *prata novis coloribus V*; c) part. praes. **rubēns**, *ntis* červenající se, červený, rudý.

ruber, *bra, brum* [srov. ἐ-ρυθρός, rot, rudý] červený, rudý: *sanguis H, coccus H, aequor V* (sluncem); zvl. *mare Rubrum* moře Rudé; *Rubra saxa* osada etrurská sev. od Říma s kamennými lomy.

rubēscō, *ere, buī, —* [incboat. k *rubeo*] zardíti se, zrudnouti: absol. n. *alqd alqa re.*

rubēta, *ae, f.* jedovatá žába v křoví žijící: *rana rubeta Pr.*

rubētum, *ī, n.* [*rubus*] keř ostružinový.

rubeus, *a, um* [*rubus*] ostružinový: *virga V.*

Rubī, *ōrum, m.* město v Apulii, nyn. Ruvo.

Rubicō, *ōnis, m.* hraniční řeka mezi Italií (Umbrií) a Gallií, ústící sev. od Ravenny.

rubicundus, *a, um* [*rubeo*] jasně, ohnivě červený: *corna H*; červeně natřený: *Priapus O*; červenožlutý: *Ceres* (obilí) *V.*

rūbīgo viz *robigo.*

rubor, *ōris, m.* [*rubeo*] a) červeň, nach jako barvivo i barva; spec. nach tváře,

uzardění: *pudorem r. consequitur C*; odt. meton. stydlivost, stud: *ruborem et verecundiam incutere L*; **b)** důvod k zardění: hanba, pohana: *nil tua facta ruboris habent O, minor r. L, r. ac dedecus T.*

rubrīca, *ae, f.* [sc. *terra,* od *ruber*] červená hlinka, červený okr: *proelia rubricā picta aut carbone H.*

Rubrius, *a* rod řím. **1)** druh Verrův *C*; **2)** *L. R.*, senátor, odpůrce Caesarův *Cs*; **3)** *R. Gallus,* vojevůdce za Nerona a Vespasiana *T.*

rubus, *ī, m.* [*ruber*] keř ostružinový, ostružina (též plod u *Pr*).

ructō, *āre, āvī, ātum* a **ructor,** *ārī, ātus sum* [srov. *ἐ-ρεύγω*] říhati, krkati; přech. vyřihovati, chrliti: *versus H.*

ructus, *ūs, m.* říhání, krkání.

rudēns, *entis, m.* silný provaz, lano; *insequitur clamorque virum stridorque rudentum V*: přísloví: *rudentibus apta fortuna C* (‚na provaze závislý') = nejistý.

Rudiae, *ārum, f.* město v Kalabrii, rodiště Enniovo, nyn. Ruge; adj. **Rudīnus,** *a, um* rudijský, z R.: *homo C* = *Ennius.*

rudīmentum, *ī, n.* [*rudis*] první pokus, počátek, průprava: *dura belli V pueriles regni L.*

rudis, *e* **a)** syrový, surový, nezpracovaný: *hasta V* nehlazené; *r. indigestaque moles O* hrubá a nespořádaná změť; *lana O* nespředená; *campus V* nezorané; **b)** hrubý, drsný, neumělý: *forma ingenii impolita et r.*; *r. carmen H, vox incondita ac r. T*; **c)** nezkušený, nevzdělaný, neznalý: *r. belli H* nezkušený ve válečnictví; *r. agminum H* neznalý vojenství; *rudes anni T* doba mládí; vazby: absol., in alqa re, básn. alqa re, gen., ad alqd.

rudis, *is, f.* [sc. *virga, hasta*] hůl ke cvičení v šermu, rapír, končíř; jím vyznamenáváni vysloužilí gladiatoři na znamení propuštění: *rudem tam cito accepisti? C* = propuštění jsi dosáhl; *rude donari HO* = býti propuštěn.

rudō, *ere, īvī, ītum* řváti: o lvu a jelenu u *C*; *rudentem contorsit proram V* skřípající příď zatočil; o člověku: *Cacum rudentem telis premit V* řvoucího.

rūdus, též **raudus** a **rōdus,** *eris, n.* kousek hrubé massy, rudy n. kamene: *aeris acervi, cum rudera milites religione ducti iacerent, post profectionem Hannibalis magni inventi L*; sut: *ruderi accipiendo Ostienses paludes destinabant T.*

ruduscŭlum, *ī, n.* [demin. k *rudus* ‚kousíček kovu' v důvěrné řeči = malá suma peněz: *de rauduscŭlo quod scribis C.*

Rufrae, *ārum, f.* kampanské město na hranicích samnitských, nyn. Lacosta Rufaria.

Rufrium, *iī, n.* město Hirpinů v Samniu, nyn. Ruvo.

rūfulī, *ōrum, m.* tribuni vojenští, jež si volil sám vojevůdce (naproti tribunům voleným v komitiích, kteří sluli *comitiati.* Jméno pochází od jakéhosi Rutilia Rufa, původce tohoto zákona.

rūfus, *a, um* [srov. *ruber, ἐ-ρυθρός*] červenavý, světlečervený, ryšavý; jako jm. vlastní velmi časté příjmení v různých rodech.

rūga, *ae, f.* vráska; meton. = stáří: *rugae auctoritatem eripere C*; *r. tristis O* = zármutek; *rugis decipere C* vážným vzezřením.

Rugiī, *ōrum, m.* národ germánský při ústí Odry (nyn. ostrov Rügen, Rujana).

rūgōsus, *a, um* [*ruga*] vrásčitý: *spadones H, senecta Tib*; přenes. kostrbatý, rozrytý: *adspeximus formicas rugoso servantes cortice callem O*; *r. frigore pagus H* (o obyvatelích města Mandely mrazem zmořených); scvrklý, svraskly: *palmae O.*

ruīna, *ae, f.* [*ruo*] **a)** jako děj: sřícení se, spadnutí, pád: *ruinam dare V* sřítiti se = *ruinas facere H*; *iumentorum sarcinarumque L*; *caeli r. V* ‚sřícení nebe', prudký lijavec, průtrž mračen; **b)** přenes. pád, zkáza: *illa r. rei publicae C, fortunarum C* zkáza finanční, *soceri T* pád (politický), *patriae O* záhuba; *illa dies utramque ducet ruinam H* oba nás usmrtí, nás obou smrt přivodí; **c)** konkr. zřícenina, trosky, ssutina: (v tomto význ. ob. pl.): *ruinae Thebarum, templorum L, Pergameae V.*

ruīnōsus, *a, um* **a)** pádem, sřícením hrozící, na spadnutí: *aedes C*; **b)** sřícený: *domus O.*

Rullus, *a* příjm. v rodě Serviliů, zvl. *P. Servilius R.*, proti němuž měl Cicero své tři řeči agrární.

Rūmīna, *ae, f.* [*rumen* prs] bohyně kojenců uctívaná v chrámě poblíže fíku ruminalského (*ficus Ruminalis L*), pod nímž prý vlčice kojila Romula a Rema.

rūminātiō, *ōnis, f.* přežvykování; přenes. opakování rozmluvy.

rūminō, *āre, āvī, ātum* [od *ruma* požerák, hltan] přežvykovati: *pallentes herbas V.*

rūmor, *ōris, m.* **a)** šumot, hukot, zvl. pokřik, volání: *rumore secundo VHT* za hlučného souhlasu; **b)** (nezaručená) zvěst, zpráva, pověst, hlas: *noenum rumores ponebat ante salutem C* tyto liché povídačky; *si quis quid rumore aut fama acceperit Cs*; *rumores incerti CT*; *r. occisi regis Cu* o vraždě krále; acc. c. inf., de alqa re; **c)** hlas lidu, veřejné mínění: *totam opinionem parva nonnumquam commutat aura rumoris C*; *claro apud vulgum rumore esse T* míti dobrou pověst; naop. *rumore malo flagrare H, adversus r. T*; pomluva: *quos r. asperserat Cu*; *plebis rumorem affectare T* pochvalu vyhledávati.

rumpia viz *romphaea.*

rumpō, *ere, rūpī, ruptum* **a)** zlomiti, rozlomiti, roztrhnouti, přetrhnouti: *vincula C catenas H*; *nubila V*; *teretes plagas H*; *rupit inguen aper O* rozpáral; *rupit praecordia ferro O* prolnal; *ilia Cat*; *fertur per stagna ruptā ferventia terrā O* po jezerech vroucích trhlinami země; *pontem L* strhnouti; *frigore saxa rumpit hiems V* skály trhá; *gladio lora Cu* přeseknouti; *radices solo, funem ab litore V* vytrhnouti, utrhnouti; **b)** pass. prasknouti, na prasknutí se namáhati: *cantando rumpitur anguis V*; *miser rumperis (irā) H, rumpantur iniqui Pr* ať puknou; *non si te ruperis, par eris H*; *invidiā rumpantur ilia V*; i akt. lze tak přeložiti: *rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua H* pukl potomek Jarbův, an závodil s jazykem Timagenovým (= zlý jazyk jeho jej zničil); **c)** proraziti, protrhnouti: *ordines, aciem L, media agmina V, proelia admisso equo Pr*; *maria obices V*; *postes V* vylomiti; *viam ferro V, cuneo L* cestu si raziti; *aditus V* přístup si zjednati; *fontem O* ze země) vyraziti; *ceu rupto turbine venti confligunt V* jako když strhne se vítr a větry se srazí; *tantus se nubibus imber ruperat V* strhl se liják; *radii se rumpunt V* vyrážejí, prorážejí; *vocem r. VT* vyraziti; **d)** poškoditi, zmařiti, zničiti, zrušiti: *nec rupit tamen fati necessitatem L* nebyl s to, aby zmařil; *foedera LCH, fidem LV* slovo zrušiti, *pacem V, ius gentium L*; *reditum alci H* zmařiti, zameziti; *imperium Cu* poslušnost odepříti, *T* rozkaz přestoupiti; **e)** přerušiti: *silentia VHO, moras, otia, somnum, sacra V, carmina Tib.*

rūmūsculus, *ī, m.* [demin. od **rumos* = *rumor*] jalové povídání: *rumusculos aucupari C* bezvýznamný tlach.

ruō, *ere, ruī, rŭtum* (sic *rūta caesa*), *ruitūrus* **I** [srov. č. ruch, rychlý, ὄρνυμι] řítiti se, spěchati, páditi, kvapiti, valiti se: *flumina per campos O*; *Rhenus in Galliam T*; *huc omnis turba ruebat V, in aquam caeci ruebant L*; *ruebant laxatis habenis aurigae Cu* hnali se; *ad portas T*; *ruit aequore turbo V* řítí se, rozpoutává se vichr; *legio sustinuit ruentes T* útočící; přenes. hnáti se do něčeho (o nerozvážném jednání): *consules in servitium T*; *ad interitum voluntarium C*; *ad seditiones T*; ukvapiti se: *emptorem ruere pati, in agendo, in dicendo r. C*; *quo scelesti ruitis? H* kam se ženete?; **II** [srov. *ruina, ingruo, congruo,* homer. ἔχραον] řítiti se, padati, bořiti se: *templa deum H, ruebat murus L*; *ruit imber aethere toto V*; *caedebant pariter pariterque ruebant V* vraždili stejně a stejně padali (pod ranami); obr. *ruere illa non possunt, ut haec non concidant C* není možno, aby úpadek peněžnictví v Asii neměl za následek pád peněžnictví v Římě; *ruens imperium H* upadající; — přech. **a)** sbořiti, skáceti, strhnouti: *molem V, cumulos harenae V*; **b)** s sebou strhnouti: *atram nubem ad caelum V*; **III** [srov. rýti, rov] rýti, vyrývati, rozrývati: *spumas salis aere V* ‚pěny mořské rozrývati' = plouti; *confusa ruebant ossa focis V* vyhrabujíce sbírali kosti; *aeris acervos H* shrnouti, nahrnouti; starož. formule **rūta caesa** ‚vyryté a skácené', hrubý, nezpracovaný materiál statku, jejž si při prodeji majetník podržuje: *fundum vendere rutis caesis exceptis C.*

rūpēs, *is, f.* [*rumpo*] skála, zvl. příkrá, srázná, skalisko: *cum ex omnibus par-*

tibus altissimas rupes haberet Cs; *cavae r. V* sluje, dutiny skalní; též úskalí: *r. pelagi V*; *in rupes protrusit asellum H* do propasti.

Rupilius, *a* rod říms. 1) *P. R.*, konsul r. 132; od něho dvě *leges Rupiliae*; 2) *A. R.*, lékař za doby Ciceronovy; 3) herec, vrstevník *C*; 4) *P. R. Rex* z Praeneste, vrstevník Horatiův ●ktavianem proskribovaný.

ruptor, *ōris, m.* [*rumpo*] rušitel: *foederis, indutiarum L, pacis T.*

rūri-cola, *ae* [*rus colo*] jako adj. i subst. pole vzdělávající, vzdělavatel pole na venkově bydlící: *Phryges O* = fryžští sedláci; *Fauni O, deus O* = *Priapus*; *ruricolam mactare O* = *bovem.*

rūri-gena, *ae,* na venkově narozený, venkovan.

rursum (rursus), adv. [z *revorsum, revorsus*] a) zpět, nazpět: *r. reverti, se recipere Cs*; b) opět, znova: *r. instare et proelium redintegrare Cs, r. aliam in partem fugam petebant Cs, cohortes subsidiariae ternae et r. aliae totidem Cs*; c) s druhé strany, zase, naopak, naproti tomu: *primum Metellum esse rati . .; deinde r. Iugurtham S*; *ut illae superiores . .; sic hae r. C*; *casum neque ambitiose neque per lamenta r. . . tulit T.*

rūs, *rūris, n.* a) venkovský statek, pole: *rus colere Hirt*; *laudato ingentia rura, exiguum colito V*; *paterna rura bobus exercet suis H*; b) venkov naproti městu: *rure frui O, ruris amatores H*; vazby: na venkov: *rus ire Terentius*; na venkově: *ruri esse, habitare C*; z venkova: *rure redire Pl*; pozd. *rure* též na venkově: *rure mori L, rure esse H*; c) meton. = *rusticitas* venkovská prostota, neohrabanost: *pleni ruris et inficetiarum H*; *hodieque manent vestigia ruris H.*

Ruscīno, *ōnis, f.* 1) město v Gallii u Pyrenejí, nyn. Rousillon; 2) přístav v Africe blíže neznámý.

ruscum, *ī, n.* nebo **ruscus,** *ī, f.* listnatec, chřestovitý polokeř, z jehož tenkých prutů dělají se v Italii košťata.

Ruscllae, *ārum, f.* město v Etrurii; adj. **Rusellānus,** *a, um* rusellský: *ager L*; obyv. **Rusellānī,** *ōrum, m.* Rusellané.

russus, *a, um* červený: *gingiva Cat.*

rūsticānus, *a, um* venkovský: *vita C*; *vir, homo C* = venkovan, sedlák; *homines multum rusticani C* velmi ‚selští'.

rūsticātiō, *ōnis, f.* pobyt na venkově.

rūsticē, adv. selsky, neobratně: *facere C*; *rusticius tonso toga defluit H* po selsku ostříhanému.

rūsticitās, *ātis, f.* venkovská prostota, přímost: *multum rusticitatis antiquae retinet Plin*; obyč. venkovská neohrabanost, nesmělost, upejpavost: *r exuenda est O, vultus sine rusticitate pudentes O.*

rūsticor, *ārī, ātus sum* na venkově pobývati: *haec studia nobiscum rusticantur C.*

rūsticulus, *ī, m.* [demin. od *rusticus*] sedláček: *r. non incautus C.*

rūsticus, *a, um* [*rus*] a) venkovský, selský: *praedia, vita C*; *mus, sedulitas O*; subst. venkovan, sedlák: *agricola et r. C*; *omnes urbani, rustici C*; *illi fortes viri, sed rustici ac milites C* prostí venkované a vojáci; b) prostý ve šp. sm., neohrabaný, nemotorný, nevzdělaný: *homo agrestis et rusticus C, rustica Musa H*; subst. selský troup, hrubián: *r. es, Corydon V*; *quid flebam rustica? O.*

rūta caesa viz *ruo.*

Rūtēnī, *ōrum, m.* národ gallský v Aquitannii s hl. m. Segodunum, nyn. Rodez.

Rutilius, *a* rod říms. 1) *P. R. Rufus,* řečník a dějepisec, žák Panaitiův, přítel Laeliův a Scipionův, r. 109 legát proti Jugurthovi; 2) *P. R. Lupus,* tribun l. r. 56, r. 48 místodržitel Achaie.

rutilō, *āre, āvī, ātum* [*rutilus*] na červeno barviti: *comas, capillos LT*; červenavě, zlatově zářiti: *arma V.*

rutilus, *a, um* zlatožlutý, červenavě žlutý, rusý: *ignis V*; *capilli O, comae T*; *ortus O.*

rutrum, *ī, n.* [*ruo*] rýč, lopata.

Rutulī, *ōrum, m.* národ v Latiu s hl. m. Ardeou; sing. *Tros Rutulusve V* = *Turnus*; adj. **Rutulus,** *a, um* rutulský: *sanguis, rex, acies V*

S

S jako zkratek: *Sextus*; jako číslo: *semis* (= *dimidium assis*); odt. *HS* = *IIS duae libraе et semis* = *sestertius*; *S. C. senatūs consultum*; *S. P. Q. R. senatus populusque Romanus*; *SPD salutem plurimam dicit.*

Saba, *ae, f.* [Σάβαι] město ve Šťastné Arabii, proslulé kadidlem; adj. **Sabaeus**, *a, um* sabský, básn. = arabský: *tus V, terra OH* = Arabie; **Sabaea**, *ae, f.* [sc. *terra*]; obyv. **Sabaeī**, *ōrum, m.* Sabané, bohatstvím proslulí.

Sābāte, *is, n.* močálovitá krajina v Etrurii nedal. Vej; adj. **Sābātīnus**, *a, um* sabatský: *tribus L, lacus C*; obyv. **Sābātīnī**, *ōrum, m.*

Sabāzius, *iī, m.* [Σαβάζιος] příjmení Dionysovo (pův. božstvo asijské); odt. **Sabāzia**, *ōrum, n.* slavnost Dionysova.

sabbata, *ōrum, n* [σάββατα] sabbat, sobota, sváteční den židovský; *tricesima s. H* sobotní svátek novolunní (t. j. novoluní sedmého měsíce Tišri = října).

Sabbata, *ōrum, n.* viz *Savo.*

Sabellī, *ōrum, m.* [demin. k *Sabini*] menší národové původu sabinského a národové oskicko-sabinští; sing. *Sabellus* nazývá sebe *H* jakožto majitel statku v Sabinsku; adj. **Sabellus**, *a, um* sabellský, sabinský: *pubes, mater, veru V*; *anus H* marsická čarodějnice; *carmina H* čarovná říkadla; **Sabellicus**, *a, um*: *sus V.*

1. **Sabīnus**, *a, um* sabinský: *ager C, virgines L, silva H, gens O*; *herba Sabina O* jalovec, jehož uživáno k vykuřování; **Sabīnum**, *ī, n.* (sc. *vinum*) víno sabinské; **Sabīnus**, *ī, m.* Sabiňan; **Sabīna**, *ae, f.* Sabinka; básn. *Sabini* = Sabinsko n. statek Horatiův v Sabinsku: *satis beatus unicis Sabinis H.*

2. **Sabīnus**, *a* příjm. v někol. rodech říms., zvl. *S.*, přítel Horatiův; *A. S.* básník, vrstevník Ovidiův; *Poppaea Sabina*, choť Neronova i její matka.

Sabis, *is, m.* řeka v Belgii, přítok Mosy, nyn. Sambre.

Sabrīna, *ae, f.* řeka v Britannii, nyn. Severn.

sabulum, *ī, n.* hrubý písek.

1. **saburra**, *ae, f.* písek jako lodní přítěž.

2. **Saburra**, *ae, m.* vojev. krále Juby.

Sacae, *ārum, m.* Sakové, kočovní kmenové v Asii sev. od Persie; sing. *Sacēs, ae, m.*

sacculus, *ī, m.* [demin. k *saccus*] sáček na peníze: *s. est plenus aranearum Cat*, k filtrování vína *C.*

saccus, *ī, m.* [σάκκος, odt. Sack, žok] pytel, vak, měch (na obilí a na peníze *CH*).

sacellum, *ī, n.* [demin. *secrum*] malé obezděné místo s oltářem, kaple, kaplička, svatyňka.

sacer, *cra, crum* [srov. *sancio*] α) božstvu nějakému posvěcený a proto nedotknutelný (tabu), posvátný, svatý, zasvěcený někomu (*alcis* n. *alci*): *locus* naproti *profanus N*; *mons Sacer CL* ‚Svatá hora', pahorek u via Nomentana 4½ *km* od Říma; *Sacra via* ulice v Římě, vedoucí přes Velii a forum na Kapitolium; *pastoribus sacra quercus L* od pastýřů za posvátný pokládaný, u pastýřů posvátný; *sacer Cereri V* kněz Cerefin; β) božstvu propadlý, kletý, prokletý, zlořečený: *eius caput Iovi sacrum esset L*; *is intestabilis et s. esto H*; přenes. *auri sacra fames V* kletý hlad po zlaté; *immerentis fluxit Remi s. cruor* = *H expiandus*; *sacer ignis V* růže (nemoc). Subst. **sacrum**, *ī, n.* a) věc posvátná, svátost: *Iunonis sacra ferre H* posv. nádoby; *sacra auferre, condere, celare L, sacrum clepere C*; zvl. obětní předmět, obět: *s. cremare, tangere L*; obraz, socha: *penetralia cum sacris OV*; posvátné místo, svatyně: *Veneris sacra petere O*; posvátný zpěv: *sacra canunt V* obětní hymny; *in tua sacra redi O* vrať se k svým zpěvům; b) úkon posvátný, obět, bohoslužba: *cetera sacra pontificis scitis subiecit L, s. facere, perpetrare L* obět konati; *coeptis stabat proxima sacris O* stál nejblíže oltáře, na němž počínala obět; *occulta, arcana s. CH* tajná bohoslužba; *solemnia s. C* slavnosti náboženské: *s. publica* naproti *privata* státní a rodinné bohoslužby.

sacerdōs, *dōtis, m. f.* [*sacer* a koř. **dhējō* (klásti, činiti, srov. *feci*)] osoba konající obět (= *sacrificus*), kněz, kněžka *s. maximus C* nejvyšší kněz; *Phoebi Triviaeque s. V* = *Sibylla*; *Troica s. H* = *Ilia* = *regina s. V.*

sacerdōtium, *ī, n.* úřad, hodnost kněžská, kněžství.

Sacēs viz *Sacae.*

sacrāmentum, *ī, n.* [*sacro*] pův. peněžitá suma, záruka, kterou skládaly obě strany ve při civilní (bývala ukládána na něj. posv. místě); pak meton. p ř e, p r o c e s: *iniustis sacramentis alienos fundos petere C, s. iustum iudicare C*; — ve voj. p ř í s a h a s l u ž e b n í: *alqm obligare militiae sacramento, sacramento p etatis obstricti Cu*; *s. dicere mil tes iubet Cs*; pak p ř í s a h a: vůbec: *non ego perfidum dixi s. H*; meton. služba vojenská: *longum s. T.*

Sacrānus, *a, um* sakránský (Sacrani kmen kolem Ardeje): *acies V.*

sacrārium, *iī, n.* [*sacer*] místo k uschovávání posvátných předmětů, svatyně, chrám, kaple; též místo, kde se konaly něj. obřady; přenes. *s. scelerum C.*

sacrātus, *a, um* [vl. part. perf. od *sacro*] posvěcený, posvátný, svatý: *iura Graiorum V*; *manus O*; *milites L* smrti zasvěcení (kteří se zavázali bojovati, až padnou).

sacri-cola, *ae, m. f.* obětník, obstaravatel obětí, kněz.

sacri-fer, *a, um* posvátné předměty nesoucí, vezoucí: *rates O* Penaty trojské.

sacrificātiō, *ōnis, f.* [*sacrifico*] obětování.

sacrificium, *iī, n.* [*sacrifico*] obět.

sacrificō, *āre, āvī, ātum* [*sacrificus*] obět konati, obětovati: někomu něco alci alqa re, zř. alqd; též neos. pass.

sacrificulus, *a, um* [demin. k *sacrificus*] obětí konající, obyč. *rex s., vates s. L* vrchní obětník, velekněz; subst. *sacrificuli ac vates L* obětníci.

sacri-ficus, *a, um* [*sacra facere*] α) obětí konající: *rex L* = *sacrificulus*; β) obětní: *dies, securis, ritus O*; *os s. O* řeč kněží, obětníků.

sacri-legium, *iī, n.* svatokrádež α) jako krádež posvátných předmětů: *s. prohibere L, s. Neronis T*; β) jako rušení náboženství: *sacrilegii damnatus N.*

sacri-legus, *iī, n.* [*sacra legere*] (sbírající a odcizující posvátné věci, svatokrádežný; subst. svatokrádce; *sacrilegorum numero haberi N*; *non sacrilegum, sed hostem C*; přenes. bohaprázdný, bezbožný, zločinný: *manus HO, feminae O.*

Sacri-portus, *ūs, m.* 1) městečko u zálivu tarentského; 2) m. nedaleko Praeneste.

sacrō, *āre, āvī, ātum* a) božstvu zasvětiti, věnovati: *aras, laurum Phoebo V*; *sacratae rite pecudes V, templum V*; b) vůbec věnovati, určiti: *quod nobis sacrasti C*; *hunc honorem ei Iuppiter sacravit V*; c) nesmrtelným učiniti, zvěčniti: *alqm Lesbio plectro H*; *eloquentia Catonis sacrata scriptis omnis generis L*; d) smrti zasvětiti: *caput L*; e) nedotknutelným učiniti: *foedus L, legem C*; *lex sacrata LC* na jehož přestoupení určen trest.

sacrō-sanctus, *a, um* ‚obětí posvěcený', svatostí chráněný, nedotknutelný: *magistratus, potestas tribunicia L, possessiones C*; *memoria alcis Plin* svatá.

Sadalēs, *ae, m.* kníže thrácký, syn Kotya III.

saecularis, *e* [*saeculum*] stoletní: *ludi T* uspoř. Augustem r. 17. př. K.; k nim napsal Horatius *carmen saeculare* píseň k slavnosti, oslavě století.

saeculum (saeclum), *ī, n.* a) v ě k lidský, p o k o l e n í, r o d, koleno (generace): *ex hac parte saecula plura numerantur quam ex illa L, serit arbores, quae alteri saeculo prosint C*; b) v ě k vůbec, d o b a: *illustrari saeculum suum eiusmodi exemplo arbitrabatur Plin*; *huius saeculi insolentiam vituperabat C*; přenes. d u c h č a s u: *corrumpere et corrumpi saeculum vocatur T* nazývá se ‚státi na výši doby' n. ‚kráčeti s duchem času'; c) s t o l e t í: *aliquot saeculis post C*; *saeculo festas referentes luces H*; neurčitá d l o u h á ř a d a l e t: *longo putidam saeculo H, bello egregia per saecula gens V*; meton. l i d é n ě j a k é d o b y: *saeculorum reliquorum iudicium C, impia aeternam timuerunt saecula noctem V.*

saepe, adv. *saepius, saepissimē* [adj. **saepis* stlačený, srov. *saepes*] často, zhusta, mnohdy; opětovně, opět a opět: *clamitare Cs*; *deorum s. praesentiae C*

častá zjevení bohů; *quam saepissime C* co možná často.

saepenumerō, adv. v mnohých případech, častokrát, zhusta: *s. admirari soleo tuam sapientiam C.*

saepēs, *is, f.* [srov. *saepe*] plot, ohrada *densissima Cs*; hradba: *scopulorum C.*

Saepīnum, *ī, n.* [*saepes*] městečko v Samniu u Beneventa, nyn. Sepino.

saepiō, *īre, psī, ptum* [srov. k *saepe*] ohraditi, plotem, zdí obehnati: *sepulcrum saeptum vepribus C*; zahaliti: *gradientes aëre V*; obestříti: *oculos membranis C*; obklíčiti: *feram coronā venantum V*; zatarasiti: *vias L, vallum arboribus L*; obehnati: *oppidum operibus C*; opevniti: *castellis castrisque C*; zvl. přenes. uzavříti, obklopiti něčím a tím chrániti: *iure civili, legibus C, pudicitiā T, praesidiis philosophiae C.*

saeptum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *saepio*] a) ohrada: *beluas saeptis tenere C*; *fragmenta saeptorum et fustes C*; b) zvl. plur. ohrada pro dobytek, salaš, stáj: *multa victima exit saeptis V*; šrauky v komitiích pův. dřevěné na foru, od Caesara *saepta marmorea* na poli Martově: *populum ius est includere saeptis O*; básn. *intra saepta domorum V* uvnitř domu.

saeta, *ae, f.* (*sēta*) [srov. č. síť, něm. Saite] žíně, štětina, vůbec dlouhá srst zvířecí: *gladium saetā equinā aptum C*; o lvu, hověz. dobytku, kanci, přenes. o člověku.

saeti-ger, *a, um* štětinatý: *sus VO, pecus O*; jako subst. *O* štětináč (kanec).

saetōsus, *a, um* [*saeta*] štětinatý: *aper V. verbera Prop* z kozích chlupů.

saevē, adv. prudce, zuřivě: *ventis agitari H.*

saeviō, *īre, iī, ītum* zuřiti, vztekati se, zuřivě si vésti: krutě, zle řáditi: *anguis V, lupus O*; vůči čemu: *aper in pecudes O, accipiter in aves O*; *saevit canum latratus V* psi zuřivě štěkají; přenes. o člověku: *saevit animis ignobile vulgus V*; *ne saevi, magna sacerdos V* nerozčiluj se, nehněvej se; spec. *in se s. OT* na sebe ruku vložiti; o věcech: *mare S, pelagus T, ventus Cs*; i abstr. *amor ferri V, ira in alqm O.*

saevitia, *ae, f.* [*saevus*] zuřivost: *hostium S*; přísnost: *heris infamulos adhibenda est C, Appii L*; zpurnost: *Hiempsalis S*; ukrutnost: *faeneratorum S*; o věcech: prudkost: *hiemis S, undae O*; zuřivost, bouřlivý stav: *maris Cu, pelagi O*; *annonae T* ukrutná drahota.

saevus, *a, um* zuřivý, divoký, vzteklý (o stavu dočasném; *ferus* vlastnost trvalá): *leaena V, canes Pr, ferae O, beluae H*; o lidech ukrutný, krutý, přísný, rozhněvaný: *hostis O, Iuno V, Proserpina H*; *Aeneas s. in armis V* strašlivý; *pater O* přísný; *Achilles ambobus V* na oba rozhněvaný; o věcech: *mare SOV* bouřlivé; *arma V* hrozná; *ignes Pr* zuřící; *Orion V* bouře působící; *falx Priapi Tib* strašný; *venenum V* prudký, *ventus CL*; *militia H* strohá, přísná; *pugna L, paupertas H* krutá; pod. *imperium S*; *saeva pati S* ukrutnost snášeti; *ab obice saevior ibat O* hrázi se více bouřil.

sāga, *ae, f.* viz *sagus.*

sagācitās, *ātis, f.* [*sagax*] bystrost čichu, čenichavost: *narium C* o psech; přenes. bystrozrak, důvtip, ostrovtip: *qua est sagacitate in his rebus C.*

sagāciter, adv. bystře: *sagacius odoror H*; přenes. chytře, důvtipně: *moti sunt L.*

sagana, *ae, f.* [*saga*] čarodějnice, u *H* jm. vl.

Sagaris, *is, m.* (též **Sangarius**) řeka v M. Asii, nyn. Sakari; **Sagarītis,** *idis, f.* víla Sagaria, do níž se zamiloval Attis.

sagātus, *a, um* [*sagum*] ve vojenském plášti: *prodire C.*

sagāx, *ācis* [*sagio*] a) bystře větřící, čenichající: *canes C*; *sagacior anser O* lépe slyšící, bystřejší; b) přenes. duševně bystrý, bystrozraký, důvtipný, chytrý: *mens C, sagaces hospites H*; s gen. *utilium s. rerum H, ad suspicandum C*; básn. inf.

sagīna, *ae, f.* a) krmení: *anserum Varro*; *multitudinem saginā tenere C*; b) konkr. krmě, pokrm, strava; žrádlo, píce: *saginā gravis T, gladiatoria s. T, immunda Pr.*

sagīnō, *āre, āvī, ātum* opásti, krmiti: *porcum Pr, corpus Cu*; přenes. *qui rei publ. sanguine saginatur C* z krve obce tyje; *servagies sestertio saginatus T* obohatil se o . . .

sāgiō, *īre,* — bystře vnímati (čichati, větřiti); přenes. duševně bystře viděti: *sagire est sentire acute C.*

sagitta, *ae, f.* šíp, střela; meton. *Aeneas, quamquam tardante sagitta, insequitur V* ač rána (šípem způsobená) zdržovala.

sagittārius, *a, um* [*sagitta*] šípy (a tedy i lukem) ozbrojený; jako subst. lučištník; kollekt. *egues s. T* jízdní lučištníci; jako souhvězdí Střelec.

sagitti-fer, *a, um* šíponosný: *pharetra O; Parthi Cat, Geloni V* = lukostřelci.

sagitti-potēns, *tis* souhvězdí Střelce.

sagittō, *āre, āvī, ātum* [*sagitta*] šípy stříleti.

sagmina, *um, n.* [*sacer, sancio*] svazečky posvátné trávy natrhané na hradě tím., jež vyslance činily nedotknutelnými.

Sagra, *ae, m., f.* [Σάγρα, Σάγρας] řeka v Bruttiu, nyn. Sacriano.

sagulum, *ī, n.* [demin. k *sagum*] pláštík, plášť vojenský.

sagum, *ī, n.* vlněný šátek, plachetka, plaid; plášť, zvl. vojenský: *tegumen omnibus s. fīgulā aut spinā consertum T* o kroji starých Germánů; *saga sumere C* = zbraně se chopiti = *ire ad saga C; in sagis esse C* býti ve zbrani.

Saguntia viz *Segontia.*

Saguntum, *ī, n.* nebo **Saguntus,** *ī, f.* [Σάγουντον] Sagunt, město na vých. pobř. Hispanie sev. od Valencie, nyn. Murviedro (*murus vetus*); adj. **Saguntīnus,** *a, um* saguntský: *clades, rabies L,* obyv. **Saguntīnī,** *ōrum, m.* Sagunťané.

sāgus, *a, um* [srov. *sagio, sagax*] věštný, prorocký: *anus C;* subst. **sāga,** *ae, f.* věštkyně, čarodějka, čarodějnice.

Saïs, *is, f.* [Σάϊς] staré hl. m. dolního Egypta, nyn. ves Sa-el-Haggar; obyv. **Saïtae,** *ārum, m.* Saiťané.

sāl, *salis, m.* [srov. ἅλς ze *σαλ-ς, sůl, Salz] a) sůl, slaná voda, moře: *panis cum sale H; sal niger H* dobývaná z popelu dřevěného k nakládání ryb; *spumas salis aere ruebant V* pěny mořské okovanou přídou rozrývali; *assiduo sale saxa sonabant V* mořským příbojem; b) přenes. duševní bystrost, vtip, humor: *versus habent salem Cat* říz; *sale et facetiis Caesar vicit omnes C; Lucilius urbem multo sale defricuit H* zžíravým vtipem; c) dobrý vkus: *plus salis quam sumptus habebat N;* obr. *Bioneis sermonibus et sale nigro H* narážka na otce Blonova jako obchodníka s naloženými rybami.

Salācia, *ae, f.* mořská bohyně, choť Neptunova; meton. moře.

Salamis, *īnis,* acc. *īna, f.* [Σαλαμίς] 1) ostrov v zálivu saronském naproti Athénám a Eleusině, sídlo Telamonovo, bitva r. 480; 2) město na Kypru; adj. **Salamīnius,** *a, um* salaminský; obyv. **Salamīniī,** *ōrum, m.* Salaminští.

Salapia, *ae, f.* město v Apulii sev.-záp. od ústí Aufida, nyn. ves Salpi; obyv. **Salapīnī,** *ōrum, m. C* a **Salapitānī,** *ōrum, L.*

salārius, *a, um* [*sal*] solní: *annona L* roční výnos monopolu solního; *via Salaria L* n. prostě *Salaria C* silnice na levém břehu Tiberu, po níž sůl ze solnic ostijských dopravována do měst sabinských; subst. **salārius,** *ī, m.* obchodník solí; **salārium,** *ī, n.* pův. dávka solní vojákům, pak částka peněžitá za ni; za doby cís. služné úředníků a mzda soudců.

Salassī, *ōrum, m.* obyv. Alp v nyn. Savojsku.

salāx, *ācis* [*salio*] vl. ‚skákavý' o zvíř. vzhl. k pudu pohlav., bujný, chlipný, vilný: *aries O.*

salebra, *ae, f.* [*salio*] kostrbatá, nerovná cesta: *qui queritur salebras H;* přenes. drsnost, kostrbatost řeči: *haeret in salebra C* váze; *Herodotus sine ullis salebris fluit C, in salebras incidere C* do obtíží, nesnází.

salebrōsus, *a, um* kostrbatý, nerovný: *saxa O.*

Sālentīnī, *ōrum, m.* národ v Kalabrii kolem Tarenta; adj. **Sālentīnus,** *a, um* salentinský: *campi V, ager L.*

Salera, *ae, f.* město na sev. pobřeží Afriky.

Salernum, *ī, n.* město na pobř. kampanském jv. od Neapole, nyn. Salerno.

saliātus, *ūs, m.* [*Salii*] hodnost kněze salijského, saliát.

salictum, *ī, n.* [*salix*] vrbové křoví, vrboví.

salignus, *a, um* [*salix*] vrbový: *fustis H, crates V, lectus, veru O.*

Salii, *ōrum* (*um*), *m.* [*salio*] ‚tanečníci', tančící kněží; sbor 12 kněží zřízený Numou, rozmnožený Tullem Hostiliem na 24; 1., 15. a 19. března konali svoje tance ve zbroji a nesouc štíty ancilia procházeli městem, zpívajíce starožitné písně;

adj. **Saliāris,** *e* salijský: *carmen H, dapes H* skvělé, nákladné.

1. salīnae, *ārum, f.* solné doly, soliváry: *familiae, quas publicani in salinis habent C.*

2. Salīnae, *ārum, f.* 1) solné doly u Ostie; 2) sklad soli u porta Trigemina.

Salīnātor, *ōris, m.* [*salinae*: ‚obchodník solí'] příjm. v rodě Liviů.

salīnum, *ī, n.* [*sal*] slánka, solnička.

salio, *īre, uī (iī), saltum* [ἅλλομαι zo **σάλjομαι*] skákati, poskakovati, hopkovati: *in gurgite ranae O, de muro L, unctos per utres V; mica saliens HO* obětní sůl do ohně vhozená do výše prskající; *rivus salit V* = teče; subst **salientēs,** *ium, f.* [sc. *aquae*] vodotrysk; *venae VO* biji; *pectora salientia O* zvedající se, dmoucí se.

saliunca, *ae, f.* nízká libovonná rostlina nard čili kozlík keltský (*Valeriana* n. *Nardus celtica*).

salīva, *ae, f.* a) slina: *abest s. mucusque Cat*; b) přenes. chut: *Methymnaei Graia s. meri Pr.*

salix, *icis, f.* vrba.

Sallentīnī viz *Salentini.*

sallō, *ere, —, salsum* [*sal*] soliti.

Sallustius, *a* rod řím. 1) *C. S. Crispus,* dějepisec, nar. v Amiternu r. 86, propaetor v Africe r. 47, prokonsul v Numidii, po smrti Caesarově věnoval se literatuře; napsal: *Bellum Iugurthinum, bellum Catilinae* a *Historiae* o 5 kn. (nezach.); zemř. r. 35; 2) adoptovaný jím synovec *Sal. Crispus,* přítel Augustův, † r. 20 po Kr.; adj. **Sallustiānus,** *a, um*: *horti T* sady založené historikem *S.* na *collis hortorum* u *porta Salaria.*

Salmacis, *idis, f.* pramen v Karii změkčilost působící a nymfa jeho; o člověku zženštilec.

Salmōneus, *eōs, m.* [Σαλμωνεύς] syn Aiolův, bratr Sisyfův, král v Elidě; chtěje napodobiti hrom a blesk byl Diem zabit; **Salmōnis,** *idis, f.* dcera Salmoneova Tyro, matka Neleova.

Salōnae, *ārum, f.* město v Dalmacii, nyn. Salona u Splitu.

Salpīnum, *ī, n.* město v Etrurii, asi nyn. Monte Alfino; adj. **Salpīnās,** *ātis* salpinský: *ager L*; obyv. **Salpīnātēs,** *um.*

salsāmentum, *ī, n.* [*sal*] slaný rybí lák.

salsē, adv. vtipně: *dicere alqd C.*

salsus, *a, um* [vl. part. perf. k *sallo*] a) solený, slaný: *terra V, mola H, farra O, vada V* = moře, *sudor V*; b) vtipný, kousavý: *homo C*; *ista Sarda C*; *male s. ridens dissimulare H* potměšilý vtipálek; **salsa,** *ōrum, n.* vtipy.

saltātiō, *ōnis, f.* tančení, tanec.

saltātor, *ōris, m.* [*salto*] tanečník, obyč. v opovržl. sm.; adj. **saltātōrius,** *a, um* taneční, tanečníkův: *orbis C*; **saltātrix,** *īcis, f.* tanečnice.

saltātus, *ūs, m.* tanec, obyč. náboženský, procesní v kroku tanečním (o Sallech).

saltem, adv. alespoň, aspoň: *er pe mihi hunc dolorem. aut minue saltem C*; při záp. ani: *tribuni non deorum s., si non hominum, memores L.*

saltō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *salio*] a) nepřech. tančiti: *cantare et s. C*; *nemo fere saltat sobrius C* (tanec u Římanů pokládán za neslušnost, poněvadž byl většinou necudný); b) přech. tančiti, tancem představovati něco: *Cyclopa H*; *poemata O* tancem doprovázeti; pod. *s. commentarios T* s přehnanými posunky předčítati.

saltuōsus, *a, um* [*saltus*] lesnatý: *loca SL, regio N.*

1. saltus, *ūs, m.* [*salio*] skok: *saltu se dare in fluvium V* skočiti do ř.; *saltum dare O* skok učiniti; *corpora saltu ad terram mittere V* seskákati; *in equos subicere V* vyšvihnouti se na k.; *saltus agrestis O* tanec.

2. saltus, *ūs, m.* a) lesnatý sráz, stráň, údolí, úval, rokle, průsmyk: *s. silvosus L, Thermopylarum L, saltūs profundi V, praetor saltus occupans N*; b) les, hvozd, lesnatá hornatina: *familias in saltibus haberi C, s. Graius N* = Apy, *s. Pyrenaei Cs*; lesní pastvina: *de saltu agroque detrudere C.*

salūber n. **salūbris,** *is, e* [*salvus*] a) uzdravující, léčivý, hojivý, zdravý (= zdraví prospěšný): *suci ambrosiae V, somnus V, aestas H, fluvius V, Baiae C, regiones Cs*; b) přenes. prospěšný, výhodný: *consilia C, iustitia H, factum Plin*; c) zdravý (= *salvus*): *corpus LT*; přenes. *omnia salubria esse L* že se vše dobře daří.

salūbritās, *ātis, f.* a) zdravost (vlastnost působící zdraví), léčivost: *loci C,*

aquarum LT; též přenes. *Atticae dictionis C*; **b)** zdravost, zdraví: *corporum T.*

salūbriter, adv. **a)** zdravě, ke zdraví: *aquis refrigerari C*; **b)** prospěšně, s prospěchem: *trahi bellum s. potest L.*

salum, ī, *n.* širé moře, otevřené moře, zvl. zvlněné: *procul ab insula in salo navem tenere N*; *salo nauseaque confecti Cs*; básn moře: *fit sonitus spumante salo V, altum H, immensum O.*

salūs, *ūtis, f.* [*salvus*] **a)** zdraví: *valetudini, saluti suae parcere C, potiri firma salute O*; *sine spe salutis N* v uzdravení; **b)** blaho, štěstí: *communis s. C* obecné dobro, *civium, urbis, rei publ., civitatis C*; *restitutio salutis meae C* = návrat z vyhnanství; *nulla s. bello V*; **c)** záchrana, spása, existence, život: *non de imperio, sed de salute dimicare Cu*; *salutem afferre alci C* zachrániti někoho; *fugā salutem petere CsC, una est s. L, una s. victis V, eorum vitam sua salute habeat cariorem Cs*; *salutem atque exitum Cs* spasný východ; meton. záchrance: *P. Lentulus, s. nostrae vitae C*; **d)** pozdrav: *quam legis salutem, missa sit vere, precor O*; *dic a me illis salutem C* vyřiď pozdrav; ellipt. *Anacharsis Hannoni salutem C* pozdravuje Hannona; *salute data redditaque L* po vzájemném pozdravu; personif. bohyně blaha řím. státu s chrámem na Quirinale.

salūtāris, *e* zdravý, léčivý; prospěšný, užitečný: *potio Cu, calor C, ars H* umění lékařské; *hominum generi cultura agrorum est s. C*; též *ad alqd C*; *littera s. C* t. j. *Absolvo*) na hlasov. lístcích soudců; *Iuppiter S. Ζεὺς σωτήρ.*

salūtātiō, *ōnis, f.* [*saluto*] pozdravování, pozdrav: *inter exercitus s. factam L* vojska se pozdravila navzájem; *salutationem reddere T* na p. poděkovati; spec. návštěva: *amicorum C.*

salūti-fer, *a, um* blaho přinášející, spásonosný, spasný: *anguis urbi O, puer toti orbi O* = Asklepios.

salūtō, *āre, āvī, ātum* [*salus*] **a)** zdraviti, pozdraviti: *domus te tota nostra salutat C*; *quis senator Catilinam salutavit? C*; *Italiam V, agros O*; *deos, numen O* uctíti; zvl. vítati: *augurium V*; **b)** zdraviti jménem, nazývati, titulovati: *cur poeta salutor H* proč si dávám říkati ‚básník'; *alqm imperatorem T, regem regum Cu*; **c)** jíti pozdravit, návštěvu učiniti, navštíviti: *salutatum introire S, ad alqm salutandi causa venire C*; *salutari C* = přijímati návštěvy; zvl. o ranních pozdravných návštěvách klientů *CVT.*

Salūviī (Sallūviī), *ōrum, m.* též **Salyes,** *um* gallský národ v Provincii.

salveō, *ēre,* — [*salvus*] býti zdráv; obyč. jako pozdrav imper. *salve, salvete!* buď zdráv!; *mihi salve* buď mi vítán; *iubeo salvere* pozdravuji; výj. místo *vale* buď s bohem!: *salve aeternum mihi V.*

Salvius *M. Otho,* druh Neronův, původce vraždy Galbovy, pak císař, po bitvě u Bedriaku r. 69 se usmrtil.

salvus, *a, um* [srov. *sollus, solidus*] **a)** zdráv, v dobrém stavu: *est tibi mater, cognati, quīs te salvo opus est H* jimž na tvém zdraví záleží; *non uxor salvum te vult H*; *quid salvi est mulieri amissa pudicitia L* jak se může míti žena dobře; *satin' salve?* (sc. *agis*) n. *satin' salvae* (sc. *res sunt*)? *L* máš se dobře? vše v pořádku? = jak se máš?; **b)** neporušen, nepoškozen: *socios salvos praestare poteramus C* spojencům mohli jsme zaručiti úplnou bezpečnost; obyč. se subst. v abl.: *quod salva fide possim C* bez porušení daného slova, *salva pietate O* bez porušení povinné dobromyslnosti; *salvis legibus C*; *salvo et composito die Plin* když všecku práci denní jsme vykonali; **c)** živ, na živu: *si salvi esse possent N* život zachrániti, *me salvo C* pokud jsem živ.

Samaria, *ae, f.* [Σαμάρεια] Samaří, krajina ve střední Palaestině s městem téhož jmena; obyv. **Samarītae,** *ārum, m.* Samaritané.

Samarobrīva, *ae, f.* (‚most samarský') město Ambianů u řeky Samary (nyn. Somme), nyn. Amiens.

sambūcistria, *ae. f.* [σαμβυκίστρια] hudebnice na sambuku, strunový nástroj, podobný harfě.

Samē, *ēs, f.* n. **Samos,** *i, f.* [σάμος výšina] starý název ostrova a města Kefalenie; obyv. **Samaeī,** *ōrum, m.*

Samnium, *iī, n.* [srov. *Sabīnus, Sabelli*] [země Sabinů ve střední Italii; **Samnīs,** *ītis,* samnitský: *exercitus, ager L*; **Samnītēs,** *ium, m.* Samnité: *gladiatores Samnites C* v samnit-

ské výzbroji (velký štít *scutum*, dlouhý rukávník na pravé paži, holeň na levé noze, kožený pás *balteus*, přilbice s hledím a chocholem a krátký meč).

1. Samos (Samus), ī, *f.* [viz *Same*] ostrov u pobřeží ionského s městem téhož jména, rodiště Pythagorovo, proslulé hrnčířstvím; adj. **Samius**, *a, um* samský: *Iuno C* (pon. měla v S. chrám), *testa Tib, vasa C* samské nádobí; *senex, vir O* = *Samius O* = *Pythagoras*; obyv. **Samiī**, *ōrum, m.* Samští.

2. Samos *Threicia VO* = *Samothrace.*

Samo-thrācē(a), ēs (*ae*), *f.* [*Σαμοθρᾴκη, Σάμος Θρηικίη*] ostrov v moři egejském naproti ústí Marice, nyn. Samothraki; adj. **Samothrācius**, *a, um*, odt. **Samothrācia**, *ae, f.* [sc. *insula*]; obyv. **Samothrāces**, *um, m.* Samothrakové.

sānābilis, *e* [*sano*] vyléčitelný, vyhojitelný: *vulnus O, plaga C.*

sānātiō, *ōnis, f.* vyléčení, uzdravení: *corporum C*; přenes. *animi, malorum C.*

sānctē, adv. poctivě, svědomitě: *illae tabulae servantur s. C*; *necessitudinem s. colere C*; s posvátnou úctou: *deos venerari C*; *alqm s. habere* v úctě míti (jako věc nedotknutelnou).

sanciō, *īre, sānxī, sānctum* [srov. *Sancus, sacer*] věc učiniti svatou, nezměnitelnou, nedotknuteluou; posvětiti, slavnostně ustanoviti: *legem CLH* zákon dáti, stanoviti; *foedus LV* potvrditi, uzavříti; *alqd sancire lege, edicto, senatus consulto, sacrificiis Cs CT, dextrā L*; *iure iurando inter se sanxerunt C* přísahou se vespolek zavázali; s dvojím acc.: *Pompeium augurem C* augurem (slavnostně) ustanoviti; *acta Caesaris C* stvrditi, potvrditi; pod. *regnum ab Antonio Herodi datum victor Augustus sanxit T, pacta T*; pod trestem zakázati, zapověděti: *naturae lege sanctum est C*; *Solon capite sanxit, si qui C* pod trestem hrdla zakázal, trest smrti ustanovil = *capitis poenam sancire Cu, exsecrationibus publicis sanctum est C.*

sānctimōnia, *ae, f.* [*sanctus*] svatost, čistota mravů, bezúhonnost; ve sm. pass. ctihodnost, posvátnost.

sānctiō, *ōnis, f.* [*sancio*] nepornšitelné ustanovení zákona trestem klatby něco zakazující: *nisi legis sanctionem poenamque recitassem C*; *s. foederis C* zvláštní článek smlouvy, výhrada.

sānctitās, *ātis, f.* [*sanctus*] a) svatost, nedotknutelnost: *tribunatūs C, templi LT*; b) čistota mravů, poctivost, bezúhonnost: *exemplum veteris s. C, matronarum C, dominae T* počestnost.

sānctor, *ōris, m.* [*sancio*] stanovitel: *legum T* zákonodárce.

sānctus, *a, um* [vl. part. perf. od *sancio*] a) pass. zasvěcený, odevzdaný božstvu, pod záštitu bohů postavený, nedotknutelný, neporušitelný, svatý: *hospites sanctos habent Cs, tribuni plebis, poetae nomen C, leges H, patriae iura N*; zvl. místa: *flumen V, fanum C, fontes V, arae O*; *sancti ignes V* posvátný oheň; b) akt. čistotou mravů vynikající, poctivý, svědomitý, počestný, nevinný, svatý: *vir sanctissimus atque ornatissimus nostrae civitatis C* muž nejryzejší a nejváženější; *da iusto sanctoque videri H, sanctissima coniunx V*; odt. pak c) ctihodný: *vates sanctissima V, sancte deorum V, senatus V, ordo, consilium C* = senát; v úctě chovaný: *dies H Tib* sváteční.

Sancus, ī, *m.* (plným jm. *Semo Sancus*) božský ochránce daného slova a přísahy = Dius Fidius (*Ζεὺς πίστιος*); uctíván na ostrově tiberském a na Quirinale.

sandyx n. **sandix**, *ycis* n. *ĭcis, f.* [*σάνδυξ*] nachové barvivo, snad sufik; u *V* nach: *s. vestiet agnos.*

sānē, adv. a) rozumně, s dobrým rozumem: *ne ego sanius bacchabor H*; b) zajisté, vskutku, v pravdě, opravdu: *s. homo nequam C, oratio s. longa C, bonus s. vicinus H*; *s. acute C*; c) v odpovědi: ano; ovšem: *s. et libenter quidem C*; d) při konj. připoušt.: pro mne, afsi, třeba, dejme tomu: *sint falsa s., invidiosa non sunt C, sint s. liberales S*; e) při imper. jen, přece: *dilue s. hoc crimen! C, age s. L* nuže tedy!; f) velice, nad míru: *homo s. locuples C*; *s. vacua C* docela prázdná; *s. bene C* zcela dobře; zápor. nehrubě, nepříliš: *haud s. alio animo S, non s. credere H*; *nihil s. SCH* zcela nic.

Sangarius viz *Sagaris*

Sanguālis, *e* [*Sancus*] Sankovi posvátný: *avis L* neznámý pták.

sanguen, *inis*, *n.* arch. = *sanguis* (v. t.).

sanguineus, *a, um* [*sanguis*] a) krvavý, zakrvácený i jako krev červený: *imber C, rores V, manus O, iubae V* = *rubentes, lorica V* krvavě rudá; *cometae V* jako věštci neštěstí; b) přenes. krvavý; *rixae H* krvavě končící, *Mavors V* krvežíznivý.

sanguinō, *āre, āvī, ātum* [*sanguis*] pův. krváceti; přenes. býti krvežíznivý: *sanguinans eloquentia T* (t. j. klienty vysávající, o penize připravující).

sanguin-olentus, *a, um* a) zkrvácený, krví zbrocený: *Erinys, pectora O*; b) krvavě rudý: *color O.*

sanguis, *inis* (u *O* též *sanguīs*), *m.* a) krev (v těle, naproti *cruor*): *s. diffunditur per venas in totum corpus C*; *sanguinem effundere C, fundere CTCu, facere OL* krev proliti; b) krveprolití, vražda: *metus dimicationis et sanguinis C*; *partem sanguinis ac caedis L* krev prolitou při vraždě; *Sibylla nigrarum multo pecudum te sanguine ducet V* mnoho černého bravu obětovavši; *poenas cum sanguine poscunt V* krvavý trest; *pater fraterni sanguinis insons O*; c) krev = potomstvo, rod; konkr. dítě, syn, potomek: *sanguinis officio non eget illa mei O* = *filii mei*; *rex, deorum s. H*; *Anchisae Venerisque s. H*; *regius s. H* o Europě; *non ego pauperum s. parentum H*; *in suum s. saevire L*; d) krevní příbuzenství, rod, pokrevenství: *Nympharum sanguinis una O* z rodu nymf; *progeniem Troiano a sanguine duci V*; *ille gradu propior sanguinis O*; též o celém národě: *ne s. societur L* = patriciové a plebejové.

saniēs, *ēī, f.* a) hnisavá krev: *saxa spargens sanie et sanguine C, saniem eructare V*; *domus sanie dapibusque cruentis V*; b) hnis, zvl. jedovatý hnis hadí, jed: *perfusus sanie vittas V*; *s. manat ore trilingui H, colubrae saniem vomunt O.*

sānitās, *ātis, f.* [*sānus*] a) zdraví tělesné, zdravost: *corporis temperatio ... sanitas est C*; přenes. *s. victoriae T* úplnost, dovršení vítězství; b) zdraví duševní, rozvaha, rozumnost, zdravý rozum: *s. animorum C, sapientia s. est animi C*; *ad s. redire C* k rozumu přijíti; *nihilo plus sanitatis in curia quam in foro esse L*; c) přenes. přirozenost, správnost: *eloquentiae T, Atticae dictionis C, oratoris C.*

sānō, *āre, āvī, ātum* [*sanus*] a) uzdraviti, vyléčiti: *si* (*medicus*) *te sanasset C*; *vulnera CO, tumor oculorum sanatur C*; b) přenes. napraviti, odčiniti: *malum C, incommodum Cs, discordiam L*; o stavech duš. vyléčiti: *dolores C, avaritiae vulnera C*; ducha uklidniti: *animos consolatione Hirt.*; *mentes Cs* k rozumu přivésti.

Sanquālis viz *Sangualis.*

Santonēs, *um* (**Santonī**, *ōrum*), *m.* gallský národ u řeky Garumny (nyn. Saintes v krajině Saintogne); adj. **Santonicus**, *a, um* santonský: *Oceanus Tib.*

sanus, *a, um* a) zdravý tělesně: *medicamento sanus factus est C* uzdravil se; *sanum facere alqm C* uzdraviti; *sana pars corporis C*; přenes. *civitas L, res publica L*; b) duševně zdravý, rozumný, rozvážný, moudrý: *eos sanos intellegi necesse est, quorum mens motu quasi morbo perturbata nullo sit C*; *ad sanos abeat tutela propinquos H*; *s. mens* zdravý rozum: *vir sanae mentis C*; *nil me paeniteat sanum patris huius H* pokud budu při zdravých smyslech; *praecipue sanus H* moudrý; naop. *male s.* smyslů zbavený, bez sebe jsoucí: *Dido V, poetae H* (u vytržení); c) o řeči zdravý, přirozený: *Rhodii saniores C, orator rectus et s. Plin.*

sapa, *ae, f.* povařený, hustý mošt: *potare purpuream sapam O.*

Sapaeī, *ōrum, m.* [Σαπαῖοι] thrácký národ u Propontidy.

1. sapiēns, *ntis*, abl. subst. *e* (adj. *sapiente puella O*), gen. subst. *um* [vl. part. praes. od *sapio*] a) adj. moudrý, rozumný: *vir CH, populus, servus H, sapientissima dea C, s. nomen H*; b) subst. mudrc, člověk rozumný: *ne putes alium sapiente beatum H*; *Pittacus in numero septem sapientum habitus est N, sapientum octavus H* (ironicky) a naproti tomu *sapientium curas retegis Lyaeo H.*

2. Sapiēns čestné příjm. Katonovo, Fabriciovo, Kuriovo, Laeliovo a j.

sapienter, adv. rozumně, moudře: *facere C, agere O, temporibus uti N, vivere H*; *hostem s. amabis O* = budeš pokládati lásku k nepříteli za rozumnou.

sapientia, *ae, f.* [*sapiens*] a) rozumnost, věhlas: *duces usu sapientiaque praestantes N, plus me tua s. consolatur C, consilium et s. C* politická moudrost, státnický věhlas: b) moudrost (*σοφία*): *princeps omnium virtutum est C, sapientiā munitus C*; zvl. pak = filosofie, mudrctví: *s. quae ars vivendi putanda est C* (= praktická filosofie); *doctores sapientiae T*; *sapientias ebullire C* filosofickými sentencemi se chvástati; *caelestis s. H* vědomí božského původu; *fuit haec s. quondam H* bylo bylo kdysi úlohou mudrců-básníků.

sapientipotēns, *ntis* moudrostí mocný: *bellipotentes sunt magis quam sapientipotentes Ennius* u *C* (jiné čtení *sapientiloquentes* moudře mluvící).

sapiō, *ere, sapiī* (*īvī*) a) pův. chut míti, chutnati, voněti: *mella herbam sapiunt Plin*; *anas plebeium sapit Petronius* má sprostou chut; *unguenta crocum sapiunt C* voní šafránem; b) přenes. duševně číti, poznávati, rozuměti, býti rozumný, rozum míti: *si sapient Cs, sapere eum plus quam ceteros arbitrantur C*; *nihil profecto sapis C* nemáš špetky rozumu; *sapere est abiectis utile nugis H* rozumně život zařídíti; *sapere aude H*; *per te sapis H* sám tomu rozumíš; *praetulerim iners videri, quam sapere et ringi H* rozuměti (požadavkům umění); s akk. *qui aliquid sapiat C* kdo má trochu rozumu; *si recta saperet Antonius C* kdyby měl zdravý rozum, rozumně myslil; *nihil s. C* nemíti rozumu; *nil parvum s. H* nemíti smyslu pro titěrnosti.

sapor, *ōris, m.* [*sapio*] chut: a) chut jako vlastnost předmětu: *non odore, non sapore capi C*; *integer H, asper V, tardus s. māli V* trvalá, delší pachut; *s. melis C*; b) pochoutka, lahůdka, pamlsek: *iucundos sapores uva dedit Tib*: *tunsum gallae admiscere saporem V* šťáva z tlučených duběnek; c) přenes. vkus: *vernaculus s. C*; *homo sine sapore C.*

Sapphō, *ūs, f.* [*Σαπφώ*] básnířka řecká z Mytilény koncem 7. a zač. 6. stol. př. K.; adj. **Sapphicus,** *a, um* Sapfin: *Musa Cat.*

Sapriportus, *ūs, m.* přístav mezi Sybaridou a Tarentem.

sarcina, *ae, f.* [*sarcio*] a) ranec svázaný, uzel, zavazadlo zvl. vojenské; břímě: *gravis s. chartae H*; *sarcinas conferre Cs, colligere S*; *arma in sarcinis deligata L*; *sub sarcinis adoriri legionem Cs* na vojáky legie ještě zavazadla na sobě mající útok učiniti (u jednotl. vojína vážila asi 20 kg); básn. břímě = plod: *matri suae prima s. fuerat O*; b) přenes. břímě starostí, vlády atp.: *publica s. rerum O* břímě vlády; *s. sum tibi O*; *iam tibi sentiri s. nulla potest O.*

sarcinārius, *a, um* [*sarcina*] zavazadlový, zavazadla nosící: *iumenta Cs.*

sarciō, *īre, sī, rtum* (m. *sarc si, sarctum*) a) látati, zašívati, spravovati, opravovati: *vestimentum Varro*; *fragmenta crystalli Plin, dolia Cato*; b) přenes. napraviti, odčiniti, nahraditi: *detrimentum acceptum Cs, damna CL, iniuriam C*; *gratia sarta male H* špatně obnovené přátelství; part. perf. **sartus,** *a, um* spravený = v dobrém stavu, obyč. *sartus tectus*: *monumentum sartum tectum integrumque C*; *sarta tecta exigere C* na stav staveb dohlížeti.

sarculum, *ī, n.* [*sario*] motyka, motyčka plecí, též ke kypření země.

Sarda, *ae, f.* Sardinka: *quamvis salsa ista S. fuerit C* hříčka slovní: *sarda* nasolená ryba mořská ‚sardinka'.

Sardanapālus n. . . . **pallus,** *ī, m.* poslední král assyrský, proslulý svou rozmařilostí.

Sardēs n. **Sardīs,** *ium, f.* [*Σάρδεις*] Sardy, hlavní m. Lydie, nyn. ves Sart vých. od Smyrny; obyv. **Sardiānī,** *ōrum, m.* Sardští.

Sardī, *ōrum, m.* Sardové, obyv. ostrova Sardinie, jenž **Sardinia,** *ae, f.* [*Σαρδώ*]; adj. **Sardus,** *a, um* sardinský: *mel H* (hořké chuti); **Sardōus,** *a, um* sardinský: *regna O, herba V* pryskyřník, jehož požití prý stahovalo tvář ve výraz smíchu; jinak zvaný **Sardōnia** *herba*; **Sardiniēnsis,** *e*: *triumphus N* za podrobení Sardinie.

sariō, *īre* pleti (motyčkou zemi od býlí čistiti).

sarissa, *ae, f.* [*σάρισσα*] dlouhé kopí makedonské.

sarisso-phorus, *ī, m.* [*sarissa*] makedonský kopiník.

Sarmata, *ae, m.* Sarmat, obyvatel nížiny zv. ‚sarmatská', též řec. tvar **San-**

romātēs *O* a **Sauromata** *Plin*; adj. **Sarmaticus**, *a, um* sarmatský: *arcus, sinus O, mare O* = Černé moře; *mos loquendi O*; *Sarmatice loqui O* sarmatsky; **Sarmatis**, *idis, f.* sarmatský: *umbra, tellus O.*

sarmentum, *ī, n.* rošti, klesti syrové i suché; *fasces sarmentorum L* hatě.

Sarnus, *ī, m.* řeka v Kampanii, nyn. Sarno.

Sarpēdōn, *ōnis, m.* [Σαρπηδών] 1) syn Jovův, král lycký za války trojské; 2) mys v Kilikii: *Sarpedonium promunturium L.*

Sarra, *ae, f.* [hebr. Zor] starý název Tyru; adj. **Sarrānus**, *a, um* tyrský: *ostrum V.*

Sarrastēs, *um, m.* národ v Kampanii u Sarnu.

Sassia, *ae, f.* matka A. Kluentia Avita.

sat, adv. forma mluvy ob. m. *satis*: vzniklo ze **sati* a toto ze *satis* ztrátou *-s* před souhl. (*sat prata biberunt V, sat diu C*, pak i *sat est C, sat habeo C*).

sata, *ōrum, n.* viz *sero.*

satelles, *itis, m. f.* a) stráž osobní, tělesná (obyč. plur.): *tyranni C, regii satellites L, Medi N*; b) průvodce: *pennata Iovis s. C* = orel; obr. *virtutis s. H*; *s. Orci H* = *Charon*; c) ve šp. sm. pomahač, náhončí: *Manlius, audaciae s. tuae C, voluptatum, scelerum C*; *Hannibalis satellites L* stoupenci.

satiās, *ātis, f.* [*satis*, = *satietas*] a) dostatek: *frumenti S*; b) přesycení něčím: *amoris, vini L.*

Satīcula, *ae, f.* město v Kampanii na hran. Samnia, nyn. Caserta vecchia; adj. **Satīculānus**, *a, um* satikulský: *ager L.* obyv. **Satīculānī**, *ōrum, m.* Satikulané; kollekt. **Satīculus**, *ī, m.*: *asper V.*

satietās, *ātis, f.* [*satis*] a) dostatek, dostatečné množství: *ad satietatem copiā commeatuum instructus Cu* s dostatek opatřen; b) sytost, přesycení, omrzelost, hnus: *ad satietatem trucidare L* do syta; *s. epularum Cu, vitae C* sytost života; *s. provinciae C* omrzelost; *gloriae Cu* přesycení; *s. me tenet S* nasytil jsem se (*dominationis eorum*).

satin a **satine** = *satisne.*

1. satiō, *āre, āvī, ātum* [*satis*] a) pův. nasytiti: *cibus satiat Cu, canes satiatae sanguine herili O*; *famem s. O* hlad ukojiti; b) přenes. nasytiti, ukojiti, utišiti: *desiderium naturae C*; *satiari delectatione non possum C* nemohu se nabažiti rozkoše z toho; *iram O*; *somno satiatus L* do syta vyspalý; c) přesytiti: *nimis longo satiate ludo H* přesycený; *agricola assiduo s. aratro Tib*; *senex prosperis adversisque satiatus T* do syta zkusivší dobrého i zlého.

2. satiō, *ōnis, f.* [*sero*] setba, setí, osévání: *perpetua atque aequabilis C*; místo osetě, osázené: *optima vinetis satio est V* sad; *iugera sationum suarum* (*aratores profitentur*) *C* jitra osetých polí.

satira viz *satura.*

satis a **sat**, adv. I ve výz. adj. a) dosti, dost, dostatečný, postačitelný; s dostatek: *s. est tibi in te praesidium C, s. habere CsCN* dosti míti na něčem, spokojiti se něčím: alqd, inf., si; s gen. míti dosti něčeho: *ea amicitia non s. habet firmitatis C* = není dosti pevné; *si s. roboris haberet C*; zvl. *satis est* jest dosti, stačí: *iam s. est H, quod s. est H*; *quod s. esse putat H* co pokládá za dostatečné; *Fabii s. erant ad praesidium tutandum L* stačili; *se s. ambobus Teucrisque venire V* = *se venire parem* on že odolá; *satis superque est* jest víc než dosti, dost a dost: *ut exercitui satis superque foret S*; *satis* s gen. dosti něčeho: *s. nivis H, honorum L, s. superque vitae erat L, s. superque esse sibi suarum cuique rerum C*; b) kompar. **satius** lepší, výhodnější, vhodnější: *mori s. esse C, inter feras aetatem degere C, s. esse in Asia quam in Europa dimicari N*; II jako adv. a) dost, dostatečně: α) u sloves: *ubi lusit s. H*; *te s. laudare non possum C*; *sed s. de hoc* (sc. *dictum est*) *C*; *s. superque me benignitas tua ditavit H* víc než dosti; β) u adj.: *tumulus s. grandis Cs*; *responsa non dabantur s. fida V*; *s. beatus unicis Sabinis H* úplně spokojen; γ) u adv. *non s. honeste fiunt C* nedosti čestně; *s. saepe fortunam temptatam S* dosti často; b) značně, hodně, velmi: α) u sloves: *s.* (*se*) *scire ea se adlaturum L* že dobře ví, jest přesvědčen; *non s. intellego C* nerozumím dobře; *si me s. audias H*; β) u adj.

s. magna pecunia, s. fortis homo C, s. anxia vivas Tib; *s. spectatus H*; c) u adv.: *s. opportune Cs* velmi vhod; *s. diu fuerit C* hodně dlouho; III složky slovesné: **satis-accipiō**, *ere* záruku dostati: *pro praede litis vindiciarum cum satisaccepisset C*; **satis-dō**, *are* záruku dáti: *quibus a me verbis satisaccipiet, iisdem ipse, quod peto, satisdet C*; *satisdet damni C* ať ručí za škodu; odt. **satisdatiō**, *ōnis, f.* záruka; **satis faciō**, *ere* a) zadost učiniti, uspokojiti, vyhověti: *petenti C, officio C, rei publicae C, vitae satisfeci C* dosti dlouho jsem žil; b) věřitele uspokojiti = zaplatiti: *ipse tamen Rufis satisfacit C*; *proinde ac si s. vellent C*; c) zadostučinění dáti; ospravedlniti se, omluviti se: *si Allobrogibus satisfaciant Cs*; *omnibus rationibus de iniuriis s. Cs* za křivdy; d) dostatečně dokázati, přesvědčiti: *vobis satisfeci me nihil reliqui fecisse N*; *de quo vobis testibus satisfactum est C*; **satis-factiō**, *ōnis, f.* a) zadostučinění, ospravedlnění: *Caesar Ubiorum satisfactionem accepit Cs*; b) náhrada: *recipit satisfactionem universa domus T* náhradu (za zabití svého příslušníka).

sator, *ōris, m.* [*sero*] pův. rozsévač; přenes. původce, stvořitel, tvůrce: *omnium rerum C, hominum atque deorum V* otec; *litis L* původce.

satrapēs, *ae* (*is*) (skloň. buď dle 1. nebo 3. dekl.) [σατράπης pův. persk.] perský místodržící, satrapa.

satrapīa, n. **satrapēa**, *ae, f.* [σατραπεία] místodržitelství: *Mazaeum satrapeā Babyloniae donat Cu.*

Satricum, *ī, n.* staré město v Latiu sev. vých. od Antia; obyv. **Satricānī**, *ōrum, m.* Satričtí.

satur, *a, um* a) sytý, nasycený: *expleti atque saturi decederent C*; *conviva s. H*; s abl. *quadrupedes suco ambrosiae O*; s gen. *s. altilium H*; obr. o barvě: *vellera saturo fucata colore V* sytou barvou; b) přenes. plný: *praesepia V*; *Tarentum* viz *Saturum.*

satura, *ae, f.* směs, míchanice, všechchut; odt. *per saturam* „ve směsici“: *quasi per s. sententiis exquisitis S*; zvl. jako útvar. básn. **satira**, [sc. *fabula*] satira, pův. dramatická fraška, později (od Ennia) název pro tendenční básně rozmanitého obsahu a formy.

Saturae palus jezero v Latiu.

Satureiānus viz *Saturum.*

saturitās, *ātis, f.* [*satur*] a) sytost: *usque ad saturitatem Pl*; b) hojnost: *s. copiaque omnium rerum C.*

Sāturnīnus, *ī, m.* příjm. rodu Appulejů: *C. A. S.* tribun l. 102—100 stranou aristokratickou přemožený a popravený.

Sāturnus, *ī, m.* [dle Varrona od setby (*ab satu*) nazván, tedy pův. bůh rolnictví] Saturnus, pozd. ztotožněný s řec. Kronem; za jeho vlády v Italii byl zlatý věk; *Saturni stella CV, sidus Saturni Pr*, též *Saturnus H* oběžnice Saturn; *Saturni sacra dies Tib* adj. **Sāturnius**, *a, um* Saturnův: *terra O = Latium*; *tellus V = Italia*; *regna V* zlatý věk; *gens O* Italové; *domitor maris V* Neptun; *numerus H* verš saturnský a neumělé staré básnictví; samotné **Sāturnius**, *ī, m.* syn Saturnův a) Juppiter: *talia S. placido edidit ore O*; b) Pluto: *haud ultra tenuit S. iram O*; **Sāturnia**, *ae, f.* a) dcera S. Juno; b) město v Latiu u *V*, v Etrurii u *L*; **Sāturnālis**, *e*, klass. jen **Sāturnālia**, *ōrum, n.* slavnost Saturnova, saturnalie, 17. pros. začínající a po několik dní slavené; *S. prima L* první den saturnalií, *secunda, tertia C.*

saturō, *āre, āvī, ātum* [*satur*] a) nasytiti: *animalia mammarum ubertate saturantur C*; *leones saturati caede armenti O*; přenes. *se s. sanguine civium C*; *pallam Tyrio murice O* barviti; *solum fimo V* hojně pohnojiti; b) ukojiti, utišiti: *necdum antiquum saturata dolorem V* starou bolest neumírněnu chovajíc; *amorem Cat, crudelitatem suam C.*

Saturum, *ī, n.* sousední město Tarenta, 10 *km* na jih; odt. snad narážkou *saturum Tarentum* u *V*; adj. **Satureiānus**, *a, um* saturejský, kalabrijský: *caballus H.*

satus, *ūs, m.* [*sero*] a) setba, setí, sázení: *vitium C* vinné révy; *herbam credo* (*exstitisse*) *avium congestu, non humano satu C*; konkr. setba: *haec praeparat animos ad satus accipiendos C*; b) zplození: *ex hominum satu C*; *caritas nata a primo satu C.*

satyriscus, ī, *m.* [demin. k *satyrus*] satyrek.

satyrus, ī, *m.* [σάτυρος] satyr, průvodce Dionysův, polobozi představovaní s kozlíma nohama, špičatýma ušima, tupým nosem a kozím ocasem, později i s rohy: *sunt mihi semidei Fauni Satyrique O*; *s. Phryx O* Marsyas; meton. *satyrorum scriptor H* spisovatel dramat satyrských (σάτυροι), v nichž sbor vystupoval v podobě satyrů (zachov. Kyklops Eurípidův a Sofokleovi Stíhání).

sauciātiō, ōnis, *f.* [*saucio*] zranění, poranění.

saucio, āre, āvī, ātum raniti, poraniti.

saucius, a, um raněný, poraněný: *leo s. volnere pectus* (akk. vztah.) *V* raněný na prsou: *s. ense latus Pr*; subst. **saucii**, ōrum, *m. Cs* ranění; přenes. *trabs securi saucia O, malus s. Africo H* nalomený; o lásce: *regina gravi s. cura V, a nostro s. igne O, s. vir pellice Pieria H* zamilován do ...

Sauromatēs, ae, *m.* [Σαυρομάτης] starý tvar místo *Sarmata*.

sāviolum, ī, *n.* [demin. od *savium*] polibek, hubička.

sāvior (suāvior), ārī, ātus sum líbati *inimicos. Atticam C, os Cat.*

sāvium (suāvium), iī, *n.* polibek.

Sāvo, ōnis, *m.* řeka v Ligurii, nyn. Savona záp. od Janova.

Saxa rubra [‚Červené skály'] místo při silnici Flaminiově, 12 *km* sev. od Říma s kamennými lomy.

saxētum, ī, *n.* skalnaté místo, skalnatina.

saxeus, a, um [*saxum*] skalní, kamenný: *effigies Cat*; *Niobe s. facta O* v kámen proměněna, zkaměněla; *umbra V* stín skály; přenes. = bezcitný: *s. ferreusque es Plin.*

saxi-ficus, a, um [*saxum faciens*] zkameňující, v kámen proměňující: *vultus Medusae O.*

saxōsus, a, um [*saxum*] skalnatý, kamenitý: *valles, montes V, via Pr, s. sonans Hypanis V* = mezi skalami šumící, přes kamení hučící.

saxum, ī, *n.* skála, skalisko, balvan; v moři úskalí: *Tarpeium L, magni ponderis saxa Cs, saxa latentia V*; menší kámen na házení: *saxis aut fustibus alqm praecipitem agere C*; *porcum saxo silice percussit L* nejspíše palicí pazourkovou; meton. zeď kamenná: *Romulus saxo lucum circumdedit alto O*; kámen jako stavivo: *templa saxo structa V*, na sochy: *canis saxo fabricatus eodem O, saxo hominem ponere H*; *saxum quadratum L Plin* kvádr; skála tarpejská: (*e*) *saxo deicere HT*; *saxum sacrum C* augurské místo Removo na Aventinu.

scabellum (scabillum), ī, *n.* [demin. ke *scamnum*] podnožka, přenes. vysoké dřevěné podešve herců: *deinde scabilla concrepant C.*

scaber, bra, brum [*scabo*] **a)** drsný: *mola O* z neblazené lávy: *tophus CO*; **b)** prašivý, svrabivý: *pectus illuvie C, manus O, s. intonsusque H* nestříhaný a neholený; **c)** drsným činící: *robigo V.*

scabiēs, ēī, *f.* [*scabo*] **a)** drsnost: *scabie laedit ferrum (terra) V*; **b)** prašivina, svrab: *oves tentat s. V*; **c)** přenes. svrbění, lechtání: *s. lucri H.*

scabō, ere, — [srov. σκάπτω, schaben] škrabati, drbati: *dig to caput H.*

Scaeae portae [Σκαιαὶ πύλαι] brána skajská v Troji; dle té nazv. *Scaea porta V* v nové Troji v Epiru.

scaena (scēna), ae, *f.* [σκηνή] **a)** jeviště divadelní, divadlo: *stare in scaena H*; *scaenis decora alta futuris V, scaenis agitatus Orestes V* po (všech možných) divadlech honěný = často provozovaný; *ut agitur res in scaenis H*, **b)** řečiště: *s. scholasticorum T*; **c)** veřejnost: *mitto illa, quae in scaena sunt C* = *in conspectu omnium*; *in scaena esse O* veřejnou pozornost poutati; *scaenae servire C* na veřejnosti se ukazovati; *sc. manet dotes tuas O* svět; **d)** vnější představení, výprava: *scaenam ultro criminis parat T* sám o své újmě podnět k obvinění nastrojuje.

scaenicus (scēnicus), a, um [*scaena*] **a)** adj. scenický, divadelní: *artifices C* herci; *adulteria O* na jevišti představovaná; *ludi scaenici L* hry divadelní (naproti zápasům gladiatorským); **b)** subst. herec *CT.*

scaeptrum viz *sceptrum.*

Scaevola, ae, *m.* cognomen v rodě Muciů, původu etruského; podle starého výkladu od *scaevus* výsa. Levičák.

scaevus, *a, um* [srov. *σκαιός* ze *σκαι-ός*] a) levý: *scaeva id est sinistra Varro*; b) (pon. ptákozpytec byl obrácen k severu) západní: *porta V*; c) **scaeva**, *ae, f.* znamení, omen; metaf. nepravý *s. Romulus S.*

scālae, *ārum, f.* [**scandslā*, *scando*] žebřík, schody: *scalis aggredi S, scalas moenibus admovere Cs; in scalis latuit H* pod schody; *Scalae Gemoniae* v. t.

Scaldis, *is, m.* Skalda, nyn. Šelda, řeka v Belgii.

scalmus, *ī, m.* [*σκαλμός*] kolík, do něhož zasazeno veslo: *in litore scalmum reperire C*; synekd. loďka, člun: *scalmum nullum videre C.*

scalpellum, *ī, n.* [demin. od *scalprum*] nožík chirurgický, lanceta.

scalpō, *ere, psī, ptum* [přib. se *sculpo*] a) škrabati, rýpati: *terram unguibus H*; b) rýti, řezati do dřeva, kovu n. kamene, vrýti: *ad scalpendum apta manus C*; *nostri memorem sepulcro scalpe querelam H.*

scalprum, *ī, n.* [*scalpo*] nůž různých tvarů: *scalpra sutor emat H* knejp; *fabrile scalprum L* hoblík; *petito per speciem studiorum scalpro T* perořízek.

Scamander, *drī, m.* [*Σκάμανδρος*] řička v Troadě, jinak zvaná Xanthos, nyn. Mendere.

scammōnēa, *ae, f.* [*σκαμμωνεία*] svlačcovitá rostlina, z jejíchž kořenů vyrábí se pryskyřice, již bylo již v starověku užíváno jako projímadla.

scamnum, *ī, n.* lavice, podnož, stolička: *ante focos olim scamnis considere longis mos erat O*; *regni stabilita scamna solumque* básn. n *C* trůn.

scandō, *ere, scandī, scansum* a) nepřech. stoupati, vystoupiti: *in arces Tarpeias O, in aggerem L, super testudinem T*; přenes. *timor et minae scandunt eodem H, supra principem T* povznášeti se; b) přech. *arcem, muros L, Capitolium H, cubile Pr, equum V*; přenes. *cura scandit aeratas naves H.*

scandula, scindula, *ae, f.* [*scindo*, srov. *σχινδαλμός*] šindel.

Scantīnius, *ī, m. P.*, pontifex; adj. *lex Scantinia de nefanda Venere C.*

Scantius, *a* rod řím.: *mulierecula Scantia C*; **Scantia silva**, les v Kampanii s teplými prameny.

scapha, *ae, f.* [*σκάφη*] člun, loďka: *biremis H.*

scaphium, *ii, n.* [demin. *σκάφιον*] ‚lodička', miska, šálek na pití, pohár: *scaphia cum emblematis C.*

Scaptia, *ae, f.* město v Latiu; adj. *Scaptia tribus L.*

scapulae, *ārum, f.* [srov. *σκάφιον* motyka] lopatky, plece; v sing., m. přijm. v rodu Korneliů a Quinctiů.

scarus, *ī, m.* [*σκάρος*] pyskoun, lahůdka Římanů.

scatebra, *ae, f.* [*scateo*] výtrysk, vřídlo vodní, u *V* = voda: *unda scatebris temperat arva V.*

scateō, *ēre, uī, —* vyvírati, prýštiti, téci: *fontes C*; přenes. hemžiti se: *scatentem beluis pontum H*; *arx scatens fontibus L* oplývající.

scatūrīgō, *inis, f.* vřídlo, pramen (vytryskující): *turbida L.*

scatūriō, *īre, —* [*scateo*] přenes. plnu, přeplněn býti něčím.

scaurus, *a, um* [*σκαῦρος*] s vyčnívajícími kotníky, kotníkatý: *illum balbutit scaurum H*; příjm. **Scaurus**, *ī, m.* v rodě Aemiliů a Aureliů.

scelerātē, adv. zločinně, bohaprázdně, bezbožně: *dicere, peccare, bellum suscipere, insidias machinari C.*

scelerātus, *a, um* [*scelero*] a) zločinem poskvrněný: *sceleratā excedere terrā V*; *limina Thracum O*; *s. campus L* na severu starého Říma u brány Kollinské, kde byly provinilé Vestálky za živa pochovávány; *s. vicus LO* u Karin, kde Tullia jela přes mrtvolu svého otce; b) zločinný, bezbožný, hříšný: *homo SOCCs, cives C*; *amor habendi O, insania belli V*; subst. zločinec, hříšník, bezbožník: *sedes sceleratorum C* podsvětí, peklo; odt. enall *sedes scelerata Tib O, limen sceleratum V* místo bezbožníků v podsvětí; *sceleratas sumere poenas V* ohavnou pomstu vykonati; c) nešťastný, neblahý, strašlivý: *frigus V*; *Proteus H* lstivý

scelerō, *āre, āvī, ātum* [*scelus*] zločinem poskvrniti: *pias s. manus V.*

scelestē, adv. zločinně, bezbožně: *s. et impie facta L.*

scelestus, *a, um* [*scelus*] zločinný, bezbožný, bohaprázdný; subst. zločinec, bezbožník, padouch: *homines S*; *quo, quo, scelesti, ruitis H*; *si scelestum est pa-*

triam amare C je-li zločinem; u *C* jen o věcech, nikdy o osobách.

sceletus, ī, *m.* [*σκελετός* vysušený, tedy = mumie] potom kostra.

scelus, *eris, n.* [srov. *σκέλος, σκολιός* křivý, přenes. nepoctivý] a) zločin, hanebnost, čin bohapráždný: *facinus est vincire civem Romanum, s. verberare C, scelera ostendere T; s. facere, edere, committere, admittere, concipere C* spáchati, dopustiti se; *s. expendere V* za zločin pykati; *s. legatorum interfectorum L* zločin spáchaný zabitím vyslanců, vražda v.; b) zločinnost, bohaprázdnost: *avaritia, s., improbitas, audacia C; iniuria novo scelere conflata C* s novou zločinností; c) konkr. ohava, zlosyn: *quae (bestiae) tantum s. attigissent C.*

scēna viz *scaena.*

Scēpsis, *is, f.* [*Σκῆψις*] město v Mysii, rodiště akademika Metrodora, jenž odt. **Scēpsius** ze Skepse.

scēptri-fer, *a, um* žezlonosný: *manus O.*

scēptrum, ī, *n.* [*σκῆπτρον*] a) žezlo vladařské, berla: *sedens cum purpura et sceptro C, gemmantia sceptra tenere O;* b) meton. hodnost vladařská, vláda, říše: *sedet primus sceptris Latinus V = dignitate; hunc tamen dati summa movet sceptri O = imperii; Aeneas sceptra petit Euandri V; sic nos in sceptra reponis? V* tak nás u vládu slíbenou dosazuješ?

scēptūchus, ī, *m.* [*σκηπτοῦχος*] berlonoš, hodnostář na vých. dvorech.

scheda u. **scida,** *ae, f.* [*σχέδη*] list papíru (demin. *scedula* srov. cedule).

schēma u *C* řec. *σχήματα* figury řeči.

Schoenēus, *eos, eī, m.* [*Σχοινεύς* od *σχοῖνος* sítina] král boiotský, otec Atalantin, jež odt. **Schoenēïa** *virgo* nebo **Schoenēïs,** *idos, f.*

schola (**scola**), *ae, f.* [*σχολή*] a) pův. čas studiím věnovaný, pak meton. přednáška, učená rozprava: *dierum quinque scholas in totidem libros conferre C;* b) škola: *philosophorum; homo politus e schola C;* c) škola = stoupenci něčí: *Cassiana Plin.*

scholasticus, *a, um* [*σχολαστικός*] vl. ‚školní', pak jako subst. učitel (řečnictví) i žák: *concentu scholasticorum et clamoribus T* žáků; *adhuc s. est Plin* = dosud vyučuje; *adulescentuli perducuntur in scaenas scholasticorum T.*

sciēns, *tis* [vl. part. prac. od *scio*] a) vědoucí, vědomý něčeho: *utrum scientem contra foedera fecisse an inscientem C* vědomě či nevědomky; *te sciente C* s tvým vědomím; *calumniari sciens C;* b) vědomosti mající; znalý něčeho, obratný: *quis hoc homine scientior fuit? C, scientior venefica H;* s gen. *pugnae H, iuris T, linguae Latinae T.*

scienter, adv. s porozuměním, uměle, obratně: *tibiis cantare N; neminem in eo genere scientius versatum C, quae tu scientissime complexus es C.*

scientia, *ae, f.* a) vědění o něčem, znalost něčeho: *quod huius viri scientiam fugere possit C* co by mu bylo neznámo; *quae memoriā ac scientiā comprehendisti C* v paměť a vědomí vštípil; s gen.: *coniurationis T* vědomí o . .; b) jako trvalá vlastnost: znalost, vědění, učenost, umění, věda, theorie: *nauticarum rerum, rei militaris, linguae Gallicae Cs* znalost; *ignoratio futurorum malorum utilior est quam s. C* vědění, znalost jejich; *s. atque usus militum Cs* theoretická a praktická zkušenost; *s. ac pervestigatio C* vědecké bádání; *efficax s. H* čarodějství; *tantae scientiae C* tak obsáhlé vědomosti.

sci-licet, adv. [*scire licet*] ‚lze věděti' a) v pův. sm. zř.: *at s. eos gratiam peperisse S;* b) toť se ví, ovšem, patrně, nepochybně, bezpochyby, rozumí se, vskutku, arci: *census nostros requiris s. C* inu ovšem, jak pak by ne; *me species quaedam commovit, inanis s. C* ovšem že; *unda omnibus s. enaviganda H, s. omne sacrum mors profanat O* bohužel; jako vložka: *ter sunt conati imponere Pelion Ossae — scilicet — V* nastojte!; c) totiž: *sc. ut tibi se laudare coner H; alio tempore, tunc s., cum . . C;* d) ironicky ovšem: *sc. exspectem, dum . . V; s. graviorem dolorem tibi patrui mors attulit C.*

scilla (**squilla**), *ae, f.* [*σκίλλα*] 1) mořská cibule; 2) malý krab mořský (*cancer squilla*).

scindō, *ere, scidī, scissum* [srov. *σχίζω* ze **σχίδ-jω, σχιδαλμός*] a) akt. štípati, rozštípnouti, trhati, roztrhnouti, rozervati, rozkrojiti, rozrážeti, vůb. moci

něco oddělovati: *quercum cuneis V, fissile robur V*; *vestem L, pallam V*; *capillos O, crines V* rváti; *humum aratro V, aequor ferro V* brázditi, *navis scindit aquas O* rozráží; *nebulas V* kráčeti, *viam s. per stagna V* cestu si raziti, kráčeti; *agmen s. T* proraziti; *vallum Cs* vytrhnouti; **b)** med. a reflex. roztrhnouti se, rozdvojiti se, rozděliti se: *nubes se scindit V* mrak se trhá; *fistula scinditur O* otvírá se; *amnis in geminas partes O*; *scinditur in studia contraria vulgus V* lid se dělí ve dvě strany opačného mínění.

scindula viz *scandula*.

scintilla, *ae, f.* [snad příbuzné se *σπινθήρ*] jiskra.

scintillō, *āre, āvī, ātum* jiskřiti, jiskrami sršeti: *oleum V.*

scintillula, *ae, f.* [demin. od *scintilla*] jiskérka, jiskřička.

sciō, *īre, scīvī* (*iī*), *scītum* **a)** rozsouditi, rozhodnouti (= *scisco*): *tribunus rogationem ferret sciretque plebs L*; usouditi, domnívati se: *scires a Pallade doctam O*; *tum sciat V* tu přesvědčil by se; **b)** věděti: *ut scitis C* jak vám známo; nepř. ot., de alqa re, acc. c. inf., alqd ex, de alqo; *facio, ut sciat alqs* dávám věděti někomu: *statim fac, ut sciam C* dej mi hned věděti; pass. *cum Ameriae scitum est C* když zvěděli = a již věděli; v scslab. význ. *haud scio, an ..* tuším, snad, asi; *scire licet* jest patrno, že; *sciente alqo* s vědomím někoho; **c)** znáti, uměti, rozuměti: *Latine L*; *vincere scis, Hannibal L*; *si sciret regibus uti H.*

Scīpiadēs, *ae, m.* člen rodu Scipionů, Scipionovec: *Scipiadae gemini V* = oba Afrikanové.

scīpiō, *ōnis, m.* [srov. *σκίπων, σκήπων*] hůl, berla: *s. eburneus L*; **Scīpiō**, *ōnis, m.* příjm. v rodě Kornelií (v. t.).

Scīrōn, *ōnis, m.* [*Σκείρων*] **1)** lupič Theseem usmrcený, dle něho pojm. skironské skály na Isthmu; **2)** Epikurovec, vrstevník Ciceronův.

scirpeus, *a, um* [*scirpus*] ze sítí, sítinový: *simulacra, imago O* viz *Argei*; subst. **scirpea**, *ae, f.* vozová košatina ze sítí: *in plaustro s. lata fuit O.*

scirpus, *ī, m.* sítina, sítí.

scīscitor, *ārī, ātus sum* [freq. ke *scisco*] doptávati se, vyzvídati, pátrati: *ex suis unum sciscitatum .. ad patrem mittit L* přeptat se, na přeptávku; *de unoquoque nostrum O, s. deos L*; nepř. ot.

scīscō, *ere, scīvī, scītum* [inchoat. ke *scio*] rozhodnouti, pro něco hlasovati, usnésti se, zařídití, schváliti: *s. et iubere* ustálené výrazy o hlasování v komitiích usnésti se a rozhodnouti; *Athenienses sciverunt, ut C.*

scītē, adv. obratně, způsobně, uměle, vkusně: *convivium exornare S, illigare C, rationes perscriptae C, mimos actitare T.*

scītor, *ārī, ātus sum* [freq. ke *scisco*] dotazovati se, pátrati, vyzvídati: *oracula V*; *quid veniat O.*

scītum, *ī, n.* [vl. part. perf. od *scisco*] usnesení, nález, rozhodnutí: *plebis LC, scita nostra C* = národa řím.; *aliorum* (t. j. decemvirů), *pontificis L* výnos.

1. scītus, *ūs, m.* jen abl. *plebis scitu CL* po rozumu usnesení lidu.

2. scītus, *a, um* [part. perf. od *scisco*] **a)** zkušený, znalý něčeho: *homo doctus, scitus, callidus Pl*; *scita Thalia lyrae O, s. vadorum O*; **b)** obratný, vhodný, vkusný: *sermo C*; *s. videtur, scitum est C* chytrý nápad, vtip; *scitum Passieni dictum T* vtipný výrok.

scobis, *is, f.* [*scabo*] odpadky při pilování, řezání a p., piliny: *in scobe quantus consistit sumptus? H* dřevěné piliny k zametání, čištění podlahy.

Scodra, *ae, f.* město v Albanii, nyn. Skadar; obyv. **Scodrēnsēs**, *ium, m.*

Scodrus (Scordus), *ī, m.* [*τὸ Σκάρδον ὄρος*] hora v Illyrii, nyn vilajetu Prizrenském.

scōpa, obyč. plur. **scōpae**, *ārum, f.* koště.

Scopās, *ae, m.* [*Σκόπας*] sochař a kovolijec z ostr. Paru ve 4. stol. př. Kr.

scopulōsus, *a, um* plný úskalí, skalnatý: *mare N, locus C.*

scopulus, *ī, m.* [*σκόπελος*] skalisko, skála, skalní útes, úskalí, bradlo; *sc. Mavortis O* areopag; přenes. *s. gestare in corde O*; *scopuli Acroceraunine H, Trinacriae O* mysy; přenes. o lidech: *geminae voragines scopulique rei publ. C* tot. Piso a Gabinius (úskalí, o něž se loď obce ztroskotá).

scorpios(us), *ī, m.* neb **scorpiō**, *ōnis, m.* [*σκόρπιος, σκορπίων*] štír, i jako souhvězdí; přenes. metací stroj válečný a meton. střela jím vymrštěná: *spicula scorpionibus iacere Cs*; *scorpione traiectus Cs.*

scortātor, *ōris, m.* [*scortum*] nevěstkář, děvkář.

scorteus, *a, um* [*scortum*] kožený; subst. *scortea, ōrum, n. O* věci z kůže.

scortum, *ī, n.* 1) kůže; 2) nevěstka.

scrība, *ae, m.* [*scribo*] písař, tajemník: *aedilicius C, pontificis L, Neronis H.*

scrībō, *ere, psī, ptum* [srov. *σκαριφᾶσθαι*; z lat. je něm. schreiben] a) rýti, vyrýti (do vosku, kamene, kovu): *lineam C*; *hos versus Lacedaemonii exsculpserunt neque alios scripserunt N* nedali vyrýti; b) psáti: *cum litteram scripsisset nullam C, lapis scriptus Tib* popsaný = *glans scripta Cs*; c) sepsati, složiti: *litteras, epistulam, historiam, libros, carmen C*; vypsati, popsati, vylíčiti: *bellum L, Cyrum ad historiae fidem C, res gestas L*; odt. *scribentes* dějepisci: *quae (clades) scribentibus memorabilis videri solet L*; *ut scriptum video C* jak se dočítám; *Cato scribit* s acc. c. inf. *C* vypravuje; d) spec. o dopisech: *ad alqm de alqa re C* též *alci C*; vazby: konj. vybíz., ut, acc. c. inf., pozd. pouhý inf.; e) term. techn.: *exercitum, milites, legiones s., supplementa exercitus L* odváděti; přenes. *scribe tui gregis hunc H* počítej, připočti jej k svým přátelům; *hic, qui ne utitur quidem illis, in quibus est scriptus C = adscriptus*; *legem s. C* navrhovati; načrtnouti, vypracovati; *tutorem, heredem s. alqm CH* ustanoviti; *scribe decem a Nerio H* dej si vyhotoviti, vystaviti deset dlužních úpisů od Neria (peněžníka, jenž vyplatí = půjčí tvoje peníze třetí osobě).

Scrībōnius, *a* rod římsk. 1) *S. Curio*, konsul r. 76., protivník Caesarův; 2) syn jeho, stoupenec Caesarův † 49 v Africe; 3) *L. S. Libo*, přítel Pompejův; jeho sestra Scribonia byla druhou manželkou Oktavianovou.

scrīnium, *ii, n.* pouzdro, krabice, skříňka na knihy a papír; meton. *scrinia posco H* knihy. Odt. něm. S hrein i č. skříň.

scrīptiō, *ōnis, f.* a) psaní: *lippitudo impedit scriptionem C*; b) vypsání, pojednání, spis: *causa nec scriptione digna C*; *fortissimorum virorum scriptiones C*; *impulsi sumus ad philosophiae scriptiones C.*

scrīptitō, *āre, —* [freq. od **scripto, scribo*] psávati.

scrīptor, *ōris, m.* [*scribo*] a) písař: *tuus C, librarius H* opisovač; *advocatis scriptoribus multa tradidit T*; b) spisovatel: *proscriptionis, legum C*; *rerum scriptores C* dějepisci; *s. belli Troiani, satyrorum H* básník.

scrīptulum, *ī, n.* čárka, linie [demin. od *scriptum*].

scrīptum, *ī, n* [vl. part. perf. od *scribo*] a) čára: *ludus XII scriptorum C* hra kaménky na šachovnici o 24 polích; b) co napsáno, práce písemná, spis, kniha: *scriptum relinquere C* písemně zaznamenati = *scriptis mandare alqd C*; *de scripto dicere C* dle písemného záznamu, konceptu; *optima scripta Graecorum H*; *scripto certiorem fieri O* dopisem; písemné nařízení, zákon: *multa contra s. dixit C*; *tabellae s. habentes L* zákon obsahující.

scrīptūra, *ae, f.* [*scribo*] a) abstr. α) psaní vůbec: *plura verbo quam scripturā C* písemně; β) způsob psaní, písemné podání, vylíčení: *qui hoc genus scripturae leve iudicant N, sc. eorum, qui veteres res populi composuere T*; b) konkr. α) dílo písemné, spis: *diurna actorum s. T*; β) poplatek z pastvin, pastevné: *vectigal ex scriptura C.*

scrīptus, *ūs, m.* [*scribo*] úřad písaře, tajemníka.

scrīpulum viz *scrupulum.*

scrobis, *is, m.*, zř. *f.* jáma; u *T scrobem effodere* hrob.

scrūpeus, *a, um* ze špičatých kamenů, strmý, příkrý: *spelunca V.*

scrūpulōsus, *a, um* [*scrupulus*] plný špičatých kamenů, drsný, kostrbatý, příkrý, strmý: *cotes C*; přenes. přesný, pečlivý: *scrupulosa multa in his voluminibus Plin.*

scrūpulum, *ī, n.* skrupule, nejmenší jednotka váhy římské = $^1/_{24}$ unce = 1·14 gramu.

scrūpulus, *ī, m.* [demin. od *scrupus*] pův. (ostrý) kamének; přenes. úzkostlivost, neklid, obava, pochybnost: *scrupulum evellere C, eximere Plin*; vzhledem k vý-

znamu: *s., qui se dies noctesque stimulat ac pungit C.*

scrūpus, *ī, m.* špičatý, ostrý kámen; přenes. neklid, úzkost.

scrūta, *ōrum, n.* veteš: *vilia scruta vendere H.*

scrūtor, *ārī, ātus sum* pečlivě prohledávati něco: *loca abdita S, naves C*; prošťourávati: *spiculis Alpes*; *ignem gladio H*; proslíditi: *venantium latibula Cu, occulta saltuum T*; *mare T* prohledávati (o sběratelích jantaru); přenes. prozkoumati, vyšetřiti: *caeli plagas C, litteras C, animos ceterorum T*; vyhledávati, pátrati po něčem: *mentes deum in extis O, arcanum H, finem principis T.*

sculpō, *ere, psī, ptum* do kamene, kovu, dřeva rýti, řezati; vyřezávati, vydlabati, vytesati, řezbou vytvořiti: *niveum ebur O* sochu ze slonoviny; *non est e saxo sculptus (sapiens) C.*

sculptilis, *e* vyřezaný, řezbou vytvořený: *opus dentis Numidae O* ze slonoviny.

scurra, *ae, m.* šašek, blázen, kteří se zvláště rádi přidávali jako ‚stíny' k bohatším lidem, odt. též = příživník; vynikali drzostí (*improbissimus C, petulans Plin*).

scurrilis, *e* [*scurra*] šaškovský: *dicacitas, iocus C.*

scurrīlitās, *ātis, f.* šaškovství: *scurrilitatem fugo T.*

scurror, *ārī,* [*scurra*] blázna dělati: *sc. ipse mihi, populo tu H*; *scurrans H* příživník.

scūtāle, *is, n.* [*scutum*] řemen na praku v podobě štítku.

scūtātus, *a, um* s dlouhými štíty: *milites, cohortes Cs, equites V*; subst. **scūtātī,** *ōrum, m.* štítníci: *quattuor milia scutatorum L.*

scutella, *ae, f.* [demin. od *scutra*] malá plochá miska, šálek, koflíček: *dulciculae potionis C.*

scutica, *ae, f.* [ze Σκυθική] bič, karabáč.

1. scutula, *ae, f.* [σκυτάλη] válec na posouvání břemen: *scutulis subiectis Cs*; tajný dopis (pon. se navinoval na hůlku) viz *clava.*

2. scutula, *ae, f.* [demin. od *scutra* misa] miska: *oblonga T.*

scūtulum, *ī, n.* [demin. od *scutum*] štítek.

scūtum, *ī, n.* [σκῦτος] čtyřhranný podlouhlý dřevěný štít, koží potažený a kovem olemovaný: *scutum pro clipeo imperatum L*; přenes. ochrana, záštita: *s. dare in iudicio C*; *scuto magis quam gladio opus est L.*

Scylacēum, *ī, n.* město v Bruttijsku na nejužším místě poloostrova, nyn. Squillace.

Scylāx, *cis, m.* [Σκύλαξ] přítel Panaitia z Halikarnassu.

Scylla, *ae, f.* [Σκύλλα] 1) úskalí v úžině messinské, jež zosobněno jako dcera Forkova, kterou Kirke proměnila v obludu mořskou psy obklopenou (σκύλακες); 2) dcera Nisova a Megařina, jež zbavivši otce zázračného nachového vlasu, proměněna za trest v ptáka Ciris. Obě Skylly častěji smíšeny. Adj. **Scyllaeus,** *a, um* Skyllin: *rabies V*; subst *Scyllaeum illud aeris alieni C* Skyllino úskalí; u *L* mys u Troizeny v Argolidě.

scyphus, *ī, m.* [σκύφος] pohár, číše.

Scȳros(us), *ī, f.* [Σκῦρος] 1) ostrov mezi Euboí a Lesbem, skrýše Achilleova před výpravou trojskou, nyn. Sciro; adj. **Scȳrius,** *a, um* skyrský: *Deidamia Pr, iuvenis V = Pyrrhus*; *Scyria membra O* Pyrrhovy (syna Achilleova), *pubes V* druhové Pyrrhovi; 2) město v Malé Frygii.

scytalē(a), *ēs (ae), f.* viz *scutula.*

Scythae, *ārum, m.,* sing. **Scythēs,** *ae* [Σκύθης] Skythové, úhrnný název kočovných národů v nyn. nížině ruské; adj. **Scythicus,** *a, um* skythský: *tegimen C, Diana O* na taurském Chersonesu uctívaná; *arcus, sagitta, frigus O*; *fretum O* Černé moře; **Scythis,** *idis, f.* Skythka = **Scythissa,** *ae, f.*; země **Scythia,** *ae, f.* Skythie.

1. sē, zdvoj. **sēsē,** zájm. reflex. (*sibi, se,* srov. *οἷ, ἕ*; *sui* jest gen. od *suus*) **I** přímo: sebe, se, sobě, si: *se quisque diligit C*; *victus in sese redit (Proteus) V* vrací se ve svou původní podobu; *orantes, ne se sanguine respergerent L* navzájem; *quae sibi quisque timebat V* čeho se každý pro sebe bál; *quid sibi clamor ille vellet L* co znamená; **II** nepřímo ve vazbě acc. s inf. a ve větách vedl. k označení totožnosti podmětu hlav. věty a předm. závisl.

2. sē, před samohl. **sēd** [1. *se*] a) adv. pro sebe, stranou, ve slož. roz- (př. *se-cedo*); b) předl. bez.

Sēbēthis, *idis*, *f.* [od *Sēbēthos*, říčka v Kampanii] sebethská: *nympha V.*

sē-cēdō, *ere*, *cessī*, *cessum* (stranou) odejíti, odstoupiti: *secedant improbi C*, *de coetu O*, *in abditam partem aedium S*; *plebes in sacrum montem L* odstěhoval se, odtáhl; *a patribus L* odloučiti se, rozdvojiti se.

sē-cernō, *ere*, *crēvī*, *crētum* a) odděliti: *partem praedae L*; *secerne te a bonis C* odluč se, vzdal se; *me leves chori secernunt populo H* odlučují od lidu, povyšují nad lid; *Europen ab Afro secernit mare H*; b) vyloučiti: *frugalissimum quemque C*, *amicos meos C*; c) přenes. rozeznávati: *blandum amicum a vero C*; *iusto iniquum H.*

sē-cessiō, *ōnis*, *f.* [*secedo*] a) odstoupení, odejití stranou: *subscriptorum C*; *secessionem facere L* stranou ustoupiti, poodejíti; ve voj. srotiti se *CsCu*; b) polit. odštěpení, odloučení se: *a decemviris L*; odchod, vystěhování se: *s. plebis in montem sacrum L.*

sē-cessus, *ūs*, *m.* [*secedo*] a) odloučenost, oddálenost, samota: *specie secessūs exsulem esse T*; b) konkr. místo odloučené, vzdálené, ústraní, zákoutí: *est in secessu longo locus V* v dlouhém chobotu; *secessus amoenos promittit T* = letní pobyt.

sēcius viz *secus.*

sē-clūdō, *ere*, *sī*, *sum* [*claudo*] pův. (stranou) uzavříti, odt. skrýti, uschovati: *carmina antro seclusa relinquit V*, *sub ala secluditur Pr* skrývá se; *supplicium seclusum a libero spiritu C* trýzeň, býti uzavřen od . . .; přenes. odloučiti: *iter seclusum a consilio deorum C*; *secludite curas V* zaplašte, zapuďte (z mysli).

secō, *āre*, *secuī*, *ctum* (*secātūrus*) [srov. sekati] a) sekati, řezati, síci, kositi, žíti, krájeti, stříhati, tesati: *unguis male sectus H*, *tergora in frusta V*, *digitum*, *pabulum Cs*; *marmora* (v. t.) *secanda locas H*; *pyram struere robore secto V* z rozštípaného dříví; *dona gravia auro sectoque elephanto V* vykládané (těžkým) zlatem a kusy, deštičkami slonoviny; spec. v lékařství řezati: *ense volnus s. V* vyříznouti; *varices secabantur Mario C*; b) básn. poraniti, poškoditi: *glacies teneras plantas tibi V*, *corpora vepres V* rozdrásati; c) přenes. během prořízknouti = projíti, proběhnouti, proletěti, proplouti: *viam secat ad naves V*, *sectus in obliquum limes O* šikmo ražená dráha; *Carpathium mare V*; *virdes secant placido aequore silvas V* lesy brázdí v klidné hladině se obrážející; *aethera pennis V*; *quam quisque secat spem V* jakou kdo chová naději; d) děliti, roztínati, rozhodovati: *hortus sectus humum rivo O* jejíž půda rozdělena byla potokem = jejímž středem vinul se potok; *populos Latinos secat Allia V*, *lites H*; *ridiculum acri melius magnas secat res H* vtip lépe než ostří roztíná, rozhoduje věci důležité; *mens bipartito secta O* rozdvojená.

sēcrētiō, *ōnis*, *f.* [*secerno*] odloučení, oddělení, rozpojení.

sēcrētus, *a*, *um* [vl. part. perf. od *secerno*] a) oddělený, odloučený: *s. imperium habere L*, *arva V* t. j. oddělené od míst jiným přidělených; b) odloučený, v ústraní, odlehlý: *iter*, *loca H*, *pars domus O*; *silva*, *montes O*, *colles T*; c) skrytý, tajný: *artes O*, *libidines T*, *praemia T*; někdy místo adv.: *secreta pyram erige V* v ústraní, nebo enall. *secretae Troades in acta V* = *in s. acta* na osamělém pobřeží; subst. **sēcrētum**, *ī*, *n.* a) odloučenost, samota, ústraní, místo odlehlé: *stilus secreto gaudet Plin*; *horrendae secreta Sibyllae C*, *secretiora T* odlehlejší krajiny; *petito secreto T* vyžádav si rozmluvu mezi čtyřma očima; odt. **sēcrētō**, adv. v ústraní mezi čtyřma očima, stranou: *s. monere S*, *consilia s. ab aliis coquere L*; b) tajnost, tajemství: *litterarum secreta T* tajné dopisování; *secretum illud T* tajemná ona bytost; *secreta male audiebant T* soukromý život; *omnium secreta rimari T*; spec. tajná bohoslužba: *sua ne s. viderent O.*

secta, *ae*, *f.* [*sequor*] a) směrnice, směr, dráha, zásady, způsob jednání a myšlení: *hanc s. rationemque vitae secuti sumus C*; b) konkr. strana politická n. škola filosofická: *pro Vitrucio sectamque eius secutis L* = stoupenci; *eorum philosophorum s. C.*

sectātŏr, *ōris*, *m.* [*sector*] průvodce, stoupenec, následovník; plur. družina,

průvod: *lex de numero sectatorum C* klientů.

sectilis, *e* [*seco*] řezaný, sekaný: *ebur O* destičky ze slonoviny.

sectiō, *ōnis, f.* [*seco*] a) řezání, pitvání: *corporis Gellius*; b) přenes. prodávání statků zabavených státem (aby je mohl kupec po částech rozprodati) n. kořisti, dražba: *ad illud scelus sectionis (accessit Antonius) C*; *exercere apud aerarium sectiones T* dražbu zabavených statků jako řemeslo provozovati; konkr. majetek zabavený, kořist: *sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit Cs, s. Cn. Pompei C.*

1. sector, *ōris, m.* [*seco*, viz *sectio*] obyč. jen přenes. kupec dražební: *sectores collorum et bonorum C* (hříčka slovní), *s. Pompei C = bonorum Pompei.*

2. sector, *ārī, ātus sum* [freq od *sequor*] a) následovati, provázeti někoho, za někým choditi, běhati: *praetorem circum omnia fora C, ipse suas sectatur oves Tib, matronas H*; zvl. o služebnicích: (*ii servi*) *Chrysogonum sectantur C*; b) zvěř stíhati: *apros V, leporem H*; c) přenes. honiti se za něčím, pachtiti se po něčem: *hanc miseram praedam Cs, eminentes virtutes T, levia H*; pátrati: *mitte sectari, rosa quo locorum sera moretur H.*

sectūra, *ae, f.* pův. řezání, meton. místo, kde něco se řeže, kope: *aerariae sectura Cs* doly.

sē-cubitus, *ūs, m.* [*secubo*] spaní o samotě (bez ženy).

sē-cubō, *āre, uī, —* a) spáti sám; obr. žíti osaměle *Pr*; b) sám, zvlášť ulehnouti: *positis secubuere toris O; quid (prodest) in maesto secubuisse toro? O.*

sēculum, sēclum viz *saeculum.*

sē-cum = *cum se* s sebou; *tamquam emeritis stipendiis secum, ut dicitur, vivere C* sobě samému žíti.

secundānī, *ōrum, m.* vojáci druhé legie.

secundārius, *a, um* v druhé řadě, druhotný.

secundō, *āre, āvī, ātum* [*secundus*] příznivě provázeti, býti příznivý: *di nostra incepta secundent V*; *venerabar nymphas, rite secundarent visus V* vzýval jsem je, aby k dobrému obrátily div ten; *secundante vento T* za příznivého větru.

secundus, *a, um* [vl. part. praes. od *sequor*] a) následující α) časově nejbližší: *si te lumine secundo hic offendero C* dne nejblíže příštího; *s. proelium N* následující bitva; β) na druhém místě, za někým jsoucí, druhý: *s. partes CH* druhá úloha (*deuteragonistes*); *scribi s. heres H* býti ustanoven dědicem na druhém místě (když by první zemřel); *s. ab Romulo L, ab Achille H* druhý po..; *mensa secunda* zákusky; *s. vigilia N* před půlnocí; *s. hora* 7—8 dopol.; γ) druhotný, horší, špatnější: *vivit pane secundo H* ze špatnější mouky, ‚režný'; *haud ulli veterum virtute s. V* jenž nikomu ‚nezadá'; *regio nulli earum gentium secunda Cu*; b) provázející α) o vodě a větru spolu jdoucí, příznivý: *secundo flumine CsCu* po řece; *secundā aquā L* po vodě; *secundo mari prima Cyrene est S* podle moře, vl. jdeme-li s odlivem; *aquilone secundo H, secundissimo vento C* velmi příznivý; *curru* (abl.) *volans secundo V* letě, ujíždějíce na voze běhutém (*dat lora* sc. *equis*); β) přenes. příznivý: *ad caelum fertis rumore secundo H* souhlasným pokřikem; pod. *clamore V*; *omnia secunda et oboedientia sunt S* vše se vám daří a vás poslouchá; *auspicia secunda C*; *secundo populo C* za souhlasu lidu; *iter celerant rumore secundo V* při veselém šumotu (vesel a vody); γ) šťastný: *res secundae* štěstí; *proelium Cs, fortuna N*; *labores H* zdárné; subst. **secundum,** *ī, n.*, zvl. plur. **secunda,** *ōrum* štěstí, šťastné okolnosti, poměry: *nimius honos inter secunda T, vir secundis adversisque iuxta famosus T*; **secundum** I předl. s acc. a) místně vedle, podle: *s. flumen Cs* podél řeky, *castra s. mare Cs*; b) časově a o posloupnosti: hned po, po: *s. binos ludos C, s. quietem C* po usnutí, *s. comitia C*; *s. deos C* po bozích, *s. te C* po tobě; c) relat. shodně s něčím, dle něčeho, podle: *s. naturam vivere C, s. legem L*; ve prospěch něčí: *de absente s. praesentem iudicare C, sententiam s. Plotium dicere C*; II adv. podruhé: *s. consulibus L*; **secundō,** za druhé: *primum .., secundo .. C.*

sēcūrē, adv. **a)** bezstarostně, klidně: *alqm exspectare Plin*; **b)** bez nebezpečí, bezpečně: *longius quidem, sed securius Plin.*

secūri-fer, *a, um* sekeru nesoucí.

secūri-ger, *a, um* sekeru nosící, sekerou ozbrojený: *puellae O* = Amazonky.

secūris, *is,* acc. *im,* abl. *i, f.* [srov. sekyra] sekera **a)** pův.: *s. anceps O* = *bipennis* dvojitá; druhy: na zabíjení obětních zvířat, kácení stromů, popravování odsouzenců, jež nosili liktoři, odt. též meton. *duodecim secures in praedonum potestatem pervenerunt C* = (dvanáct liktorů) = dva praetoři; **b)** přenes. moc: *Gallia subiecta securibus Cs, sumere aut ponere secures H* hodnosti; *saevae s. V* nadvláda; **c)** rána = ztráta, škoda: *graviorem infligere securim rei publ. C, securim inicere petitioni C.*

sēcūritās, *ātis, f.* [*securus*] **a)** bezstarostnost, klid duševní: *Democriti s. quae est animi tamquam tranquillitas C; securitatem appello vacuitatem aegritudinis C*; neohroženost: *timorem alcis sua securitate lenire Plin*; **b)** bezpečnost, bezpečí: *securitati consulere T.*

sē-cūrus, *a, um* [2. *se* a *cura*] **a)** bezstarostný, klidný, nestarající se, nemající starosti o něco: *securae gentes O; s. proficiscitur C* bezstarostně; s gen.: *poenae H, futuri O, periculi Cu, amorum V; pro alqo s. T, de lingua Latina C, de bello Romano L;* s nepř. ot.: *quali perfundat pisces olivo H; s. cadat an recto stet fabula talo H* nestaraje se, zda; meton. *securos latices potant V* uklidňující *s. Lethe O* starosti zbavující; **b)** o věcech: bezstarostný, veselý, klidný: *otia V, dies, mensa Tib, gaudia O;* **c)** bezpečný, jistý, bez nebezpečí: *locus L, vota secura repulsae O; tragoedia securior T* méně nebezpečná; *luxus T.*

1. secus neskl. [srov. *sexus*] pohlaví: *virile ac muliebre s. LT* přelož. gen. mužského pohlaví; potomstvo.

2. secus, adv. [srov. *sequor*] **a)** časově: na to, potom, později: *horā fere undecimā aut non multo s. C* ne o mnoho později; **b)** intens. méně, hůře, špatně: *neque his s. atque aliis armis muniti S* aniž však méně jsouce zbraní touto chráněni; *s. existimare de alqo C* špatné mínění míti; *s. scribere de alqo L; bellum s. cesserat S* špatně dopadla; *quod ubi s. procedit S* když se to nedařilo; *coepta s. cadebant T*; *bene aut s. consulere L*; **c)** jinak: *ne quid faciat s., quam volumus C*; *quod s. est C* jest tomu jinak; *non s. dixi, quam si eius frater essem C* nejinak než; pod. *haud s.*; kompar. **sequius**: *quod sequius sit L* což by se mohlo zdáti méně pěkným; kromě toho s týmž významem **sectius** (u *Pl*) a z toho **sētius** (šp. *sēcius*) **a)** jinak: *nec setius omnis in unguem arboribus positis secto via limite quadret V* = nejinak, stejně jako u hustě vysázených; **b)** méně, hůře; *non s.* ne méně: *nihilo s.* (o) nic méně: *instat non s. V* ne méně dorážil; *interea toto non s. aëre ninguit V* sněží právě tak silně jako mrzne; *neque eo s. . . officia praestabat N* nicméně proto přece.

sed, spoj. **a)** po kladu: avšak, ale: *manu confligere immane est, sed cum tempus postulat, decertandum manu est C*; *est illud quidem honestum, sed hoc expedit C*; zápor v druhém členu: *ademit Albino nomen, sed benevolentiam non ademit C*; **b)** po záporu: nýbrž, avšak, ale: *non castra, sed naves petierunt N*; *neque studere, neque odisse, sed minume irasci decet S* nejméně však; *non solum, sed etiam* nejen, nýbrž i; *non modo, sed potius* netoliko, nýbrž spíše; *non modo, sed ne—quidem* nejen, nýbrž ani ne; *non modo non, sed ne—quidem* nejen ne, ale ani ne; *non modo non, sed etiam* nejen ne, nýbrž docela i; *non, sed etiam* nejen, nýbrž také; *ne—quidem, sed* nejen (snad), nýbrž docela; **c)** jako přerušení: než: *sed haec hactenus! C*; **sed enim** než, vždyť; vždyť pak (viz *enim*).

sēdātē, adv. klidně: *loqui C.*

sēdātiō, *ōnis, f.* [*sedo*] uklidnění: *animi, perturbationum animi C.*

sēdātus, *a, um* [vl. part. perf. od *sedo*] uklidněný, klidný: *tempus, animus, cor CV*; *sedato gradu abeunt L*; subst. *oderunt sedatum celeres H.*

sē-decim [**ses-decim* ze *sex-decim*] šestnáct.

sedeō, *ēre, sēdī, sessum* [srov. ἕζομαι, seděti, sitzen] **a)** sedět: *vehebatur in raeda, unā sedebat uxor C, sedens iis assensi C;* in: *in equo C, sedilibus in primis H;* pouhý abl.: *marmoreo superi*

sedere recessu O usedli; *humo, delphine O, carpento L*; jiné vazby: *post me gradu primo H, sub pede ducis O, carceris ante fores O*; b) zasedati v radě, v soudu, sedět před soudem, sezení konati, míti: *eius igitur mortis sedetis ultores C, iisdem consulibus sedentibus atque inspectantibus C* za předsednictví a dozoru; *Minos sedet arbiter Orci Pr*; *sedebant iudices centum et octoginta Plin*; c) přenes. sedět nečinně, klidně; trvati, meškati, prodlévati někde: *sedeant spectentque Latini V*; *compressis, ut aiunt, manibus sedere L* s rukama v klíně, s rukama založenýma; *in villa totos dies C*; *sedemus desides domi L*; ve voj. nečinně ležeti: *montana circum castella in armis V*; *sedendo urbem expugnare L*; d) o neživých věcech: pevně sedět, vězeti, perf. uváznouti, dopadnouti: *clava ter quater adverso sedit in ore viri O* dopadl; *librata glans cum sederit L* když roztočením koule se ustálí (na určitém místě praku); *plaga sedet O* rána tkví, t. j. hluboko vniká; e) o představách: tkvíti, pevně trvati: *si superis hoc sedet animo V* to-li pevný úmysl bohů; *Cressa relicta in ingenio tuo O.*

sēdēs, *is, f.* [*sedeo*] a) sedadlo: *s. honoris, sella curulis C*; *sedibus altis .. sedent O* na vysokých křeslech; *s. regia L* trůn; přenes. *priores tenet sedes Homerus H* přednější místo; b) sídlo, domov, bydliště: *eam sedem Tullus regiae capit L* ten vrch zvolí za sídlo královské; *Latinis sedes dare L* sídla vykázati; *sedes novas petere Cs* nový domov hledati; *sedes habere in .. SCs* sídlo míti, sídliti, obývati; o podsvětí: *s. piorum H, silentum O, sceleratorum C*; *corpus s. animae O* schránka; c) místo: *urbi condendae s. commoda Cu*; *turrim convellere altis sedibus V* ze základů; *solidis sedibus adstas O* na půdě pevné; *deus haec reducet in sedem H* k svému místu, do pravé koleje přivede; *sedem bello legere T, s. belli L* dějiště války.

Sēdētānia, *ae, f.* [*Σηδητανία*] krajina v Hispanii tarrak.; obyv. **Sēdētānī**, *ōrum, m.*, adj. **Sēdētānus**, *a, um* sedetanský: *ager L.*

sedīle, *is, n.* [*sedeo*] sedadlo, sedátko, lavice: *gramineum V*; *sedilibus in primis eques sedet H* (v divadle); *s. e marmore Plin.*

sēd-itiō, *ōnis, f.* [*se, eo*] ‚rozejití se', rozkol, různice, spor, rozbroj: *domestica L, turbida s. deorum O*; v polit. a vojen. nepokoj, vzpoura, odboj: *ne qua in castris s. oriretur Cs*; *coorta est s. V* vypukla; *seditionem concitare C.*

sēditiōsē, adv. za účelem vzpoury, vzbouření: *contiones concitare C*; buřičsky: *agere, exercitum tractare T.*

sēditiōsus, *a, um* [*seditio*] nepokojný, buřičský: *homo, tribunus C, oratio Cs*; *contio C* bouřlivé; *seditiosissimus quisque L* právě největší buřiči.

sēdō, *āre, āvī, ātum* [kausat. k *sedeo*] usaditi, utišiti, uklidniti, upokojiti: *tempestas sedatur C, tumultus L*; *pubes sedato tandem pavore L* když se uklidnilo ve svém strachu; *septem surgens sedatis amnibus Ganges V* zvedaje se sedmi klidnými proudy; *sedato respondit corde V* = klidně; spec. nasytiti, ukojiti: *ieiunia carne O, sitim O, appetitus omnes C, rabiem H*; *seditionem C* potlačiti.

sē-dūcō, *ere, xī, ctum* a) stranou odvésti: *singulos separatim L, alqm blanda manu O*; *a peste alqm s. C* zachrániti; b) rozvésti, odloučiti, rozloučiti: *subito seducimur imbre O*; *duas terras unda O, cum frigida mors animā seduxerit artus V* (‚od duše oddělí údy') duši oddělí od těla; *ocellos Pr* odvrátiti; part. perf. **sēductus**, *a, um* vzdálený, daleký: *seductae longe terrae O*; *consilia seducta a plurium conscientia L*; v ústraní žijící, osamělý: *seducti et quasi rustici Plin.*

sēductiō, *ōnis, f.* [*seduco*] odvedení stranou: *testium C.*

sēdulitās, *ātis, f.* [*sedulus*] a) dobromyslnost: *s. atque integritas C*; b) horlivost, přičinlivost: *non sentitur sedulitate labor O*; *s. mali poetae C*; úslužnost (přílišná, dotěravá): *s. autem urget H*; *officiosa s. H* přílišná pracovitost.

sē dulō, adv. [2. *se* a *dolo* bezelstně] a) upřímně, beze zlého úmyslu: *s. faciebat C*; b) čile, horlivě: *munere fungi Plin, verba audire L, faciam omnia s. C*; c) naschvál, schválně: *s. tempus terere L.*

sēdulus, *a, um* [*sedulo*] a) beze lsti, upřímný, beze zlého úmyslu: *ne odium*

liberis s. importes H; **b)** opravdový, horlivý, bedlivý, přičinlivý: *apis O, anus Tib, puer H;* **c)** příliš úslužný: *hospes, minister H, male sedula nutrix O; spectator H* horlivě zaujatý.

Sedūnī, *ōrum, m.* kmen helvetský vých. od jezera ženevského, kolem nyn. Siona (Sitten).

Sedusiī, *ōrum, m.* germánský národ mezi Rýnem, Dunajem a Neckarem.

seges, *etis, f.* **a)** setba, osení, obilí: *segetis canae stantes aristas O; bis segetem densis obducunt sensibus herbae V* vinnou révu; *s. lini et avenae V;* plur. *quid faciat laetas segetes V;* **b)** meton. pole oseté, k osévání, role: *cohortes frumentatum in proximas segetes misit Cs; segetes occat H: prima paretur arboribus seges V* půda (úrodná); obr. *s. gloriae C* pole slávy; **c)** přenes. *ferrea telorum s. V* železná šípů setba = množství; *s. clipeata virorum O; horrescit strictis s. ensibus V* bojovný šik.

Segesta, *ae, f.* staré město sicilské Acesta [*Ἀκέστη*] na sev. pobřeží poblíž Eryxu, nyn. Castellamare; obyv. **Segestānī,** *ōrum, m.* Segesťané.

Segestes, *is, m.* germánský kníže, vrstevník Arminiův.

Segestīva, *ae, f.* město v Hispanii tarrak.

Segimerus, *ī, m.* [*Σεγιμέρος*] kníže Cherusků, otec Arminiův.

Segimundus, *ī, m.* syn Segestův.

Segnī, *ōrum, m.* národ v Gallii belg. vých. od Mosy.

sēgnis, *e* [srov. *ἧχιστος*] zdlouhavý loudavý, lenivý, váhavý, liknavý: *bonus segnior fit, ubi neglegas S, segniores incitare Cs, equus segnior annis V, propter onus segnes H;* o věcech neživých: *campus, carduus V = sterilis* neúrodný; *pugna, bellum, obsidio L* ospalé, malátné; vazby: ad, in alqd, alcis rei, inf.

sēgniter, adv. zdlouhavě, líně: *s. omnia agere L; non, haud s.* horlivě, čile, hbitě; *non segnius* horlivěji; *nihilo segnius S* tím horlivěji.

sēgnitia, *ae, f.* a **sēgnitiēs,** *ēī, f.* [*segnis*] zdlouhavost, loudavost, línost: *cunctatione et s. tempus terere T; s. maris T* nehybnost moře, tišina, bezvětří.

Segontia, *ae, f.* město v Hispanii vých. od Cadizu, nyn. Siguenza.

Segontiacī, *ōrum, m.* kmen britský naproti ostrovu Wightu.

sē-gregō, *āre, āvī, ātum* [*grex*] „ze stáda odloučiti", odděliti, vzdáliti, vyloučiti: *alqm a numero civium C, captivos L; virtutem a summo bono C; pugnam L* boj se třemi převésti na boj s jednotlivci.

Segusiāvī, *ōrum, m.* kmen gallský u hor. Ligeru s hl. městem Lugdunum, nyn. Lyon.

Sēiānus viz *Seius.*

sē-iugātus, *a, um* oddělený, odloučený.

sē-iugis, *e* [**ses-iugis*] šestispřežní; subst. *seiuges, ium, m.* [sc. *equi*] šestispřeží.

sē-iungō, *ere, nxī, nctum* odděliti, odloučiti, vyloučiti: *alqm e fortissimorum civium numero C; Alpes Italiam a Gallia seiungunt N;* oddáliti, odvrátiti; *calamitatem a re publ. C; defensio seiuncta est a sententia legis C* není ve spojení, jest cizí, odporuje; *se a labore forensi s. T* vzdalovati se.

Sēius, *ī, m.* rod řím., zvl. *M. Seius,* bohatý rytíř, přítel Attikův a Ciceronův; adj. **Sēiānus,** *a, um* Seiův, odt. subst. *L. Aelius Seianus,* syn Seia Strabona, praefectus practorio a důvěrník Tiberiův.

sēlectiō, *ōnis, f.* [*seligo*] výběr.

Seleucīa (ēa), *ae, f.* [*Σελεύκεια*] jméno několika měst Seleukem založených: **1)** v Babylonii u Tigridu; **2)** v Syrii při ústí Oronta.

Seleucus, *ī, m.* [*Σέλευκος*] *Nicātor,* vojevůdce Alexandrův, pozd. král syrský, † 281 př. Kr.

sē-lībra, *ae, f.* [**semi-libra*] půllibra, půl libry: *farris L.*

sē-ligō, *ere, lēgī, lectum* [*lego*] vybrati: *exempla C; selectus* vybraný: *iudices C* practorem volení.

Selīnūs, *ūntis, f.* [*Σελινοῦς*] **1)** město na jihozáp. pobřeží Sicilie, nyn. Selinonto; **2)** město v Kilikii; pozd. Traianopolis, nyn. Selenti.

sella, *ae, f.* [**sed-lā* od *sedeo*] stolice, křeslo; vůb.: *in sella sedere C;* spec. **a)** *sella curulis* křeslo kurulských úřadů: *accedis ad sellam C, iuxta praetoris urbani sellam Cs,* obr. *meis contentus fascibus et sellis H* = svým postavením; **b)** křeslo přenosné, nosítka (synon *lectica*): *sella vehi Plin; gestamine sellae*

Baias pervehi T; c) židle, stolice pracovní: *sellae atque operis et quaestus cotidiani locus C;* d) stolice učitelská: *s. tibi erit in ludo C.*

sellārius, *iī, m.* [*sella*] ‚stoličník', plur. o druzích Tiberiových, pojmenovaných podle způsobu smilstva.

selli-sternium, *iī, n.* [*sella* a *sterno*] hostina na počest bohů, při níž sochy bohů ležely na sedadlech; srov. *lectisternium.*

sellula, *ae. f.* [demin. k *sella*] stolička (přenosná): *sellulā defertur in domum T.*

sellulārius, *iī, m.* řemeslník při své práci sedící: *sellularii minime militiae idoneum genus L.*

semel, adv. num. jednou: *s. in vita risisse C* jen jednou; *humum s. ore momordit V* jednou (na vždy) do země kousl; *non s. dicemus H* = hojně budeme provolávati; *s. atque iterum* opět a opět, opětovně: *armis contendere Cs, pecuniam dare C;* místo *primum, primo: s. ad Corfinium, iterum in Hispania Cs;* někdy bezdůrazné: *qui s. a te sint liberati timore C;* sesíl. přece jednou: *s. in nostras nova puppis arenas venerat O;* najednou: *totas s. absorbere placentas H; aut vitam s. aut ignominiam finirent L;* jednou provždy: *s. exorari soles C.*

Semelē, *ēs* a **Semela,** *ae, f.* [Σεμέλη] dcera Kadmova, matka Dionysova ohněm Diovým usmrcená; adj. **Semelēïus,** *a, um* Semelin: *proles O, Thyoneus H* = *Bacchus.*

sēmen, *inis, n.* [*sero*] a) símě: *s. manu spargere C* obilí; *creatas semine Saturni O;* sazenice: *semina ponere V;* přenes. *semina terrarum, flammae V* živé atomy, živly; b) meton. rod, pokolení, kmen: *virtus propria Romani seminis C, regio semine orta L;* potomek, dítě: *Phoebi, caelestia semina partu edere O;* c) obr. příčina, původ, původce: *malorum omnium C, huius belli C, virtutum C; discordiarum L* původcové, *veteris eloquentiae T.*

sēmentis, *is, f.* a) setba: *sementem facere LCsC: sementes quam maximas facere Cs* co nejvíce polí osíti; *ut sementem feceris, ita metes C* jaká setba, taková žeň; b) osení: *vos date perpetuos teneris sementibus auctus O.*

sēmentīvus, *a, um* [*sementis*] *dies O* den setby.

sēm-ermis viz *semiermis.*

sē-mestris, *e* [*sex* a *mensis*] šestiměsíční, půlroční: *imperium, regnum C, tribunatus Plin. infans L.*

sēm-ēsus, *a, um* [*edo*] napolo snědený.

sē-met sesíl. *se: quae doceat semet prognatos H* svou krev, své syny.

sēmi- (**sēm-**) [srov. *ἡμι-*] polo-.

sēmi-adapertus, *a, um* polootevřený.

sēmi-animis, *e,* též **sēm(i)-animus,** *a, um* ‚položivý' = polomrtvý.

sēmi-apertus, *a, um* polootevřený, pootevřený.

sēmi-assus, *a, um* polospálený: *reliquiae semiassi regis C* (jiné čtení *reliquias sic meas; reliquias quaeso meas*).

sēmi-bōs, *bovis, m.* polobýk (o Minotaurovi).

sēmi-caper, *prī, m.* polokozel (Pan, Faunus).

sēmi-cremus, *a, um* [*cremo*] napolo spálený: *stipes O.*

sēmi-cubitālis, *e* půlloketní: *hastile L.*

sēmi-deus, *a, m. f.* polobůh, polobohyně.

sēmi-ermis, *e,* **semi-ermus,** *a, um* [*arma*] napolo ozbrojený = polobezbranný.

sēmi-factus, *a, um* napolo hotový: *opera T.*

sēmi-fer, *a, um* polozvířecí: *pectus Tritonis V;* subst. polozvěr: *inter semiferos O* (Kentaury); *pectora villosa semiferi V* (Kaka).

Sēmi-germānus, *a, um* pologermánský: *gentes L.*

sēmi-gravis, *e* poloopilý.

sē-migrō, *āre, āvi, —* odstěhovati se: *a patre C.*

sēmi-hiāns, *ntis* polootevřený: *labellum Cat.*

sēmi-homō, *inis, m.* poločlověk = polozvíře.

sēmi-hōra, *ae, f.* půlhodina: *longa C.*

sēmi-lacer, *lacera, um* napolo rozsápaný (*Pelias O*).

sēmi-līber, *libera, um* polovolný, napolo svobodný.

sēmi-lixa, *ae, m.* poloviční markytán (nadávka).

sēmi-mās, *maris, m.* polomuž, cvikýř n. kleštěnec.

sēminārium, *iī*, *n.* [*semen*] školka stromová, štěpnice; přenes. *Catilinarium C, triumphorum C, militum L, ducum Cu.*

sēminātor, *ōris*, *m.* [*semino*] původce: *omnium rerum, omnium malorum C.*

sēmi-nex, *cis* polomrtvý; *artūs O* poloztuhlé.

sēminō, *āre, āvī, ātum* [*semen*] síti, plodit.

sēmi-nūdus, *a, um* polonahý: *prope seminudi sub iugum missi L*; polobezbranný: *s. genere armorum L.*

Sēmi-placentīnus, *ī*, *m.* Poloplacentan.

sēmi-plēnus, *a, um* poloplný, ne zcela plný: *naves C*; s neúplným počtem mužstva: *stationes L.*

sēmi-putātus, *a, um* poloořezaný: *vitis V.*

Semīramis, *is* a *idis*, *f.* [Σεμίραμις] manželka a nástupkyně assyrského krále Nina; přenes. *Semiramis illa C* o A. Gabiniovi jako prostopášníku; adj. **Semīramius**, *a, um* Semiramidin: *sanguis O.*

sēmi-rāsus, *a, um* poloholený: *ustor Cat.*

sēmi-refectus, *a, um* napolo spravený: *classis O.*

sēmi-rutus, *a, um* polosbořený: *urbs, tecta, castella, murus L, vallum T.*

sēmis, *issis*, *m.* [*semi as*] a) půl assu: *remissis semissibus et trientibus C*; *non semissis homo H* nestojící za ‚zlámanou grešli'; b) polovice: *bina iugera et semisses agri L* půl třetího jitra; c) *semisses* jako úrok 6% (pon. měsíčně ½ assu): *semissibus magna copia est C.*

sēmi-sepultus, *a, um* polopohřbený: *ossa O.*

sēmi-somnus, *a, um* polospící, ospalý.

sēmi-supīnus, *a, um* napolo vzhůru (zpět) obrácený, napolo naznak.

sēmita, *ae*, *f.* stezka, pěšina; přenes. *fallentis s. vitae Il*; *opere s. fervet V* všecky cestičky; naproti *via*: *pecuniam, quae viā modo visa est exire ab isto, eandem semitā revertisse C* postranní steziekou se vrátily.

semi-ustulātus, *a, um* polospálený: *cadaver C.*

sēmi-ustus, *a, um* a **sēm-ustus** [*uro*] polospálený: *fulmine corpus V, robora V, forum L, tectorum vestigia T.*

sēmi vir, *ī*, *m.* polomuž, poločlověk a) půl člověk a půl zvíře: *Chiron, Nessus O;* b) cvikýř; c) přenes. jako adj. *Paris cum semiviro comitatu V* zženštilý; subst. *illi semiviri L* smilníci.

sēmi-vīvus, *a, um* položivý = polomrtvý; přen. *vox C* mdlý.

Semnonēs, *um*, *m.* kmen germánský mezi Labem a Vislou.

Sēmo, *ōnis*, *m.* [srov. *semen*] jméno božstva, zvl. příjm. *Sancus* (v. t.) (*Semones* jsou také *Priapus, Pan, Faunus, Vertumnus, Silvanus, Bona dea*).

sē-moveō, *ēre, mōvī, motum* vzdáliti, odstraniti, odloučiti alqd, alqm ab . . .; odt. part. perf. **sēmōtus**, *a, um* vzdálený, odlehlý: *locus Cs*; *terris semota II* že to se země zmizelo; *semota dicto T* na odlehlém místě.

semper, adv. [**sem* srov. *semel* a *per* srov. *nuper*, tedy vyzn. jednou pro vždy; srov. *sim plex*] vždy, stále, ustavičně obyč. při slovesech a adj.; při subst. lze přeložiti adj.: *seditionum s. auctores L* stálí původcové; *omnes Scilienses s. praetores C*; *id hodie quoque s. refectum manet L* pokaždé; odjakživa: *Demosthenes s. tuum Plin.*

sempiternus, *a, um* [semper] trvalý, stálý, ustavičný, nepřetržitý, věčný: *consilium senatus C, ignis Vestae C, memoria amicitiae C, potentia T.*

Semprōnius, *a* rod řím. s rodinami Grakchů, Atratinů, Blaesů, Longů a j.; nejznám 1) *Tiberius S Gracchus*, konsul 177, zeť staršího Scipiona; 2) syn jeho *Tib. S. Gracchus*, tribun lidu, † 133; 3) bratr tohoto *C. S. Gracchus*, † 121; 4) jejich sestra *Sempronia*, manželka mladšího Scipiona; *leges Semproniae C* zákony grakchovské; adj. **Semprōniānus**, *a, um* Semproniův: *clades L* kons. Sempronia Atratina; *senatus consultum C* C. Sempronia Rufa.

sēm-uncia, *ae*, *f.* půl unce; jako závaží $^1/_{24}$ libry; *heredem facere ex deunce* ($^{11}/_{12}$) *et semencia* ($^1/_{24}$) = $^{23}/_{24}$.

sēm-unciārius, *a, um* půl unce obnášející: *fenus L* t. j. půl unce na měsíc čili ročně $^1/_2$%.

sē-mūrius, *a, um* od hradeb vzdálený, za pomoriem ležící: *ager C*; subst. **Sēmūrium**, *iī*, *n.* pole patřící do obvodu římského s chrámem Apollonovým.

sēm-ustus viz *semiustus*.

Sēna, *ae*, *f.* město v Umbrii v území Gallů Senonských (odt. *Sena Gallica*), nyn. Sinigaglia; adj. **Sēnēnsis**, *e* senský: *populus L*; *proelium C* u Seny (Livius Salinator porazil Hasdrubala).

senāculum, *ī*, *n.* poradní budova, síň senátu.

sēnāriolus, *ī*, *n.* [demin. k *senarius*] nepatrný, malý senár, veršík.

sēnārius, *a*, *um* [*seni*] šest jednotek obsahující; zvl. subst. *senarius*, *iī*, *m.* [sc. *versus*] senár, šestistopý verš iambický.

senātor, *ōris*, *m.* [*senex*] senátor, člen senátu římského i jiných obcí a států: římských senátorů původně dle pověsti bylo 100, za Tarquinia Priska 200, za Sully 400, za Caesara 900, za Augusta 600; podmínka: stáří 25 let, jmění milion sesterciů; odt. pak vznikl dědičný stav senátorský; odznaky: latus clavus na tunice, zlatý prsten a červený střevíc u patriciů ozdobený půlměsícem.

senātōrius, *a*, *um* senátorský: *ordo Cs gradus C*, *album T* seznam senátorů; *consilium C* sbor soudců.

senātus, *ūs*, *m.* gen. též *ī* [*senex*] senát, nejvyšší rada u Římanů i jiných obcí, sbor poradní a vládní; *senatūs consultum* usnesení, nález senátu; *senatūs auctoritas* dobrozdání senátu; *senatum convocare*, *vocare*, *cogere CL* svolati; *s. legere* seznam senátorů předčítati (censor); *senatu moveri* ze senátu býti vyloučen; *in senatum legere* senátorem učiniti; *contra eos summa ope nitebatur senatūs specie S* na oko pro senát; meton. zasedání, sedění senátu: *eo die non fuit s. C*; *senatum dimittere C*; *etiam in senatum venit C*; *senatum dare alci S* povoliti slyšení v senátě, dovoliti předstoupiti před senát.

Seneca, *ae* [lidový výraz m. *senex*] rodinné jméno rodu Annaeů 1) *M. Annaeus S.*, rhetor z Korduby v Hispanii, z jeho spisů zachovány výtahy; 2) syn jeho *L. Ann. S.*, filosof stoický, učitel Neronův, usmrtil se r. 65, spisy filosofické a listy; o původě tragedií pod jeho jménem zachovaných je spor.

seneciō, *ōnis*, *m.* stařec; jako příjm. několika rodů.

senecta viz **1. senectus.**

1. senectus, *a*, *um* sestárlý, starý; odt. subst. **senecta**, *ae*, *f.* stáří. Klass. místo toho:

2. senectūs, *ūtis*, *f.* [*senex*] stáří, vysoký věk: *homines senectute confecti C*; *deo viridis s. V*; *in dies infestior Tulli s. L* starý T.; meton. vážnost, ponurost, zasmušilost: *obducta solvatur fronte s. H* nevrlost staroby; konkr. šedivé vlasy, šediny: *temporibus geminis canebat sparsa s. V*; stařec: *s. semper agens aliquid C*; o věcech: stáří.

seneō, *ēre*, — býti starý: (*phaselus*) *nunc recondita senet quiete Cat.*

senēscō, *ere*, *senuī*, — a) stárnouti, sestarati, starým se státi: *equus H*, *tacitis senescimus annis O*; při něčem sestárnouti: *dis hominibusque accusandis L*; b) chabnouti, malátněti, sil pozbývati; ubývati, zmenšovati se, mizeti: *moveri quam senescere omnia malebat S* než aby ochabovalo; *iam senescente invidia L* když již nenávisti ubývalo: *senescentibus vitiis L* ježto vady ochabují, síly pozbývají; *senescere civitatem ratus L*; *vires L* slábnou; *pugna L* ochabuje; *senescens exercitūs gloria T* hynoucí, upadající sláva vojska, *hiems senescens C* ubývající zima; *laus senescit C* chvály ubývá.

senex, *senis*, kompar. *senior* jako adj. starý, vysokého věku: *admodum s. suasor legis Cinciae C*, *Catone erat nemo fere senior C*, *anni seniores O* vysoké stáří; *Philemon O* stařičký; *arma diu senior desueta circumdat umeris V* stařeček (on) dávno již odvyklou zbraň obléká; jako subst. stařec, stařeček, starý člověk, kmet; ve voj. *seniores* mužstvo věku 42—60 roků.

sēnī, *ae*, *a* [**ses-ni*, *sex*] po šesti; lze většinou přelož. šest: *muri senum pedum crassitudine Cs*, *pueri annorum senum denum C* šestnáctiletí; *pedibus claudere senis H* šestiměrem.

Seniae balneae lázně v Římě neznámé polohy.

Seniēnsis colonia jinak zv. *Sena Iulia*, nyn. Siena v Etrurii; obyv. **Seniēnsēs**, *ium*, *m.* Seňané.

senīlis, *e* starcův, stařecký: *corpus*, *prudentia C*; *artus*, *genae O*; *stultitia C*, *artes T.*

senium, *iī, n.* [*senex*] α) staroba, slabost stařecká, sešlost věkem: *curvata senio membra T*; *nunc senio confectus quiescit C*; *s. Galbae et iuventa Othonis T*; β) meton. mrzutost, vážnost, zasmušilost: *inhumanae Camenae H*; utrpení, zármutek: *tota civitas confecta senio est C*; *senio et maerore consumptus L.*

Sĕnŏnēs, *um, m.* 1) národ gallský u horní Sekvany s hlav. m. Agedincum, nyn. Sens; 2) přistěhovalá jejich větev do Italie na pobř. umbrickém kolem Seny. Pozn.: dle řec. transkripce Polybiovy *Sēnōnes,* dle Silia *Sĕnŏnes.*

sēnsim, adv. [*sentio,* znatelně] sotva, jedva pozorovatelně, zvolna, znenáhla, ponenáhlu, povlovně: *ita s. sine sensu aetas senescit C*; *non s. atque moderate C, s. et pedetemptim C, s. tardeve C*; *mentio s. illata L* jen příležitostně; *s. aliqd reprehendere N* potají; *s. dicere C* rozvážně.

sēnsus, *ūs, m.* [*sentio*] činící a citová činnost duše, ní a) počitek, čití, vjem, vnímání: *voluptatis sensum capere C* rozkoš cítiti; *neque enim est ullus s. in corpore C* = tělo vůbec nic nečije; *sensum voluptatemque percipere Plin*; *omnis sensūs expertia Cu* věci všeho čití prosté = neživé; *si superest alicuius post funera sensus O* schopnost čití; b) smysl (zrak, sluch atd.): *dulcem motum sensibus offerre C* smysly příjemně vzrušiti; *sensūs, interpretes ac nuntii rerum, in capite collocati sunt C*; *s. oculorum et aurium L* zrak a sluch; *neque oculis neque auribus neque ullo sensu percipi potest C*; *mero sensibus victis Cu* smysly omámiti (= vědomí zatemniti); c) cit v nejširš sm.: *implorarem sensus vestros S*; *pro suo sensu ac dolore loqui C*; *ex animi sensu ac dolore pronuntiare C*; spec. cit pro něco, porozumění, smysl: *mirari solebam istum in his rebus aliquem sensum habere C* krasocit; *sensum omnem humanitatis amittimus C*; *tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi C* řeči citu plnou a rozváženou; d) cítění, smýšlení, mínění, náhled: *communis hominum sensus C*; *oratio ex communibus sensibus ducta T* vypočítaná na obecný citový dojem; *voluntas erga nos* zalo-žená na citově náladě obecné; *sensusque civium C*; *quid est tuus s., quae cogitatio? C, vestri sensūs ignarus sum C*; e) rozvaha, soudnost: *domesticus nativusque s. C; communis sensus omnium CHV* zdravý rozum lidský; f) smysl něčeho, obsah, význam: *verbi s. O*; g) myšlenka: *communes s. T.* = *loci communes*; věta, perioda: *s. aliquis T.*

sententia, *ae, f.* [*sentio*] a) = *opinio* mínění, náhled, myšlenka, úsudek: *stabilis et certa s. C*; *adhuc in hac s. sum C*; *meā sententiā* dle mého mínění; *de dis habere certam sententiam C*; *ex animi (mei) sententia* dle svého nejlepšího přesvědčení; b) úmysl, vůle: *si honestatem tueri ac retinere s. est C* chceme-li hájiti; *sententia est* n. *stat CO* jest rozhodnuto, jest pevný úmysl; *ex sententia* dle přání, vůle; obé shrnuto: *talibus incensa est iuvenum s. dictis V* = *animus*; c) hlas, úsudek v poradě; rada: *sententiis iudicum est liberatus C* hlasy soudců; *ex senatūs sententia C* dle usnesení s.; *sententiam dare L* hlas odevzdati; *in sententiam ire L* k hlasu, úsudku se přidati; *populus Rom. sententiam non tulit C* hlasem svým nerozhodl; *non haec sententia tantum fida C* tato má rada; *de amicorum sententia C* na radu přátel; *factum est senatus consultum in meam sententiam C* ve smyslu mého návrhu; *multa contra sententia (est) V* četné námitky se ozývají; praegn. správný, vážný úsudek: *non viribus res magnae geruntur, sed consilio, auctoritate, sententia C*; d) myšlenka, smysl, obsah, význam: *verbum non in eadem sententia ponitur C*; *dixit versum Graecum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum C*; *voluntas et s. legis C* duch zákona; *in hanc sententiam respondere L* v ten rozum; e) konkr. myšlenka, věta slovy vyjádřená, výrok, sentence: *concinnae acutaeque C, selectae Epicuri brevesque sententiae C.*

sententiola, *ae, f.* [demin. k *sententia*] malý výrok, průpovídka, větička: *edicti cuiusdam C.*

sententiōsē, adv. a) s bohatstvím myšlenek: *dicere C*; b) prostřednictvím sentence: *saepe s. ridicula dicuntur C* vtipným výrokem.

sententiōsus, *a, um* myšlenkami bohatý: *genus dictionis C.*

sentīna, *ae, f.* a) voda na spodku lodním, kal: *sentinam exhaurire C*; odt. pak nejnižší prostor lodní jako nejhorší, bezcenné místo: *nunc autem vix est in sentina locus C*; b) o lidech vyvrhel, výmětek, nejnižší sebranka: *servorum Cu, rei publicae C.*

Sentīnum, *ī, n.* město v Umbrii; adj. **Sentīnās**, *ātis* sentinský: *ager L.*

sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* a) smysly čítí, vnímati: *suavitatem cibi C* chutnati; *famem L* cítiti, pociťovati; *ita ut ne vicini quidem sentiant C* že by toho neznamenali; *de nihil sentiendo C* o bezcitnosti; *sensit delphina Melantho C* poznala; *strepitum s. Hirt.* slyšeti; *altera Bistonias pars est sensura sarissas O* již usouzeno, aby pocítila; spec. metaf. bolestně pocítiti, zakusiti: *tecum celerem fugam sensi H* = zažil jsem; *quid ipse ad Avaricum sensisset Cs*; *vastationem s. L*; b) seznati: *in hac urbe esse consules vigilantes C, senserunt ex fremitu Cs*, poznávati: *Dumnorigem hac oratione significari sentiebat Cs*; *nihil esse periculi H*; *ex quo fonte hauriam C, quid mens posset H*; *sidera s. V* hvězdám rozuměti; c) míniti, mysliti, za to míti, smýšleti: *iocans an ita sentiens C*; *humiliter s. C* býti nízkého smýšlení; vazby: alqd, acc. c. inf., de; *sentire cum alqo* býti stejného smýšlení, býti na straně něčí; naopak *s. adversus alqm* n. *ab alqo* býti protivníkem někoho; *vera sentire de alqo C* míti správné ponětí; d) souditi, hlasovati pro něco (srov. *sententia*): *qui haec sentitis, in hanc partem . . ire Plin*; *quid irati gravius de vobis sentire poterunt? Cs* soud vynésti.

sentis, *is, m.* (zř. *f.*) trn, trní.

sentus, *a, um* trnitý, drsný: *loca V O.*

sē-orsum a **sē-orsus**, adv. [2. *se* a *vorsus* (= *versus*)] vl. různo obrácený, adv. odděleně, zvláště: *describi s. a ceteris Cu; s. cives sociique L* zvlášť občané a zvlášť spojenci; přenes. nezávisle na = na svou zodpovědnost: *s. ab rege exercitum ductare S.*

sēparābilis, *e* [*separo*] odlučitelný, odlučitelný.

sēparātim, adv. [*separo*] odděleně, zvláště: *s. a reliquis consilium capere Cs, consulere alqm L, s. perscribi C; s. pueri, senes, mulieres C*; *vitas explicare O* jednotlivě (v monografiích).

sēparātiō, *ōnis, f.* [*separo*] oddělení, odloučení, rozdělení (opak *congregatio*).

sēparātus, *a, um* [vl. part. perf. od *separo*] odloučený, oddělený, různý: *ager Cs*; *separatis temporibus N* v různých dobách; *separatae singulis sedes T* jednotlivci mají místa oddělená; vzdálený, odlehlý: *iuga H.*

sē-parō, *āre, āvī, ātum* odděliti, odlučiti: *alqm a cetero exercitu Cu*; *Sestos Abydenā separat urbe fretum O* Sestos od města Abydu: *nos mare separat ingens O*; obr. odděleně, zvlášť projednávati, podnikati: *suum consilium ab reliquis Cs, a perpetuis historiis bella separaverunt C*; k něčemu nehleděti: *virtus ipsa per se . . . separatā etiam utilitate laudabilis C* nehledě k užitku.

sepeliō, *īre, īvī* (*iī*), *sepultum* pochovati, pohřbíti (i ohněm); přenes. potlačiti, překonati, zničiti: *est sepeliendus dolor C*; *cerno animo sepultam patriam C*; *bellum adventu eius sepultum C* skončena; *somno sepultus V* ve spánek pohřížený; *custode sepulto V* když hlídač uspán; *paulum sepultae distat inertiae celata virtus H* v zapomenutí pokleslé zbabělosti.

sēpes atd. viz *saepes.*

sēpia, *ae, f.* [σηπία] sepie, hlavonožec vypouštějící hnědou tekutinu.

Sēplasia, *ae, f.* ulice v Kapui, kde prodávány masti a voňavky.

sē-pōnō, *ere, posuī, positum* a) stranou položiti, odložiti: *quod celari opus erat, habebant sepositum et reconditum C* stranou uloženo a uschováno; *neque ille sepositi ciceris invidit H* stranou uloženého; *pecuniam s. L* uložiti, uschovati (k čemu: ad, in alqd); *curas O* odložiti; b) odložiti, ponechati si, vyhraditi si: *tempus ad alqd C*; *principatum Nervae senectuti T* vypsání vlády N. ponechati si na stáří; *locus servilibus poenis sepositus T* určený; c) odloučiti, oddělit, rozeznávati: *inurbanum lepido dicto H*; *pugnae seponi T* zůstati vzdálen; spec. do vyhnan-

ství vyloučiti, poslati; vypověděti: *in provinciam Lusitaniam, in insulam T.*

sēpositus, *a, um* [part. perf. od *sepono*] a) oddělený, zvláštní: *mea gloria O*; b) vzácný: *vestis Tib*; c) vzdálený: *fons Pr.*

septa viz *saepio.*

septem [srov. ἑπτά, sedm, sieben] sedm; spec. sedm mudrců *C*; *s. colles H* = *Roma*; *Septem Aquae C* krajina u Reate, nyn. St. Susanna; *Septem maria T* ústí Pádu; spoj. s *decem*: obyč. *septem decem* a *septemdecim*; vedle toho *decem et s. L, septem et decem C, decem septemque N* sedmnáct.

September, *bris, bre* sedmý: *mensis* (od března); *Calendae, Idus CH*; subst. září; *Septembres horae H* dny zářijové.

septem-decim sedmnáct.

septem-fluus, *a, um* [*fluo*] sedmi rameny tekoucí, ústící: *Nilus O.*

septem-geminus, *a, um* sedmeronásobný: *Nilus V* sedmiramenný.

septem-plex, *icis* [*plico*] sedmeronásobný: *clipeus V* o sedmi vrstvách; *Nilus O* sedmiramenný.

septem-triōnēs viz *septentriones.*

septemvirī, *virūm, m.* sedmičlenný sbor: *s. epulones* viz toto; *s.* k rozdělování poli; *septemvirum acta C*; adj. **septemvirālis,** *e* septemvirů: *auctoritas C*; též jako subst. = *septemviri*; úřad jejich **septemvirātus,** *ūs, m.*

septēnārius, *a, um* [*septeni*] *versus* septenár, sedmistopý verš (vl. osmistopý o sedmi rázech) trochejský, iambický i anapaestický; též = iambický tetrametr.

septen-decim viz *septemdecim.*

septēnī, *ae, a* po sedmi: *duo fasces septenos habuere libros L*; sedm: *fila lyrae O, dispar septenis fistula cannis O*; *septeni deni* po sedmnácti, sedmnáct.

septen-triōnēs, *um, m.* [*triones* = *boves*] sedmihvězdí Velkého i Malého Vozu, též sing. *septentrio maior* Velký Medvěd, *s. minor* Malý Medvěd; meton. sever, půlnoc: *septem subiecta trioni gens V*; *ad septentriones vergere Cs*; vítr severní, severák: *acer s. ortus est L.*

septentriōnālis, *e* severní; **septentriōnālia,** *ium, n.* severní krajiny.

Septicius, *ī, m. Clarus* velitel praetorianů za Hadriana.

septiēs sedmkrát: *s. consul est factus C*; *s. milies sestertium C* 700,000.000.

septimānī, *ōrum, m.* vojíni sedmé legie.

Septimius, *a* rod římský. 1) *C. S.*, augur; 2) *P. S. Scaevola*, odsouzený repetundarum r. 71; 3) *L. S.*, vrah Pompejův; 4) *Tullius S.*, básník a přítel Horatiův; 5) *Porcius S.*, správce Rhaetie za Vitellia.

septimus, *a, um* sedmý: *septimus decimus* sedmnáctý; *septimum* po sedmé: *consul C.*

septingentēsimus, *a, um* sedmistý: *annus L.*

septin-gentī, *ae, a* sedm set: *milites L.*

septi-rēmis, *is, f.* sedmiřadka (lod se sedmi řadami vesel).

septuagēsimus, *a, um* sedmdesátý: *annus C.*

septuāgintā sedmdesát: *aratores C.*

sēptum viz *saepio.*

septunx, *ncis, m.* [*septem unciae*] a) sedm uncí: *auri L*; b) sedm dvanáctin: *terna iugera et septunces L* tři a $^{7}/_{12}$ jitra.

sepulcrālis, *e* [*sepulcrum*] ‚náhrobní': *fax O* pohřební; *arae O* = oheň, jenž měl býti synovi příčinou smrti.

sepulcrum, *ī, n.* [*sepelio*] a) pohřebiště, hrob, hrobka: *condere sepulcro V*; b) náhrobek: *vestitum vepribus et dumetis indagavi s. C*; c) mohyla: *onerare membra sepulcro V, ingenti mole s. imposuit V* mohylu nasypal; d) meton. *sepulcra legere C* nápisy náhrobní; *quidquam mutis gratum sepulcris Cat* zemřelým, Mánům, *placatis sepulcris O*; *virtus exuers sepulcri O* smrti.

sepultūra, *ae, f.* pohřbívání, pohřbení, pohřeb: *honore sepulturae carere C*; též o spálení: *antequam cremaretur in foro, qui locus sepulturae destinabatur T.*

Sēquana, *ae, m.* hlavní řeka gallská, mezi Gallií a Belgií, nyn. Seine.

Sēquanī, *ōrum, m.* Sekvanové, gallský národ mezi Rhodanem, Rýnem, Jurou a Vogesami s hl. m. Vesontio, nyn. Besançon; adj. **Sēquanus,** *a, um*: *ager Cs* území Sekvanů.

sequāx, *ācis* [*sequor*] pronásledující, stíhající: *Latio dare terga sequaci V* = *Latinis sequentibus*; *flammae V, un-*

dae V nepřátelské; *caprae V* chtivě vyhledávající jemné listí révové; *fumus V* vtíravý (včely zahánějící)

sequester, *tra, trum* **2.** *secus*] zprostředkující: *pace sequestra V* mírem jsouce chráněni; subst. *sequester, tris, m.* zprostředkovatel, podpláceč, svůdce.

sequor, *sequī, secūtus sum* [srov. ἕπομαι m. **σεπ-*] **a)** sledovati, následovati, provázeti někoho, jíti za někým, držeti se někoho: *Caesarem amicitiae causa Cs, praetorem quinque pueri H; vestigia alcis V; Gallos carri sequuntur Hirt.* jedou za G.; *propediem sequerentur L* měli následovati; *gloria virtutem sequitur C* jde za; *naturam ducem sequi C* držeti se přírody; *famam sequere H* drž se pověsti = lič osoby, jak je tradice podává; *sudor membra sequebatur V* po údech stékal; *vultum sua silva secuta est O* za líci šel i její les; *pedum digitos, in quantum est quaeque secuta, traxit O* až kam která došla; **b)** stíhati, pronásledovati: *hostes Cs, fugacem H, feras O, hostem pilo T, hostem ferro, hastā V*; přenes. *poena alqm Cs* trest stíhá, zastihuje; *poena scelus sequitur C*; **c)** přenes. honiti, pachtiti se po něčem, za něčím, snažiti se o něco: *sed credo aliquid secutos C* že měli, sledovali důležitý cíl; *otium et tranquillitatem vitae C; amicitiam, gratiam alcis Cs, spem vanam O, mercedes H; praemia militiae O; ferro extrema V* mečem se usmrtiti; *verba sequi H* sháněti, pracně hledati; **d)** časově, po řadě následovati, dostaviti se, přijíti (po něčem): *aetatem autumnus Ennius; hunc annum Caudina pax L; sequitur hiems Cs; secutum est bellum Africanum C; sequitur vox L* provází to, zaznívá k tomu hlas, výkřik; *penates . . quibus similes sequerentur L* musily následovati, dostaviti se; *lacrimae sunt verba secutae O* vyřinuly se při těch slovech; **e)** logicky plynouti, vyplývati: *sequitur, ut falsa enuntiatio sit C; non sequitur, ut non sapiat C; sequitur esse causas immutabiles C*; **f)** poddati se, povoliti; vyhověti; říditi se něčím: *volens facilisque sequetur ramus V; numerum sequi L* říditi se počtem, přidržeti se; *consilia s. L* říditi se radou, přidržeti se plánů; *secutus morem regum priorum L* dle zvyku; *ducem sequi L* svěřiti se vedení; *Polybium C* přidržeti se; *responsa s. V* býti poslušen; **g)** připadnouti, dostati se: *res victorem L, urbes captae Aetolos L, heredes monumentum H.*

Sēr viz *Seres.*

sera, *ae, f.* závora.

Serāpiōn, *ōnis, m.* [Σεραπίων] **1)** zeměpisec z Antiochie, odpůrce Eratosthenův; **2)** přezdívka P. Cornelia Scipiona Nasiky, již mu dal tribun l. Curiatius dle podobnosti k jakémusi zlopověstnému Řekovi tohoto jména.

Serāpis, *is* a *pidis, m.* [Σέραπις] staré egyptské božstvo v době Ptolemaiovců vlivem řeckým představované jako bůh podsvětí, v Římě ztotožněný s Plutonem. Uctívání jeho rozšířilo se za pozdějších císařů daleko po Evropě.

serēnitās, *ātis, f.* [*serenus*] jasné nebe, jasné počasí, jasno; též přenes. o poměrech polit

serēnō, *āre, āvī, ātum* [*serenus*] vyjasniti: *caelum tempestatesque V* bouřlivé nebe; *lux serenans C* jasné světlo denní; přenes. *spem fronte serenat V* jeví naději jasným čelem (= staví se, jako by měla naději).

serēnus, *a, um* jasný; též přenes. o duchu, tváři atp.; subst. **serēnum,** *ī. n.* jasné nebe.

Sērēs, *um, m.* [Σῆρες] Sérové, národ v nyn. sev.-záp. Číně, proslulý průmyslem hedbávnickým; adj. **Sēricus,** *a, um* sérský: *sagitta H*; hedvábný: *pulvillus H: sērica, ōrum, n.* hedbávné šaty.

Sergius, *a patric.* rod řím. **1)** *L. S. Fidenas,* kons. r. 437, vítěz nad Fidenami; **2)** *C. S. Orata,* labužník za doby Ciceronovy; **3)** *L. S. Catilina* viz toto.

sēria, *ae, f.* podlouhlá nádoba hliněná na víno, olej: džbán, baňka.

seriēs, *ēī, f.* [**1.** *sero*] řetěz, řada: *vinculorum Cu* o uzlu gordijském; *ferreae laminae serie inter se connexae Cu; iuvenum s. Tib* řetěz, kolo (o tanci); přenes. *s. rerum C* spojitost; řada časová: *annorum H, temporis O series iunctura-que H* slovosled; rod, rodokmen: *digne vir hac serie O.*

sēriō, adv. vážně: *rem exprobrare L.*

Seriphos (us), *ī, f.* [Σέριφος] skalnatý ostrůvek záp. od Paru, nyn. Serfo;

adj. **Serīphius**, *a, um* serifský: *saxum T*; jako subst. *Serifan.*

sērius, *a, um* vážný: *verba H, mala H* vážná nehoda; subst. **sērium**, *iī, n.* věc, řeč vážná: *seria quaerere H*: *per seria T* vážně; *res in serium versa est Cu* stala se vážnou; *seria frontis explicare H* vážné vrásky vyhladiti; *vertere seria ludo H* vážný tón tragoedie zaměniti žertem.

sermō, *ōnis, m.* [snad **1.** *sero*, srov. *multa sermone serebant V*] a) rozmluva, rozhovor, rozprávka: *discumbitur, fit s. inter eos C*; *noctem sermone trahebant V*; *hunc socci cepere pedem alternis aptum sermonibus H* hovoru nejpřiměřenější; *facta peribunt, nedum sermonum stet honos H* pouhých slov; *dare alci sermonem CN* látku k rozmluvě; *tu sermo es Pr* předmět hovoru; b) řeč množství, lidu: *in sermonem hominum venire C* dostati se do ‚hub' lidských; *vix feram sermones hominum C*; *erat in sermone res, magnam pecuniam Heraclio relictam C* mnoho se o tom mluvilo; *sermo admirantium C* hlasy obdivu; pověst: *dissipatur s. totā Asiā C*; c) vědecká rozmluva: *Laelius sermonem habuit cum Scaevola de amicitia C*; *de philosophia s. habetur N*; d) řeč obecná, prostá, neumělá, nevázaná, prosa: *nisi quod pede certo differt sermoni, sermo merus H*; *sermoni propiora H* všednímu hovoru příbuznější; i druh básnictví blízký prose: *nec sermones ego mallem repentes per humum H, nostrorum sermonum candide iudex H* = satir a listů; e) přednes, proslov, řeč (kratší a prostší než *oratio*): *sermonem habui apud municipes meos Plin*; f) řeč jako výraz myšlenek, mluva, výraz: *elegantia sermonis C*; *sermo humanus, hominum* řeč lidská; *s. Persarum N* jazyk perský.

sermōcinor, *ārī, ātus sum* [*sermo*] rozmlouvati, pohovořiti (si): *cum alqo C.*

sermunculus, *ī, m.* [demin. k *sermo*] zlomyslný tlach: *urbani malevolorum sermunculi C* zlomyslné klepy městské.

1. serō, *ere, uī, sertum* [srov. *εἴρω*] řaditi, připojovati, pojiti, vázati, víti, plésti, splétati: *multa vario sermone V*; *rerum humanarum ordo seritur L*; *ex bellis bella L* válku na válku hromaditi, nepřetržitě válčiti; *in verbis serendis cautus H* = *in elocutione*; *secreta colloquia cum alqo L* navazovati; *loricae sertae N* řetízkový, drátěný pancíř; subst. **serta**, *ōrum, n.* věnec, guirlanda.

2. serō, *ere, sēvī, satum* a) síti, sázeti: *interiores* (*Britanni*) *frumenta non serunt Cs*; *arbores C*; *s. arborem H* pěstovati; *agrum s. OCu* osévati; subst. **sata**, *ōrum, n.* oseté pole, osení; b) ploditi: *non fortuito sati et creati sumus C*; subst. **satus**, *a* zplozenec, potomek, syn, dcera: *sate sanguine divum V*; *satae Peliā O*; *Anchisā satus V* = *Aeneas*; c) metaf. *leges s. C* pěstiti, *civiles discordias L* působiti, rozsévati sváry; *rumores VCu* roztrušovati; *aurea sata est aetas O* = vzešel; *mentionem s. L* prohoditi, tu a tam se zmíniti.

3. sērō, **sērius**, **sērissimē**, adv. v pozdní době (zř.), pozdě: *eo die Lentulus venit s. C*; *s. a nostris poetae cogniti C*; příliš pozdě: *s. profectus est N.*

serpēns, *ntis, m. f.* [vl. part. praes. od *serpo*] had; *in serpente deus O* v hadí podobě; *pars quota Lernaeae serpens eris Echidnae? O* proměně se v hada, jakožto had; jako souhvězdí Draka = *Anguis*: *polo posita proxima Serpens O.*

serpenti-gena, *ae, m.* [*gigno*] z draka zrozený: *serpentigenae O* obři vzrostlí ze zasetých zubů dračích.

serpenti-pes, *pedis* hadonohý: *Gigantes O.*

serpō, *ere, psī, ptum* [srov. *ἕρπω*] a) plaziti se, lézti (o hadu a jin. živoč.); b) vinouti se, plížiti se, pomalu téci: *hedera V, Hister O, somnus V*; přenes. *ignis latius serpit Cs* rozlézá se, šíří se; *serpit per agmina murmur V*; *caritas serpit sensim foras C* láska šíří se ponenáhlu ven; pod. *amicitia, consuetudo, malum C.*

serpullum, **serpyllum**, **serpillum**, *ī, n.* [*ἕρπυλλον*] mateří douška.

serra, *ae, f.* pila.

serrācum n. **sarrācum**, *ī, n.* nákladní vůz dvojkolý, kára.

Serrānus, *ī, m.* příjmení řím. pocházející od umbrického města Sarana; kromě jiných zvl. 1) *C. Atilius S.*, konsul r. 257, vítěz nad Puny; 2) *C. A. S.*, praetor r. 218, při ucházení se o konsulát od-

mrštěn; 3) *C. A. S.*, aedil r. 194, uspořádal první megalesie; 4) *C. A. S.* praetor r. 192, konsul r. 170; 5) *Sextus A. S. Gavianus*, tribun l. r. 57, nepřítel Ciceronův.

serrātus, *a, um* pilovitý: *nummi T* se zoubkovaným okrajem (z doby starší republiky).

Serrhēum, *ī, n.* [*Σέρρειον*] mys s tvrzí v Thrakii.

serrula, *ae, f.* [demin. k *serra*] pilka: *dentata C.*

serta, *ōrum* viz **1. sero.**

Sertōrius, *iī, m.* plebejský rod řím.: *Q. S.*, stoupenec Mariův, v Hispanii válčil proti straně Sullově, Perpernou zavražděn; adj. **Sertōriānus**, *a, um*: *bellum C* válka se S.; *duces, milites C* Sertoriovi.

serum, *ī, n.* syrovátka.

sērus, *a, um* **a)** pozdní (bez příhany, = v pozdní době): *vesper, crepuscula O*; *aetas OTib*; *sera nocte Tib*; zvl. pozdě (pomalu) rostoucí n. plody nesoucí: *ulmus V, arbor O*; pozdě se vyplňující: *spes L, omina V, portenta C*; o osobách praedik. = *sero*: *serus in caelum redeas H*; *nunc sera querelis adsurgis V*; s gen. *seri studiorum H* kteří k stáru, pozdě něčemu se naučili; **b)** pozdní =zpožděný, příliš pozdní: *serum auxilium venerat L* příliš pozdě; *sera gratulatio C*; *cum e somno surrexisset, id quod serum erat L* hodně pozdě; isol. subst. **sērum**, *ī, n.* pozdní čas: *s. erat diei L, in serum noctis S = in culminibus nocte sedens serum* (adv.) *canit V* do pozdní noci; *extrahebatur in quam maxime serum diei certamen L* půtka byla prodlužována jak jen možno do pozdní doby dne; plur. *sera* (adv.) *comans narcissus V* pozdě se rozvíjející.

serva viz *servus.*

servābilis, *e* [*servo*] zachranitelný: *caput O.*

servāns, *tis* [isol. part. praes. od *servo*] šetřící, zachovávající: *aequi V* dbalý práva.

servātor, *ōris, m.* [*servo*] záchrance: *rei publicae C, capitis mei C, patriae L.*

servātrīx, *īcis, f.* záchrankyně: *s. celebrabere O.*

servīlis, *e* [*servus*] otrocký: *bellum C* války s otroky; *capita L* otroků; *indoles, iugum C*; *de uxoribus servilem in modum quaestionem habere Cs* manželky vyšetřují právem útrpným jako otroky; *terror s. L* strach z otroků.

servīliter, adv. otrocky, jako otroci činí: *facere alqd C, omnia s.* (*facere*) *T.*

Servīlius, *a* rod řím. s množstvím rodin; zvl. **1)** *C. Servilius Ahala*, velitel jízdy za diktatora Cincinnata; **2)** *P. S. Rullus*, proti jehož návrhům měl Cicero své řeči agrární; **3)** *P. S. Casca*, vrah Caesarův; **4)** *Q. S. Caepio*, protivník Saturninův a Scaurův, jeho sestra Servilia, matka Brutova; **5)** *C. S. Glaucia*, quaestor r. 100, zavražděn na rozkaz Mariův; adj. **Servīlius**, *a, um* Servilių̆v: *lex iudiciaria C* (Q. S. Caepiona); *lacus S* nádržka na foru řím.

serviō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* **a)** pův. *α)* býti otrokem, služby otrocké konati, sloužiti, otročiti někomu: *per centum annos servistis L*; *qui libertate caret, serviet aeternum H*; *non sibi defuisse, cui nupta diceretur, nec cum quo tacita serviret L* mlčky poddanství snášela; komu: alci, apud alqm; též s vnitř. acc. *servitutem servire*; *β)* o pozemcích, budovách atp. míti na sobě služebnost, býti obtížen závazkem nějakým: *omnia* (*praedia*), *quae serviebant C*; *aedes hae Sergio serviebant C*; **b)** přenes. *α)* sloužiti něčemu, oddán býti, zření míti k něčemu: *voluptatibus S*; *amicis et famae N*; *bello Cs* činiti, čeho vyžaduje; *rei familiari C* věnovati se; *dolori suo C* oddávati se; *gloriae C* snažiti se o zjednání slávy; *personae, tempori C* míti zření k; *saluti, valetudini C* dbáti; *rumoribus Cs* dbáti = za pravdu dávati; *β)* poslouchati, býti ovládán od...: *non iracundiae serviam C*; *legibus servimus, ut liberi esse possimus C*; *s. marito V* zasnoubiti se.

servitium, *iī, n.* [*servus*] otroctví, stav i služba otrocká: *quam gravis casus ex regno in servitium foret S, Phthiam servitio premet V*; metaf. jho, jařmo(otrocké), poroba, poddanství: *colla* (*boum*) *servitio adsuescunt V*; *Germanias servitio premere T* ujařmiti; konkr. = *servi* otroci, otroctvo: *ex omni faece urbis ac servitio C*; *servitia.. libertatem alienam oppugnatum venire L.*

servitūdō, *inis, f.* otroctví.

servitūs, *ūtis, f.* [*servus*] otroctví, služebnost, poddanství, poddanost: *fit in dominatu servitus, in servitute dominatus C*; *aliae nationes servitutem pati possunt C*: *esse in servitute C*; *servitutem fundo imponere C* služebný závazek; *s. muliebris L* poddanost muži; konkr. otroci: *pubes tibi crescit omnis, s. crescit nova H.*

Servius, *a* předejmení v rodě Sulpiciů a Clodiů.

servo, *āvī, ātum* [*servus*] a) hlídati něco: *haedos V, pomaria draco O*; *Tisiphone vestibulum V, nutricis limen O*; b) pozorovati něco, dávati pozor na něco, pozorování konati: *sidera V, servare de caelo C* o augurovi: p. znamení na nebi; *itinera alcis Cs* pozorně sledovati; odt. c) místo nějaké neopouštěti, zdržovati se, obývati: *nymphae, quae flumina servant V, hydra servans ripas V*; *tu nidum servas H* ty se držíš hnízda; d) absol. pozor míti: *triumviris capitalibus mandatum est, ut servarent, ne qui nocturni coetus fierent L*; e) zachovávati něco: *ordines Cs*; *leges iuraque H* ostříhati; *ius iurandum N, fidem C* slovu dostáti; *pacem L*; *Pyrrhin' conubia servas? V* jsi ještě manželkou P.?; *officia s. C* konati, plniti; *promissa C* splniti; *vestigia s. V* stopy se držeti; *diem s. L* lhůtu dodržeti; *vitae munia recto more H* zastávati řádně; f) chrániti, zachrániti: *urbs ex omni impetu regio .. servata C*; *navem gubernator ex hieme servat N, regnum alci N, nomen et fama servant locum V*; g) = *reservo* uchraňovati, chovati: *Homeri carmina scrinio Cu, lectum Massicum H*; *ad quae (tempora) tu te ipse servaras C*; *vosmet rebus servate secundis V* ponechejte, uchraňte se pro lepší časy; *exempla fortia servat O* v paměti chová.

servulus a **servolus,** *ī, m.* [demin. k *servus*] otrok (obyč. v pokrd. význ.).

servus, *ī, m.* a **serva,** *ae, f.* [snad srov. *ὄρος*] (pův. as. hlídač) otrok, služebník; přenes. *cupiditatum, legum C*; adj. **servus,** *a, um* službě otrocké podrobený, zotročený, poddaný: *reges serva omnia et subiecta imperio suo esse velint L*; *octo milia liberorum servorumque capitum L* = otroků; *civitas L*; *imitatores servum pecus H* otrocký; *serva praedia C* břemenem obtížené.

sēscennāris, *e* [*sesqui-annus*] půldruhého roku starý: *bos L.*

sēscēnārius, sēscēnī atd. viz *sexcenarius, sexceni* atd.

sēsc-uncia, *ae, f.* [*sesqui-uncia*] půldruhé unce.

seselis, *is, f.* [*σέσελις*] sesel, rostlina okoličnatá.

Sesōstris, *idis, m.* [*Σέσωστρις*], též **Sesōsis,** *idis, m.* král egyptský, viz *Rhamses.*

sēsqui, adv. [*ses* = *semis, que* = a půl] o polovici více (než veličina, k níž přidáno): *s. maior C* o polovici větší = půldruhé jedničce; *sesqui-alter C*: *quae esset secundae sesquialtera* aby byla o polovici větší druhé; *sesqui-hora Plin* půldruhé hodiny; *sesqui-modius C* půldruhé měřice; avšak *sesqui-octavus C* = $^9/_8 = 1^1/_8$; *sesqui-tertius C* $^4/_3 = 1^1/_3$; *sesqui-pedalis* půldruhé stopy: *dentes Cat, tigna Cs*; *verba H* sáhodlouhá; *sesqui-plaga, ae T* půldruhé rány; **sēsqui-plex,** *icis* půldruhanásobný: *nodus C.*

sessilis, *e* [*sessus*] k sedění způsobilý: *tergum equi O.*

sessiō, *ōnis, f.* [*sedeo*] sedění: *status, incessus, s. C*; *sessiones quaedam C* jakési způsoby, druhy sedění; zvl. zasedání a konkr. místo sedění = *exhedra* sedadlo.

sessitō, *āre,* — [freq. k *sedeo*] sedávati, sídlo míti: *in Pericli labris C.*

sessiuncula, *ae, f.* ‚kroužek' (k rozhovoru, zábavě).

sessor, *ōris, m.* [*sedeo*] a) divák v divadle: *in vacuo sessor plausorque theatro H* v prázdném divadle sedaje a tleskaje; b) obyvatel: *veteris urbis N.*

sēs-tertius, *iī, m.* [*semis tertius* = třetí poloviční, tedy $2^1/_2$ assu] sestercius, stříbrná mince římská různé hodnoty (dor. 117 = $2^1/_2$ assu, pozd. 4 assy); při číslovkách základních do 1000 stává nom. *sestertii*; při tisících gen. *sestertium* n. (řídčeji) *sestertiorum*; gen. *sestertium* stal se neutr. sing. ve význ. 1000 sesterciů: *duo sestertia* 2000 sest.; miliony vyjádř. *decies, vicies .. centena milia sestertium* jeden, dva miliony; vynecháním pak slov *centena milia* vzniklo isol. subst. **sestertium,** *iī, n.* = 100.000

sesterciů: *vicies sestertium* 2 miliony, *centies sestertii summa* 10 milionů. Značka IIS (dvojka a značka pro *semis*), z čehož HS = *sestertius*.

Sēstius viz *Sextius*.

Sēstos(us), *ī*, *f*, [Σηστός] město u Hellespontu na straně evropské (naproti Abydos).

seta viz *sacta*.

Sētabis, *is*, *f*. město v Hispanii Tarrak., proslulé lnářstvím; adj. **Sētabus**, *a*, *um* ze S.: *sudaria Cat* z jemného plátna.

Sētia, *ae*, *f*. [Σητία] staré město v Latiu proslulé vinařstvím, nyn. Sezza; adj. **Sētīnus**, *a*, *um* setijský: *ager CL*.

sētius viz **2.** *secus*.

seu viz *sive*.

Seuthēs, *ae*, *m*. [Σεύθης] král thrácký.

sevēritas, *ātis*, *f*. [*severus*] přísnost, vážnost; vážná nálada; někdy s příhanou: puntičkářství.

sevērus, *a*, *um* **a)** přísný, svědomitý, vážný: *constans, s., gravis C; homo et sapiens et sanctus et s. C;* o věcech: *frons C, vultus H, imperium L, genus dicendi C, res N*; **b)** ve špat. sm. krutý, tvrdý, ukrutný; mrzutý: *qui perindulgens in patrem, idem acerbe s. in filium C; adimam* (v. t.) *cantare severis H* mrzoutům; pod. *lymphae, vini pernicies, ad severos migrate Cat; amnis s. Cocyti V; severum Falernum H* trpké; *s. uncus H* (v. t.) strašlivý.

1. Sevērus, *ī*, *m*. jm. rodinné, zvl. **1)** *Cornelius S.* básník doby Ovidiovy; **2)** *T. Cassius S.* řečník za Augusta a Tiberia.

2. Sevērus *mons* horstvo v Sabinska, vých. od Nursie, nyn. Vissa.

sē-vocō, *āre*, *āvī*, *ātum* stranou zavolati, odvolati: *singulos Cs, hunc genitor O, plebem in Aventinum C* vyvolati (srov. *secessio*); vzdalovati, odloučiti: *animum a societate corporis C, a voluptate, a negotio C*.

sex [srov. ἕξ, šest, sechs] šest; *sex septem H* šest nebo sedm; *sex et quinquaginta C decem et sex L* šestnáct; **sex prīmī**, *ōrum*, *m*. šest prvních radních v městech provincií.

sexāgēnī, *ae*, *a* [*sexaginta*] po šedesáti: *sexagena milia modium tritici C*.

sexāgēsimus, *a*, *um* [*sexaginta*] šedesátý: *dies, annus C*.

sexāgiēs, adv. [*sexaginta*] šedesátkrát: *sestertium s.* (sc. *centena milia*) *C* 6 milionů sest.; i pouhé *s. esse C* míti cenu 6 milionů s.

sexāgintā [ἑξήκοντα] šedesát.

sex-angulus, *a*, *um* šestiúhelníkový, šestihranný: *cera O*.

sexcēnārius n. **sescēnārius**, *a*, *um* šest set (mužů) čítající: *cohortes Cs* o šesti stech m.

sexcēnī n. **sescēnī**, *ae*, *a* [*sexcenti*] po šesti stech, šest set: *denarii Cu, nummi C*.

sexcentēsimus n. **sescentēsimus**, *a*, *um* [*sexcenti*] šestistý.

sex-centī n. **sescentī**, *ae*, *a* [*centum*] šest set; obyč. ve sm. bezpočetný, nečetný (srov. ‚na tisíc').

sexcentiēs, n. **sescentiēs**, adv. [*sexcenti*] **a)** šestsetkrát: *sestertium* šedesát milionů; **b)** bezpočtukrát: *aliqd conficere C*.

sexdecim viz *sedecim*.

sex-ennis, *e* [*annus*] šestiletý.

sexennium, *ī*, *n*. [*sexennis*] šestiletí.

sexiēs, adv. šestkrát.

sextadecimānī, *ōrum*, *m*. [*sextadecima legio*] vojáci šestnácté legie.

sextāns, *ntis*, *m*. [*sexta* šestina] šestina assu; jako váha šestina libry = 2 unce.

sextārius, *ī*, *m*. [*sexta pars*] šestina congia = asi ½ litru: *vini H* půllitr.

Sextīlis, *e* [*sextus*] šestý: (*mensis*) *S.* srpen (původně šestý měsíc), pozd. nazván Augustus, *Calendae Sextiles, Nonae, Idus L* 1., 5., 13. srpna.

Sextilius, *a*, rod říms., z něhož poch. matka císaře Vitellia.

Sextius a **Sēstius** rod říms., zvl. *P. S.*, přítel Ciceronův, jenž dokázal povolání Cicerona z vyhnanství. Klodiovci obžalován de vi, hájen s úspěchem Ciceronem; adj. **Sēstiānus**, *a*, *um* Sestiův: *dicta C, conviva Cat.*; *lex L* zákon L. S. Laterana dávající plebejům právo na konsulát.

sextula, *ae*, *f*. [sc. *pars*. demin. k *sexta*] ‚šestinka', 1/6 unce, t. j. 1/6 dvanáctiny čili 1/72 celého dědictví.

1. sextus, *a*, *um* [srv. ἕκτος, šestý] šestý; *s. decimus* šestnáctý; *sexta CH* (sc. *hora*) poledni hodina (srov. *siesta*); *sexta* (sc. *pars*) šestina; **sextum**, adv. po šesté: *consul C*.

2. Sextus, ī, *m.* předejmení říms.; na př. *S. Roscius Amerinus, S. Pompeius.*

sexus, ūs, *m.* [*seco*] pohlaví; *virilis L.*

sī, spojka podmin. [od zájm. koř. *so- (srov. *ὁ*)] **a)** pův. ukazovací tak (= *sic* v. t.): *si dis placet,* tak se líbí bohům, bohdá; **b)** význ. podmín. jestliže, -li, jestliže by, kdyby: *si placet C* libo-li, prosím; *si deus es Pr; si qua est fiducia forti V* slušno-li, aby udatný měl důvěru v sebe; *figitur, si fors tulit, ancora prato O* nahodilo-li se; *si verum quaerimus C* chceme-li býti upřímní, mluviti pravdu; *si utrique vestrum gratum futurum est C* má-li to býti vhod; *si qua fata sinant V* kdyby nějak (vůbec) osud dovolil: *si Caesar cum tribus legionibus veniret Hirt.* v případě, že by přišel; — *si minus* ne-li: *si minus potuissent Cs* nebudou-li však moci, nebude-li to však možno; srovnávací *ac si, perinde ac si, quasi* s konj. jako by, jako kdyby; *si* omezovací = jen jestliže, jen kdyby: *si emptorem invenerit S;* vysvětl.: *si bene me novi H* jako že se znám; *Roma si vestrum est opus H* jakož opravdu jest; *fallor, si tamen legar O* jakož pevně věřím; **c)** připoušt. třebas, byť i = *etsi, etiamsi: quas si exsequi nequirem C; si omnia dixero, tamen C; quae si dubia essent, tamen decebat S* což dejme tomu, že bylo; **d)** přací a vybíz. jen aby, kéž by: *si nunc se nobis ostendat ramus V* = *utinam; o si Juppiter mihi referat annos V;* **e)** tázací zda by: *si quam opem rei publ. ferre posset C; quaesiverunt, si incolumis evasisset L.*

sibi, sibimet viz *se.*

sībilō, āre, — [*sibilus*] syčeti: *anguis, ferrum O, vipera V;* přech. vysyčeti, vypískati: *modestos homines C; populus me sibilat H.*

sībilus, a, um syčící: *colla, ora V* o hadech; subst. **sībilus,** ī, *m.* sykot, syčení, pískání, písknutí; též vypískání ve sm. potup. (Pl. též *sibila n. O*).

Sibuzatēs, ium, *m.* národ v Aquitanii, nyn. Saubusse.

Sibylla, ae, *f.* [*Σίβυλλα*] Sibylla, věštkyně u Platona jedna, pozd. více na různých místech; zvl. S. kumská za doby Aeneovy, jiná za Tarquinia Hrdého; meton. věb. stařena: *invenies illic, quae sit per calices facta Sibylla suos O* t. j. vypila tolik pohárů, kolik bylo S. let.

sīc, adv. [*si* a *ce,* srovn. *hi-c(e)*] **a)** takto, tak, takovým způsobem; na ten způsob: *sic et utilitates ex amicitia maximae capientur C; sic se infert V; sic armatus desiluit L; sic persuasi mihi, sic sentio C* to jest moje přesvědčení, to jest moje mínění; zvl. v přirovn.: *ut . . . sic* jako . . tak, *sicut . . sic, veluti . . sic* atp.; *sic est vulgus C* takový jest; **b)** uvádí: tak, takto: *iuvenis sic orsa vicissim ore refert V* taková slova zase v odpověď dává; *ingressus est sic loqui Scipio C; ego sic existumo: omnes cruciatus minores esse S* buď soudím, že . . nebo můj úsudek jest ten, že . .; **c)** s *ut* výsled.: do té míry, že; tak velice, že: *illius fortuna deos moverat omnes; sic omnes, ut O* a to do té míry; *sic suos sensus . . incitavit, ut C; repente . . advolaverunt, sic uti hi ab signis non absisterent Cs* tak nenadále přitrhli, že; *omnia mea tela sic in te conicientur, ut nemo saucietur C* takovým způsobem, že nebo tak . . že; s *ut* účel.: *sic parati, ut . . haesitantes premerent Cs* jsouce odhodláni dotírati na . .; **d)** s tou podmínkou, že: *praefecturas sic accepit, ut N; id sic ratum esse, si patres auctores fierent L* s tou podmínkou, tenkrát, v tom případě . . schválili; *non sic ad proelia veni V* nepřišel jsem s tou myšlenkou, že by bylo hříchem; **e)** proto, tak tedy: *sic Numitori ad supplicium Remus deditur L; sic fit, ut C;* **f)** při přání: *sic habites terras O* = jako že si přeji, abys; kéž tak dlíš . .; *sic te diva potens Cypri regat H* tak provázejž tě; **g)** praegn. jen tak: *sic temere iacēre H; non posse sic abire C;* tak málo: *an fortuna mea sic mihi nota fuit? O.*

sīca, ae, *f.* dýka; meton. úkladná vražda, vraždění: *hinc sicae nascuntur C.*

Sicambrī viz *Sigambri.*

Siculī, ōrum, *m.* [*Σικανοί*] prastarý národ sicilský, básn. = Sikulové; adj. **Sīcanius,** a, um a **Sicānus,** a, um sicilský; **Sīcanis,** idis, *f*: *undae O;* subst. **Sīcania,** ae, *f.* Sicilie.

sīcārius, ī, *m.* [*sica*] úkladný vrah, zákeřník, zbojník, bandita; *iudicium in-*

ter sicarios committitur C soud pro úkladnou vraždu se koná; *accusare alqm inter sicarios C* z úkladné vraždy.

Sicca, *ae, f.* město v Numidii, nyn. Kef; obyv. **Siccēnsēs,** *ium, m.* Sikcejští.

siccitās, *ātis, f.* [*siccus*] **a)** suchost: *paludum Cs* vyschlost; **b)** sucho: *siccitate et inopia frugum insignis annus fuit L*; **c)** o těle *corporis C* tuhost; jadrnost; **d)** o řeči střízlivost, prostota.

siccō, *āre, āvī, ātum* [*siccus*] **a)** sušiti, vysušiti: *lina madentia O, capillos O*; *genas O* osušiti; *humida lumina Pr*; vysušiti = odvodniti: *paludes C, fluvios, fontes O*; *genitor vulnera siccabat V* krev z ran zastavoval; rány léčil; **b)** prázdniti: *ubera, calices H*; *cadi cum faece siccati H* = až na dno vyprázdněné; *siccata ovis O* vydojená.

siccus, *a, um* **a)** suchý, vyschlý, vysušený, vyprahlý: *arena V, agri H, litus V, oculi H* = bez slz; *siccae sanguine fauces V* nedostatkem krve vyprahlý jícen; prázdný: *urna H*; *pocula Tib*; *sicca voce locuta est O* vyprahlým; *sitis sicca O* neuhasitelná; *magna minorque fera, utraque sicca O* t. j. do moře se neponořující = nezapadající; subst. **siccum,** *ī, n.* souš, suchá země: *in sicco* na suchu; *donec rostra tenent siccum V*; **b)** střízlivý: *siccis omnia dura deus proposuit H, forum mandabo siccis H*; o řeči: prostý, nehledaný: *oratio C*, jadrný: *Asinius adeo durus et siccus T*; žíznivý: *siccus et inanis H* žízniv a hladov.

Sīcelis, *idis, f.* [*Σικελίς*] sicilský: *nymphae O, Musae V* bukolské, vzbled. k Theokritovi; subst. Sicilanka: *Sicelides veniunt O.*

Sichaeus viz *Sychaeus.*

Sicilia, *ae, f.* [*Σικελία*] Sicilie; adj. **Siciliēnsis,** *e* sicilský, ze Sicilie: *fretum C, pecunia C, annus C* rok quaestury na Sicilii.

sī-cubi, adv. [srov. *necubi*] jestliže (ně)kde.

Siculī, *ōrum, m.* [*Σικελοί* Sikulové, Sicilané; adj. **Siculus,** *a, um* sicilský: *pastor V* = Theokritos; *tyrannus O* = Falaris; *fuga Pr* útěk Pompeja Ml. na Sicilii.

sī-cunde, adv. [*si, unde*] jestliže, kdyby od(ně)kud.

sīc-ut, sīc-utī, adv. tak .. jako: *decem naves fecerat, sicut ceterae civitates C*; jako: *sicut poetae solent C*; jak: *s. lex iubebat C*; jakož: *si licuit, sicuti certe licuit C*; u jednotl. pojmu jako, jakoby (takořka): *s. salutatum introire S, s. in aram confugit C*; *me sicut alterum parentem diligit C*; jako na př.: *s., cum nuntiatum esset N*; *s., cum Spartam oppugnavit N*; *sicut est* atp. jakož také věc se má, jak tomu také vskutku jest; *tum ipsius hominis causa, sicuti facitis, velle et optare debetis C* jakož také v pravdě činíte; (jen) tak jak: *sicut eram, fugio sine vestibus O*; *epistula, sicut erat signata N*; *s. vincti erant, mergi in amnem Cu.*

Sicyōn, *ōnis, f.* [*Σικυών*] město na Peloponnesu sev. záp. od Korintha, rodiště Aratovo; adj. **Sicyōnius,** *a, um* sikyonský: *Aratus, magistratus C, baca V* = oliva; **Sicyōniī,** *ōrum, m.* Sikyoňané.

Sīda, *ae, f.* město v Pamfylii; obyv. **Sīdētae,** *ārum, m.* Sidetané.

sīdereus, *a, um* [*sidus*] **a)** hvězdný, hvězdnatý: *caelum, arx mundi O*; *ignes O* = hvězdy; *aestus O* žár sluneční; *dea Pr* = měsíc; *canis O* = psí hvězda; *lux O* sluneční; *sedes V*; **b)** nebeský, božský: *clipeus V* (ač možno též zářící).

Sidicīnī, *ōrum, m.* kmen v Kampanii kolem města Teanum; adj. **Sidicīnus,** *a, um* sidicinský: *ager L, aequora V.*

sīdo, *ere, sēdī, sessum* [z pův. **sisdo*, srovn. *sedeo, ἵζω*] **a)** posaditi se, usaditi se, sednouti si: *columbae sedibus optatis V*; **b)** uváznouti, zachytiti se: *cum sederit glans L*; ssednouti se, klesnouti: *caelum sidet inferius mari H*; *sedisse montes T*; *nebula campo L* rozkládati se, ulehnouti; *sidente metu T* když strach mizel, *memor escae, quae olim tibi sederit H* šla ti k duhu; *classis T, navis P* uváznouti (*mediis vadis*), avšak *navis coepit sidere N* potápěti se.

Sīdōn, *ōnis, f.* [*Σιδών*] město foinické, nyn. Saida; adj. **Sīdōnicus,** *a, um* a **Sīdŏnius,** *a, um* sidonský: *urbs, equus V*; *moenia, hospes V* Kadmos, *ostrum O* šarlat, *murex Tib, vestis, palla Pr*; *nautae H, Dido V*; obyv. **Sīdōniī,** *ōrum, m.* a **Sīdōnēs,** *um, m.* Sidonští; **Sīdonis,** *idis, f.* foinická: *concha, tellus O*

jako subst. Foiničanka u *O* Europa, Dido, Anna.

sīdus, *eris*, *n.* a) souhvězdí, zhvězdění, hvězda: *extra sidera V* vně zvířetníku; *circuitus solis, lunae reliquorumque siderum C*; *quidam dixere omnia sideris in numerum volare V* = *inter sidera* mezi hvězdy že všecko odletuje; *volantia sidera V* létavice; b) čas, počasí: *hiberno sidere V* = *hieme*; *quo sidere terras vertere conveniat V*; *s. brumale O* zimní slunovrat; *sidere aequinoctii T*; *exactis sideribus Pr* po uplynulé noci; *grave s. et imbrem O* nečas, bouřlivé počasí; *triste Minervae s. V* Minervou způsobená bouře; *abrupto sidere V* bouřný mrak; *sidere icti L* slunečním úpalem postižení; *sidera dextra V* příznivé povětří; c) nebe: *terram, mare, sidera movit O, ad sidera erigitur V*; *sidera tangere* (*ferire*) *vertice OH, sub sidera labi V* k nebi, vzhůru vzlétnouti; d) přenes. hvězda, ozdoba, okrasa: *oculi, sidera nostra OPr, Macedoniae columen ac s. Cu*; e) vzhledem k narození: planeta, osud: *vivere duro sidere Pr, tam grave s. habenti O.*

Sigambri viz *Sugambri.*

Sīgēum, *ī*, *n.* [*Σίγειον*] mys v Troadě; adj. **Sīgēus**, *a, um*: *freta, campi V, litora O* a **Sīgēïus**, *a, um*: *tellus, litora O* = trojský.

sigillātus, *a, um* [*sigillum*] figurkami zdobený (vypuklinami): *scyphi, putealia C.*

sigillum, *ī*, *n.* [demin. k *signum*] a) soška, figurka, malý obrázek: *in patella C* (relief); *Tyrrhena sigilla H* etruské sošky; *distincta sigillis O* vetkanými figurkami; b) pečeť: *sigilla hoc anulo impressero C, anuli s. Cu, odisti sigilla H.*

Sigimerus, *ī*, *m.* kníže Cherusků, otec Arminiův.

signātor, *ōris*, *m.* [*signo*] ‚pečetitel', svědek závěti; *falsus S* falšovatel listin.

Signia, *ae*, *f.* staré město v Latiu, nyn. Segni; obyv. **Signīnī**, *ōrum*, *m.* Signiňané.

signi-fer, *a, um* a) [od *signum* souhvězdí] hvězdný: *orbis C* zvířetník; b) (*signum* = prapor) praporečník, jako subst.: *s. primi hastati C*; též ve sm. přenes.: *s. iuventutis C* vůdce.

significāns, *ntis* trefný, výrazný.

significanter, adv. trefně, výrazně, důrazně, zřetelně, jasně: *dignitatem defendere C.*

significātiō, *ōnis*, *f.* [*significo*] a) označení, naznačení, znamení: *s. fumo facere Cs, s. et quasi denuntiatio calamitatum C*; *una litterarum significatione cives necandos curavit C* jediným písemným pokynem; *valetudinis significationes C* známky; *in ipsa significatione huius voluntatis Cs* při projevu; *s. fit* s acc. c. inf. jest to známkou, že; b) znamení, projev souhlasu, souhlas: *ut ex ipsa s. potuit cognosci Cs*; *significationes multitudinis L*; *omni significatione florebant C* těšili se souhlasu lidu; c) smysl, význam: *scripti C*; v řeči důraz, důrazné naznačení: *s. saepe erit maior C.*

significō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*signum*, *facio*] a) znamení dávati, naznačovati: *fumo atque ignibus Cs*; *ut quam maxime significem C* abych to co nejnázorněji naznačil; *canes significant, si fures venerunt C*; *de fuga Cs* dávati znamení o (zamýšleném) útěku; *alqd voce, gestu Cs*; *deditionem Cs* na jevo dávati; *Cornelium Heraclidem C* narážeti na; b) znamenati, zvěstovati, (budoucnost) oznamovati: *quid haec celeritas significat? C*; *ver tamquam adulescentiam significat C* značí; *futura s. C*; *carere significat C* znamená, jest tolik jako; *uno verbo s. res duas C* označovati.

signō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*signum*] a) známkou, znamením opatřovati, poznamenávati, znamenati, značiti, označovati něco něčím: *moenia aratro O* (budoucí hradby); *campum limite V*; *soni notis signati C* zaznamenané; *vestigia summo pulvere V* stopy zanechávati jen na povrchu prachu; *humum pede certo H* jistou nohou, jisté kročeje do země vtiskovati = choditi; zvl. písmem označovati, vpisovati, kresliti: *caeli regionem in cortice V, carmine saxum O* popsati, *ceram figuris O* pokresliti; *nomina saxo O* vrýti; b) pečetiti, pečetí opatřovati: *libellum C, tabellas Tib, volumina H, epistulam N, testamentum Plin*; c) raziti: *argentum signatum C, pecunia signata Cu* ražené peníze; přenes. vštípiti: *memori pectore*

nomen O; d) označovati, naznačovati: *ossa nomen signat V*; *rem carmine V* nápisem; *ora puer prima signans intonsa iuventa V* maje jedva na tváři neoholené prvou stopu mužství; vyznačiti, vyznamenati: *alqm suo honore V*; e) znamenati, pozorovati: *ora sono discordia signant V* znamenají neshodu mezi tváří a řečí; *videt se signari oculis V* že jsou na něj pohledy upřeny.

signum, *ī, n.* a) ob. α) znamení, znaménko, značka, stopa: *pecori signum imprimere V* znamení vpáliti; *apparent signa notaeque pedum O* patrné stopy; *signa vides O*; *loqui nutu et signis O*; *s. animo finivit L* bod za hranici si stanovil; znak, známka, doklad, důkaz: *signa doloris C, timoris Cs*; *signa falsi accusatoris C*; *signis luce omni clarioribus crimina refellere C*; *s. est* s acc. c. inf. to jest důkazem, že; β) ve voj. znamení, signál: *signa canunt L* (znamení troubou se ozývají) troubí se; *s. dare proelii committendi Cs, signa dare S* dáti znamení k útoku; *s. receptui dare L* dáti znamení k ústupu; heslo: *it bello tessera signum V*; *s. dedit ‚optimae matris' T*; odznak oddílu vojen., prapor: *signa militaria Cs, signa legionum fulgentia L*; *signa sequi SL* jíti v řadách, oddílech; *a signis discedere CsL* prapor opustiti = *signa relinquere S* desertovati; *signa vellere V, tollere L, ferre Cs, movere L* = vytrhnouti, dáti se na pochod; *s. ferre in hostem L* táhnouti proti n.; *signa conferre CL* sraziti se, boj začíti, *signa inferre CsC* útočiti, útok učiniti; *s. vertere, convertere L* obrátiti se, obrat učiniti; *s. referre Cs* couvati, ustupovati; *signa habere L* tábořiti; *urbem intrare sub signis L* s vojskem v řadách; přenes. *late signa feret militiae tuae H* = učiní mnoho výbojů; *resistentia signa L* oddíly, prapory vojska; *reliqua signa S* ostatní oddíly (kohorty); γ) předzvěst, znamení = *omen*: *obiecto signo ne committeret proelium C, prospera s. O*; *signa dare V*; b) zvl. α) socha, obraz: *effigies et signa T*; *rudibus simillima signis O* hrubým sochám; *signum aëneum, marmoreum, eburneum C, signa et tabulae C*; *palla signis auroque rigens V* zlatými figurkami vyšitá; β) pečeť: *est vero notum s. imago avi tui C, litterae integris signis C*; *signa tabellis imprimere H*; *s. detrahere N* pečeť rozlomiti; γ) souhvězdí, hvězda: *s. Leonis C, s. pluviale Capellae O*; *speculari obitus signorum V*.

Sīla, *ae, f.* lesnaté pohoří v Bruttijsku; odt. **Sīlānus**, příjm. v rodě Juniů.

Silāniōn, *ōnis, m.* [*Σιλανίων*] sochař athenský.

Silarus, *ī, m.* [*Σίλαρις*] pohraniční řeka mezi Kampanií a Lukanií, nyn. Sele.

silentium, *iī, n.* [*sileo*] a) mlčení, ticho: *s. coepit S* nastalo; *s. facere L* poručiti; *silentio* se slovesem mlčky, mlče, mlčíce, n. za mlčení někoho alcis; *silentio praeterire* mlčením pominouti; *s. noctis* ticho noční; *tacitae lunae V* tichý svit mlčelivé luny; *per vasti silentia regni oro O* skrze nesmírnou říši klidu; *nactus silentia ruris O* klidný, tichý kraj; b) nerušenost auspicií, bezvadnost: *id s. dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret C*; c) přenes. klid, nečinnost: *s. perpetuum iudiciorum C*; *s. summum causarum C*; *vitam silentio transire S* v nečinnosti prožíti.

Sīlēnus, *ī, m.* [*Σιληνός*] a) vychovatel a průvodce Dionysův; b) dějepisec řecký za doby Hannibalovy.

sileō, *ēre, uī*, — a) mlčeti, býti ticho: *optimum quemque silere L*; *lingua, sile O*; přech. mlčeti o něčem, zamlčeti něco: *fortia facta O, facti culpam O*; *mala causa silenda est O*; *quisquis ille, sileatur Plin*; neos. *de eorum vita siletur S*; isol. part. praes. **silentēs**, *um, m.* mlčící: *coetus silentum O* = žáků Pythagorových; *sedes, umbrae, rex silentum VO* mrtvých; **silenda**, *ōrum, n.* tajemství, mysterie; b) o věcech neživ. *silent late loca V* v mlčení, v ticho jsou pohřížena; *intempesta silet nox V* hluboké ticho noční vládne; *aequor V* jest klidné; c) přenes. býti v klidu, nečinný, odpočívati: *silent leges inter arma C*; *nec ceterae nationes silebant T*.

siler, *eris, n.* vrba potoční nebo brslen.

silēscō, *ere, siluī*, — [inchoat. k *sileo*] umlknouti, ntichnouti, tišiti se.

silex, *icis, m.* (zř. *f.*) křemen, tvrdý kámen vůbec, zejm. ztuhlá láva: *porcum saxo silice percussit L, silici scin-*

tillam excudit V; *silices fornace soluti O* kusy vápenné; skála: *stabat acuta silex praecisis undique saxis V.*

siliqua, *ae, f.* lusk, šešule; odt. meton. *siliquae H* luštěniny.

Sīlius, *a* pleb. rod řím., zvl. *T. S.*, vojen. tribun Caesarův v Gallii; *C. S.*, r. 20 po Kr. správce Germanie, † r. 24 sebevraždou; syn jeho *C. S.* Klaudiem r. 48 po Kr. popravený.

sīlus, *a, um* se širokým nosem, ploskonosý.

silva, *ae, f.* [bývá srovnáváno s *ὕλη*] a) dřevo, keř, strom: *viridem silvam convellere conatus V* zelené křoví odříznouti se snaže; *pars densa ferarum tecta rapit silvas V* část chrastí sbírá; *felices silvae V* ovocné zahrady, sady; *silva sonans V* šustící chrastí, houští; b) les: *ex silva impetum facere Cs, silvarum dea O*; sad: *signa in silva disposita C, silvae Academi H*; c) přenes. hojnost: *ubertas et quasi s. dicendi C.* Trojslab. *silŭae H.*

Silvānus, *ī, m.* [sc. *deus*] lesní bůh; i v plur.

silvēscō, *ere, —* [inchoat. k **silveo, silva*] rozrůstati se, divočeti: *vitis ne silvescat C.*

silvestris, *e* [*silva*] a) lesnatý, lesem porostlý: *mons C, saltus Cu, loca Cs, tumulus L*; b) lesní (v lese žijící, rostoucí atp.): *belua C, lupa Pr, homines H, Iaera V* lesní nymfa, *Musa V* lesní píseň, *materia L* dříví; *cursus C* v lese, *coitio C*; c) divoce rostoucí, divoký: *arbor V, oliva O, corna H.*

Silvia viz *Silvius.*

silvi-cola, *ae, m.* v lese bydlící, obyvatel lesů: *viri Pr, Faunus V, Pales O.*

Silvius, *a* královský rod v Albě, jehož praotec dle pověsti syn Aenea a Lavinie; *Rhea Silvia* viz *Rhea.*

silvōsus, *a, um* lesnatý: *saltus L.*

Simbruvium, *iī, n.* krajina v Latiu v území Aequů; adj. **Simbruīnus,** *a, um*: *colles, stagna T.*

sīmia, *ae, f.*, zřid. **sīmius,** *iī, m.* [*simus*] opice, též přenes. o napodobovačích.

similis, *e* [srov. *semel*] podobný; s gen. *patris simillimus C, veri similis* pravděpodobný; s dat. *patri suo S, hinnuleo Chloë H*; *homines inter se similes C*; se vztah. acc. *os humerosque deo s. V* tváří; subst. **simile,** *is, n.* příklad, podobenství, obdoba: *utuntur simili C, ecce aliud simile C.*

similiter, adv. podobně, podobným způsobem: *s. atque uno modo alqd dicere C*; *s. facis ac si me roges C* nejinak jako kdybys.

similitūdō, *inis, f.* podobnost: *est homini cum deo C*; *s. contrahit eos L* podobnost povah je sbližuje; s gen. subj. (*s. armorum Cs*) i obj. (*ad similitudinem panis Cs* coby chlebu podobného); *veri s.* pravděpodobnost; plur. podobné věci, podobné příklady, vlastnosti, znaky.

Simoīs, *entis, m.* [*Σιμόεις*] malý přítok Skamandru v Troadě; *falsus S.* u *V* říčka v Epiru dle oné nazvaná.

Simōnidēs, *ae, m.* [*Σιμωνίδης*] lyrický básník řecký z ostrova Keu r. 556 až 468, vynálezce mnemotechniky; adj. **Simōnidēus,** *a, um*: *lacrimae Cat* (narážka na nenie Simonidovy).

sim-plex, *icis* [*sim* ze *sem-*, srov. *semel*] a) jednoduchý, nesložený, nesmíšený, pouhý: *natura C, aqua O, ordo L, tibia H* (naproti *duplex*), *iter C*; b) jednotlivý, jediný: *verba C*; *non s. vulnus O, plus vice simplici H* víc než jednoduchou odplatou; c) přenes. přirozený, obyčejný, neupravený: *myrtus H, cibus T, via mortis V, crinis O*; d) přímý, prostý, bezelstný, poctivý: *hominis simplicis pectus C*; *s. errat in hortis O* prostomyslně, netuše zrady: *simplices cogitationes T* upřímné, poctivé; *s. nobilitas O* poctivá; *s. fortisque habeatur H*; s příhanou prostoduchý, sprostý: *s. Naevius convivis praebebit aquam H* sprosťák; *nimium s., ne rustica dicam O.*

simplicitās, *ātis, f.* [*simplex*] obyč. jen přenes. prostota, otevřenost, poctivost, přímost: *s. digna favore O, sermo antiquae simplicitatis L.*

simpliciter, adv. jednoduše, prostě: *s. breviterque dicere C*; jednotlivě: *aut s. aut comparate quaerere C*; mravně přímě, otevřeně, poctivě: *s. et libere Plin*; *simplicissime loqui T, s. scripserat, quae sentiebat Cu.*

simplum, *ī, n.* [srov. *duplum* atp.] jednoduché.

simpuvium, *iī, n.* obětní miska.

1. simul, adv. [vl. neutr. sing. = *simile*] zároveň, najednou, spolu, současně, v týž

čas: *cum eo colloquitur, s. commonefacit Cs* při tom zároveň; *hos, qui s. erant missi C* s ním; *stare s. Troiae duo fata videres O* vedle sebe; *s. ibimus O* (spolu) s tebou; *inter duo s. bella L* za dvou současných válek; *paene s. visa est dilectaque raptaque Diti O* téměř současně (vše se stalo najednou); bývá spoj. s *unā*, řídč. *quoque, etiam, -que*; s abl. (*simul nobis O*), obyč. s *cum*: *s. cum Clodio C*; zdvoj. *simul — simul* právě tak — jako, jednak — jednak, jak — tak, ačkoli — přece také, sice — ale zároveň: *adeo s. spernebant, s. metuebant L*; *volat s. arva fugā, s. aequora verrens V.*

2. simul, spojka jakmile, hned jak: *s. in arido constiterunt Cs*; *s. inflavit tibicen C*; obyč. však **simulac, simulatque.**

simulācrum, *ī, n.* [*simulo*] a) obraz, socha: *immani magnitudine simulacra habent Cs* sochy bohů; *s. deae T, Herculis L*; *pugnarum L, montium, fluviorum T* obrazy; *statuas et imagines, non animorum simulacra .. sed corporum C* podobizny; *simulacra naufraga O* obrazy ztroskotání; všeob. dílo umělecké vůbec: *ducendum ad sedes s. V* o koni trojském; *simulacra cerea O* figurky voskové; obraz ve vodě: *frustra simulacra fugacia captas O*; b) obraz ve snu: *simulacra inania somni O*; přelud: *simulacra inania lyncum O, s. falsa ferarum O*; podoba: *simulacra nostra relinquam O* svou obyčejnou podobu; stín zemřelého: *infelix s. atque umbra Creusae V, s. functa sepulcris O* stíny pohřbených; napodobenina: *belli simulacra ciebat V* napodobený boj; duch, strašidlo: *audita simulacra sibi fingere Plin* strašidelné historky; charakteristika: *viri copiosi L*; zdání, zdaj: *pristinae dignitatis C, religionis C*; *auspiciorum C, libertatis T.*

simulāmen, *inis, n.* [*simulo*] napodobení: *plangoris simulamina peragere O* = napodobiti.

simulāns, *ntis* [vl. part. praes. od *simulo*] napodobící: *non fuit in terris vocum simulantior ales* (sc. *quam tu*) *O* jenž by byl dovedl lépe napodobiti hlasy.

simulātē, adv. s přetvářkou: *sive ex animo id fit, sive s. C.*

simulātiō, *ōnis, f.* [*simulo*] a) přetvářka, licoměrnost, pokrytství: *iuvenis longe alius ingenio, quam cuius simulationem induerat L* mladík zcela jiné povahy než jakou přetvářením na se vzal; *perfidia et simulatione uti C* jednati věrolomně a přetvářeti se; b) předstírání, záminka: *legiones, quae ab se simulatione Parthini belli sint abductae Cs* pod záminkou války s Parthy; *imperii simulatio fuit L* předstíraný rozkaz to byl; *simulatione insaniae militiam subterfugere voluisse C* že předstíraje šílenství chtěl ..; *provocare arma Romana simulatione numinum T* předstíraje poslání božské.

simulātor, *ōris, m.* [*simulo*] a) napodobitel: *s. figurae Morpheus*; b) přetvařovač, licoměrník: *animus cuius rei lubet s. ac dissimulator S* duch dovedný v čemkoli se přetvářeti, cokoli předstírati i zakrývati (zatajovati) mistr přetvářky: *simulatorem .. Socratem accepimus C*; *callidum et simulatorem T.*

simulō, *āre, āvī, ātum* [*similis*] a) napodobiti, napodobením zobraziti, představiti: *simulata magnis Pergama V* napodobený hrad trojský; *Alexandri vultum H*; *cupressum scis simulare H* zobraziti; *anum O* = vzíti na sebe podobu ..; b) přetvářkou na jevo dávati něco, přetvářeti se, tvářiti se: *illa chorum simulans circum ducebat Phrygias V* (tváříc ples) předstírajíc, že jde slavit; *fugae, quae simulanda erat L* jenž se měl prováděti na oko; *manere iis bellum, quod positum simuletur L* od níž na oko upustil; *eadem haec simulantem videam S* právě tak se přetvařovati; *ut studium coniurationis vehementer simulent S* aby tvářili se horlivými přívrženci spiknutí; *si simulasse vocas crimen O* přetvářku-li nazýváš proviněním; *simulasse* (sc. *te*) *fateris O* doznáváš, že's jen se tvářil; *comitia .. ne simulandi quidem causa fuerunt C* ani na oko, ani pro jméno; vazby: alqd, acc. c. inf., inf.; part. perf. **simulātus,** *a, um* předstíraný, zdánlivý, na oko: *amicitia N, sedulitas C.*

simultās, *ātis, f.* [*simul*; srov. *facultas*] a) závodění, řevnění: *hi omnibus annis de loco summis simultatibus contendebant Cs*; b) napětí, napiatý poměr, nedorozumění, spor, třenice, nepřátelství, nevole: cum alqo.

sīmus, *a, um* ploskonosý, s ohrnutým nosem: *capellae V.*

sīn, spojka podmiň. jestliže však, kdyby však (obyčejně jako opak předchozího): *si est verus, ne opprimar*; *sin falsus C*; někdy první člen není podmínečný: *orat, rem suscipiant; sin timore diffugiant Cs*; **sīn minus** ne-li, jestliže však ne: *si mihi veniam dederit, utar illius condicione*; *sin minus .. C*; pod. *sin autem.*

sincērē, adv. ze srdce, upřímně: *s. dicere et ex animo Cat*; *loqui, agere C, pronuntiare Cs.*

sincērus, *a, um* [snad *sine cera* o čistém medu bez vosku] a) čistý, pravý, přirozený: *secerni omnia fucata et simulata a sinceris atque veris C*; b) upřímný, poctivý, nestranný: *rerum gestarum pronuntiator C, in oraculis Delphicis aliquid non sinceri fuisse C*; c) čistý, neposkvrněný: *vas nisi s. est H*; *Minerva O*: neporušený, zdravý: *corpus O, natura T*; d) pouhý, nesmíšený: *gens, populus T, equestre proelium L; non s. gaudium L* ‚smíšená'.

Sindēnsēs, *ium, m.* Sindenští, obyv. města Sindy v Pisidii.

sine, předl. s abl. bez: *ut (urbs) sine regibus sit C*; *vanam s. viribus iram esse L* je-li bez síly, nemající síly; *sine legibus S* nemající zákonů; *sine nomine plebem V = ignobilem* bezejmenný; *sine luce fax O* vyhaslá; *septem s. flumine valles O* bezvodých; *s. crimine uxor O* nevinná choť; *regnum s. vindice O* bezbranné; *sine metu is habendus est C* neohrožený; *sine pondere habentia pondus* (sc. *pugnabant*) *O* lehké s těžkým; *sine sensu aetas senescit C* nepozorovaně.

singillātim a **singulātim,** adv. jednotlivě, po jednom (opak *generatim*): *ad ea s. respondere C.*

singulāris, *e* a) ojedinělý, jednotlivý: *ne singulari quidem homini semitae patuerunt Cs*; b) jednotlivce se týkající: *s. Antronii odium C* soukromá, osobní nenávist; *singulare imperium N* samovláda (monarchie); *singulares, ium T* císařští pobočníci obstarávající službu rychlých poslů; c) obzvláštní, vzácný, vynikající, neobyčejný, výtečný: *Cato summus et s. vir C*; *tua, C. Caesar, praestans singularisque natura C* na výsost ušlechtilá povaha; též ve sm. šp.: *s. et nefaria crudelitas Cs* neslýchaná.

singulātim viz *singillatim.*

singuli, *ae, a* [**sem* srov. *semel*] jednotliví, po jednom: *duodena describit in singulos iugera C* na jednotlivce; *filiae singulos filios habentes L* každá jednoho; *singuli supererant L* na každé straně jeden; *nuntium mittit, ut cum singulis amicis veniant L* každý s jedním; *in dies singulos C* den ode dne, co den, denně: *crescit hostium numerus*; *in singulas horas capite dimicare L* každou chvíli; seslab. každý zvlášť, jednotlivě: *de singulis sententiis breviter disputo C*; *senatoribus singulis plausus est datus C* = každému, jak přišel.

singultim, adv. [*singultus*] zajíkavě, trhaně: *pauca locutus H.*

singultō, *āre, āvī, ātum* [*singultus*] vzlykati, zajíkati se, chroptěti, vůb. trhané zvuky vydávati: *truncum reliquit sanguine singultantem V* v krvi chroptící; přech. *eum singultantem animam vidit O* an chroptě duši vypouští.

singultus, *ūs, m.* vzlykání, zajikání, štkání, chroptění, vůb. vydávání trhaných zvuků: *ora singultu concutiente sonant O* ústa vzlykotem štkavým zaznívají; *mitte singultus H* zanech pláče; též o jednotlivém zaražení dechu: *crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt Plin* jakoby častým škytáním.

Sinis, *is, m.* [Σίνις, σίνης lupič] lupič v okolí Korintha Theseem usmrcený.

sinister, *tra, trum* a) levý: *gerens dextra manu clavam, sinistra copulam N*; *cornu Cs, ripa H.* subst. *sinistra, ae, f.* (sc. *manus*) levice: *nata ad furta s. O*; levá strana: *miles dextrā ac sinistrā muro tectus Cs*; *adspice a sinistra C*; *sinistri, orum, m.* levé křídlo: *sinistris additae vires L*; kompar. *neve te sinisterior rota ducat O* příliš v levo; b) přenes. nejapný, neobratný, zvrácený: *interpretatio T, liberalitas Cat, mores*

V, instituta T; c) nepříznivý, nešťastný: *signa O, Notus arboribus satisque V* škodlivý, *monita sinistra V* nepříznivé věštby; *pugna Cannensis Pr*; *sermones de alqo T Plin*; *sinistrum, i, n.* zlo: *matrona studiosa sinistri O*; v řeči augurské levá strana jakožto východní: šťastný, příznivý, blahověstný: *cornix, tonitrus O, volatus avium C*; u Řeků však levá jakožto západní: nepříznivý, nešťastný: *fulmen C, omen, avibus sinistris O.*

sinistrē, adv. nepříznivě, špatně, *excipere alqm H* (přivítati), *accipere T, rescribere T.*

sinistrōrsus a -um [*sinistro-vorsus*] na levo, v levo: *hinc se flectit s. Cs*; *navium portu latent puppes s. citae H* zádě na levo rychle zatočené.

sinō, *ere, sīvī, situm* pův. položiti, postaviti; odt. part. perf. *situs* (viz zvlášť); jako verb. fin. jen přenes. dovoliti, nechati, dopustiti, strpěti: *vinum ad se importari Cs, Medos equitare multos H, praedae esse s. L* v kořist, v moc vydávám; *sinite, instaurata revisam proelia V* dovolte, abych; *sinite arma viris V* ponechejte; *non sinat hoc Aiax O* nedovolil by; *conspici sinis L* ‚nechováš se viděti', veřejně se ukazuješ; ellip. *quam tua te fortuna sinet* (sc. *ire*) *V* než ti tvé poměry dovolí; *quae haud facile . . . humiliora sineret ea L* jež byla by stěží dopustila, strpěla, aby poměry (dům) . . . byly horší; jako vložka *sine* = nechať, třebas, ať: *feriant sine litora fluctus V, sine vivat ineptus H*; absol. *non feram, non patiar, non sinam C* nesnesu, nestrpím, nedovolím (toho); *dum res sinit O* dokud možno; *ne di sinant* ‚nedopouštěj bůh': *ne istuc Iuppiter opt. max. sirit L.*

Sinōn, *ōnis, m.* [*Σινών*] Řek, jehož zradou vtažen kůň trojský do města.

Sinōpē, *ēs, f.* [*Σινώπη*] město paflagonské u Černého moře; obyv. **Sinōpēnsēs,** *ium, m.* Sinopští; **Sinōpēus,** *eī, m.* Sinopan: *Cynicus O* = *Diogenes.*

Sinuessa, *ae, f.* [*Σινύεσσα*] město na hranici latijsko-kampanské, východně od Kapue; adj. **Sinuessānus,** *a, um* sinuesský: *deversoriolum C, Petrinum H*; **Sinuessānum,** *i, n.* okrsek sinuesský.

sīnum, *ī, n.* větší nádoba na tekutiny: *s. lactis V* ‚krajáč'.

sinuō, *āre, āvī, ātum* [*sinus*] v oblouku pohybovati, kroutiti, vinouti: *arcum O* napínati; o koních: *alterna volumina crurum V*; (*pars*) *sinuat immensa volumine terga V* část (těl hadích) svíjí u velkém kotouči hřbety; *Euphrates in modum diadematis sinuat orbes T* vine se, tvoří závity, kruhy; pass. *sinuantur cornua lunae O* růžky v oblouk se ohýbají; *sinuata unda O* vysoko se klenoucí.

sinuōsus, *a, um* [*sinus*] plný zákrutů, závitů, záhybů: *flexus anguis V, vestis O* řasnatý; zahnutý: *arcus O.*

sinus, *ūs, m.* a) vůb. křivost, zakřivení, záhyb, ohyb, oblouk, zákrut: (*serpens*) *flectit sinus O* vine se; *quamvis possis sinus implere secundos V* třeba bys záhyby plachet mohl naplniti vhodným větrem; prohlubina, kotlina: *terra in sinum consedit L*; *Cocytus sinu labens V* zátočina; *fronte et sinu hostem excipere T* zahnutím křídel; *sinum faciunt terrae bracchia Cu* tvoří oblouk; *latos sinus et insularum immensa spatia complectens T* výběžky, poloostrovy; *beatos Campaniae sinus promitti T* zákoutí; b) spec. α) záliv, zátoka: *testes sunt omnes sinus atque portus C*; *naves ex portu sinuque abducere C*; *Illyricos penetrare sinus V*; β) záhyb oděvu a sice: záňadří, záhyb togy na prsou vzniklý přehozením togy přes levé rameno, mající úkol naší kapsy: *laxo pectus aperta sinu Tib*; *cedo mihi ex ipsius sinu litteras Syracusanorum C*; *paternos in sinu ferens deos H*; *tum Romanus sinu ex toga facto L*; obr. *sinu laxo ferre alqd H* t. j. nedbale; jako místo k uschování peněz; ‚kapsa': *quo pretium condat, non habet ille sinum O; semper amatorum ponderat illa sinus Pr; occulti aut ambitiosi sinus T* kapsy nízkých nebo vznešených; - meton. prsa, náruč: *opposuit sinus Antonius stricto ferro T.*; *sinu fovere alqm V; metu micuere sinus O; in sinu gaudere C* potají, v duchu se radovati; γ) klín: *in sinu alcis secubare L*; *tacto concipit illa sinu O* lůno; *in sinu urbis S* uvnitř města; *in sinum philosophiae nostra voluntas nos compulit C* v nárně

filosofie; synekd. řasnaté roucho a roucho vůbec: *rorant pennae sinusque O*; *Tyrius s. Tib*; *purpureus, regalis, auratus s. O*; přenes. náručí = ochrana, útočiště: *res publ. in sinum Vespasiani cessit T*; *ex sinu patriae ereptus C* z lůna vlasti; *calumniatores ex sinu suo C* z důvěrníků; *opes in sinu praefectorum T* v moci.

sīparium, *iī, n.* [σίπαρος plachta] menší opona divadelní v meziaktech: *post siparium C* za oponou, v zákulisí.

sīpho, *ōnis, m.* [σίφων] roura; hadice, stříkačka. (U *C* v cit. z Lucilia bývalo čteno sm. násoska, nyní *chrysizon* ‚do zlatova hrající').

Sīpontum, *ī, n.* [Σίπους] přístavní město v Apulii, nyn. Maria di Siponto; adj. **Sīpontīnus,** *a, um* sipontský: *siccitas C.*

Sipylos, *ī, m.* [Σίπυλος] hora v Lydii, nyn. Sipulidag, výběžek Tmolu.

sī-quando jestliže (ně)kdy.

si-quidem jestliže totiž, v pravdě-li.

Siracī, *ōrum, m.* národ sarmatský u *T.*

Sirae, *ārum, m.* město Odomantů v Thrakii.

Sīrēn, *ēnis,* acc. *ēna*; **Sīrēnes,** *um,* acc. *ăs, f.* [Σειρήν] Sireny, dcery Acheloovy, sladkým zpěvem plavce k svým skaliskům vábící; *Sirenum scopuli V* tři malé ostrůvky u pobřeží sorrentského, nyn. Licosa, S. Pietro, la Galetta.

sīrīs, sīrit, sīritis, sīrint tvary konj. pert. k *sino.*

Sīrius, *iī, m.* [σείριος] Psí hvězda (hlavní hvězda souhv. Velkého Psa), východ její (v pol. července) přináší největší horko; odt. též jako adj. *S. ardor V* žár Siria.

sīrus, *ī, m.* [σιρός] jáma na obilí.

sīs staž. ze *si vis* libo-li u *C.*

Sisapō, *ōnis, f.* město v jižní Hispanii sev. od Cordovy s doly na rumělku, nyn. Almadeu.

Sīsenna, *ae, m.* jméno rodinné v rodě Corneliů: *L. Corn. S.*, dějepisec, vzor Sallustiův; jiný *S.* pomluvač za doby Horatiovy.

siser, *is, n.* sevlák, rostlina okoličnatá (*Sium sisarum*), rostoucí ve stojatých vodách, s chutným sladkým kořenem.

Sisigambis, *is, f.* matka Dareia Kodomanua.

sistō, *ere, stetī* n. *stitī, statum* [srov. ἱστάναι ze *σι-στά-ναι] I přech. a) postaviti α) ob.: *monstrum infelix sacrata sistimus arce V* dřevěného koně; *totam aciem in litore V*; *iaculum clamanti sistit in ore V* vrazí mu do úst; *templum, tropaea T*; β) zvl. před soud postaviti, *se sistere* dostaviti se k soudu (srov. ‚stání'): *vas factus est alter eius sistendi C*; *vadimonium s. C* ve lhůtě, k roku se dostaviti; ob. *se s.* dostaviti se někam: *te vagetum nobis in Graecia siste C*; b) zastaviti: *flumina O, aquam V, sanguinem T, gradum V* = stanouti; *equos V, lacrimas O, fletum O* = ustati; pod. *labores, certamina O*; *sistunt se a cursu L* běh zarazí, v běhu ustanou; *statis odiis militum T* ježto se utišila; *sitim O* uhasiti, *metum O* přestati se báti; c) upevniti: *rem Romanam V, civitatem L*; odt. part. perf. **status,** *a, um* pevný, pevně stanovený, stálý: *sacrificia, caerimoniae C, sacra O* = pravidelně se opakující; *dies stata L* určitý; *mercatus T*; *statis auctibus Plin* pravidelně se opakujícím stoupáním (vody); **II** nepřech. a) zastaviti se, postaviti se, stanouti: *ad Myonnesum stetit L, ubi steterint classes V*; *amnes sistunt, sanguis V*; *ubi sistere detur O* kde by spočinouti mohl; *telis s. contra V* postaviti se na odpor; b) pevně státi: *rem publ. sistere non posse C*; *sisti non posse L* nelze se udržeti.

sīstrum, *ī, n.* [σεῖστρον, σείω] chřestačka z kovových tyček a zvonků, jíž užíváno při slavnostech Isidiných; u *V* iron. místo trouby válečné; meton. *quid nunc Aegyptia prosunt sistra? O* = bohoslužba, ctění bohů.

sisymbrium, *iī, n.* [σισύμβριον] mateřídouška.

Sīsyphus, *ī, m.* [Σίσυφος] syn Aiolův, král korinthský, lstivý násilník Theseem usmrcený a v podsvětí odsouzený váleti balvan do vrchu; adj. **Sīsyphius,** *a, um* Sisyfův: *labores Pr, sanguis O* = *Ulixes*; *opes O* = korinthské.

sitella, *ae, f.* [demin. k *situla*] losovací urna, nádobka s úzkým hrdlem vodou naplněná, aby bylo vždy pouze jeden los viděti.

Sīthōn, *onis, m.* [Σίθων] syn Poseidonův, král na Chersonesu thráckém; odt.

adj. *Sithonas triumphos narrare O* = thrácké; **Sīthonius,** *a, um* sithonský, thrácký: *nives HV, aquilo, agri, nurus O*; **Sīthonii,** *ōrum, m.* = Thrákové; **Sīthonis,** *idis* adj. thrácká: *unda O*; subst. Thráčanka.

sitīculōsus, *a, um* [*sitio*] přenes. žízniv, suchý: *Apulia H.*

sitiō, *īre, īvī* (*iī*), — [*sitis*] **a)** žízniti, býti žízniv: *sitiens Tantalus H*; přísl. *mediis sitire in undis O* v největším bohatství nouzi tříti; **b)** přenes. *tosta sitit tellus O* prahne, *herba V*, žízní hyne, *fontes C* nemají vody, *sitiens Canicula O* žízeň působící, *sitientes Afri V* žízní prahnoucí Afrové = vyprahlá Afrika; **c)** přech. žízniti, dychtiti po něčem: *sitio honores C, sanguinem C*; pass. *plus sitiuntur aquae O* tím větší je na ni (vodu) chuť.

sitis, *is,* acc. *im,* abl. *ī, f.* **a)** žízeň: *sitim exstinguere, restinguere, explere OLC* uhasiti; *enectus siti Tantalus C*; *fauces urit s. HCu*; **b)** přenes. vyprahlost, sucho: *usserat herbas s. O, deserta siti regio V* bezvodá; žízeň, dychtivost: *cupiditatis s. C, s. immensa cruoris O, argenti H.*

1. situs, *a, um* [vl. part. perf. od *sino*] **a)** postavený: *Romuli lituus in curia C, ara Druso T* zbudovaný; *vallum duabus legionibus situm T* vystavěný; **b)** pohřbený, pochovaný: *C. Marii sitas reliquias dissipari iussit C, situs est super Numicium flumen L*; **c)** ležící, prostírající se, položený: *lingua in ore sita C*; *locus in media insula situs C*; **d)** obývající, sídlící: *in ipsis penetralibus siti T, longius siti T* lidé vzdálenější (co do poměru příbuzenského); **e)** obr. *voluptates in medio sitae C* jichž se dostává všem; zakládati se, spočívati: *in armis omnia sita S* vše spočívá, záleží; *spes omnis in fuga C, summam eruditionem sitam censebant in nervorum vocumque cantibus C* že spočívá, jest obsaženo; *quantum est situm in nobis C* kolik na nás jest, seč jsme; *res publ. in extremo sita est S* ocitla se, jest v koncích.

2. situs, *ūs, m.* [*sino*] **a)** poloha, položení: *Syracusarum C, castrorum Cs, Africae S, montis Cu*; *situ* naproti *opere* = přirozenou polohou; *s. foliorum V* pořádek (jak jsou za sebou položeny); **b)** stavba, výstavnost: *regalis s. pyramidum*; **c)** usazenina, plíseň, špína, rez atp. *immundo pallida mitra situ Pr*; *occupat arma s. Tib*; *loca senta situ V*; *vocabula, quae nunc s. informis premit H* plíseň, stuchlina; *in aeterno iacere situ Pr* u věčném zapomenutí; **d)** nečinnost, nečinné ležení: *ne pereant turpi pectora nostra situ O*; *victa situ senectus V* vyžilé, otupělé; *marcessere otio situque civitatem L* nečinným klidem.

sī-ve n. **seu a)** nebo jestliže, nebo ... -li: *si arborum trunci sive naves essent missae Cs* kdyby kmeny stromů nebo lodi nepřátelé pustili (nechali plouti); zkráceně: *nos convivia cantamus, vacui* (= *si v. sumus*) *sive quid urimur H*; **b)** disjunktivně: *sive — sive,* buď — buď, buď že — buď že: *ex quo ardescit sive amor sive amitia C*; *sive eum ex paludibus elicere sive obsidione premere posset Cs*; *sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant V*; *s. est haec ira deorum ... sive est virtus et gloria V* chce-li tomu hněv bohů ... nebo kyne-li sláva chrabrosti; básn. též *sive — aut, sive vel*; **c)** nebo, nebo spíše: *agri regis Philippi sive Persae C*; *eiecto sive emisso Catilina*; **d)** tázací: nebo zda, či: *erravitne viā seu lassa resedit V*; zda — zda: *dubii, seu vivere credant, sive extrema pati V.*

smaragdus, *ī, m. f.* smaragd, drahokam světlezelené barvy.

smīlax, *acis, f.* [σμίλαξ] přestup čili svlačec bodlákový, popínavý polokeř rostoucí na pobřeží moře Adriatického; u Ovidia milenka Krokova v tuto rostlinu proměněná.

Sminthēus, *eī, m.* [Σμινθεύς] příjm. Apollonovo od Sminthe v Troadě.

Smyrna, *ae, f.* [Σμύρνα] obchodní město v ions. Malé Asii; adj. **Smyrnaeus,** *a, um*; obyv. **Smyrnaeī,** *ōrum, m.* Smyrenští, Smyrňané.

sobolēs viz *suboles.*

sōbriē, adv. střídmě, zdrželivě: *vivere C.*

sobrīnus, *ī. m.* a **sobrīna,** *ae, f.* [*soror*] bratranec, sestřenice (děti dvou sester).

sōbrius, *a, um* **a)** střízlivý: *inter sobrios bacchari vinolentus C*; *male s.*

O opilý; **b)** přenes. o věcech: *aqua, lympha Tib* = nepůsobící opilosti; *nox s. Pr* bez pití strávená; *sobrii convictus T* (v. t.); **c)** zdrželivý, střídmý: *Siculi sunt homines plane frugi ac sobrii C*; *caret invidendā s. aulā H* ve své střídmosti; **d)** rozumný, rozvážný: *cogitatio sobrii hominis C.*

soccus, *ī, m.* nízký, lehký střevíc řecký; u Římanů znak zženštilosti: *P. Rutilius soccos habuit et pallium C*; (naproti *cothurnus*) střevíc herců v komoedii a meton. komoedie: *hunc socci cepere pedem gravesque cothurni H*; *cum socco Musa levis O.*

socer, *erī, m.* [srov. ἑκυρός] tchán: *cum soceris generi non lavantur C, (Caesaris) s. Piso Cs*; *s. arce Monoeci descendens V* = Caesar (vzhledem k Pompejovi); plur. *soceri* tchán a tchyně: *ad soceros . . . Astyanacta trahebat V* (t. j. k Priamovi a Hekabě).

sociābilis, *e* [*socio*] sdružitelný, družný, svorný: *consortio L.*

sociālis, *e* [*socius*] **a)** družný, společenský: *homo sociale animal Seneca*; **b)** manželský: *torus, foedera, anni O*; *carmina O* písně svatební; **c)** spojenecký: *bellum sociale L* se spojenci; *coetus, exercitus L* vojsko spojenců; *copiae T* pomocné sbory; subst. **sociālia,** *ium, n.* záležitosti spojenců.

sociāliter, adv. družně: *non ut cederet de sede secunda aut quarta sociāliter H* ‚jako dobrý kamarád'.

societās, *ātis, f.* [*socius*] **a)** společenství, jednota, konkr. spolek: *utilitatum C* společná účast na . . .; *sceleris, praemii cum alqo C, sermonis et iuris societate iuncti C, regni L*; *societatem cum alqo facere C* spolek učiniti, spolčiti se, zvl. za účelem obchodním; odt. *societatis iudicium C* soud pro podvedení obchodního společníka; **b)** spec. společnost státních nájemců: *Bithynica C, maximarum societatum auctor C*; spolek na výboj a odboj, alliance: *amicitiam societatemque rogare S, se applicare ad societatem Atheniensium N*; *ne in societate aequa possessionem imperii amitterent L* přes stejné právo spojenecké.

sociō, *āre, āvī, ātum* [*socius*] pojiti, spojovati, sdružovati, spolčiti: *verba chordis H* slova doprovázeti hudbou; *periculum vitae cum alqo C* sdíleti; *sociari facinoribus L* účastniti se; *quae nos urbe, domo socias V* město i dům nabízíš; *sermonem cum alqo Cu* zapříst; *natam alci s. V* zasnoubiti, provdati; *sociatus labor O* společně podniknutá.

socius, *a, um* [srov. *sequor*] **a)** společný: *sepulcrum, nomen cum Iove, via, regnum O, lectus O* manželské: *honor, spes O*; *Troiae socii Penates V* sídla sdružená; *nocte sociā C* pod ochrannou noci; **b)** spolčený, spojenecký: *agmina, arma V, classis O, cohortes T, manus O, civitas CT*; **socius,** *ī, m.* a **socia,** *ae, f.* **a)** druh, družka, společník, společnice, spoluúčastník: *s. gloriosi laboris C, operum H*; *adhibere alqm socium sibi V*; *s. sanguinis O* krevný příbuzný, pokrevenec; *s. tori O* manžel, manželka; *nulla pro socia obtinet S* neplatí za řádnou manželku; spec. společník obchodní: *socium fallere turpissimum est C*; *iudicium pro socio C* pro podvedení společníka = *pro socio damnari C*; **b)** spojenec: *s. et amicus populi Romani S, socii foederatique Cu, ad expilandos socios C*; po válce spojenecké (91—88) jsou *socii* spojenci mimoitalští: *Pompeius a sociis imperator deposcitur C*; *socii navales L* námořníci.

so-cordia, *ae, f.* [*socors*] **a)** tupost, duševní omezenost: *Claudii T*; **b)** bezstarostnost, liknavost, netečnost, nečinnost: *Darei Cu, incultu atque socordia torpescere S, socordiā otium conterere S.*

socorditer, adv. liknavě, zdlouhavě: *ab Albanis socordius res acta L*; bezstarostně: *hostem securum ac socordius agentem T* příliš bezstarostně si vedoucího.

so-cors, *dis* [2. *se* = bez, *cor*] **a)** tupého ducha, omezený, tupý, slabomyslný: *stolidi ac socordes L, s. vulgus, ingenium T*; **b)** bezstarostný, liknavý: *neque victoriā s. aut insolens factus S*; *Seianus nimiā fortunā s. T*; s gen. *s. futuri T* nestarající se, nedbající o budoucnost.

Sōcratēs, *is, m.* [Σωκράτης] filosof athenský (469—399); meton. (*Plato*) *cum Socratem expressisset C* učení Sokratovo; adj. **Sōcraticus,** *a, um* sokratovský: *philosophi C, domus H* škola S. = *Socratici C*; *chartae H* sokratovská lite-

ratura (snad ‚Paměti' Xenofontovy); *S. Xenophon N* Sokratovec.

socrus, *ūs, f.* [*socer,* srov. ἑκυρά] tchyně.

sodālicius, *a, um* [*sodalis*] druhů, přátel se týkající, přátelský: *iure sodalicio iunctus O;* subst. **sodālicium,** *ii, n.* družnost, přátelství: *fraternum Cat;* (tajná) družina, bratrstvo, (tajný) spolek: *lex Licinia, quae est de sodaliciis C.*

sodālis, *is, m. f.* a) ob. druh, soudruh, společník, přítel: *ad sodalem tuum M. Marcellum demigrasti C; Pompei, meorum prime sodalium H; aridas frondes hiemis sodali dedicet Euro H* druhu zimy = bouřnému; *Veneris s. cratera H;* b) spec. člen kollegia, sboru kněžského: *in Lupercis sodalem esse C, sodales Augustales T;* ve šp. sm. člen tajné společnosti: *quos si tu sodales vocas C.*

sodālitās, *ātis, f.* [*sodalis*] a) abstr. družnost, přátelství: *officia sodalitatis C* poměr družný, družnost; *odium ex intima sodalitate T* nejdůvěrnější přátelství; b) konkr. družstvo, bratrstvo: *s. Lupercorum C, sodalitates me quaestore institutae sunt C* stolní společnosti.

sōdēs [*si audes*] máš-li chuť, chceš-li, přeješ-li si: *Tene relinquam an rem? Me s. H* mne, liho-li; *corrige s. H.*

Sogdiānī, *ōrum, m.* obyv. krajiny mezi Oxem a Jaxartem, nyn. Sogd. *regio Sogdiana Cu.*

sōl, *sōlis, m.* [snad ze *sāuel, srov. dor. ἀέλιος] a) slunce: *moderator et dux eorum omnium C; surgente a sole H* od východu; *prius sole orto H* před východem slunce; *sole novo V = sole orto L* s východem slunce; *sole supremo H* při západu slunce; b) personif. bůh slunce: *regia Solis O, Sol Phaethonti filio .. dixit C;* c) meton. světlo, paprsky sluneční: *aequora solibus orba tument O; nunc quidem paululum a sole C* ustup ze světla; teplo sluneční: *sol nimius O* přílišné vedro; *patiens pulveris atque solis H;* slunné místo, výsluní: *in illo Lucretino tuo sole C;* d) den: *o sol pulcher H; huncine solem tam nigrum surrexe mihi H; tres soles erramus V; soles hiberni O* dny zimní; e) přenes. o vynik. lidech: *P. Africanus, sol alter C, solem Asiae Brutum appellat H.*

sōlācium, *iī, n.* [*solor*] a) útěcha, potěcha, potěšení: *solacia dicere O; oblectamenta et solacia servitutis C; haec studia rebus adversis perfugium ac s. praebent C; vacare culpa magnum est s. C;* obr. *annonae s. C* nitrnící prostředky; *solacia ruris, aves O* těšitelé, *frigida solacia O* těšitelky (o Musách); b) náhrada, odškodnění: *non ultione nec solaciis opus est T; cineri filii sui s. reportare ex tua calamitate C.*

sōlāmen, *inis, n.* [*solor*] útěcha: *mali V* v neštěstí.

sōlāris, *e* [*sol*] sluneční: *lumen O.*

sōlārium, *iī, n.* [*sol*] sluneční hodiny, zvl. na foru římském Sullou zřízené, odt. meton. *non ad s. versatus est C =* na foru.

soldurii, *ōrum, m.* [slovo keltské = věrní] druh vojáků gallských pánu svému na život a smrt oddaných.

soldus viz *solidus.*

solea, *ae, f.* [od *solum* (půda)] střevíc z podešve a řemének, sandál; nošeny obyč. jen doma, při jídle odkládány; proto *soleas poscit H =* chce odejíti.

soleātus, *a, um* v sandály obutý, s. mající na nohou (známka zženštilosti): *e gurgustio te prodire soleatum C; s. praetor C* (= nedbale obutý).

sōlemnis a **sōlennis** viz *sollemnis.*

soleō, *ēre, solitus sum* často konati, míti ve zvyku; obyč. překládá se slovesem opětovacím; neos. *ut solet* n. *ut fieri solet* jak tomu bývá, jak se obyčejně děje, stává, jako obyčejně; *fecit eadem, quae nostri debitores solent C* co činívají; *clamor esse solet L* obyčejně se zdvihá, ozývá; *ad regem scribere solebat C* často, pravidelně psával; *solita id Fortuna vetabit V = F., quae id vetare solet; prendere soliti H* mající ve zvyku snídati, k snídani mívající.

Solī, *ōrum, m.* [Σόλοι] město v Kilikii, rodiště Chrysippovo, Menandrovo a Aratovo.

soliditās, *ātis, f.* hustota, hutnost: *corporum C.*

solidō, *āre, āvī, ātum* [*solidus*] hustým, pevným činiti, zhustiti: *area manu et creta solidanda V* prohnísti a upéchovati.

solidus a **soldus**, *a, um* [srov. *sollus*] a) hustý, massivní, pevný, tuhý, silný: *terra solida et globosa C; paries, sphaera, columna C* massivní; *adamas V* tvrdý *telum solidum nodis V* pevná, pod. *tellus, ripa O, glacies V*; *vasa auro solida T* z massivního zlata (t. j. nikoli jen pozlacené); pod. *crateres ex auro solidi V*; *Ceres O* obilí v zrnech; subst. **solidum**, *ī, n.* pevná, tvrdá půda; *fossa ad solidum O* až na tvrdé dno; *in solido rursus Fortuna locavit V* na pevnou půdu, v bezpečí; *solido procedere L* po pevné půdě; *offendit solido H* narazí na tvrdé; *finditur in solidum V* do pevného dřeva; b) celý, úplný: *desunt dies solido anno L* do úplného roku; *partem solido demere de die H*; *solida imponit taurorum viscera flammis V* celé vnitřnosti; *parum s. consulatus L* neúplný (t. j. devítiměsíční); pod. *stipendia L*; *solidum* celá summa: *ut s. suum cuique solvatur C, in s. appellare T* celou jistinu požadovati; *Nasica metuens reddere soldum H*; c) přenes. pevný, trvalý, skutečný, pravý: *gloria, signa probitatis, nomen C*; *solida et robusta frequentia C* spolehlivé; *libertas L, fides T, inane abscindere soldo H* prázdné od pravého.

sōli-ferreum, sōlistimus viz *solliferreum, sollistimus.*

sōlitārius, *a, um* osamělý, sám o sobě: *natura solitarium nihil amat C*; *virtus C*; osamělý, samotářský: *homo C.*

solitaurilia viz *suovetaurilia.*

sōlitūdō, *inis, f.* [*solus*] samota, opuštěnost, pustina, poušť: *in solitudine secum loqui C*; *audistis, quae s. in agris esset C*; *vastatis finibus habere solitudines Cs, discedere in aliquas solitudines C, vastae solitudines Cu*; *quam in curia solitudinem fecerit L* zpustošil; zvl. opuštěnost, osamělost člověka: *Caesenniae viduitas ac s. C*; *s. magistratuum L*; *nec eam solitudinem languere patior C* a nestrpím, abych v této osamělosti oddal se nečinnosti; *eius s. N* = nedostatek, nepatrný počet lidí.

solitus, *a, um* [vl. part. perf. od *soleo*] obvyklý, obyčejný: *mos, locus, artes, labor O*; *honores T*; subst. **solitum**, *ī, n.* obyčej, zvyk: *s. tibi V, praeter s. HV, solito velocius O magis L* nad obyčej, neobyčejně.

solium, *iī, n.* [*sedeo*] sedadlo, stolec, křeslo, trůn: *regale Iovis O, tollere se a solio V*; meton. trůn = moc královská: *solio sceptroque potiri O, redditum Cyri solio Phraaten H*; koupací vana: *cum exsiluisset e solio L*; sarkofág, rakev vyvýšená: *corpus regis iacebat in solio Cu.*

sōli-vagus, *a, um* [*solus, vagor*] osaměle těkající: *bestiae C*; ojedinělý, jediný: *caelum C, s. cognitio C* jednostranné.

sollemnis, n. **solleunis**, *e*, pozd. **sōlemnis** a **sōlennis** [ze *sollus* a *annus*] a) každoročně se vracející, výroční: *sacrificia CL, dies festi C, bellum L, dapes, V*; *Idus Maiae sollemnes ineundis magistratibus erant L* byly výročním dnem nastupování úřadů; b) slavnostní: *ludi s. C, religiones, verba C, s. dies sanctiorque natali H, vota sollemnia, dona, pompa V*; *carmen, habitus L*; *sollemnes arae V* obvyklé; subst. **sollemne**, *is, n.* a) slavnost: *s. clavi figendi L*; bohoslužba: *Fidei s. instituit L*; b) oběť, žertva: *tumulo sollemnia mittent V*; *ne extis sollemnium vescerentur L* obětních zvířat; c) blahopřání: *sollemnia epistulā precari T* písemně blahopřáti; d) zvyk, obyčej: *nostrum illud s. servemus C*; *sollemnia repetere T* k denní práci se vrátiti; *inter cetera sollemnia manet mos L*; adv. *sollemnia insanire H* zcela obyčejně.

sollemniter, adv. slavnostně: *sacris s. peractis L.*

sollers, *tis* [*sollus* a *ars*] důmyslný, důvtipný, zručný, obratný: *agricola N, Ulixes O, s. et ingeniosus C*; *Sulla, sollertissimus omnium S*; *Musa lyrae s. H* úplně znalá; *animus L, ingenium O*; *pecudum custodia V*; básn. s inf. *s. hominem ponere H* znalý, zručný ve vytváření lidí.

sollerter, adv. chytře, obratně, uměle: *patefacere futura T, exprimere vultum O, colere hortos O.*

sollertia, *ae, f.* umělost, obratnost, zručnost, praktičnost, vynalézavost; též konkr. *placuit s. tempore etiam iuta T* důvtipný návrh.

sollicitātiō, *ōnis, f.* pobuřování, popouzení: *servorum* (gen. obj.), *Allobrogum C.*

sollicitē, adv. s úzkostlivou pečlivostí: *recitare, alqm excipere, custodire honorem Plin.*

sollicitō, *āre, āvī, ātum* [*sollicitus*] **a)** v pohyb uvádět i, hýbati: *remis freta V* tepati do .., rozvlniti; *tellurem V, humum ferro Tib* = orati; *spicula dextrā V* potřásati; *feras O* honiti; *stamina docto pollice sollicitat O* = *percutit*; **b)** přenes. znepokojovati, rušiti, starost působiti: *pacem, civitatis statum L* viklati, rušiti; *animum C, stomachum H* těžkosti působiti; *alqm bello O*; **c)** rozčiliti, popuditi, popíchnouti: *Iuppiter sollicitatus L* popuzen k hněvu; *pastores Cs* pobuřovati, *hilotas N*; *a sollicitato amante legar O* rozrušeného, rozjařeného; *sollicitatis ad defectionem animis L* ježto dali se popíchnouti; *s. aliquem Cs* naléhati na někoho, vybízeti; *cupidinem cantu H* vzbuditi; vazba: ad alqd n. s gerund., ut (naléhavě žádati), ne, inf.

sollicitūdō, *inis, f.* [*sollicitus*] rozčilení, nepokoj, neklid, starost; s gen. subj. (*Caesaris*) i obj. (*provinciae* o p.) též plur. starosti.

sollicitus, *a, um* [vl. part. perf. od *cieo* u *sollus*] **a)** vzbouřený, rozvlněný: *mare s. stridit refluentibus undis V*; *s. ratis O* prudce hnaný; **b)** neklidný, úzkostlivý (= v úzkosti), znepokojený, nepokojný, starost mající, zkormoucený: *quae maxime angere et sollicitam habere nostram aetatem videtur C* tísní a v trapném rozčilení udržuje; *s. mens, pectus O, animi H*; *sollicitum esse de alqa re C* míti starost o něco; též *pro alqo T*, čím: *alqa re C, propter alqd L*; násl. nepř. ot. nebo *ne*; též o věcech: *nox L* neklidná, *fuga O*; *vox, prex O* úzkostlivá; *manus O* bázlivá, chvějící se; **c)** neklid, starost působící, znepokojující: *in vita omnia semper suspecta atque sollicita C*; *sollicitae fugax ambitionis eram O* kormutlivého, strastného ucházení se jsem se vzdaloval; *opes H, amores V, metus O.*

solli-ferreum, *ī, n.* [sc. *telum*] střela úplně železná, celá ze železa.

soll-istimum *tripudium CL* příznivé znamení ze žraní kuřat (padalo-li jim žrádlo od zobáků).

sollus, *a, um* [srov. *salvus, solidus*] úplný, celý, jen. v slož.

Solō a **Solōn**, *ōnis, m.* [Σόλων] zákonodárce athenský, † 559 př. Kr.

Solōnium, *iī, n.* krajina v již. Latiu; adj. **Solōnius**, *a, um* solonský: *ager L.*

sōlor, *ārī, ātus sum* těšiti, potěšiti, útěchy, zmužilosti dodávati: *quamquam lenire dolentem solando cupit V* ač bol její útěchou zmírniti touží: *restat, ut his me soler H* abych se spokojil; *solantia verba O* slova útěchy; s předm. věcným: tišiti, mírniti, snesitelným činiti: *famem quercu, laborem cantu, amorem testudine, curas telā V*; *aestum fluviis H, desiderium fratris Plin*; básn. *hoc occasum Troiae solabar V* utěšovala jsem se nad pádem T.

solstitiālis, *e* [*solstitium*] k letnímu slunovratu náležející: *dies C* = nejdelší; *nox O* nejkratší; *orbis C* obratník raka; *solstitiali tempore L* uprostřed léta; avšak *annus, qui solstitiali circumagitur orbe L* (oběh roku od slunovratu do slunovratu) oběhem slunce.

sol-stitium, *iī, n.* [*sol* a *sisto*] ‚zdánlivé zastavení slunce', slunovrat: *solis accessus discessusque solstitiis brumisque cognosci C* letní slunovrat; *post s. canicula exoritur C*; meton. léto, letní čas: *paenula solstitio H, humida solstitia V*; letní vedro: *solstitium pecori defendite V.*

1. solum, *ī, n.* **a)** spodek, půda, podstava, základ: *fossae Cs* dno, *stagni O, purum s. Cu* dno řeky; *tremefacta solo tellus V* až od základů; **b)** spec. chodidlo: *solorum callum C*; podložka (stůl): *Cereale s. pomis augent V* = koláče; podlaha: *marmorea sola C*; půda, země: *solo aequata omnia L* se zemí srovnáno (ohněm); *praeter agri s. nihil esse reliqui Cs* holá půda polní; *triste O* neúrodná; *vivax O, pingue V* žírná; *membra solo ponere O, recubare solo V*; *astra tenent caeleste s. O* klenbu nebeskou; *quod in s. venit C* co rychle napadne; *patriae C, natale O* rodná půda, země; *s. vertere, mutare C* = vystěhovati se; *patrimonii partem conferre in ea, quae solo continentur Plin* v pozemky uložiti.

2. sōlum, adv. [*solus*] pouze, toliko, jen: *quae hominum s. auribus iudicantur C, s. Graece loqui C*; záp. *non s., neque s.* nejen, netoliko.

Soluntīnī, *ōrum, m.* Solunťané, obyv. města *Solūs*, vých. od Palerma, nyn. Castello di Solante.

sōlus, *a, um* a) jediný, pouhý, samojediný, sám: *s. primo profectus est N, cum omnibus potius quam soli perire voluerunt C, solum regnare C; quaerit ex solo ea Cs*; často lze přel. adv. pouze, toliko, jen: *quia soli centum erant L, inveni duos solos libellos C* (celkem, všeho všudy); *res praetoribus erat nota solis C*; b) osamělý, opuštěný: *loca sola N, solos destituere rogos O* sirý; *ibant sola sub nocte V* pustou nocí, *Libyae soli agri V.*

solūtē, adv. volně, nevázaně, bez závady, překážky: *animus s. movetur C, dicere C, agere CL, solutius lascivire T*; *exercitus s. habitus L* v uvolněné kázni.

solūtiō, *ōnis, f.* [*solvo*] a) rozvázání, rozvolnění, uvolnění: *totius hominis C, linguae C* = hbitý jazyk; b) zaplacení: *solutione impeditā fides concidit C* váznutím výplat, platů; *rerum creditarum C.*

solūtus, *a, um* [vl. part. perf. od *solvo*] a) volný, nespontaný, rozvázaný, nenucený: *animus s. et liber C*; *maestas Acca soluta comas* (akk. vztah.) *O* prostovlasá smutkem; *verba soluta modis O* řeč nevázaná; *religione s. ac liber L*; *solutus poenā T* (zbaven) beztrestný; *s. optio C* volná, svobodná; *solutus omni fenore H* prost; pod. *a cupiditatibus C*; *soluta praedia C* bez dluhů; *silices fornace soluti O* zbavené tvrdosti, vypálené; b) bezuzdný, rozpoutaný, nevázaný: *libido L*; *soluti risus H* nezbedný smích; *licentia S*; *soluta Clodii praetura C* = samovládná; c) uvolněný, mírný, nedbalý: *cura L, lenitas C* (bez energie), *dicta factaque T*; *s. annis O* sešlý.

solvō, *ere, solvī, solūtum* [*2. *se* a 1. *luo*] I vztah k zevnějšku a) ob. rozvázati, odvázati, rozvolniti, rozvinouti: *funem V, capillos H, crines L, vela V*; *sinus V, zonas H, nodum H*; *vinculum epistulae N*; zvl. spoutaného pout sprostiti: *solvite me, pueri V, equum senescentem H*; *solutis ergastulis Cs* otevřev robotárny = propustiv otroky; *ora O* otevříti, *linguam ad iurgia O* rozvázati; v námoř. loď odvázati, kotvy vytáhnouti, od země odraziti: *naves Cs, ratem O, phaselon H, classem Pr*; též absol. *complures mercatores Alexandreā solvisse C* z A. vypluli; b) zaplatiti: *argentum aere solutum est S* stříbro mědí placeno; *aes alienum S*; *civitatibus pro frumento nihil C*; *pecuniam debitam C, litem aestimatam N* pokutu; *solvendo non esse C* nemoci platiti, býti insolventní; *res solvere L* nahraditi; *poenas capite S* odpykati životem; *vota NCV* splniti = *quae polliceris C*; *exsequias rite V* vykonati; *omnia Deiphobo solvisti V* vše (povinné) jsi učinil; *alci suprema s. T* poslední poctu prokázati; c) přenes. zbaviti, zprostiti, osvoditi někoho: *me tener vitulus solvet H* zprostí slibu; *religione civitas solvatur C, lege alqm C, numeris lege solutis H* rozměry rozpoutané, metrických pout zbavené; *somno* (abl. odl.) *solutus sum C* sm. probuzen (ale v. i II b); *nec Rutulos s. V* nevyjímám; II vzhledem k vnitřku a) rozbíti, sbořiti, strhnouti: *navim O, pontem T, crates V* zničiti; *agmina V* rozděliti, *saxum vetustas V* drobí (drolí); *adducta brachia solvit O* roztrhl; *foedera V* rušiti, *nivem O* taviti, *solvuntur viscera V* rozplývají se; *terrae solutae H* rozmrzlé, rozjihlé; *hiems solvitur H* jihne; *caelum in Tartara V* nechati zmizeti v T.; b) uvolniti, seslabiti, mdlým, malátným učiniti: *soluto imperio S*; *corpora senectus solvit Cu*; *solvuntur frigore membra V* uvolňují se, chabnou, chvějí se; *homines solverat quies O*; *morte solvi O* = zemříti; *natantia lumina solvit V* uvolnil, zavřel (k spánku); *somno vinoque soluti V* malátní; *gaudio solvi O* rozplývati se; avšak *ut artum solveret hospitiis animum H* přece otevřela skoupého ducha pohostinství (dat.); c) rozluštiti: *captiosa C, versum H, carmina O*; d) vzdáliti, zapuditi, zahnati: *soporem clamore O, corde metum V*; *noctem faces solvebant Plin*; *pudorem V* odložiti; zrušiti, odstraniti: *traditum a prioribus morem L*; *solvendarum legum principium Curt*; *obsidionem s. L* upustiti od obléhání.

Solymī, *ōrum, m.* [*Σόλυμοι*] praobyvatelé Lykie původu syrského, od nichž

odvozován název Jernsalema a původ Židů.

Solymus, ī, *m.* Trojan, průvodce Aeneův, dle pověsti zakladatel Sulmona.

somniculōsus, *a, um* ospalý: *senectus C.*

somni-fer, *a, um* spánek působící, uspávající: *virga O, venenum O* smrtonosný.

somniō, *āre, āvī, ātum* [*somnium*] sníti: *de alqo C, miramur id, quod somniarimus evadere C* = sen; *me esse mortuum C*; přenes. sníti, blouzniti: *philosophorum somniantium C.*

somnium, *iī, n.* [vl. adj. od *somnus*] a) sen: *iucundissimis somniis uti C*; *aram somniis stimulatus consecravit C*; b) snění, blouznění, planá domněnka: *Stoicorum somniorum interpres C, delirantium somnia C*; v obojím význ. *somnia Pythagorea H* (Ennius tvrdil, že se mu zdálo, že duše Homérova v něj přešla).

somnus, ī, *m.* [**suepnos*, srov. *sopor* č. spáti, ὕπνος] a) spánek: *ex somno excitare C*; *somnum capere C* usnouti, *somno solvi C* probuditi se; *somno se dare C* k spánku se uložiti; *somnum tenere C* spaní se brániti; *somnos ducere V* spáti; *somnum expellere V* ospalost zapuditi; *suspicor has quoque somni esse O* že i ty patří ke snu; avšak plur. *in somnis videre alqd C* ve snách; *per somnum CVL* ve snu, ve spaní; personif. *Somnus, ī, m.* bůh spánku; b) přenes. smrt: *longus s. H*; ospalost, nečinnost, línost: *mortales dediti ventri atque somno C*; *somno et conviviis et delectationi natos C*; *dediti somno ciboque T, Lentuli s. C*; noc: *diē* (= *diei*) *somnique horae V.*

sonābilis, *e* [*sono*] zvučný: *sistrum O.*

sonāns, *ntis* [vl. part. praes. od *sono*] zvučný: *concha O*; ost. viz *sono.*

soni-pēs, *pedis, m.* (‚zvukonohý') kůň, oř.

sonitus, *ūs, m.* [*sono*] zvuk vůbec: *flammae N* praskot; *remorum Cs* šumot; *armorum V* řinkot; *sonitum arma dedere V* zařinčely; *Olympi V* hřmění, *pedum O* dupot.

sonō, *āre* (pův. *ere*), *uī, itum* (*sonātūrus H*) a) nepřech. zvuk vůbec vydávati, zvučeti, zníti: *tympana Cs, classica V* vřeštěti; *silvae mugitibus O* rozléhají, ozývají se; *fraxinus in humero O* drnčí, *nervus O* drnčí, *navis O* duní, *oraque singultu concutiente sonant O* vydírá se z úst sténání bolem přerývané; *virgulta sonantia silvae V* šumné křoviny lesní; *mare, silvae H* hučí; *incendio silvae Cu* praští; *totidem ora sonant V* syčí; *tura sonant O* kadidlo praská; *ungula V* duní; o zvuku lidském *inani voce sonare C* prázdný zvuk říkati (bez obsahu); b) přech. *sonante mixtum tibiis carmen lyra H* za zvuku písně sdruženého s hlaholem dorské lyry a frygické flétny; *hic magna sonabit H* zahouká, *os magna sonaturum H* mocně hlaholící; *poetae pingue quiddam sonantes C* jejichž básně zní nabubřeie; *amnis rauca sonans V* temně šumící; *nec mortale sonans V* po lidsku znící = *vox sonat hominem V*: c) opěvati, hlásati, oslavovati: *te carmina nostra sonabunt O, sive mendaci lyra voles sonari H*; *sonare atavos V* velebiti; d) znamenati: *duo verba inter se discrepare, re unum sonare C*; *quid sonet haec vox voluptatis C.*

sonor, *ōris, m.* [*sono*] zvuk: šumot: *sonorem dant silvae V* šumí, hučí; hluk, ryk: *proelii T*; řinkot: *saeva sonoribus arma V.*

sonōrus, *a, um* [*sonor*] zvučný, zvučící, hučící, šumící: *cithara Tib*; *tempestates V* ječivé; *flumina V.*

sōns, *sontis* vinný, trestný, trestuhodný: *manus foedata sanguine sonti O, anima V, fraterno sanguine s. O*; subst. vinník, provinilec: *punire sontes C, comprehensio sontium C.*

Sontiātēs, *um, m.* národ v Aquitanii na lev. břehu Garumny, nyn. Sôs.

sonus, ī, *m.* [*sono*] a) zvuk: *tubae Cs* hlahol: *arma sonum dedere V* zazvučely, zařinčely; *dulcis V, raucus O, gravis* (= bas) *O, acutus O*; *asellus dedit ore sonos L* zahýkal; b) zvuk lidský, hlas, slovo: *vocis s. C* zvučný hlas; *sonos edere, reddere O* = mluviti; *ora sono discordia* (v. t.) *V*; *cygni s. H* zpěv labutí; *asperitas soni T* drsná výslovnost.

sophistēs (**sophista**), *ae, m.* [σοφιστής] a) v dob. sm. učitel moudrosti a výmluvnosti: *eorum erat iste mos, qui tum sophistae nominabantur C*; *Protagoras,*

s. temporibus illis vel maximus; **b)** ve šp. sm. mudrlant, povrchní mluvka: *num hic s.?* C.

Sophoclēs, *is, m.* [Σοφοκλῆς] tragický básník řecký 497—406; adj. **Sophoclēus,** *a, um* sofokleovský: *an pangis aliquid Sophocleum? C, cothurnus O.*

Sophonisba, *ae, f.* choť numids. krále Syfaka, dcera Hasdrubalova.

sōpiō, *īre, īvī (iī), ītum* [*sopor*] **a)** uspati: *draconem O; vino oneratos sopiunt L*; omráčiti: *sopitum fuisse regem L,* omámiti: *sensus V*; **b)** přenes. *blandimentis sopita virtus C* ukonejšená; *sopitos ignes suscitare V* uhaslý (pod popelem doutnající); *quies sopita L* bezcitný.

Sōpolis, *idis, m.* slavný malíř za doby Ciceronovy.

sopor, *ōris, m.* [srov. *somnus*] (tvrdý) spánek: *ibi cum eum cibo vinoque gravātum s. oppressisset L, s. artus complectitur V*; personif. bůh spánku; spec. smrt: *Quinctilium perpetuus s. urget H*; omámení: *animi corporisque sopore discusso Cu*; ospalost: *s. et ignavia videtur T*; uspávací nápoj: *patri soporem medicos dare coegit N.*

sopōri-fer, *a, um* uspávající: *papaver V, Lethe O.*

sopōrō, *āre, āvī, ātum* uspati; jen part. perf. **sopōrātus,** *a, um,* ‚uspaný', spící: *hostes O*; uklidněný: *dolor Cu*; uspávající: *offa V.*

sopōrus, *a, um* [*sopor*] spánek dávající, ospalý: *nox V.*

Sōra, *ae, f.* město Volsků v Latiu u řeky Liris, nyn. Sora; adj. **Sōrānus,** *a, um* sorský: *ager L, transfuga L, augur C* (posměšně vzhl. k pověrčivosti Sorských); přijm. Q. Valeria, konsula r. 52 př. Kr.

Sōracte, *is, n.* hora v Etrurii na prav. břehu Tiberu, nyn. Monterosi.

sorbeō, *ēre, uī* [srov. ῥοφέω ze *σροφέω] srkati, střebati: *dicitur Charybdis nunc sorbere fretum O, flumina sorbentur ab ipsa (terra) O* jsou pohlcovány; přenes. pohltiti, polknouti: *quid eum non sorbere animo censetis? C; odia C.*

sorbum, *ī, n.* plod stromu břeku: břekyně (druh jeřábu).

sordeō, *ēre, uī,* — [*sordes*] býti špinavý; zdáti se nepatrným, sprostým: *sordent tibi munera nostra V; sordent quaeque, cum maiora sperantur Cu; cunctane prae campo sordent? H; pretium aetas altera sordet H* zdá se mi malou cenou.

sordēs, *is,* častěji sordes, *ium, f.* **a)** nečistota, špína: *aurium C, delectant auriculas citharae sorde dolentes H*; **b)** špinavý, smuteční šat, smutek: *spectaculum huius sordium atque luctūs C*; **c)** špinavost, hamižnost: *sordem et avaritiam T; sordes obicere alci H*; **d)** špinavé jednání, nízkost, sprostota: *severitate iudicandi sordes suas eluere C; sordes illae verborum T* sprosté výrazy; *in infamia ac sordibus relinqui C* na něm lpí pověst hanebného a podlého činu; konkr. vyvrhel: *perfugium erat turpissimis rei publ. sordibus C.*

sordēscō, *ere, uī,* — [inchoat. k *sordeo*] špinavým se stávati, špinavěti: *liber H.*

sordidātus, *a, um* [*sordidus*] ve špinavý šat oděný, špinavý: *mancipia, servi C*; smutečně oděný, ve smutku: *expulsi Romani venerunt sordidati C; Verginius s. filiam in forum deducit L.*

sordidē, adv. **a)** špinavě, hamižně, lakotně: *gerere proconsulatum Plin*; **b)** sprostě, neslušně: *dicere, contionari C*; **c)** nízce, z nízkého rodu: *nati T.*

sordidus, *a, um* [*sordeo*] **a)** černý, špinavý, nečistý: *amictus V, duces pulvere sordidi H, fumus H, mappa H; sordidi nati H* otrhané, zbědované; *Autumnus calcatis uvis O* zašpiněný, potřísněný; **b)** špinavý, hamižný, lakotný: *sordidi putandi, qui mercantur a mercatoribus C; sordidus ac dives H; ita s., ut se non servo melius vestiret H; sordidus* (sc. *victus*) *a tenui victu distabit H* špinavá hamižnost; **c)** nepatrný, bezvýznamný, sprostý: *homo C, non s. auctor H* ne ledabylý, žádný všední mluvka; nízký: *homo sordido loco ortus L*: **d)** eth. sprostý, nízký, nevzdělaný: *sordidum me et incultis moribus aiunt S* sprosťákem a nevzdělancem; *iste omnium turpissimus et sordidissimus C*; **e)** o věcech potupný, nečestný, hanebný, špinavý: *quaestus C, repulsa*

H; *pecuniam praeferre amicitiae sordidum existimare C.*

sōrītēs *ae*, dat. *i*, *m.* [σωρείτης] závěr (klamný) z mnoha návěstí, řetězec, lat. *acervus*.

soror, *ōris*, *f.* [ze **suesōr*, srov. sestra, Schwester] sestra: *s. Iovis V* = *Iuno*; *Phoebi O* = Luna; *s. Eumenidum matris O* = Země; *novem sorores OTib* Musy; *tristes, tres s. Tib* = Parky; *genitae nocte O* = Furie; *s. patruelis O* sestřenice; přítelkyně, družka: *errans sorte sororum V, Acca soror V.*

sorōri-cīda, *ae*, *m.* sestrovrah.

sorōrius, *a*, *um* [*soror*] sesterský: *oscula O, moenia O*; *stupra C* na sestře spáchané; *s. adulter C* se sestrou v cizoložství žijící.

sors, *sortis*, *f.* [od **1.** *sero* o losech řadných, t. j. navlékaných na provázek n. na drát] **a)** los, losovací kamének: *sortes conicere in hydriam C*; *s. exit CV excidit L*; *sortem ducere L* los táhnouti; *sortes miscere L* (v osudí); *Caere sortes attenuatas L* seschly se (v chrámech věšeny tabulky s krátkými průpovědmi, jejichž sesýchání pokládáno za nešťastné znamení); meton. losování: *res revocantur ad sortem C* rozhodnutí ponechává se losování; *excipiam sorti V* vyjmu od losování; zvl. *provincia sorte evenit, obtigit C* losováním, losem připadla; *aequora tradita sorte O*; **b)** (napsaný) výrok, věštírny, věštba: *placuit auxilium per sacras quaerere sortes O*; *dictae per carmina sortes H*; *Fauni volvit sub pectore sortem V* v srdci přemítá o věštbě; *editam esse oraculo sortem Cu*; **c)** práce, povinnost, úřad losem přidělený: *sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti V* jimž připadla losem stráž u bran; *comitia suae sortis esse C* úřadu; *sortis necessitudo N*; *numquam ex urbe afuit nisi sorte C* leč z povinnosti úřední; **d)** úděl životní, osud, sudba: *ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit, illa contentus vivat H* že nikdo v životě není spokojen údělem, jejž . . .; *humanae sortis oblitus Cu* úděl, stav; *sortem Britannici miserabantur T* nešťastný osud; s gen. určov. *non tuae sortis iuvenem H* stavem rovný; *s. feminea, altera O* pohlaví; **e)** účast v něčem: *puero in nullam sortem bonorum nato L* k žádné účasti na statcích, beze všech práv ke statkům; **f)** část: *haec intentata manebat sors rerum V* tato část světa; **g)** jistina: *sorte caret, usurā contentus est C.*

sorti-legus, *a*, *um* věštecký, věštebný: *Delphi H*; subst. věštec.

sortior, *īrī*, *ītus sum* [*sors*] **a)** nepřech. losovati: *cum praetores sortirentur C*; *legiones de ordine agminis T*; *consules sortiti, uter dedicaret L*; **b)** přech. losovati o něco, losem dostati něco: *iudices C* vylosovati, *provinciam C* o provincii; *sortitus provinciam Plin* jenž dostal provincii; **c)** přenes. dostati: *amicum H*; *sortitus ingenia Cu* mající údělem; vybledati, zvoliti: *sortitur fortunam oculis V* vyhlédnuv šťastnou dobu; rozděliti: *pariter laborem V.*

sortītiō, *ōnis*, *f.* [*sortior*] losování: *provinciarum C* o provincie.

sortītor, *ōris*, *m.* [*sortior*] losovatel (jiné čtení *uno sortitu rettulisti C*).

1. sortītus, *a*, *um* ve význ. pass. [od *sortio*]: vylosovaný, rozdělený: *quae erant sortita in singulos candidatos C*; *gemina sedes sortita Pr*; **sortītō**, adv. losem: *sacerdotem capere C*; osudem: *lupis et agnis s. obtigit discordia H.*

2. sortītus, *ūs*, *m.* [*sortior*] losování, los: *sortitus non pertulit ullos V* nelosovalo se o jejím osudu; abl. *sortitu* na základě losování (*proficisci C*), losem byv určen.

Sōsilus, *ī*, *m.* [Σώσιλος] dějepisec řecký, učitel a životopisec Hannibalův.

Sosius, *a* rod říms.; zvl. *C. Sosius*, quaestor Lepidův; *Q. Sosius*, rytíř z Picenska; **Sosiī**, *ōrum*, *m.* bratří Sosiové, knihkupci za doby Horatiovy.

sōspes, *itis* zdráv, neporušený (zejm. o návratu z cesty n. uniknutí z nebezp.); příznivý, šťastný: *sospite cursu H* za příznivé plavby.

sōspita, *ae*, *f.* [*sospes*] záchrankyně, spasitelka: přijm. Junonino = *Salus.*

sōspitō, *āre*, *āvī*, — [*sospes*] chrániti, zachovati: *suam progeniem L, gentem Cat.*

Sōtadēs, *ae*, *m.* [Σωτάδης] básník, jehož verše v ionském rozměru se vyznačovaly necudným obsahem; adj. **Sōtadicus** *versus Plin* sotadovský.

sōtēr, *ēris, m.* [σωτήρ] záchrance, spasitel.

Sp. = *Spurius.*

spādīx, *īcis, m.* [σπάδιξ] ulomená větev palmy datlové s plody; odt. adj. hnědočervený: *equi V.*

spadō, *ōnis, m.* [σπάδων] kleštěnec.

spargō, *ere, sparsī, sum* [srov. σπείρω] a) trousiti, sypati, házeti: *nummos populo C, nuces V, rosas, frondes H, flores V; tela V* metati, *spargite me in ductus V* hoďte mne; *Autumnus sparsus tempora* (acc. vztah.) *canis O* maje potroušeny skráně šedinami; spec. síti: *sua manu spargentem semen C, dentes vipereos O; animos in corpora humana C* vštípiti; *venena C, virus O, ambrosiae sucos V* kropiti, stříkati, nastříkati, nakapati; *spargens rore levi V* kropě; b) rozptýliti, roztrousiti, rozšířiti: *per vias speculatores L; exercitum per provincias T; arma per agros V* válku rozšířiti; *sparsi ac dissipati L; voces in volgum V; spargebatur* s acc. s inf. *T* šířila se pověst, říkalo se; c) posypati, postříti: *humum foliis V; arietem gramine O;* pokropiti: *corpus lymphā V; penetralia cruore H, tellurem lacrimis O;* zaliti: *Aurora novo lumine terras;* povléci: *terra pruinā spargitur O;* porůstati: *antrum labrusca V; velamina spargunt maculis T* zdobí; odt. part. perf.

sparsus, *a, um* a) rozptýlený: *gens sparsa per orbem V; classis tempestate L;* rozházený: *capilli O;* b) skvrnitý, pestrý: *anguis maculis L.*

Sparta, *ae* a **Spartē,** *ēs, f.* [Σπάρτη] hlavní město Lakónska (ob. *Lacedaemon* = *Λακεδαίμων*); adj. **Spartānus,** *a, um* spartský: *disciplina L, virgo V, gens O;* **Spartiātēs,** *ae, m.* [Σπαρτιάτης] Sparťan, spartský: *pueri C; quod Spartiatae et am in feminas transtulerunt C.*

spartum, *ī, n.* [σπάρτον] kavil, rostlina travnatá (botan. *Stipa tenacissima,* španělsky esparto) rostoucí v horách španělských; z vláken jejích pleteny provazy, pokrývky, košíky.

sparus, *ī, m.* zakřivené házecí dřevce, oštěp.

spatha, *ae, f.* [σπάθη] široká šavle dvojsečná bez špice, palaš.

spatior, *ārī, ātus sum* [*spatium,* odt. spazieren] a) procházeti se: *aggere in aprico H, Pompeiā in umbrā Pr* v sloupoví Pompejově; b) kráčeti: *ante ora deum ad aras V;* c) šířiti se, široce se prostírati: *caudā spatiantes implicat alas O.*

spatiōsē, adv., jen kompar.: *qui aestivos spatiosius exigis ignes Pr* později n. déle.

spatiōsus, *a, um* [*spatium*] rozsáhlý, prostorný, veliký: *corpus, ulmus O, planities Cu,* časově: dlouhý: *nox, aevum, tempus, bellum O.*

spatium, *iī, n.* [srov. *spes,* č. spěti, spěch] a) prostor, místo, odt. pak rozměr, velikost: *reliquum spatium mons continet Cs; caeli V, maris L. s. dare V* místo učiniti někomu; *s. castrorum; viae O* délka; *aures in s. trahere O* prodloužiti; *in s. fugit O* přímým směrem do dálky; *domum spatio circumdat T* kolem domu nechává volný prostor; b) vzdálenost, mezera: *hic locus aequo fere spatio ab castris utrisque aberat Cs* bylo stejně vzdáleno; *siderum genus spatiis immutabilibus commeans* v nezměněných, stejných vzdálenostech: c) cesta: *medio in spatio V; s. conficere N;* konkr. cesta, t. j. místo, kde se chodí: *Academiae nobilitata spatia C; spatia silvestria C;* abstr. procházka: *si uno basilicae spatio honestamur C* procházkou do basiliky; d) spec. závodiště, rejdiště: *in spatio decurrere N; quasi decurso spatio C; tritum relinquunt quadriiugi s. O;* odt. meton. oběh, dráha: *quadrigae addunt se in spatia V* vykonají oběh za oběhem; *spatiis confecimus aequor C* přeplouti; *spatia corripere V* uspíšiti; přenes. *vitae, aevi s. O* běh životní; *deflexit de spatio consuetudo maiorum C* z kolejí; *turbo curvatis fertur spatiis V* v drahách kruhových; e) časově doba, čas a sice α) vzhledem k trvání: délka: *Galli spatia temporis numero noctium finiunt Cs; s. temporis praeteriti respicere C; quantum fuit diei s. Cs* jak dlouho den trval, pokud den připouštěl; *spatio pugnae confecti Cs* dlouhým trváním bitvy, dlouhou bitvou; *spatio brevi* (abl. instr.) *spem longam reseces H* krátkou délkou omez; β) čas, lhůta: *postulat sex dies spatii ad eam*

rem conficiendam Cs; *s. ad dicendum habere C*; *nec s. fuerat parandi O* nebylo času, kdy; *tempore ac spatio T* průběhem času; *nullum s. C* chvíle; ζ) konkr. meton. míra, měřítko: *altitudo nullis inquirentium spatiis penetrabilis T.*

speciēs, *ēī, f.* [*specio*] **I** ob. **a)** pohled, vzezření, vzhled: *non tulit hanc speciem Coroebus V* nesnesl pohledu na to; *ea primā specie admirationem movent C* na první pohled; *speciem doloris ferre non possunt C*; *ad speciem magnificus ornatus C* na pohled; *nihil est specie ornatius C* nevypadá krásněji; *speciem praebere ridentis L* míti vzezření, vypadati jako ...; **b)** vnější zjev, vnějšek, podoba, postava: *in agro Amiterno multis locis hominum species procul candida veste visas L* že na mnoha místech spatřeny lidské postavy v bělostkvoucím rouše; *s. navium Cs* podoba, tvar; *duo signa eadem specie atque forma C*; *hominis esse specie deos confitendum est C* že mají podobu lidskou; spec. α) krásný zjev, krása: *quid de olivetorum specie plura dicam C*; *unam specie ac pulchritudine insignem raptam ferunt L* krásným zjevem, půvabem a krásou; *gemmati magna specie anuli L* překrásné; *triumpho maximam speciem captiva arma praebuere L* největšího lesku dodávaly; *species candorque caeli C* nádherný jas nebe; β) klamný zjev, zjevení, přelud, vidina: *vanae species H* liché mátohy; *nullam ei oblatam caelestium speciem L* zjevení; *inanes species anxio animo figurare Cu*; *s. et umbrae interempti filii L*; odt. zdání něčeho, vnější nátěr: *veritas auspiciorum spreta, s. tantum retenta C* (t. pouhé vnější formality); *s. sapientiae C* vnější nátěr moudrosti; *maioris multitudinis s. accidit hostibus Hirt.* pokládali vojsko klamně za četnější; *ad alia ut specie minora, sic ... L* jak zdánlivě ..., tak ve skutečnosti; *ludentis speciem dabit H* zdánlivě si bude zahrávati; *maxima pars decipimur specie recti H* šalebným zdáním správnosti; *specie rixae in se omnes convertunt L* na oko se hádajíce; *suis per speciem societatis proditionem reservat L* předstíraje věrnost spojeneckou; odt. pak záminka: *cuius rei s. erat acceptio frumenti S*; *per speciem captivorum redimendorum L* pod záminkou výkupu zajatců; *per speciem honoris L*; γ) napodobený zjev, obraz, socha: *sancta Iovis s. claros spectaret ad ortus C*; **II** term. tech. filos. **a)** představa, pojem, idea: *hanc illi ἰδέαν appellant, nos recte speciem possumus dicere C*; *species et notio boni viri C*; *vera s. Romani senatus L* správná představa o senátě; **b)** ideál, vzor: *dicendi, eloquentiae C, libertatis N*; **c)** druh naproti rodu: *virtutes specie dispares C, genere idem ... specie differt C.*

specillum, *ī, n.* [domin. od *speculum*] sonda, patradlo k ohledávání ran.

specimen, *inis, n.* [*specio*] **a)** ukázka, příklad, důkaz: *ceteris s. aliquod dare CV*; *Solis avi s. V* znak; **b)** vzor, ideál: *humanitatis, virtutis, temperantiae C, unicum antiquitatis s. T.*

speciōsē, adv. úhledně, pěkně, krásně: *arma tractare H, instratus equus L.*

speciōsus, *a, um* vnějším zjevem význačný, tedy: sličný, krásný: *mulier O, videt speciosum pelle decorā H*; úhledný, skvělý, nádherný, imponující, oslňující: *opes T, exemplum L*; *specioso eripe damno O* (o Mídovi; oxymoron); *speciosa locis fabula H* kus s krásnými, překvapujícími myšlenkami; *speciosa vocabula H* významná, zvučná.

spectābilis, *e* [*specto*] **a)** viditelný: *corpus caeli C*; *undique campus O*; **b)** za podívání stojící, skvělý, nádherný: *multo s. auro O* stkvoucí se; *pulchra et s. victoria T*; *heros O* obdivu hodný.

spectāculum, *ī, n.* [*specto*] **a)** místo, s něhož se díváme, hlediště v divadle, tribuna, sedadlo: *tantus ex omnibus spectaculis plausus excitatus C, loca, ubi spectacula sibi quisque facerent L, resonant spectacula plausu O*; *spectaculorum gradus T* stupňovité tribuny; **b)** divadlo, podívaná: *s. luctuosum C*; *rerum humanarum spectaculum praebeo S* skytám divadlo, jsem (smutnou) podívanou osudů lidských; *non hoc ista sibi tempus spectacula poscit V, spectaculo esse* býti na odiv, podívanou poskytovati; divadlo = hra divadelní, představení: *spectacula tributim data C*;

spectaculo interesse L; *s. gladiatorium L.*

spectātiō, *ōnis, f.* a) divání se na něco, pohlížení, pohled: *apparatus s. tollebat omnem hilaritatem C*; b) zkoumání, zkouška: *ex pecunia deductiones fieri solebant pro spectatione C.*

spectātor, *ōris, m.* [*specto*] divák; pozorovatel; zvl. divák v divadle; *s. virtutis L, laudis C* posuzovatel.

spectātrīx, *īcis, f.* pozorovatelka; *s. iuvenca O* přihlížející.

spectātus, *a, um* [vl. part. perf. od *specto*] a) vyzkoušený, osvědčený: *fides, virtus C*; *bello spectata iuventus V, pietas V, castitas L*; b) vážený, slavný, výtečný: *femina C, viri fortes spectatique homines C.*

spectiō, *ōnis, f.* pozorování augurské, auspicie; term. techn. právo auspicií.

spectō, *āre, āvī, ātum* [freq. od *specio*, ob. slož. jako *con-spicio*] a) dívati se, pohlížeti na něco; přihlížeti něčemu: *ut spectare aliquid velimus C; gaude, quod spectent oculi te mille loquentem H; vir bonus (est), omne forum quem spectat H* s úctou pohlíží; *ludos spectatum ire N* jíti do divadla; *fabula spectata H* na jevišti provozovaná; *gladiatores s. C*; b) hleděti, míti zření k něčemu: *rem, verba, causam, voluntatem alcis, legem C*; *in iudice spectari fortuna debet C* má se hleděti; *ad virtutem s. V*; *nihil iam Caesaris imperium s. Cs* neohlížeti se, nedbati; c) zkoumati, zkoušeti: *spectatur in ignibus aurum O*; *non ex singulis vocibus spectandi sunt philosophi C* posuzovati; zvl. part. perf. *spectatus* vyzkoušený, osvědčený (viz zvl.); d) hleděti dosíci něčeho, mysliti na něco, vyhledávati něčeho: *nil spectat nisi fugam C*; *spectavi semper, ut tibi possem esse coniunctus C*; *locum probandae virtutis Cs* vyhledávati příležitosti k osvědčení; e) cíliti, mířiti, vztahovati se: *Brutus alio ratus spectare vocem L* že výrok jinam směřuje, má jiný smysl; *res ad vim, rebellionem spectat L* něco kloní se k . .; *ad te spectat oratio mea C* týká se; f) směřovati, býti obrácen: *collis ad orientem solem Cs*; *vestigia te adversum spectantia H.*

spectrum, *ī, n.* obraz, pokus překl. řec. *εἴδωλον.*

1. specula, *ae, f.* [*specio*] a) hlídka, hlásnice, strážnice jako místo: *dat signum specula Misenus ab alta V*; stráž: *speculas ponere in promunturiis L*; *in speculis esse C* býti na číhané, číhati; b) přenes. *Narbo Martius, s. populi Rom. C*; c) vyvýšené místo vůbec: *s. montis V, regina e speculis albescere lucem vidit V.*

2. spēcula, *ae, f.* [demin. od *spes*] zákmit, jiskřička naděje: *hac tamen oblectabar specula C.*

speculābundus, *a, um* [*speculor*] číhající, na číhané: *ubi s. substiterat T.*

speculātor, *ōris, m.* [*speculor*] slídič, vyzvědač, zvěd; též přenes.

speculātōrius, *a, um* výzvědný: *navigia Cs, naves L*, absol. *speculatoria* (sc. *navis*) *L* loď výzvědná.

speculātrīx, *īcis, f.* slídička, slídítelka: *furiae deae sunt s. scelerum C* bohyně slídící po zločinech.

speculor, *ārī, ātus sum* [*specula*] a) nepř. pátrati, rozhlížeti se: *unde sedens partes speculetur in omnes O*; *speculandi causā CsC* na výzvědy; b) slíditi po něčem, vyzvídati něco: zkoumati, pátrati: *signorum obitus V, locum V, transitus Alpium L.*

speculum, *ī, n.* [*specio*] zrcadlo; též obr. *infantes et bestias putat specula esse naturae C.*

specus, *ūs, m.* (básn. a nekl. též *f.* a *n.*) jeskyně, sluj; propast, hlubina, rozsedlina: *per occultos specus T*; *s. horrendum V*; přenes. *s. atri vulneris V* hluboký otvor.

spelaeum, *ī, n.* [*σπήλαιον*] jeskyně, doupě: *ferarum V.*

spēlunca, *ae, f.* [isol. acc. od *σπήλυγξ*] jeskyně, sluj, doupě; jako vlast. jm. statek Tiberiův u Terraciny.

Sperchēus (**īus, eos**), *ī, m.* Spercheios, řeka na již. hranici Thessalie; adj. **Sperchēis**, *idis, f.* sperchejský: *undae, ripae O*; **Sperchīonidēs**, *ae, m.* obyvatel u Spercheia.

Sperchiae, *ārum, f.* město u řeky Spercheia.

spernō, *ere, sprēvī, sprētum* a) předklass. oddělovati, oddalovati; b) nevšímati si, pohrdati, opovrhovati: alqd nebo inf.: *nec partem solido demere de die sper-*

nit H = rád béře; *nec spernit pocula H* nepohrdá = rád si přihne; *spernendus* opovržení hodný.

spērō, *āre, āvī, ātum* [*spes*] očekávati **a)** věc příznivou: doufati, nadějí se kojiti: *ego sperare non destiti C, bene s. L* vše dobré doufati; *de alqo bene s. N* dobré naděje skládati v někoho; *sperata praeda Cs* ‚kýžená'; subst. **spērāta**, *ōrum, n.* naděje; praegn. *cum id, quod ille sperat, hic consecutus sit C* več teprve doufá; vazby: alqd, inf. praes., inf. fut., pouhé part. fut. (*visura speraret Ulixen Pr*); též inf. perf.; **b)** věc nepříznivou očekávati, obávati se, báti se: *sin a vobis, id quod non spero, deserar C* čehož neočekávám; *sperate deos memores V* pomněte, bojte se; *mene efferre pedem sperasti V* čekal jsi, že . . = myslil jsi.

spēs, *eī*, (starolat. pl. *speres*), *f.* [srov. *spatium*, č. spěch] vl. napětí mysli **a)** obyč. v dob. sm. naděje: *spe celerius L* nad očekávání rychle; *contra spem omnium Cs* proti obecnému očekávání; *summae spei adulescentes Cs* velenadějní; *spes fallit C* naděje klame; *spem fallere C* naděje nesplniti; *omne militabitur bellum in tuae spem gratiae H* naděje se tolikp tvého vděku; *spem emptionis in huius exitio ponere C* naději ve stálost koupě skládati v záhubu . .; *novandi spes S* naděje na převrat; *partae victoriae s. T* n. vzniklá dosažením vítězství; vazby: alcis rei, acc. c. inf., zř. ut; **b)** ve sm. špat. obava, starost: *mala res, spes multo asperior S* vyhlídka do budoucnosti; **c)** konkr. předmět naděje: *spes fidissima Teucrum, Aeneas V*; *s. gregis V* (kůzlata), *s. gentis V* (včely).

Speusippus, *ī, m.* [Σπεύσιππος] filosof řecký ve 4. stol., sestřenec Platonův a nástupce jeho v Akademii.

sphaera, *ae, f.* [σφαῖρα] **a)** koule: *cylindrum et pyramidem pulchriorem quam sphaeram videri C*; **b)** koule, báň nebeská: *Archimedes lunae, solis, quinque errantium motus in sphaeram illigavit C*; **c)** dráha kruhová: *habent suam sphaeram stellae inerrantes C.*

sphaeristērium, *ī*, *n.* [σφαιριστήριον] síň na hraní míčem, míčovna.

Sphaerus, *ī, m.* [Σφαῖρος] stoik, žák Zenonův.

spīca, *ae, f.* a **spīcum**, *ī, n.* klas obilní; přenes. *s. Cilissa OPr* šafrán (rostouci v Kilikii); hvězda v souhvězdí Panny: *spicum illustre tenens Virgo C.*

spīceus, *a, um* z klasů: *corona Tib H, serta H*; *messis V* obilní, *coma Pr* osiny klasu = klas.

spīculum, *ī, n.* [demin. od *spicum*] špice, bodec, osten, žahadlo; synekd. šíp, oštěp.

spīcum viz *spica.*

spīna, *ae, f.* [srov. *spica*, **2.** *pinna*] **a)** pův. trn: *consertum tegumen spinis V* (jako spona); synekd. *s. creat rosas O* šípek: bodlina, osten: *aliae animantes spinis hirsutae C* (ježek); trnovité obratle rybí, páteř rybí: *medio spinas in pisce notatas O*; páteř vůbec: *duplex agitur per lumbos s. V* dvojitá páteř (t. j. s rýhou uprostřed); záda, hřbet: *s. viret O*; přenes. osten starosti atp.: *spinas animo evellere H*; v řečn. ‚háček': *spinas partiendi et definiendi praetermittunt C.*

spīnētum, *ī, n.* [*spina*] plot z trní.

spīneus, *a, um* [*spina*] trnový, z trní: *vincula O.*

Spīnō, *ōnis, m.* říčka u Říma a bůh její.

spīnōsus, *a, um* [*spina*] trnitý, bodlinatý, pichlavý: *herbae O*; přenes. plný ostnů, háčků, spletitý: *disserendi genus C.*

spintria, *ae, m.* [od *spinter*, náramek podoby hada] druh necudných mužů za doby Tiberiovy.

spīnus, *ī, f.* [*spina*] trnka.

spīra, *ae, f.* [σπεῖρα] závit, spirála: *in spiram se colligit anguis V.*

spīrābilis, *e* [*spiro*] **a)** dýchatelný, plynný, vzdušný: *natura, animus C*; **b)** k životu sloužící, životodárný: *caeli lumen V.*

spīrāculum, *ī, n.* průduch: *spiracula Ditis V* = *Charoneae scrobes mortiferum spiritum exhalantes.*

spīrāmentum, *ī, n.* [*spiro*] **a)** oddechování, přenes. doba, mezera mezi jednotl. oddechy: *intervalla et spiramenta temporum T* časová období; **b)** průduch: *s. relaxare, rumpere V.*

spīritus, *ūs, m.* [*spiro*] **a)** vzduch (v pohybu), vánek: *semper aër spiritu aliquo movetur Plin*; *quid est tam commune quam s. vivis? C* (jako látka k dýchání); vání: *s. Boreae V*; odt. **b)** dech:

spiritum ducere C, trahere Cu ‚vzduch vtahovati' = dýchati, dechu nabírati: *diffunditur sp. per arteries C* vdechnutý vzduch; *usque ad extremum spiritum C* až do posledního dechu; vzdech: *s. surget in lacrimis Pr*; *latere petitus imo s. H*; c) meton. duch, život: *spiritum patriae reddere C, spiritum alci auferre C, vanescit s. in auras O, s. unius ex te pependit Cu*; d) zvl. duch vysoký, nadšení: *divino quodam spiritu inflatur poeta C*; *acer s. inest H* bujarý vzlet; *libri carent spiritu C*; *spiritum Phoebus mihi dedit H*; smělost, odvaha, zmužilost: *Cn. Dolabellae C*, sebevědomí: *qui spiritus illi V*; *vir ingentis spiritus L*; *cum spiritus plebes sumpsisset L*; e) pýcha, hrdost, nadutost, zpupnost: *ex magnitudine rerum spiritum ducere L* zhrdnouti; *s. Pompeianis accessit Cs, regius s. C, unius tribuni militum spiritum capere C*; *frangere spiritus alcis L*; *patricius s. L* kastovnická hrdost, šlechtická pýcha.

spīrō, *āre, āvī, ātum* I nepřech. a) dýchati, váti, foukati: *zephyri spirant V*; *Eurus, aurae O*; *venti a Pontico mari spirant Cu*; *aura spiravit illi V* vůně jej ovanula; *di, spirate secundi V* pošlete příznivý vítr; *etiam spirans repertus est S*; b) přenes. *excudent spirantia mollius aera V* sochy dýchající (jakoby životem); *qua vada non spirant V* kde voda nevře, nebouří; *spirantes hydrae V* syčící; II přech. a) vydechovati, dýchati něco, něčím: *boves flammas L, comae odorem V, venti frigora spirant V*; b) přenes. *spirat tragicum satis H* dýše tragickým ohněm; *quae spirabat amores H* lásku šířila; *mollem s. quietem Pr*; *homo tribunatum spirans L* sm. ‚soptícího tribunskou mocí'; *maiora s. Cu* o větší věci usilovati.

spissē, adv. hustě; přenes. pomalu: *pervenire C.*

spissō, *āre, āvī, ātum* zhustiti, pass. zhoustnouti: *ignis densum spissatus in aëra transit O* zhuštěný.

spissus, *a, um* a) pův. zhuštěný, hustý: *coma H, aër, grando O, vimen V, laurea ramis H* s hustými větvemi; *theatrum H* hustě obsazené, nacpané; pod. *sedilia H*; *caligo O, umbrae V*; b) přenes. zdlouhavý, pomalý: *omnia tarda et spissa C*; těžký, pracný: *opus C.*

splendeō, *ēre*, — lesknouti se, třpytiti se, zářiti; o lidech: krásou zářiti, stkvíti se (*Paris, puella H*); přenes. *virtus splendet C*; *s. alienā invidiā L* (stkvíti se tím, že jiný upadne v nenávist) stkvíti se na cizí útraty.

splendēscō, *ere, duī*, — zastkvívati se, zastkvíti se, stkvíti se: *incipit splendescere vomer V* nabývati lesku; přenes. *canorum illud in voce splendescit etiam in senectute C* ona zvučnost, zpěvnost hlasu stkví se i ve stáří; *oratione s. C.*

splendidē, adv. stkvěle, stkvostně, nádherně: *ornare convivium C*; přenes. *aetas s. acta C* slavně; *quae s. dicta sunt C* stkvělou formou pověděno; *parum se s. gessit N* nevedl si příliš okázale; *s. mendax fuit H* stkvostnou lhářkou se ukázala (o Hypermestře).

splendidus, *a, um* a) lesklý, třpytný, zářící, stkvělý, stkvoucí se: *Lucifer O, fons H, Galatea O, palla, brachia* (zlatem) *O, mensa, cera O*; b) přenes. stkvělý, stkvostný, nádherný: *domus Cat V, nomen C, civitas N*; vynikající, slavný: *facta H, homo propter virtutem s. C, ingenium C*; vzácný, vážený: *eques Romanus C*; jasný: *vox, ratio dicendi C.*

splendor, *ōris, m.* [*splendeo*] a) lesk, třpyt: *argenti H, flammae O, ex clarissimis gemmis C*; přenes. *ut omnia ad gloriam splendoremque revocarent C* lesku hleděli dodati; b) nádhera, vnější lesk, vážnost: *eos non parcimonia, non s. tueri potuit C*; *Domitii dignitas et s. C, imperii C, senatus T*; o řeči: jasnost, zvučnost: *vocis C.*

Spōlētium, *ī, n.* město v Umbrii, nyn. Spoleto; adj. *Spōlētīnus, a, um* spoletijský: *populus C*; obyv. **Spōlētīnī**, *ōrum, m.* Spoletané.

spoliātiō, *ōnis, f.* [*spolio*] loupení, drancování: *fani, oppidorum C*; *misericordiam spoliatio consulatus magnam habere debet C* zbavení, ztráta konsulátu.

spoliātor, *ōris, m.* [*spolio*] plenitel, lupič.

spoliātrīx, *īcis, f.* lupička n. adj. plenící: *Venus ceterorum C.*

spoliō, *āre, āvī, ātum* a) šatu zbaviti, svléci s někoho něco: *consules spo-*

liari hominem iubent L; *Gallum caesum torque s. L* řetěz Gallovi svléci, vziti; *alqm vestitu C*: b) oloupiti, vyloupiti; drancovati, pleniti: *ut Gallia omni nobilitate spoliaretur Cs* aby byla oloupena o všecku šlechtu; *navis spoliata armis, magistro V* zbavená; *alqm famā, amicum fortunis C*; *delubra, fana S, aras V, monumenta C.*

spolium, *ī*, *n.* obyč. pl. **spolia,** *ōrum*, *n.* a) zbroj zabitému protivníku svlečená, odění: *spolia caesorum legere L, spolia opima L* odění vůdci nepř. odňaté, vzácné, stkvělé odění; b) kůže zvířeci svlečená: *pecudis, leonis, ferae O, viperei monstri O* kořist z nestvůry (hlava Medusina); c) kořist, plen, lup: *Asia, s. regis Antiochi S*; *locus classium spoliis ornatus C*; *s. agrorum L*; *explere se spoliis et sanguine T*; *s. hostium L* nepřátelům odňatá.

sponda, *ae, f.* a) dřevěný spodek lehátka: *lectus spondā salignā O* lehátko s podstavcem vrbovým; b) lehátko, pohovka: *aurea V, spondā recumbit O.*

spondeō, *ēre, spopondī, spōnsum* [srov. *σπένδω, σπονδή*] slavně slíbiti, připovědět něco, zavázati se něčím: *pacem L, nomina omnium, qui sponderunt, exstant L* kteří slibem se zavázali; *s. pro alqo* zaručiti se za někoho: *pro multis C, pro Cornificio C*; *si mihi Iuppiter auctor spondeat V* i kdyby se mi J. zaručil; *hic sponsum vocat H* ten mě volá, abych šel za něj ručit; zaslíbiti, zasnoubiti dceru, syna; odt. **spōnsus,** *ī*, *m.* a **spōnsa** *ae, f.* ženich, nevěsta, snoubenec, snoubenka, avšak *sponsi Penelopes H* nápadníci; přenes. slibovati = předpovídati, nechati očekávati: *sidera nihil placidum spondentia O*; *sponde digna tuis ingentibus omnia coeptis V* naděj se; subst. **spōnsum,** *ī*, *n.* věc slíbená, slib: *s. negare H* v slově nestáti; *ex sponso agere C* dle ujednání.

spondēus, *ī*, *m.* [*σπονδεῖος*] spondej, stopa čtyřdobá ze dvou délek: — —.

spongia, *ae, f.* [*σπογγιά*] houba; přenes. měkký, houbovitý kruhýř: *s. pectori tegumentum L.*

spōnsa viz *spondeo.*

spōnsālis, *e* [*sponsus*] zásnubný; odt. **spōnsālia,** *ium, n.* zasnoubení: *facere LCO.*

spōnsiō, *ōnis, f.* [*spondeo*] a) slavný slib, přípověď: *non foedere pax Caudina facta est, sed sponsione C*; *sponsionem faciunt S* úmluvu učiní, smluví se; b) term. techn. v právn. vzájemný závazek složiti určitou sumu, nebudou-li jeho udání pravdiva, záruka, sázka: *sponsionem facere cum alqo de societate C*; *sponsione lacessere C* k sázce vyzvati někoho; *vincere sponsionem C* = při vyhráti (o obžalovaném); *sponsione condemnari C* při prohráti; *sponsione vincere C* vyhráti (o žalobci);

spōnsor, *ōris, m.* [*spondeo*] ručitel: *pro Pompeio C, Romae sponsorem me rapis H* v Ř. voláš mne za ručitele; *coniugii s. stat O* jako rukojmí.

1. spōnsus viz *spondeo.*

2. spōnsus, *ūs, m.* [*spondeo*] rukojemství, ručení: *sponsu vincti O.*

sponte, adv. [isol. abl. od **spons, tis* vůle] a) po vůli: *non sponte principis Alexandriam introisset T*; b) z vlastní vůle, dobrovolně, sám od sebe, úmyslně: *non sua s., sed rogatum Cs, s. properant subducere remos O, s. sua fidem rectumque colebat O*; *ad terram non s. fluens V* proti své vůli; c) o své ujmě, sám o sobě: *his cum sua s. persuadere non possent Cs, sua s. bellum facer. Cs, Segesta cum Poenis suo nomine ac sua s. bellavit C*; *virtus sua s. laudabilis C.*

sporta, *ae, f.* pletený koš: *e muris panes sportis demittebant S*; deml. **sportella,** *ae, f.* košíček: *dediscendae tibi sunt sportellae C*; **sportula,** *ae, f.* košíček dávaný klientům s peněžitým nebo jiným darem, odt. přenes. dar: *tam palam sportulae quam in triclinio dantur Plin.*

sprētiō, *ōnis, f.* [*sperno*] opovržení, potupa: *sermones ad spretionem Romanorum trahebant L* (čtení nejisté).

sprētor, *ōris, m.* [*sperno*] pohrdač, tupič: *deorum O.*

spūma, *ae. f.* [srov. pěna] pěna; *spumas agere in ore C* s pěnou na ústech; *spumae argenti V* drsná usazenina při tavení rudy stříbrné.

spūmēscō, *ere,* — [inchoat. ke *spumo* od *spuma*] zpěniti se: *aequora O.*

spūmeus, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *amnis, unda V, torrens O, Nereus V.*

spūmi-fer, *a, um* pěnonosný, pěnící: *fons, amnis O.*

spūmō, *āre, āvī, ātum* [*spuma*] pěniti se; **spūmāns**, *ntis* pěnící se, zpěněný: *pocula, patera, sanguis V*; *equus, aper V*; pěnou pokrytý: *frena, litora V.*

spūmōsus, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *undae O V, litora Cat.*

spuō, *ere, uī, ūtum* [srov. *πτύω*, speien] plíti, plivati; *terram s. V* prach vyplivovati.

spurcē, adv. nečistě, špinavě, sprostě: *dicere, facere, scribere C.*

spurcō, *āre, āvī, ātum* [*spurcus*] znečistiti, znešvařiti, zaneřáditi: *forum C*; přenes. *senectus spurcata impuris moribus Cat.*

spurcus, *a, um* nečistý, špinavý, svinský: *tempestas C, saliva Cat*; přenes. *homo, helluo C, Dama H.*

Spūrinna, *ae, m.* příjm. říms. pův. etrurského 1) slavný haruspex za doby Caesarovy; 2) *Vestricius S.* básník za Othona.

Spurius, *ī*, zkrác. Sp., předejm. říms.

spūtālicius n. **spūtātilicus**, *a, um* vyplití hodný, ošklivý: *crimina C* (čtení nejisté; jest to slovo Sisennou užité jako inusitatum).

spūtō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *spuo*] vyplíti: *cum sanguine dentes O.*

spūtum, *ī, n.* [*spuo*] slina.

squāleō, *ēre* [od *squalus* špinavý] a) býti drsný: *squalentes conchae V, lorica squalens auro V* ze zlatých šupin; *squalentia terga V* drsný šupinami; *s. tela venenis O* jedem napuštěné; b) býti nespořádán, nepěstěn, špinavý, nečistý: *squalenti Dido coma O* s rozcuchanými vlasy; *barba squalens V*; *fastigia musco O* byl zarostlý; *corpora tabo O*; *squalebant arva V* ležely ladem, pusty; *squalens litus T* pustý.

squālidē, adv. drsně, neuhlazeně: *dicere C.*

squālidus, *a, um* a) drsný, neuhlazený, v nepořádku, neúpravný: *corpora L*; b) nečistý, špinavý: *carcer O*; c) ve smutku: *s. in ripa sedit O* v smutek jsa zahalen: *reus O, eos squalidos tenuit T* jako obžalovanej; d) nepěstěný, pustý: *squalida siccitate regio Cu, humus O*; e) o řeči drsný, neozdobný: *quia squalidiora sunt C.*

squālor, *ōris, m.* [*squaleo*] a) drsnost; b) nečistota, špína: *homo squaloris plenus ac pulveris C, obsita squalore vestis L*; spec. šat smuteční a (vnější) smutek: *mater huius squalore et sordibus laetatur C, in squalore et luctu C* (*s.* vnější, *l.* vnitřní) v hlubokém smutku; *multo squalore, sed multo etiam maiore maerore C*; c) o místech pustota, nehostinnost: *s. et solitudines Cu.*

squāma, *ae, f.* šupina; *squamis auroque polibant V* zlatými šupinami.

squāmeus, *a, um* [*squama*] šupinatý: *anguis V.*

squāmi-ger, *a, um* [*squama*] šupinatý: *pisces, cervices O.*

squāmōsus, *a, um* [*squama*] šupinatý, šupinami pokrytý: *corpus* (rybí) *C*; *draco V.*

squilla viz *scilla.*

Stabiae, *ārum, f.* město v Kampanii nedal. Pompejí, zasypáno r. 79. po Kr.; adj. **Stabiānus**, *a, um* stabijský; **Stabiānum**, *ī, n.* villa Mariova u Stabií.

stabilīmen, *inis, n.* [*stabilio*] opora: *regni mei C.*

stabiliō, *īre, īvī, ītum* [*stabilis*] upevniti, pův. i přenes.: *navem L, rem publ. C.*

stabilis, *e* [*sto*] a) co pevně stojí nebo na čem lze státi: pevný, nepohnutý: *locus s. ad insistendum L, pes, insula O*; *nihil stabile ingredienti praebet L* žádné půdy pevné; *gradus T, elephanti pondere ipso s., equus L* pevně stojící; b) stálý, ustálený, neměnlivý, trvalý: *pax, matrimonium, amici C, sententia, praecepta C*; *id stabile ad paenitentiam T* jistá opora; v metrice *stabiles spondei H* stejnoměrné, pádné, vážné.

stabilitās, *ātis, f.* pevný postoj, nepohnutost: *peditum Cs*; přenes. stálost: *amicitiae, fortunae C*; *restincta sitis stabilitatem voluptatis habet C* zahnaná žízeň jest rozkoší v klidu (naproti *in motu*).

stabulor, *ārī, ātus sum* pelech míti, pelešiti: *pecudes in antris O*, též akt. *Centauri in foribus stabulant V.*

stabulum, *ī, n.* [*sto*] a) stanoviště, bydliště, stáj, chlév, ohrada: *silvae, sta-*

bula alta ferarum V, boum, pecudum H, avium V, piscium, apium V; *nec in stabulis nec ad pecora segnes L* při dvoře; *pastorum C* obydlí; *stabula Larentiae L* dvůr; b) hospoda: *pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes Plin*; nevěstinec: *huius in sedibus pro cubiculis stabula C.*

stadium, *ii*, *n.* [στάδιον] stadium, hon, míra délková přibl. = 200 *m* (125 passus); meton. závodiště řecké: *ut in stadio cursores exclamant C, qui s. currit C*; přenes. *s. eiusdem laudis C.*

Stagīra, *ōrum*, *n.* [Στάγειρα] město na Chalkidice již. od Amfipole, rodiště Aristotelovo, jenž odt. **Stagīrītēs**, *ae*, *m.* Stageirian.

stagnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*stagnum*] a) stojatou vodu tvořiti, z břehů vystupovati: *effuso stagnans flumine Nilus V, flumen stagnat Cu*; b) pod vodou býti, zaplaven býti: *orbis stagnat paludibus O*; c) přech. zaplaviti: *Tiberis plana urbis stagnaverat T, loca stagnata paludibus O.*

stagnum, *ī*, *n.* [*sto*] a) stojatá voda, louže, kaluž, močál, rybník: *immensa stagna lacusque O*; *Tiberis effusus lenibus stagnis adiri non poterat L;* b) umělá nádržka vodní: *latius extenta Lucrino stagna lacu H, navale T* k zápasům lodním; c) zvolna tekoucí voda vůbec, tůň: *Cocyti stagna alta V*; *imis stagna refusa vadis sensit V* viděl, že voda z nejspodnějšího dna k povrchu proudí; *hanc Numicius creditur stagnis occuluisse suis O* ve svých tůních.

Stāiēnus, *ī*, *m. Gaius*, quaestor r. 77, 74 jako soudce podplacen, načež obžalován.

stāmen, *inis*, *n.* [*sto*, pon. u starých osnova stála svisle] osnova: *radio stantis percurrens stamina telae O*; pak nit na cívce, vřeteno: *aut ducunt lanas aut stamina pollice versant O*; nit vůbec: *Clotho nevit stamina O* nit osudu; *stamina docto pollice sollicitat O* struny.

Staseās, *ae*, *m.* [Στασέας] peripatetický filosof z Neapole, přítel Ciceronův.

statārius, *ii*, *m.* a) herec ve veselohře zvané *stataria* (naproti *motoria*); odt. přenes. na řečníka: klidný: *Piso s. et sermonis plenus orator C*; b) vojín pevně stojící, v řadě bojující: *s. uterque miles L.*

statēra, *ae*, *f.* [στατήρ] vážky: *aurificis* zlatnické.

Statiellī, *ōrum* *m.* národ v Ligurii s hl. m. Aquae Statiellae (sev. záp. od Janova); odt. **Statiellās**, *ātis* statiellský: *ager*; Statiellaté buď **Statiellātē**, *um* nebo **Statiellēnsēs**, *ium*, *m.*

Statilius, *a* rod říms. 1) *L. S.*, druh Katilinův; 2) *T. S. Taurus*, důvěrník Oktavianův, velitel pozemního vojska v bitvě aktijské; 3) *T. S. Taurus Corvinus*, otec Statilie Messaliny, manželky Neronovy.

statim, adv. [*sto*] předklass. pevně, stále; klass. hned na místě, ihned.

statiō, *ōnis*, *f.* [*sto*] a) postoj, postavení: *in statione manus pugnae paravi O* v postoji šermířském; b) stanovisko, sídlo, místo pobytu: *Athenis s. mea nunc placet C, s. gratissima mergis V, sedes apibus statioque petenda V*; c) přístaviště, rejda, záliv: *s. tutissima nautis V, stationes litoraque omnia classibus occupavit Cs*; *stationem nactus Cs*; *navem in statione habere L*; přenes. útočiště: *fluctibus eiectum tua statione recepi O*; d) stráž (jako místo, úkon i osoba): *Lucifer statione novissimus exit O* ze stráže poslední odchází; *in stationem succedere L* stráž vystřídati; *diurnae stationes ac nocturnae vigiliae L, stationem agere L* stráž konati; *s. habere L* stráž míti, na s. býti; *s. segniter agens vigilias L*; přenes. *de statione vitae decedere C* = s vykázaného stanoviska životního.

Statīra, *ae*, *f.* [Στάτειρα] 1) choť Artaxerxa Mnemona; 2) dcera Dareia Kodomanna, choť Alexandrova.

Statius, *ii*, *m.* rod říms. 1) *St. Albius Oppianicus*, rytíř říms., r. 72 žalovaný z vraždy švakra a pokusu vraždy na Kluentiovi; 2) syn jeho, žalobce Kluentiův; 3) *St. Murcus*, stoupenec Brutův a Kassiův.

statīvus, *a*, *um* [*status*] stojící; svl. term. techn. ve voj. stálý: *praesidium, castra L*; též subst. **statīva**, *ōrum*, *n.* stálý tábor.

1. stator, *ōris*, *m.* [*sto*] úřední sluha v provincii: *statores et lictores C.*

2. Stator, *ōris, m.* [*sisto*] ‚zastavitel', příjm. Jova, jenž zastavil Římany na útěku před Sabiny.

statua, *ae, f.* [*status*] socha: *statuae et imagines C; urbium* (subj.) *statuae H* městy zřízené.

statūmen, *inis, n.* [*statuo*] podklad: *statumina navium Cs* lodní žebra, kostra lodní.

statuō, *ere, uī, ūtum* [*status, ūs*] **a)** postaviti, vystavěti, zříditi: *crateras magnos statuunt V; iuvencum ante aram V; statuam C; aram O, tabernacula Cs, urbem, moenia V; regnum C* založiti; *alqm regem Cu* na trůn dosaditi; **b)** ustanoviti, stanoviti, určiti, nařídíti: *modum cupidinibus H, diem alci C, tempus colloquio L* dobu k rozmluvě; *statuerunt maiores, ut .. C; ante summa de re statuisse vellem V* byl bych chtěl, abychom dříve se poradili; *statuitur, ne sit Creta provincia C*; **c)** u sebe stanoviti, souditi, představovati si: *itinera, quae fecerint, recordamini, tum facilius statuetis, quid ... C* tu si snáze představíte; *Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuit C* měl za ...; **d)** ustanoviti se, odhodlati se, umíniti si: *quam ob rem defensionem non statui parare S* obranu nehodlám chystati; *apud animum suum s. SL* v duchu si umíniti; *velle mori statuit O; decertare Cs; de se s. T* ‚sám se souditi' = usmrtiti se.

statūra, *ae, f.* [*sto*] postava: *parva H, tantula C*; vzrůst: *hoc ali staturam Cs* tím se v. podporuje.

1. status, *a, um* viz *sisto.*

2. status, *ūs, m.* [*sisto, sto*] **a)** postoj, postavení, postava těla: *habitus oris et vultus, s., motus C; illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluit N; artificis s. ipse fuit O* byla to vtělená postava umělcova (‚postoj každým coulem prozrazoval umělce'); odt. *statu movere hostem L = adversarios de statu deicere C* z (výhodného) postavení vytlačiti; *de statu suo declinare C* uchýliti se se svého stanoviska, st. opustiti; **b)** stav, položení, poměry, okolnosti: *restituere alqm in pristinum statum C, flebilis ut noster s. est O, s. nostrae civitatis C, vitae, mentis, mundi C, regum s. C* postavení královské; **c)** praegn. příznivý stav, blahobyt: *multorum excisi statūs T.*

stēlla, *ae, f.* [ze **stēr-lā*, srov. *ἀ-στήρ, ἄστρον*, něm. Stern] hvězda, bás. též o slunci a souhvězdí: *cinget s. serena polos O* slunce; *stella coronae V* souhvězdí; *s. crinita C* vlasatice, kometa; *stellae errantes C* planety, oběžnice, *inerrantes C* stálice.

Stellātis *ager* n. *campus* krajina stellatská mezi Kapuí a Kaly; adj. **Stellātīnus**, *a, um: tribus L.*

stellātus, *a, um* [vl. part. perf. od *stello*] hvězdami posetý, posázený; hvězdnatý; *s. iaspide ensis V* třpytným jaspisem vykládaný; *Argus O* s jiskrnýma očima; *variis stellatus corpora* (acc. vztah.) *guttis O* pestrými kapkami posetý (jiné čtení *stillatus*).

stellio, *ōnis, m.* [*stella*] bleskavec, ještěrka gekko.

stellō, *āre, āvī, ātum* [*stella*], jen part. praes. **stellāns**, *ntis* hvězdný, hvězdnatý: *caelum V, nox C, gemma O* zářící: part. perf. **stellatus** viz zvlášť.

stercus, *oris, n.* hnůj, mrva, smetí.

sterilis, *e* [srov. *στεῖρος, στέριφος*] **a)** neplodný, neúrodný: *vacca V; agri, arena V, polus H, humus Pr, tellus O, solum Cu*; planý: *platani, avenae V*; neplodným činící: *robigo H*; **b)** přenes. *amor O* bezvýsledná, neopětovaná; *domus Pr* bezdětný; *epistulae Plin* prázdné, bez darů; *pax T* nic nevynášející; s gen. *virtutum sterile saeculum T* chudé na vynikající činy.

sterilitās, *ātis, f.* [*sterilis*] neplodnost, neúrodnost: *agrorum C.*

sternāx, *ācis* [*sterno*] shazující (jezdce): *eguus V*

sternō, *ere, strāvī, strātum* [srov. *στορέννυμι*, streuen, stříti, strana, prostor] **I** na zemi **a)** prostříti: *vestes O, ostrum V, iacebat stratis velleribus V; strata poma sub arbore V* rozházeny leží; *pontem s. CuT* most postaviti; **b)** rozkládati, natahovati (se): *strata somno corpora L* k spánku rozložená, *sternunt se somno phocae V* ukládají se k spánku; *sternimur optatae gremio telluris V* natáhneme se, rozložíme se; *sterni passim ferarum ritu L*; part. *stratus* rozložený, ležící; **c)** k zemi povaliti, poraziti: (*filium Sarpedonis*) *coniecto sternit ia-*

culo V, Tyrrhenas acies V; *strati hostes L*; *muros L, moenia O* bořiti, drtiti; *Troiam a culmine V, viros caede V, belua strata O* (Minotaurus); pass. a med. = padati, klesati: *sternitur toto proiectus corpore V*; *sternitur et procumbit humi bos V*; d) rovnati, hladiti: *tumidum sub axe tonanti sternitur aequor aquis V* rozbouřený povrch vod se uklidňuje, urovnává; *Thybris substitit undā, ut sterneret aequor aquis V* že uhladil povrch vody; *placidi straverunt aequora venti V*; dláždíti: *locum sternere saxis L, via strata L* dlážděná; *strata viarum V* dlážděné ulice; II posypati, pokrýti: *litus foliis H, solum telis V, agri strati bacis V*; *equum s. L* sedlati; **strātum**, ī, *n.* α) koberec, poduška, lože: *strato surgit V, molle s. L*; β) čabraka, sedlo: *stratis insignia pictis terga premebat O, mulis strata detrahi iubet L.*

sternūmentum, ī, *n.* kýchnutí, kýchání.

sternuō, *ere, uī*, — kýchati, zvl. na dobré znamení kýchnouti: *amor dextram sternuit approbationem Cat, argutum omen s. Pr*; přenes. *lumen sternuit O.*

sternūtāmentum, ī, *n.* viz *sternumentum.*

Stertinius, *iī*, *m.* filosof stoický; jiný praetor v Hispanii r. 196; jako adj. *Stertinium acumen H.*

stertō, *ere, uī*, — chrápati.

Stēsichorus, ī, *m.* [Στησίχορος] lyrický básník řecký r. 645—560.

Sthenelus, ī, *m.* [Σθένελος] 1) syn Kapaneův a Euadnin, před Trojou ve vojště argejském; 2) král ligurský, otec Kyknův; 3) syn Perseův a Andromedin, otec Eurystheův; adj. **Sthenelēïus**, *a, um* Sthenelův: *proles O = Kyknos, Eurystheus O = S. hostis O*; **Sthenelēïs**, *idis, f.* Sthenelův: *volucris O* = labuť.

stigmatiās, *ae, m.* [στιγματίας od στίγμα značka] otrok znamenaný, tetovaný.

stilla, *ae, f.* [demin. k *stiria*] kapka.

stilli-cidium, *iī*, *n.* kapání, padání kapek, zvl. voda dešťová okapová, okap: *de stillicidiis dicere C.*

stillō, *āre, āvī, ātum* [*stilla*] kapati: *de ilice stillabant mella O*; *cruor Pr*; mokvati: *Syrio rore coma Tib, culter stillans sanguine O* krví crčící, zbrocený; přech. nechati kanouti: *stillabit amicis ex oculis rorem H* slza mu zarosí oko, *stillata de ramis electra O* skanuvší.

Stilpō, *ōnis, m.* [Στίλπων] filosof z Megar, učitel Zenona Kitijského.

stilus, ī, *m.* a) špičatý kolík, zvl. ostré pisátko železné nebo kostěné s druhým koncem širokým na uhlazování vosku; odt. *saepe stilum vertere H* = často opravovati, mnoho pozměňovati; b) psaní, spisování: *s. est optimus dicendi magister C, stilo incumbere Plin* psaním se zabývati; c) způsob psaní, sloh: *pressus demissusque Plin, diligens T.*

Stimula, *ae, f.* [*stimulo*] bohyně bakchanalií ztotožněná u *O* se Semelou.

stimulātiō, *ōnis, f.* [*stimulo*] popud, podnět.

stimulō, *āre, āvī, ātum* [*stimulus*] a) ostnem bodati, píchati: *equos calcaribus*; b) přenes. popichovati, podněcovati, pobádati: *inopia ad perturbandam rem publ. S, ad iram T, dolor in Tarquinium stimulabat eos L*; *praemiis stimulabantur, ne .. T*; *deus stimulat festinare fugam V*; c) trápiti, soužiti, znepokojovati: *scrupulus dies noctesque stimulat C* ve dne v noci; *animus rabie stimulatus Cat.*

stimulus, ī, *m.* [srov. *stilus*] a) ve voj. bodce, kolíky s železnými háčky, zarážené do mělkých jamek a hlínou skryté, na obranu opevnění; b) osten, bodec k pohánění zvířat: *parce, puer, stimulis O, stimulo increpare boves Tib*; *exspectas, dum te stimulis fodiam? C*; c) přenes. α) osten = věc působící bolest, nepokoj atd.: *doloris C, stimulos caecos in pectus condidit O*; β) osten = pobídka: *s. industriae ac laboris C, gloriae C, nequitiae Pr, furoris O*; *alqm stimulis acuere O* n. *alci stimulos admovere C* pobídnouti někoho.

stinguō, *ere*, — [srov. στίζω ze *στιγγω] 1. uhasiti, zhasiti: *stinguuntur radii C* zhasínají; 2. píchati (srov. *instigo*).

stīpātio, *ōnis, f.* [*stipo*] průvod, doprovod.

stīpātor, *ōris, m.* [*stipo*] průvodce, doprovázeč, plur. průvod, družina.

stīpendiārius, *a, um* [*stipendium*] a) poplatný: *civitas CsL, homines C, Aeduos*

sibi stipendiarios factos Cs; subst. *stipendiarii CsC* poplatníci platící roční daň penězitou; b) námezdný, za žold sloužící: *Romani L.*

stīpendium, *iī, n.* [**stipi-pendium*, *stips*, malý peníz, a *pendere*] a) plat, žold, mzda: *cum s. a legionibus flagitaretur Cs, s. numerare C, accipere L, s. duum mensium Cu*; *s. merere C* = na vojně sloužiti, službu voj. konati; b) meton. služba vojenská, vojančina: *auxiliaria stipendia mereri T* sloužiti u pomocného vojska; *s. facere S, s. emereri S* vysloužiti; *milites, qui iam stipendiis confectis erant C* kteří měli vyslouženo; *s. facere pedibus* n. *equis L* sl. u pěchoty, u jízdy; spec. rok služby, tažení vojenské: *quadragena stipendia T, st. multa habere L* dlouho sloužiti; *vicena stipendia meriti T*; c) příspěvek na žold: daň, poplatek, dávka: *s. pendere, capere, imponere, remittere Cs, exigere, solvere L*; přenes. trest, pokuta: *quod me manet s.? H.*

stīpes, *itis, m.* a) kmen, peň, strom: *consternunt terram concusso stipite frondes V, fagos ac recto proceras stipite laurūs Cat*; *pirus invito stipite mala tulit Pr*; b) kůl, kyj: *stipites praeacuti Cs, s. in agro defossus O, certamen stipitibus agitur V*; *armatus stipitis hic gravidi nodis V* = sukovitým klackem; c) přenes. klacek, pařez jako nadávka: *stipitem illum, qui quorum hominum esset, nesciremus C.*

stīpō, *āre, āvī, ātum* [srov. *στῖφος*, *στείβω*] a) hromaditi, cpáti, pěchovati, natlačiti: *apes mella stipant V, Graeci stipati quini in lectis C, stipat carinis ingens argentum V, stipatae naves L* na sebe namačkané; b) v hustém zástupu provázeti, obklopiti, obstoupiti: *Catilina stipatus choro iuventutis C, stipatus semper sicariis C*; *stipa Platona Menandro H* přidruž.

stips, stipis, *f.* a) malý peníz: *Capitolii fundamentis iniectae argenti aurique stipes T*; b) malý obnos peněžní, zvl. jako dar, almužna: *exiguae qui stipis aera neget O, stipem colligere L.*

stipula, *ae, f.* [srov. stéblo] stéblo; kollekt. sláma: *in stipula carpere munera somni O*; *stipulae fabales O* stonky bobu; *stipulam urere V* strnisko.

stipulātiō, *ōnis, f.* [*stipulor*] ústní závazek, slib, ruky dání: *alqm stipulatione alligare C*; u *N* snad dlužní úpis: *pecuniam sine stipulatione credidit N.*

stipulor, *ārī, ātus sum* ústně si dáti slíbiti, zaručiti něco: *reliquum est, ut stipulatum se esse dicat C.*

stīria, *ae, f.* rampouch.

stirpitus, adv. [anal. dle *radicitus* od *stirps*] s kmenem i kořenem, z kořene, nadobro: *hunc errorem s. philosophia se extracturam pollicetur C*; *radicem s. extrahere C.*

stirps, *pis, f.*, básn. též *m.* a) kmen, peň, oddeněk: *arbores per stirpes alunt suas C*; *sceptrum imo de stirpe recisum V, a stirpe* z kořene: *Carthago a stirpe interiit S* byla vyvrácena; *vellere albos a s. capillos Pr*; meton. rostlina, keř: *Theophrastus stirpium naturas persecutus est C*; *ex ceterarum stirpium minutissimis seminibus tantos truncos procreet C*; b) přenes. kmen, rod, rodina, původ: *Iugurtha me iam ab stirpe socium expulit S*; *humili de stirpe creatus O, s. civica L* občanská rodina; *divinae stirpis Acestes V, ab stirpe ultima orsus L* počínaje hned jeho původem; *devolvere retro ad stirpem L* k svému (nepatrnému) původu; konkr. potomek: *magna de stirpe nepotum V, stirps virilis L* mužský potomek, syn; pod. *Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit T*; *nec prima s. fui O* nebyl jsem prvním dítětem; *stirps Achillea V* = *Neoptolemus*; c) přenes. kořen, původ, počátek: *altae stirpes stultitiae C, s. huius quaestionis C, s. ac semen malorum C, stirpem hominum sceleratorum interficere C* rotu z kořene vyhubiti.

stīva, *ae, f.* kleč u pluhu.

stlīs, stlocus viz *lis, locus.*

stō, *āre, stetī, statūrus* [km. *stā-*, srov. *ἐ-στά-ναι*, čes. státi] státi I jako opak jiné polohy a) ob.: *cum virgo staret et Caecilia in sella sederet C*; *stans pede in uno H, suppliciter stabat H*; o věcech neživ.: *columna H, silex, urna V, statuae in rostris C, antra O*; b) spec. α) ve voj. v řadě státi, ve zbrani státi: *primo haud impari stetere acie L*; *in Asia totius Asiae steterunt vires L*;

praegn. pevně státi, v boji odolávati, vydržeti: *Afraniani, quod diu stetissent Cs, Tarquinius non stetit solum, sed etiam ab sua parte hostes pepulit L*; β) o lodích: na kotvách státi, býti zakotven: *puppes stant litore V, naves in sinu Maliaco L*; *stant sale Tyrrheno classes V*; γ) strměti, trčeti: *steterunt comae V* zježily se; *saetae, cristae in vertice, aristae O, stantes oculi O* vypoulené; *cui stant lumina flammā V* = plamen srší z očí; *vides, ut alta stet nive candidum Soracte H* jak činí; býti pln: *caelum pulvere stare V, stant robore vires V* svaly překypují silou; *stant castaneae V* jsou obsypány plody; δ) vzhledem k ceně: státi, býti zač: *haud illi stabunt Aeneïa parvo hospitia V* nebude mu státi za málo, nebude míti malou cenu pohoštění Aeneovo; *non magno stat pretio H* nestojí mnoho; *quanto regnis nox stetit una tuis? O*; *multo sanguine victoria stetit L* stála mnoho krve; ε) hotov státi, býti hotov: *moenia iam stabant O, stabat opus O*; c) přenes. α) státi při někom, býti stoupencem někoho: *stare et sentire cum alqo L* státi neochvějně při někom; *civitates cum Sertorio L* byly při S., *dii cum Hannibale L* stáli na straně Hannibalově; *ut nemo steterit a senatu C* při senátu; *a bonorum causā C*; *si pro mea patria ista virtus staret L* kdyby byla na straně mé vlasti; *nec steterunt in te virque paterque meus O* nestáli proti tobě; *adversus vos stamus T*; *Latinum contra stare videt V* že mu odporuje; β) záviseti, spočívati na někom, býti vinou někoho: *per Afranium stetit, quominus proelio dimicaretur Cs* svedení bitvy záviselo na A., bylo v jeho rukou; *non per milites stetisse, ne vincerent L* že porážka nebyla vinou vojínů; *per ceteros non stetit, quin vere responderet Cu* ostatním nebylo možno, nebylo v moci ostatních, aby ne; II (opak pohyb): klidně státi, zastaviti, uváznouti: *mare stat V, freta O* jest klidno; *state, viri! V*; *taurus furibundus stare nequit O* nemůže se uklidniti; *stat volucris dies H* (srov. ‚léta stojí' = neplynou dále); *stetit volnere sanguis V* zastavila se; odt. o boji: *pugna neutro inclinata stetit L* stála, trvala nerozhodnuta, protahovala se; III praegnantně: a) státi pevně, trvati neporušen, v platnosti, síle atd. *stante urbe et curia C*; *manet ille et mole sua stat V*; *Troia nunc staret V*; *regnum avitum puero stetit L* pevně stálo; *utilius starent etiam nunc moenia Phoebi O* = *utilius esset, si . .*; *stant belli causae V*; *stet Capitolium fulgens H* pevně stůjž ve svém lesku; *stat fortuna domūs V* pevně stojí, kvete; *tua, dum stetimus, sine crimine mansit probitas O* = *dum valuimus* dokud jsme pevně stáli; *illi hoc stabant H* tím se udržovali, vyznamenávali; *pacto stat O* úmluva platí; b) trvati při něčem, setrvati: *decreto Cs, opinione, iudicio, promissis C, in fide C, in sententia L, eo statur LCu* trvá se na tom; c) býti rozhodnut, ustanoven, určen: *stat sententia O* pevně jsem odhodlán; *stat sua cuique dies V* vytčen každému den; *stat casus renovare omnes V* jest rozhodnut, odhodlán; též nepř. ot.

Stobī, *ōrum, m.* [Στόβοι] město v Makedonii v kraji Paionském.

Stōïcē, adv. stoicky: *agere, dicere C.*

Stōicus, *a, um* [Στωικός] stoický: *schola C, libelli H, Stoicum est C* poučka, zásada stoická; subst. stoik; **Stōica**, *ōrum, n.* filosofie stoická.

stola, *ae, f.* [στολή] dlouhý svrchní šat ženský, u Římanů nosili ji též zženštilí zhýralci, pištci a kněží Isidini; otrokyně, propuštěnky a ženy nečestné ji nositi nesměly.

stolidē, adv. pošetile, hloupě: *credere L, s. laetus L, iuvenis s. ferox L.*

stolidus, *a, um* [srov. *stultus* pod. význ.] pošetilý, hloupý, zpozdilý: *stolidum genus Aeacidarum C, stolidissime vatum O*; o věcech: *aures, palma O, fiducia, postulatio, superbia L, audacia T.*

stomachor, *ārī, ātus sum* [*stomachus* jako sídlo žluči] zlobiti se, horšiti se, durditi se; *s. cum alqo* příti, hádati se s někým; *s. omnia* (acc. vztah.) nade vším se mrzeti, horšiti.

stomachōsē, adv. mrzutě, hněvivě: *rescribere C.*

stomachōsus, *a, um* [*stomachus*] mrzutý, nevrlý, podrážděný: *genus acuminis C*; *eques H* jezdec (mrzutý, že kůň zabýbá ke Kumám).

stomachus, *ī, m.* [στόμαχος] a) jícen požerák: *linguam ad radices eius hae-*

rens excipit stomachus C; **b)** žaludek: *stomachi calor C, aeger H*; **c)** přenes. vkus: *ludi apparatissimi, sed non tui stomachi C*; nevrlost, nevole, zlost: *stomachum alci movere C* lněv vzbuditi, popuditi někoho; *cum stomacho erudire C* s nevolí.

storea (**storia**), *ae, f.* rohož, rohožka.

strabō, *ōnis, m.* [*στράβων*] šilhavý: *strabonem appellat paetum pater H*; *ecquos si non tam strabones, at paetulos esse arbitramur? C*; jako příjm. v několika rodech.

strāgēs, *is, f.* [*sterno*, srov. strach] **a)** padání, pád: *canum, volucrum oviumque bovumque O*; *boum hominumque L*, stržení, sboření: *obstantis molis T, tectorum L*; *stragem dare satis V* osení vyrvati; *s. prōvinciae C* zpustošení; porážka, pobití, porubání: *stragem edere, facere, efficere C, ciere V*; *stragem horribilem vereri C*; **b)** konkr. hromada věcí povalených: *iacentium elephantorum L, armorum iacuit immensa strages T.*

strāgulus, *a, um* [*sterno, strages*] k rozestření sloužící, pokrývací: *vestis CH* přikryvka; subst. **strāgulum**, *ī, n.* pokryvka lože n. lehátka.

strāmen, *inis, n.* [*sterno*] ‚stlaní', sláma, zvl. k pokrývání střech: *tecta stramine casa O* došky.

strāmentum, *ī, n.* [*stramen, sterno*] **a)** stelivo, stlaní, zvl. sláma: *incubare stramentis H, terra tecta stramentis N*; **b)** sláma k pokrývání střech: *casae stramentis tectae Cs* došky, *ignes casis stramento arido tectis inicere L*; k zapalování: *fasces stramentorum incendere Hirt* vříšky, otýpky; sláma na poli: *desecta cum stramento seges L*; **c)** pokryvka, čabraka, sedlo koní: *stramenta detrahi Cs.*

strāmineus, *a, um* [*stramen*] slaměný: *casa C* slamou krytá; *Quirites* viz *Argei.*

strangulō, *āre, āvī, ātum* [*στραγγαλόω*] **a)** zardousiti, uškrtiti: *patrem C, non laqueo strangulata (Agrippina) T*; **b)** přenes. trápiti, trýzniti: *dolor O.*

strangūria, *ae, f.* [*στραγγ-ουρία*] řezavka (nucení na močení).

strāta, **strātum** viz *sterno.*

Stratō, *ōnis, m.* [*Στράτων*] **1)** filosof z Lampsaku, žák Theofrastův; **2)** lékař doby Ciceronovy.

Stratonīcēa, *ae, f.* [*Στρατονίκεια*] město v Karii; adj. **Stratonīcēnsis**, *e* stratonický: *ager L*, obyv. **Stratonīcēnsēs**, *ium, m.*

Stratus, *ī, f.* [*Στράτος*] město u Acheloa v Akarnanii, obyv. **Stratiī**, *ōrum, m.* Strafané.

strēnuē, adv. horlivě, chutě, hbitě, čile: *arma capere C, praesto esse, domum aedificare C*, rázně: *fortiter ac s. agere L.*

strēnuitās, *ātis, f.* [*strenuus*] horlivost, čilost, ráznost.

strēnuus, *a, um* [sr. *στρῆνος* síla] **a)** silný, statný: *remedium Cu*; *saltus Cu* mohutný skok; *membra O*; **b)** rázný, odhodlaný, podnikavý: *manu strenuus T, s. anteis H* rázně napřed kráčíš; *s. et fortis H, gens lingua magis strenua quam factis L*; **c)** horlivý, čilý, činný: *iners pro strenuo in manipulum redibat T*; **d)** ve šp. sm. nekladný, nepokojný: *sicut modesti quietique, ita mali et strenui T.*

strepitō, *āre, —* [freq. k *strepo*] hřmotiti, hlučeti: *corvi strepitant V* krákají; *strepitantes alae Tib* šustící.

strepitus, *ūs, m.* [*strepo*] hřmot, šumot, šustot, praskot a zvuky pod.: *magno cum strepitu castris egressi Cs* s velikým rykem; *rotarum Cs* skřípot; *ianuae H* vrzání, *bellorum L* ryk válečný; *Acherontis V* šumění; přenes. též o tónech: *testudinis, citharae H* zvuky.

strepō, *ere, uī, itūrus* hluk dělati, hlučeti, šuměti, šustěti, praskati; o lidech zvl. lomoziti, ryčeti, hulákati, povykovati; spec. o věc.: *arma et scuta S* drnčeti, chřestiti, harašiti; *fluvii V* hučeti; o místech: ozývati se, zaznívati, šuměti, dunět: *murmure campus V, urbs apparatu belli L*; *aequor remis T*; přech. *cum haec streperent L* takové výkřiky vyráželi; o tónech: *rauco cornua cantu V* vřeští, *litui H* hlaholí.

strictim, adv. [*stringo*] povrchně, zběžně: *aspicere, videre C*; zvl. všeobecně, krátce: *perscribere res gestas S* (opak *copiose*).

strictūra, *ae, f.* [*stringo*] **a)** ‚stahování', kalení železa; **b)** roztavené železo: *stridunt cavernis stricturae Chalybum V.*

strictus, *a, um* [vl. part. perf. od *stringo*] vl. napiatý, těsný: *artus T, ianua O.*

strīdeō, *ēre* a **strīdō**, *ere, strīdī, —* syčeti, svištěti, pištěti atp.: *stridens alis sagitta V* sviští; *tibia Cat*; *stridentia plaustra V* vrzající, skřípající; *mare stridit V* šumí; *alae cycnorum V* šustí; *striges O* houkají, *apis V* bzučí.

strīdor, *ōris, m.* [*strido*] každý ostřejší nepravidelný zvuk: *serrae C* řinčení, drnčení, skřípání; *fundarum et lapidum Hirt., teli V* svištění; *rudentum V* praskání, vrzání; *tractae catenae V* řinčení; *ianuae O* vrzání; *stridorem dentibus facere O* zuby skřípati; *serpentis O* syčení, *elephantorum L* řičení, *apium O* bzučení, o netopýrech pískot; o lidech zvl. sykot, syčení.

strīdulus, *a, um* [*stridor*] ličící, sviští, vrzající atp.: *cornus V, fax, claustra O.*

strigilis, *is*, acc. *im*, abl. *i*, *f.* [*stringo*] hřebelec, škrabátko na otírání oleje s těla, z kovu nebo rohu, jehož užíváno v lázních: *puer uvam furtiva mutat strigili H* otrok vymění hrozen za ukradené škrabátko; meton. *ampulla aut s. accedat ad tuam vitam C* = mazání a koupání.

strigōsus, *a, um* [od *striga* (pruh) k *stringo*] (vl. jemuž je viděti žebra), hubený, suchý: *equus L*; obr. o řečníku suchý, bez ozdob: *orator strigosior C.*

stringō, *ere, strīnxī, strictum* **1)** [*striga* (pruh) sr. stříhati, strouhati *στρεύγομαι*, streichen] **a)** škrábnouti, o povrch něčeho zavaditi, zlehka se dotýkati: *ales summas undas O, summum aequor aurā stringitur O* vánek hladí povrch moře; odt. pak lehce zraniti, ‚škrábnouti': *tela corpus V*; (*hasta*) *tandem strinxit de corpore Turni V* odřela kousek z těla; *dente pedem strinxit coluber O*; přenes. *nomen alcis O* poškoditi, *animum strinxit pietatis patriae imago V* myslí přeletěl obraz ...; **b)** s povrchu něčeho trhati něco otrhávati, ořezávati: *folia ex arboribus Cs* drhnouti; *frondes V hordea, quernas glandes V*; prolept. *s. remos V* ořezáváním (listí a větviček) zhotovovati vesla; o zbrani: tasiti: *gladios Cs, ferrum Plin, strictus ensis, mucro V*, **2)** [srov. *στραγγάλη* (provaz), Strick, streng] stahovati, utahovati, zadrhnouti: *stricta frigore vulnera L, strictus nodus L.*

strix, *igis, f.* [*στρίγξ*] upír (vzhledem k činnosti), sova, výr (vzhledem k podobě).

stropha, *ae, f.* [*στροφή*] provaz, houžev k připevňování vesel, odt. přenes. smyčka, léčka: *ego aliquam stropham inveniam Plin.*

Strophadēs, *um, f.* [*Στροφάδες*] dva ostrůvky v ionském moři záp. od Zakynthu, bydliště harpyí, nyn. Strofadia.

strophium, *ii*, *n.* [*στρόφιον*] podprsenka (druh šněrovačky).

Strophius, *ii*, *m.* [*Στρόφιος*] král fócký, otec Pyladův.

strūctor, *ōris, m.* [*struo*] stavební dělník, (zedník, tesař).

strūctūra, *ae, f.* [*struo*] **a)** stavba, způsob stavby: *parietum Cs, structurae antiquae genus L*; přenes. *s. mei carminis O, verborum C*; **b)** navrstvení, nakupení, složení: *pumicis O* = jeskyně utvořená z pemzy; **c)** doly: *aerariae structurae Cs* (jiné čtení *secturae*).

strūēs, *is, f.* [*struo*] hromada: *corporum LT*; *arma cum telis in struem mixta O*; spec. hromada dříví, hranice: *lignorum L, s. rogi T* pohřební hranice; hromada koláčů obětních: *haec adolet flammis cum strue farra suis O.*

strūma, *ae, f.* naběhlé, naduřelé žlázy krční, tlustý krk n. krtice: *exsecare strumam C*

struō, *ere, strūxī, structum* **a)** ve vrstvy skládati, kupiti, na sebe klásti: *lateres Cs, ad sidera montes O*; *penum ordine longo V* dlouhou řadu jídel upravovati; *acervum H*; *avenas O* v píšťalu spojovati; *arbores in pyram O*; sestavovati, zřizovati: *aciem VL, copias Cs*; *altaria donis s. V* dary na oltářích nakupiti, oltáře vyrovnati dary; **b)** zřizovati, stavěti: *domos H, machinas L* válečné stroje hotoviti; *aggeres Hirt*; *muros Cu*; **c)** přenes. osnovati, strojiti: *calamitatem filio C, sollicitudinem sibi C* působiti, připravovati; *insidias L, consilia recuperandi regni L, mortem T*; zamýšleti: *quid struit? V* co kuje, co má za lubem?

Strȳmō, *ōnis, m.* [*Στρυμών*] pohraniční řeka mezi Makedonií a Thrakií, nyn. Struma; adj. **Strȳmonius**, *a, um* strymonský: *grues V.*

studeō, *ēre, uī*, — **a)** vážně něčím se zabývati, oddávati se něčemu, hleděti si něčeho, píli věnovati něčemu, pilně vykonávati něco: *sacrificiis, agriculturae, laboribus, litteris C* horlivě se oddávati; **b)** jako snaha: usilovati o něco, hleděti dosíci něčeho, snažiti se o něco, vyhledávati něčeho: *praeturae, novis rebus, opibus, gloriae, virtuti, laudi C, commodis communibus Plin*; jiné vazby: *hoc unum H*; *scire, quid egeris C*; *rem ad arma deduci Cs*; jen výj. *ut*; **c)** býti na straně něčí, přívržencem někoho, přáti někomu: *Catilinae C, rebus Atheniensium N*; *neque studere neque odisse decet S* přáti, býti zaujat; **d)** studovati: *studes an piscaris? Plin, studendi causā Plin, ego in Tuscis et venor et studeo Plin.*

studiōsē, adv. horlivě, pečlivě, snažně, usilovně: *audire, cavere, commendare C, armari N, praedia colere C.*

studiōsus, *a, um* **a)** absol. horlivý, snaživý, pečlivý: *s. in ornandis Tullianis C, valde s. et diligens C, studioso animo inchoare Plin*; **b)** dbalý, bedlivý něčeho, vyhledávající, dychtivý něčeho: *venandi, omnium doctrinarum C* milovný; *culinae aut Veneris H, nemorum caedisque ferinae O*; **c)** vědění chtivý, učený: *studiosa cohors H* učená družina; *copia studiosorum Plin*; *homo valde studiosus C*; **d)** nakloněný, oddaný, přející někomu: *nobilitatis, mei C*; absol. *studiosa pectora O*; subst. *habet certos sui studiosos C* své stoupence; *cum eius studiosissimo Pammene C* s nejhorlivějším stoupencem.

studium, *iī, n.* [*studeo*] **a)** snaha, úsilí, horlivost, píle; náklonnost, chut, touha, žádost: *doctrinae, scribendi, quaestūs C* ziskuchtivost; *ulciscendi L* pomstychtivost, *pugnandi Cs* bojechtivost; *videndi, cognoscendi C, nandi T*; *studia principum N* snahy, úmysly; *labitur infelix studiorum equus V* klesá nešťastný ve snahách (závodech) svých kůň; *studio instandi sequendique trahuntur ad . . . L* horlivě na ně dorážejíce; *alter cum res gestas tum etiam s. adhibere posset C* lásku k básnictví; *s. rerum rusticarum C* zájem pro rolnictví, záliba v . . .; ve sm. adv. *hoc studio pravus facis II* = *consulto* úmyslně, schválně; *alqd magno studio agere Cs*, s velikou horlivostí, velmi horlivě; *quanto studio Cs* jak usilovně; **b)** přízeň, náklonnost, oddanost, přichylnost: *studia hominum excitare Cs, rei publicae C* láska k vlasti, vlastenectví; *studia Numidarum ad Iugurtham accensa S* horoucí náklonnost, nadšení; *sine ira et studio T* = nestranně; *recte isti studia vestra suis consiliis regere conantur C* osobní náklonnosti, sympathie; *ad studium sui perducit S* na svou stranu; (*classis*) *studio atque odio inflammata C* strannickým záštím; *ut omnes intellegant me non studio accusare C* že nežaluji ze stranictví; *senatum in studia diducere T* ve strany; **c)** zaměstnání, zvl. oblíbené: *studii successor O* řemesla; *intendentes animum studiis et rebus honestis H* = *studiis rerum honestarum* čestné zaměstnání; *non studiis ille dabatur honos O* zábavám; *sunt extrema quaedam studia senectutis C* zamilovaná zaměstnání, záliby; *istius* (*Verris*) *s. C* záliba, sport; spec. vědecké zaměstnání, studium, věda, umění: *s. et doctrina C* vědecká snaha a učenost; *persona, quae propter studium minime in iudiciis tractata est C* pro činnost vědeckou; pod. *studia doctrinae C*; *studia humanitatis et litterarum C* snahy vzdělávací a umělecké; *urbs liberalissimis studiis affluens C* svobodnými uměnami; *studiis excultus O* vědecky vzdělaný; spec. básnictví: *in studiis vitam egi O.*

stultē, adv. hloupě, zpozdile, pošetile.

stultitia, *ae, f.* [*stultus*] hloupost, zpozdilost, pošetilost.

stultus, *a, um* [srov. *stolidus*] pošetilý, zpozdilý, na hlavu padlý, hloupý; jako subst. **stultus**, *ī, m.* pošetilec, bloud, hlupák, blázen.

stūpa viz *stuppa.*

stupe-faciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *stupe-fio*) omámiti, zaraziti, smyslů zbaviti, ohlušiti: *privatos luctus publicus pavor L, membra et sensus gelidus horror Pr*; obyč. part. perf. užaslý, ohromený, v úžasu: *pater stupefactus numine V.*

stupeō, *ēre, uī*, — **a)** trnouti (úžasem), tuhnouti, dřevěněti, býti ztuhlý, nehybný, nehýbati se: *stupet obtutugue haeret defixus in uno V*; *cum hic semisomnus*

stuperet C; o věcech neživ. *stupuit Ixionis orbis O* zastavil se; *verba palato O* uvázla; b) s úžasem zírati, diviti se, žasnouti: *tribuni stupentes animi*; *stupet Albius aere H* zírá s úžasem; *in Turno V*; s acc. *pars stupet donum exitiale Minervae V* část lidu žasne nad darem zhoubným.

stupiditās, *ātis, f.* [*stupidus*] pitomost, hloupost.

stupidus, *a, um* [*stupeo*] pitomý, hloupý, blbý: *stupidum esse Socratem dixit C*; zarážený, omámený: *fabula te stupidum detinet C.*

stupor, *ōris, m.* [*stupeo*] a) ztrnulost, bezcitnost, zmrtvělost: *cordis, linguae, in corpore C*; b) úžas, zaražcnost: *s. silentiumque ceteros defixit L*; c) meton. pitomec: *talis iste meus s. nil videt, nil audit Cat*; pitomost, tupost, blbost: *stuporem potius quam virtutem putarem C, s. hominis, vel dicam pecudis C.*

stuppa, *ae, f.* [*στύππη*] koudel.

stuppeus, *a, um* [*stuppa*] z koudele, lněný: *vincula, verbera fundae V, retinacula O*; *flamma V* hořící koudel.

stuprō, *āre, āvī, ātum* [*stuprum*] znásilniti, zhanobiti: *Lucretia vi stuprata, filia C*; obr. *emptum stupratumque iudicium C*; přenes. zneuctiti: *pulvinar, religiones C.*

stuprum, *ī, n.* znásilnění, zneuctění, zhanobení: *s. feminae inferre, facere C*; smilstvo: *nullis polluitur casta domus stupris H, matronae stupri damnatae L.*

Stymphālus, *ī, m.* [*Στύμφαλος*] jezero, řeka a město v Arkadii, bydliště báječných ptáků s kovovým peřím; adj. **Stymphālis,** *idis, f.* stymfalský: *undae, aves O.*

Styx, *gis* n. *gos, f.* [*Στύξ*] řeka v podsvětí, při níž bohové přísahali; meton. pak podsvětí samo: *S. atra V, ad Styga descendere O*; pozd. = jedovatý pramen: *Stygem appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat Cu*; adj. **Stygius,** *a, um* styžský, podsvětní: *cymba, palus V, Iuppiter V = Pluto*; *umbrae O*; přenes. pekelný, smrtonosný, neblahý, hrozný: *nox, bubo O, vis V.*

Suāda, *ae, f.* [lsol. subst. fem. od *suadus*; překl. řec. *Πειθώ* přesvědčivá výmluvnost] u *H* **Suādēla,** *ae, f.*

suādeō, *ēre, sī, sum* [*suavis*] vl. činiti něco milým, doporučovati, a) raditi α) absol.: *non iubeo sed suadeo C*; *suadentibus annis Plin* na radu; β) s předm.: někomu něco, k něčemu: *alqd Pompeio C*; *aliud cupido, mens aliud suadet O* jinak radí; *Adherbali suadent, uti seque et oppidum Iugurthae tradat S*; *suadere Prisco, ne supra principem scanderet T*; též pouhý konj. vybíz.; b) vybízeti, pobádati k něčemu: *nullum nefas O* přikazovati; *digito silentia O*; *viam boreas O*; *suadent cadentia sidera somnos V*; *dimittere equos V*; c) doporučovati, navrhovati: *legem, rogationem C, maritandum principem T* sňatek císařův; d) přemlouvati, přesvědčiti: *Iuturnam fratri succurrere suasi V*; *sibi suadere* s akk. c. inf. přesvědčení nabýti, že; přesvědčiti se.

Suardōnēs, *um, m.* germánský národ mezi Labem a Odrou.

suāsiō, *ōnis, f.* [*suadeo*] radění; obyč. doporučení návrhu zákona a v rhetor. řeč doporučovací.

suāsor, *ōris, m.* [*suadeo*] rádce; *s. sum* = radím: *maximus suasor fuit legis Cinciae C* vřele se přimlouval za ...

suāvi-loquēns, *ntis* [*ἡδυ-επής*] sladkomluvný, sladce mluvící.

suāvior, suāviolum viz *savior, saviolum.*

suāvis, *e* [ze *sṷādu-is*, srov. *ἡδύς*, dor. **ἁδύς* ze *σϝαδύς*] sladký, libý, lahodný, líbezný, příjemný: *suaves homines C* roztomilí.

suāvitās, *ātis, f.* [*suavis*] sladkost, lahodnost, příjemnost, libost, líbeznost: *cibi, odorum, villa mirifica suavitate C*; *piscium C* chutnost; libost, libý požitek: *conquirere undique suavitates C*; roztomilost: *sermonum atque morum C.*

suāviter, adv. sladce, líbezně, příjemně, lahodně: *dicere, blandiri C, legere Plin*; s rozkoší, s libostí: *meminisse alqd C.*

sub, předl. I s abl. a) místně: α) o směru a poloze přímo dolů: pod něčím: *sub divo H* pod širým nebem = *sub Iove frigido H*; *Gaetuli sub sole magis S* pod rovníkem, blíže k rovníku; *animam sub fasce dedere V* pod břemenem; *sub pellibus hie-*

mare Cs v kožených stanech; *sub terra N* (vl. pod povrchem země) pod zemí; *sub aqua O* (vl. pod hladinou vodní) pod vodou; *sub sole V* v záři sluneční: *sub undis corpora volvit V* v hlubině vln; o věcech na těle: *sub onere Cs, sub iugo L, sub armis Cs* ve zbroji; *sub sarcinis Cs* ‚pod zavazadly', zavazadla nesoucí; *sub corona vendere L* (vl. ‚pod věncem') do otroctví prodati; β) o poloze šikmo dolů: *sub monte CsO* pod horou, na úpatí hory; *urbs sub vallibus V*; *sub moenibus V* pod hradbami; *cetera silva tantum fuit sub hac (quercu) O* byl o tolik nižší; *classem sub Antandro molimur V* pod A. (v přístavu); *sub castris vagari Cs* před táborem; *sub sinistra Cs* po levé straně; *luce sub ipsa V* na samém prahu světla; *sub ictu teli L* v dostřelu; γ) o poloze v něčem: v, ve: *sub antris O, sub antro H* v jeskyni; *sub nube per aequora vehi O* v mrak zahalen; *sub umbra iacere O* ve stínu; *sub templo V* v chrámě; *sub pectore V* v prsou; δ) o bezprostřední blízkosti: *flammis cincta sub ipsa sarem acie V* zcela blízko; *sub ipso volat Diores V* hned za ním, jemu v patách; b) přenes. *sub dicione atque imperio esse Cs* býti v moci a pod vládou někí; *saevo sub custode tenere H* = v tuhé vazbě; *claro sub Iasone O* za vůdcovství, vedeni slavným Iasonem; *sub Iove mundus erat O* pod vládou Jovovou; *iudice sub Tmolo O* před soudnou stolicí Tmolovou; *sub iudice lis est H* (vl. jest ještě u soudce) jest nerozhodnuta; *sub oculis alcis CsL* před zraky někoho: — spec. o okolnostech, stavu: *hoc sub casu V* v takovéto nehodě, situaci; *sub hoc sacramento L* touto přísahou jsa vázán; *Bacchi sub nomine O, eodem nomine O* pod týmž jménem; *sub imagine eadem O* v téže podobě; avšak *sub imagine somni O* = ve snách; *sub condicionibus his de pace agere L* za těchto podmínek; c) časově: k označení buď úplné současnosti nebo bezprostřední následnosti: *pura sub nocte V* za čiré noci, *sub nocte silenti V*; *sub ipsa proscriptione N*; *sub ipsa profectione Cs* při samém odtažení; *sub bruma Cs* za slunovratu zimního; *sub eodem tempore O* touž dobou; *morte sub aegra V* před samou smrtí; II s akk. a) místně pod něco (při slovesech pohybu): *sub terras penetrare C* pod zemi; *sub iugum mittere Cs* pode jho; *sub divum rapere H* na světlo; *lumen sub auras erigitur V* vzhůru; *sub montem succedere Cs* pod horu, na úpatí hory; *sub ictum venire L* na dostřel; *sub moenia ducere V* pod hradby; *sub ipsum finem V* blízko samého cíle; *sub ora venire V* před tvář, na oči; *sub ipsum murum fons prorumpebat Hirt* při samé zdi; *finem sub utrumque H* na obojí hranici n. směrem k obojímu území; b) přenes. *sub potestatem alcis redigere alqm N* v moc něčí uvésti někoho; *sub leges mittere V* zákonům podrobiti; *sub legem cadere C* zákonu býti podroben; *sub imperium populi Rom. cadere C* dostati se pod vládu; c) časově o bezprostřední předčasnosti n. následnosti: za, kolem, při, bezprostředně před, po: *sub ipsum funus H* krátce před smrtí; *sub tempus pueros venatum ablegavit L* před časem; *sub lucem Cs* za svítání; *sub vesperum Cs* k večeru, pod večer; *sub galli cantum H* před kuropěním; *sub noctem O* na noc; *sub haec dicta L* (hned) na ta slova, po těch slovech; *sub verbum O* hned po tom slově; *sub hoc ... inquit H* na to.

sub-absurdus, *a, um* trochu nevhodný: *tempus discessūs C.*

sub-accūsō, *āre* trochu kárati: *meum discessum C.*

sub-agrestis, *e* trochu selský.

sub-ālāris, pod paží nošený, skrytý: *telum N.*

sub-amārus, *a, um* nahořklý, natrpklý.

sub-arroganter, adv. poněkud domýšlivě: *facere C.*

sub-auscultō, *āre*, — tajně naslouchati.

sub-centuriō, *ōnis*, *m.* podsetník.

subci ... viz *succi ...*

sub-contumēliōsē, adv. trochu hanlivě, potupně: *tractari.*

sub-crispus, *a, um* trochu kadeřavý, kudrnatý: *capillus C.*

sub-cumbo atd. viz *suc-cumbo.*

sub-dēbilitātus, *a, um* trochu oslabený, přenes. poněkud malomyslný.

sub-dēficiēns, *tis* stále umdlévaje, hodně zemdlený.

sub-difficilis, *e* trochu nesnadný, těžký.

sub-diffīdō, *ere*, — trochu býti nedůvěřivý.

sub-ditīvus, *a, um* podvržený, zakuklený: *archipirata C.*

sub-dō, *ere, didī, ditum* a) podložiti, podstrčiti: *aquae effervescunt subditis ignibus C*; *colla vinclis Tib* šíji vložiti do jha: *vincla galeae presso subdita mento O* obepínající bradu staženou; *calcaria equo L* koně bodnouti; *testa mensae pedi subdita O*; *mediis carina subdita navigiis O* kýl ležící ve středu dna lodního; *caput fonti O* pohrouziti; *se aquis O* ponořiti se; b) přenes. *stimulos animo L, ingenio O* ducha popíchnouti; *alci spiritūs s. L* hrdosti dodati; *flamma subdita medullis V* vniknuvší do nitra; c) podrobiti, podmaniti: *ne imperio feminae subderentur T* aby nebyli poddáni; *subdita regno proles Tib*; *Caesaris oculis terra subdita est O*; d) dosaditi na místo něčí někoho: *in meum locum iudicem C*; podvodně podstrčiti: *testamentum, reum T*; *me subditum appellant L*; *rumore subdito T* na klamnou zvěst.

subdolē, adv. lstivě, zchytrale, potměšile: *amentiam augere S.*

sub-dolus, *a, um* [*dolus*] lstivý, zchytralý, potměšilý, úskočný: *occultus ac s. fingendis virtutibus S, animus S, oratio Cs, modestia T*; přenes. potměšilý = nebezpečný: *loci forma vadis subdola T.*

sub-dubitō, *āre*, — trochu pochybovati, býti nerozhodnut.

sub-dūcō, *ere, xī, ctum* a) ze spodu vzhůru táhnouti, vytáhnouti do výše: *tunicas H, puppes V, naves in aridum Cs* lodi na suchou zemi; *remos O* vytáhnouti na loď, aby se ukryla; *carbasa O* = *contrahere vela* plachty stáhnouti, svinouti; *classis subducta L* na sucho vytažené; b) zespod odtáhnouti, podebrati, zespod vytrhnouti, *lapides ex turri Cs. rerum fundamenta C*; *fidum capiti s. ensem V* zpod hlavy vzíti; odníti, vzíti: *cibum athletae C, lac agnis V*; oddáliti, vzdáliti: *hunc valeam subducere pugnae V* od bitvy; med. nížiti se, ztráceti se: *se subducere colles incipiunt V*; *fons nascitur simulque subducitur Plin*; uhnouti, vyhnouti se: *nimbo O*; *subductā undā V* když vlna odplyne; c) spec. α) odvésti: *Numidas ex media acie L* zavésti a postaviti: *in primam aciem S*; *milites pleno gradu in collem S*; *agmen in aequiorem locum L*; β) tajně vzíti, ukrásti: *ignem aetherea domo H, subducta viatica H*; d) obr. vypočítati, spočítati: *subducamus summam C*; *subducunt: ad nummum convenit C*; *inita subductaque ratione C* po náležité úvaze.

subductiō, *ōnis, f.* [*subduco*] vytažení na břeh: *ad subductiones paulo facit humiliores naves Cs.*

subductus, *a, um* [*subduco*] vzdálený: *cubiculum s. omnibus ventis Plin.*

sub-edō, *ere, ēdī, ēsum* podhlodati: *scopulum rauca unda O.*

sub-eō, *īre, iī*, zř. *īvī, itum* a) pod něco jíti, vstoupiti, vcházeti do něčeho: *tectum CsO Triviae lucos atque aurea tecta V*; *luna sub orbem solis L, telluris operta V* vstoupiti do hlubin země; *Aeneae subiit mucronem V* podchytil; vzíti na se něco: *penates O, (asellus) gravius dorso onus H, saxum cervice V, humeris parentem V*; *currum subire V* nechati se zapřáhnouti; přenes. podstoupiti něco. podjíti se něčeho: *pericula omnia C, inimicitias, labores, summae crudelitatis famam C, offensas Plin* snášeti, trpěti; strpěti něco, podrobiti se něčemu: *dupli poenam C, parem condicionem, quemque casum C, iugum imperii Cu, nives V*; b) ze spod jíti vzhůru, vzestupovati, vystoupiti: *collem Hirt* na kopec; *muros L* na hradby; zvl. o řece: jíti, plouti proti proudu: *mare flumini Cu* teklo proti řece: *Euphrate subire, adverso amne Cu*; *herbae subeunt V* vzcházejí, pučí = *subit aspera silva V*; *portu* (dat.) *Chaonio V* vplouti do; *nox subit orbem medium V* vystoupí do zenitu; *removent subeuntia nubila caelum O* vyvstávající mračna; c) přistoupiti, přiblížiti se k něčemu, přitrhnouti: *portae, gubernaculo V* = *subit ipse O* přistoupí ke kormidlu; *ad tecta V, ad urbem L, ad portam castrorum L, subeuntem hostem prohibere Cu* v příchodu brániti; útočiti: *Hebesum V* na H.; býti blízko, sousediti, o vodě: omývati: *montes Trasimenus L, mare Ciliciam Cu, radices petrae Indus amnis Cu*; d) tajně se přiblížiti, připlížiti, vplížiti, napadnouti, pře-

padnouti: *hac Arruns subit V* plíží se; *lumina fessa sopor O* spánek na zemdlená víčka; *nomine divorum s. thalamos pudicos O*; *multam sine nomine plebem subit V* tajně přepadne; *regem sera paenitentia Cu* napadne; *morbi subeunt V* dostaví se; spec. na mysl přijíti, napadnouti (*alci* i *alqm*): *subeunt illi fratresque parensque O*; *Hectoris umbra subit O* tane na mysli; *s. animum memoria regis Cu*; též inf. a acc. c. inf.; ε) bezprostředně následovati, jíti za někým: *pone subit coniunx V, subiit argentea proles O, dexterae alae sinistra L*; místo někoho nastoupiti, vystřídati: *in eorum locum fraudesque dolique O, furcas subiere columnae O*; *pulchra facies subit O* (místo smrtelného těla).

sūber, *eris, n.* dub korkový: *raptus de subere cortex V*; meton. korek.

subf... viz *suff...*

subg... viz *sugg...*

sub-horridus, *a, um* trochu drsný.

sub-iaceō, *ēre, —* vespod ležeti n. pod něčím: *subiacentes petrae Cu* na úpatí ležící; *fenestris vestibulum Plin, Tusci Appennino subiacent Plin.*

sub-iciō, *ere, iēcī, iectum* [*iacio*] a) o směru dolů α) pod něco hoditi, klásti, postaviti; podstaviti, podložiti, podstrčiti: *epistulam sub pulvinum N*; *opus phalangis subiectis ad turrim admovent Cs* na (podložených) válcích posunují; *subiecto torruit igni O* na ohni; *facem pyrae V*; *lupus caudam utero subicit V* stahuje ocas pod břicho; přenes. *alqd oculis s. LCu* učiniti viditelným; *contraria cogitationi C* opačný smysl podkládati; *huic verbo duas res C* dva pojmy podkládati; med. a pass. pod něčím ležeti, státi, býti podložen: *ossa, quae subiecta corpori C* jsouce podkladem těla; *dura mollierat subiectas ungula glaebas O* ležaté hroudy; *me subiectis excipit undis O* ve hloubi vln; *colla subiecta* (sc. *oneri recipiendo*) *V* krk skloněný; spec. o blízkosti: *si iniquis locis se subiceret Cs* blížil-li by se někdo zdola; *legiones castris s. Cs* vedle tábora postaviti; β) přenes. podložiti, podrobiti, podmaniti: *fatum pedibus V* pod nohy hoditi = nedbati ho; *se populi Romani imperio Cs*; *Gallia securibus subiecta Cs* moci konsulské; pass. *res subiectae sensibus C* smyslům podléhající, smyslové; — spec. podříditi: *sacra scitis L, se imperio alterius C*; *Fabium Valerio L*; vystaviti, v šanc vydati někomu: *hiemi navigationem Cs, mare ventis C*; *ius libidini tribuniciae C*; na prodej vystaviti, dáti do dražby: *vestitus necessarius sub praeconem subiectus est C, bona civium voci praeconis C*; log. podřaďovati, čítati k něčemu: *sub metum subiecta est pigritia, pudor, terror C*; *subiecta C* podřazené pojmy; b) zdola do výše α) akt. házeti, vyhazovati: *discum in aëra O, corpora saltu in equos V* na koně vyskakovati; *pavidum regem in equum L* vysaditi; *faces s. C* povznésti (a tím ještě více rozohniti); β) med. a pass. vystoupiti, vzcházeti, zvedati se: *vere novo alnus V* vyrůstá; *flamma subiecta reluxit V* vyšlehující; c) podati: *libellum alci C*; poskytnouti: *consilium necessitas Cu, spem alci LO* dáti, vzbuditi; vnuknouti: *carmina serus amor Pr, certiora consilia L, cupio mihi ab ipso subici, si... C* připomenouti; *rerum indignitas haudquaquam relatu facilia subicit L* vnuká; d) umisťovati (klásti, stavěti, řaditi) něco za něčím, připojovati něco k něčemu: *copias integras vulneratis Hirt*; *rationem s. C*; — spec. v řeči připojiti, doložiti, podotknouti: *subicio et hisco V* odpovídám a váznu v řeči; *a quibusdam senatoribus subiectum est L*; e) dosazovati něco místo něčeho, zejm. klamně podvrci, podstrčiti: *librum alterum signatum N, testamenta C*; nastrčiti: *subicitur Metellus Cs.*

subiectē, adv. poníženě: *exponit Cs.*

sub-iectiō, *ōnis f* [*subicio*] a) postavení pod něco; b) podvržení: *testamentorum L.*

sub-iectō, *āre, —* [freq. k *subicio*] podhazovati, podkládati: *manus O*; *menti stimulos H* pobádati; (do výše) vyhazovati: *arenam V.*

sub-iector, *ōris, m.* [*subicio*] podvrhovač: *testamentorum C.*

sub-iectus, *a, um* [vl. part. perf. od *subicio*] a) pod něčím, vedle, u něčeho ležící, sousední: *rivus castris Cs, subiectae ipsis valles Cu* u jejich nohou, *gens septemtrioni V, corporibus suis subiectis cingere collem L* zespod obklíčiti; subst. **subiecta**, *ōrum, n.* nížiny, údolí; b) podrobený, poddaný: *nulli naturae deus C, vobis subiecti sumus L*;

vystavený, na pospas vydaný: *invidiae H*; subst. **subiectī**, *ōrum, m.* poddaní.

sub-igō, *ere, ēgi, āctum* [*ago*] něco hnáti pod něco: vzhůru hnáti: *ratem conto subigit V, naves ad castellum L, adverso flumine lembum V* proti toku řeky; přenes. dohánětí, nutiti k něčemu: *Volscos ad deditionem L, egestate stipendii frumentique ad deditionem T; dira fames ambesas subigit absumere mensas V; ut ederet socios, subigi non potuit T*; podrobiti, ujařmiti: *Galliam devictam et subactam esse Hirt; quos vici et subegi C; cuncta terrarum subacta H*; zpracovati, vzdělávati: *terram, arva V, glebas C; in cote secures V* brousiti; *tot bellis subacti atque durati L* vyškolení; *beluam s. C* krotiti; *inopia simili subacti Cs* souženi.

sub-inde, adv. a) hned potom, hned na to: *hac sedata seditione alia s. exorta est L; primus Plautius praepositus ac s. Scapula L*; b) za sebou, po sobě: *duae s. urbes captae L*; čas od času, ob čas, často: *s. spolia domos mittebant L; auro principum animos conciliare L.*

sub-invīsus, *a, um* poněkud nenáviděný *C.*

sub-irāscor, *ī, īrātus sum* trochu se hněvati: *subirascebar brevitati tuarum litterarum C*; part. **subīrātus** trochu rozhněván.

subitārius, *a, um* [*subitus*]: *milites, exercitus, legiones L* na kvap sebraní; *gradūs theatri T* na kvap zhotovené, zbudované.

subitō, adv. náhle, nenadále: *tantus s. timor exercitum occupavit Cs*; o řeči: bez přípravy, s patra: *utile est etiam s. saepe dicere C.*

subitus, *a, um* [vl. part. perf. od *subeo*] nenadále nastalý, nenadálý, náhlý, neočekávaný: *adeoque ea subita res fuit L* a tak náhle se to strhlo; *si tua re subitā consilia torpent L* překvapením; *alitis in parvae subitam collecta figuram V* ve kterého se náhle proměnila; ukvapený: *consilium Cs, homo levis et s. C*; subst. **subitum**, *ī, n.* nenadálá událost, případ: *subita belli L* náhlé události válečné.

sub-iungō, *ere, xī, ctum* a) zapřáhnouti: *tigres curru V; puppis rostro subiuncta leones V* s připřaženými lvy; b) připojovati: *preces Plin*; spojovati, družiti: *carmina percussis nervis O* píseň se hrou; c) podrobiti, podmaniti: *urbes multas sub imperium pop. Rom. C; gentem V, mihi res, non me rebus H.*

sub-lābor, *ī, lapsus sum* a) nepozorovaně se připlížiti, přikvačiti: *saxum annis solvit sublapsa vetustas V*; b) dolů spadnouti, klesnouti: *ex illo fluere ac retro sublapsa referri spes V* od oné doby uplývala a zpět klesši mizela naděje.

Sublaqueum, *ī, n.* [*sub lacu*] osada v území Aequů, nyn. Subiaco vých. od Tivoli.

sublātē, adv. a) povznešeně: *dicere C*; b) hrdě, nadutě: *de se dicere C.*

sublātiō, *ōnis, f.* [*sublatus*] povznesení: *animi C.*

sublātus, *a, um* [vl. part. perf. k *tollo*] vynášející se, zhrdlý, zpyšnělý: *hac victoria Cs, rebus secundis V, gloriā T.*

sub-legō, *ere, lēgī, lēctum* a) dole sbírati: *alter sublegit quodcumque iaceret inutile H* = sebral drobty; b) tajně vyslechnouti: *sublegi tibi carmina nuper V*; c) na místo něčí zvoliti, dodatečnou volbu konati: *in demortuorum locum L, familias in numerum patriciorum T.*

sub-levō, *āre, āvī, ātum* a) pozvednouti, nadzvednouti, nadlehčiti, zdvihnouti: *iubis equorum sublevati Cs* nadlehčujíce se, ve výši se držíce; *terrā alqm V* se země; *alces se sublevare non possunt Cs* postaviti se; b) polehčiti, zmírniti, usnadniti: *militum laborem, inopiam, res adversas C, fugam pecuniā N*; c) podporovati: *oppidanos re frumentaria Hirt, aratores C*; vzpružiti, ducha dodati: *derisus a ceteris, ab ipso Socrate sublevatus C.*

sublica, *ae, f.* pův. kůl, jehla, trám zaražený do vody: *sublicis pontem reficere Cs*; přen. kůl, palisáda vůbec.

sublicius, *a, um* [*sublica*] kolový, pilotový: *pons L* dřevěný most Janikulum s městem spojující.

subligāculum, *ī, n.* zástěra.

sub-ligō, *āre, āvī, ātum* přivázati něco, opásati se něčím: *lateri ensem, clipeum sinistrae V.*

sublīme, adv. a) do výše, vzhůru: *sonus naturā s. fertur C*; b) ve výši, vysoko: *s. putrescere C, scuta s. fixa C.*

sublīmis, *e* [*sub, limen* horní trám ve dveřích] a) ve výši n. do výše se vznášející, ve vzduchu visící, vyvýšený, vysoký: *aranea Cat, sedens solio s. O, sublimes in equis redeunt V* vysoko na koních sedíce; *s. abiit L* vznesl se do výše; *prospexi Italiam summa s. ab unda V* pluje, vynesen byv navrch vlny; *campi armis sublimibus ardent V* vysoko vztyčenou; *columnae O* vysoké, do výše strmící; *tectum V, templa O, portae V, atrium H; Ganymedem sublimem rapuit Iovis ales V* do výše unesl; *sublimi fugies anhelitu* (v. t.) *H*; b) přenes. vznešený, slavný: *nomen O*; povýšený, nevšední, povznesený: *mens O*; *natura s. et acer H*; *carmen O, versus H* vysoké.

sub-lūceō, *ēre, lūxī*, — stkvíti se: *violae purpura nigrae V, mixto ora rubore O.*

sub-luō, *ere, uī, ūtum* podmývati, omývati: *flumen montem, duo flumina radices collis Cs.*

sub-lūstris, *e* [srov. *lustro*] trochu světlý, šerý: *sublustri noctis in umbra V* v šerém stínu noci; *nocte sublustri H* za noci polosvětlé, v šeru nočním.

sub-m... často assimil. v **sum-m.**

sub-(sum)-mergō, *ere, mersī, mersum* potopiti, pod vodu ponořiti: *navem Cs, alqm ponto V*; part. perf. *submersus* utopiv se, utonuv: *Tiberinus in traiectu Albulae amnis L: quem vidimus ipsi submersum V* an utonul; *submersae beluae C* pod vodou žijící.

sub-ministrō, *āre* podávati: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C*; dodávati, dováženi: *frumentum Cs, pecuniam C*; obr. *materiam eloquentiae T.*

sub-(sum)-missē, adv. mírně, klidně, skromně, pokorně: *dicere C, scribere T, supplicare C.*

sub-(sum)-missiō, *ōnis, f.* snížení: *vocis C*; poslušnost, poddajnost: *equi Cu.*

sub-(sum)-missus, *a, um* [vl. part. perf. od *submitto*] a) snížený, spuštěný, svislý, sehnutý, skloněný: *vertex O, vultus V* sklopený; *submissas infantibus praebuisse mammas L* sehnuvši se podávala nemluvňatům prsy; *submissas manus tendere O* kleče ruce zvedati; *primis stantibus, secundis summissioribus L* v postavení sehnutém; b) o hlase: snížený, tichý, mírný: *summissa voce C*; skromný, pokorný, ponížený: *oratio Cs, vox O*; *recenti calamitate summissiores Hirt*; c) o povaze: nízký: *s. homo et abiectus C*; *ne quid humile, summissum faciamus C.*

sub-(sum)-mittō, *ere, mīsī, missum* a) spustiti, skloniti, snížiti: α) pův. *fasces L, submisso intrarunt vertice postes O* sehnuvše se, se skloněnou hlavou; *caput O*; *se ad pedes submittere L* na zem se vrhnouti; *genua Cu* ohnouti; *oculos O* sklopiti; med. *Tiberis aestate summittitur Plin* opadává; *fastigium submittitur L* klesá, níží se; β) přenes. povoliti v něčem, odložiti: *furorem V*; *obnoxios animos L*; podrobiti, podříditi, podvoliti: *animos amori V* pýchu lásce; *se culpae O* = viny se dopustiti; přenechati: *alci imperium L* vládu přiznati; *Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas O* uznati, dáti přednost kytaře před moldánky (syringou); b) (tajně, pod rukou) poslati: *Timarchidem C*; (jako posilu, pomoc atp.): *cohortes, equites, duces, auxilia Cs, integros defatigatis Cs* zemdlené vystřídati čerstvými; *laborantibus subsidium Cs*; *non monstrum submisere Colchi maius H* Kolchis nezplodila; nechati růsti: *barbam T*; odchovávati, na plemeno nechávati: *tauros, pullos equorum, vitulos V*; c) do výše zdvihnouti, pozdvihnouti: *summisere oculos O, falces Cu.*

sub-(sum)-molestē, adv. trochu nepříjemně: *ferre C* trochu býti nespokojen.

sub-(sum)-molestus, *a, um* trochu nepříjemný, mrzutý.

sub-(sum)-mōtor, *ōris, m.* (viz *submoveo* b)) pořadatel (liktor).

sub-(sum)-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* a) vzdáliti, odstraniti, oddáliti, odkliditi: *multitudinem L, reliquos a porta Cs*; *Gallos submoveri iubet L* Gallům káže odstraniti se, odejíti; odehnati, zahnati: *populum aris O*; *Iuppiter summovet hiemes H* zahání; vytisknouti. *dispeream, ni summosses omnes H*; *si quem tellus extrema submovet oceano V*

odděluje-li koho (od ostatního světa) nejzazší světa kraj při oceánu; *summovere litora H* = moře zatlačiti; *regem a bello L* odvrátiti; b) spec. 1) term. techn. o liktorovi: místo činiti, lid odháněti, zatlačovati: *turbam L*; *submovendo iter facere L* vyklizením lidu cestu uvolniti; *submoveri iubet L* káže místo učiniti; s dat. osoby, jíž se místo činí: *is, cui summovetur Plin*; absol. *summoto L* když bylo místo učiněno; 2) z vlasti vzdáliti, vypověděti: *alqm patriā, ad Istrum O*; obr. *curas H* zahnati, zaplašiti.

sub-(sum)-mūtō, *āre*, — zaměňovati: *verba pro verbis C.*

sub-nāscor, *ī*, *nātus sum* dole vyrůstati: *herbae V.*

sub-nectō, *ere*, *nexuī*, *nexum* vespod připnouti, sepnouti, přivázati: *de vimine circlos cervici V*; *aurea fibula vestem O* spíná, podkasává; *antennis* (dat.) *velum O* přivázati; podpínati, podpásati: *aurea cingula mammae V.*

sub-nīxus a sub-nīsus [vl. part. perf. od *nitor*] a) opírající se, podepřený: *solio V*, *urbs muro V*; *mentum mitra crinemque madentem s. V* maje podvázán (jiné čt. *subnexus*); b) přenes. spoléhající na něco, důvěřující: *victoria Cannensi L*, *divitiis C*; *in civitate tot illustribus viris subnixa T* jež má oporu v tolika ..

sub-notō, *āre* podepsati: *libellos Plin.*

sub-nuba, *ae*, *f.* [srov. *pro-nuba*] souložnice, kuběna.

sub-nūbilus, *a*, *um* pošmourný, trochu podmračný: *nox Cs.*

subō, *āre*, — [*συβάω*] o svini: boukati se; přenes. o ženě *H.*

subolēs, *is*, *f.* [*alo*, srov. *indoles*, *proles*] a) dorost, potomstvo: *subolem armento sortire V*, *s. ap um V*, *Romae s. H* mládež římská; *propagare subolem C*; b) o jednotlivci: potomek, přírůstek: *si qua mihi s. suscepta fuisset V* kdybych měla syna; *lascivi s. gregis H* = kůzlátko.

sub-olēscō, *ere*, — dorůstati.

sub-ornō, *āre*, *āvī*, *ātum* a) vystrojiti, opatřiti: *Appuleianā pecuniā Brutum C*, *a natura subornatus C*; b) nastrojiti, navésti: *falsum testem C*, *medicum indicem* (doplňk.) *C*, *tres ad caedem regis L.*

Subota, *ōrum*, *n.* ostrov v Egejském moři.

sub-p.. viz *sup-p.*

sub-rancidus, *a*, *um* nasmrádlý: *caro C.*

sub-raucus, *a*, *um* nachraptělý, trochu chraptivý: *vox C.*

sub-rectus viz *subrigo.*

sub-rēmigō, *āre*, — (dole) veslovati: *laevā tacitis subremigat undis V* levicí ve vlnách vesluje.

sub-rēpō, *ere*, *psī*, — tajně se vplížiti: *sub tabulas C*, *moenia urbis H* podlézti zdi = do města se vplížiti; přenes. připlížiti se: *iners aetas Tib*, *quies ocellis O.*

sub-rīdeō, *ēre*, *sī*, — usmívati se, pousmáti se na někoho *alci.*

sub-rigō, *ere*, *rēxī*, *rectum* vzpřímiti, vztyčiti: *hastae subrecta cuspide L*; *aures V* ušima stříhati; *ter flamma subrecta reluxit V* vyšlehlý plamen zazářil.

sub-ringor, *gī*, — trochu býti mrzut: *hi subringentur C.*

sub-ripiō viz *surripio.*

sub-rogō, *āre*, *āvī*, *ātum* voliti (dáti voliti, k volbě navrhnouti) někoho na místo něčí (což činil předseda komitií): *collegam Bruti*, *consules L*, *praetorem T.*

sub-rostrānī, *ōrum*, *m.* lidé zdržující se u řečniště na foru, dlažbošlapové.

sub-ruō, *ere*, *ruī*, *rutum* a) pův. podrýti, podkopati, podbourati: *murum ab imo Cs*, *a radicibus arbores Cs*, *moenia cuniculo L*, *amnis montes Plin* podemílá; *turris subruta Cs* sbořena; b) přenes. podkopati, povaliti, zničiti: *aemulos reges muneribus H*, *libertatem L*; *animos militum subruebat T* hleděl zviklati.

sub-rūsticus, *a*, *um* poněkud venkovský, selský: *sonabat quiddam C.*

sub-scrībō, *ere*, *psī*, *ptum* a) dole napsati, podepsati: *statuis subscripsit reges esse reductos C*; *pater urbium subscribi statuis H* na sochách městy postavených býti jmenován ‚otcem'; *haec meo subscribe libello H* připiš na rozloučenou; b) spec. připsati, poznamenati důvod důtky cenzorské: *quod censores de ceteris subscripserunt C*, *istam ipsam causam C*; přenes. zaznamenávati: *numerum aratorum quotannis C*, *suspiria nostra T*; žalobu podepsati n. spolu-

podepsati, podati: *in L. Popilium, quod is pecuniam accepisset C*; spolužalovati: *Gabinium de ambitu reum fecit, subscribente privigno C*; c) přenes. souhlasiti s něčím, podporovati něco: *magni Caesaris irae O*; *orationi eius consul L.*

sub-scriptiō, *ōnis, f.* a) podpis: *Serapionis C*; zvl. podpis nějaké listiny jakožto pověření jejího obsahu: *in agro Leontino iugerum s. ac professio C* seznam; b) připsání důvodů důtky censorské: *censoria s. C*; c) spolužaloba: *subscriptionem sibi postularunt C.*

sub-scriptor, *ōris, m.* ‚podpisovatel', spec. spolužalobce: *venit paratus cum subscriptoribus exercitatis et disertis C.*

sub-secīvus viz *subsicivus.*

sub-secō, *āre, secuī, sectum* ořezávati: *ungues ferro O*; odštipovati: *papavereas comas ungue O.*

sub-sellium, *iī, n.* [*sella*] nízká lavice, sedátko, sedadlo, zvl. sedadla senatorů v radnici, soudců, obhájců, žalobců, obžalovaných; meton. *subsellia* soud: *s. grandiorem et pleniorem vocem desiderant C, habet hunc ab subselliis C, res est longi subsellii C* věc příliš se protahuje; *versatus in utrisque subselliis C = in iudiciis publicis et privatis.*

sub-sequor, *ī, secūtus sum* bezprostředně následovati, jíti, táhnouti za někým: *Labienum cum legionibus tribus subsequi iussit Cs, stella solem antecedens, tum subsequens C*; *ducis consilia favor militum L* kdyby byla provázela přízeň vojska; obr. mínění někdy následovati, přidati se k někomu, napodobiti: *boni et locupletes omnes summum ordinem C, Speusippus Platonem C.*

sub-sicīvus, *a, um* [*subseco*] ‚odříznutý', odpadající, mimo míru zbývající (pův. o poli); přenes. o čase vedlejší (t. j. po řádném zaměstnání zbývající), volný; odt. pak *opera s. C* vedlejší práce.

sub-sideō, *ēre, sēdī, —* [*sedeo*] jen přenes. zbývati, zůstati někde: *calones in castris Cs, galeā imā subsedit Acestes V* los Acestův zůstal na dně přilby.

subsidiārius, *a, um* [*subsidium*] záložní: *cohortes Cs*; subst. **subsidiārii**, *ōrum, m.* záloha.

subsidior, *ārī, —* v záloze sloužiti, službu konati *Hirt.*

sub-sidium, *iī, n.* [*subsideo*] a) ve voj. záloha, pomocné sbory: *subsidia et secundam aciem adortus L*; *in subsidiis pugnacissimas locaverat gentes Cu*; b) abstr. pomoc, přispění: *s. ferre Cs, subsidio venire C, integros subsidio adducere Cs*; c) váb. podpora, posila: *difficultatibus duae res erant subsidio Cs* byly odpomocí; *litterae subsidio sunt oblivioni C* napomáhají, podporují; d) plur. prostředky, pomůcky: *subsidia belli C*; *omnia s. vectigalium C*; zásobárna, útočiště: *frumentaria subsidia rei publ. C* (o Sicilii, Sardinii a Africe); *vix modicis navigiis pauca subsidia T.*

sub-sīdō, *ere, sēdī, —* a) usednouti, posaditi se, skrčiti se, sehnouti se: *Hispani adversus emissa tela L, poplite subsidens V*; *in genua s. Cu* ‚na bobek' sednouti; spec. do zálohy, na číhanou se schouliti, položiti, ukrýti se, číhati: *subsidendum atque exspectandum fuit C*; *partem militum subsidere in insidiis iussit L*; o zvířatech: nechati se oběhnouti, pářiti se: *tigres cervis H*; b) snížiti se, klesnouti, ssednouti: *humus, tellus O*; *undae V* opadávají, *venti Pr* uléhají, tiší se; c) zůstati, usaditi se: *commixti corpore tantum subsident Teucri V* toliko smísice se s celkem usadí se (zbudou vespod); zapadnouti: *subsidit Aquarius O.*

sub-signānus, *a, um* [*sub signis*] ‚pod praporem' sloužící: *subsignani milites T* záložní sbory (opak *legiones* a *auxilia*).

sub-signō, *āre, āvī, ātum* a) zaznamenati, zapsati: *praedia apud aerarium s. C* dáti zapsati; b) zaručiti, zavázati se (jakoby úpisem početi opatřeným): *id iam nunc apud te s. Plin.*

sub-sistō, *ere, stitī, —* 1) nepřech. a) zastaviti se, stanouti: *in ipsis portis hostium L, in itinere Cs, ad muros V*; přenes. *substitit lingua timore O* ustal mluviti; *substitit hic Erato O* umlkla; *Thybris refluens substitit undā V* vlny své zastavil, ustal v toku; b) zůstávati, trvati: *intra tecta Plin*; *triginta dies ibi substitit rex Cu, intra priorem paupertatem subsistere T* zůstati v dřívější chudobě; 2) a) s dat. postaviti se na odpor: *Hannibali L*; podstoupiti něco *O*; b) přech. zastavovati, napadati: *feras,*

praepotentem armis Romanum L na odpor se postaviti.

sub-sortior, *īrī, ītus sum* náhradní soudce vylosovati místo odmítnutých.

sub-sortītiō, *ōnis, f.* dodatečné vylosování: *iudicum C* volba náhradních soudců.

substantia, *ae, f.* [*substo*] podstata, obsah; jsoucnost: *facultatum T.*

sub-sternō, *ere, strāvī, strātum* podestříti, podestlati: *nardi aristas O*; *substratus* vespod ležící: *Numida mortuo superincubanti Romano L*; podložiti: *brachia collo Cat*; vystýlati: *aves nidos mollissime substernunt C*; přenes. podložiti, podkladem učiniti: *omne corporeum animo C.*

sub-stituō, *ere, uī, ūtum* [*statuo*] a) pod něco, za něco postaviti něco: *Numidas post elephantos*; přenes. představiti si: *animo speciem corporis amplam L*; b) na místo něčí dosaditi někoho: *in eorum locum cives Romanos C*; *pro alqo, alci alqm CL*; nastrčiti: *alqm criminis reum Cu* podezření svaliti na někoho.

sub-strictus, *a, um* [vl. part. perf. od *substringo*] stažený, úzký, vpadlý: *ilia O*; *crura O* hubené.

sub-stringō, *ere, strīnxī, strictum* (zespod) přivázati: *caput equi loro N*; *crinem nodo T* v uzel svázati; přenes. *aurem H* ‚stříhati'.

substructiō, *ōnis, f.* [*substruo*] spodní stavba, podezdívka, podval.

sub-struō, *ere, xī, ctum* podezdíti: *Capitolium saxo quadrato L*; dláždíti, štěrkovati: *viam glareā L.*

sub-sum, *esse, —* a) býti, ležeti vespod, pod něčím: *subest lingua palato V, sol oceano H* = zapadlo; *subucula tunicae H* spodní šat zpod tuniky čouhá; b) vůb. ležeti, býti na blízku: *mons suberat circiter mille passuum Cs, vicina taberna H, templa mari subsunt O*; o čase: *hiems, nox Cs, dies comitiorum C*; c) přenes. vězeti, tajiti se v něčem: *nulla suspicio in re C, his vitiis ratio C, auro multa mala Tib*; *spes subest L* jest naděje.

sub-sūtus, *a, um* [*suo*] podšitý: *vestis institā H.* zespod lemovaný.

sub-tēmen, *inis, n.* [**sub-texmen, texo*] a) útek: *inscritur medium radiis s. acutis O*; *picturatae auri subtemine vestes V* s vetkanými zlatem figurami; b) nit: *reditum certo subtemine Parcae rupere H* neklamnou nití.

subter [*sub*], **I** adv. zespod, vespod, spodem, na spodu: *quae supra et s. sunt C, draco serpit s. C*; **II** předl. s acc. pod: *s. mare occultas egisse vias V* pod moře tok obrátil; *cupiditatem s. praecordia locavit C*; s abl. *s. densa testudine V, s. litore Cat.*

subter-fugiō, *ere, fūgī, —* a) nepřech. tajně utéci; b) přech. něčemu utéci, ujíti, zniknouti něčeho: *militiam, poenam, periculum C.*

subter-lābor, *lābī, —* a) pod něčím téci, plynouti: *flumina antiquos muros V*; b) (zespod) uklouznouti, uniknouti: *rostro ferire subterlabentem non poterat L.*

sub-terrāneus, *a, um* podzemní.

sub-texō, *ere, texuī, textum* ‚podetkati', obestříti, zastříti: *patrio capiti nubes O, caelum fumo V*; obr. vplétati, připojiti do řeči: *legatos interrogatos esse L.*

sub-tīlis, *e* [m. **sub-texlis* k *texo*] a) vl. za útek sloužící, tenký, jemný: 1) vl.; 2) přenes. a) jemný, jemné chuti, jemnocitný: *palatum H, iudicium H, vir s. dispositus*; *acer Plin, lector Plin* jemného vkusu, b) přesný, zevrubný, důkladný, pečlivý: *descriptio, Stoicorum dicendi genus C*; c) jednoduchý, prostý, jasný: *Lysias, s. scriptor C, haec s. oratio etiam incompta delectat C.*

subtīlitās, *ātis, f.* [*subtilis*] a) jemnost, něžnost; b) důkladnost, přesnost, určitost, podrobnost, zevrubnost: *sententiarum, disputandi C, militaribus ingeniis subtilitatem deesse T*; c) jednoduchost, prostota: *orationis C*; *tuorum scriptorum C* prostá vkusnost.

subtīliter, adv. a) jemně, přesně, důkladně, zevrubně: *iudicare, disserere, scribere C, numerum exsequi L* přesně; *subtilius eruditus C* důkladněji; b) prostě, jednoduše, vkusně: *humilia s. et magna graviter dicere C.*

sub-timeō, *ēre, —* trochu se báti.

sub-trahō, *ere, xī, ctum* a) zpod něčeho vytáhnouti, odtáhnouti: *colla effracto iugo O*; pass. *subtrahitur solum V* země ustupuje pod nimi; *subtracto*

solo T; **b)** odstraniti, vzdáliti: *aggerem cuniculis Cs* podbourávati; *impedimenta fugā Cs*; *hastatos primae legionis ex acie L*; *oculos T* odvrátiti; **c)** odníti, vyrvati: *deditīcios Cs*: *vires subtrahit timor O*; *alqm irae militum T, iudicio eum mors L*; vypustiti, vynechati, vyjmouti: *aliis nominatis me unum subtrahebat Cu*; refl. vymykati se, unikati, straniti se: *te adspectu ne subtrahe nostro V*; *se a curia subtrahere C* vzdalovati se.

subtus, adv. [*sub*, srovn. *intus*] vespod, zespod: *Romani supra terram operibus, s. Macedones cuniculis oppugnabant L.*

sub-ūcula, *ae*, *f.* [srov. *ex-uo*, *ind-uo*] spodní šat, košile (pod tunikou nošená).

Subūra, *ae*, *f.* [srov. *ὑπωρείη*] nejživější třída římská, mezi Caeliem a Esquilinem; adj. **Subūrānus**, *a*, *um* suburský: *canes H.*

suburbānitās, *ātis*, *f.* blízkost města.

sub-urbānus, *a*, *um* [*sub urbe*] blízký městu, blízko města, předměstský: *rus amoenum et s. C*; *provincia C* (o Sicilii) téměř před branami Říma; subst. **suburbānum**, *ī*, *n.* [sc. *praedium*] venkovský statek, villa blízko města; **suburbānī**, *ōrum*, *m.* obyvatelé okolí římského, okolní obyvatelé.

sub-urbium, *iī*, *n.* předměstí, blízké okolí Říma.

sub-urgeō, *ēre*, — těsně přilnati k němu: *proram ad saxa V.*

subvectiō, *ōnis*, *f.* dovážení, dovoz: *frumenti L.*

sub-vectō, *āre*, — [freq. k *subveho*] dovážeti: *corpora cymbā V.*

subvectus, *ūs*, *m.* [*subveho*] dovoz: *commeatuum T.*

sub-vehō, *ere*, *vēxī*, *vectum* zdola nahoru vézti: *frumentum flumine Arari Cs* (proti proudu); dovážeti: *commeatus ex Samnio L*; med. (vzhůru) jeti.

sub-veniō, *īre*, *vēnī*, *ventum* **a)** na pomoc přijíti, pomoci, přispěti: *circumvento filio Cs*; absol. *nisi Romani subvenissent L*; *priusquam subveniretur S* než by pomoc přišla; **b)** odpomoci, odvrátiti (něco zlého): *incendiis C, populi Rom. luctibus C, huic meae sollicitudini C.*

sub-vereor, *ērī*, — trochu se obávati.

subversor, *ōris*, *m.* [*subverto*] podvratitel, rušitel: *legum T.*

sub-vertō, *ere*, *vertī*, *versum* **a)** podvrátiti, vyvrátiti, skáceti: *montes S* (p)odkopati; *tantas operum moles O*; podvrtnouti, k pádu přivésti: *calceus si pede maior erit, subvertit H*; **b)** přenes. *avaritia fidem subvertit S* podkopává; *scelerum probationes T* usvědčení zločinů hleděti zvrtnouti, zvrátiti, zrušiti: *leges T, decretum consulis S.*

sub-vexus, *a*, *um* [*subveho*, *vexo*] šikmo vzhůru jdoucí, šikmý, sklonitý.

sub-volō, *āre*, — vzletěti.

sub-volvō, *ere*, — vzhůru valiti, přivalovati: *saxa V.*

suc-cēdō, *ere*, *cessī*, *cessum* **a)** směr dolů: vstoupiti pod něco, do něčeho: *tectis, penatibus V* = do domu; *umbrae V* do stínu; *iussae aquae O* pod vodu dle rozkazu; s akk. *tectum C*; *curru* (dat.) *V* nechati se zapřáhnouti; *mare longius succedit Cs* hlouběji vniká; na se vzíti něco: *oneri V*; **b)** vzhledem k vysokým předmětům: postupovati, blížiti se, táhnouti, přitrhnouti k: *sub montem, sub portas Cs, ad castra hostium L, ad moenia, ad urbem L, ad molem Cu*; *munimentis, moenibus L*; *tumulum L*; absol. *classis paulatim successit T*; odt. *pugnae, in certamina V* do boje táhnouti; **c)** směr vzhůru: vzhůru stoupati, vystupovati, vzestupovati: *in arduum L, alto caelo V, ad superos V, adspicit in teretes lignum succedere suras O* ano vzhůru stoupá do . .; **d)** následovati, bezprostředně za někým jíti: *succedunt matres V, alii integris viribus succedebant Cs*; o poloze: *succedunt Ubii Cs* jsou, obývají nejblíže; *annus succedit in quattuor species O* po řadě vstupuje; nastoupiti po někom, na místo někoho n. v něco: *in eorum locum Remi Cs, in regnum* n. *regno L*; *tertia post illas aënea proles O*; *quis melius succedat Achilli, quam (is) per quem Danais successit Achilles O* kdo větším právem má nastoupiti po Achilleovi (jako dědic jeho zbroje) než ten, jímž A. vstoupil mezi Danae (Danaů následoval); vystřídati někoho: *soror monet succedere Lauso Turnum V* = na pomoc jíti; *succeditur alci C* někdo jest vystřídán, dostává nástupce; *integri defatigatis succedunt*

Cs; **c)** dařiti se: *res nulla Cs, voti Phoebus succedere partem dedit V* část přání vyplnil; *succedebat coeptis L* podniky se dařily; *successurumque Minervae indoluit O* zarmoutila se, že se podaří Minervě; *nolle successum patribus L* nepřáli zdaru; *omnia velle successa alci C* ve všem zdaru přáti.

succendō, *ere, cendī, cēnsum* srov. [*in·cendo*] (vespod) zapáliti, podpáliti: *turrim L, struem lignorum L, pontem L*; přenes. roznítiti, podnítiti, obyč. part. perf.: *succensus amore, cupidine O.*

succenseō, *ēre, uī, —* [*succensus* od *succendo*] (vl. býti zapálen, dopálen) zanevřiti, nevražiti, hořiti se (*alci* na někoho): *quis mihi iure succenseat? C*; *aliquid s. C* trochu

successiō, *ōnis, f.* [*succedo*] nastoupení na místo něčí: *doloris amotio successionem efficit voluptatibus C*; nástupnictví: *iura successionum T.*

successor, *ōris, m.* [*succedo*] nástupce, následník; dědic: *quo successore sagittae Herculis utuntur O* jehož mají za dědice.

successus, *ūs, m.* [*succedo*] **a)** postup, příchod, běh, poskok: *hostium Cs, equorum V*; **b)** zdar, šťastný, příznivý výsledek: *successu exsultans V, successum dea negat O*; plur. zdárné činy, události: *pleni successibus anni O.*

succīdia, *ae, f.* polta slaniny, slanina, uzené maso.

1. suc-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*caedo*] podtíti, podseknouti, podežínati: *arbores, frumenta Cs, Cererem V, poplitem VL.*

2. suc-cidō, *ere, cidī, —* [*cado*] klesnouti, padnouti: *in mediis conatibus aegri succidimus V*; poklesávati: *genua Cu.*

suc-ciduus, *a, um* [**2.** *succido*] klesající, klesavý: *poples, genu O.*

suc-cingō, *ere, cīnxī, cinctum* **a)** podpásati, podkasati, obyč. part. perf.: *succincta Diana O*, obr. *succincta comas pinus O* ‚s vykasanou korunou' = s holým kmenem; **b)** opásati, obklíčiti: *Scylla feris atram canibus succingitur alvum O* má opásáno; *gladio O*; *armis legionibusque L, nimbo V* zahalen; **c)** oditi: *pallā, trabeā V.*

suc-cinō, *ere, —* [*cano*] přizvukovati, doprovázeti (nižším hlasem).

suc-cipiō arch. místo *sus-cipio.*

suc-clāmātiō, *ōnis. f.* pokřikování, výkřiky (něco doprovázející) na znamení souhlasu neb nesouhlasu.

suc-clāmō, *āre, āvī, ātum* pokřikovati, volati na někoho: *alci*; neos. *ad hoc cum succlamatum esset L* když přisvědčujícím pokřikem bylo odpověděno.

suc-crēscō, *ere, crēvī, crētum* podrůstati, narůstati: *ab imo cortex O*; přenes. *vina O.*

suc-cumbō, *ere, cubuī, cubitum* **a)** dolů, na zem paduouti: *ancipiti victima ferro Cat*; dolů klesati: *adoperta lumina somno O*; **b)** podlehnouti: *labori Cs, fortunae, doloribus C,* též absol.; *s. animo C* klesnouti na mysli: *tempori L* poddati se času; o ženě: oddávati se: *cuivis Cat.*

suc-currō, *ere, succurrī, cursum* **a)** vziti na se něco: *succurram atque subibo (pericula) C* podniknu a na sebe vezmu; **b)** napadnouti, na mysl přijíti: *ut quidque succurrit C, legentibus illud quoque succursurum L*; **c)** na pomoc přispěchati, přijíti: *alci CsCN*; pomocí přispěti, pomoci: *alci: afflictis N, miseris V*; o předm. věcném: odpomoci něčemu: *tantis malis haec subsidia succurrebant Cs.*

succus viz *sūcus.*

succussus, *ūs, m.* [*suc-cutio*] otřásání, otřes.

suc-cutiō, *ere, cussī, cussum* [*quatio*] směrem vzhůru otřásati: *succutitur alte currus O.*

sūcinum, *ī, n.* jantar.

Sucrō, *ōnis, m.* řeka v Hispanii Tarrak. ústící jižně od Valencie; u jejího ústí město téhož jména, nyn. Alcira.

sucula, *ae, f.* [demin. k *sus*] prasátko; lidový překl. řec. *ὑάδες*: *has stellas ὑάδας nostri imperite suculas, quasi a suibus essent nominatae C.*

sūcus, *ī, m.* [srov. *sugo*] **a)** šťáva, míza: *stirpes ex terra sucum trahunt C, uvae Tib*; *tellus sucis aret ademptis O* šťav = vlhkosti jsouc zbavena; **b)** chut: *ova suci melioris H, suco cedere H* co do chuti; *sucum celare H*; **c)** síla: *sucum et sanguinem amittere*; duch, živost: *orationis, oratorum C*; **d)** šťáva léčivá, lék: *tum sucos herbasque dedi Tib, amarus O.*

sudis, *is, f.* kůl; též jako zbraň.

sūdō, *āre, āvī, ātum* a) nepřech. potiti se n. vypocovati se, jako pot vyrážeti: *deorum simulacra C, puer sudavit H; odorato ligno balsama V, tura balsamaque sudant T*; b) býti vlhký: *lacunae sudant humore V; scuta sanguine L* jsou zbroceny; c) přech. potiti něco: *quercūs sudabant mella*; d) přenes. potiti se = namáhati se, práci si dáti: *sudandum est pro communibus commodis C.*

sūdor, *ōris, m.* a) pot: *salsus per artus s. iit V, gelidus s. toto manabat corpore V, ad imos manat talos H*; tekutina v kapkách: *veneni O* jedovatý výpotek; b) přenes. pot = námaha, práce: *multo sudore ac labore C; sudore acquirere, quod possis sanguine parare T.*

sūdus, *a, um* [srov. *αὖος*] suchý: *ver V*; subst. **sūdum**, *ī. n.* suché počasí, bezmračno: *mittam, si erit s. C; arma per s. rutilare vident V.*

Suēbī, *ōrum, m.* souhrn germánských národů od moře Baltického a Severního až k Rýnu a Dunaji, srov. ‚Švábi', fem. **Suēba**, *ae* Suebka; země jejich **Suēbia**, *ae, f.* Suebie; adj. **Suēbicus**, *a, um* suebský: *mare T* Baltické.

suēscō, *ere, suēvī, suētum* [inchoat. k *sueo*] a) nepřech. zvykati si: *missus est, ut suesceret militiae T*; b) přech. zvykati, navykati někoho, alqa re něčemu: *viros disciplinā et imperiis T*; c) perf. míti ve zvyku (= *soleo*) *Hyadas vocitare suerunt C* nazývají; part. perf. **suētus**, *a, um* zvyklý, ve zvyku mající: *armis V, neque coniugiis suscipiendis neque alendis liberis T*; pass. obvyklý, obyčejný: *proelia T.* Trojslab. *sŭētae H.*

Suessa, *ae, f.* 1) prastaré město kampanské S. Aurunca sev.-záp. od Kapue, nyn. Sessa; 2) *S. Pometia*, město Volsků v Latiu u močálů pomptinských; adj. **Suessānus**, *a, um*: *municeps C.*

Suessiōnēs, *um, m.* gallský národ na řece Axoně, v okolí nyn. Soissons.

Suessula, *ae, f.* město v Kampanii, nyn. Sessola (mezi Kapuí a Nolou).

Suētōnius, *ī, m.* 1) *C. S. Paulinus*, vojevůdce Klaudiův, Neronův a Othonův; 2) *C. S. Tranquillus*, tajemník Hadrianův, životopisec císařů od Caesara do Domitiana.

suētus, *a, um* viz *suesco.*

sūfes, *etis, m.* ‚soudce', nejvyšší úředník karthaginský, podobný řím. konsulům.

suf-ferō, *ferre* (perf. a sup. *sustuli, sublatum* spojuje se s *tollo*) na se vzíti, podjíti se něčeho: *labores Varro*; přenes. vytrpěti, strpěti, snésti něco zlého: *poenam sui sceleris C; nec claustra neque ipsi custodes sufferre (Pyrrhum) valent V* nemohou odolati.

suf-ficiō, *ere, fēcī, fectum* I přech. a) zbarviti, napustiti: *ardentes oculos sanguine suffecti (angues) V* planoucí oči majíce podlity krví; b) nahrazovati, dosazovati na místo něčí něco: *prolem generando V*; zvl. dodatečnou volbou: *ne consul sufficiatur C; suffectus in Lucretii locum M. Horatius L*; přenes. o včelách: *ipsae regem sufficiunt*; *consul suffectus* (naproti *ordinarius*) k. dodatečně zvolený; c) poskytovati, podávati: *tellus humorem V, salices umbram pastoribus V, vires s. V*; *milites excursionibus L* dávati účast v —; II nepřech. stačiti, dostávati se (býti v dostatečném počtu, velikosti), vydržeti: *non sufficiunt verba O, vires V*; *scalis non sufficientibus devoluti Cu*; s dat. *umbo ictibus V, Volscis milites L, praedantium manus praedae Cu*; ad, adversus, in alqd; s inf. býti s něco, moci: *obniti contra V*; neos. *sufficit, ut* .. stačí . . .; part. praes. jako adj. **sufficiēns**, *ntis* dostatečný: *vires L, aetas Cu.*

suf-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* přibíti: *alqm cruci C in cruce H* na kříž; *caput suffixum T* naražená, nastrčená.

suf-fīmen, *inis, n. O* = **suf-fīmentum**, *ī, n. C* [*suffio*] vykuřovadlo, kadidlo.

suf-fiō, *fīre, īvī, (iī), ītum* [*fumus*] vykuřovati, podkuřovati, kaditi; **suffītus**, *a, um* uzený, zakouřený: *urna O.*

suf-fōcō, *āre, āvī, ātum* [*fauces*] hrdlo zadrhnouti, zardousiti, uškrtiti: *patrem C*; přenes. *urbem et Italiam fame suffocare C* = vyhladověti.

suf-fodiō, *ere, fōdī, fossum* a) podkopati n. podkopem podehnati: *muros T, moenia cuniculo Cu*; b) (ze spodu) probodnouti: *equum CsLTCu.*

suffrāgātiō, *ōnis, f.* [*suffragor*] doporučení, přímluva k dosažení úřadu: *consulatūs C* (obj.) na k.; *honestissima S.*

suffrāgātor, *ōris, m.* [*suffragor*] příznivec pro někoho hlasující, někoho doporučující, volič: *suffragatoribus obscurior C, suffragatorum comparatio C.*

suffrāgium, *iī, n.* [*suffragor*] **a)** hlasování, hlas: *suffragiis creari C, ferre suffragia* de alqa re *C* hlasovati o něčem; *s. inire L* začíti hl., *alqm suffragio ornare Plin* = hlas dáti; *testarum suffragia N* ostrakismos, soud střepinový; **b)** přenes. hlas, soud, úsudek, souhlas: *suffragio tuo C* dle tvého soudu; *ventosae plebis H* souhlas, přízeň = *populi suffragia H*; **c)** právo hlasovací: *suffragio privari C, s. dare L.*

suf-frāgor, *ārī, ātus sum* pro někoho hlasovati, hlasem podporovati někoho: *alci C*; *domus suffragata domino C* hlasy sehnal; přenes. podporovati někoho, přimlouvati se za koho, doporučovati: *tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat C, Lysandro suffragante N* na přímluvu.

suf-fringō, *ere, —* [*frango*] vespod zlomiti, přeraziti: *crura C* (jako trest).

suf-fugiō, *ere, fūgī, fugitum* pod něco utéci, utéci se někam: *in tecta L.*

suffugium, *iī, n.* [*suffugio*] útočiště; přenes. odpomoc proti něčemu: *urgentium malorum T.*

suf-fundō, *ere, fūdī, fūsum* podlíti, zalíti, napustiti, zbrotiti, naplniti: *suffusus lumina flammā O* s očima ohněm podlitýma; *lingua est suffusa veneno O* zalit, nasáklý; *sanguis cordi suffusus C* pod srdcem tekoucí; *intumuit venter suffusā ab undā O* vodnatelností; *lacrimis oculos suffusa V* oči majíc slzami zality; *sales suffusi felle O* žlučí nasáklé; *aether calore suffusus C* jímž proudí teplo; přenes. o ruměnci: políti, zalíti: *rubore suffundi O* = zardíti se; *virgineum suffundere ore ruborem V* panenským ruměncem se rdíti; *dicite suffuso mero O* ulévajíce, úlitbu činíce.

suf-fuscus, *a, um* nahnědlý: *margarita T.*

Sugambrī, *ōrum, m.* národ germánský v krajině kolem nyn. Kolína nad R.; adj. **Sugamber,** *bra, brum* sugamberský: *cohors T*; subst. *Sugambra O* žena sugamberská.

sug-gerō, *ere, gessī, gestum* **a)** podložiti, klásti pod něco, za něco: *flammam costis aëni V*; *Bruto statim Horatium suggerunt L* kladou hned za B.; **b)** doložiti, dodati, přidávati: *suggerebantur damna aleatoria C* k tomu ještě družily se prohry v kostkách; *huic sententiae ratiunculas C*; **c)** poskytovati, podávati, přinášeti, nésti: *tellus alimenta O*; *cibum alci T*; **d)** nakupiti, vyvýšiti: *suggesta castra coronat humo Pr.* Odt.

suggestum, *ī, n.* vyvýšenina, výstupek, tribuna, lešení zvl. pro řečníka: *cum in communibus suggestis consistere non auderet C.* Častěji

suggestus, *ūs, m.* tribuna, řečniště: *in suggestu, in quo Galbae statua fuerat T* (na náměstí řím.); *pro suggestu pronuntiare Cs* (v táboře); *praetor in suggestu sedens L* na tribunale praetorském.

sug-gredior, *gredī, gressus sum* tajně se přiblížiti: *speculatores T*; nepřátelsky přitrhnouti, napadnouti: *quos dux Rom. acie suggressus haud aegre pepulit T*

sūgillātiō, *ōnis, f.* modřina, přenes. pohanění, výsměch: *consulum* (obj.) *L.*

sūgillō, *āre, āvī, ātum* pův. stlačiti tlučením zmodřiti; přenes. posmívati se, tupiti: *viros spectatos L.*

sūgō, *ere, suxī, suctum* [srov. ssáti, saugen] ssáti.

suillus, *a, um* [demin. k *suinus* od *sus*] vepřový: *grex L* vepřů.

Suiōnēs, *um, m.* nejstarší obyv. Skandinavie, proslulí námořnici.

sulcō, *āre, āvī, ātum* brázditi, orati: *agros Tib, humum O,* obr. *cutem rugis O*; přenes. brázditi, jeti, plouti něčím: *fragili ligno aequor O, rate undas O*; *anguis litoream harenam sulcat O* (vine se a zanechává brázdu v písku).

sulcus, *ī, m.* [srov. ὁλκός, čes. vleku] brázda a věci jí podobné: *hordea sulcis mandare V, infindere sulcos telluri V*; *plantas deponere sulcis V* do jamek; *longo limite sulcus dat lucem V* světlá dráha září; *infindunt sulcos V* = brázdí moře.

sulfur viz *sulphur.*

Sulla, *ae, m.,* též **Sylla** [Συλλᾶς] rodinné jméno *gentis Corneliae*: **1)** *L. Corn. Sulla* přijm. *Felix,* diktator, protivník Mariův (138—78); **2)** *Faustus Corn. Sulla,* jeho syn; **3)** jeho sestra *Fausta,* choť Milonova; **4)** *P. Corn. Sulla,* vnuk Faustův, kons. r. 65, *de ambitu* Ciceronem hájen; adj. **Sullānus,**

a, um Sullův: *tempus, proscriptiones C*; subst. **Sullānī**, *ōrum, m.* stoupenci Sullovi.

Sulmō, *ōnis, m.* město v území Pelignů, vých. od jezera Fucinského, rodiště Ovidiovo, nyn. Sulmona; adj. **Sulmōnēnsis**, *e* sulmonský; obyv. **Sulmōnēnsēs**, *ium, m.* Sulmoňané.

sulphur, *uris, n.* síra; *sulphura viva V* sirný květ. Odt.

sulphureus, *a, um* sirný: *aqua V, fornaces V.*

Sulpicius, *a* rod římský s četnými větvemi: 1) *P. Sulp. Rufus*, trib. lidu r. 88, původce odvolání Sully z Asie; 2) *Serv. Sulp. Rufus*, přítel Ciceronův; 3) *Serv. Sulp. Galba*, legát Caesarův; 4) *Serv. Sulp. Galba*, císař, nástupce Neronův; adj. *Sulpicia horrea H* veliká skladiště pod Aventinem; **Sulpiciānus**, *a, um* Sulpiciův: *classis Cs.*

sulpur, viz *sulphur.*

sultis m. *sī vultis*, srov. *sīs.*

sum, *esse, fuī, futūrus* [srov. *ἐστί*, jest; *φύομαι*, býti] **I** jako sloveso samostatné **a)** ob. **α)** býti, existovati, trvati: *esse ea dico, quae cerni tangive possunt C*; (*me*) *nusquam aut nullum fore C* že nebude ‚ani stopy' po mně; *homo omnium, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt, nequissimus C* ze všech nynějších, bývalých i budoucích lidí; *fuimus Troes, fuit Ilium V* byli jsme = nejsme již; *Homerus, qui multis ante saeculis fuit C* žil; *fama est L* pověst zní, *periculum est N* jest nebezpečí = jest se báti, že; *sed fortuna fuit V* ale štěstí minulo; *pugna fuit L* bitva se svedla; *tumultus fuit L* nastal poplach; *brevi stirps quoque ex novo matrimonio fuit L* zrodil se; *fuisse homines Romanos C* že opravdu byli; **β)** s větou relat. býti, vyskytovati se: *sunt, qui non audent C* někteří se neodvažují; *sunt, quibus unum opus est H* jsou lidé; častěji konj. *esse, quae agere velit L* jest prý všelicos, co = chce prý všelicos; *sunt, qui discessum animi a corpore putent esse mortem C* někteří mají za to, že; též s bližš. urč. *nonnulli sunt, qui ea, quae imminent, non videant C*; *sunt delicta, quibus ignoviss velimus H*; *est ubi peccat H* ‚sem tam', někdy; *est, unde*; *est, cur*; *est, quod* jest proč = jest příčina, důvod; **γ)** *est* s inf. jest lze, možno, dovoleno, smí se: *est quadam prodire tenus H, oppidulum, quod versu dicere non est H* není možno vpraviti v hexametr; *neque est te fallere quidquam V* není možno, aby; *nec sit mihi credere tantum! V* kéž bych nemusil věřiti; *fuerit mihi equisse S* bylo mi (připouštím) možno obejíti se; **δ)** *est, ut*: *est, ut viro vir latius ordinet arbusta H* bývá tomu tak, jest to tak zařízeno, že; *non est igitur, ut mirandum sit C* není tedy proč se diviti; zvl. v opise inf. fut. *futurum esse, ut omnes pellerentur Cs* že všichni budou zahnáni; *spero fore, ut contingat id nobis C*; **b)** s bližš. urč. **α)** býti někde, zdržovati se, prodlévati, žíti, vystupovati: *esse quendam Athenis C* že žije, *in publico esse C*; *ante oculos esse O* býti na očích, tkvíti před zrakem; *caput est a corpore longe O* leží; *ex iis fratribus, qui in Adelphis sunt C* vystupují; *erat nemo, quicum essem libentius quam tecum C* s nímž bych raději obcoval; *fuit ad me bene mane C* byl u mne návštěvou, navštívil mne; *erat mecum senatus C* stál na mé straně; *cuius soror est cum P. Quinctio C* žije s Q.; *erat ab Aristotele C* stál při A. (srov. *sto*); **β)** v nějakém stavu býti: *in aere alieno C* věžeti, *in servitute C, in sagis civitas C* zbrojí; *in honore, odio esse* (býti nenáviděn); *at est eo meliore condicione quam adulescens C* jest ve výhodě proti . .; *in eo est, ut* jest již na tom, aby . ., *haud procul sum, quin L* málem bych; nechybí mnoho a . .; již již; **γ)** spočívati v něčem, zakládati se na něčem: *ludicrum fuit equi pugilesque L* záležela ve . .; *in dis est, vivat an occidat O* jest v moci boží; *omnis spes in impetu equitum L*; **c)** vskutku, opravdu býti: *sunt ista, Laeli C* jest tomu tak, *nihil horum est, iudices C* nic z toho není pravda; *sicut erat O* jakož tomu také vskutku bylo; *esto* budiž (tomu tak); dobrá; **d)** s dat. **α)** osoby: míti: *sunt nobis mitia poma V*; *spes mihi est L* mám tušení, doufám, že; *homini cum deo similitudo est C*; *tecum mihi res est CsC* mám s tebou jednati; *quae nobis nulla sunt L* jichž my naprosto nemáme; *fides est alci L* dostává se víry, věří se ně-

komu; někdo víry dochází; *quibus per fraudem is fuit S* jimž lstí se ji dostalo; *nomen* (*alqis, alci,* pozd. *alcis*) *mihi est* jmenuji se, mám jméno; též *in* s abl.: *erat in Anco ingenium L* A. měl povahu; *in animo mihi est L* zamýšlím, mám na mysli, v úmyslu; potlačeno: *quae tibi causa viae? O* jakou máš příčinu?; β) s dat. osoby i věci: býti, sloužiti k něčemu: *esse alci impedimento, detrimento, honori, gloriae* atp.; *acies spectaculo fore L* budou na podívanou; *sibi oneri esse O* býti na obtíž; *hoc melli est H* jest jako med = příjemné; *cui bono? C* komu k prospěchu?; II jako spona a) vůb. býti něčím, nějaký: *Indus est omnium fluminum maximus C*; *plebs eris H* zůstaneš luzou; *pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt L* naléhali na mír; *nec erat ad vim apertam par L* nestačil k zjevnému násilí; *semper se Heracliensem esse voluit C* chtěl platiti za Heraklejana; *dixere, quid essem H* co jsem, co do mne jest; *est aliquid non esse satum Nereide* ● nemalé ceny jest nebýti synem N.; *seniores ad urbis custodiam ut praesto essent L* aby byli pohotově; *sed nunc est omnia quando iste animus supra V* poněvadž tvůj duch nade vše jest povznesen; *remoto metu laxius licentiusque futuros S* volněji a nekázaněji si povedou; *uti quaeque Iugurthae res erant S* jak kde Jugurthovi se dařilo; b) s gen. possess. býti někoho, patřiti někomu: *cuius tum fasces erant L*; *me Pompei totum esse C*; *quod eorum modo foret S* že prý jen těm náleží; býti zvykem, vlastností, povinností, známkou atp.: *est hoc Gallicae consuetudinis Cs*; *erat maiestatis populi Romani S* slušelo by se; *moris esse Graecorum C, est adulescentis maiores natu vereri C* jest povinností; někdy zájm. *est tuum videre, quid agatur C*; c) s gen. qualitatis: *Senonum civitas est magnae inter Gallos auctoritatis Cs* těší se velké vážnosti; *virtus non tantarum virium est, ut C* nemá tolik síly, není tak silná; *nullius momenti esse* býti bezvýznamný; *cetera sunt hominis* ● ostatní (tělo) zůstalo lidským; *sententiae alcis sum L* připojuji se k mínění někoho; s gerund. *quod initio conservandae libertatis fuerat S* co mělo účel zachovati svobodu; *non esse solvendo C* nemoci dostáti povinnostem platebním, býti insolventní; s gen. míry a ceny: *classis mille et ducentarum navium longarum fuit N* loďstvo čítalo; *bona sunt sexagies C* páčí se na 6 mil. sest.; *parvi sunt foris arma C* malou cenu má, *frumentum tanti fuit, quanti iste aestimavit C* bylo za tolik, zač; d) s abl. qualit.: *bellum variā victoriā fuit S* vedla se se střídavým štěstím; *tenuissima valetudine esse Cs* býti velmi chatrného zdraví; *qui iam stipendiis confectis erant C* kteří měli vysloužено; *ea stultitia non fuissem C* tak hloupý; abl. pretii: *esse duobus sestertiis C* býti za dva sest.; *sextante sal erat L*; s výrazem předložk.: *regnum in magna gloria est L* těší se slavnému jménu; *sub eodem iure esse L* míti totéž právo; *in magistratu sum L* zastávám úřad; *neque mihi in manu fuit . . S* a nebylo mi na snadě; e) týkati se, patřiti, vztahovati se: *culpa est omnium L* týká se všech, spadá na všechny; *ceterae neque temporum sunt neque aetatum omnium neque locorum C* ostatní občerstvení nehodí se ani dobám ani věkům ani místům všem; *quo in genere est in primis senectus C* sem (do té kategorie) patří, náleží; f) rčení *id est, hoc est* = t. j., totiž, a sice, což jest tolik jako: *si Epicurum, id est, si Democritum probarem C*; III jako sloveso pomocné ke tvoření jiných tvarů: *in quibus minus speciosa criminatio erat futura L* u nichž dalo se očekávati, že . .; *eam vitam, quae est sola vita nominanda C* jež zasluhuje jména ‚život'; *captos querar, cum legati populi Romani redempti sint C* když bylo nutno, třeba vykoupiti.

summa, *ae, f.* [isol. fem. od *summus*] a) nejvyšší místo, hlavní bod, hlavní věc, jádro: *s. ordinis C* první místo; *in hoc s. iudicii consistit C*; *summa rerum L* důležitá rozhodnutí, hlavní záležitosti; hlavní osoba: *s. ducum Atrides O*; b) hlavní obsah, podstata, úhrn: *summam facere cogitationum C*; *haec s. est V* (obsah mého vzkazu); *vitae s. brevis H* úděl; *ad summam, in summa CIITPlin* jedním slovem, zkrátka, úhrnem, celkem; c) souhrn kvantitativní, celek, veškerost:

s. praedae C všecka kořist; *non in summa exercitūs . . sed in singulis militibus Cs* ve vojsku jako celku; *rerum summae consulere O* o vesmír; *operis s. H* vyvedení díla; *rerum s. ad Antipatrum defertur N* vrchní vláda neomezená; **d)** co do počtu úhrn, součet, počet, množství: *pecuniae s., decumarum* (obnos) *C*; *summam non probas? C.*

Summānus, ī, *m.* [*mano*] bůh deště, blesky metající bůh nočního nebe, pozd. ztotožněný s Plutonem.

summātim, adv. úhrnem, přehledně, v hlavních věcech, všeobecně: *perscribere, exponere alqd C.*

summē, adv. v nejvyšší míře, nanejvýš, převelice, svrchovaně, krajně: *cupere alqd Cs, contendere, diffidere C, s. studiosus C, officiosus C, s. munitus locus H.*

summergō, *summittō* a pod. v. *subm* —.

summus, *a, um* [ze **sup-mos,* superl. k *super*] **a)** místně: nejvyšší, nejvrchnější, nejhořejší: *in medios de summis arcibus hostes mittite opem O* s výše hradu: *ex summi cacuminis luco L* z háje na temeni vrchu; *delubra ad summa dracones confugiunt V* k chrámu na hradě; *summum culmen hominis L* nejvýše čnějící část těla lidského; *quem summum* (sc. *orbem*) *sub pede semper habet O* jehož vrchol; *summum montis iugum Cs* nejvyšší hřbet hory, avšak *summi montes V* vrcholky hor; *summum tectum V* hřeben střechy; *summa urbs V* vyšehrad; *corpora phocarum summo resupina profundo natant O* na povrchu tůně (mořské); *sanguine in corpora summa vocato V* na povrch těla; *nec procul afuerunt telluris margine summae O* povrchu země; *prima summo tenus ore attigit V* povrchem rtů; *summum corpus VO* = kůže; *summum solum O* povrch půdy; *in summo clipeo V* na obrubě štítu; *summa voce resonat H* nejvyšším hlasem (podle jin. výkl. nejnižším = basem, poněvadž řecký tetrachord měl nejhlubší strunu nejvýše hledíc k hráčovu tělu), srov. *ima vox*; subst. **summum,** ī, *n.* nejvyšší místo, vrchol, špice, povrch: *prope summa ceperant S* = cimbuří; *summa* (sc. *montis*) *virent pinu O* témě; *summa petunt O* do závratné výše vyjíždějí; *leviter a summo inflexum bacillum C* svrchu, od vrchu; *abesse a summo C* od povrchu vody; **b)** postavením, mocí nejvyšší, svrchovaný: *viri summi C* muži nejvyššího postavení; *Iuppiter O* = *s. deum O*; avšak *s. deus O* = *Augustus*; *summi magistratus N, honores, genus C*; **c)** časově nejvyšší = poslední n. končící; konec, po příp. střed něčeho: *summā dicende cumenā H* = *ultimā*; *dies V, oscula O*; *erat hiems summa C* bylo prostřed zimy; *ad summam senectutem vivere C* do nejvyššího stáří; *cum exercitus vestri numquam a Brundisio nisi hieme summa transmiserint C* v nejtužší zimě, uprostřed zimního počasí; *cum aestas summa esse coeperat C* pravé horké léto; **d)** intensivně nejvyšší, svrchovaný, největší, krajní, nejdůležitější, nejhlavnější; dokonalý, úplný: *summum bonum CH* nejvyšší dobro, vrchol, ideál dobra; *summa officia C* svaté povinnosti; *rem summa ope taceri iubent L* co nejsvědomitěji; *summum supplicium* krajní, nejtěžší trest = trest smrti; *s. periculum C* krajní nebezpečí; *s. imperator C* dokonalý, ideální; *in quo summa sint omnia C* vše, ve svrchované míře; *summis copiis contendere Cs* s úplnou brannou mocí; *s. ius C* nejpřísnější právo; *summa res publica C* blaho státu, nejvyšší zájmy státní; subst. **summum,** ī, *n.* nejdůležitější věc atp.: *summa rerum L*; jako adv. nanejvýš, nejvíce: *unum diem aut summum biduum C.*

sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* [**subsemo,* **supsmo*] **a)** pův. **α)** vzíti, chopiti (se): *lyram O, thyrsos V, arma V, securim O*; *epistulam in pulvino temere positam S* (vezme do rukou); *unumquodque vas C*; *pomum de lance O*; **β)** na se vzíti, obléci: *togam liberam* (= *virilem*) *O, vestem, insignia O, alas O* přiložiti si; *saga, pallium C, regium ornatum N,* obr. *personam comitis C, vultus acerbos O*; **γ)** přijmouti, bráti, dostati: *munera, vinum N*; *litteras ad alqm ab alqo C*; **δ)** o penězích: *pecuniam mutuam C* vypůjčiti si od někoho ab alqo; též samot. *sumere pecuniam*; koupiti: *decumas agri C*; *quae parvo sumi nequeunt H*; vypůjčiti, najmouti: *quo sumpta navis est C*; **ε)** o pokrmech: požíti: *cibum C, venenum N, medicamentum Cu*; *signa sumpti veneni T*

známky požitého jedu; ζ) vynaložiti, užíti: *frustra laborem Cs, operam inanem H; familiaritatem nostram ad ornamentum Plin*; b) přenes. α) vzíti: *commeatum L* v. si dovolenou; *supplicium de alqo CsNS* na hrdle trestati, popraviti někoho; *poenas V* pomstu vykonati, pomstíti se: *ex scelerato sanguine V* na krvi vrahově; *diem ad deliberandum Cs* vzíti si den na rozmyšlenou; *liberos S* adoptovati, za své přijmouti; *hiberna N* zaujmouti; β) zvl. nabýti, osvojiti si: *animum O* vzmužiti se; *animos, spiritus Cs* = zhrdnouti; *quietem L* odpočinouti si; *iras O* rozzlobiti se; *tempus L* nechati si na čas; *Ariovistus tantam arrogantiam sumpserat ut Cs* státi se domýšlivým; *robur corporis L* nabýti sil, zmohutněti; *unde toga praetexta sumpta est L* přejata; γ) zvoliti, vybrati si: *Miltiadem imperatorem N, disceptatorem L* zv. si rozhodčím; *alqm iudicem C, monitorem officii S*; *diem inaugurationis C*; *quem virum sumis celebrare H*; *dictaturae sumebantur T* byly ustanovovány; δ) na se vzíti, podniknouti, počíti: *bellum L*; *tibi haec opera sumenda est C*; *inimicitias C*; *arma s. T* počíti nositi, poprvé na se vzíti; *temptamina fidei vocisque O* zkoušce podrobila spolehlivost výroků (Teiresiových); ε) o řeči: za to míti, pokládati, tvrditi, uváděti: *beatos esse deos sumpsisti C*; *pro non dubio sumebant L, notos homines sumere odiosum est C.*

sūmptiō, *ōnis, f.* [*sumo*] soud správným předpokládaný, návěst syllogismu (řec. *λῆμμα*).

sūmptuārius, *a, um* [*sumptus*] přepychu se týkající: *lex C* proti přepychu.

sūmptuōsē, adv. s velikým nákladem, nákladně, přepychově: *convivia facere Cat, equos emere Plin; sumptuosius se iactare* v. t. *C* s přílišným přepychem si vésti.

sūmptuōsus, *a, um* [*sumptus*] a) nákladný, drahý: *cena C, hostia H, dignitas Plin*; b) o lidech: marnotratný: *quidam sordidus simul et s. Plin*; subst. **sūmptuōsī,** *ōrum, m.* marnotratníci.

sūmptus, *ūs, m.* [*sumo*] a) náklad, výdaj, vydání: *suo sumptu alere Cs* svým nákladem, na své útraty; *sumptum dare, impendere in alqd C* náklad činiti, nésti, nakládati na něco; *s. itineris, exercitūs C* na vojsko; b) přílišné vydání, utrácení: *eo profusius quaestui atque sumptui deditus erat S.*

Sūnium, *ii, n.* [*Σούνιον*] mys na jihu Attiky.

suō, *ere, suī, sūtum* [srov. šíti] šíti, sešívati: *tegumenta texta vel suta C; alvearia suta corticibus V* ‚slátané'.

su-ove-taurīlia, *ium, n.* (sc. *sacra*) slavnostní obět konána při lustracích, při níž byl obětován vepř, ovce a býk.

supellex, *supellectilis, f.* nářadí, nábytek; přenes. výstroj: *oratoria C* řečnický ‚apparát'; zařízení, výbava: *vitae s. C* pro život.

1. super [srov. *ὑπέρ*] I adv. a) místně: nahoře, navrchu, svrchu, shora: *terga cavis s. obsita conchis O*; *colla veste s. insternor V*; *s. prospectant e vallo V*; *super astantes S*; *super ensem locat V* na ni (hranici); *advolat Aeneas et s. haec V* nad ním stoje; *equus equitem s. ipse secutus implicat V* též sám se naň svaliv; navrch, nahoru: *eo s. tigna bipedalia iniciunt Cs*; *s. aspectans V*; b) modálně: nadto, kromě toho, mimoto; nad míru: *transverberat Lirim Pagasumque s. V*; *promittuntque s. regnum dotale O*; *saevit amor ferri et ira super V*; *namque s. tibi erunt V* budeš míti nadbytek těch, kteří . .; *super . . . esse LN* zbývati; *satis superque* dost a dost, až dost, až příliš; II předl. a) s abl. α) místně nad něčím, na něčem: *s. cervice pendet H, s. foco H*; *fronde s. viridi V, geminā s. arbore V* na stromě; *paulum silvae s. his H* a nad tím malý kousek lesa; *s. arce V* nad hradem; *s. ostro V* na koberci; meton. *rixa s. mero debellata H* při víně; β) časově za: *nocte s. media V*; γ) vztahově: stran něčeho: *multa s. Priamo rogitans V*; *multus ea s. re rumor T* o té věci; *civiles s. urbe curae H* města se týkající; *ardens s. adventu Teucrum V* pro příchod; *s. scelere suspectus S*; b) s akk. α) místně nad něčím, přes něco: *s. vallum praecipitari S*; *s. aspidem assidere C, s. collem O*; *domos s. se ipsos concremaverunt L* nad svými hlavami; *s. suras O* nad lýtka; *vestis s. genua est Cu* nad kolena; *s. flumen L* nad řekou, při řece; *s. Sunium navigare L* kolem S.,

s. Numidiam Gaetulos accepimus S za Numidii; *s. Indos proferre imperium V* až za I.; β) o míře: nad, přes něco: *super sexaginta milia T*; *cunctis s. vota fluentibus T* nade vše přání lépe; *s. omnia V* nade vše, především; kromě, mimo: *exercitum s. morbum etiam fames affecit L, super bellum premente annona L*; *s. haec L* kromě toho; *alii s. alios L* jeden za druhým; *vulnus s. vulnus L* rána za ranou; γ) meton. časově: *s. cenam Plin Cu* při stole = za jídla; *s. vinum et epulas Cu* při víně a hodování.

2. super (superus), *a, um* [od adv. *super*], komp. **superior**, superl. **suprēmus** I positiv: nahoře jsoucí, horní, vrchní: *spectatores superarum rerum atque caelestium C* nadzemských a nebeských; *mare Superum* moře jonské (naproti *Inferum = Tuscum*); **supera**, *ōrum, n.* horní končiny, nadsvětí, nebesa: *s. semper petunt C* vzhůru směřují; *s. ardua linquens V* výše nebeské; *sese s. ad convexa ferebat V* ke klenbě nebes; *Hicetas supera omnia stare censet C* všecka tělesa nebeská; *s. alta tenentes V* = nebešťané; – spec. pozemský (naproti podzemní): *superas evadere ad auras V*; *pater ipse suo superum iam signat honore V* jej, až přijde na svět; *animae superum ad limen iturae V*; *superae aurae V* ovzduší pozemské = *superis immissa Allecto V* (naproti podsvětí); o bozích v obojím významu (naproti bohům podsvětí): *me hederae . . dis miscent superis H*; *superis deorum gratus et imis H, templum Iovis superi Cat* (*I. infernus = Pluto*); subst. **superī**, *ōrum, m.* α) nebešťané, bohové: *flectere si nequeo superos V, te per superos oro V*; *ope Palladis superis par H*; β) pozemšťané: *hic multum fleti ad superos Dardanidae V*; II komparativ a) místně vyšší, hořejší: *in inferiorem locum de superiore motus C*; *ex loco superiore Cs*; *s. pars aedium L* poschodí paláce; pod. *tota domus s. vacat C*; *de loco superiore dicere C* s vyvýšeného řečniště; *mare Superius L = Superum*; *superiora muri Cu* vrch zdi; b) časově: dřívější, předešlý, minulý; poslední: *aetas, annus Cs* = lonský; *superiore nocte C* včerejší = na včerejšek; *superioribus proeliis Cs*; *addunt ad superiores totidem naves N* k dosavadním; *s. Africanus C* starší; *superiores* (sc. *homines*) lidé dřívější; *frumentum sumpsit sicut superiores C* jako jeho předchůdci; *s. uxor C* dřívější; subst. *superiora illa tuli, ut potui C* dřívější příhody, události, poměry; c) intens. mocnější, silnější n. postavením vyšší: *hostes equitatu superiores esse intellegebant Cs* že mají převahu; *res est s. L* nabývá vrchu, převahy, vítězí; *superiorem discedere C* zvítěziti, vyhráti; *qui superiores sunt, submittere se debent C, quanto s. sumus, tanto nos geramus summissius C*; *superioris ordinis nonnulli C* vyššího stavu; *s. condicio C* lepší; III superl. a) místně nejvyšší, nejhořejší: *supremos implere montes V* nejvyšší vrcholy hor; *supremo in monte H* na vrchu hory; odt. nejvznešenější: *dapibus supremi Iovis grata testudo H*; b) časově poslední: *die vitae supremo C = cum supremo lumine vita reliquit V*; *suprema dicta V* (*vale*); *supremi ignes O* hranice pohřební; *s. honor V* poslední pocta (pohřební); *iter supremum H* cesta ‚na věčnost'; *s. tempus H* hodina smrti; subst. **suprēma**, *ōrum, n.* poslední pocta, pohřeb: *cineri suprema ferre V* p. p. prokazovati; *solvere s. militibus T*; ostatky: *carmine s. deflere T*; smrt: *de s. agitare T* mysliti na sebevraždu; *supremis appropinquare T* smrti se blížiti; poslední vůle, závěť: *senatus egit de supremis Augusti T*; **suprēmum**, adv. naposled: *s. congemuit* (*ornus*) *V*; *quae mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum O* poprvé a naposled.

superā viz *supra*.

superābilis, *e* [*supero*] překročitelný: *murus L*; přemožitelný: *per vim O, nullis casibus superabiles Romani T*.

super-addō, *ere, addidī, additum* nahoře, svrchu přidati: *carmen tumulo V*, (*poculis*) *superaddita vitis V*.

superātor, *ōris, m.* [*supero*] potlačitel, vítěz nad někým: *populi, Gorgonis O*.

superbē, adv. pyšně, hrdě, zpupně: *imperare Cs, respondere N, legatos appellare superbius C* poněkud zpupněji.

superbia, *ae, f.* [*superbus*] pýcha, hrdost, zpupnost; meton. odznak hrdosti.

vyznamenání: *sume superbiam quaesitam meritis H.*

superbi-loquentia, *a, f.* hrdá, zpupná řeč.

superbiō, *īre* [*superbus*] býti pyšný, hrdý, pýchati, vypínati se, holedbati se: *patriis actis, nomine avi O*; o věcech v dobr. sm.: *sub Tyria concha superbit aqua Pr* stkví se.

superbus, *a, um* [*super*] a) (nad jiné) vyvýšený, vysoko se pnoucí, vztyčený: *Tibur V, gressus, fores V, inguen H*; b) pyšný, hrdý, zpupný: *homines S, gentes, iuvenis, victor V, laudato pavone superbior O*; *Tarquinius CL*; s abl. *meo s. incedis malo H* zhrdlý, nadutý, *pecuniā H, opibus V*; přenes. o věcech: *pluribus adsuerit corpus superbum H* zpupné, rozmařilé; *vices superbae H* zlý osud; *superbae Carthaginis arces H* = *aemulae, superbum est dicere C* jest známkou zpupnosti; *verba O*; *superba loqui Tib* hrdě mluviti; c) vynikající, vznešený, nádherný, skvostný: *populus bello s. V* ve válce slovutný; *Veneris coniugium V* vznešené; *aulaea V, palla O, civium limina H*; *Aiaci non est tenuisse superbum, quidquid . . O* není ctí.

super-cilium, *ī, n.* a) víčko oční, obočí: *supercilia penitus abrasa C, hirsutum V*; b) vyvýšený okraj, vyvýšenina, výšina: *clivosi tramitis V, tumuli L*; c) přenes. hrdost, pýcha, domýšlivost: *cum Campano supercilio C, ausus es tanto supercilio C*; vážnost, posupnost, ponurost: *rugis supercilioque decepit C, libidines supercilio contegere C.*

super-currō, *ere,* — pův. přes něco vybíhati; pak předčiti, překonati: *vectigal* (acc.) *large supercurrit Plin* = daleko více vynáší než obnáší daň z něho.

super-ēmineō, *ēre* vynikati, vyčnívati nad něco, přečnívati něco: *undas humero V*; *viros supereminet omnes V.*

super-ficiēs, *ēī, f.* [*facies*] a) vrchní část, vrch, povrch něčeho: *aquae, candelabri Plin*; b) zvl. střechní stavba domu, střecha (naproti základům): *superficiem consules aestimabunt C*; *superficies tignaque L.*

super-fīxus, *a, um* nabodnutý: *capita hostium L.*

super-fluō, *ere, flūxī,* — přetékati: *Nilus T* rozvodněný; oplývati: *divitiis Cat*; *Cicero superfluens videtur T* rozbředlý, příliš ‚širokým proudem' mluvící.

super-fundō, *ere, fūdī, fūsum* a) něco svrchu naliti, poliť něco; svrchu, shora vysypati: *magnam vim telorum T*; b) přes něco přelíti, vylíti, rozlíti; *superfundi* vylíti se, rozvodniti se, ze břehů vystoupiti: *potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores T* mořem ať zatopí uchvatitele; *circus Tiberi superfuso irrigatus L* rozvodněným; přenes. *hostes superfusi L* jej ‚zaplavivší', na něj se valící; c) přenes. *superfundens se laetitia L* nevázaná; *nondum fortuna se animo eius superfuderat Cu* štěstí ještě ducha jeho zcela nezaujalo.

super-gredior, *gredī, gressus sum* překročiti: *ruinas Cu*; překonati, předčiti, vynikati nad někoho: *pulchritudine alqm T.*

superī, *ōrum* viz *super.*

super-iaciō, *ere, iēcī, iectum* i *iactum* a) přehoditi: *vestem O*; naliti na něco, zaliti, zaplaviti: *scopulos superiacit undā pontus V*; *superiecto aequore damae natarunt H* zaplaveni jsouce vodou; b) přenes. překročiti: *superiecere augendo fidem L* překročili hranice hodnověrnosti přílišným nadsazováním.

super-immineō, *ēre* strměti, čníti nad něčím, hrozivě se týčiti: *Podalirius ense nudo V.*

super-impōnō, *ere,* — navrch, na něco položiti něco: *saxum ingens L, statuam monumento L.*

super-incidēns, *ntis* svrchu dopadající: *tela, viri, equi, arma L.*

super-incubāns, *ntis* na vrchu, na něčem ležící.

super-incumbō, *ere* položiti se, lehnouti na něco: (*Somnus*) *superincumbens* (sc. *Palinuro*) *proiecit in undas V* uléhaje naň (celou váhou).

super-iniciō, *ere, iēcī, iectum* navrch hoditi, přehoditi, prostříti: *raras frondes V, textum rude O.*

super-insternō, *ere, strāvī* shora rozprostříti, položiti: *tabulas L.*

super-lābor, *lābī, lapsus sum* na něčem, přes něco se posouvati, šinouti.

superně, adv. [*super*] shora, svrchu: *gladium iugulo defigere L*; *unde*

s. Eridani volvitur amnis V = *ad superos* na hořejším světě; *mulier formosa s. H* shora t. j. na vrchní polovici těla.

supernus, *a, um* [*super*] horní, vrchní: *Tusculum H* vysoko ležící; *numen O* nebeský.

superō, *āre, āvī, ātum* [*super*] **I** nepřech. **a)** (nad něco) vynikati, čníti, strměti: *angues superant capite V, superat foliis oleaster V*; přenes. vrch míti, vrchu nabýti, předčiti, vynikati, vítěziti: *qua nostri milites facile superabant Cs*; *superat sententia Sabini Cs*; *si superaverit morbus Plin*; *superante salo V* mocí, prudkostí bouře; **b)** v hojnosti, nadbytku se vyskytovati, býti: *quis tolerare potest illis divitias superare S*; *cui virtus, gloria atque alia optanda superabant S*; *si superant fetus V* je-li hojnost plodů (nasazených po odkvětu mandlovníka); *superat gregibus iuventus V* mají nadbytek; **c)** jako zbytek se vyskytovati, zbývati: *quae Iugurthae superaverant S*; *uter eorum vita superavit Cs* na živu déle zůstal; *superetne coniunx Creusa? V* není-li (posud) na živu; *captae superavimus urbi V* zbyl jsem, přežil jsem dobytí města; *superatne et vescitur aura? V* = živ li a zdráv-li?; *non minus exhausto, quod superabit, erit O* zbytek; *huic trade, amissis superant qui navibus V* = na živu zůstavší trosečníky; *superat serpentis imagine saxum O* dosud stojí; **II** přech. **a)** pův. **α)** překročiti, přejíti, přestoupiti: *iugum V*; *mediam vallem L* projíti údolí středem (ale také: údolí uprostřed ležící míti za sebou); *tantum itineris T* uraziti; *insidias circa ipsum iter locatas L* mimo zálohy přejíti; **β)** převyšovati: *quae superaret fontis fastigium Hirt.*; *superat cacumine nubes* (o Parnassu) *O*; *superans genua aqua L* sahající nad kolena; **γ)** o plavbě: kolem plouti: *Pachynum L, promunturium Miseni T, Euboeam N, Isthmon O*; **δ)** proniknouti: *clamor superat castra hostium L* až do tábora; *saltu viam V* přeskočiti; *flumen adversum remis s. V* proti proudu přeplouti; **b)** přenes. **α)** předčiti, vynikati nad někoho, překonati někoho: *virtute alqm C, ingenio N, doctrinā C, ferrum s. duritiā O* býti tvrdší nad železo; **β)** spec. přemoci někoho, zvítěziti nad někým: *maximas nationes, classem, hostes Cs*; *Asiam bello N*; *incautum ferro V*; *Hispania, quae plurimos hostes superatos prostratosque conspexit C* jež spatřila porážku a potření přečetných nepřátel; obr. o věc. abstr. *omnia s. Cs* vše přestáti; *labores, casus V* snésti, *dolores O* přetrpěti; *spem fallere atque s. C* naději sklamati a zmařiti.

super-pendēns, *ntis* převislý: *saxa L.*

super-pōnō, *ere, posuī, positum* položiti něco na něco: *capiti superpositum decus L* ozdoba na hlavě položená (klobouk); *apodyterio superpositum est sphaeristerium Plin* nad (t. j. vedle) a. jest s.; *Hispani caetris superpositis incubantes flumen tranavere L* lehnuvše si na štity přes ně (měchy) položené; spec. o úřadu v čelo postaviti, *superpositus L* představený.

super-scandō, *ere*, — překročiti: *corpora vigilum L.*

super-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* **a)** seděti nad něčím, na něčem; **b)** přenes. zanechati něčeho, upustiti od něčeho, ušetřiti si něco: *proelio Cs* bitvy se zdržeti; *tributo ac dilectu supersessum est L* bylo upuštěno od ...; *supersedissem loqui L* nepotřeboval bych mluviti.

super-stagnō, *āre, āvī*, — z břehů vystoupiti (a tím utvořiti stojatou vodu podél břehů).

super-stes, *stitis* [*sto*] **a)** (starolat.) přítomný svědek: *suis utrisque superstitibus praesentibus C*; **b)** zbylý, pozůstalý na živu, přečkavší něco: *ut sui sibi liberi superstites essent C* aby je přečkaly; *Aeneas patriae superstes H* bez úrazu přečkav zkázu vlasti; s gen. *alterius vestrum s. L*; *nostri superstites sumus T* přečkali jsme sami sebe; absol. *illum aget ... fama s. H* po něm zbylá; *si parcent animae fata superstiti H.*

super-stitiō, *ōnis f.* [srov. *superstes*] **a)** dovolávání se svědků, dosvědčování, dokládání se něčím: *Stygis caput, una s. superis V* závazná přísaha; **b)** pověra, pověrčivost: *superstitionibus obnoxius L* oddaný pověrám; *s. aniles C* babské pověry; *s. exitialis T* zhoubná (o křesťanství); v dob. sm. posvátná bázeň: *superstitione facile est liberari C*; konkr. pověrečné úkony: *magicae s. T.*

superstitiōsē, adv. pověrčivě: *id dicitis non s. et aniliter C* z babské pověrčivosti.

superstitiōsus, *a, um* a) pověrčivý; b) věštecký, prorocký: *hariolationes C.*

super-stō, *āre*, — nahoře státi; na čem: *essedis et carris L*; s akk. *lapsum superstans V, ossa inhumata O.*

super-strātus, *a, um* [*sterno*] navrchu nakupený, navrchu ležící: *corpus obrutum superstratis Gallorum cumulis L.*

super-struō, *ere, xī, ctum* nahoře, nad něčím vystavěti něco: *ligneam compagem T.*

super-sum, *esse, fuī*, — a) zbývati: *circiter milia hominum CXXX Cs, biduum supererat Cs, id temporis L*; *superest dicere O* zbývá říci; *quod superest V* zbytek; *superest, ut Plin* zbývá toliko, aby; b) býti ještě na živu, na živu zůstati, přežíti: *superesse videt de tot milibus unum O*; *patri superesse L* otce přežíti; c) býti v nadbytku, přebývati: *id Masinissae satis esse et fore, quod populo Romano supersit L*; *et supererat multitudo Albanorum L* byl nadbytek, bylo příliš mnoho Albanů.

super-urgeō, *ēre*, — shora vnikati: *fluctus T.*

superus viz *super.*

supervacāneus, *a, um* a) nadpočetný, nadbytečný: *supervacanei operis aucupium C* vedlejší zaměstnání; b) zbytečný, nepotřebný: *litterae, oratio L, supervacaneum est disserere S* bylo by zbytečno mluviti.

super-vacuus, *a, um* zbytečný, nepotřebný; *ex supervacuo L* zbytečně.

super-vādō, *ere*, — překročiti, překonati něco: *ruinas L, omnes asperitates S.*

super-vehor, *vehī, vectus sum* jeti přes něco n. kolem něčeho: *montem Cat, promunturium L.*

super-veniō, *īre, vēnī, ventum* a) jíti přes něco n. za něčím, nad něčím: *unda supervenit undam H* vlna za vlnou se valí; *crura loquentis terra supervenit O* vystoupila nad, položila se na; *lapso supervenit V* na padlého stoupne; b) přijíti k něčemu, zastihnouti: *legati superveniunt animis iam aegris L* přijdou, když již ...; *spiranti adhuc Cu* zastihnouti jej, an ještě dýchá; jíti za někým: *supervenit Aegle V* přidruží se; na pomoc přijíti: *regi Cu*; c) překvapiti, přepadnouti: *grata superveniet ... hora H*; *munientibus supervenit Marcellus L, ei nox supervenit Cu* překvapila jej.

superventus, *ūs, m.* příchod (nenadálý): *quartae decumae legionis T.*

super-volitō, *āre*, — nad něčím létati, s dat. u *T*; s acc. (nebo postpos.) u *V.*

super-volō, *āre* letěti nad něčím, přeletěti něco: *totum orbem O*; *hasta V.*

supīnō, *āre, āvī, ātum* [*supinus*] naznak pokládati, nahoru obraceti: *glebas*; *nasum* (acc. vztah.) *nidore supinor H* nos se mi zvedá do výše.

supīnus, *a, um* [od *sub*, srov. ὕπτιος] a) vzhůru obrácený: *manus supinas tendere V, caelo supinas si tuleris manus H* (o modlícím se člověku); *s. iactus L* směrem vzhůru; b) nazpět zahnutý, obrácený, naznak ležící: *motus corporis C*; *stertit s. H, venter s. H* břicho ležícího naznak; *cursus O* zpětný; c) vzhůru vystupující, povlovně sklonitý, plochý, rovný: *Tibur H, vallis L, collis V*; d) přenes. líný: *animus Cat.*

sup-pār, *paris* téměř stejný, téměř současný: *huic aetati C.*

suppeditātiō, *ōnis, f.* hojnost, nadbytek: *bonorum C.*

sup-peditō, *āre, āvī, ātum* [*pedito* frequ. - intens. k *pedare* (*pes*) opatřiti nohou, podepříti] a) přispěti, pomocen býti: *nunc iam adempta est suppeditandi facultas C*; *Ciceroni suppeditabis C*; b) poskytovati, opatřovati, podávati, dávati, zásobovati: *quia suppeditat nobis, ubi animus reficiatur C* hojně skytá; *pecunias, frumentum, aquam C, de thesauris suis C*; c) býti v hojnosti, v zásobě: *undique mihi suppeditat, quod pro Scauro dicam C*; *quibus rebus nos suppeditamus C* máme nadbytek; stačiti: *quoad tela suppeditarunt L*; *manubiae vix in fundamenta suppeditavere L.*

sup-(b)-petō, *ere, petīvī* a *iī, ītum* a) býti pohotově, po ruce, v hojnosti, v zásobě: *ne pabuli quidem magna copia suppetebat Cs, cum frumentum copiaeque suppeterent L*; b) stačiti, býti s něco: *ut cotidianis sumptibus copiae*

suppetant C, vires ad arma ferenda L; si vita suppetet C bude-li život stačiti (t. j. dosti dlouhý); v seslab. význ. *novis ut usque suppetas laboribus H* abys žil stále pro nové námahy.

sup-(b)-plantō, *āre,* — nastavením nohy podraziti: *supplantare eum, quicum certat, nullo modo debet C.*

supplēmentum, *ī, n.* [*suppleo*] a) doplnění, doplněk: *per causam supplementi equitatusque cogendi Cs* = aby doplnil vojsko; *arma ad s. decernere L;* b) konkr. mužstvo doplňovací, záložní, náhradní záloha: *legiones eodem supplemento explevit L, pars copiarum et supplementi Cs.*

sup-(b)-pleō, *ēre, plēvī, plētum* a) opět naplniti: *inania moenia O* (opět zalidniti); *aerarium exhaustum T;* b) doplniti, na plný počet uvésti, dosaditi (co se nedostává): *legiones CST, naves remigio L* = *remigium V* počet veslařů; *lucernas Pr* dolíti olejem; *damnum T* nahraditi; *supplete ceteros honores C* doplňte, dodejte (v duchu).

sup plex, *plicis* [*plico*] (vl. ‚kolena objímající') pokorně prosící, pokorný, prosebný: *vobis s. manus tendit patria C* k vám s prosbou ruce vztahuje; *regem ... supplicem se contulisse ad alios reges C* utekl se k jiným králům jako prosebník, prosit za pomoc; *Socrates nec iudicibus s. fuit C* nesnížil se k doprošování soudců; *s. sum pro patria O* prosím za vlast; *s. turba O* orodující; o věcech: *supplices preces C* naléhavé, snažné prosby; *supplicia dona V* dary prosebné; *manus supplices C, vitta H, verba C, vox L, querelae Tib, lacrimae Pr;* jako subst. *repudiatio supplicum superbiam coarguit C, supplicibus deorum nocere N* prosebníkům bohů = lidem dovolávajícím se ochrany boží.

supplicātiō, *ōnis, f.* [*supplico*] a) veřejné modlitby za odvrácení n. za zdar něčeho: *eius belli causā supplicatio per urbem habita atque adorati dii, ut bene ac feliciter eveniret, quod bellum populus Romanus iussisset L;* b) slavnost děkovná: *s. dis decreta est C, redditur Cs.*

suppliciter, adv. pokorně, prosebně: *loqui Cs, aram venerari V, petere L.*

supplicium, *ī, n.* [*supplex*] a) ‚pokleknutí', na kolenou prošení, pokorná prosba: *legatos ad consulem cum suppliciis mittere S; regis suppliciis fatigati S;* zvl. prosba k bohům, modlitba, vzývání bohů: *non votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur L, suppliciis deos fatigare L;* slavnost děkovná: *dis supplicia decrevit ST;* b) (odprošování, prosba o smír, odt. meton.) pokuta (za provinění), trest α) vůb. *gravissimum Cs, exercitum supplicio cogere S; varium suppliciorum genus Cu, s. luere V* trestem pykati; *a suppliciis tegere alqm L* od špatného zacházení chrániti; *satis supplicii tulisse Cs* dosti muk; meton. *agnovit dira tegentem supplicia V* hrozné jizvy ran; β) spec. (eufem.) trest smrti, poprava: *ad s. alqm dare N, tradere L, dedere Cs, producere C; s. de alqo sumere CsN* popravu na někom vykonati; *flebat uterque non de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris filius C, s. exempli L* trest smrti na výstrahu.

supplicō, *āre, āvī, ātum* [*supplex*] a) kolena objímati, na kolena padati; snažně prositi: *precari, denique supplicare C; pater pro filio supplicabat C;* koho: alci: *propinqui supplicent vobis C; populo, senatui C;* b) spec. boha vzývati, k bohu se modliti: *Mario dis supplicanti S; supplicatum tota urbe est L* modlitby konány.

supplōsiō, *ōnis, f.* [*supplodo*] dupání: *pedis C* nohou.

sup-(b)-pōnō, *ere, posuī, positum* a) pův. podložiti, vespod položiti: *anatum ova gallinis C, colla oneri O* krk nastaviti břemeni, břímě na krk vziti; *tergo delphina se oneri supposuisse O* vzal prý na hřbet; *tauros suppositos iugo O* zapřažené ve jho; obr. *iactatis saepe carinis supposuere manus O* pomocnou rukou pozvedli = zachránili; *hoc melius quam si Phaeacia tellus ignotum vili supposuisset humo O* do hrobu položila, ve hrob uvrhla; *Latio supponere Samon O* podříditi; *ignes suppositi cineri H* pod popelem doutnající; *supponere tectis ignem O* založiti oheň = zapáliti; *me vivere suppositum stellis O* pod hvězdami; *cultros s. V* přiložiti = *falcem maturis aristis V;* b) přenes. na místo něčí postaviti: *alqm in locum alcis*

C; *Hieras .... pro rege se supponit reum C*; *fides amicorum supponitur C*; zvl. podstrčiti, nastrčiti, podvrci: *testamentum LC, puellam L, cervam O*; podrobiti: *aethera ingenio suo O, arbitrio alcis alqd O, deo O.*

sup-portō, *āre, āvī, ātum* dováženi, dopravovati: *frumentum exercitui Cs.*

suppressiō, *ōnis, f.* [*supprimo*] podloudnictví, zpronevěřování peněz: *ad praedas ac suppressiones reverti C ...*

suppressus, *a, um* [part. perf. od *supprimo*] utajený, tichý, dušený: *suppressa voce dicere C* polohlasně.

sup-primō, *ere, pressī, pressum* a) dolů stlačiti, potopiti: *naves L*; b) zadržeti, zastaviti, zaraziti: *fugam O, iter Cs, hostem Cs*; *classem N* zakotviti; c) potlačiti, udusiti: *iram OL, querelas O, aegritudinem C, fletum Pr*; d) podloudně podržeti, zatajiti: *pecuniam C, senatus consulta L* utajiti; *decreti famam L* ututlati; *suppresso Vespasiani nomine T* nejmenuje Vespasiana.

sup-(b)-pudet, *ēre*, — trochu se styděti: *quod eorum me suppudebat C.*

sup-pūrātus [*pus*] hnisavý, jitřící se (u *Cu* šp. čtení m. *soporatus dolor*).

sup-putō, *āre* vypočitati: *articulis O* na prstech.

suprā, adv. a předl. [vl. isol. abl. fem. od *superus*, u básn. též *superā*] **I** adv. a) místně nahoře, nad tím, svrchu: *s. atque infra Cs, variae circumque supraque volucres volabant V*; *toto vertice s. est V* převyšuje, přečnívá; b) časově dříve (‚nahoře' vzhledem k písmu): *uti s. demonstravimus Cs, ut s. dixi C, ut s. scripsi Plin* výše, svrchu; *s. repetere S* dále sáhnouti; c) o počtu a míře: nad to, přes to, více, výše: *agrum s. trecentis milibus emptum H* více než za ..; *nihil s. deos lacesso H* nic nad to více; *s. quam credibile est S* více než k víře podobno; **II** předl. s acc. a) místně nad něco, nad něčím: *s. eum locum, s. se Cs*; *dux s. caput est S* ‚na krku'; *s. subterque terram pugnatum est L, exire s. terram C*; též o směru vodorovném: za něčím: *ea gens iacet s. Ciliciam N, s. paludes C, s. Suessulam L*; přes něco: *fera s. venabula fertur V*; b) časově před: *paulo s. hanc memoriam Cs*; za: *s. cenam Cu*; c) o míře nad, přes: *s. tres cyathos H*; *s. bonum aut honestum S* více než bylo dobro a slušno; *s. milia viginti L*; *s. vires H* nad síly; *s. morem V* neobyčejně; *s. modum esse V* míru převyšovati; *id facinus est s. Coclites L* překonává; *ratio s. hominem putanda est C* za nadlidský.

suprā-scandō, *ere*, — překročiti: *fines L.*

suprēmus viz *super.*

sūra, *ae, f.* lýtko.

surculus, *ī, m.* mladá ratolest, výhonek; sazenička.

surdaster, *tra, trum* [*surdus*] nahluchlý, polohluchý.

surditās, *ātis, f.* [*surdus*] hluchota.

surdus, *a, um* a) hluchý: *surdis auribus alqd canere L, narrare asello fabellam surdo H*; též o jiných věcech: bezcitný: *saxa H, undae O*; *leges rem surdam esse L*; b) zvuku nevydávající, bezhlasý: *lyra Pr*; *gratia O* zamlčená, neslyšená.

surēna, *ae, m.* u Parthů název nejvyššího úředníka: velkovezír *T.*

surgō, *ere, surrexī, surrēctum* [**surrigo*, srov. *subrigo*] a) zdvihnouti se, zvednouti se, povstati, vztyčiti se, vzpřímiti se: *de sella, e lectulo C, cur ego potissimum surrexerim C* (k řečnění); *surge, nate dea! V* vzhůru!; spec. o vojevůdci na cestu se vydati: *itaque secundā vigiliā surgit Cu*; zvedati se, bouřiti se: *mare O, undae V, ventus a puppi surgens V* od zadu se zdvihající = příznivý; *surgens Ganges V* nadýmající se; *aequora, fretum V*; b) o pouhé výšce: tyčiti se, strměti, vystupovati: *montes O*; *umeri surgunt qua tegmina summa* (sc. *thoracis*) *V* kde vrchní kryt ramen se rozkládá; *fistula surgit disparibus avenis O* zvedá se stále delšími píšťalami; c) vzrůstati, do výše růsti, zvedati se: *Ceres culmo alto H, messis V, novae Carthaginis arx V*; *area cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat Plin* = na dvoře uložila se vysoká vrstva popelu; *surgens in cornua cervus V* v parohy dorůstající = s vyrůstajícími parohy; *Ascanium surgentem respice V* na dorůstajícího A.; *in dies surgens caput altius effert V* co den vzrůstajíc; d) o čase vzejíti: *dies O,*

surgente die V = za časného jitra; *dies primo surgebat Eoo V* den vzcházel prvním dennice zákmitem; *huncine solem tam nigrum surrexe* (= *surrexisse*) *mihi? H* musil pro mne tento den tak nešťastně vzejíti?; e) o pojm. abstr. vyvstati, objeviti se, povstati, vzejíti: *sententia, pugna aspera, irae, discordia V, rumor T*; *non ulla laborum nova mi facies inopinave surgit V* žádná nová nebo nenadálá tvářnost útrap pro mne nevzchází = nepřekvapí mne.

Surī, Suria viz *Syri, Syria.*

surpite aip. viz *surripio.*

surrancidus, surraucus, surrēmigō viz *subrancidus, subraucus, subremigo.*

Surrentum, ī, *n.* město u již. mysu zálivu neapolského, nyn. Sorrento; adj. **Surrentīnus,** *a, um* sorrentský: *palmes O* (réva), *promuntorium T*; obyv. **Surrentīnī,** *ōrum, m.* Sorrentané.

surrēpō viz *subrepo.*

sur-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*rapio*] potají vzíti, odníti, uchvátiti, odcizíti: *vasa ex privato sacro C, a Naevio multa C, filium ex custodia C* tajně odvésti; *me surpite morti H* vyrvete mne; *de mille fabae modiis unum H* odcizíti; *quae me surpuerat mihi H* mně samému odcizila = jiným učinila; *diem s. O* promarniti; *crimina oculis patris O* skrýti, zatajiti.

surrogō viz *subrogo.*

sūrsum, adv. [ze **sub-vorsum*] vzhůru, nahoru, do výše: *commeare C*; nahoře, ve výši, vysoko: *nares recte s. sunt C.*

sūs, *suis, f. m.* [srov. ὗς, svině, Schwein] svině, prase, vepř: *amica luto s. H; s. masculus L* kanec; přísl. *sus Minervam* (*docet*) *C* = hlupák chce poučovati chytrého.

Sūsa, *ōrum, n.* hlavní m. Persie, nyn. Chusistan; adj. **Sūsiānus,** *a, um* susský: *regio Cu*; obyv. **Sūsiānī,** *ōrum, m.* Susané; **Sūsis,** *idis, f.* suský: *pylae Cu.*

suscēnseō viz *succenseo.*

susceptiō, *ōnis, f.* [*suscipio*] převzetí, na se vzetí: *causae, laborum C.*

sus-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*capio*] a) pův. α) ob. ze spodu chopiti, chytiti, podchytiti, zachytiti: *dominam ruentem V*; *ignem foliis V*; *cruorem pateris V* do misek chytati; *aquam V*; β) spec. se země zdvihnouti novorozeně a tím je za vlastní uznati a slíbiti vychovati: *quo die utinam susceptus non essem C* = kéž by mne byli usmrtili; *editi in lucem et suscepti sumus C* = narodili jsme se; odt. pak dítě dostati: *liberos ex libertini filia C*; *si qua mihi de te suscepta fuisset suboles V* kdybych měla od tebe dítě (tebou uznané); γ) k sobě vzíti, přijmouti, ujmouti se někoho: *alqm in civitatem C, sacra peregrina C, prodigia L* za platné přijímati; *salutem rei publicae s. contra alqm C* ujmouti se; zvl. ujmouti se řeči, řeč převzíti, odvětiti: *‚dicam equidem', suscipit Anchises V*; b) přenes. na se vzíti, podstoupiti, podniknouti, převzíti něco, podrobiti se, podvoliti se něčemu: *iter C, legationem Cs, negotium C, bellum Cs*; *consilium C* pojmouti, *malorum patrocinium S* = zločinců se ujmouti; *animum de alqa re C* smýšlení nabýti, představu si utvořiti; *causam C* převzíti; *poenam C* trestu se podrobiti = býti trestán: *pericula C* v nebezpečí se vydávati; *inimicitias N*; *sumptum L*; *ignominiam, parricidia, scelus C* obtížiti se zločincem, trvaliti na sebe; *votum L* slib učiniti, *facinora S* dopustiti se; *pulvinar L* zaříditi; též o gerund.: *gloriam Africani tuendam C* ochranu; *Epaminondam corrumpendum N* podplacení Ep. na se vzíti. Isol. part. perf. **susceptum,** ī, *n.* podnik: *suscepta magna O.*

sus-citō, *āre, āvī, ātum* a) do výše pozdvihovati, zdvihati: *lintea V* vzdouvati; *proscisso aequore terga V* vyorávati líchy na zbrázděném úhoru; *volturium a cano capite Cat* odháněti, zaplašiti; b) spec. α) spícího vzbuditi, vůbec něco vzbuditi, v pohyb uvésti: *Miltiadis tropaeis se a somno suscitari C* = že ho nenechává spáti; *oscinem corvum prece suscitabo H* přikouzlím; β) podněcovati, rozněcovati: *cinerem et sopitos suscitat ignes V* v popelu křísí dřímající oheň; *hesternos ignes O* rozdmýchati; *bellum C* roznítiti, způsobiti; *vim suscitat ira V* budí; *crepitum Pr*; *tacentem Musam H, alqm in arma V* do boje pobádati.

suscrībō viz *subscribo.*

suspectō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *suspicio*] jen přenes. podezírati, v podezření míti: *Agrippinam T*; pass. podezření budíti u někoho: *paelici T.*

1. suspectus, *a, um* [parf. perf. od *suspicio*] podezřelý, podezření budící; komu n. u koho: *alci*; vzhledem k čemu: *de, super, in alqa re*; pozd. též gen.

2. suspectus, *ūs, m.* [*suspicio*] a) pohled vzhůru, vzhled: *ad Olympum V*; *turris vasto suspectu V* ohromné výše; b) vážnost, obdiv, úcta: *intravit mentes s. honorum O.*

suspendium, *ī, n.* [*suspendo*] pověšení, oběšení.

sus-pendō, *ere, pendī, pēnsum* a) pověsiti, zavěsiti, oběsiti: *alqm infelici arbore L, proditores arboribus suspendunt T*; *nidum tignis V* k trámům zavěsiti; *columbam malo ab alto V* na stožár; *tenaces suspendunt ceras V* zavěšují voštiny; *piscem hamo O*; *spicula ex humero V*; *suspensus tabulam* (acc. vztah.) *lacerto H* maje zavěšenu tabulku na rameni; obr. *suspendit pictā voltum mentemque tabellā H* upjal oko i duši na obraz; *naso suspendis adunco ignotos H* ohrnuješ nos nad . .; b) do výše zvedati, vybudovati: *tectum turris Cs, duo tigna suspenderent contignationem Cs*; kypřiti, orati: *tellurem sulco tenui V* zemi mělkými brázdami; podpírati, opírati: *murum furculis L*; *pronos suspensus in artus O* opíraje se sehnutýma nohama = stoje v před nachýlen na špičkách; pod. *suspensos gradus ferre O*; c) přeneš. v nejistotě nechati: *animos O*; zastaviti, udržeti: *fletum O*; odložiti, nedokončiti, nechati na váhách: *rem medio responso L* (dvojsmyslnou odpovědí); napnouti: *alqm exspectatione Cu Plin.*

suspēnsus, *a, um* [vl. part. perf. od *suspendo*] a) vznášející se, zdvižený, visící: *saxis suspensa rupes V*; *per undas currus suspensos rapuisse C*; *suspensis auribus Pr* se vztyčenýma ušima; *aquila suspensis demissa alis L* s křídly (vzhůru) rozpjatýma; *suspenso pede, gradu O* po špičkách; b) na něčem závislý, spočívající, založený: *ex bono casu omnia suspensa sunt C* vše závisí na . .; *aliunde suspensas habere vivendi rationes C*; c) v nejistotě, napětí jsoucí, napjatý, rozpačitý: *socios exspectatione suspensos C*; *suspensum incertumque alqm dimittere Plin*; *Aeneae suspensam mentem V* mysl nejistotou se zmítající; *populus inter spem metumque s. L, animus s C, verba T* nejistá, temná; *rebus suspensis L* za nejistoty politických poměrů; *in suspenso reliqui Plin* nechal jsem nerozhodnuto.

suspicāx, *ācis* [*suspicor*] podezíravý, nedůvěřivý.

suspiciō, *ere, spexī, spectum* [*subs* a *specio*] a) zdola nahoru hleděti, vzhlížeti: *caelum CO, astra C, ramos O*; absol. *nec suspicit nec circumspicit C, suspicit et quaerit O*; *signorum ortus V*; b) k někomu s obdivem pohlížeti, obdivovati se, vážiti si: *eos viros suspiciunt C, eloquentiam C, artes H, pietas suspicienda est N*; c) podezírati, podezřívati, v podezření míti: *suspectus regi et ipse eum suspiciens S.*

suspīciō, *ōnis, f.* [*suspicio*] a) podezření: *quo minore suspicione iter facerent N* aby cesta jejich nebudila velkého podezření; *neque eo magis carebat suspicione N* nicméně zůstal podezřelým; *s. augetur Cs* stupňuje se; *suspicionem dare, movere, inicere alci CsC* podezření vzbuditi u někoho; s gen. subj. i obj.: *s. Lacedaemoniorum N*; *veneni C* z travičství; meton. látka, důvod k podezření: *in crimine ipso nulla s. est C* není důvodu k p.; b) tušení, tucha: *nulla s. deorum C, ne suspicione quidem possum attingere C* ani zdaleka nemohu vytušiti, představiti si.

suspīciōsē, adv. podezíravě: *loqui, dicere C.*

suspīciōsus, *a, um* [*suspicio*] a) podezíravý: *civitas C, conscientia timidum suspiciosumque faciebat C*; b) podezřelý, podezření budící: *id quod adhuc est suspiciosum C, negotium, scelus C.*

suspicor, *ārī, ātus sum* [*suspicio*] a) podezřívati, podezření míti: *fuge suspicari H* přestaň mě podezřívati; alqd de alqo, acc. c. inf., nepř. ot.; b) tušiti, tušení míti, domnívati se, domýšleti se: *neque sensus quisquam suspicari potest C*; *placiturum tibi esse librum meum suspicabar C.*

suspīrātus, *ūs, m.* [*suspiro*] vzdech, povzdech: *aspicere sine suspiratu posse C*; *suspiratibus haustis O* zhluboka povzdychnuvši.

suspīritus, *ūs, m.* zhluboka vzdychání, vzdech.

suspīrium, *iī*, *n.* [*suspiro*] a) hluboké vzdechnutí, vzdech, povzdech: *suspiria repetere Pr* (milostné); *ducere O, alto pectore prodere O* = z hluboka vzdychati; b) spec. bolný povzdech, sten: *sine suspirio C, suspiria trahere O* sténati; meton. *cum uxor suspiria matri patefaceret T* příčinu vzdechů = starosti.

su-spīrō, *āre, āvī, ātum* [*subs-spiro*] a) zhluboka vzdychati, povzdechnouti: *sola suspirat in illa O* vzdychá jen po ní; zvl. bolně vzdychati, sténati: *suspirat ab imis pectoribus O*; *ingemit et tacito suspirat pectore O*; b) přech. vzdychati, toužiti po něčem: *suspirare Chloën H* že Chloe po něm touží, *amores Tib* milostné vzdechy vydávati.

suspītiō viz *suspicio*.

susque dēque, adv. vl. ‚dole nebo nahoře', více nebo méně, výraz lhostejnosti: *nam de Octavio s.* (sc. *habeo, fero*) *C* jest mi lhostejno.

sustentāculum, *ī*, *n.* [*sustento*] podpora, opora: *victoriae T.*

sustentō, *āre, āvī, ātum* [freq. k *sustineo*] a) ze spodu držeti, ve výši držeti, podpírati: *fratrem ruentem sustentat dextrā V*; *navis diu sustentata V* dlouho nad vodou se držící; *arma Cu*; b) přenes. udržovati, podporovati, zachovávati, pomáhati: *ipsa spes inopiam sustentabat Cs*; *res publica meis laboribus sustentata C*; *litteris sustentor et recreor C* mě ‚drží'; *valetudo sustentatur notitiā sui corporis C* udržuje se; *aciem T* v pořádku udržovati (nenechati ustoupiti); c) na živu udržovati, vyživovati, vydržovati, živiti: *aër alit et sustentat animantes C*; *eo frumento sustentata est plebs L*; *ille exercitum Domitii suis tectis sustentavit C*; *mutando sordidas merces sustentabatur T* živil se; d) vydržeti, odolávati, snášeti: *aegre is dies sustentatur Cs* stěží ten den odolají, vydrží; = *aegre sustentatum est Cs*; *impetum legionum T, hostem T, maerorem alcis C, famem Cs*; e) zadržovati, zdržovati: *paulisper a rege sustentati S, rem, aedificationem ad alcis adventum C.*

sustineō, *ēre, tinuī, tentum* [*teneo*] a) vzhůru držeti, udržeti, podpírati, nésti: *cum Milo humeris sustineret bovem vivum C*; *infirmos artus baculo O*; *sustinere se alis O* (o ptácích); *clipeum, hastam O, arma male sustinenti L* jenž pozdviženou zbraní nedobře se kryl; *vestem O* nositi; *furcis spectacula sustinentibus L* sedadla spočívající na podpěrách; *ingentem sustinet umbram V* ohromnou stinnou korunu drží; *lapis albus pocula sustinet H* nese; *aër sustinet volatus avium C* ‚nese' ptáky při letu; *non se a lapsu s. poterant L* nemohli se udržeti, aby nepadali; *pugnabant vix membra sustinentes L* sotva na nohou se držíce; b) v pohybu zadržovati, zdržovati, zastaviti: *equos Cs, perterritum exercitum Cs, flumina lyrā Pr*; *a iugulo dextram V*; *remos C* do výše zvednouti a tím zastaviti; zvl. o pochodě: *signa, agmen L, ordines V* zaraziti, zastaviti; *impetum multitudinis L* nával zadržeti; *impetum fluminis L* zdržeti proud řeky, *sustinuit conscius amnis aquas O* zastavil své vody; reflex. *se sustinere* zdržeti se čeho: abl., ab alqa re, ne; c) přenes. nenechati klesnouti, udržovati, podporovati, chrániti: *rei publicae causam C, dignitatem et decus C*; *imperium Cu*; *animos pugnantium L*; *unum numine debueras sustinuisse O* zachrániti; d) vydržovati, živiti: *hinc patriam parvosque nepotes sustinet V*; *ager non amplius hominum quinque milia potest sustinere C*; *meretriculae munificentiā sustineri L*; e) snésti, vydržeti něco, odolati něčemu: *impetum hostium CsC*; *sustinere Pompeiani non potuerunt Cs* nemohli odolati, udržeti se; *imperium alcis Cs, potentiam C, dolorem pedum Plin*; *vim tribuniciam C* strpěti; *preces alcis C, querentem alqm L* odolati prosbám, nářkům; f) na se vzíti, podstoupiti, podrobiti se: *poenam C, certamen L, gravissimam personam C* převzíti (‚úlohu'); *invidiam, tempestatem C* vydati se; *quod onus te putas sustinere non posse? C*; *nec credere sustinet Annam esse O* netroufá si věřiti; *quae se praeferre Dianae sustinuit O* troufala si, odvážila se; g) protahovati: *rem in noctem L, bellum consilio L.*

sus-tollō, *ere*, — do výše, vzhůru zdvihnouti: *vela sustollunt rudentes Cat*; *ad aethera vultus O.*

susurrō, *āre, āvī, ātum* [*susurrus*] bzučeti: *apes V*, šeptati, šuškati: *cum*

cara nutrice de te O, vaga fama O; quid velit, ore susurrat O.

1. susurrus, ī, *m.* bzukot: *somnum suadebit inire leni susurro V*; šepot: *illo susurro delectari C*; *blandos audire susurros Pr, lenes sub noctem susurri H* milostné šepotání.

2. susurrus, *a, um* šeptavý: *lingua O.*

Suthul, *is, n.* tvrz v Numidii neznámé polohy.

sūtilis, *e* [*suo*] sešitý: *cymba V* ‚slátaný'; prošitý: *balteus V*; (nitmi) uvitý: *coronae O.*

sūtor, *ōris, m.* [*suo,* srov. švec] švec, obuvník.

sūtōrius, *a, um* [*sutor*] ševcovský: *atramentum C*; subst. **sūtōrius,** *ī, m.* (anal. dle *praetorius*) bývalý švec.

sūtrīnus, *a, um* [*sutor*] ševcovský: *taberna T.*

Sūtrium, *ī, n.* město v Etrurii u via Flaminia, nyn. Sutri; adj. **Sūtrīnus,** *a, um* sutrijský: *ager L*; obyv. **Sūtrīnī,** *ōrum, m.* Sutriiané.

sūtūra, *ae, f.* [*suo*] šití; steh: *triplex scutale crebris suturis duratum L* důkladně, do tvrda prošitý.

suus, *a, um* [stlat. *souos*, srov. ἑός ze σεϝός, čes. svůj] **a)** přímo a nepřímo reflex svůj: *uxorem suam interrogavit C; cum iam suo iure populus Rom. suam auctoritatem possit defendere C* svým (plným) právem; *ulli si suus esse potest O* ač-li komu může býti svým ten, jenž . .; *suppliciumque suum est O* sama sobě jest mukou; *ne videretur fateri sua delicta O*; *corpora obruta mole sua O* svou vlastní tíží; *cum suam vicem functus officio sit L* se své strany, co na něm jest; *sua ipsam peremptam mercede L* vyžádanou sobě odměnou; *pueros misit, qui uxori suae nuntiarent C* jeho; *incidit in eandem invidiam, in quam pater suus N* otec jeho; zvl. spoj. s *quisque*: *munere quamque (apem) suo urget amor habendi V* každou dle úkolu jí přiděleného pobádá touha po majetku; *suam quisque culpam actores ad negotia transferunt S* každý svou vinu; s příkl. *-pte* a *-met*: *suapte manu interfici C* vlastní rukou; *feroces et suopte ingenio procedunt L*; *suamet scelera occultare S*; jako subst. **suī,** *ōrum, m.* příslušníci, druzi, přátelé: *nos in bella suos ultor habebit O* jako druhy, pomocníky; *deflent fata suorum O* krajanů; *Catilina deseruit suos C* své lidi; **sua,** *ōrum, n.* své vlastnictví, majetek: *omnia sua secum portare C, civibus sua restituit N* jejich majetek; sing. **suum,** *ī, n.* svůj majetek: *quid quisque habeat sui C*; *suum illud C* zásada; fem. u *refert* a *interest* (v. t.); **b)** vlastní, osobní, zvláštní: *viscum, quod non sua seminat arbos V* = *aliena*; *nec his nec illis periculum suum obversatur animo L* vlastní; *rura bobus exercet suis H* svými vlastními; *non sua tecta defendere C* vlastní krovy; *suum dabat ira ruborem O* zvláštní, význačný; *sui iuris esse C* býti vlastním pánem; *vix sua erat O* nebyla sebe mocna; *semper esse suus C* = dovésti se ovládati; **c)** obyčejný, přirozený: *ponere suum rigorem O*; *pennas ambo non habuere suas O*; *nondum pinus caesa suis montibus descenderat O* s rodných hor; patřící, náležitý, určený, vyměřený: *pater suo signat honore* (sc. *eum*) *V* poctou (jemu) náležitou; *immortalitatis, ad quam eum sua fata ducebant, auctor L* osud určený; *sedibus hunc refer ante suis V* na místo slušné; *suo anno consulem fieri C* v roce zákonem vyměřeném = zákonitém; *struerem suis altaria donis V* = *iustis* náležitými; **d)** přiměřený, vhodný, příznivý: *habent ventos vela suos O, orba suis essent nunc lintea ventis O* příhodný vítr, *ferunt sua flamina classem V*; *communire suos locos S* vhodná místa; *suo loco* na příhodném místě; *adde preces et sua verba focis O* přiměřená, náležitá; *redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti O* aby nepřítel neměl vhodného náběhu; *suo tempore redire C* v příhodný čas; nakloněný, přátelský: *populus C, vota suos habuere deos O*; **e)** milý, drahý: *coniunx, Caesar, Pergama, Timolus O.*

Sybaris, *is, f.* [Σύβαρις] řeka a město v Lukanii, pozd. Thurii; **Sybarītis,** *idos, f.* [srov. *Aeneis*] oplzlá báseň z doby Ovidiovy.

Sychaeus, *ī, m.* [foin. Sicharbal] choť Didonin bratrem jejím Pygmalionem zavražděný.

Syēnē, *ēs, f.* [Συήνη] nejjižnější m. egyptské, nyn. Assuan; **Syēnītēs**, *ae, m.* Syenifan: *Phorbas O.*

Sylēum, *ī, n.* město v Pamfylii.

Sylla, řec. tvar m. *Sulla.*

syllaba, *ae, f.* [συλλαβή] slabika: *auceps syllabarum H* slovíčkář.

syllabātim, adv. po slabikách: *dictare, dicere C.*

syllogismus, *ī, m.* [συλλογισμός] závěr, úsudek logický.

Symaethus, *ī, m.* [Σύμαιθος] řeka ve vých. Sicilii, nyn. Giarella; adj. **Symaethius**, *a, um* symaethský: *flumina V, heros O = Acis*; **Symaethis**, *idis, f.*: *nympha O*; **Symaethēus**, *a, um*: *aquae O* = přítoky Symaetha.

sympathīa, *ae, f.* [συμπάθεια] sympatie, náklonnost.

symphōnia, *ae, f.* [συμφωνία] koncert, harmonická hudba; adj. **symphōniacus**, *a, um* [συμφωνιακός] hudební, kapelní: *pueri, servi C*; subst. *symphoniaci Romam missi sunt C* hudební kapela.

Symplēgadēs, *um, f.* [Συμπληγάδες] dva skalnaté ostrůvky u Byzantia, jež dle pověsti dříve se srážely (*συμπλήσσω*), ale po proplutí lodi Argo pevně stojí.

syn-edros, *ī, m.* [σύνεδρος] člen rady makedonské.

Synephēbī, *ōrum, m.* [Συνέφηβοι] ‚spolujinoši', mladí přátelé (název veselohry Caeciliovy).

syngrapha, *ae, f.* [συγγραφή] dlužní úpis, směnka.

Synnada, *ōrum, n.* město ve Frygii proslulé lomy mramorovými; adj. **Synnadēnsis**, *e* synnadský: *forum C.*

Syphax, *ācis, m.* král numidský za 2. války punské.

Syrācūsae, *ārum, f.* hlavní město sicilské, nyn. Siragossa, rodiště Theokritovo a Archimedovo; adj. **Syrācūsius**, *a, um* syrakuský: *mensae C*; z metr. příčin **Syrācosius**, *a, um*: *urbs O*; **Syrācūsānus**, *a, um*: *conventus, lautumiae, mensae C*; obyv. **Syrācūsānī**, *orum, m.* Syrakusané.

Syrī, *ōrum, m.* [Σύροι], zř. **Syrus**, *ī, m.* Syrové, obyv. Syrie; jako adj. syrský: *vina, merx H*; **Syrius**, *a, um*: *ros Tib* nard = *munus Pr*; *pira V*; země **Syria**, *ae, f.* Syrie ve význ. širším i užším a též = Assyrie (*Syriae regem Babylone regnantem Cu; Sardanapali, opulentissimi Syriae regis C*); odt. adj. **Syriacus**, *a, um* syrský: *praetor, publicani C.*

Sȳrinx, *gis, f.* [Σύριγξ] nymfa ve třtinu proměněná; třtina, píšťala třtinová složená ze sedmi píšťal různé délky.

Syros, *ī, f.* ostrov kykladský Σύρος, nyn. Sira, rodiště Ferekydovo; adj. **Syrius**, *a, um* ze Syru, syrský.

Syrtis, *is, f.* [σύρτις písčina] písčité mělčiny na sev. pobřeží africkém, *S. maior* u Kyrenaiky, *S. minor* u Byzageny, záp. od Tripolisu; meton. i krajiny podél Syrt; jako appellat. písčitá mělčina vůbec: *vastas aperit syrtis V.*

T

T. jako zkratka značí praenomen *Titus.*

tabella, *ae, f.* [demin. od *tabula*] prkénko, destička, tabulka; **1)** básn. *quantum fati parva t. tulit O* ‚kousek dřeva'; **2)** spec. **a)** pomalované prkénko, obrázek, obraz α) *picta t. H*; β) spec. votivní obrázek, deska (na památku vyváznutí z nebezpečenství, srov. *tabula*): *memores* (pamětní) *tabellae O*; *picta t. Tib*; **b)** tabulka, destička psací, ku psaní n. s nápisem; – zejm. α) hlasovací destička (tabulka): *tabellas dirimere C*; *iudicia populi magis patronum desiderabant tabella data C* t. j. po zavedení tajného hlasování; – (pl. *tabellae*) β) dopis, psaní; γ) spis, listina; zápis, protokol: *tabellas obsignare* (v. t.) *C.*

tabellārius, *a, um* [*tabella*] **1)** týkající se hlasování (destičkami), hlasovací, o hlasování: *lex* (*Cassia*) *tabella-*

ria C viz *Cassius* 3); 2) subst. masc. listonoš, posel.

tābeō, *ēre, uī*, — [*tabes, tabum*; z koř. **tā(u̯)-*, srov. ‚táti', *τήκω*] 1) mokvati: *sale tabentes artus V*; *tabentes genae V* vlhké, uslzené; 2) meton. mizeti, chřadnouti: *corpora tabent O.*

taberna, *ae, f.* [m. **traberna* od *trabs*] kůlna, bouda; zejm. a) chatrč, barák, chyše: *pauperum tabernas H*; b) dílna; krám, sklad, skladiště: *t. libraria C*; *tabernae novae L* (na sev. straně fora), *veteres L* (na jižní str. fora); básn. *Dur·achium, Adriae t. Cat* tržiště; c) krčma, hospoda, hostinec; d) v cirku *totas tabernas compararunt C* podloubí (pavlače) pro diváky; — jako vlastní jm. *Tres Tabernae C* místo na Appiově silnici jihových. od Aricie.

tabernāculum, *ī, n.* [*taberna*] bouda; zejm. a) barák, stan (zvl. vyšších důstojníků); b) význ. sakrál. stanoviště, (pozorovací) stánek při auspiciích (srov. *templum*): *t. capere C* zvoliti.

tabernārius, *iī, m.* [*taberna*] kramář, kupčík.

tābēs, *is, f.* [viz k *tabeo*] vl. tání; 1) konkr. nečistá rozpuštěnina, kal: *t. liquescentis nivis L*; hnis, talov, zkažená krev; jed; nečistota, špína: *cultus ex* (po) *inluvie tabeque L*; 2) praegn. a) hnití, rozklad, tlení: *cadavera t. absumebat L*; b) chřadnutí, úbytě, hubnutí, moření (akt. i pass.): (*Iuliam Tiberius*) *inopia ac tabe longa peremit T*; *quos amor crudeli tabe peredit V* krutě umořila; *oculorum t. T* nemoc; *aegritudo habet* (působí) *tabem C*; obr. *velut lentae tabis senio victa pertinacia L* rozvedeně dlouhou chorobou a sešlostí umořená; c) meton. (morová) nákaza, mor: obr. *vis avaritiae, veluti t. S*; *infecit ea t. legionum mentes T*; *fori t. T* sudičská nákaza (‚horečka').

tābēscō, *ere, buī*, — [inchoat. od *tabeo*] 1) táti, rozpouštěti se, taviti se: *tabuerant cerae O*; básn. mokvati, vlhnouti, zalévati se něčím: *neque assiduo t. lumina fletu cessarent Cat*; 2) praegn. a) hniti, tlíti: *quaecumque corpora tabuerint O*; b) chřadnouti, sžírati se, mořiti se, trápiti se, hynouti (nemocí i metaf. závistí, láskou, hořem a p.): *desiderio t. C*; *nolite pati regnum per scelus* (zločinem) *t. S.*

tābidus, *a, um* [*tabes*] 1) tající, roztálý, jihnoucí: *tabida nix L*; — obr. *mens tabida facta O* ‚zjihlá' = umořená; 2) básn. příčinně mořící, umořující, mořivý: *venenum lentum et tabidum T*; *tabida lues V* morová nákaza; sžírající, sžíravý, hubící, zhoubný.

tābificus, *a, um* [*tabes* a *facio*] vl. rozpouštějící; metaf. umořující, úmorný, sžírající: *tabificae mentis perturbationes C.*

tabula, *ae, f.* prkno, deska (dřevěná, přenes. vůb.), tabule; 1) a) *flamma corripuit tabulas V*; o troskách lodi (prkna, trámy a p.): *lacerae tabulae O*; *arma virūm tabulaeque V*; b) meton. α) stůl penězoměnců; β) stůl dražební: *adest ad tabulam C*; meton. dražba; 2) pomalované prkno = obraz a) *tabula* (*picta*) obraz; přísl. *manum de tabula C* t. j. již dosti (o tom); b) spec. votivní obraz, jaké zavěšovali zejm. zachránění trosečníci v chrámech i jinde, s vyobrazením ztroskotání lodi: *t. votiva*; *nonne animadvertis ex tot tabulis pictis, quam multi vim tempestatis effugerint C*; 3) deska psací, ku psaní n. s nápisem (potažená voskem, kamenná n. kovová): hendiad. *ex illis tabulis cerave recitata L* z voskových desk; *laevo suspensi tabulam lacerto H* ‚tabulku'; *leges XII tabularum* = meton. *XII tabulae* (zákony sepsané od decemvirů) = básn. (*tabulae*) *quas bis quinque viri sanxerunt H*; básn. *solventu· risu tabulae H* (desky se zákony; dle jiného výkl. prkna tribunálu, na němž byla subsellia soudců); 4) meton. co jest napsáno (vl. na desce, přenes. vůb.) zápis, spis, listina (ob. pl.): *tabulae publicae* úřední listiny (spec. censorské seznamy občanův, obecní účty, protokoly a p.); — spec. a) dopis; b) závět, poslední vůle: *supremae tabulae T*; *tabulae testamenti CsT* závětní spis; smlouva: *tabulae nuptiales T*; c) seznam, výkaz: *t. praerogativae C* seznam hlasů; *iis tabulis professus* (*est*), *quae ... C* podle (svědectví) těch seznamů ...; *nomen Sex. Roscii de tabulis exempturum C* ze seznamu proskribovaných; d) zápis, protokol: *alqd in tabulas publicas referre C*; *senatus consultum inclusum in tabulis C* (u mís

‚jen na papíře'); c) pl. účty, účetní kniha: *cura tabularum publicarum T* státní účtárna; dlužní knihy (seznamy, výkazy, úpisy): *tabulas novas (exspectas) C* (v nichž by staré dluhy nebyly zapsány).

tabulārium, *iī, n.* [subst. isol., vl. adj. sc. *aedificium*; *tabula*] listovna, archiv: *nec populi tabularia vidit V* t. j. nestaral se o nájemné smlouvy (jež byly ukládány ve státním archivu s jinými důležitými listinami) se státem = netoužil zbohatnouti z obecních nájmů; přenes. *rerum tabularia O* = ‚kniha' osudu.

tabulātiō, *ōnis, f.* [*tabula*] vl. kladení prken; konkr. patro, podlaha *Cs.*

tabulātus, *a, um* [*tabula*] opatřený prkny; subst. **tabulātum,** *ī, n.* lešení, patro, poschodí: *turris tabulatorum quattuor Cs*; – přenes. o révě *summas sequi tabulata per ulmos V* stupňovitě = výše a výše se pnouti.

tābum, *ī, n.* [viz k *tabeo*] 1) nečistá tekutina, zejm. zkažená krev, talov, hnis: *palla, tabo munus imbutum H* jedovatou krví (Nessovou), jedem; 2) meton. (morová) nákaza, nakaženina, mor: *infecit pabula tabo V.*

Taburnus, *ī, m.* pohoří na hranici Samnia a Kampanie, tvořící již. stranu kaudijských soutěsek.

taceō, *ēre, uī, itum* mlčeti, nemluviti a) abs.; – metaf. o tichu: *tacet omnis ager V*; *tacet nox Cat*; *tacentes loci T*; význ. zaniknouti, potuchnouti, přestati; b) *t. alqd* (klass. jen acc. neutr. pronom.; též acc. c. inf. a nepř. ot.) n. *de re* o něčem, smlčeti něco, pomlčeti o něčem, praegn. zamlčeti něco: *dicenda tacenda locutus H* ‚o všem možném i nemožném'; básn. litot. *non taceri* býti slaven, oslavován, rozhlašován: *attonito* (v. t.) *non taceare sono O.* Part. **tacitus** význ. adj. v. t.

Tacfarīnas, *ae, m.* Numid ve vojště římském, jenž později zběhl od Římanů, zosnoval několikeré povstání proti nim, až byl r. 24 po Kr. přemožen a v boji padl *T.*

Tacita, *ae, f.* [*tacitus*] (sc. *dea*) ‚Mlčící' bohyně (= *Muta*); stotožněna jako bohyně r. svědění s matkou Larů Larou n. Larundou (z *Lara*) *O.*

tacitē, adv. [*tacitus*] mlčky; – metaf. potichu, tiše; nepozorovaně: *anni t. labentis O.*

taciturnitās, *ātis, f.* [*taciturnus*] 1) mlčelivost, zamlklost, nemluvnost, málomluvnost; 2) mlčení.

taciturnus, *a, um* [*taceo*] 1) mlčelivý, zamlklý, nemluvný, málomluvný; mlčící, tichý (často metaf. o věcech): *t. amnis H*; o knize *tineas pascas t. H* mlčky (t. j. nečtená); *taciturna obstinatio N* my obráceně zatvrzelé mlčení.

tacitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *taceo*] 1) pass. smlčený, zamlčený, o čem se nemluví; praed. mlčky, beze zmínky a) *tacitum ferre* (v. t. III 2)) *alqd L*; *quis te tacitum relinquat V* = kdo by o tobě pomlčel; b) metaf. tichý; tajný, skrytý, nepozorovaný α) *tacito agmine profectus L* potichu dav se na pochod; *tacitum vulnus V, furtum O*; – subst. *tacita suspicionum T* skryté podezření; β) mlčky ujednaný (přijatý, zachovávaný): *tacitae indutiae L* s tichým souhlasem (zachovávané); 2) akt. mlčící, zamlklý, ‚němý', praed. mlče, mlčky a) *tacitae Amyclae V* (v nichž po několikerém zbytečném poplachu bylo zakázáno mluviti o nepříteli, což se stalo městu osudným); *tacita virgo H*; litot. *pro reis non t. H* nemlčící, jde-li o prospěch obžalovaných; b) meton. pohřížený v mlčení = zamyšlený, praed. v myšlenkách: *legentem aut tacitum H*; *taciti ventura videbant V*; c) metaf. význ. tichý, němý: *totum pererrat luminibus tacitis V* mlčícíma = mlčky; *tacita provincia C, nox O, maestitia L*; *tacitae ambages* (v. t.) *L*; prolept. *sustinuit tacitas amnis aquas O* že ztichly; – subst. *surgens per tacitum Ganges V* tichým tokem, tiše; – význ. nehlučný, nepozorovaný: *tacito pede, passu O.*

Tacitus, *ī, m.* cognomen v rodě Korneliův; zejm. *P. Cornelius Tacitus,* slavný dějepisec římský (* asi r. 55 po Kr. v Interamně v Umbrii, žil do počátku vlády Hadrianovy).

tāctiō, *ōnis, f.* [*tango*] dotek; pl. hmat *C.*

tāctus, *ūs, m.* [*tango*] 1) dotýkání, doknutí, dotek: *abstinuit tactu pater V* nedotkl se; *tactu viriles virgineo removete manus O* nedotýkejte se rukama .... dívky; (*tactū* u adj. jest 2. sup. od *tango*: *mala tactu vipera V* na dotek, při doteku, k doteku a p.); 2) meton. a) účinek (něčího doteku): *solis, lunae t.*

C; **b)** hmat: (*testimonio*) *tactūs et oculorum C.* Bývá zaměňováno s *tractus* v. t.

Tadius, jméno řím. rodu; zejm. **1)** *Q. Tadius,* přítel a spolčenec Verrův *C*; **2)** *P. Tadius,* důvěrník a legát Verrův na Sicilii *C.*

taeda, *ae, f.* **1)** louč, smolnice, dračka: collect. *picem sulphure et taeda mixtam S* se (zapálenými) loučemi; — meton. borové (sosnové) dříví, borovice, sosna: básn. *per urbis Afer ceu flamma per taedas equitavit* (zeugm.) *H* jako plamen v borovém lese (řádí); **2)** meton. pochodeň **a)** *Furiarum taedis C*; **b)** spec. svatební pochodeň (jakých bylo užíváno, když byla vedena nevěsta v průvodu do domu ženichova) **α)** *exspectet puros pinea t. dies O*; **β)** meton. svatba, sňatek: *nec coniugis umquam praetendi* (v. t.) *taedas V*; *Romani ducis coniunx taedae non bene fisa O* na sňatek s vůdcem; — básn. milenka, láska *Pr.*

taedet, *ēre, taeduit* (= *taesum est* n. ob. *pertaesum est*), slov. neosobné *t. me* (acc.) *alcis rei* (n. inf.) oškliví se, hnusí se, protiví se, nelíbí se mi něco, mrzí mě (omrzelo mě) něco, mám dost něčeho, nechce se mi; jsem nespokojen něčím; mám n. cítím ošklivost, odpor, nechuť k n. proti.

taedifer, *fera, ferum* [*taeda* a *fero*] nesoucí pochodeň: *taedifera dea O* (= Demeter, jež hledala s hořící pochodní v ruce po světě Persefony, unesené do podsvětí).

taedium, *iī, n.* [*taedet*] (básn. často pl. význ. sg.) ošklivost, hnus, odpor, nechuť, nelibost (*alcis rei* k něčemu, proti něčemu, před něčím), omrzelost něčeho, z něčeho, nad něčím: *taedia fieri de carmine vobis reor O* že báseň vám působí nechuť; *nuper sollicitum quae mihi t.* (sc. *eras*) *H* působilas mi trapnou nechuť; *t. alcis rei me capit* = *t. capio* hnusí se, protiví se mi něco, mrzí (n. omrzelo) mě něco; *taedio rerum adversarum S* z omrzelosti nad svými neúspěchy; *me taedia lucis habent O* omrzelost života mě jímá, zmocnila se mne; abs. *fato aut taedio* (sc. *vitae*) *occidit T.*

Taenarum, *ī, n.* n. **Taenarus,** *ī, m.* [*Ταίναρον* n. *Ταίναρος*] nejjižnější mys peloponneský a osada na poloostrově Taygetském (nyní mys Matapan) se slavným chrámem Poseidonovým; dle báji byl tam jeden ze vchodů do podsvětí, odt. básn. personif. jako božstvo podsvětní: *invisi Taenari sedes H*; patronym. **Taenaridēs,** *ae, m.* Tainařan = Lakon (t. j. Hyakinthos) *O*; — adj. **Taenarius,** *a, um* (fem. též **Taenaris,** *idis*) [*Ταινάριος*] tainarský; básn. význ. **a)** lakonský, spartský (zejm. = Helenin a Poseidonovi); **b)** podzemský, podsvětní: *Taenaria vallis O* t. j. podsvětí.

taenia, *ae* (abl. pl. *taeniīs V*) *f.* [*ταινία*] stuha, stužka.

taeter, *tra, trum* [*taedet*] ošklivý, hnusný, odporný, ohavný, ohyzdný, šeredný; hrozný (vl. i metaf. sm. mrav.).

taetrē, adv. [*taeter*] ošklivě, hnusně, ohavně, šeredně.

tagāx, *ācis* [*tago* = *tango*] (arch.) nenechavý, zlodějský, ‚dlouhoprsťák'.

Tagēs, *ētis* n. **Tagēs,** *ae, m.* v etruské báji Jovův vnuk, jenž povstal ze země v podobě chlapce a vyložil Etruskům umění věštiti z vnitřností žertev.

tagō starolat. = *tango.*

Tagus, *ī, m.* **1)** řeka na Pyrenejském poloostrově, nyn. Tajo (Tejo); **2)** vlastní jm. mužské *V.*

tālāris, *e* [*talus*] kotníkový, na kůtkách, po kotníky (sahající): *t. tunica C*; — subst. **tālāria,** *ium, n.* obvaz, obinadlo na kůtkách, ‚okřídlené střevíce' (jaké přikládají básnici zejm. Hermovi, Perseovi a Atheně): *aura refert ablata t. plantis O* (o Atalantě); obr. *t. videamus C* vl. opatřme si ... t. j. pomýšlejme na útěk.

tālārius, *a, um* [*talus*] **1)** kotníkový, po kotníky (sahající): meton. *ludus t.* druh divadelních představení, nazvaný podle roucha herců, splývajícího až po kotníky; **2)** ob. týkající se kostek, kostkový: *ludus t. C* hra v kostky.

Talassiō, *ōnis, m.* n. **Talassius (Talāsius),** *iī, m.* svatební pozdrav, provolávaný novomanželům, jehož původ samým Římanům nebyl jasný; dle Livia vl. jméno senatora, jemuž nesli jednu z uloupených Sabinek.

tālea, *ae, f.* [srov. *τᾶλις, τηλεθάω, θάλλω*] vl. proutek, odnož, sazenice; — přenes. **a)** kolík: *taleae pedem longae Cs*; **b)** kovový prut, roubík: *utuntur taleis ferreis pro nummo Cs.*

talentum, *ī* (gen. pl. ob. *talentum*), *n.* [*τάλαντον* vl. váha] talent, řecká jednotka váhy = (podle různých států) 20 až 40 kg (attický t. = 26 kg); odt. početní jednotka měny t. j. hodnota množství stříbra,

vážícího 1 talent (v nominální ceně skoro 5000 šv. fr., ale skutečná kupní cena byla několikrát větší).

tālis, *e* [z pronom. km. **to*—, srov. čes. ‚tolik'] takový (v rozlič. význ. jako v češt., correlat. *qualis*): *t. . . . atque* (*ac*) . . . jako; *t. . . . ut* (*qui*) s větou výsl. . . . že; takovýto.

talpa, *ae, f.* (*m. V*) krtek.

tālus, *ī, m.* [z **taxlos*] 1) kotník, kůtko, hlezno: *usque ad talos demissam purpuram C*; *talos a vertice ad imos H* od hlavy k patě; obr. *cadat an recto stet fabula talo H* či pevně stojí = obstojí, udrží se na jevišti; 2) (hrací) kůtek, kostka (*ἀστράγαλος*, pův. skutečná zanártní kůstka dobytka, pozd. kostka stejného tvaru i ze slonoviny n. ze zlata; 4 rovné stěny byly označeny body v počtu 1, 3, 4, 6, dvě oblé byly bez označení, srov. *tessera*; vrhalo se obyč. 4 kůtky a nejlepší hod byl, při kterém se ukázala všechna 4 čísla).

tam, adv. [od pronom. km. **to*-] tak, tak velice, tou měrou (vytýká stupeň vlastnosti n. děje, kdežto *ita* způsob; correlat. *quam*) obyč. u adj. a adv., zř. u sloves a subst.; často následuje věta výsl. s *ut* (*qui, quin*): *t. . . . quam* (právě) tak (= tak velice, tak jistě) . . . jako; *non t. . . . quam* ne tak . . . jako (spíše): (*Demosthenes*) *non t. dicax fuit quam facetus C*; — arch. a básn. *t. magis . . . quam magis V* tím více . . . čím více; — se superl. *quam quisque pessume fecit, t. maxume tutus est S* čím špatněji jednal, tím jest bezpečnější.

Tamasus, *ī, f.* [*Τάμασος*] město na Kypru v krajině bohaté mědí (u Homera *Τεμέσση*); odt. adj. **Tamasēnus,** *a, um* tamaský *O*.

tam-diū, adv. tak dlouho, po tak dlouhý čas (correlat. *quamdiu*).

tamen, spojka odporov. 1) přece, ale přece, přece však, přes to, nicméně, však (obyč. po větě připoušt. smyslu, jež jest někdy vyjádřena zkráceně participiem, adjektivem n. předl. pádem anebo není vyjádřena a vyplývá ze souvislosti): *capitis absolvitur, multatur t. pecuniā N*; *in variis voluntatibus* (přes různost smýšlení) *regnari t. omnes volebant L*; *ut in adverso loco victor t. fuisset S*; *neque t.* a přece ne, přece však ne, ale ne; *ita t. ut . . .* ale (přece) tak, že . . .: *equites hostium cum equitatu nostro conflixerunt, ita t. ut . . . Cs*; *si t.* buď jestliže přece nebo ale jen jestliže; 2) druhdy nabývá *t.* ze souvislosti omezovacího význ. aspoň, zejm. ve spojení *si* (*non*) . . . (*at*) *t.*: *si ipse* (*muneribus*) *facile careret, liberis t. prospiceret N*; *si parvulus aulā luderet Aeneas, qui te t. ore referret, non deserta viderer V*.

tamen-etsī, spojka připouštěcí, ačkoli (= *tametsi*) básn. u *C*.

Tamesis, *is* (acc. *im*) *Cs* n. **Tamesa,** *ae, m. T* řeka v Britannii, nyn. Temže.

tam-etsī, spojka připouštěcí [srov. *tamenetsi*] ačkoli, ač, jakkoli, třeba i (obyč. s ind.; v závětí bývá correlat. *tamen*): — abs. na začátku věty hlavní s význ. opravovacím a omezovacím ačkoli, než, avšak, a přece: *t. quae est ista laudatio C*; *t. iam dudum ego erro C*.

Tamphilus, cognomen v rodě Baebiův; adj. **Tamphiliānus,** *a, um* Tamfilův *N*.

tam-quam n. **tan-quam,** adv. a spojka přirovnávací 1) u jednotl. výrazů tak jako, jako: *naturam optimam ducem t. deum sequimur C*; jakoby: *ipsos induxi loquentes, ut t. a praesentibus coram haberi sermo videatur C*; 2) ve větách konj. = klass. *t. si* . . . jako kdyby, jako by: *t. non idem ubique di immortales sint L*; věta přirovn. bývá zkrácena part.: *restitere Romani t. caelesti voce iussi L* jako by jim bylo rozkázáno.

Tanager, *grī, m.* řeka v Lukanii, vlévající se do Silaru *V*.

Tānagra, *ae, f.* [*Τάναγρα*] město v jihových. Boiotii nad Asopem; adj. **Tānagraeus,** *a, um* [*Ταναγραῖος*] tanagerský, z Tanagry.

Tanais, *is* n. *idis* (acc. *im* n. *in*, abl. *ī*), *m.* [*Τάναϊς*] I) jméno několika řek 1) = Don (u básníků spojovaný s představou nejzazšího, nehostinného severu a barbarských Getů, Skythů i báječných Hyperboreů); 2) = *Iaxartes*, nyn. Sir-Darja *Cu*; 3) řeka ve vých. Numidii *S*; II vlastní jm. mužské; zejm. vykleštěnec, prý propuštěnec Maecenatův *H*.

Tanaquīl, *īlis, f.* choť Tarquinia Priska.

Tanaum, *ī, n.* záliv v Britannii (dle někt. nyn. Firth of Tay, u něhož město Dundee) *T*.

tandem, adv. [z *tam-dem*] **1)** konečně (jednou), konečně přece, přece tedy (o ději dlouho očekávaném a žádoucím): *ut t. aliquando timere desinam C*; *venisti t. V* ‚tedy'; **2)** v otázkách konečně, přece, jenom, jen, pak (naznačuje podiv, nevoli a p.): *quo usque t. C* jak dlouho jen ještě; *quo sub caelo t. iactemur V* (to) jen.

Tanētum n. **Tannētum,** *ī, n.* osada v Gallii předpadské mezi Parmou a Mutinou *L.*

Tanfāna, *ae, f.* bohyně germánská, jejíž posvátný háj byl v území Marsův (staroněm. Zanfana).

tangō, *ere, tetigī, tāctum* [starolatinsky i *tago*; srov. *τεταγών*] dotýkati se (*alqd* něčeho); **1) a)** vl. hmatati něco, sahati na něco, zavaditi o něco: *eas (res) cernimus, audimus . . . tangimus C*; sup. *tactu* u adj. při doteku, na dotek, hmatu: *palpebrae molissimae tactu C* (viz i subst. *tactus*); — obr. *minaces turpe solum tetigere mento H* t. j. hanebně se pokořili; *melius non t.* (sc. *me*) *H* (význ. nedráždíti mne); **b)** zasáhnouti **α)** význ. bíti, udeřiti do něčeho: *de caelo tactus* zasažený bleskem; **β)** *t. alqd rē* obestříti, obklopiti, spec. pokropiti, podkouřiti a p. něčím: *medicamine tactae comae O*; *tacta fumanti sulfure ovis O*; **c)** praegn. dotýkati se něčeho a bráti si z toho: *de praediis nec attigit nec tacturus est quisquam C*; okoušeti: *Satyri tetigere saporem O*; *superorum t. mensas* jísti u stolu bohů; **d)** stýkati se: *adeo, quod tangit, idem est O*; — odt. přenes. sahati až k něčemu, sousediti, hraničiti s něčím: (*fundi*) *Tiberim tangunt C*; *ut villa Tusculi tangat moenia H*; **2)** metaf. **a)** dotknouti se něčeho **α)** při pohybu = dojíti, dostoupiti, dospěti, dostati se k něčemu, vstoupiti, vkročiti, vystoupiti na něco, o lodích přistati: *ut celeri passu Cremeram tetigere O*; **β)** o činnosti dáti se do něčeho, začíti něco, zabývati se něčím: *aversis utinam tetigisset carmina Musis O*; trpně zažíti, pocítiti: *talis t. curas V*; **γ)** řečí dotknouti se, připomenouti, zmíniti se: *leviter unum quidque tangam C*; **b)** dotknouti se někoho, ůjmouti, jímati, polnouti; působiti v někoho; zachvátiti, zasáhnouti něčím: *religione tactus L* byv jat posvátnou bázní; *tetigerat animum memoria nepotum L* ‚prošlehla' myslí, vynořila se, vyvstala v mysli; *cor tetigisse* (perf. o dokonavosti) *querella H*; **c)** praegn. napáliti, ošidit: *senem esse tactum triginta* (o třicet) *minis* básn. u *C.*

Tannētum viz *Tanetum.*

Tantalus n. **Tantalos,** *ī, m.* [*Τάνταλος*] syn Diův, král fryžský, otec Pelopův a Niobin; za to, že prozrazoval tajemství bohů, jež byl zaslechl jako host na Olympu, a zvláště že předložil bohům k jídlu svého syna Pelopa, zkoušeje jejich vševědoucnost, byl potrestán v podsvětí věčným hladem a žízní; patronym. **Tantalidēs,** *ae, m.* Tantalovec, potomek (syn, vnuk) Tantalův (ku př. Pelops, Atreus, Agamemnon, Orestes); **Tantalis,** *idis* n. *idos, f.* Tantalovna (zejm. Niobe); — adj. **Tantaleus,** *a, um* Tantalův, tantalský.

tantillus = klass. *tantulus* v. t.

tantisper, adv. [*tantus* a *-per*] tak dlouho, po tak dlouhou dobu, do té doby **a)** ob. s násl. větou s *dum . . .* až, dokud (by) ne: *latendum t. (censeo), dum effervescit haec gratulatio C*; **b)** abs. po tu dobu, v té době, zatím: *t. tutela muliebri res Latina puero stetit L.*

tantopere, adv. [z *tanto opere*] (vl. s tak velikým úsilím) tak velice (lze překl. i tak horlivě, tak dobře a p.), tou měrou, tolik.

tantulus, *a, um* [demin. od *tantus*] tak malý (maličký, nepatrný), tak skrovný; subst. **tantulum,** *ī, n.* taková maličkost, (jen) tak málo (maličko, skrovně), jen tolik (*alcis rei* něčeho): *si t. morae fuisset C*; *ne t. quidem commotus est C* ani ‚takhle'; *cur (bona) tantulo venierint C* za tak nepatrnou cenu, tak lacino, za babku.

tantum, tantummodo viz *tantus.*

tantus, *a, um* [z **tam-to-s* od *tam*; *-to-* srov. *tot*; srov. *quantus* od *quam*] **I** adj. **1)** tak veliký, takový (tak znamenitý, důležitý, vzácný, mocný, slavný, nesnadný, hrozný a p.) buď abs. n. s correlat. *quantus* (jak veliký n. ob. jak) n. s větou výsled. (*ut, qui, quin*): *tanta pecunia C* tolik peněz; *quae tanta insania? V* jaký to nerozum; subst. *tantorum victor O* nad takovými muži; druhdy uvádí ve způsobu zvo-

lání odůvodnění předcházející věty: *omnis invidia dilapsa foret: tanta vis gratiae regis erat S*; *obstipuere animi; tantorum terga boum rigebant V*; 2) s omezením jen tak veliký = tak malý: *provinciarum vectigalia tanta sunt, ut iis vix contenti esse possimus L*; II neutr. subst. isol., druhdy s platností příslovcí; 1) nom. a acc. sg. **tantum** a) tak velice, tolik (tak veliký počet, taková síla, spousta a p.), adv. tak daleko, tak dalece, (až) potud, tou měrou, tak: *t. abest* (v. t.), *ut*; *t. posse* míti tak velikou moc; *numero* (*equitum*) *alterum t. adiecit L* ještě jednou tolik; *in quo uno t. esset, ut . . . N* jediný tolik vážil = měl tak veliký význam; *in t.* do té míry, tak velice, tak daleko; — gen. partit. *t. sanguinis O*; často překládáme souřad. přívl.: *t. periculi Cs* tak veliké nebezpečenství; *t. licentiae L*; *quis t. fati* (v. t. 2) b) β)) *credat habere locum O*; b) s omezením α) jen tak velice, jen tolik = tak málo; adv. jen tak daleko, jen potud, jen tak: *t. sibi persuaserant, quantum natura admonente cognoverant C*; *t. indulsit dolori, ut eum pietas vinceret N*; *praesidii t. est, ut ne murus quidem cingi possit Cs*; β) toliko, jedině, jenom, jen, pouze: *hoc t. Ascanius* (sc. *dixit*) *V*; v témž význ. spojeno *t. modo* (n. **tantummodo**) (ale *cum dixisset tantum modo, ut vos exaudise possetis Cs* jen tak hlasitě); *non t.* (*tantummodo L*) *. . . sed* (*verum*) *etiam* netoliko . . . nýbrž i; u imperat. a konj. *t. patrias ne posceret arces O* = *modo ne* jen aby ne . . .; věta vyjádřena adj. *cum Poeni aliam condicionem, t. modo aequam, peterent S* jen aby byla spravedlivá = jen když bude . . .; γ) *tantum non* právě tak že ne = bezmála, málem, skoro, téměř: *cum vineae t. non iam iniunctae moenibus essent L*; δ) *tantum quod* jen, sotva, právě: *t. quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te litterae redditae sunt C* (ale *t. quod hominem non nominat C* toliko že ne = jen tak že ne); — básn. v témž význ. i samo *t.*: *serta t. capiti delapsa V* právě; 2) gen. sg. **tantī** jako gen. ceny: *t. facere* tolik si vážiti, ceniti; *t. esse* za tolik státi, tolik platiti, míti tak velikou cenu, přenes. býti tak důležitý, státi za to: *frumentum t. fuit C* bylo tak drahé; *est mihi t. huius invidiae tempestatem inire C*; 3) abl. sg. **tantō** jako abl. míry o tolik, o to, tím (často s correlat. *quanto* oč, čím) u kompar. a sloves n. adv. srov. význ.: (*mali moles*) *t. potentior arte est O*; dle lidové mluvy *poma mirata est ‚tanto' que ‚potentior!' inquit O* (sc. *es, quam opinata eram*) asi naše ‚všechna čest!'; *t. praestitisse ceteros imperatores, quanto . . . N*; *t. ante* (*post*) o tolik dříve (později), před tak dlouhou dobou (po . . .).

tantus-dem, *tantadem, tantundem* [srov. *īdem* z **is-dem*] právě tak veliký; klass. jen neutr. **tantundem**, subst. isol. α) (nom. a acc. též význ. adv.) tolikéž, právě tolik (abs. n. s correlat. *quantum*): s gen. partit. *t. viae C* stejně daleko; β) gen. pretii *voluntatem decurionum tantidem quanti fidem suam fecit C* vůle . . . právě tolik dbal, jako . . .

***tapēs**, *ētis m.* [*τάπης*] (u *V* acc. pl. *ăs*, abl. *ibus* i *īs*; k pl. neutr. *tapētia* [*ταπήτια* k *ταπήτιον*] utvořen sg. **tapēte** koberec, čaloun, přikrývka.

Tāprobanē, *ēs, f.* [*Ταπροβάνη*] indický ostrov, nyn. Ceylon *O*.

Tarbellī, *ōrum, m.* Tarbellové, kmen v jihozáp. Aquitanii *Cs*.

Tarchō(n), *ōnis, m.* vůdce Etruskův, spojenec Aeneův *V*.

tardē, adv. [*tardus*] 1) a) zdlouhavě, váhavě, zvolna, volně, pomalu, loudavě: (*stellae*) *tum celerius moventur, tum tardius C*; *t. mitescunt, cito proveniunt* (*fruges*) *T*; b) pozdě: *triennio tardius C*; *hospes tardius adveniens H*; 2) metaf. rozvážně, s rozvahou: *t. concederet, quod datum non adimeretur T*.

tardigradus, *a, um* [*tardus* a *gradior*] zvolna kráčející, zdlouhavý, loudavý básn. u *C*.

tardipēs, *pedis* [*tardus* a *pes*] zvolna kráčející: o Hefaistovi *t. deus Cat* těžko chodící, kulhavý.

tarditās, *ātis, f.* [*tardus*] 1) zdlouhavost, váhavost, loudavost (vl. při pohybu, metaf. v jednání): *ne tarditatibus utamur in ingressu C* abychom se při chůzi neoddávali příliš pohodlné loudavosti, příliš pohodlně neloudali; *excogitandi et loquendi t. C* v myšlení a řeči; obr. *t. veneni T* = zdlouhavé účinkování; zdr-

žování, průtah: *bello adfert tarditatem et moram C*; 2) praegn. metaf. (duševní) lenost, tupost, lhostejnost.

tardō, *āre, āvī, ātum* [*tardus*] 1) trans. činiti zdlouhavým, zdržovati, zadržovati, mešKati (vl. při pohybu, metaf. v jednání) a) *equites angustiis ad insequendum* (v . . .) *tardabantur C*; *ut reliqui timore propius adire tardarentur Cs* ze strachu váhali; (*libidines*) *matris reverentia tardaverat T* držela na uzdě; b) vaditi, překážeti někomu, tížiti, stěžovati něco: *ascensum t. Cs*; *nec me lacrimae tardarunt, quin O*; *nullo tardatus vulnere fugit O* = nic mu nevadila rána při útěku; *tardante sagittā genua impediunt V* kolena ochromena ranou; zbavovati sil, ochromovati: *gelidus tardante senecta sanguis hebet V* pod tíhou stáří; 2) intrans. prodlévati, váhati: *numquid putes tardandum esse nobis C.*

tardus, *a, um* 1) zdlouhavý, váhavý, volný, loudavý, liknavý (vl. při pohybu, metaf. v jednání; abs., *ad rem* k něčemu, v něčem) a) *t. asellus V*; *t. rē* zdržovaný, zdržený, ochromený něčím: *vulnere t. VO*; praed. pomalu, zvolna: *tarda volventia plaustra V*; *mihi tarda fluunt tempora H*; *tarda sunt, quae in commune expostulantur T* příliš se vlče (dlouho nepřichází); básn. *tarda tela O* zdlouhavá tkanina (= pomalu přibývající); b) metaf. α) o čase zdlouhavý, dlouho trvající, dlouhý: *tardi menses V* (t. j. letní, kdy jsou dni dlouhé); trvalý: *t. sapor V*; β) váhavý, opozdující se, nedbalý, líný: *utilium t. provisor H*; γ) (duševně) líný, tupý: *tardum ingenium C*; c) básn. příčin. zdlouhavý, malátný význ. zdlouhavým činící, zdržující, ochromující, zmalátňující, otupující: *tarda podagra H*, *senectus V*; *tarda et contraria bellum inchoaturo T* věci, jež zdržovaly a překážely (tomu, kdo . . .) početí války; 2) časově loudavý, pozdě přicházející, pozdní: *quae tardis mora noctibus obstet V* (t. j. letním); *tardiora fata H*; *semoti prius tarda Necessitas leti H*; *ad sidera t. eas O*; *tarda sit illa dies O* nechť přijde pozdě.

Tarentum, *ī, n.* [*Τάρας*] 1) bohaté přístavní a obchodní město v Kalabrii, založené od spartských Partheniů, nyn. Taranto; adj. **Tarentīnus**, *a, um* tarentský; subst. **Tarentīnī**, *ōrum, m.* Tarentané; 2) (psáno též **Terentum**) místo v severní části Martova pole u Tiberu s podzemním oltářem, na němž byli uctíváni Dis pater a Proserpina nočními bohoslužbami (*ludi Tarentini*), z nichž se vyvinuly *ludi saeculares.*

Tarpēius, *a, um* I tarpejský: *mons T* dle svědectví Varronova starší název pro pozd. *mons Capitolinus*; *Tarpeium saxum* (skála) n. *rupes Tarpeia* (odkud byli shazováni zločinci); – význ. kapitolský: *T. pater Pr* (= *Iuppiter*); II dle pověsti jméno rodu řím.; zejm. **Tarpēia**, dcera Sp. Tarpeia, velitele na Kapitoliu za války se Sabiny (za Romula); zradila tvrz nepřátelům, ale sama byla od nich usmrcena *L.*

Tarquiniī, *ōrum, m.* město v jižní Etrurii, nyn. Corneto; – adj. a) **Tarquinius**, *a, um*; subst. masc. jméno dvou králů římských, L. Tarquinia Staršího (*Priscus*) (jehož otec Demaratos usadil se prý v Tarquiniích, uprchnuv z Korinthu) a L. Tarquinia Hrdého (*Superbus*); adj. (též **Tarquiniānus**, *a, um*) Tarquiniův, rodiny Tarquiniovy: *nomen Tarquinium L* jméno ‚Tarquinius'; *factio Tarquiniana L*; b) **Tarquiniēnsis**, *e* tarquinijský, z Tarquinií; subst. **Tarquiniēnsēs**, *ium, m.* Tarquiniané, obyvatelé Tarquinií.

Tarquitius, jméno rodu římského.

Tarracīna (též **Terracīna**), *ae* n. **Tarracīnae**, *ārum, f.* město v již. Latiu při silnici Appiově v bývalém území Volsků, starší Anxur, nyn. Terracina; adj. **Tarracīnēnsis**, *e* tarracinský, z Tarraciny; subst. **Tarracīnēnsēs**, *ium, m.* Tarraciňané, obyvatelé Tarraciny.

Tarracō, *ōnis, f.* přímořské město v Hispanii sev. vých. od ústí Ebra (nyn. Tarragona), hlavní město sev. vých. části Hispanie, zv. *provincia Tarraconensis*; adj. **Tarracōnēnsis**, *e* tarrakonský, v Tarrakoně, z Tarrakony; subst. **Tarracōnēnsēs**, *ium, m.* Tarrakoňané, obyvatelé Tarrakony.

Tarsus, *ī, f.* [*Ταρσός*] hlavní město v Kilikii nad řekou Kydnem, nyn. Tarso; adj. **Tarsēnsis**, *e* tarsský, v Tarsu, z Tarsu; subst. **Tarsēnsēs**, *ium, m.* Tarsané.

Tartarus, *ī, m.* n. básn. pl. **Tartara**, *ōrum, n.* [*ὁ Τάρταρος* i *τὰ Τάρταρα*]

Tartaros, část podsvětí, kde hříšníci trpěli své tresty, peklo; synekd. podsvětí; meton. α) bůh podsvětí, Hades; β) smrt: *remorari Tartara O*; *nec Tartara sentit O* t. j. neumírá; adj. **Tartareus**, *a, um* a) pekelný, metaf. děsný, příšerný, hrozný, strašný; b) podsvětní: *sorores Tartareae V* (= *Furiae*); *T. custos V* (= *Cerberus*).

Tartēs(s)us, *ī, f.* [*Ταρτησσός*] stará foinická kolonie v již. Španělsku (= pozd. Hispalis nad řekou Baetis n. dle jiných přímořské město Carteia v průlivu Gibraltarském); adj. **Tartēs(s)ius**, *a, um* tarteský, z Tartessu: *L. Cornelius Balbus T.* (poněvadž pocházel z Gad v Hispanii); básn. význ. hispanský, západní: *sparserat Tartessia litora Phoebus O.*

Tarusātēs, *ium, m.* keltský kmen v jihozáp. Aquitanii *Cs.*

Tatius, *iī, m.* vlastní jméno mužské: *Titus T.*, král sabinský, později spoluvládce Romulův.

Taulantiī, *ōrum, m.* illyrský kmen v krajině kolem Dyrrhachia *L.*

Tannus, *ī, m.* pohoří sev. od ústí Mohanu.

taureus, *a, um* [*taurus*] býčí, volský, hovězí: *taurea terga O* = buben, bubínek.

Taurī, *ōrum, m.* skythský kmen na nyn. poloostrově Krymu (zv. *Chersonesus Taurica*); meton. o zemi země Taurů, Tursko: *locus in Scythia, Tauros dixere priores O*; adj. **Tauricus**, *a, um* taurský: *Taurica ara O* (v zemi Taurů byly Artemidě přinášeny lidské oběti; srov. vypravování o Ifigeneii, Orestovi a Pyladovi).

tauriformis, *e* [*taurus* a *forma*] podobný býku, s býčí hlavou: *t. Aufidus H* (jak bývali zobrazováni bohové řek).

Taurīī *ludī* náboženská slavnost, konaná v cirku Flaminiově na počest podzemských božstev (jinak neznámá) *L.*

Taurīnī, *ōrum, m.* ligurský kmen při horním Padu s hlavním městem *Augusta Taurinorum*, nyn. Turin (Torino); adj. **Taurīnus**, *a, um* taurinský.

taurīnus, *a, um* [*taurus*] tuří, býčí, volský: *auratus taurino cornua voltu Eridanus V* (jako bůh řeky; srov. k *taureus*).

Tauroīs, *oentis* (acc. *oenta*), *m.* [*ταυρόεις* bohatý býky] přímořská pevnost jihových. od Massilie, nyn. Tarento *Cs.*

Tauromenium, *iī, n.* (acc. *O Tauromenum*, dle jiného čtení *Tauromenēn* od nom. **Tauromenē, ēs, f.*) město na vých. bř. Sicilie, sev.-vých. od Etny, nyn. Taormina; adj. **Tauromenitānus**, *a, um* tauromenský; subst. **Tauromenitānī**, *ōrum, m.* Tauromeňané, obyvatelé Tauromenia.

Tauropolos, *ī, f.* [*ταυροπόλος* = prohánějící býky] přímení Artemidino zejm. v Amfipoli *L.*

1. taurus, *ī, m.* [srov. *ταῦρος*, čes. ‚tur'] tur, býk, vůl; meton. volská kůže, hovězina: *tribus intextum tauris opus V*; — metaf. souhvězdí Býka.

2. Taurus, *ī, m.* pohoří v již. části Malé Asie: *Tauri Pylae C* průsmyk mezi Kilikií a Kappadokií.

tāxātiō, *ōnis, f.* [*taxo*] odhad.

tāxillus, *ī, m.* [demin. od *talus*; dle *C* opačné odvození] kostička, špalíček.

tāxō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *tango*] vl. ohmatávati; meton. odhadovati cenu něčeho.

taxus, *ī, f.* tis, jehož dřevo a bobule, v pověrách i výpar květů a stín jsou jedovaté; proto bývá symbolem smrti.

Tāygetē, *ēs, f.* [*Ταϋγέτη*] dcera Atlantova, jedna z Pleiad; synekd. souhvězdí Pleiad *V.*

Tāygetus, *ī, m.* (básn. též **Tāygeta**, *ōrum, n.*) [*Ταΰγετον* (*ὄρος*), pozd. též *ὁ Ταΰγετος*] pohoří na Peloponnesu, tvořící hranici mezi Lakonikou a Messenií.

-te, příklonka, sesilující zájm. *tu*: *tūte* (tyť, ty věru) ty.

Teānum, *ī, n.* jméno dvou měst; 1) *T.* (*Apulum*) v sev. Apulii nad řekou Frentonem; 2) *T.* (*Sidicinum*) v sev. Kampanii, nyn. Teano; — odt. **Teānēnsēs**, *ium, m.* Teaňané, obyvatelé Teanu.

Tecmēssa, *ae, f.* [*Τέκμησσα*] dcera fryžského krále Teuthranta (dle jiných Teleutanta), kterou ukořistil a za milenku měl Aias, syn Telamonův.

tēctē, adv. [*tectus*] a) skrytě, nepozorovaně, tajně; b) opatrně.

tēctor, *ōris, m.* [*tego*] omítač zdí, štukatér, fasádník.

tēctōriolum, *ī, n.* [demin. od *tectorium*] (malá, hezká a p.) štukatura; ‚malbička'.

tēctōrius, *a, um* [*tector*] štukatérský; subst. **tēctōrium**, *iī, n.* omítka; štukatura, výzdoba stěn, nástěnná malba.

Tectosagēs, *um, m.* (*C*) n. **Tectosagī,** *ōrum, m.* (*L*) Tektosagové, keltský kmen v nyn. Provenci.

tēctum, *ī, n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *tego*] (básn. často pl. význ. sg.) **1)** vl. **a)** kryt, střecha, krov: *mulieres pro* (v. t.) *tectis aedificiorum saxa mittere S*; *muros tenet altaque certat prendere tecta manu V* krytbu, cimbuří; **b)** půda: *ramalia tecto* (s půdy) *detulit O*; **c)** strop; **d)** nebesa, baldachýn u lože: *tecta rumpit H*; **2)** synekd. světnice, pokoj, komnata, síň; budova, dům; byt, příbytek, obydlí: *arcem* (ochrannou tvrz) *attollere tectis* (dat. prosp.) *V*; *tecta petunt V, vesper vitulos ad tecta reducit V* domů; — básn. *ferarum tecta V* o lese; chrám *V*; úl *V*; — meton. přístřeší, úkryt, ‚krov', ‚práh': *alqm tecto recipere CCs*; *arcere tecto T*; *villula t. praebuit H.*

tēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tego*] **1) a)** krytý, opatřený krytem, střechou: *naves tectae Cs* (t. j. opatřené krytem k ochraně veslařů); **b)** ukrytý, skrytý α) utajený, tajný: *cuniculi tecti Hirt* (podzemní); *tectior cupiditas esset C*; β) bezpečný, chráněný: *legationis iure satis t. N*; **2)** med. kryjící se = ukrývavý, ‚uzavřený', ‚tajný' a) *t. recusat prodere voce sua quemquam V* = skrývaje pravdu; **b)** opatrný: *quis tectior, quis prudentior C.*

Tegea, *ae, f.* [Τεγέα] město v jihových. Arkadii; adj. **Tegeaeus,** *a, um* tegejský, z Tegee, básn. též význ. arkadský: *Pan T. V Pr*; — *Tegeaea parens, sacerdos O* = *Carmenta,* odt. Karmentin n. Euandrův: *huic hospitium domus est Tegeaea O*; *T. ensis V*; — *virgo Tegeaea O* = *Callisto*; subst. fem. Tegejanka, spec. *Atalante O*; — odt. **Tegeātēs,** *ae, m.* Tegejan.

tegimen (též **tegumen,** synkop. **tegmen**), *inis, n.* [*tego*; srov. *tegimentum*] **1)** přikryvadlo, krytba, kryt: *spoliata tegmine cerae rima O* t. j. voskové ucpávky; — spec. **a)** přikrývka, pokrývka; oděv: *t. omnibus sagum* (*est*) *T*; *barbara tegmina crurum V* (t. j. spodky, u Římanů neobvyklé); s gen. determ. *longae t. pallae V*; **b)** odění, ochranná zbroj (zejm. brnění, přilba, štít): *huius tegminis officium O* vl. služba této pokrývky = tato ochranná zbroj; *aeneum pectori* (dat. prosp.) *t. L* = kovové brnění; **c)** kůže (na zvířeti i stažená, jako oděv): *lupae tegmine laetus Romulus V*; **d)** (ochranný) kryt, stříška: *tegminibus suis obruti L*; **e)** obr. *lato sub tegmine caeli* básn. *C* pod klenbou nebes; *sub tegmine fagi V* ve stínu; **2)** metaf. ochrana: *t. omnis exercitus L.*

tegimentum (též **tegumentum,** synkop. **tegmentum**), *ī, n.* [*tego*; srov. *tegimen*] přikryvadlo, pokrývka: (*palpebrae*) *sunt tegmenta oculorum C*; kryt: (*contignatio*) *quae turri tegimento* (dat. účel.) *esset futura Cs*; *scutis tegimenta detrahere Cs* obaly, povlaky; — spec. oděv: *pennarum contextu corpori* (přel. si) *tegumenta faciebat* básn. u *C*; ochranná zbroj, odění: *t. corporis L.*

tegō, *ere, tēxī, tēctum* [srov. στέγω, něm. decken] krýti (vl. i metaf.); **1) a)** pokrývati, přikrývati: (*casae*) *stramentis erant tectae Cs*; *tantum caelo tegitur O* = stojí pod širým nebem, má nad sebou jen nebe; *corpus* (*ossa*) *humo t. V T* pochovávati, pohřbívati (do země); zahalovati, zastírati, spec. odívati: obr. *ingenti umbra tegit* (*eum*) *V*; *insignia t. Cs*; (*hominem*) *optima veste texit N*; — *tegi* význ. med. pokrývati se, zahalovati se, odívati se; s acc. vztah. pokrývati si, zahalovati si něco: *sacerdos dominas pectora pelle tegi iusserat O*; *tectus caligine vultum O* maje tvář pokrytu, zahalenu = s tváří pokrytou . . .; **b)** praegn. zakrývati; ukrývati, skrývati: *equites tegendo satis latebrosum locum L* (= *ad tegendos equites*); *telum veste texit N* ukryl pod šatem; *arma tecta parant O* = podtají uchystají; obr. *ut honesta praescriptione rem turpissimam tegerent Cs*; — *tegi* též význ. med. ukrývati se, skrývati se (*rē* v něčem); — metaf. tajiti, zatajovati, zamlčovati: *t. commissum H, causam doloris O*; **2)** praegn. krýti něco k ochraně, přenes. chrániti, brániti, hájiti (*alqm a re* od něčeho): *latus alcis t.* = jíti někomu po boku; *utne tegam Damae latus H* abych byl ‚pobočníkem'; *a patrum suppliciis t. liberos L.*

tēgula, *ae, f.* [*tego*] taška: *promitto tibi tegulam illum in Italia nullam relictūrum C* ani tašky na střeše = ka-

mene na kameni; pl. meton. (básn. též sg.) (tašková) střecha.

tegumen, tegumentum viz *tegimen, tegimentum.*

Tēius viz *Teos.*

tēla, *ae, f.* [= **tex-la* od *texo*] **1)** tkanina, látka: *telam texere*; **2)** synekd. osnova: *licia telae addere V*; *radio percurrere telas O*; **3)** meton. **a)** tkaní: *telā curas solabar V*; *assiduis exercet bracchia telis O*; **b)** stav: *stamina suspendit telā O.*

Telamō(n), *ōnis, m.* [*Τελαμών*] syn Aiakův, bratr Peleův a Fokův; uprchnuv z Aiginy pro zavraždění svého bratra Foka, odešel na Salaminu, kde se stal králem; jeho synové byli Aias a Teukros; patron. **Telamōniadēs,** *ae, m.* Telamonovec, syn Telamonův, t. j. Aias; adj. **Telamōnius,** *a, um* Telamonův, subst. = *Telamoniades.*

Telchīnēs, *um* (acc. *ās*), *m.* [*Τελχῖνες*] dle pověsti rod pův. kretský, jenž se přestěhoval na Rhodos a vynalezl zpracování kovů; prý se také zabývali čarováním a byli zahubeni od Dia *O.*

Tēleboae, *ārum* (n. *um V*) *m.* [*Τηλεβόαι*] akarnanský kmen, jenž dle pověsti osadil pod vedením Tafonovým Kaprejský ostrov (*Capreae,* nyn. Capri).

Tēlegonus, *ī, m.* [*Τηλέγονος*] syn Odysseův a Kirčin, jenž svého otce bez úmyslu usmrtil (odt. *O* pl. o svých milostných básních, jež jemu, svému původci, způsobily zkázu); jemu se přičítalo založení Tuskula.

Tēlemachus, *ī, m.* [*Τηλέμαχος*] syn Odysseův a Penelopin.

Tēlemus, *ī, m.* [*Τήλεμος*] syn Eurymův, věštec Kyklopův *O.*

Tēlephus, *ī, m.* [*Τήλεφος*] vlastní jméno mužské *H*; zejm. syn Herakleův a Augin, král v Mysii, jenž byl po prvním přistání Řeků v Asii poraněn od Achillea, ale přestrojiv se za žebráka opět od původce své rány v Argu vyléčen rezem z jeho kopí (na základě věštby *ὁ τρώσας ἰάσεται*).

Telesia, *ae, f.* město v Samniu, sev.-záp. od Beneventa *L.*

Tellēnae, *ārum, f.* n. **Tellēna,** *ōrum, n.* městečko v Latiu již. od Říma.

tellūs, *ūris, f.* země jako těleso nebeské, pak (zejm. básn.) v rozlič. význ. jako v češtině; z nich zejm. půda, pozemky: *multa dives tellure H*; podlaha: *adoperta marmore tellus O*; hlína, prst: *indicium vocis tellure regesta obruit O*; krajina, kraj: *Ausonia t. V*; — person. **Tellūs** (*mater*) = pozd. *Terra mater* Země jako bohyně, dárkyně úrody, matka Gigantův (= *Telluris iuvenes H*), bohyně podsvětní; v kultu často sdružena s Cererou, odt. i bohyně sňatků (*V*); měla chrám zejm. na svahu Esquilinu a hlav. slavnost k její poctě konána 15. dubna (*Fordicidia,* odt., že při ní byla obětována *forda*).

Telmēssus n. **Telmissus,** *ī, f.* [*Τελμησσός*] **1)** přístavní město na hranici Lykie a Karie *L*; **2)** městečko v Karii nedaleko Halikarnassu, proslulé věštírnou Apollonovou *C*; — adj. **Telmēssius** n. **Telmēssicus,** *a, um* telmesský, z Telmessu; subst. **Telmēssii,** *ōrum* n. *ūm, m.* Telmessané, obyvatelé Telmessu.

tēlum, *ī, n.* (básn. též pl. význ. sg.) **1) a)** (házecí) zbraň, zejm. kopí, oštěp, šíp; **b)** vůb. (útočná) zbraň: *tela armaque* zbraně útočné i ochranné, spec. meče i štíty; *esse cum telo CS* býti n. choditi se zbraní, ozbrojen, míti u sebe zbraň; spec. meč, dýka, sekyra, luk, básn. i roh zvířete; vůb. vražedný nástroj: *relicto in vulnere telo L*; — básn. blesk jako zbraň Diova: *flagrans telum V*; *tela manibus fabricata Cyclopum O*; **c)** meton. **α)** *a telo venit in astra O* od kopí t. j. od válečných činů, konaných na zemi; **β)** rána: *corpore tela exit* (uhýbá se) *V*; — obr. *ut omnibus telis fortunae proposita sit vita nostra C*; **2)** metaf. zbraň význ. prostředek n. podnět, pohnutka k něčemu.

Temenītēs, *ae, m.* [*τέμενος* posvátný okres některého boha] spec. příjmení Apollona, ctěného v posvátném háji u Syrakus.

temerārius, *a, um* [*temere*] nerozvážný, nerozmyslný, nerozumný, pošetilý; zaslepený, ‚slepý', vášnivý, nepřičetný; opovážlivý, smělý **a)** o věcech *temeraria vox mea facta tuā* (sc. *voce*) *est O* t. j. z tvého přání poznávám nerozvážnost svého slibu; **b)** o os. *homo inconsultus et t. C.*

temere, adv. [z koř. **tem-*, vl. loc. sg. od **temos* = ‚tma', srov. *tenebrae*] (vl. ve tmě, po tmě) ‚slepě', ‚na slepo' t. j. nerozvážně, bez rozvahy, bez rady, neroz-

umně; nazdařbůh, maně, ‚jen tak'; lehkomyslně, ledabylo: *inconsulte ac t. C*; *t. ac improvide L*; náhodou; bez důvodů, bez příčiny, nadarmo: *quidquid sit, haud t. esse rentur L*; bezděky, mimovolně: *t. insecutae Orphea silvae H*; pohodlně, bezstarostně: *t. iacere VH*; — se záporkou *non t.* ne ‚jen tak' = stěží, sotva, nesnadno, ne tak snadno, ne tak hned: *negue enim t. illo adit quisquam Cs*; *nullus dies t. intercessit, quo non ad eum scriberet N*; *patres non t. pro ullo aeque adnisi sunt L*; *non t. edi quicquam praeter olus H.*

temeritās, *ātis, f.* [*temere*] **1)** (slepá) náhoda, nahodilost, náhodnost, namátka: *t. et casus, non ratio et consilium C*; **2)** nerozvážnost, nerozvážlivost, lehkomyslnost, neprozřetelnost, zaslepenost, nerozumnost; unáhlenost, zbrklost; ledabylost; opovážlivost, smělost; spec. vojen. zaslepená odvážlivost, nerozvážlivá smělost: hend. *t. cupiditasque militum Cs* nerozvážná bojechtivost; s gen. obj. *tanta lucrandi* (v. t.) *perdendive temeritate T*; pl. *non offert se istis temeritatibus C* záchvatům nerozvážnosti.

temerō, *āre, āvī, ātum* [*temere*] (lehkomyslně) zneuctiti, uraziti; spec. znesvětiti; — přenes. poskvrniti, znečistiti, pokáleti.

Temesa, *ae* n. **Temesē,** *ēs* = **Tempsa,** *ae, f.* staré město v Bruttiu s ložisky rudy; adj. **Temesaeus** n. **Tempsānus,** *a, um* temeský, tempsejský, z Tempsy, v Tempse: *Temesaea aera O* (dle jiného výkladu epitheton ornans dle verše z Odysseie: (*πλέων*) *ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν ...*, kde *Τεμέση* = *Tamasus* v. t.); *Tempsanus ager L.*

tēmētum, *ī, n.* [odvoz. z **tēmum* víno] (arch.) opojný nápoj, zejm. víno *H.*

temnō, *ere* (*tempsī*), — [srov. *στέμβω* šlapati] pohrdati, opovrhovati (*alqd* něčím), nedbati, nevážiti si něčeho (klass. *con-temno*): *temnendus* hodný opovržení, nepatrný; litot. *haud temnendus* ne nepatrný, značný.

Tēmuos n. **Tēmnus,** *ī, f.* [*Τῆμνος*] město v aiolské části pobřeží Malé Asie, sev. od ústí Hermu; odt. **Tēmnītae, ārum** (sg. **Tēmnītēs,** *ae*) *m. C* = **Tēmnīī,** *ōrum, m. T* Temňané, obyvatelé Temnu.

tēmō, *ōnis, m.* voj (oj) u vozu; u plubu hřídel, podpružník; — přenes. voj u souhvězdí Velkého Vozu.

Tempē (nom. a acc.), *n.* [*τὰ Τέμπη*] údolí dolního Peneia mezi Olympem a Ossou, příslovečné svými přírodními krásami; odt. básn. metaf. (krásné) údolí vůb.: *Heloria T. O.*

temperāmentum, *ī, n.* [*tempero*] vl. pravé smíšení; přenes. **a)** *egregium principatus t. T* spojení vladařských vlastností; **b)** mírnící přísada: *t. inerat, ne statim saeviret* (*venenum*) *T*; **c)** (pravá) míra, uměřenost, mírnost.

temperāns, *antis* [vl. part. praes. od *tempero*] mírnící se, umírněný, uměřený, mírný, zdrželivý, střídmý (pozd. *a re* n. gen. obj. *alcis rei* od něčeho, v něčem): *principes temperantiores a cupidine imperii L*; *potestatis* (v úřadě) *temperantior T.*

temperanter, adv. [*temperans*] uměřeně, s měrou, mírně, zdrželivě, střídmě.

temperantia, *ae, f.* [*temperans*] umírněnost, uměřenost, mírnost, míra: zdrželivost, střídmost.

temperātē, adv. [*temperatus*] uměřeně, mírně, s měrou; střízlivě, zdrželivě, rozvážně, klidně.

temperātiō, *ōnis, f.* [*tempero*] **1)** pravé smíšení, náležité složení (spojení, sloučení): *aeris t. C*; **2)** metaf. pravá míra, přiměřenost, přiměřené n. vhodné ustrojení (zařízení, uspořádání), dobrý stav, zřízenost, spořádanost, nrovnanost: *caeli* (ovzduší n. podnebí) *t. C*; *corporis t., cum ea congruunt inter se, e quibus constamus C*; *disciplina* (ústava) *ac t. civitatis C.*

temperātor, *ōris, m.* [*tempero*] vl. upravovatel náležité směsi; metaf. *moderator et quasi t. huius tripartitae varietatis C* rozumný sloučovatel.

temperātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tempero*] vl. náležitě smíšený, složený: *t. ac bonus sanguis T*; namíchaný: *ut t. sit aër, ita pueros animari C* jaké jest složení ovzduší; přenes. **a)** (náležitě) uspořádaný (zařízený, ustrojený), přiměřený, náležitý, vhodný; mírný: *loca temperatiora Cs* mírnější podnebí; **b)** zachovávající míru, uměřený, mírný; ‚střízlivý', ‚střídmý', zdrželivý, roz-

vážný, rozumný; klidný: *mentem ab insolenti temperatam laetitia H* zdržující se od .... Viz i *tempero*.

temperī, adv. [vl. loc. sg. od *tempus*] v (pravý) čas, v příhodnou dobu, včasně, zavčas.

temperiēs, *ēī, f.* [*tempero*] vl. náležité smíšení, složení: *ubi temperiem sumpsere umorque calorque O* když se přiměřeně smísí; metaf. přiměřenost, mírnost: *t. caeli OCu* i abs. *t. H* mírné podnebí; obr. (*autumnus*) *inter iuvenemque senemque temperie medius O* svou mírností.

temperō, *āre, āvī, ātum* [snad z **tēmum* (srov. *temetum, temulentus*) a *parō* vl. připravovati náležitou směs nápoje, zvl. vína; podle ob. výkl. od *tempus*] **I 1)** vl. náležitě mísiti (skládati, slučovati): *(aër caeli) tenuitate et calore temperatus C* náležitě promíšen; *herbas temperat O* t. j. svařuje; — básn. *desideri t. pocula H* připravovati nápoj lásky; *mea (non) Falernae temperant vites pocula H* = nenaplňují; **2)** vůb. mísiti, spojovati, slučovati, skládati: *tale quiddam esse animum, ut sit ex igni atque anima temperatum C*; **3)** meton. rozřeďovati, rozpouštěti, změkčovati, činiti poddajným; přenes. vůb. zmírňovati přílišnou vlastnost něčeho: básn. (*unda*) *scatebris temperat arva V* svlažuje: *quis aquam temperet ignibus H* svaří (k přípravě nápoje zvaného *calda*); **II** metaf. **1)** trans. **a)** zmírňovati, umírňovati, mírniti, upokojovati, tišiti; krotiti, držeti na uzdě: *Tiberius decretas caerimonias temperavit T* obmezil; *t. aera V, mare* (o větrech) *H*; **b)** říditi, ovládati, spravovati, pořádati: *deus, qui cuspide temperat undas O*; *Genius, natale qui temperat astrum H* hvězdu osudu = lidské osudy řídí (napomínáním, varováním a p.); *temperat Archilochi musam pede Sappho H* svou píseň řídí taktem Archilochovým (t. j. skládá básně v jeho rozměrech); *testudinis aureae quae strepitum temperas H*; *homo multa humanitate temperatus C*; *temperatus animus virtutibus L* řízený, ovládaný; **2)** intr. **a)** *t. alci rei* určovati míru něčemu, mírniti, krotiti, zdržovati něco: *manibus non t. LCu* nezdržeti se násilí, vztáhnouti ruku (na někoho); *suppliciis principis moderatio maiorumque exempla temperant T*; *gulae t. Plin* = nebýti labužníkem; *irae t.* mírniti, ovládati, krotiti (svůj) hněv = **b)** zachovávati míru, mírniti se, ovládati se, krotiti se v ... n. při ...: *ne* (natož aby) *illi victoriae temperarent S*; *in potestatibus t. S*; *in multā* (t. j. když se jednalo o pokutě) *temperarunt tribuni L*; *t. alci rei* (vl. zachovávati míru vzhledem k něčemu) = *t. (sibi) ab rē* (záp. též s *quin* n. *quominus*) zdržovati se (od) něčeho: (*a*) *lacrimis t.; ne inter seria quidem risu temperans L*; *t. ab iniuria Cs*; *neque sibi homines feros temperaturos existimabat, quin in provinciam exirent Cs*; šetřiti něčeho: *templis temperatum est L* (nahrazuje perf. od *parcitur*); *privignis mulier temperat H* = neubližuje; *iam sibi male temperat unda a carinis V*; básn. s inf. význ. *nolle* varovati se: *puerum temperaret tollere* básn. u *C.* Part. *temperāns* význ. adj. v. t.

tempestās, *ātis, f.* [*tempus*] **1)** čas, doba, chvíle, okamžik (ob. arch. a básn., často *S*): *illā tempestate*; *multis ante tempestatibus*; **2)** meton. počasí, povětří **a)** *idonea t. Cs*; *tempestatum potens V* pán nad počasím; jako obraz nestálosti *haec tempestatis ritu mobilia H*; **b)** ob. spec. špatné počasí, nečas, nepohoda, bouře, vichřice, déšť **α)** vl. *tanta t. cooritur Cs*; **β)** obr. nával, příval, mrak: *turbida t. telorum V*; bouře: *t. invidiae, periculi C*; *quo me cumque rapit t. H* (t. j. bouře života); bouřlivá doba, nebezpečenství; — meton. o os. pohroma, zkáza, neštěstí: o Verrovi *t. Siculorum*; *t. macelli H*; **γ)** person. *Tempestates* Bouře (mořské), jimž bylo též obětováno a které měly chrám v Římě u brány Kapenské.

tempestīvē, adv. [*tempestivus*] v (pravý) čas, včasně; vhod.

tempestīvitās, *ātis, f.* [*tempestivus*] pravý čas, ‚svá' doba: *sua cuique parti aetatis t. est data C.*

tempestīvus, *a, um* [*tempestas*] **1)** včasný, v (pravý) čas: básn. (*quando conveniat*) *tempestivam silvis evertere pinum V* v příhodný čas; příležitý; vhodný (*ad rem* n. *alci rei* k něčemu, pro něco): *nondum tempestivo ad navigandum mari C*; o os. zralý k něčemu, pro něco: *t. erat caelo heros O*; o dívce

tempestiva (viro) II zralá pro muže, na vdání, dospělá; — spec. o obilí a ovoci včas dozrálý, zralý: *tempestivos fructus capere C*; 2) časný, brzký: *tempestiva convivia CT* dlouhé (t. j. začínající se už odpoledne).

templum, *ī, n.* [z koř. **tem-(p)-*, srov. *τέμνω, τέμενος*, čes. ‚títi' (tnouti)] (básn. často pl. význ. sg.) vl. (odříznutý =) oddělený prostor; 1) význ. sakrál. čtyřúhelníkové místo od augurů přesně vymezené a vyhrazené svému účelu (vl. i přenes.) a) pro auspicia pozorovací okrsek (místo na zemi, širš. význ. i část oblohy, určená k pozorování), stanoviště: *Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa* (doplňk. za . . .) *capiunt L*; b) pro božstvo posvátné místo, chrámový okres, meton. svatyně, chrám: *Minervae t. C*; — obr. *haec mihi in animis vestris templa T*; c) ke světskému účelu α) o kurii poradní shromáždiště, radní síň, radní místo: *t. ordini curiam fecit L*; *hoc illis curia t. erat V*; *stricti feruntur in t. gladii O* (o kurii Pompejově); β) o řečništi stánek, řečiště: *in rostris, in illo augurato templo ac loco C*; *sibi licere tuto esse in foro, in templo, in curia C*; γ) o asylu útulek: *sub tutela inviolati templi L*; 2) přenes. (ob. básn.) vůb. místo, prostor, prostranství; komnata, síň; příbytek, stánek: *templa alta Orci* básn. u *C* prostory; *caeli caerula templa* básn. u *C* nebeské stany; *Hesperidum templi custos V* zahrady; *Teucros vocat alta in templa sacerdos V* o věštírně Sibyllině; *fuit in tectis t. coniugis V* komnata, zasvěcená manželu.

temporārius, *a, um* [*tempus*] časový, řídící se časem (okolnostmi); chvilkový: *liberalitas temporaria N*; *ut sunt Graecorum temporaria ingenia Cu* t. j. nestálé, vrtkavé; dočasný, pomíjející.

Tempsa viz *Temesa*.

temptābundus, *a, um* [*tempto*] vl. hmatající; spec. hmatající (nohama), kam stoupnouti *L*.

temptāmen, *inis, n.* n. **temptāmentum**, *ī, n.* [*tempto*] zkouška, pokus: *neque prima temptamenta tui pepigi V* = nevyzkoušel jsem dříve (tebe =) tvého smýšlení; *prima fide* (gen.) *temptamina sumpsit Liriope O* první zkusila jeho pravdomluvnost; *temptamenta civilium bellorum T* pokusy o . . . .

temptātiō, *ōnis, f.* [*tempto*] 1) nával, útok, o nemoci záchvat; 2) zkoušení, zkouška (*alcis rei* něčeho).

temptātor, *ōris, m.* [*tempto*] pokušitel *H*.

temptō n. pozd. **tentō**, *āre, āvī, ātum* I vl. ohmatávati (*alqd* něco), sahati na něco, dotýkati se něčeho: *saliunt temptatae pollice venae O*; *t. citharam T* brnkati na kitharu, probírati struny kithary; *ut satis temptavit pollice chordas O* — naladil; (*corvus*) *temptat* (*ficum*) *rostro O* klove do něho zobákem; praegn. *ferrum t. T* sáhnouti ke zbrani = pokusiti se o sebevraždu (zejm. podřezáním žil): II přenes. 1) praegn. pokoušeti (*alqm* někoho), znepokojovati, dráždíti; napadati, dorážeti, útočiti, činiti útok, hnáti se na někoho (vůb., spec. vojen., na soudě a p.): *summa res publica in huius periculo temptatur C*; *omnia t. Cs* všude hnáti útokem; na soudě *a multis temptatus virtutum laude crevit N*; — o nemoci stíhati, zachvátiti: *autumnus exercitum valetudine* (nemocmi) *temptaverat Cs*; obr. básn. *me quoque pectoris temptavit ardor H*; (*vitis*) *temptatura pedes V* jež ‚vjede' do nohou; 2) meton. zkoušeti, zkoumati a) *vadum t. Cs*; prozkoumávati, prohlédávati: *t. latebras V*; b) pokoušeti se (*alqd* o něco), učiniti pokus s něčím, podstupovati, podnikati α) *temptata res est, si . . . L* byl učiněn pokus; *temptata per duos est exigua pacis spes L* dva učinili pokus o smír (třeba) s malou nadějí; praegn. *fugam cursu temptavit equorum V* = pokoušel se dohoniti tryskem ujíždějící koně; — básn. a pozd. s inf. snažiti se, chtíti; β) odvažovati se něčeho; pouštěti se, vydávati se do něčeho, někam: *Bosporum temptabo H*; *aerias temptasse domos H*; *ipsum Oceanum illa temptavimus T*; c) praegn. pokoušeti se získati si něco α) hleděti si získati, nakloňovati si, převáděti na svou stranu: *t. provincias Cs*; *precibus t. O* naléhati prosbami, uprošovati; *talia temptabat O* takto naléhala (žádostí); *t. deos H* usmiřovati; přemlouvati; šp. sm. svádět: *alqm pecuniā t. H* podplácet; β) domáhati se něčeho, vyhledávati něčeho:

laborum t. auxilium V; *gratia regum Pieriis temptata modis H.*

tempus, *oris, n.* **I** čas, doba (vůb. i jednotlivě okamžik, chvíle, hodina); **1) a)** *diei, noctis t.* doba denní, noční; *sub (hoc) t. L* (asi) v té době, krátce před tím n. potom; *ad t.* **α)** (jen) na čas, pro okamžik, na chvilku, dočasně, prozatím, **β)** v určený čas, **γ)** v pravý čas, včasně; *pro tempore* **α)** pro ten čas, prozatím, **β)** pokud čas dovoluje, podle okolností; *uno tempore* ob. v témž čase, zároveň, ale *uno tempore accidit, ut Cs* jednou; *id temporis* v té době; *medio temporis T* zatím; *ne minimo quidem temporis T* ani na okamžik; **b)** (určený, potřebný) čas, lhůta (*alcis rei* pro něco, k něčemu): *t. duorum mensum petere ad dilectus habendos L*; *tyranno t. datum ad consultandum est L*; *t. legatorum antecapere* (v. t.) *S*; *vigiliarum somnique tempora* (čas = hodiny) *L*; *suo tempore* v zákonité (předepsané) době (zejm. o zastávání úřadů v určitém roce věku dle t. zv. *lex Villia annalis*); **c)** pravý (vhodný) čas, příhodná (svá) doba (chvíle), příležitost (*alcis rei* k něčemu): *ante t.* předčasně; hend. *t. atque occasio Cs* vhodná příležitost; *tempora quaeram H*; *(in) tempore = ad t.* v (pravý) čas (okamžik), vhod; *tempora rerum Cs* vhodný čas k (jednotlivým) pracím; *t. est* s inf. (n. acc. c. inf., ut . . . aby) jest (pravý) čas, na čase: *nunc corpora curare t. est L*; *nunc ornare pulvinar deorum t. erat H* byl by čas = slušelo by se; *t. est iam hinc abire me C*; **2)** meton. **a)** doba, okolnost(i), poměr(y), stav, postavení, osud **α)** *cum t. posceret C*; *tempore commutato Cs* za změny okolností; *ex tempore* buď = *pro tempore* dle okolností, hledě k okolnostem, nebo spec. na místě, bez přípravy, s patra: *magnum numerum versuum dicere ex tempore C*; *nihil temporis causa dicere C* pro okamžik = v okamžité nesnázi; *tempori servire C* říditi se okolnostmi; *haud sane temporum homo Cu* člověk, který se neuměl vpraviti v okolnosti (v situaci), ‚nebyl pánem situace'; **β)** zejm. zlá doba, zlý stav, tíseň, nesnáze; nebezpečenství: *omne meum t.* (čas) *amicorum temporibus transmittendum putavi C* přátelům, jsou-li v tísni; *neque poetae tempori meo defuerunt C* (o svém vyhnanství); *tempus ultimum H* (*extremum, supremum Cat*) poslední okamžiky, svrchované nebezpečenství; **b)** **α)** roční počasí: *temporibus parem diversis quattuor annum V* rovnoměrně rozdělený na . . .; *adduxere sitim tempora H* (t. j. jaro); počasí význ. pohoda: *saevitia temporis S*; **β)** čas života, věk, život: *emeritis medii temporis annis O*; *tempora eadem lignoque tibique damus O*; **γ)** událost, děj: *tempora fastosque evolvere mundi H*; **δ)** *orientia tempora H* pokolení; **ε)** *tempora cum causis canam O* dni = svátky; **ζ)** t. t. metr. základní doba (χρόνος πρῶτος) taktu, pl. quantita, rozměr, rhythmus: *si eripias tempora certo* (pevný) *H*;

II spánek na hlavě (ob. pl.); skráň; básn. synekd. obličej, hlava.

Tempȳra, *ōrum, n.* město na thrácké pobřeží naproti ostr. Thasu při *via Egnatia OL.*

tēmulentus, *a, um* [**tēmum* (srov. *temetum*) a *oleo*] vl. páchnoucí vínem = *vinolentus*] opilý, zpitý.

tenācitās, *ātis, f.* [*tenax*] vl. držel(i)vost, držebnost **a)** (*animalia*) *cibum unguium tenacitate arripiunt C* silnými spáry; **b)** metaf. skoupost, skrblictví (srov. ‚držgrešle'): *causa tenacitatis L.*

tenāciter, adv. [*tenax*] **a)** pevně; **b)** houževnatě, vytrvale.

tenāx, *ācis* [*teneo*] (pevně) držící (neklass. *alcis rei* něco), pevně se držící něčeho; **1) a)** držimý, držebný, držel(i)vý, svíravý, pevný, silný: *t. forceps V*; *t. hedera Cat*; o pádě držící (zachycující) nohy = vadící, neschůdný: *glaebis tenacissimum solum Plin*; *cetera tenacia gravi caeno erant T*; — obr. *ficti pravique t. (Fama) V* zachycující (lovící) výmysly a nepravdu; **b)** tuhý, hustý, lepkavý, lepící se, přilínavý, vazký: *tenaces cerae V*; *t. gramen H* hustá; **2)** metaf. držící se něčeho = pevný, stálý, houževnatý, vytrvalý v něčem **a)** **α)** *t. propositi H*; *genus quaesiti t. O* hledící si výdělku; **β)** neústupný, tvrdošíjný; zpurný, urputný, zarputilý: *fata tenacia O*; *equus t. LO*; **γ)** spec. šetrný; skoupý, skrblý (srov. ‚držgrešle'): *patre parco et tenaci C*; **b)** význ. trvalý: *flos t. V*; *t. fides O.*

Tenctērī, *ōrum* (*um T*), *m.* Tenkterové, germánský kmen při dolním Rýnu.

tendicula, *ae*, *f.* [*tendo*] léčka, oko, osidlo: metaf. *litterarum tendiculae C* záludný výklad písmenek (liter) zákona.

tendō, *ere*, *tetendī* zř. *tendī*, *tentum* (též *tēnsum*) [z koř. **ten-d-*, srov. *teneo*, *τείνω*, něm. dehnen, čes. ‚teneto', ‚tenký'] **1)** pnouti **a)** napínati, natahovati: *arcum t.*; odt. básn. *sagittas t. arcū H* stříleti z luku; *tentus nervus O*; *t. plagas C* líceti (líčiti); odt. *t. insidias alci CS* líceti, strojiti, osnovati; — básn. *t. barbiton H* vl. natahovati struny na b. = laditi b. (význ. hráti na b.); *tenta cubilia H* s napiatými popruhy, pružné; **b)** rozpínati, roztahovati; nadouvati, nadýmati: *ubera t. V*; *ima ilia tendunt V* t. j. těžce oddychují; *levare tenta spiritu praecordia H* oddechnouti si ‚z plných plic'; *tentus omaso H* nacpaný; básn. *Paetum ad Pharios tendentem lintea portus Pr* napínajícího plachty = plujícího; — obr. *ultra sermonem t. opus H* (my abs. ‚přepínati', ‚přehánětí'); *sermone t. noctem H* dlouhými řečmi vyplňovati (my krátiti si); **c)** stahovati, utahovati: *habenas retro t. O*; zeugm. *vim duram et vincula capto tende V* násilím a pouty svaž; **d)** s acc. vnitř. napínáním (střechy a stěn) stavěti stany, postaviti, rozbíti: *praetorium t. Cs*; — odt. abs. tábořiti, ležeti, státi někde: *sub vallo Cs*; *hic tendebat Achilles V*; *isdem hibernis t. T*; *apud vexillum t. T* sloužiti; **e)** vzpínati, vztahovati **α)** *manus t. ad alqm* (básn. též *alci* k někomu) při prosbě a modlitbě; — odt. básn. upínati, obraceti, naměřiti, upírati: *ad caelum tendens lumina V*; *t. iter alqo VO* zaměřovati cestou = mířiti, spěchati (= intr. *t.*); *quo fugam tenditis V* kam prchátе; **β)** meton. natahovati ruce s něčím = podávati, vznášeti něco k někomu, nastavovati, ukazovati: *coniunx patri tendebat Iulum V*; **2)** intr. (kvapně) táhnouti; mířiti, zaměřovati, směřovati; spěchati, spěti, chvátati, kvapiti, hnáti se **a)** *cursu t. alqo SV* úprkem se hnáti, běžeti; **b)** metaf. **α)** obr. *cernis in lucem t. noctes O* přecházejí; *via tendit V* vede; táhnouti se, sahati: (*quercus*) *radice in Tartara tendit V*; *non dices quorsum haec tendant H* kam to směřuje = co tím myslíš; **β)** táhnouti, táhnouti se k něčemu: *frater ad eloquium tendebat O*; *tutores ad suum t. L*; *ad alienam opem t. L* ohlížeti se po pomoci; **γ)** *t. adversus* n. *contra alqm* (abs. *contra t.*) vzpírati se, zpěčovati se, odporovati: *t. adversus auctoritatem senatus L*; abs. *cum glisceret* (*in senatu*) *certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi tenderent T* doráželi, bojovali; **δ)** abs. napínati se = napínati své síly, namáhati se, usilovati, snažiti se, dychtiti; toužiti, přáti si (ut ... aby ...; básn. a pozd. s inf. n. acc. c. inf.): *sibi* (dat. prosp. pro sebe) *quoque tendente, ut ... L.*

tenebrae, *ārum*, *f.* [srov. k *temere*] tma, temnota, temnost: **1)** *dignum esse, quicum in tenebris mices* (v. t.) *C*; *conditam tenebris esse lunam T* že se zatměl; básn. *t. ramorum V* tmavá splet větví; **2)** spec. **a)** (noční) tma, noc: *tenebris obortis N* když se setmělo; **b)** básn. tma očí, slepota: *tenebras et cladem lucis ademptae obicit O*; **c)** básn. tma před očima, mrákoty: *oculis t.* (*sunt*) *obortae* (v. t.) *O*; *ante oculos natant t. O*; **d)** básn. tma smrti, smrt: *me tibi ad extremas mansuram tenebras Pr*; **3)** meton. tmavé místo, temný kout **a)** hend. *cum illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset C* ze svých tmavých skrýší; básn. *ubi sint tuae t. Cat* skrýše; **b)** temnota žaláře, žalář: *clausi in tenebris S*; **c)** básn. temnota podsvětní, podsvětí: *Stygiae t. V*; **4)** metaf. **a)** temnost význ. **α)** neznámost, skrytost, ústraní: *quae* (*exempla*) *iacerent in tenebris omnia C* byly by zahaleny tmou; **β)** nízké postavení, nízký rod, původ; nízkost: *o t., o lutum, o sordes C*; **γ)** nejasnost, nezřetelnost; **b)** chmury, pochmurnost, zármutek: *si quid tenebrarum offudit exsilium C*; *vitam in tenebris luctuque trahebam V*; **c)** ‚mračna', ‚bouře', neštěstí: *ex superioris anni caligine et tenebris C.*

tenebricōsus, *a*, *um* [*tenebricus*] tmavý; **1)** naplněný n. zahalený tmou: *tenebricosa popina C*; *iter tenebricosum Cat* o cestě do podsvětí; **2)** metaf. **a)** význ. neznámý, skrytý: *tenebricosissimum tempus C*; **b)** nízký, pokoutní, tajný: *libidines tenebricosae C.*

tenebricus, *a, um* [*tenebrae*] tmavý: *Tartarea tenebrica plaga* básn. *C.*

tenebrōsus, *a, um* [*tenebrae*] tmavý, černý, chmurný, pochmurný, mrákotný (básn. zejm. o podsvětí).

Tenedus n. **Tenedos**, *ī* (acc. *um* n. *on*), *f.* [*Τένεδος*] ostrov u trojského pobřeží, nyn. Tenedo; adj. **Tenedius**, *a, um* tenedský: přísl. *securi Tenedia C* t. j. se vší přísností a bezohledností (odvozeno od vlastnosti myth. krále tenedského Tenna); subst. **Tenedii**, *ōrum, m.* Tenedané.

tenellulus, *a, um* [deminl. od *tener*] útloučký, mladičký, hezoučký.

teneō, *ēre, uī*, (*tentum*) [srov. k *tendo*] držeti (vl. i metaf.); **I 1) a)** *alqd manū* (v ruce) *t.* (obr. o věci docela zřejmé); *alqm* (*amplexū*) t. držeti v objetí, objímati; **b)** držeti v nějaké poloze: *tenui a pectore manus O*; odt. obraceti, zaměřovati, o zraku upírati: *omnes intenti ora tenebant V* zrak (naň) upírali: *oculos in se tenentem extimuit O*; **c)** držeti se něčeho: *rupis tenens iuga sinistrā O*; *aram t. N* dotýkati se oltáře; — praegn. držeti se něčeho **α)** jako vodítka: *t. vestigia L* jíti po stopách, neztráceti stopy; básn. *iter t. alqo* býti na cestě někam, jíti, spěti, směřovati, plouti; *medium Aeneas classe tenebat iter V* byl s loďstvem na širém moři; **β)** jako cíle (= *petere alqd*) směřovati k něčemu, spěti, plouti a p.: *Euander Hesperiam tenet O*; **2)** obr. **a)** *memoriā t. alqd* chovati v paměti, míti na paměti, pamatovati (se); abs. i samo *t.*: *numeros memini, si verba tenerem V*; *ut cito dicta percipiant animi teneantque fideles H*; **b)** pojímati, chápati, rozuměti; věděti: *alqd animo t.*; *t. causas rerum futurarum C*; **3)** spec. držeti místo, zaujímati **a)** vojen. míti obsazeno (v držení, v rukou), obsaditi: (s předm. rozvedeným) *tenent Danai, qua deficit ignis V*; **b)** vůb. **α)** vl. *mediam tenentes orbis humum* (střed země) *Delphi O*; *munitionis circuitus XI milia passuum tenebat Cs* zaujímal, obsahoval; bydliti, obývati, sídliti, usaditi se někde: *Fama tenet* (sc. *illum locum*) *O* tam bydlí; naplňovati: *atria turba tenet O*; pokrývati: *amnis obducto tenet omnia limo V*; **β)** obr. *locum alcis rei t.* zaujímati místo v něčem n. něčeho: *eum locum amicitiae t. Cs N* býti v tak přátelském poměru, býti takovým přítelem; *theatrum, quod arcis tenebat locum Cs* zastupovalo; **c)** perf. *tenuisse* (*locum*) dostihnouti místa, dospěti, doraziti k místu: *montes Sabini petebant et pauci tenuere L*; *metas t. O*; o lodích přistati, přiraziti, zakotviti někde: *Aeneam classe* (s . . .) *ad Laurentem agrum tenuisse L*; *classis Geraestum* (*portum*) *tenuit L*; *Cythnum insulam tenuit T*; **4)** metaf. míti **a)** *nomen t. VL*; *Poppaeam matrimonio* (v . . .) *tenuerat T*; perf. též význ. obdržeti, dostati, dosáhnouti, dojíti něčeho: *tenuisse, quicquid speravit Ulixes O*; *senatus* (*ius*) *libens tenuit T* byl rád, že je dostal; **b)** spec. míti v moci (v držení, v rukou), spravovati, říditi; ovládati, míti vládu, panovati něčemu, nad něčím: *imperium t.*; *terras dicione* (pod svou vládou) *t. V*; *teneri in potestate alcis Cs* býti v něčí moci; *Troianos eas tenuisse terras L* opanovali; *maritimas Alpes tenebat procurator Marius T* spravoval; abs. *an iis me dem, qui tenent C* ‚jsou u vesla'; obr. *orator tenebit venas animorum T*; **II** (pevně) držeti; metaf. **1)** poutati **a)** vázati, býti závazný; pass. býti vázán něčím, podroben něčemu: *legibus, sacramento teneri*; *poenā teneri T*; — básn. *teneas, Damasippe, tuis te H* váž se = omezuj se svými věcmi = ‚zametej před svým prahem'; **b)** význ. upoutati, jímati, zaujmouti, naplniti, zachvacovati, uchvacovati **α)** *etsi me tuo sermone tenuisti C*; *tenuit nostras Horatius aures O* okouzlil; o zamilovaném *dum me Galatea tenebat V*; **β)** *talis amor Daphnim teneat V*; *ille non magno desiderio tenebitur virium C* nebude cítiti touhy; *ne vos falsa opinio teneat L* abyste neměli; *haec, quae nunc tenet saeculum, neglegentia deum L* zanedbávání bohů, které jest rozšířeno v našem věku; *Decium spes tenuit L* měl, choval naději; **c)** spec. *teneri* býti držen t. j. chycen, dopaden při zlém činu, odt. býti usvědčen (*in re, re, alcis rei* z něčeho): *in furto teneri*; *repetundarum teneri T*; *me teste teneris O*; *quod perinde censeo ac si lege maiestatis teneretur T* jako kdyby byl vinen (podle zákona =) zločinem proti zákonu o . . .; **d)** vůb. obsahovati, zasahovati něco, týkati se

něčeho: *haec formula populos tenet H*; pass. náležeti k něčemu, býti obsažen v něčem: *genus officiorum, quod teneatur hominum societate C* vyplývá ze společnosti, zakládá se na ...; 2) zdržovati, zadržovati, zastavovati, potlačovati; překážeti, zabraňovati něčemu (též *ne, quominus, quin* ... aby ne ...): *t. lacrimas CsO, risum H*; *saeva tene tympana H*; *manum stomachumque teneto H*; *Caesar poteritne se t., quin ... C*; *res aut pudore aut metu tenentur Cs*; abs. *ne diutius teneam C* abych (vás) nezdržoval; 3) stále (pevně) držeti a) α) *locum t. Cs* = *se loco t. Cs* držeti n. udržeti se na svém místě; *t. cursum Cs, viam O* zachovávati, dodržovati, podržovati směr běhu, cesty; *domi se t. N* držeti se, zůstávati; β) intr. držeti se: *inter utrumque tene O*; b) zachovávati α) podržovati; vytrvávati v něčem: *t. voluptatis fruendae modum C*; *haec duo t. in amicitia C* míti tyto dvě zásady; *silentium t. L*; *propositum t. CsN* (též praegn. prováděti); β) udržovati: *cum vita teneatur cibo ... C*; s doplň. *indulgentia patrum concordem* (ve svornosti) *civitatem tenuit L*; γ) *se t.* chovati se: *quieti sese tenuere L*; *se intra silentium t. Plin*; držeti se něčeho, říditi se něčím: *gentem dei se more tenentem V*; c) intr. držeti se, udržeti se, trvati: *imber per noctem totam tenuit L*; *incendium per duas noctes tenuit L*; ob. *tenet fama* s acc. c. inf. drží se, udržela se, jde, jest pověst, že ...; d) praegn. udržovati = prováděti, obhajovati, dokazovati, zastávati α) *causam t. CHO* vyhráti; *tenuere patres, ut Fabius consul crearetur L*; abs. *si recte conclusi, teneo C* vyhráno = mám pravdu; β) spec. význ. tvrditi: *quod Peripatetici non tenent C.* – s imp. **tenē** nesmí se zaměňovati **tēne** (= *tē* a tázací *ne*) v acc. c. inf. při zvolání ty že bys ...

tener, *era, erum* 1) útlý, měkký, slabý zejm. o dětech, mláďatech a mladých rostlinách, odt. meton. mladistvý, mladý: *excolimur teneri O* v útlém mládí; *res tenerae V* mladá příroda; (*annus*) *t. vere novo est O*; *in teneris V* v útlém věku; *a teneris V* = *a teneris unguiculis C* od útlého věku, mládí; – jemný (svou látkou): *t. mundi orbis* (nebeská klenba) *V*; 2) přenes. a) měkký význ. poddajný, ohebný: *nihil tam tenerum quam illius comprehensio verborum C*; (*virtus*) *est tenera atque tractabilis C*; b) jemný, něžný, citlivý: *nimium teneri versus H* uhlazené; c) změkčilý, choulostivý, slabý, křehký: *tenerae nimis mentes*; lehký, rozkošnický: *teneri saltatores C.*

tenerē, adv. [*tener*] měkce; změkčile, rozkošně: *t. dicere T.*

teneritās, *ātis, f.* [*tener*] útlost, jemnost; slabost, křehkost: *in primo ortu* (se. *hominis*) *inest t. C.*

tēnesmos, *ī, m.* [τεινεσμός] nucení na stolici (nemoc) *N.*

Tennēs n. **Tenēs**, (*ae*), acc. *ēn, m.* myth. král a eponymos ostrova Tenedu (v. 1 t.), ctěný jako heros.

tenor, *ōris, m.* [*teneo*] vl. udržování 1) (nepřetržitý) pohyb, běh, ‚proud': (*signa*) *placido educta tenore O*; *hasta servat tenorem V* let, sílu letu; – obr. (*velut*) *uno tenore CL* jedním proudem, v jednom kuse, nepřetržitě, bez ustání: *uno tenore, ex quo in amicitiam populi Romani venerit, fidem coluisse L*; 2) metaf. a) průběh, postup: *dies alium habuisse tenorem V*; *tenore eodem consiliorum L* týmž postupováním ve svých (válečných) záměrech; b) způsob, míra, ráz, ‚tón', ‚duch': *eodem tenore duo insequentes consulatus gessi L*; *hic t., haec concordia venit ad albentes comas O* poměr.

Tēnos n. **Tēnus**, *ī, f.* [Τῆνος] ostrov v Aigajském moři v souostroví kykladském; odt. **Tēnii**, *ōrum, m.* Teňané.

tensa, *ae, f.* [*tendo*] slavnostní vůz, na němž bývaly voženy sochy bohů do cirku při průvodu před zahájením her, ‚boží vůz': *tensas ducere L* doprovázeti vozy bohův (o magistrátech).

tentābundus, tentāmen, tentāmentum, tentātiō, tentātor viz *temptabundus* atd.

tentīgō, *inis, f.* [*tentus* od *tendo*] vl. napiatost, napětí; meton. (vilný) chtíč *H.*

tentō viz *tempto.*

tentōrium, *iī, n.* [*tendo*] stan (nazvaný tak od napiatých stěn kožených n. plátěných).

tenuiculus, *a, um* [demin. od *tenuis*] vl. tenoučký; přenes. skrovňoučký, chudičký: *t. apparatus C.*

tenuis, *is* (různ. druhdy se souhl. *u*, čti *tenvis, tenvia*) [z koř. **ten-*, srov. *ταν-*, ‚tenký' a výkl. k *tendo*] 1) tenký a) *tenuissima cauda O* nejtenčí část ocasu; štíhlý, útlý, vytáhlý; hubený, vyhublý; o vodě mělký: *t. aqua L*; b) úzký, těsný: *t. alveus T*; *tenue foramen O*; *insignem tenui fronte Lycorida H* nízkým čelem (jež pokládáno kdysi za krásné); c) vůb. drobný; hebký; d) obr. o zvuku tenký = vysoký, pronikavý: *t. tinnitus Cat*; 2) řídký a) význ. nehmotný, vzdušný, lehký: *aether tenuissimus est C*; *t. ventus V*; *tenues animae silentum O*; b) meton. čistý, jasný: *tenues undae O*; 3) metaf. a) jemný: *tenues parvi discriminis umbrae* (odstíny) *O*; přesný, důkladný, podrobný: *in verbis t. serendis H*; b) skrovný, slabý, mdlý, nevelký, chatrný: *t. spiritus T* (obr. *H*); *tenuissima valetudo Cs*; c) prostý, nepatrný, skromný; chudý, nuzný, ‚hubený': *t. victus C*; *perparva ac t. civitas C*; *t. res H* skrovné poměry; *t. Minerva* (v. t.) *V*; — subst. *in tenui lăbor* (sc. *est*) *V* v malém oboru = skrovný jest předmět mého díla; — spec. *tenuiores, um, m.* ‚menší' lidé t. j. lidé nižší, z nižších tříd, nižšího stavu, chudí (op. *illustres T*).

tenuitās, *ātis, f.* [*tenuis*] 1) a) tenkost, útlost; hubenost; malá šířka, těsnost; drobnost; b) řídkost; nehmotnost, vzdušnost; 2) a) jemnost, přesnost; b) skrovnost, slabost; prostota, jednoduchost; chudoba, nuznost.

tenuiter, adv. [*tenuis*] tence a) *alutae t. confectae Cs* na tenko; b) α) jemně, přesně: *t. disserere C*; β) prostě, jednoduše; skrovně, slabě, chatrně; nuzně: *t. aestimare C* nízko.

tenuō, *āre, āvī, ātum* [*tenuis*, srov. homer. *ταν-ύω*] tenčiti, ztenčovati; 1) vl. a) *assiduo vomer tenuatur ab usu O* obrušuje se; pod. (*tempus*) *tenuat dentem aratri O*; *corpus parco victu tenuatum T* vyhublé; b) zúžovati, úžiti: *spatium ... velut in cuneum tenuatur T*; zeugm. *vox vocisque via est tenuata O* seslaben ... zúžena; *luna tenuata O* ubývající; c) rozřeďovati, rozpouštěti: *artus tenuavit in undas O*; pass. rozplývati se: *nocturnā siquid crassi est tenuabitur aurā H* (o čištění vína); 2) metaf. a) činiti něco jemným; básn. s acc. vnitř. činiti něco jemného: *quo carmen tenuastis in antro Pr* = vytvořili jste tak jemné básně; b) zmenšovati, seslabovati: *ut meae famam tenuent oblivia culpae O*; *magna modis t. parvis H* (vl. ‚rozdrobovati' t. j. kaziti).

tenus, předl. s abl. n. též gen., kladená vždy za svůj pád [srov. subst. *tenus, oris, n.* napiatý provaz, oko, ‚teneto'; *tendo, teneo*] (vl. napiatě se táhnouc) 1) až po něco, až k něčemu a) *Tauro t. C*; *pectoribus t. L* až po prsa; gen. zejm. při pl. *laterum t. V*; obr. *est quadam prodire t. H* až po jistou hranici; b) přenes. *volneribus t. L* až do zranění; 2) praegn. jen až po něco (a ne dále) a) *summo t. attigit ore V* jen krajem rtů; iron. *dum egregius imperator ianuā ac limine t. domum cludit T* (t. j. a dále se neodváží vyjíti); b) přenes. *verbo t. L* jen (až po slova =) slovy; *nomine t. T* jen podle jména; *Graeca doctrina ore t. exercitus T* jen ústy (t. j. jen co do výmluvnosti). — Složeniny jako **hāc-tenus**, **eā-tenus** v. t.

Tēnus viz *Tenos*.

Teos, *ī* (acc. *Teum L*), *f.* [*Τέως*] ionské město na pobřeží maloasijském, sev. záp. od Efesu, rodiště básníka Anakreonta; adj. **Tēius** n. **Tēïus**, *a, um* tejský, z Tea (zejm. o Anakreontovi), básn. též meton. význ. anakreontský; subst. **Tēii**, *ōrum, m.* Teané.

tepefaciō, *ere, fēcī, factum* (pass. *tepefīō, fierī, factus sum*) [*tepeo* a *facio*] oteplovati, ohřívati, zahřívati, hřáti: *in matris iugulo ferrum tepefecit* (sc. *sanguine*) *H*.

tepeō, *ēre, uī*, — [srov. ‚topiti', ‚teplý'] 1) býti teplý, vlahý, vlažný: *sole t. H* býti zahříván; 2) metaf. o lásce a) (*quo*) *mox virgines tepebunt H* pro nějž se budou rozehřívati; b) býti ‚vlažný', ‚chladný' (op. *amare*) *O*.

tepēscō, *ere, puī*, — [inchoat. od *tepeo*] oteplovati se, zahřívati se.

tepidē, adv. [*tepidus*] teple: *natare tepidius Plin* v teplejší vodě.

tepidus, *a, um* [*tepeo*] 1) teplý, vlahý, vlažný: s básn. záměnou epithet *tepidā recens caede locus V* (= *tepidus recenti caede*); 2) praegn. jen vlažný, ne příliš

horký, chladný: litot. *quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes* (přenes. o lásce) *O.*

tepor, *ōris, m.* [*tepeo*] 1) teplost, teplo, vlažnost, vlahost: *nocturnos formidare tepores H* zahřátí (vínem); 2) praegn. malá teplota, chladnost: *cum teporem incusaret T*; metaf. *eiusdem lentitudinis ac teporis libri T.*

ter, adv. [starolat. *terr* z **ters*, jež z **tris* od *tres*, srov. τρίς] třikrát: básn. *t. amplus* (v. t.) *Geryones H*; — básn. synekd. a) význ. několikrát: *capitis concussit terque quaterque caesariem O*; b) význ. mnohokrát, velice: *terque quaterque beati V.*

ter-deciēs n. **ter-deciēns,** adv. číselné třináctkrát: *HS* (= *sestertium*) *t.* (sc. *centena milia*) *C* 1,300.000 sesterciův.

terebinthus, *ī, f.* [τερέβινθος] terebinth (strom), řečík terebinthový (botan. *Pistacia terebinthus*).

terebrō, *āre, āvī, ātum* [*terebra* nebozez od *tero*] vrtati, provrtati; přenes. propíchnouti, proraziti: (*sanguis*) *longe terebratā prosilit aurā O.*

terēdō, *inis, f.* [ὁ τερηδών] červotoč.

Terentīlius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *C. Terentilius Harsa,* tribun lidu r. 462 př. Kr., známý svým návrhem na sepsání zákonů (*lex Terentilia*).

Terentius, římské jméno rodové; zejm. 1) *C. Terentius Varro,* jako konsul zavinil svou ukvapeností porážku Římanů u Kanen r. 216 př. Kr.; 2) *A. Terentius Varro,* bojoval jako praetor r. 184 vítězně proti Keltiberům *L*; 3) *P. Terentius Afer* (mající jméno jako propuštěnec po svém bývalém pánu, senátoru P. Terentiu Lukanovi), rodem z Karthaginy (* asi 185, † 159 př. Kr.), skladatel uhlazených komedií zejm. po vzoru Menandrově; 4) *M. Terentius Varro* * r. 116 př. Kr. v Reate v Sabinsku, římský polyhistor, velmi plodný spisovatel zejm. v oboru starožitností; politicky byl přívržencem Pompejovým, ale od Caesara dostal milost; byv proskribován od Antonia, zachránil se s pomocí přátel; † r. 27 př. Kr.; 5) *Terentia,* choť Ciceronova od r. 80, s níž se Cicero r. 46 rozešel; 6) *P. Terentius Varro Atacinus* (rodištěm jeho bylo město *Atax* v narbonské Gallii), epický a satirický básník římský (82—37 př. Kr.); — adj. **Terentius** a **Terentiānus,** *a, um* Terentiův.

Terentum viz *Tarentum* 2).

teres, *teretis* [*tero*] (vl. oškrabaný, osoustruhovaný) 1) oblý, válcovitý; zakulacený, kulatý: *t. hastile L, fusus O*; *tereti tinnitus aere ciebant Cat* t. j. cymbálem (viz i *cymbalum*); obr. (*sapiens*) *t. atque rotundus H* (viz i *lēvis*); 2) přenes. a) oblý, štíhlý, táhlý: *t. collum O*; *t. puer H*; b) hladký; c) (do kulata) spletený, odt. meton. tuhý, silný: *t. habena V*; *teretes plagae H*; d) jemný, vkusný: *teretes aures C* jemný sluch.

Teretīna *tribus* (psáno též **Terentīna**) jedna z venkovských tribuí, zřízená r. 299 př. Kr. *CL.*

Tēreus, *eī* n. *eos* (voc. *ĕu*; básn. synkop. *Tērēi V, Tērēŏ*), *m.* [Τηρεύς] král thrácký, choť Prokrin (viz *Philomela*); meton. tragedie Acciova, nadepsaná Tereus: *delectari mihi Tereo videbatur C.*

tergeminus viz *trigeminus.*

tergeō, *ēre* (zř. **tergō,** *ere*), *rsī, rsum* otírati, utírati, vytírati; spec. čistiti: *spicula lucida* (prolept.) *tergent V* leští; — básn. *gallinā t. palatum H* pochutnati si na . . . Part. **tersus** význ. adj. v. t.

Tergeste, *is, n.* nyn. Terst; odt. **Tergestīnus,** *a, um* terstský; subst. **Tergestīnī,** *ōrum, m.* obyvatelé Tergesta, Terstu.

tergiversātiō, *ōnis, f.* [*tergiversor*] vl. obracení (se); loudání, otálení, prodlévání.

tergiversor, *ārī, ātus sum* [*tergum* a *verto*] (vl. obraceti se zády k něčemu); přenes. a) ‚vytáčeti se', ‚vykrucovati se', vymlouvati se; b) loudati se, otáleti; rozpakovati se.

tergō viz *tergeo.*

tergum, *ī, n.* [srov. τέρφος n. στέρφος kůže] (básn. často pl. význ. sg.) I záda, zadek, hřbet; 1) a) *praebere* (v. t.) *Phoebo terga O*; (*aper*) *tergo decutit hastas V*; *sordida terga suis O*; *nisi de tergo plebis Romanae satisfiat L* nevymstí-li se na zádech . . . (t. j. mrskáním); — vojen. *alci terga caedere L* biti do zad, do zadu; *in tergis haerere* býti v patách, dotírati; *terga vertere* obrátiti se zády, spec. vojen. dáti se na útěk = *terga* (*fu-*

gae) *dare*; *terga dare alci* utéci před někým; obr. *inflexo dare terga genu Pr* vzdáti se, podlehnouti; b) spec. záda utíkajícího n. ustupujícího vojska, meton. útěk, ústup: *neque exercitus neque ducis terga tuta esse T*; *insignis inter conspecta cedentium pugnae terga obversis ad ineundum proelium armis L* význačný (= význačně se odlišuje) mezi muži, kteří, jak bylo viděti, ustupovali vyhýbajíce se bitvě, tím, že obrátil . . .; *cum frontis et tergi vices (essent) T* vl. střídavé obrácení (se) čelem a zády = bylo (neustálé) střídání útoku a útěku; 2) metaf. a) zadní strana α) vůb. *post t.* vzadu, za sebou (za mnou, za námi a p.) n. ze zadu; *a tergo* od zadu, ze zadu n. za zády, v týle; *in t. V* do zadu; β) spec. záda, týl ve vojenském postavení (op. *frons*): *frontem tergaque ac latus tuti T*; *terga invadere L* vpadnouti v týl; b) α) hřbet, vrchní strana, povrch: o řece *VO*; β) *proscisso quae suscitat aequore terga V* hrboly, hroudy; 3) synekd. tělo: *magnorum centum terga suum V* sto kusů; II kůže 1) *taurinum t. V*; *aurea terga O* zlaté rouno; 2) meton. věc, zhotovená z kůže α) měch: *ventos bovis inclusos tergo O*; β) bubínek: *feriunt molles taurea terga manus O*; γ) řemení (= *caestus*): *duro intendere* (v. t.) *bracchia tergo V*; δ) vrstva štítu (vl. kožená, metaf. vůb.): *terga novena boum O*; *linea terga V*; *clipeum, tot ferri terga, tot aeris V*.

tergus, *oris*, *n.* [srov. k *tergum*] (básn. a pozd.) 1) záda, zadek, hřbet: *resecat de tergore partem O*; 2) kůže: *tergora diripiunt costis V* stahují se žeber; *taurorum tergora septem O* vl. sedm býčích kožích = štít ze sedmi býčích kožích (u Homera σάκος ἑπταβόειον).

Terīna, *ae*, *f.* město na záp. pobřeží Bruttia; adj. **Terīnaeus**, *a*, *um* terinský, z Teriny.

termes, *itis*, *m.* [srov. τέρχνος větev] větev, ratolest *H*.

Termēssus, *ī*, *f.* [Τερμησσός] horská pevnost v Pisidii; odt. **Termēssēnsēs**, *ium*, *m.* Termessané.

Termestīnus, *a*, *um* [*Termes* město záp. od Numantie, nyn. Tiermes] termestský: *nationis Termestinae T*.

terminālis, *e* [*terminus*] mezní, hraniční; subst. **Terminālia**, *ium* n. *iōrum*, *n.* Terminalie, mezníková slavnost, konaná 23. února, při níž se sousedé scházeli na hranicích pozemků, obětovali u mezníků a společně se veselili; jménem státu byla konána taková slavnost pův. na hranicích říma., pozd. u 6. milníku na silnici Laurentské; eponymem Terminalií stal se později bůh Terminus (v. t.).

terminātiō, *ōnis*, *f.* [*termino*] 1) omezení, vymezení, vyměření, určení: s gen. subj. *versus inventus est terminatione aurium C* na základě n. podle ‚sluchu'; s gen. obj. *t. rerum expetendarum C* vymezení = stanovení; 2) ukončení, závěr periody *C*.

terminō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*terminus*] omezovati, ohraničovati; 1) vl. stanoviti něčemu meze, hranice: (*Caesar*) *imperium Oceano, famam qui terminet astris V*; 2) metaf. a) obmezovati (*alqd rē* něco něčím, na něco): *sonos vocis paucis litterarum notis terminavit C* pro (mluvené) hlásky stanovil jen několik málo znaků; b) končiti, dokonávati: *bellum t. L*; c) vymezovati, vyměřovati, určovati, stanoviti.

terminus, *ī*, *m.* [srov. τέρμα, τέρμων] 1) a) mezník; b) meze, hranice: básn. *stabilis rerum t. H* pevný řád světa; (přenes. o čase) *ipsas quamvis angusti t. aevi excipiat* (v. t. III) *V*; meton. pl. obvod, okršlek, území; c) personif. *Terminus* bůh mezníků, ochránce soukromého majetku i hranic říše, vl. zosobnění této jedné stránky významu Jovova; jemu svědčila pozd. t. zv. *Terminalia* (v. t.); 2) metaf. cíl, konec: *t. laborum L*.

ternī, *ae*, *a* (neklass. sg. **ternus**, *a*, *um*), čísl. podílná [*ter*] 1) po třech: *ternae* (*legiones*) *datae consulibus L*; při násobení, kde my užíváme čísl. zákl.: *ternos ter cyathos H*; 2) básn. trojí, trojitý, trojnásobný; tři: *terna Medusaei guttura monstri O*; *ternis ululatibus O*; *terna hiberna V* tři zimy; i sg. *terno consurgunt ordine remi V* v trojité řadě = ve třech řadách (nad sebou).

terō, *ere*, *trīvī*, *trītum* (*trīstī Cat* = *tristi*) [srov. τείρω m. τεριω, τερέω, τρίβω, čes. ‚třít', ‚potírati' a p.] třít 1) a) něco o něco, otírati, odírati: *colla trita labore O* otlačená; *ipse labore manum terat V* = přikládá ruku

k práci; (*tempus*) *silices terit O* otírá, obrušuje; (*corpus*) *ferrum terebat O* otupovalo; – zejm. α) *subucula trita H* odřená, obnošená; odt. obr. ohmatati, ošoupati, vůb. opotřebovati: *catillus Euandri manibus tritus H*; *quod legeret tereretque publicus usus H* co by se všeobecně čtlo a trhalo; příčin. (*nomina*) *consuetudo trivit C* učinil běžnými; β) *spatium tritum O* ujetá, vyježděná dráha; odt. přenes. *t. iter V* (*Appiam H*) ušlapávati, často stoupati, kráčeti (jezditi) po cestě (srov. u nás ‚brousiti' někudy); γ) oškrabovati, ořezávati, strouhati: *radios trivere rotis* (dat. pro ..., k ...) *V*; odt. přenes. tříbiti: *tritae aures* (sluch) *C*; δ) otírati se o něco, dotýkati se něčeho, narážeti, zavaditi o něco: *calcem* (v. t.) *terit calce V*; *sulniecta terunt vineta carinae O*; b) roztírati α) *teritur baca trapetis V* lisuje se; *t. cibum C* rozmělňovati; β) zejm. o obilí mlátiti (vl. roztírati šlapáním n. zvláštním nástrojem, zv. *tribulum*): *t. culmos, fruges V, milia frumenti H* (básn. s podm. *area*, v. t.); *bis frugibus area trita est O* = obilí bylo mláceno na mlatě; 2) jiná metaf. rčení a) *tempus* (*otium, aetatem*) *t. rē* n. *in rē* α) tráviti čas něčím; *altera teritur bellis civilibus aetas H* prochází ve válkách; β) ob. šp. sm. maříti, tratiti, utráceti, zabíjeti čas něčím; b) *se t. in re* mořiti se, trápiti se, trmáceti se, hmožditi se něčím: *ne in opere longinquo sese tererent L*; med. *teri in re Plin* stále se něčím zaobývati, ‚ležeti' v něčem.

terra, *ae*, *f.* [srovn. k *torreo*] (vl. souše) země (v rozličných význ. jako v češt., ku př. těleso nebeské, hlina, půda, souše, krajina a p.); 1) abl. *terrā* na zemi, po zemi: *terrā vivere*; *terrā marique*; *aut terrā aut mari*; loc. *terrae* na zemi: *sacra terrae* (dle jiných *terrā*) *celavimus L*; *toto proiectus corpore terrae V*; pl. *terrae* (básn. též význ. sg.) země, svět: *in terris* na světě; *ubi terrarum* kde na světě; – *orbis terrae* n. *terrarum* okršlek zemský, země: *Antiocho prope extra orbem terrae exacto L* ‚až na konec světa'; (*Cererem*) *orbem omnem peragrasse terrarum C*; *Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse C*; spec. (římská světová) říše (v tomto význ. ob. *terrarum*): *ego statum orbis terrae redemi C* trvání říše; – básn. *Phoebus utrāque distat idem terrā O* stejně jest vzdálen od obou konců země (od východu i od západu); 2) person. *Terra* (*mater*) jako božstvo = *Tellus* (v. t.); *terrae filius* (v. t.) *C*.

Terracīna, Terracīnēnsis viz *Tarracina*.

terrēnus, *a*, *um* [*terra*] 1) zemitý, ze země, hliněný, z hlíny, hlinitý: *t. tumulus Cs*; subst. *terrēnum*, *ī*, *n.* půda, pozemek: *quidquid herbidi terreni extra murum erat L*; ale *terrenum omne dividitur C* všechno, co jest ze země; 2) a) zemský, pozemský, na zemi α) *vescimur bestiis et terrenis et aquatilibus et volantibus C*; β) meton. význ. lidský, smrtelný: *terreni artus V*; b) podzemský, v zemi: *terrena numina* (božstva) *O*.

terreō, *ēre*, *uī*, *itum* [z **terseiō*, srov. τρέω, čes. ‚třásti' (se)] (vl. otřásati) strašiti, nahánětí strachu, děsiti, poděsiti, vyděsiti, lekati (*alqm rē* někoho něčím) a) *terrendi causa* pro postrach; pass. *terreri* strachovati se, lekati se; *elephanti equis odore insolito territis fugam faciebant L* polekavše koně; *pater terruit gentes, ne rediret saeculum Pyrrhae H* že se (snad) vrátí; b) zastrašovati, odstrašovati: *terret Phaëthon avaras spes H*; *ut* (*terreret*) *quo minus hostes insequerentur Cs*; *id non terruit Galbam, quominus in castra pergeret T*; c) zaplašovati, zaháněti: *nisi sonitu terrebis aves V*; *has illā pastor regione fugatas* (prolept.) *terruit O* zaplašil je na útěk z ...; *profugam per totum terruit orbem O* štvala.

terrestris, *e* [*terra*] zemský, pozemský, pozemní, země (gen.), na zemi, po zemi: *confectis omnibus maritimis terrestribusque bellis Cs* na moři i na zemi; *iter terrestre LT* pochod po souši; *t. exercitus* (op. *classis*); *ne quod terrestris deesset auxilii genus L* aby nechyběl žádný druh pozemské (‚polní') branné moci; subst. *terrestria ... vivunt H* pozemští tvorové.

terreus, *a*, *um* [*terra*] (neklass.) zemský: *virum terrea progenies V* ze země pocházející (vyrostlé).

terribilis, *e* [*terreo*] strašný, hrozný, hrozivý, děsný, děsivý (*alci* někomu n.

pro někoho): subt. *cum terribiliora adferrentur L* hrozivější zprávy.

terriculum, *ī, n.* [*terreo*] pl. strašáky: *sine tribuniciae potestatis terriculis L.*

terrificō, *āre, āvī, ātum* [*terrificus*] strašiti, děsiti, lekati *V.*

terrificus, *a, um* [*terreo* a *facio*] působící strach, hrozný, strašný, děsný, děsivý *VO.*

terrigena, *ae, m.* i *f.* [*terra* a *gigno*] zrozený ze země, syn země: *terrigenae* (*fratres*) *O* o lidech, vyrostlých z dračí setby Kadmovy a Iasonovy; o hlemýždi *terrigenam, herbigradam* .... básn. u *C* zvíře, zrozené ze země.

terripavium a **terripudium** [*terra* a *pavio*] slova, předpokládaná od *C* k výkladu etymologie slova *tripudium* (v. t.).

territō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *terreo*] strašiti, zastrašovati, přestrašovati, děsiti, nahánětí strachu někomu: *finis Gallis territandi fuit, ut ... L* Gallové přestali nahánětí strachu.

territōrium, *iī, n.* [*terra*] území, půda, pozemky (náležící městu n. osadě): *ut florentis coloniae t. minueretur C.*

terror, *ōris, m.* [srov. k *terreo*] **1)** strach (*alcis* **α)** něčí, **β)** někým působený, s někoho, před někým), hrůza, zděšení, bázeň **a)** act. *tribuni praefectique cum terrore et armatorum catervis volitabant T* vzbuzujíce postrach; *neque erit iusta causa imperatori, quare suum terrorem iactari patiatur C* strach, jenž z něho jde; hendiad. *eiusdem vim dicendi terroremque timuerunt C* strašné síly jeho výmluvnosti; **b)** pass. (*definiunt*) *terrorem metum concutientem C*; *terrorem inferre, inicere alci* nahnati strachu; *terrori* (dat. účel.) *esse* býti na postrach; *quo novus t. additus Romanis L* znova se polekali; *t. periculi* z nebezpečenství; *t. externus L* z vnějšího nepřítele; *nuptias ob eius modi terrores dilatas T* obavy; **2)** meton. věc působící strach, postrach, hrůza, příšera, strašák; hrozný zjev, hrozná událost, strašná zpráva, hrozba a p.: *duos terrores huius imperii, Karthaginem Numantiamque, deleverat C*; *terrores ac prodigia L*; *non mediocres terrores iacit C*; *populis t. eras O*; *terrores magici H* kouzelná strašidla.

terr-ūncius viz *teruncius.*

tersus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *tergeo*] (vl. utřený) čistý (vl. i přenes.); přenes. hezký, pěkný *Plin.*

tertiadecumānī, *ōrum, m.* [*tertia decima* sc. *legio*] vojáci 13. legie *T.*

tertiānus, *a, um* [*tertia*] **1)** *tertiana febris C* třetidenní, obdenní; **2)** **tertiānī**, *ōrum, m.* (= collect. *tertianus*) vojáci 3. legie *T.*

tertius, *a, um* [*tres*; srov. τρίτος, něm. dritter, čes. ‚třetí'] třetí; **I** *tertia pars* třetí díl, třetina (ale pl. *tertiae partes C* třetí úloha t. j. úloha tritagonistova); básn. *tertia regna O* (t. j. podsvětí), pod. *tertia numina O*; o rodokmeni *a Iove t.* (*est*) *Aiax O* t. j. jest pravnuk Jovův; — význ. partit. *mancipia venibant Saturnalibus tertiis C* o třetí den Saturnalií; — praed. význ. po třetí: *tertia nudandas acceperat area messes O*; **II** význ. adv. **1)** acc. sg. **tertium** po třetí; **2)** abl. sg. **tertiō** **a)** po třetí; **b)** na třetím místě, za třetí *Cs.*

ter-ūncius (starší **terr-ūncius**), *iī, m.* [*uncia*] tři uncie = $^1/_4$ assu (viz *as*) = *quadrans*; **a)** vůb. čtvrtina: *fecit me* (sc. *heredem*) *ex terruncio C* dědicem čtvrtiny (svého jmění); **b)** přenes. nepatrná mince, ‚haléř': *de praeda mea terruncium nec attigit nec tacturus est quisquam C.*

tesqua, *ōrum, n.* [srov. staroslov. тъщь, staročes. tščí, tščivý = prázdný, odkud na čítrobu = na lačný žaludek] pustiny, poušť *H.*

tessera, *ae, f.* [τέσσαρα, ion. τέσσερα] vl. čtyřboký hranolek ze dřeva nebo z kamene; zejm. **a)** kostka (hrací, na níž bylo všech 6 stěn označeno čísly 1—6; hrálo se ob. třemi kostkami; srov. *talus*): *tesseras iacere C*; **b)** (dřevěná) známka pohostinská, jaké si dávaly spřátelené rodiny, pův. kusy rozpoltěného dřeva, jichž shodnost byla průkazem, průkaz hostinného přátelství (σύμβολον): *hospitium cum L. Cornelio Gaditanos fecisse dico, proferam tesseram C*; **c)** vojen. deštička, na které bylo napsáno heslo, rozkaz n. oznámení a která byla předávána od oddělení k oddělení; meton. heslo: *it bello t. signum V*; rozkaz, vyhláška, oznámení: *tesseram dare L*; *tesserā datā incolumes reverti L.*

tesserārius, *iī, m.* [*tessera* **c)**] roznášeč vojenských rozkazů, vojenský posel (ordonance, ordonanční poddůstojník) *T.*

tesserula, *ae, f.* [demin. od *tessera*] kostička; spec. kostka, kamének, dlaždička v mosaice básn. u *C.*

testa, *ae, f.* [*texo*] (vl. upletená věc) 1) a) nádoba pův. upletená z proutí a vymazaná hlinou, pak i pouze hliněná), džbán, hrnec, popelnice a p.: *quo semel est imbuta* (v. t.) *recens servabit odorem t. diu H*; *t. ardens V* lampa; *accipiat manes parvula t. meos Pr;* b) střep, střepina z nádoby i vůb. úlomek, kus kamene a p.: *t. parem fecit* (se. *pedem mensae*) *O;* (*venae*) *testā aperiuntur T;* — spec. střepina n. hliněná tabulka, na jaké psali Athéňané při t. zv. střepinovém soudě (*testarum suffragia N* = ὀστρακισμός) jména občanů, kteří by měli býti vypovědění; 2) přenes. a) cihla: *caementis ac testis tectorum meorum C;* b) skořápka, skořepina měkkýšů, zejm. mlžů: *t. marina H* skořápka mořské ježovky; — meton. zvíře, opatřené skořápkou, lasturovec: *generosa t H* ‚skořepina'; c) básn. *lubrica t. premebat aquas O* ‚kůra'.

testāmentārius, *a, um* [*testamentum*] týkající se závětí, závětní: *lex Cornelia* (t. j. Sullův) *testamentaria C* o závětech; — subst. **tēstāmentārius**, *ii, m.* spec. padělatel n. podvrhovatel závětí.

testāmentum, *ī, n.* [*testis*] závět, poslední vůle, pořízení, testament: *t. facere*; *testamenti factio C* právo, činiti (platnou) závět; *testamento* závětí, v závěti; *testamento cavere* (*alqd, ut* ...) ustanoviti v závěti; *ex testamento* podle (ustanovení) závěti; *hinc falsa testamenta nascuntur C* falšování závětí.

testātiō, *ōnis, f.* [*testor*] dokládání, dovolávání (se) (*alcis* někoho jako svědka) *L.*

testātus, *a, um* [vl. part. perf. od *testor*] dosvědčený, doložený, dokázaný, zřejmý; známý, pověstný.

testēs, *ium, m.* (sg. *testis* zř.) varle.

testificātiō, *ōnis, f.* [*testificor*] svědectví (*alcis rei* o něčem), dosvědčování, dokazování; (svědecká) výpověď, projev o něčem, důkaz: *si eius rei t. tolleretur C;* — přenes. *t. tuorum in se officiorum C; repudiatae legationis t. sempiterna C;* b) dosvědčení, dokázání, důkaz.

testificor, *ārī, ātus sum* [*testis* a *facio*] 1) svědčiti, dosvědčovati, osvědčovati, dokazovati, jako svědek vypovídati (*alqd,* acc. c. inf. n. nepř. ot.), abs. býti svědkem a) vl. *haec cum summā hominum frequentiā testificaretur C; quos testificando rex misisset T* jako svědky; b) metaf. ujišťovati, tvrditi; prohlašovati, projevovati, ukazovati: *nos, ut testificor saepe, de sapiente quaerimus C;* — part. perf. význ. pass. dosvědčený, dokázaný, projevený: *abs te aliquando testificata tua voluntas C; mira, sed et scaenā testificata O;* 2) neklass. bráti za svědka, dokládati se někoho jako svědka: *Stygiae numen testificatur aquae O.*

testimōnium, *ī, n.* [*testis*] svědectví (*alcis* subj. něčí, obj. o někom) a) svědčení, svědecká výpověď (ústní n. písemná), osvědčení: *ut consilium in medio testimonio dimitteret C* = přerušiv svědka; *cuius etiam sermo testimonii auctoritatem habebat C; t. dicere C* učiniti svědeckou výpověď, vypovídati jako svědek, abs. býti svědkem; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; *petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi t. daret* s nepř. ot. *N* (písemné) osvědčení k eforům, vysvědčení; b) přenes. důkaz: *testimonio* (dat. účel.) *esse* býti důkazem, dokazovati.

testis, *is, m.* i *f.* [odvozeno od kor. čísl. *tres*, vl. třetí osoba, která je přítomna při smlouvě a p. dvou osob; pod rus. tretejskij = rozhodčí] svědek, svědkyně (*alcis rei* o něčem) vl. i přenes., o věcech též svědectví, důkaz: *alqm testem adhibere C, facere L* bráti si za svědka; *testem producere C* vésti si svědka; *testibus uti C* dokládati se svědků; *t. sum* s acc. c. inf. n. nepř. ot. jsem svědkem, mohu dosvědčiti; *alqo teste* svědectvím něčím, dle svědectví něčího, jak někdo svědčí, může dosvědčiti.

testor, *ārī, ātus sum* [*testis*] 1) činiti (si) svědkem (*alqm de re* někoho o něčem; acc. c. inf.), bráti (si) někoho za svědka, dokládati se, dovolávati se někoho jako svědka: *illa deos de suo scelere testatur C; ego vos testor populum illum iniustum esse L; multa Iovem et laesi testatus foederis aras V;* zapřisahati se někým: *testatus iusque fidemque hospitiique deos O; per sidera testor .... tollite me V* zapřisahám vás hvězdami; — prohlašovati před někým: *ego me mortalem esse et vos testor et ...*

T; 2) býti svědkem, svědčiti, dosvědčovati, vydávati svědectví (*alqd* o něčem, acc. c. inf.); — přenes. prohlašovati, ujišťovati; dokazovati (příklady); osvědčovati, ukazovati, projevovati: (*venae, arteriae*) *vim artificiosi operis testantur C*; *t. gaudia dictis O, amorem V, lacrimis dolorem T*; *testatur locum V* vydává svědectví = vypravuje o místě; *Troiana tempora testatus H* dokázav, že žil za trojské doby; — part. perf. *testatus* drubdy pass. a význ. adj., v. t.; 3) spec. (před svědky) činiti závět, dělati poslední vůli: *de filii pupilli re t. C*; (*pater cum*) *immemor in testando nepotis decessisset L*; *testatae tabulae Cat* závět.

testū, abl. sg. subst. schodného pády, *n.* (neklass. též nom. a acc. *testum*, abl. *testo*, pl. *testa*) [*testa*] a) (hliněná i vůb.) pokličkа: (*caliæ*) *t. pressus uterque suo O*; b) (hliněná i vůb.) nádoba, hrnec, mísa: *ignem curto fert t. O.*

testūdineus, *a, um* [*testudo*] želví: *testudinea lyra TibPr* (t. j. ze želvího štítu n. vykládaná želvovinou).

testūdō, *inis, f.* [*testu, testa*] 1) vl. želva: *fluviatiles testudines C*; 2) sy nekd. želví štít; meton. ozvuční deska u lyry: *in fidibus testudine resonatur aut cornu C*; — synekd. lyra (dle báje zhotovil první lyru Hermes ze želvího štítu): *cava t. VH*; *dapibus grata t. Iovis H*; 3) meton. želvovina: *varios pulchra testudine postis V*; 4) metaf. a) vojen. želva, přístřešek, ochranná střecha, kryt (*χελώνη*) α) zvláště vystavěný, zejm. ke krytí beraního: *turres testudinesque agere* (v. t. I 2)) *Cs*: *obsessum acta testudine limen V*; β) sestavovaný při útoku ze štítů tak, že vojáci první řady drželi štíty před sebou, ostatní nad sebou, kryt ze štítů: *testudine facta Cs*; *elatis super capita scutis densa testudine succedunt T*; b) klenba, klenutá místnost (zejm. t. zv. *cavum aedium*, bylo-li kryto): *commentatum in quadam testudine fuisse C*; *media testudine templi V.*

testula, *ae, f.* [demin. od *testa*] hliněná deštička, střepinka; spec. *testularum suffragiis N* = meton. *testulā N* střepinovým soudem (viz *testa* 3)).

tēter viz *taeter*.

Tēthys, *yos* (dat. *yi*, acc. *yn*), *f.* [*Τηθύς*] mořská bohyně, dcera Uranova a Gaiina, choť Okeanova.

tetrachmum, ī (gen. pl. ob. *um*), *n.* [*τέτραχμον* m. *τετράδραχμον*] čtyřdrachma, stříbrná mince attická (viz *drachma*) *L.*

tetrarchēs, *ae, m.* [*τετράρχης*] vl. vládce nad čtvrtinou země, tetrarcha, kníže (titul vládců v menších zemích, zejm. asijských).

tetrarchia, *ae, f.* [*τετραρχία*] tetrarchie, panství tetrarchovo, knížectví (viz *tetrarches*).

tētrē viz *taetre*.

tetricus, *a, um* zamračený, ponurý, zasmušilý, přísný, nevlídný: *t. domitor Chimaerae O*; *disciplina tetrica ac tristis veterum Sabinorum L*; subst. **Tetrica**, *ae, f.* (sc. *rupes*) příkrá hora v Sabinsku *V.*

Teucer n. **Teucrus**, ī, *m.* [*Τεῦκρος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) syn salaminského krále Telamona, nevlastní bratr Aiantův, nejlepší lučištník z Řeků před Trojou; vrátiv se od Troje bez Aianta, byl od Telamona vyhnán a usadiv se na Kypru, založil tam město Salamínu; 2) syn Skamandrův, nejstarší král trojský; adj. **Teucrus** (n. **Teucrius**), *a, um* teukerský, básn. význ. trojský, spec. Aeneův: *Teucrii viri V*; *Teucras carinas O*; subst. **Teucrī**, *ōrum, m.* Teukrové = Trojané (zejm. druhové Aeneovi *V*); **Teucria**, *ae, f.* země Teukrova, Troja *V*; **Teucris**, *idis, f.* vl. Trojanka, u *C* pseudonym = *Cornelia*, choť Sestiova, jenž byl quaestorem Antoniovým, sprostředkovatelka peněžních pohledávek Ciceronových u Antonia.

Teuthrās, *antis* (voc. *Teuthra V*), *m.* [*Τεύθρας*] 1) vlastní jméno mužské; zejm. myth. král v Mysii, otec Thespiův; adj. **Teuthrantēus** n. **Teuthrantius**, *a, um* Teuthrantův, básn. myský; 2) řeka v Kampanii *Pr.*

Teutoburgiēnsis *saltus* Teutoburský les mezi horní Emží a Veserou (porážka Varova r. 9 po Kr.).

Teutonī, *ōrum* n. *um, m.* germánský kmen, který spolu s Cimbry vpadl do Italie, ale byl poražen od Maria u *Aquae Sextiae* r. 102 př. Kr.; adj. **Teutonicus**, *a, um* teutonský, širš. význ. germánský.

texō, *ere, texuī, textum* [srov. *τέκτων*, *τέχνη*, čes. ‚tesati‘] 1) a) plésti, splétati.

vplétati, víti, zejm. tkáti α) *texta de vimine cista O*; o šatě *vestes femina texuit Tib*; *in araneolis aliae quasi rete texunt C*; — básn. *texunt umbracula vites V* splétají stinné loubí; β) obr. *parietibus textum caecis iter V* spletitá cesta mezi bludnými stěnami; *texunt fugas et proelia ludo V* vl. splétají hrou = spletitými pohyby napodobují; b) tesati, stavěti, roubiti: *texamus robore naves V*; *molem roboribus textis V*; básn. o včelách *floribus* (t. j. ze šťáv květů) *horrea texent V*; 2) přenes. spec. o slohu skládati: *epistulas cotidianis verbis t. solemus C.* Part. **textum**, význ. subst. v. t.

textilis, *e* [*texo*] tkaný: *textili stragulo C*; básn. *textilibus onerat donis V* obdaruje četnými rouchy; *peste interimor textili* básn. *C* jedem šatu (= otráveným šatem); subst. **textile**, *is*, *n.* tkanina: *picturam neque in tabula neque in textili* (*fuisse*) *C.*

textor, *ōris*, *m.* [*texo*] tkadlec: *exiguae togae t. H* (my ‚krejčí').

textrīnum, *ī*, *n.* [*texo*] tkalcovství, tkalcovská dílna, tkalcovna.

textum, *ī*, *n.* [vl. neutr. part. perf. pass. od *texo*] 1) tkanina, (tkané) roucho, (tkaná) pokrývka: (*sedili*) *superiniecit t. Baucis O*; 2) stavba, sroubení: *cava texta carinae O*; *pinea texta O* sosnové sroubení (= loď); — básn. *clipei non enarrabile t. V* štít nevypověditelné práce.

textūra, *ae*, *f.* [*texo*] tkanina *Pr.*

Thāis, *idis* n. *idos* (acc. *ida*), *f.* [Θαΐς] vlastní jm. ženské; zejm. 1) pověstná hetera athenská, milenka Ptolemaja, syna Lagova; 2) hetera v Terentiově komedii Eunuchu básn. u *C.*

Thala, *ae*, *f.* město v Numidii již. od střed. toku řeky Muthulu.

thalamus, *ī*, *m.* [θάλαμος] (básn.; druhdy pl. význ. sg.) 1) komnata, světnice, pokoj; odt. příbytek, obydlí: *ferrei Eumenidum thalami V*; o včelách *V*; 2) a) spec. ložnice, zejm. manželská ložnice; synekd. manželské lože; b) meton. manželství, sňatek (*alcis* s někým): *consors thalami O* choť; *thalami alieni orbis O* manželství v cizí zemi

Thalēa viz *Thalia.*

Thalēs, *ētis* n. *is* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θάλης, Θαλῆς] řecký filosof z Miletu v 1. pol. 6. st. př. Kr., zakladatel ionské filosofie, počítaný mezi sedm mudrců.

Thalīa n. **Thalēa**, *ae*, *f.* [Θάλεια ‚Kvetoucí'] 1) Musa veselejšího druhu básnictví (zejm. komedie a zpěvů pastýřských); synekd. vůb. Musa; — meton. básně: *nota facta T. mea est O*; 2) jedna z Charitek; 3) nymfa.

Thamyrās, *ae*, *m.* [Θαμύρας n. Θάμυρις] myth. pěvec thrácký, jenž se odvážil zápasu s Musami, ale byl přemožen a za trest oslepl.

Thapsacus, *ī*, *f.* město v Syrii nad středním Eufratem *Cu.*

Thapsus n. **Thapsos**, *ī*, *f.* 1) poloostrov a město na vých. břehu Sicilie nedaleko Syrakus *VO*; 2) město v provincii Africe jihových. od Karthaginy (památné vítězstvím Caesarovým r. 46 př. Kr.) *L.*

Thasus n. **Thasos**, *ī*, *f.* [Θάσος] ostrov v Aigajském moři u thráckého pobřeží; adj. **Thasius**, *a*, *um* thaský, z Thasu; subst. **Thasiī**, *ōrum*, *m.* Thasané, obyvatelé Thasu.

Thaumacī, *ōrum*, *m.* n. **Thaumacum**, *ī*, *n.* opevněné město v již. Thessalii, chránící průsmyků othryského pohoří *L.*

Thaumās, *antis*, *m.* [Θαύμας] syn Pontův, choť Okeanovny Elektry, otec Iridin a Harpyií; adj. **Thaumantēus**, *a*, *um* Thaumantův: *virgo Thaumantea O*; — patronym. **Thaumantis**, *idis* n. *idos*, *f.* = **Thaumantias**, *adis*, *f.* Thaumantovna, t. Iris *VO.*

theātrālis, *e* [*theatrum*] divadelní, v divadle (o hledišti a divácích): *t. consessus C*; *dux theatralium operarum* (v. t. d)) *T*; *legata, theatralis operae corollarium, accipient Plin* jako odměnu za své divadelní výkony.

theātrum, *ī*, *n.* [θέατρον od θεάομαι divám se] divadlo; 1) vl. a) význ. divadelní budova; první kamenné divadlo v Římě dal vystavěti Pompejus r. 55 př. Kr. na poli Martově, r. 13 př. Kr. pak zřízena divadla Balbovo a Marcellovo: *pro tribus resonant terna theatra foris* (v. i *forum* 1) c)) *O*; *consessus theatri C* obecenstvo v divadle; *structo utrimque theatro O* (= *amphitheatrum* v. t.); b) hlediště; c) jeviště: *ingreditur th.* (*Nero*) *T*; 2) meton. a) α) obecenstvo, diváci: *modis, qui totis theatris maestitiam inferant C*; *theatri licentia*

T; β) přenes. posluchačstvo, posluchači: *spissis theatris H*; *Orphei titulum theatri O* (appos. k *volucres* . . .) slavné posluchačstvo Orfeovo; b) divadelní představení: *miles theatro adsideret T*; 3) metaf. ‚divadlo', ‚jeviště', působiště: *forum, quod fuisset quasi t. illius ingenii C*; *ut me quasi in aliquo terrarum orbis theatro versari existimarem C* býti na jevišti světa = jako by celý svět se na mne díval; pod. *ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam Cu.*

Thēbae, *ārum, f.* [Θῆβαι] jméno měst; zejm. 1) ‚sedmibranné' hlavní město Boiotie, založené dle pověsti od Kadma, nyn. Thiva; 2) ‚stobranné' Theby v horním Egyptě nad Nilem; 3) thessalské *Thebae Phthiotides* u zálivu pagasského; 4) (homerské) město v Mysii jihových. od Troje, kde vládl Eetion, otec Andromašin; – adj. **Thēbānus**, *a, um* thebský; často o Thebách boiotských: *Th. deus Pr* (= Herakles); *Thebana dea O* (t. Ino jako Leukothea = *Mater Matuta*); *Thebana mater O* (= Agaue); *Thebana soror O* (= Antigona); *Thebani modi H* (t. j. Pindarovy); subst. **Thēbānī**, *ōrum, m.* Thebané; **Thēbāna**, *ae, f.* = **Thēbais**, *idis, f.* Thebanka (spec. z Theb v Mysii, t. Andromache *O*).

Thēbē, *ēs, f.* [Θήβη] 1) neklass. = *Thebae*; odt. *Thebes campus L* Thebské pole, území starých Theb (viz *Thebae* 4)); 2) manželka tyranna Alexandra Ferského *C.*

thēca, *ae, f.* [θήκη] pouzdro, schránka, truhla; skřínka: *th. nummaria C* pokladna.

Thelxinoē, *ēs, f.* [θέλγω a νοῦς ‚okouzlující ducha'] jméno Musy n *C.*

Themis, *idis* (acc. *in*, voc. *Themi*), *f.* [Θέμις] dcera Uranova a Gaiina, bohyně spravedlnosti a řádů, první choť Diova, jež věstila v Delfech před Apollonem *O.*

Themiscȳra, *ae, f.* [Θεμίσκυρα], město v Pontu nad řekou Thermodontem *Cu.*

Themista, *ae, f.* [Θεμίστη] vzdělaná žena z Lampsaku, přívrženkyně epikurské filosofie *C.*

Themistoclēs, *is* n. *ī* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεμιστοκλῆς] slavný státník a vojevůdce athenský za válek perských († r. 460 př. Kr.); adj. **Themistoclēus** n. **Themistoclīus**, *a, um* Themistokleův.

Theocritus, *ī, m.* [Θεόκριτος] idylický básník řecký v 1. pol. 3. st. př. Kr.

Thēodamās n. **Thīodamās**, *antis, m.* [Θειοδάμας] král Dryopů; odt. **Theodamantēus** (n. **Thīodamantēus**), *a, um* Theodamantův (o jeho synu Hylovi *Pr*).

Theodectēs, *is* n. *ī, m.* [Θεοδέκτης] z Faselidy v Lykii, žák Isokratův a Aristotelův, básník tragedií a rhetor.

Theodōrus, *ī, m.* [Θεόδωρος] vlastní jm. mužské; zejm. 1) *Th.* z Byzantia, řecký rhetor v 5. st. př. Kr. (λογοδαίδαλος dle Sokrata u Platona); 2) *Th.* z Kyreny, přívrženec filosofické školy kyrenské ok. r. 300 př. Kr., zvaný ὁ ἄθεος.

theogonia, *ae, f.* [θεογονία] původ bohů; titul básně Hesiodovy o vzniku světa a božských rodů.

theologus, *ī, m.* [θεολόγος] bohověděc, badatel o bozích a jejich rodech, mythol.g.

Theomnāstus, *ī, m.* [Θεόμναστος] vlastní jm. řecké, zejm. *Th.* ze Syrakus, pomocník Verrův, jemuž přezdívali **Theorāctus** [θεόρρηκτος = od boha poražený, stižený šílenstvím] *C.*

Theōn, *ōnis, m.* [Θέων] vlastní jm. mužské; odt. **Theōnīnus**, *a, um* theonský: *dente Theonino H* (dle starého výkl. narážka na jizlivého libertina Luthiena Theona).

Theophanēs, *is* n. *ī* (acc. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεοφάνης] z Mytileny na Lesbu, historik, jenž provázel Pompeja na jeho výpravách.

Theophilus, *ī, m.* [Θεόφιλος] vlastní jm. mužské; zejm. propuštěnec M. Marcella *C.*

Theophrastus, *ī, m.* [Θεόφραστος] z Eresu na Lesbu, žák Platonův, nástupce Aristotelův v řízení peripatetické školy, vynikající přírodopisec.

Theopompus, *ī, m.* [Θεόπομπος] z Chia, žák Isokratův, význačný dějepisec řecký ve 4. st. př. Kr. (napsal Dějiny řecké a Dějiny Filippovy); adj. **Theopompēus**, *a, um* Theopompův.

Theorāctus viz *Theomnastus.*

Thēra, *ae, f.* [Θήρα] nejjižnější ostrov v Kykladách, nyn. Santorin; adj. **Thēraeus**, *a, um* therský; subst. **Thēraeī**, *ōrum, m.* Theřané: *colonia Theraeon* (řec. gen. pl.) *S.*

Thērāmenēs, *is, m.* [*Θηραμένης*] žák Prodikův, mírný člen vlády 30 tyrannův v Athenách, odpůrce Kritiův, jehož přičiněním byl odsouzen k smrti r. 403 př. Kr.

Therapnē, *ēs, f.* [*Θεράπνη*] město v Lakonice nedaleko Sparty; adj. **Therapnaeus**, *a, um* z Therapny, básn. též význ. lakedaimonský: *Therapnaeo de sanguine O* (t. j. z krve spartského Hyakintha).

Thēriclēs, *is, m.* [*Θηρικλῆς*] výtvarný umělec korinthský, jenž vynikl zejm. ve zbotovování váz; adj. **Thēriclīus**, *a, um* [*Θηρίκλειος*] Therikleův, theriklejský, po způsobu Therikleově: *pocula Thericlia C.*

1. thermae, *ārum, f.* (sc. *aquae*) [*θερμός*] lázně (s horkou vodou), thermy.

2. Thermae, *ārum, f.* [viz předch.] město na sev. břehu Sicilie; adj. **Thermītānus**, *a, um* thermský, z Therm; subst. **Thermītānī**, *ōrum, m.* Thermané.

Thermē, *ēs, f.* [*Θέρμη*] přímořské město v Makedonii, pozd. Thessalonike, nyn. Soluň (Saloniki); adj. **Thermaeus**, *a, um* thermský: *sinus Th. T.*

Thermōdōn, *ontis* (acc. *onta Cu*), *m.* [*Θερμώδων*] řeka v Pontu, vlévající se do Černého moře, při níž dle pověsti bydlily Amazonky; adj. **Thermōdontiacus**, *a, um* thermodontský, meton. Amazonek: *bipennis Thermodontiaca O* (t. j. královny Amazonek Penthesileie).

Thermopylae, *ārum, f.* [*Θερμοπύλαι* = ‚Brána u teplých vřídel'] = *Pylae*, průsmyk v Lokridě mezi pohořím Oitou a zálivem Malijským, důležitý vchod do středního Řecka (památný hrdinským bojem Leonidovým r. 480 př. Kr.).

Thērodamās, *antis, m.* [*Θηροδάμας*] n. **Thēromedōn**, *ontis, m.* [*Θηρομέδων*] myth. král skythský, který prý krmil své lvy lidským masem.

Thersilochus, *ī, m.* [*Θερσίλοχος*] Trojan, zabitý od Turna *V.*

Thersītēs, *ae* (acc. *ēn*), *m.* [*Θερσίτης*] Řek před Trojou, známý z Iliady svou ošklivostí a prostořekostí *O.*

thēsaurus, *ī, m.* [*θησαυρός*] **1)** poklad; **2)** meton. pokladnice (spec. chrámová); ▬ metaf. význ. skladiště, zásobárna: básn. o úli jako zásobárně medu *si servata mella thesauris relines V*; *e quibus locis quasi thesauris argumenta depromerentur C.*

Thēseus, *eī* n. *eos* (acc. *ea*, voc. *eû*), *m.* [*Θησεύς*] král a národní heros athenský, slavený jako sjednotitel Attiky, syn Aigeův a Aithřin, otec Hippolytův; zbavil Attiku loupežných škůdců, na Kretě zabil s pomocí Ariadninou Minotaura, účastnil se lovu kalydonského i výpravy proti Amazonkám a se svým přítelem Peirithoem sestoupil do podsvětí pro Persefonu; ▬ adj. **Thēsēus** n. **Thēsēĭus**, *a, um* Theseův, thesejský, meton. athenský: *Thesea fides O* (t. věrnost k příteli Peirithoovi); patronym. **Thēsīdēs**, *ae, m.* Theseovec, syn n. potomek Theseův (t. Hippolytos ●, pl. význ. Athéňané *V*).

Thespiae, *ārum, f.* [*Θεσπιαί*] Thespie, město v Boiotii záp. od Theb na úpatí Helikonu s kvetoucím kultem Mus a Erota (sochy Praxitelovy); adj. **Thespius**, *a, um* (fem. též řec. **Thespias**, *adis*) thespijský: *Thespiae rupis specus Cat* (t. helikonské); *Thespiades* (*deae*) *CO* = Musy; subst. **Thespiēnsēs**, *ium, m.* Thespiané.

Thespis, *idis, m.* [*Θέσπις*] dle starého podání vynálezce a šiřitel tragedie v Attice: *tragicae genus invenisse camenae dicitur et plaustris vexisse poemata Th. H* (dle pověsti, že Th. jezdil se svým divadelním vozem od města k městu; v Athénách vystoupil po prvé kol. r. 534 př. Kr.).

Thesprōtī, *ōrum, m.* [*Θεσπρωτοί*] Thesprotové, kmen usedlý v jihozápad. Epeiru sev. od Ambrackého zálivu v krajině zvané **Thesprōtia**, *ae, f.*; adj. **Thesprōtius**, *a, um* thesprotský.

Thessalī, *ōrum, m.* (sg. **Thessalus**, *ī, m.*) [*Θεσσαλοί*] Thessalové, kmen usedlý za histor. doby v sev. Řecku v pořící řeky Peneia, v krajině zv. **Thessalia**, *ae, f.*; ▬ adj. **Thessalus** n. **Thessalicus**, *a, um* (fem. též řec. **Thessalis**, *idis*) thessalský, spec. zejm. α) o Achilleovi, jenž vládl v thessalské Fthiotidě: *Thessalus victor H*; *Thessali ignes H*; β) o kouzelnictví, ve kterém Thessalové vynikali: *Thessala venena H*; subst. **Thessalis**, *idis, f.* Thessalka *O.*

Thessalonīca, *ae* n. **Thessalonīcē**, *ēs, f.* [*Θεσσαλονίκη*] přímořské město v Makedonii, zvané dříve Therme, nyn. Soluň (Saloniki); odt. **Thessalonīcēnsēs**, *ium, m.* Thessaloničané.

Thestius, *ĭī, m.* [*Θέστιος*] syn Agenorův, král v aitolském Pleuronu; odt. patronym. **Thestiadēs,** *ae, m.* Thestiovec, syn n. potomek Thestiův (zejm. u *O* jeho synové Plexippos a Toxeus n. vnuk Meleagros): **Thestias,** *adis, f.* Thestiovna, dcera Thestiova (t. Althaia, matka Meleagrova, Leda a Polykaste).

Thestoridēs, *ae, m.* [*Θεστορίδης* od *Θέστωρ*] Thestorovec (t. j. Kalchas) *O.*

thēta, neskl. [*θῆτα*] písmě *ϑ*, začátek slova *θάνατος* (smrt) na soudě, značka odsouzení *Prop.*

Thetis, *idis* (acc. *im,* voc. *i*), *f.* [*Θέτις*] mořská bohyně, dcera Nereova, choť Peleova, matka Achilleova; = meton. *temptare Thetim ratibus V* význ. moře.

Thīa, *ae, f.* [*Θεία*] Titanka, choť Hyperionova, matka Slunce, Měsíce a Zory *Cat.*

thiasus, *ī, m.* [*θίασος*] tanec provozovaný na počest boha Dionysa; meton. (taneční) sbor.

Thisbē, *ēs, f.* [*Θίσβη*] 1) dívka v Babyloně, milenka Pyramova *O*; 2) město v jihozáp. Boiotii, bohaté holuby (proto u Homera *πολυτρήρων*); adj. **Thisbaeus,** *a, um* thisbajský, v Thisbě: *Thisbaeas columbas O.*

Thoās, *antis* (acc. *anta*), *m.* [*Θόας*] vlastní jm. mužské; zejm. 1) myth. král v zemi Taurů, u něhož byla Ifigeneia kněžkou Artemidinou; adj. **Thoantēus,** *a, um* Thoantův, meton. taurský; 2) král na ostr. Lemnu, otec Hypsipylin, od níž byl zachráněn, když ženy na Lemnu pobíjely všechny muže; odt. **Thoantias,** *adis, f.* Thoantovna, dcera Thoantova (t. Hypsipyle).

tholus, *ī, m.* [*θόλος*] (klenutá) kopule chrámu; synekd. svatyně, chrám *O.*

thōrāx, *ācis* (acc. sg. *āca,* pl. *ācăs V*) *m.* [*θώραξ*] brnění, pancíř (srov. k *lorica*).

Thorius, jméno řím. rodu; zejm. *Sp. Thorius Balbus,* tribun lidu z doby pograkchovské, původce agrárního zákona, jímž dle *C* ‚zavedením poplatku (z polností) zbavil obecní polnosti nesprávného a zbytečného zákona' (t. Grakchova o rozdělení pozemků).

Thrācia (n. *Thraecia, Thrēcia, Thrāca, Thraeca*), *ae* (n. *Thrācē, Thrēcē, ēs*), *f.* [*Θρᾳκία*] Thrakie, sev.-vých. část poloostrova balkánského; – **Thrāx,** *ācis* n. **Thraex,** *aecis* (ob. pl. *Thrāces, um*) *m.* Thrak, přívl. thrácký: *Thracis equi O* (t. j. Diomedovi); přenes. gladiator s thráckou výzbrojí (zvanou **Thraecidica,** *ōrum, n. C*): *Thraex est Gallina* (vl. jm.) *Syro par? H*; **Thraessa** (n. *Thraeissa, Thrēssa*) Thračanka; – adj. **Thrācius** (n. *Thraecius, Thrēcius, Thrēicius*) *a, um* thrácký: *Threicius sacerdos V* (= Orpheus); přenes. *Threiciae Amazones V* (význ. z dalekých severních krajů).

Thrasea, *ae, m.* (*Th. Paetus*) důstojný Říman za vlády Neronovy, vzácného tehdy charakteru, konsul r. 56 po Kr.; svou přímostí vzbudil proti sobě hněv císařův a jeho okolí, byl odsouzen a podřezal si žíly r. 66 *T.*

Thrasō, *ōnis, m.* [*θρασύς*] jméno chlubného vojáka v Terentiově komedii Eunuchu.

Thrasybūlus, *ī, m.* [*Θρασύβουλος*] slavný vojevůdce athenský, který porazil r. 403 př. Kr. athenské oligarchy, odstranil vládu 30 tyranů a obnovil demokratii.

Thrāx, Thrēx, Thrēssa, Thrēcius a p. viz *Thracia.*

Thronium n. **Thronion,** *ĭī, n.* [*Θρόνιον*] hlav. město v Lokridě Epiknemidské *L.*

Thūcȳdidēs, *is* n. *ī* (acc. pl. *ās C*), *m.* [*Θουκυδίδης*] slavný dějepisec řecký (asi 460—400), skladatel dějin peloponneské války; adj. **Thūcȳdidēus** n. **Thūcȳdidīus,** *a, um* Thukydidův, thukydidovský: subst. *aliqui se Thucydidios esse profitentur C* Thukydidovci.

Thūlē, *ēs, f.* [*Θούλη*] dle domněnky starých nejsevernější ostrov, druhdy báječný a pokládaný za konec světa, ve skutečnosti snad nyn. Shetlandy sev. od Britannie: *dispecta est et Th. T.*

thunnus viz *thynnus.*

Thūriī, *ōrum, m.* [*Θούριοι*] Thurie, město v Bruttiu u zálivu tarentského, vystavěné za Periklea od athenských osadníků na místě rozbořené Sybaridy, pozd. řím. kolonie *Copia*; adj. **Thūrīnus,** *a, um* thurijský, z Thurií, u Thurií; subst. **Thūrīnī,** *ōrum, m.* Thurijané; **Thūrīnum,** *ī, n.* území thurijské.

thūs viz *tus.*

Thuÿs, *ȳnis* (acc. *ȳnem* i *Thuyn* n. *Thuym*), *m.* [*Θούυς*] vládce Paflagonie za Artaxerxa Mnemona, přemožený od Datama *N.*

thya, *ae*, *f.* [*θύα* n. *θύον*] thuje, zerav (strom); adj. **thyius**, *a*, *um* thujový, z thujového dříví *Pr.*

Thyamis, *idis*, *m.* [*Θύαμις*] řeka v Epeiru, vlévající se do Ionského moře naprosti ostr. Kerkyře *C.*

Thyatīra, *ōrum*, *n.* n. *-a*, *ae*, *f.* [*Θυάτειρα*] město v Lydii sev.-vých. od Magnesie *L.*

Thybris, viz *Tiberis.*

Thyestēs, *ae* (acc. *-ēn H*) n. *is*, *m.* [*Θυέστης*] syn Pelopův, bratr Atreův, otec Aigisthův; s Atreem žil v hrozném nepřátelství a proklel jej i jeho rod, když pozdě poznal, že mu Atreus předložil k jídlu jeho vlastní syny (‚Thyestovy hody'); adj. **Thyestēus**, *a*, *um* Thyestův: *Thyesteae cenae O*; *Thyesteae preces H*; patronym. **Thyestiadēs**, *ae*, *m.* Thyestovec (= Aigisthos).

Thȳias, *adis*, *f.* [*θυιάς*] básn. = *Maenas*, bakchantka.

1. thymbra, *ae*, *f.* [*θύμβρα*] saturej (zahradní izop) n. marjánka *V.*

2. Thymbra, *ae*, *f.* [*Θύμβρα*] rovina a osada v Troadě se slavným chrámem Apollonovým; adj. **Thymbraeus**, *a*, *um* thymberský, subst. přijmení Apollonovo *V.*

Thymoetēs, *ae*, *m.* [*Θυμοίτης*] 1) Trojan, jenž radil, aby dřevěný kůň byl dopraven do města, dle pověsti s úmyslem, pomstíti se Priamovi za to, že mu dal usmrtiti syna Munippa, narozeného současně s Paridem v den, označený věštbou jako den narození zhoubce Troje *V*; 2) Trojan z mužstva Aeneova, zabitý od Turna *V.*

thymum, *ī*, *n.* n. **thymus**, *ī*, *m.* [*θύμος*] mateřídouška, dymián.

Thȳnī, *ōrum*, *m.* [*Θυνοί*] kmen, sídlící pův. ve vých. Thrakii, odkud se přestěhoval do sev. části Bithynie, zv. odt. **Thȳnia**, *ae*, *f.*; adj. **Thȳnus**, n. **Thȳniacus**, *a*, *um* (fem. řec. **Thȳnias**, *adis*, dat. pl. *Thyniasin Pr*) thynský, synekd. bithynský *H.*

thynnus, *ī*, *m.* [*θύννος*] tuňák (ryba) *H.*

Thyōnē, *ēs*, *f.* [*Θυώνη*] 1) matka Dionysova, druhdy ztotožňovaná se Semelou; odt. **Thyōneus**, *eī*, *m.* Thyonin syn t. j. Bakchos *H*; subst. **Thyōniānus**, *ī*, *m.*, Thyonský mok' (t. j. víno) *Cat*; 2) jedna z Hyad, dříve dodonských nymf, chův novorozeného Dionysa *O.*

Thyrea, *ae*, *f.* [*Θυρέα*] hlavní město peloponneské krajiny Kynurie (= **Thyreātis**, *idis*, *f.* Thyrejská země *O*), o niž byl dlouhý spor mezi Argolidou a Spartou.

Thȳreum n. **Thȳrium**, *ī*, *n.* [*Θύριον*] město v sev. Akarnanii; odt. **Thȳriēnsēs**, *ium*, *m.* Thyriané *L.*

Thyrsis, idis (acc. *im*), *m.* jméno pastýře *V.*

thyrsus, *ī*, *m.* [*θύρσος*] thyrsos (tyč ovinutá révovým nebo břečtanovým listím, mající na konci piniovou šišku), odznak boha Bakcha a účastníků jeho slavnosti; meton. *ubi mota calent viridi mea pectora thyrso O* t. j. (básnickým) nadšením, podobným opojnému vytržení bakchickému *T.*

Ti. jako zkratka = *Tiberius* (praenomen).

tiārās, *ae*, *m.* [*ὁ τιάρας*] n. **tiāra**, *ae*, *f.* [*ἡ τιάρα*] (básn. též pl. význ. sg.) tiara, pokrývka hlavy, podobná turbanu, již nosili zejm. orientální vládcové.

Tibarānī, *ōrum*, *m.* kmen v Kilikii *C.*

Tiberiolus, *ī*, *m.* [demin. od *Tiberius*] důvěrně milý Tiberius *T.*

Tiberis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*), *m.* = básn. **Thybris**, *idis* (acc. *im* n. *in*, voc. *i*), *m.* [*Θύβρις*] Tiberis, Tiber, řeka protékající Římem, nyn. Tevere; – person. bůh řeky Tiberu; – adj. **Tiberīnus** (fem. básn. též řec. **Tiberīnis**, *idis* n. **Thybris**, *idis*) tiberský, Tiberu: *T. pater* (*deus*) = subst. **Tiberīnus**, *ī*, *m.* *α*) bůh řeky Tiberu, Tiberinus, jenž měl svatyni v Římě na ostrově; dle pověsti byl dříve jedním ze starých králů albských a utonul v řece, nazvané po něm Tiberem, jež se jmenovala dříve Albula; *β*) meton. řeka Tiber *VO.*

Tiberius, *ii*, *m.* římské praenomen (zkrác. *Ti.* n. *Tib.*); – spec. *Ti. Claudius Nero*, druhý císař římský (14—37 po Kr.); adj. **Tiberiānus**, *a*, *um* Tiberiův.

tībia, *ae*, *f.* 1) holenní kost, holeň: *genu aut t. aut talus Plin*; 2) metaf. dechový nástroj, podobný našemu klarinetu (jehož se užívalo k doprovodu i samostatně zejm. v divadle a bohoslužbě, spec. v kultu fryžské bohyně Kybely; proti nástrojům strunným měla dechová hudba ráz vášnivý a účinek rozčilující), klarinet, ob. se překl. píšťala, flétna (= *αὐλός*): *acri tibiā H* pronikavou; *t. curva V* = *aduncо t. cornu* (abl. qual.) *O* se zahnutou násadou (roz-

šířenou na způsob rohu k sesílení zvuku), op. *t. longa O* (t. j. rovná); hudebník ob. hrával současně na dvě píšťaly, druhdy spojené, různého ladění, odt. *tibiis cantare N* pískati na píšťalu.

tībīcen, *inis, m.* [*tibia* a *cano*] 1) hudebník na (klarinet) píšťalu, klarinetista, pištec: *canere ad tibicinem C* s průvodem pištce; pištci, kteří hráli při státních obětech, tvořili zvláštní cech (*collegium tibicinum Romanorum, qui sacris publicis praesto sunt*) s některými výsadami a zvl. svátkem, spojeným s hostinou v chrámě kapitolského Jova *L*; *transit iuris consultus tibicinis Latini modo C* po způsobu Latinského pištce, jenž na jevišti doprovází hned toho, hned onoho herce; (*hostiae*) *ad praeconem et ad tibicinem immolabantur C* za účinkování hlasatele a pištce; 2) sloup, podpora, pilíř u domu: *stantem tibicine villam O.*

tībīcina, *ae, f.* [*tibicen*] hudebnice, pištkyně.

tībīcinium, *iī, n.* [*tibicen*] hra na píšťalu, pištectví, vůb. hudba.

Tibullus, *ī, m.* (*Albius T.*) vynikající římský básník elegický (asi 54—19 př. Kr.), přítel Horatiův a Ovidiův (zvl. krásnými básněmi opěvuje svou lásku k dívce, již jmenuje Delií).

Tībur, *uris* (abl. *e*, loc. *Tiburī* v Tiburu), *n.* staré město v Latiu nad řekou Anienem, již za starověku oblíbené k venkovskému pobytu, nyn. Tivoli; — adj. **Tīburs**, *rtis* n. **Tiburtīnus** (**Tīburnus**), *a, um* tiburský, v Tiburu; — subst. α) **Tīburtēs**, *ium, m.* Tibuřané; β) **Tīburs**, *rtis, n.* Tibursko, okolí Tiburu; **Tiburtīnum**, *ī, n.* tiburská villa, statek v Tiburu; γ) **Tīburtus** n. **Tīburnus**, *ī, m.* dle pověsti zakladatel a eponymos Tiburu, vnuk Amfiaraův (s nímž se jmenují jako zakladatelé i jeho bratři *Catillus* a *Coras*), odt. *Tibur Argeo positum colono H.*

Tīcīnum, *ī, n.* město v předalpské Gallii nyn. Pavia.

Ticīnus, *ī, m.* řeka v předalpské Gallii, přítok Padu na levém břehu, nyn. Ticino.

Tīfāta, *ōrum, n.* hora v Kampanii již. od Volturnu s chrámem Dianiným *L.*

Tifernum, *ī, n.* 1) město v Umbrii nad horním Tiberem (sabín. = lat. *Tiberinum*) *Plin*; 2) město v Samniu nad řekou Tifernem *L.*

Tifernus, *ī, m.* hora v Samniu u řeky Tifernu *L.*

Tigellīnus, *ī, m.* (*Sophonius T.*) zlopověstný oblíbenec a důvěrník Neronův, praefectus praetorio; později přestoupil na stranu Galbovu, po jehož smrti byl odsouzen k smrti a donucen k sebevraždě *T.*

Tigellius, *iī, m.* jméno rodové; zejm. 1) znamenitý zpěvák a dobrý společník, rodem ze Sardinie, nepřítel Ciceronův, přívrženec Caesarův, stíhaný od Kalva ostrými epigrammy *CH*; 2) *M. Tigellius Hermogenes* (příbuzný n. propuštěnec předch.), hudební skladatel a virtuos, nepříznivý kritik Horatiův *H.*

tigillum, *ī, n.* [demin. od *tignum*] trámec; lať, tyč, tyčka: *sororium t. L* ‚sestřin trám', brána (*ianus*) v Římě blíže amfitheatru, skládající se ze dvou trámů svislých a jednoho příčného, u níž byly každoročně 1. října konány oběti Janovi a Junoně a která byla spojena s vypravováním o Horatiovi, jenž usmrtil svou sestru *L.*

tignārius, *a, um* [*tignum*] tesařský: *faber t. C* tesař.

tignum, *ī, n.* otesaný kus dřeva, tesa, trám, trámec, břevno, kláda: *modicis instravit pulpita tignis H* t. j. zřídil jeviště ze skrovného (= nízkého) lešení; o lodi *tigna cava Pr.*

Tigrānēs, *is, m.* [*Τιγράνης*] 1) král Velké Armenie, zeť Mithridata VI., krále pontského, s nímž válčil proti Římanům, r. 69 byl poražen od Lukulla u Tigranocerty a později se úplně vzdal Pompejovi *C*; 2) syn předešlého, který byl od Pompeja přiveden do Říma jako rukojmě *C.*

Tigrāno-certa, *ae, f.* -a, *ōrum, n.* vl. ‚Tigranovo (viz *Tigranes*) město', hlavní město říše armenské *T.*

1. tigris, *is* (acc. *im* n. *in*, abl. *ī* n. *e*) u. *idis* (pl. ob. *tigrēs, ium*) *m.* n. zejm. básn. *f.* [*τίγρις*, avest. *tigra-* ostrý, *tigri*šíp] tygr, zvíře přísl. svou ukrutností; u řím. básn. tygři vozí boha Bakcha; — meton. *Massicus aeratā secat aequora tigri V* t. j. lodí, jež má za odznak (*παράσημον*) tygra a odt. i jméno ‚Tygr'.

2. Tigris, *is* n. *idis* (o jednotl. tvarech viz předch.), *m.* [*Τίγρις* n. *Τίγρης*] řeka Tigris.

Tigurīnī, *ōrum, m.* Tigurinové, jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetové, sev. od jezera Ženevského *Cs*; adj. **Tigurīnus**, *a, um* tigurinský.

tilia, *ae, f.* lípa.

Tillius, římské jm. rodové; zejm. (snad) bratr Tillia Cimbra, jednoho z vrahů Caesarových; po smrti Caesarově dostal se opět do senátu, z něhož byl od Caesara vyloučen, a dosáhl praetury *H.*

Timaeus, *ī, m.* [*Τιμαῖος*] 1) pythagorovec z Lokrů v již. Italii, vrstevník Platonův, jenž po něm pojmenoval svůj dialog o světě (Cicero jej přeložil do latiny); 2) řecký dějepisec z Tauromenia na Sicilii (asi 340—250 př. Kr.), napsal veliké dílo o dějinách Sicilie.

Timāgenēs, *is, m.* [*Τιμαγένης*] propuštěnec rodem z Alexandrie, rhetor a historik, oblíbenec Asinia Polliona, když byl pozbyl přízně Augustovy pro svou jizlivost *H.*

Timāvus, *ī, m.* řeka, vlévající se mezi Terstem a Aquilejí do Adriatického moře, nyn. Timavo; vyvěrá z Krasu několika prameny, jež se spojují a tvoří rozsáhlou vodní hladinu, odt. *ad lacum Timavi L.*

time-factus, *a, um* [*timeo*] zastrašený, zaleknutý.

timeō, *ēre, uī*, — báti se, obávati se, strachovati se, míti strach (obavu, starost); býti starostliv; 1) abs.: básn. *timuit exterrita pennis ales V* vl. projevil strach = zatřepetal křídly; 2) a) α) *t. alci* (dat. prosp.), básn. a pozd. i *pro alqo* o někoho: *suis rebus t. Cs* o svou vlastní bezpečnost; *timuere dei pro vindice terrae O*; *t. pro capite amicissimo Plin*; *t. de re* buď (stran) něčeho n. o něco: *nihil de bello timendum existimaverunt Cs*; *de suo periculo t. Cs* báti se nebezpečenství pro sebe = báti se o sebe; *de re publica valde timeo C*; β) *t. ut ...* (*ne non ...*) s konj. aby ..., že (snad) ne ...: *omnes labores te excipere video*; *timeo, ut sustineas C*; *t. ne ...* s konj. aby ne ..., že (snad) ...: *timuit, ne quid praeteriret C*; — s nepř. ot. *haec quo sint eruptura, timeo C*; — s inf. báti se, ostýchati se, rozpakovati se, váhati, neodvažovati se, nechtíti: (*flammae*) *pectoribus pasci* (*non*) *timuere tuis O*; — neklass. s acc. c. inf. význ. s obavou očekávati, pozorovati, mysliti; b) trans. *t. alqd* něčeho: *aeternam timuerunt saecula noctem V* (t. j. aby nenastala); pass. *timeri* býti na postrach, vzbuzovati strach, lekati; **timendus**, *a, um* jehož jest (třeba) se báti, hrozivý, hrozný, strašný, nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho).

timidē, adv. [*timidus*] bázlivě, bojácně; nesměle, ostýchavě, plaše; — spec. zbaběle; úzkostlivě, opatrně, prozřetelně.

timiditās, *ātis, f.* [*timidus*] bázlivost, bojácnost; nesmělost, ostýchavost; spec. zbabělost.

timidus, *a, um* [*timeo*] 1) vůb. bázlivý, bojácný, plný strachu; nesmělý, ostýchavý, plachý; básn. s gen. obj. n. inf. bojící se něčeho: *t. procellae H*; *t. deorum O* bohabojný; *Codrus pro patria non t. mori H*; 2) spec. a) zbabělý, subst. zbabělec: *timidissime O* největší zbabělče; b) úzkostlivý, opatrný, prozřetelný: subst. *matrem timidi flere non solere N.*

Timocratēs, *is, m.* [*Τιμοκράτης*] epikurský filosof v polovici 3. stol. př. Kr., bratr Metrodorův *C.*

Timoleōn, *ontis* (acc. *onta N*), *m.* [*Τιμολέων*] vojevůdce z Korinthu v pol. 4 st. př. Kr., jenž osvobodil svou vlast a Syrakusy od tyrannů *N*; adj. **Timoleontēus**, *a, um* Timoleontův.

Timōlus viz *Tmolus.*

Timōn, *ōnis, m.* [*Τίμων*] vlastní jm. mužské; zejm. Athéňan za doby peloponneské války, příslovečný misanthrop *C.*

timor, *ōris, m.* [*timeo*] 1) bázeň, obava, strach, úzkost, hrůza (*alcis* obj. z někoho, před někým, subj. něčí; mimo to s vazbami jako sloveso *timere*): *timore perterritus N* ze strachu; *timorem capere V* býti pojat strachem; *t. deorum H* z bohů (*δεισιδαιμονία*, zavrhovaná od filosofů epikurských i stoických); básn. *mare videre mihi fit t. O* pojímá mě strach, pohlížím-li; 2) meton. co vzbuzuje strach, postrach, hrůza: *Cacus, Aventinae t. silvae O*; *loca plena timoris O* hrůzyplná; hrozivé, nebezpečné postavení: *in*

summo timore N; 3) person. *Timor* Strach, Hrůza *HO.*

Tīmotheus, *ī, m.* [*Τιμόθεος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1) syn Kononův, athenský vojevůdce, vítěz nad Sparťany v několika bojích na moři († r. 354 př. Kr.); 2) syn Thersandrův z Miletu, nejslavnější hudebník své doby, vynikající zejm. v t. zv. nomech († r. 357 př. Kr.).

tīnctilis, *e* [*tingo*] čím může býti něco smočeno, kapalný: *ferro tinctile virus inest O* = hrot jest napuštěn jedem.

tinea, *ae, f.* a) mol (v oděvu, knihách a p.): o knize *tineas pasces taciturnus inertis H*; vůb. každý malý kazivý živočich, červ; b) housenka: *agrestes tineae O.*

tingō, *ere, tīnxī, tīnctum* [ze starš. *tinguo*, srov. *τέγγω*, něm. tunken] smáčeti, namáčeti; skrápěti, svlažovati, navlhčovati, porositi (*alqd rē* něco něčím, v něčem); 1) a) básn. *qua tingitur India Gange O* jest svlažována, omývána; *te t. poculis H* svlažiti, napojiti; ponořiti, pohrouziti (*rē* do něčeho): *tingunt aera lacū* (v. i t.) *V*; *mucronem tingit iugulo V*; *se t.* = med. *tingi* pohrouziti se: básn. o cirkumpolárních souhvězdích *arctos Oceani metuentes aequore tingi V*; b) spec. α) napouštěti, barviti (smáčením i vůb.): *tingebat murice lanas O*; part. obarvený, nabarvený, zbarvený: *tincta corpora T* (tmavě) nabarvená; β) význ. potřísniti, zbrotiti: *cultros sanguine t. O*; *victima securim cervice tinget H*; 2) metaf. napojiti, naplniti: (*Laeliam*) *patris elegantiā tinctam C.*

tinniō, *īre, īvī*, (*iī*), *ītum* [slovo onomatop.] cinkati, zvoniti, zníti; spec. cinkati penězi = ‚zacinkati měšcem', ‚klopiti' (t. j. platiti): *exspecto, ecquid Dolabella tinniat C.*

tinnītus, *ūs, m.* [*tinnio*] o zvuku kovu cinkání, cinkot; řinčení, zvonění, řinkot, břinkot (sp. o zbraních): *tinnitūs dare O* řinčeti; – metaf. *t. Gallionis T* ‚klinkání' (= ozdobné, ale prázdné mluvení).

tinnulus, *a, um* [*tinnio*] cinkavý, břinkavý, zvonivý, chřestivý: *tinnula aera O* cymbály; básn. o hlase *Cat.*

tintinnō, *āre* význ. = *tinnio.*

tīnus, *ī, f.* kalina.

Tīphys, *yos* (acc. *yn*, voc. *y*), *m.* [*Τῖφυς*] Boiot, kormidelník na lodi Argo.

Tīresiās, *ae, m.* [*Τειρεσίας*] slepý věštec v Thebách, známý z pověstí o Oidipovi, jenž také Odysseovi předpověděl jeho osudy při návratu z Troje *H.*

Tīridātēs, *is* n. *ae* (acc. *em* n. *en*) 1) jméno několika armenských králů *T*; 2) náčelník odboje proti parthskému králi Fraatovi (viz *Phraates*), jehož panství se na čas zmocnil, ale posléze (r. 27 př. Kr.) byl nucen utéci se do Říma k Augustovi *H.*

1. tīrō, *ōnis, m.* 1) vl. vojen. nováček (op. *veteranus*): collect. *tironem a veterano dissociant T*; přívl. *tirones milites C* = *exercitus t. L* nevycvičené vojsko; obr. *qui ante hanc pugnam t. esset C*; 2) přenes. a) mladý muž, vstupující po oblíknutí mužské togy do praktického života vojen. n. civil.: *ut tironem celebrare frequentia posset O*; *nomina sectatur modo sumpta veste virili tironum H*; b) vůb. začátečník v něčem, člověk nezkušený, neobratný: *hominem non aetate, sed usu forensi atque exercitatione tironem C.*

2. Tīrō, *ōnis, m.* římské cognomen; zejm. Ciceronův propuštěnec (odt. *M. Tullius Tiro*), přítel a pomocník, vynálezce římské soustavy těsnopisné (*notae Tironianae*).

tīrōcinium, *iī, n.* [*tiro*] 1) vl. začátek vojenské služby; 2) meton. a) nováčkové, oddíl nováčků: *cum contemptum t. barbaros excitare possit L*; b) nezkušenost (ve vojen. službě, přenes. vůb.): *tirocinio et perturbatione iuvenis L*; c) metaf. zkouška, pokus, (první) výstup: *in L. Paullo accusando t. ponere L* po prvé vystoupiti na veřejnost.

tīrunculus, *ī, m.* [demin. od *tiro*] nováček, mladý začátečník, člověk docela nezkušený *Plin.*

Tīrȳns, *Tīrynthis* (acc. *a*), *f.* [*Τίρυνς*] staré město v Argolidě; adj. **Tīrynthius**, *a, um* tirynthský, z Tirynthu, zejm. o Herakleovi, jehož matka Alkmene byla chotí tirynthského krále Amfitryona, odt. i Herakleův; subst. **Tīrynthius**, *iī, m.* Tirynťan (= Herakles) *V*, **Tīrynthia**, *ae, f.* Tirynťanka (= Alkmene) *O.*

tisanārium viz *ptisanarium.*

Tīsias, *ae, m.* [*Τεισίας*] ze Syrakus, vedle svého učitele Koraka zakladatel theorie řečnictví (v 5. stol. př. Kr.).

Tīsiphonē, *ēs, f.* [*Τισιφόνη* ‚mstitelka vraždy‘] jedna z Erinyí (viz *Furia*); adj. **Tīsiphonēus**, *a, um* vl. náležící (= propadající) Tisifoně, meton. pekelný, zločinný, hříšný: *tempora Tisiphonea O.*

Tissaphernēs, *is, m.* [*Τισσαφέρνης*] perský satrapa v Malé Asii za peloponneské války, podporovatel Sparťanů, popraven r. 395 př. Kr. pro porážku u Sard.

Tissē, *ēs, f.* [*Τίσση*] město v sev. vých. Sicilii; odt. **Tissēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Tissy *C.*

Tītān, *ānis* n. latinis. **Tītānus**, *ī, m.* [*Τιτάν*] 1) a) ob. pl. **Tītānēs**, *um* (**Tītānī**, *ōrum*), *m.* Titani, božské potomstvo Urana a Gaie (6 bytostí mužských a 6 ženských), z něhož nejmocnější dvojice, Kronos a Rheia, vládla světu, ale musila sama zase ustoupiti novému pokolení, Diovi a ostatním bohům olympským, po krutém boji zv. titanomachie, načež byli Titani svrženi do Tartaru; b) sg. spec. Hyperion, bůh světla, básn. meton. Slunce (ob. Helios, syn Hyperionův): *ubi primos ortus extulerit T. V*; 2) adj. **Tītānius** n. **Tītāniacus**, *a, um* (fem. též řec. **Tītānis**, *idis* n. *idos*) titanský, Titanův: *Titaniacis draconibus O* (jež Medeia dostala od svého děda Helia); 3) subst. **Tītānis**, *idis* n. **Tītānia**, *ae, f.* α) Titanka, ku př. Tethys; β) Titanovna, dcera (vnučka a p.) Titanova, ku př. Pyrrha (vnučka Titana Iapeta), Leto (dcera Titana Koia), Kirke (dcera Heliova), Artemis (= Selene, dcera Hyperionova).

Tīthōnus, *ī, m.* [*Τιθωνός*] myth. syn trojského krále Laomedonta (dle jiných bájí král Aithiopův), manžel Eoin, otec Emathionův a Memnonův; Eos vyžádala proň od Dia nesmrtelnosti, ale poněvadž nevyžádala též věčného mládí, Tithonos zestárl a posléze se scvrkl v cikádu; adj. **Tīthōnius**, *a, um* Tithonův, tithonský: *Tithonia coniux O*; subst. **Tīthōnia**, *ae, f.* (božská) choť Tithonova (= Eos) *O.*

Titiēs, *ium* n. **Titiēnsēs**, *ium, m.* a) druhá ze tří starých tribuí římských, podle staršího výkl. utvořená připojením Sabinů a pojmenovaná po sabinském králi Titu Tatiovi; odt. b) jedna ze tří nejstarších jízdních centurií, sestavená z tribue Titiův *L.* (Dle jiného výkl. jm. odvozeno z *titiō, ōnis* ‚hořící kus dřeva‘, ‚hlaveň‘, ‚oharek‘ a ukazuje na Titie jako na staré obětní družstvo.)

Titiī (*ōrum, m.*) *sodales* staré náboženské družstvo, obnovené později od císaře Augusta, zřízené dle ob. výkladu k zachovávání sabinských kultů a pojmenované dle svého zakladatele Tita Tatia nebo na jeho památku (dle jiného výkl. pochází jm. od *titi* = *columbae agrestes*, ptáků významných při jistých auguriích).

tītillātiō, *ōnis, f.* [*titillo*] lechtání, šimrání, přenes. dráždění: *voluptatum quasi t. C.*

tītillō, *āre, āvī, ātum* [srov. *τίλλω*] lechtati, šimrati: obr. *nisi sensus quasi titillarentur voluptate C.*

Titius, *a, um* 1) a) subst. římské jm. rodové; zejm. *Sex. Titius*, tribun lidu r. 99 př. Kr., demagog a navrhovatel agrárního zákona ve smyslu Saturninově; proti němu vystupoval řečník M. Antonius; podle jeho chůze byl prý nazván i jistý tanec *C*; b) adj. *lex Titia* o quaestuře *C*; 2) *Titii* (v. t.) *sodales.*

titubanter, adv. [*titubans* od *titubo*] vl. vrávoravě; obr. kolísavě, nejistě.

titubātiō, *ōnis, f.* [*titubo*] vl. vrávorání; kolísání, rozpaky, nejistota.

titubō, *āre, āvī, ātum* 1) vrávorati, potáceti se (zejm. o opilém): *si tantulum offensum titubatumque sit C* jestliže jen dost málo se klopýtne a zavrávorá; *titubantem annisque meroque O*; básn. med. *iuvenis vestigia haud tenuit titubata V* neudržel ujevších mu nohou; — klopýtati, zakopnouti: *qui paulum titubassent L*; *cave, ne titubes H*; 2) přenes. a) koktati, zajíkati se; b) kolísati se, rozpakovati se, býti nejistý, váhati: *omnibus titubantibus et de rebus summis dubitantibus N*; c) poklesnouti, pochybiti.

titulus, *ī, m.* nápis (*alcis rei* na něčem n. o něčem); 1) vl. a) *statua cum titulo lamnae aeneae inscripto L*; *titulus breve carmen habebat O*; b) spec. α) náhrobní nápis: *neglectum cinerem sine titulo iacere Plin*; β) nápis na věci, která jest na prodej, návěští: *legit titulum auditoque pretio... Plin*; *ite sub imperium sub titulumque lares Tib* t. j. do dražby; γ) nadpis, titul: *legum latarum tituli anteferrentur T*; δ) (čestný)

nápis na sochách, u t. zv. imagines předků a p. o životě a zásluhách něčích, odt. meton. titul, (slavné) jméno: (*populus*) *qui stupet in titulis et imaginibus H*; 2) meton. titul, jméno a) *t. consulatus C* jméno konsula; obr. *t. hic* (sc. *sapientis*) *insignis et pulcher C*; b) metaf. α) čestné (slavné) jméno, čest, sláva, pocta, vyznamenání: *praedae O* sláva z kořisti; *hunc titulum meritis pensandum* (v. t.) *reddite nostris O*; *par titulo tantae gloriae fuit L* dovedl si zachovati lesk slávy; *clementiae t. a viro claro petebatur T* (muž .... měl mu získati ...); β) záminka, jméno: *haud parva res sub titulo minime atroci ferebatur L*; *sub titulo aequandarum legum L*; *accepisse sestertia decem milia foedissimo titulo Plin.*

Titurius, *iī*, *m.* (*Q. Titurius Sabinus*) legát Caesarův v Gallii, padl r. 54 v boji proti Ambiorigovi.

Titus, *ī*, *m.* [arch. *titus* holub, srov. *Titii*] římské a sabinské praenomen (zkrác. *T.*); ▬ spec. *T. Flavius Vespasianus*, římský císař (r. 79—81 po Kr.).

Tityos, *ī* (acc. *on*), *m.* [*Τιτυός*] myth. obr, syn Gaiin, jenž byl pro pokus násilí na Apollonově matce Letě od Apollona (n. Dia) zabit, dle jiné pověsti svržen do podsvětí, kde mu supové požírají játra stále narůstající.

Tītyrus, *ī*, *m.* a) vl. jméno pastýře v básních bukolských; b) spec. meton. bukolské básně (Eklogy) Vergiliovy: *T. et segetes .... legentur O*; ▬ meton. význ. Vergilius *Pr.*

Tlēpolemos, *ī*, *m.* [*Τληπόλεμος*] syn Herakleův; účastnil se trojské války jako vůdce Rhoďanů *O.*

Tmaros, *ī*, *m.* [*Τμάρος* n. *Τόμαρος*] pohoří v Epeiru blíže Dodony; adj. **Tmarius**, *a*, *um* tmarský *V.*

Tmōlus n. **Timōlus**, *ī*, *m.* [*Τμῶλος*] pohoří s městem téhož jména v Lydii jihových. od Sard, bohaté vínem; básn. meton. bůh pohoří Tmolu *O*; odt. **Tmōlītēs**, *ae*, *m.* Tmolan; ▬ adj. **Tmōlius**, *a*, *um* tmolský; subst. masc. (sc. *οἶνος*) Tmolské (víno): (*quibus*) *Tmolius adsurgit V.*

toculliō, *ōnis*, *m.* [z **τοκύλλιον*, demin. od *τόκος*] vl. vybèrač ‚úroček', lichvář, vydřiduch *C.*

tōfus n. **tōphus**, *ī*, *m.* tuf (nerost).

toga, *ae*, *f.* [*tego*] pův. vůb. oděv, šat; ob. spec. toga, svrchní roucho římských občanů mimo válku, polokruhovitý n. ellipsovitý kus vlněné látky, pravidelně bílé barvy, obtáčený v ladných řasách kolem těla tak, že pravá ruka byla volná a na prsou byl vytvořen velký záhyb (klín, *sinus*); 1) *t. praetexta* (v. t.); bílou togu (*t. pura* = *virilis* n. *libera*) oblékali dospělí jinoši po prvé v 17. (později v 16.) roce svého věku ob. o Liberaliích, kterýž významný den vstupu mezi občany byl oslavován obětí Jovovi kapitolskému; odt. *mutata t. H*; *scuto frameaque iuvenem ornant* (*Germani*): *haec apud illos t.* (*est*) *T*; 2) praegn. toga jako odznak a) Římana vůb.: *ancilio-rum et nominis* (sc. *Romani*) *et togae oblitus H*; *Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim et Rhenum .... togam viderint T*; b) občana mimo válku (op. *paludamentum*): *pacis est insigne et otii t. C*; *nec in armis praestantior quam in toga C, quae in toga fecisset T* („v civilu" = v činnosti státnické, v občanských úřadech, v míru; ▬ meton. činnost neválečná (v míru, občanská), mír: *cedant arma togae* básn. *C*; *Marte togāque praecipuus O*; *plebem, quae togā enitesceret T* (t. j. řečnictvím a znalostí práva); c) druhu římské komedie, zv. *togata* (v. t.): *dicitur Afrani t. convenisse Menandro H* vl. že by .. toga byla slušela Menandrovi n. byla, jako by ji byl svlékl M. (t. j. A. napodoboval Menandra); d) lehkých ženštin, jež nosívaly místo počestné stoly barevnou togu: o muži *sumpsisti virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti C*; ▬ meton. lehká ženština, ‚holka': *si tibi cura togae est potior Tib.*

togātus, *a*, *um* [*toga*] oděný togou; ▬ meton. (z praegn. význ. slova toga) a) význ. římský: *Gallia togata C Hirt* (poříman. část Gallie předalpské, t. Gallie předpadská); masc. subst. Říman, římský občan: *quem voles testium sive togatum sive Siculum C*; b) neozbrojený, odt. občanský (op. vojenský), civilní, neválečný, praed. mimo válku, bez války, doma, v míru, ‚v rouše mírovém': *cohors togata T* (bez brnění a štítů); *togati me uno togato duce vicistis C*; *Romanos rerum dominos gentemque togatam V* mírumilovný; masc. subst. občan (neválečný), měšťan: *immixti turbae militum*

togati L; *togatum se mansisse T* prostým občanem; c) o komedii *fabula togata* n. subst. **togāta**, *ae, f.* togáta, t. j. komedie, v níž jednajícími osobami byli měšťané z italských měst (op. *fabula palliata*); z básníků tohoto oboru vynikl zejm. *L. Afranius* (nar. kolem r. 150 př. Kr.): *cum ageretur t. C.*; d) o lehkých ženštinách lehký: *ancilla togata H.*

togula, *ae, f.* [demin. od *toga*] (malá, pěkná n. vůb.) toga *C.*

Tolbiacum, *ī, n.* město jihozáp. od nyn. Kolína n. R., nyn. Zülpich *T.*

Tolēnus, *ī, m.* řeka protékající územím Aequů a Sabinů a vlévající se do Velinu *O.*

tolerābilis, *e* [*tolero*] snesitelný, obstojný, ucházející; lehký: *certis medium et tolerabile rebus concedi H* přípustná prostřednost.

tolerābiliter, adv. [*tolerabilis*] trpělivě.

tolerāns, *antis* [vl. part. praes. od *tolero*] snášející, snášelivý, trpělivý (s gen. obj. *alcis* v něčem): *corpus laborum t. T.*

toleranter, adv. [*tolerans*] trpělivě.

tolerantia, *ae, f.* [*tolerans*] snášení, snášelivost, trpělivost.

tolerātiō, *ōnis, f.* [*tolero*] snášení: (*dolorum*) *t. C* způsob snášeti bolesti.

tolerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *tollo, tulī* (perf. k *fero*)] snášeti, nésti (zř. vl.); trpěti, zakoušeti a) *labores, dolorem t. C*; s abl. instr. *famem t. rē Cs* zaháněti hlad něčím; *desiderium mariti solaciis honestis t. T* činiti si snesitelným; b) snésti, vydržeti, přestáti, přetrpěti: *ne duces summam belli parum toleravent T* aby neklesli pod tíhou války; — abs. vydržeti v něčem, někde: neos. *paulo longius tolerari posse Cs*; *nubendum an in penatibus isdem tolerandum haberet T*; c) (těžce, nesnadno, nuzně a p.) udržovati, zachovávati, živiti, uhájiti: *equos, equitatum t. Cs*; *vitam t.* i abs. *t.* udržovati (se) n. zachovávati (se) na živu, (nuzně) živiti se: *t. colo vitam V*; *miles fame absumptus (est), nisi quos corpora equorum toleraverant T.*

Tolētum, *ī, n.* město v Hispanii nad řekou Tagem, nyn. Toledo; adj. **Tolētānus**, *a, um* toletský; subst. **Tolētānī**, *ōrum, m.* Tolefané.

tollēnō, *ōnis, m.* [*tollo*] vl. zdvihadlo; váha, jeřáb *L.*

tollō, *ere, sustulī, sublātum* [srov. *tulī* m. *tetulī* (perf. k *ferō*, starolat. praes. *tulō*), *lātus* (z **tlātos*), *τλῆναι, τάλας, τάλαντον, τελαμών*, něm. *dulden*] I zdvíhati (vl. i metaf.); 1) zvedati, pozdvihovati a) α) *unde diadema? non enim abiectum sustuleras C* nezvedl = nenašel jsi ho na ulici; *t. manū saxum V*; *puram* (sc. *herbam*) *tollito L* utrhni; *manūs ad caelum t. O*; *ancoram t.* vyzvednouti, vytáhnouti; *alqm in crucem t.* přibíti; vojen. *signa t. Cs* = vytáhnouti, vyraziti; *t. aulaea O* zvedati, vytahovati (k zakrytí jeviště); *tempus, quo (infantes) sustulisset L* zvedl = nalezl (a přijal k sobě); *aure sublata H* se vzpřímenýma ušima; — básn. *t. fluctus V, freta H* zdvíhati, vzbouřiti (op. *ponere*); obr. *verba cadentia tollit H* ‚lapá'; odt. *hoc tibi dictum tolle memor H* ulož v paměť; β) *se t.* = med. *tolli* zdvíhati se, vymršťovati se, povstávati, vstávati, vyvstávati; básn. o stromu vyrůstati: *quae se sustulit arbos V*; b) spec. zvedati novorozené dítě (o otci, který je tím uznává za své a naznačuje, že je chce vychovati = *suscipere*), meton. nechati si, vychovati, přenes. zploditi, zroditi: *nec dubita t. quicquid erit O*; *filium ante sublatum amisit T* = narozeného; *qui ex Fadia sustulerit liberos C* zplodil, měl s Fadií; *Helenor, regi quem Licymnia sustulerat V* porodila; c) s acc. vnitř. *t. clamorem CsL, risum, cachinnum CH* zdvihnouti = strhnouti, dáti se do ...; pod. *proelia tollunt V*; (*colubrum*) *tollentem minas V* hrozivě se vzpínajícího; 2) vznášeti, povznášeti, povyšovati a) *tollemus in astra nepotes V*; med. *fuscis tollitur alis V* vznese se; b) metaf. α) (*laudibus*) *t. alqm* vynášeti chválami, velebiti, slaviti; β) význ. posilovati, těšiti: *animum t.* mysl (něčí n. svou) zvedati, vzpřímovati, dodávati n. nabývati mysli (zmužilosti, odvahy), povzbuditi někoho n. vzchopiti se: *amicum t. H* těšiti; γ) praegn. *sublatus* zpyšnělý, zpyšněv, bujný, zpupný: *mens rebus sublata secundis V*; 3) a) bráti na sebe: *plus oneris sustuli quam ferre me posse intellego C*; *quid oneris in praesentia tollant C*; *naves, quae equites sustulerant Cs* byly

vzaly na sebe = vezly; b) bráti k sobě (*rē* na ...): *sublatis rebus amigrant Romam L* sebravše své věci (= jmění); *Triptolemum gremio sustulit suo O* vzala si na klín; *quem t. raedā vellet H*; c) odt. míti na sobě, nésti, držeti: *Atlas, caeli qui sidera tollit V*; d) zanésti, donésti; vézti, dovézti, dopraviti: *cras ferramenta Teanum tolletis H*; med. odebrati se: *in arduos tollor Sabinos H*; II praegn. odstraňovati (vl. i metaf.); 1) bráti něco odněkud, odklízeti, odnášeti, odvážeti, odnímati a) *ne ille tolleret secumque duceret* (sc. *amphoras*) *N*; b) spec. α) sklízeti (s pole): *ex area t. C*; *cultā praemia tollet humo O*; β) vynášeti, vyváděti s nebezpečného místa, zachraňovati: *me Mercurius denso sustulit aëre H*; *tolle fuga Turnum V*; γ) (*de* n. *e medio*) *t. alqm* sprovoditi se světa, odstraniti, euf. výz. usmrtiti: *Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat C*; 2) vymýtiti, vyhladiti, potlačiti, dáti výhost něčemu, vynechati, nechati něčeho; o slohu *erat, quod t. velles H*; pod. *dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem plura tollenda relinquendis H* (= více špatného než dobrého); *tolle moras O* nech odkladů; *tolle quietis et securitatis excusationem T*; 3) a) rušiti: *t. legem, sacramentum Cs*; *Caesar rem totam sustulit Cs* zrušil veškeré jednání o té věci; *dictaturam funditus ex re publica sustulit C* odstranil; nkončiti, dokončiti: *controversias t. Cs* ukliditi; b) mařiti, zamezovati: *spem fugae t. Cs* odníti; *simulatio tollit iudicium veri C*; zeugm. *omnipotens pariter ipsosque nefasque sustulit O* vzal je se země a zamezil zločin; c) ničiti, kaziti; o městě rozbořiti: *leviora tolli* (*ad tollendum*) *Pergama H* (snadnější =) přístupnější zkáze, snáze dobytná; — spec. t. t. o jednání v senátě *diem t.* (dlouhými řečmi n. obnuntiací pro jednání) zmařiti (‚obstrukce‘). — Part. **sublātus** význ. adj. v. t.; perf. **sustulī** též od slov. *suffero* (v. i t., zejm. *poenas sustulit C*).

Tolōsa, *ae*, *f.* město v Narbonské Gallii nad řekou Garumnou, nyn. Toulouse; adj. **Tolōsānus**, *a*, *um* n. **Tolōsēnsis**, *e* toloský; subst. **Tolōsātēs**, *ium*, *m.* Tolosané.

Tolumnius, *iī*, *m.* vlastní jméno mužské; 1) věštec Latinův; padl v boji *V* 2) král vejský *L*.

tōmentum, *ī*, *n.* [z **toμementom*, srov. *tumeo*] vycpávka polštářů (seno n. sláma).

Tomī, *ōrum*, *m.* [*Τόμοι*] n. **Tomis**, *idis*, *f.* [*Τόμις*] město na záp. pobřeží Černého moře, kde žil Ovidius ve vyhnanství; odt. **Tomītae**, *ārum*, *m.* Tomští, obyvatelé Tomů; adj. **Tomītānus**, *a*, *um* tomský.

Tomyris, *is*, *f.* [*Τόμυρις*] skythská královna, která prý zabila v boji Kyra *Tib*.

tondeō, *ēre*, *totondī*, *tōnsum* [srov. *τένδω*, att. *τένθω* ohlodávati, okusovati] ostříhávati, stříhati; 1) *t. oves VH*; — spec. stříhati vlasy a vousy, holiti: *t. barbam*; *tonsā cute H* (po způsobě kyniků); *rusticius tonso H*; reflex. *t.* = med. *tondēri* stříhati si vlasy, holiti se; obr. *arbor tonsa comas O* ostříhav si témě (na znamení smutku); básn. *t. alqd rē* ustříhávati s něčeho něco = zbavovati něco něčeho: *tondens purpureā regna paterna comā Pr*; 2) přenes. a) o stromech ořezávati, osekávati, oklešťovati: *ilex tonsa bipennibus H*; o věnci přistříhávati (vyčnívající větvičky): *in morem tonsa corona V*; *tonsae foliis olivae V*; b) požínati, kositi: *t. prata V*, *humum O*; *tonsis in vallibus V*; c) okusovati, oškubávati, spásati: *tondentes gramen oves O*; *dumeta V*; *rostro voltur iecur tondens V* ožírající; d) trhati, škubati: *comam tondebat hyacinthi V*; *violas manu t. Pr*.

tonitrus, *ūs*, *m.* n. **tonitruum**, *ī*, *n.* [*tono*] hrom; pl. hřímání, hromobití.

tonō, *āre*, *uī*, — [srov. něm. Donner; příbuz. *στένω*, čes. ‚stenati‘] hřmíti, hřímati; 1) vl. a) neos. *tonat* hřmí; b) básn. os. *Iuppiter tonabat Pr*; *Iove tonante C* když J. hřmí = za bouřky; odt. **Tonāns**, *antis*, *m.* epitheton Jovovo Hřmící, subst. Hřimatel, Hromovládce; 2) metaf. a) o silném zvuku (význ. rachotiti, burácet): *horrificis tonat Aetna ruinis V*; b) spec. o řeči ‚hřímati‘: *oratio tonat, fulgurat Plin*; *tona eloquiō V*; trans. *sacerdos ter centum tonat ore deos V* (vl. hromovým =) silným hlasem vzývá.

tōnsa, *ae*, *f.* [*tondeo*] (vl. osekaná a oškrabaná tyč) veslo (básn.).

tōnsillae, *ārum*, *f.* mandle v hrdle.

tōnsor, *ōris, m.* [*tondeo*] střihač, spec. střihač vlasů, holič, bradýř: *inaequalis* (v. t.) *t. H.*

tōnsōrius, *a, um* [*tonsor*] holičský: *culter* (v. t.) *t. C.*

tōnstrīcula, *ae, f.* [demin. od *tonstrix* (fem. k *tonsor*)] (‚nějaká') střihačka vlasů, holička, bradýřka *C.*

tōnsūra, *ae, f.* [*tondeo*] ostříhání.

tōphus viz *tofus.*

topiārius, *a, um* [*topia* (sc. *opera*, od τόπος) krajina jako nástěnná malba] náležící k okrasnému zahradnictví; — subst. **topiārius**, *ii, m.* umělý zahradník; **topiāria**, *ae, f.* (sc. *ars*) umělé zahradnictví.

topica, *ōrum, n.* [τὰ τοπικά] nauka o všeobecných schematech (τόποι) k nalézání důvodů a důkazů; název spisu (Aristotelova a) Ciceronova, sestaveného pro potřebu při soudních přích a objasněného příklady z právn. praxe.

toral, *ālis, n.* [z neutr. adj. **torale* (ložní) od *torus*] (ložní) přikryvka, pokryvka; přehoz na lehátku *H.*

torculum, *ī, n.* [*torqueo*] lis.

toreuma, *atis, n.* [τόρευμα] vypuklá práce, relief; synekd. ciselovaná nádoba *C.*

tormentum, *ī, n.* [m. **torc-mentum* od *torqueo*] (sg. zř.) nástroj k točení; 1) kolo na hřídeli, vratidlo, rumpál: (*falces*) *tormentis introrsus reducebant Cs*; 2) vojen. a) metací stroj, samostříl, dělo (úhrnný název pro t. zv. *catapultae* a *ballistae*, jichž se užívalo zejm. k hájení opevněných míst): *tela tormentis mittere Cs*; b) meton. (těžká) střela: *fenestrae ad tormenta mittenda Cs* střílny; *t. mittere Cu;* 3) mučicí nástroj, skřipec a) vl. *dare alqm in tormenta* n. *tormentis*; *dare se in tormenta C* podstoupiti mučení (obr.); obr. básn. *lene t. ingenio admoves H* t. j. lahodnou trýzní srdce otvíráš; b) meton. mučení α) *tormentis* n. *per tormenta quaerere de alqo* vyšetřovati někoho na skřipci, útrpným právem; *tormentis servorum patefacta sunt flagitia T*; β) metaf. muka, trýzeň, útrapa: *tormenta fortunae C*; *longi tormenta doloris O.*

tormina, *um, n.* [m. **torc-mina* od *torqueo*, srov. předch.] svírání (hryzení, ujímání) v břiše, kolika.

torminōsus, *a, um* [*tormina*] trpící kolikou, náchylný ke kolice.

tornō, *āre, āvī, ātum* [*tornus*] soustruhovati, kroužiti: *sphaeram t. C*; obr. *male tornatos incudi reddere versus H* t. j. nepovedené.

tornus, *ī, m.* [τόρνος] soustruh: *torno rasile buxum V*; přenes. dláto: *torno facili* (obratným) *superaddita vitis V*; — obr. *angusto versus includere torno Pr.*

Torōnē, *ēs* n. **Torōna**, *ae, f.* [Τορώνη] město na chalkidském poloostrově Sithonii; adj. **Torōnaeus** n. **Torōnaicus** toronský: *T. sinus T* (mezi Sithonií a Pallenou).

torōsus, *a, um* [*torus*] svalnatý, masitý.

torpēdō, *inis, f.* [*torpeo*] 1) strnulost, tupost mysli, malátnost: *si tanta t. animos oppressit S*; *tanta t. invaserat animum T*; 2) meton. trnák, rejnok elektrický (ryba, jež elektrickými ranami omračuje svou kořist): *torpore torpedines* (*se tutantur*) *C.*

torpeō, *ēre, uī*, — [srov. čes. ‚trnouti' s ‚trpnouti', ‚trpký'] trnouti, býti ztrnulý, ochrnulý, nehybný, ztuhlý, zdřevěnělý; spec. a) α) mrazem křehnouti, mrznouti, býti zkřehlý, zmrzlý: *cervi torpent mole nova V*; β) co do sil býti ochromen, chabý, nemíti vlády, síly: *torpent infractae ad proelia vires V*; odt. *torpebat vox spiritusque L* tajil se, vázl hlas i dech; b) nečinností malátněti, býti zmalátnělý, otupen, tupý, meton. lenošiti, zahálet i: *deum sic feriatum volumus cessatione t., ut . . . C*; *instare miles . . . t. Vitellius T*; hend *animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentque T* nehybně (líně) leží; c) duševně, zejm. silným dojmem býti omámen, omráčen, bez sebe (*rē* něčím): *si tua rē subitā consilia torpent L* jestliže jest tvá vůle ochromena; *Pausiacā torpes tabellā H* trneš úžasem nad . . .

torpēscō, *ere, puī*, — [inchoat. od *torpeo*] trnouti, ochrnouti (vl. i metaf.) a) ustrnouti, ‚ztuhnouti', ‚zdřevěnětí': *torpuerat gelido lingua metu O*; b) malátněti, chabnouti, slábnouti, dřevěnětí, tupěti: *ingenium incultū atque socordiā t. sinunt S*; *torpuerant pectora morā O*; choulostivěti.

torpidus, *a, um* [*torpeo*] ztrnulý, nehybný, ztuhlý, ‚zdřevěnělý' (vl. i metaf.); — spec. a) (mrazem) zkřehlý, zmrzlý;

meton. *pecora torpida frigore L* (dle jiného čtení *torrida*) zakrslý; b) *t. somno L* rozespalý; c) ustrnulý, ‚omráčený', bez sebe: prolept. *quod malum cum stupore ac miraculo torpidos defixisset L* omráčilo.

torpor, *ōris, m.* [*torpeo*] ztrnulost, ztrnutí, ochrnutí a) meton. *torpore torpedines* (sc. *se tutantur*) *C* omračováním; b) malátnost, ochablost; tupost; c) ustrnutí.

torquātus, *a, um* [*torquis*] opatřený řetězem, s řetězem na krku, ovinutý řetězem: básn. přenes. *Allecto torquata* (ovinutá) *colubris O*; — jako vlastní jm. **Torquātus**, cognomen v rodě Manliův (v. t.) prý po T. Manliovi, jenž odňal zlatý řetěz přemoženému obrovskému Gallovi (kolem r. 300 př. Kr.).

torquĕō, *ēre, torsī, tortum* (arch. inf. praes. pass. *torquerier H*) [srov. *ἀτρεκής* (vl. nezkroucený), *ἄτρακτος*, čes. ‚trak', ‚tračec' = řetěz, pás, popruh] točiti: 1) a) stáčeti, kroutiti: *stamina pollice torque O* před; otáčeti, obtáčeti, ovíjeti: *plerique circum bracchia torta veste T*; ohýbati, zakřivovati: *taxi torquentur in arcus V*; part. **tortus**, *a, um* stočený, skroucený: *t. funis* spletený; *torti crines T* kudrnaté; *torta quercus V* dubový věnec (viz i dále); b) otáčením pohybovati α) valiti: *Phlegethon torquet saxa V*; *flumina undā torquentia montes V*; β) zvedati: *torquet lapidem machina H*; c) vířiti, čeřiti, brázditi: *t. undam, spumas V*; *meas remis torsit aquas O*; d) otáčeti, obraceti: *oculos t. V*; *torquet ab obscenis sermonibus aurem H* odvrací; — odt. řídíti (vl. i metaf.): *cuncta qui bella torques V* řídíš chod války; e) zatočiti, mávnouti, rozmáchnouti, meton. vymrštiti, metati, házeti: *hastas t. C*; *eminus glandes t. T*; *tortum plumbum O*; *imber tortus V* = krupobití; *fulmina t. V*; *Iuppiter torquet hiemem V* spouští, rozpoutává; f) α) stočiti, zkřiviti: *ora t. CV*; β) metaf. kroutiti, křiviti, měniti, převraceti, vytáčeti: (*naturam*) *huc et illuc t. ac flectere C*; *patres versare sententias et huc atque illuc t. T*; g) s acc. vnitř. točením způsobovati: *torquet medios Nox cursus V* = jest uprostřed své dráhy; 2) spec. meton. (otáčením mučicího stroje) mučiti, natahovati na skřipec pro vynucení odpovědi n. přiznání a) *cum eculeo torqueatur* (*sapiens*) *C*; obr. *commissum teges et vino tortus et ira H* mučen (donucován) k přiznání; b) metaf. α) trápiti, trýzniti, týrati, znepokojovati: *torquetur ab auro O*; soužiti, truditi, namáhati, med. . . . se: *ludentis speciem dabit et torquebitur H*; β) (důkladně) zkoumati, zkoušeti: *torqueatur vita Sullae C*; *t. mero alqm H.*

torquis (zř. **torquēs**), *is,* ob. *m.*, též *f.* [*torqueo*] 1) řetěz ob. ze zlata, nošený na krku, náhrdelník; 2) a) obojek, chomout: *ipsis e torquibus aptos* (*vitulos*) *V*; b) pletenec z kvítí, věnců, věnec (feston): *nexis torquibus V.*

torrēns, *entis* [vl. part. praes. od *torreo*] vl. vysušující; 1) pražící; žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *t. flamma V*; *per pice torrentes atraque voragine ripas V* vroucí; 2) vroucí, kypící, odt. metaf. bouřlivý, prudký: *t. aqua V*; subst. **torrēns**, *entis, m.* bystřina, ručej, příval, potok: obr. *fertur quasi t. oratio C*; metaf. *quo torrente saeculum nostrum defendit T* přívalem (řeči).

torreō, *ēre, torruī, tōstum* [z **torsejō* od koř. **ters-*, srov. *τέρσομαι, τερσαίνω*, něm. dürr, dörren, Durst; odt. i *terra*] 1) sušiti, vysoušeti (ohněm); odt. pražiti, péci, smažiti: *fruges t. flammis V*; *tosta frux O* = chléb; *quae ruricolis semina tosta dedit O* (t. j. Ino, manželka Athamantova); *artus subiecto torruit igni O*; *dextram t. L*; básn. *solo torrentur aristae V* = zrají; o hvězdách, vycházejících (ráno) v době největších veder páliti: *torrens Sirius Indos V*; *torrentia agros sidera H*; *nullius astri gregem torret impotentia H*; — pass. *torreri* prahnouti; 2) vůb. žíci, páliti, rozpáliti, opáliti, připáliti, spáliti a) *tosti parietes* básn. u *C* opálené, ohořelé; *Vulcanus carmina torreat Tib*; b) metaf. *viscera torrentur O* pálí; — básn. zejm. o žáru lásky: *me torret face* (v. t.) *mutua Calais H*; *t. iecur idoneum H* (my všeobecněji ‚raniti').

torridus, *a, um* [*torreo*] 1) a) suchý, vysušený, vyprahlý, vypálený: *campi torridi siccitate L*; *circa torridos fontes rivosque L* vyschlých; básn. význ. *tostus* pražený: *torrida farra O*; b) spá-

lený, opálený, rozpálený: *torridam incendio rupem L*; c) básn. pražící, žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *torrida aestas V*; *t. aer Pr*; 2) obr. meton. vyschlý, suchý význ. hubený: *hominem vegrandi macie torridum C*; zakrslý: *pecora torrida frigore L* (dle jiného čtení *torpida*).

torris, *is, m.* [*torreo*] hlaveň, hořící n. opálené poleno, opálený kůl.

tortilis, *e* [*torqueo*] točený, kroucený, točitý: *bucina t. O*; *tortile aurum V* zlatý řetěz; zatočený, zakroucený, zahnutý: *t. piscis O*.

tortor, *ōris, m.* [*torqueo*] mučitel, kat.

tortuōsus, *a, um* [*tortus*] 1) plný závitů, závitkovitý, kroucený, ztočený, klikatý, křivolaký, křivý: (*alvus*) *multiplex et tortuosa C*; *ex tortuosis locis C*; *t. amnis L*; 2) metaf. a) spletený, spletitý význ. nejasný, nesrozumitelný: *visa quaedam tortuosa et obscura C*; b) zavilý, záludný, ‚tajný': *multiplex ingenium et tortuosum C*.

1. **tortus**, *a, um* viz *torqueo*.

2. **tortus**, *ūs, m.* [*torqueo*] točení, kroucení, zatáčka, závit, oblouk: *tortu* (abl. qual.) *multiplicabili draconem* básn. *C* spletitě se svíjejícího; (*serpens*) *longos dat corpore tortus V* v dlouhé oblouky tělo svíjí.

torus, *ī, m.* výčnělek, vyvýšenina: *riparum toros incolimus V* t. j. na svazích břehů; zejm. 1) uzel: *addit aliquos ut in corona toros C* smyčky (‚mašličky'); 2) sval: *lacertorum tori C*; *luxuriat toris pectus V*; *colla tumere toris O*; *comantis excutiens cervice toros V* = hřívu na svalnaté šíji; u dobytka lalok: *induit ille toris lacertos O* obemkne lalok; 3) a) polštář, poduška (vl. i obr.): *concutiunt torum de molli ulva O*; b) synekd. lože, lůžko, lehátko; c) spec. α) manželské lože, meton. manželství: *consors tori O* družka = manželka; *femina, quam mihi t. iunxit O*; *coniunx in nostro* (*non*) *firma* (v. t.) *futura toro O*; *iuncti vincla tori O*; β) umrlčí lože, pohřební lůžko, máry, katafalk: *stabant ante toros fratrum sorores O*; *propositam toro effigiem T*.

torvitās, *ātis, f.* [*torvus*] divokost, zasmušilost, nevlídnost: *t. vultūs T*.

torvus, *a, um* [srov. τάρβος zděšení] hrozivý, hrozný, děsný; divoký; posupný, škaredý, zamračený, zasmušilý, nevlídný, hněvivý (vl. o očích a pohledu, přenes. i o hlase, vzezření a povaze): *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*) *O*; *continuit manum torva O* s vytřeštěným zrakem (jsouc ve věštném vytržení); acc. neutr. význ. adv. *torva tueri V* chmurně; *torvum clamare V*.

tōsillae viz *tonsillae*.

tot, neskl. [m. **toti* od zájm. km. **to-*, srov. *tantus, talis* a j., řec. τόσος, čes. ‚tolik'] tolik (correlat. *quot*); vazbu má souřadnou: *quot homines, tot sententiae C*; též *ex* s abl.: *tot ex tuis amicis C*; *t. manūs L* tolikeré ruce; — spec. jen tolik.

toti-dem, neskl. tolikéž, právě n. zrovna tolik (correlat. *quot*; *t. . . . . atque* n. *ac* jako); vazbu má souřadnou: *istum locum t. verbis a Dicaearcho transtuli C* (právě tolika slovy = nezkráceně =) doslova.

totiēns n. *totiēs*, čís. adv. [*tot*] tolikrát, tak často (correlat. *quotiens* n. *quotienscumque*); — básn. *ter die claro totiensque grata nocte H* právě tolikrát (také).

tōtus, *a, um* (gen. sg. *totīus*, básn. též *totĭus Cat O*; dat. sg. *tōtī*, výjimkou též *tōtō OCu* a *tōtae N* [m. **tou̯etos* = vycpaný od **toveo*, srov. *tumeo*] (vl. plný) celý (o úplném a neporušeném celku), všechen (o číselné úplnosti všech částí) jako v češt. vl. i metaf.; doplňk. zcela, úplně (‚s tělem i duší', vší silou a p.): *ii qui se totos tradiderunt voluptatibus C*; — subst. *totum in eo est, ut tibi imperes C* celá věc; odt. adv. *ex toto O* zcela, úplně; *in toto C* v celku, vůbec.

toxicum, *ī, n.* [τοξικόν od τόξον] vl. jed k napouštění šípů, přenes. vůb. jed.

Tr. jako zkratka značí *tribunus* n. *tribunicius*.

trabālis, *e* [*trabs*] trámový a) *clavus* (v. t.) *t.*; b) podobný trámu, (veliký) jako trám: *telo trabali V*.

1. **trabea**, *ae, f.* [(sc. *toga*) od *trabs*, vl. roucho trámové, t. j. se širokými nachovými pruhy] trabea, starobylé slavnostní roucho králův, pozd. nejvyšších úředníků, někt. kněžstev (zejm. Saliův) a stavu jezdeckého; přenes. = *toga praetexta*.

2. **Trabea**, *ae, m.* římský básník komický ve 2. pol. 2. st. př. Kr.

trabeātus, *a, um* [*trabea*] oděný trabeou.

trabs, *bis, f.* 1) kláda, břevno, trám; 2) meton. a) kmen stromu, básn. strom: *fraxineae trabes V*; b) α) loď: *mare turbari trabibus videbis V*; *t. Cypria H*; *t. sacra O*; β) krov, střecha: *sub isdem sit trabibus H*; *sub trabe citrea H.*

Trachās, *antis, f.* = *Tarracina O.*

Trāchīn, *īnis, f.* [*Τραχίς* n. *Τραχίν*] město na již. hranici Thessalie na svahu Oity, kde vládl Keyx a kde pobýval Herakles v poslední době svého života; adj. **Trāchīnius**, *a, um* trachinský, z Trachiny (spec. o Keykovi); subst. **Trāchīniī**, *ōrum, m.* Trachiňané; **Trāchīniae**, *ārum, f.* Trachiňanky, titul tragedie Sofokleovy *C.*

tractābilis, *e* [*tracto*] dotknutelný; 1) hmatatelný význ. hmotný: *aspectabile itemque tractabile C*; 2) přístupný dotýkání a zpracování, přenes. povolný, poddajný, ‚měkký', vlídný: *non tractabile caelum V* drsné, bouřlivé; (*nullas*) *voces t. audit V* = slova se ho nedotýkají; (*virtus*) *tenera atque t. C*; *mite ac tractabile ingenium Cu.*

tractātiō, *ōnis, f.* [*tracto*] vl. tahání, dotýkání; 1) a) zacházení (*alcis rei* s něčím), užívání, způsob zacházeti n. užívati: (*fidium, tibiarum*) *t. C*; *t. beluarum C*; b) spec. zpracování látky, výklad; 2) zabývání se, pěstování, provozování, pracování o něčem: *t. litterarum C* vůb. duševní práce.

tractātus, *ūs, m.* [*tracto*] (vl. tahání, dotýkání) a) zpracování, výklad: *dignam tractatu quaestionem T*; b) zabývání se (*alcis rei* něčím), pěstování: *artium t. C.*

tractim, adv. [*traho*] táhle *V.*

tractō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *traho*] I tahati, vláčeti, smýkati: obr. *persona, quae minime in iudiciis tractata est C*; II ohmatávati, hmatati, dotýkati se, bráti do rukou; 1) *ea, quae gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus C* počitky .... hmatové; *tractata notam remittunt atramenta H*; *puer unctis tractavit calicem manibus H* ohmatal; *cera tractata pollice O* hněten; básn. *sua t. pericla O* pohrávati si s ...; 2) praegn. držeti n. míti v rukou, zacházeti s něčím, vládnouti něčím a) *arma t. LH*: přenes. *temeritatem victa arma tractantium T* = bojujících za ztracenou věc; *venena, dapes t. H* strojiti, připravovati; b) metaf. α) význ. říditi, spravovati: *gubernacula rei publicae t. C*; *pecuniam publicam t. C*; *t. bellum LT* vésti; *a praetoribus tractabatur aerarium T*; β) *t. alqm* zacházeti, nakládati s někým, chovati se k někomu: *quanta sanctitate socios tractasset N*; *pater parum pie tractatus a filio C*; *benignius ipsum te t. voles H* hověti si; *tractari mollius aetas imbecilla volet H*; *liberaliter tractati sunt C* byli pohoštěni; *se t.* chovati se, vésti si: *ita me in re republica tractabo, ut ... C*; γ) spec. o látce zpracovati, odt. vykládati, vypisovati, líčiti: *quae desperat tractata nitescere posse, relinquit H*; *motum civicum tractas H*; 3) metaf. a) zabývati se něčím, pracovati o něčem, provozovati, dělati, pěstovati, strojiti, chystati, užívati něčeho: *t. rem publicam C* býti politicky činný; *quatenus sint ridicula tractanda oratori C* uváděti; *partes t. secundas H* hráti; *Augustus cognitionem de famosis libellis tractavit T* dal konati = ustanovil; b) jednati o něčem, projednávati, vyjednávati: *t. condiciones Cs, de condicionibus N*; *t. causam alcis C*; *condiciones pacis et arbitria belli t. T* vyjednávati o podmínkách míru a rozhodovati o válce; *tractatis religionibus* (*in senatu*) *T*; c) pojednávati o něčem, probírati, vykládati: *quae pertinent ad eam, quam iamdudum tracto, constantiam C*; d) mysliti, přemýšleti o něčem: (*Germanicus*) *t. proeliorum vias T.*

1. tractus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *traho*] nepřetržitě se táhnoucí, vedený; o slohu tažný, ‚široký', plynný.

2. tractus, *ūs, m.* [*traho*] 1) tah, smyk, tažení, smýkání a) vl. *ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur T*; *limum .... fluctus trahunt*: *Syrtes ab tractu nominatae S* unášejí .... od unášení (*σύρω* vl. smýkám): b) význ. pohyb α) *longo vellera mollibat tractu O* tahem; *tractu gementem rotam V* při jízdě; obloukovitý pohyb, oblouk: *tanto tractu se colligit anguis V*; *longo per aëra tractu fertur*

O; β) spec. zdlouhavý pohyb, volný postup, klidný chod; zdlouhavost, rozvláčnost, protahování, průtah: přenes. *t. belli, mortis T*; zejm. o slohu *t. verborum C*; (*historia*) *tractu et suavitate placet Plin*: 2) konkr. a) tah písma: *siqua incerto fallet te littera tractu Pr*; b) řada, řetěz: *t. arborum N*; c) rozsah, rozloha, obvod: *t. castrorum L*; d) směr *flumen, a quo aberat mons .... tractu pari S* horstvo stejného směru = rovnoběžné; e) plocha, prostor, kraj, světová strana, končina: *t. maris V*; *nubium t. H*; *corrupto caeli tractu V* ze zkaženého ovzduší; okres, čtvrt: *t. Venafranus C*; *t. oppidi Cs*. Leckdy bývá zaměňováno s *tactus* v. t.

trāditiō, *ōnis, f.* [*trado*] předávání a) odevzdávání, postupování, postup; b) vydávání; vzdání: *t. Gomphorum L*; c) vypravování, zpráva, pověst (‚tradice‘) (*alcis rei* o něčem): *t. supremorum T* o jejich konci.

trādō, *ere, didī, ditum* [*trans* a *do*] předávati, odevzdávati, vydávati, podávati, dávati, doručovati, odváděti, přenechávati, postupovati (vl. i metaf.); 1) *alqd per manus t. Cs* předávati, podávati (si) z ruky do ruky; obr. *consulatum nobilitas inter se per manus tradebat S*; *quae ipse sibi tradit spectator H* podává t. j. (zrakem) vnímá; *Penelopam potiori trade H* přiveď mu jakoby hodnějšímu (jí); často s gerundivem doplňk.: *qui testamentum tradet tibi legendum H* dá čísti; 2) zejm. a) předávati α) jako dědictví, odkazovati, zůstavovati, zanechávati: *inter familiam ... equi traduntur T* dědí se; — přenes. *traditum a prioribus morem L* zděděný po předcích; subst. *ut ab Romulo traditum ceteri servarent reges L* zařízení Romulovo; *traditum inde fertur, ut ... L* odtud pochází obyčej; β) prodejem, prodávati: *saepe pater dominis Triopeida tradit O*; *servos condicionis huius per commercia tradunt* (sc. *aliis*) *T*; b) dávati za manželku, zasnubovati, vdávati (*Iuliam*) *traditam Tiberio T*; c) odevzdávati, poroučeti, svěřovati α) v ochranu *Orestillam commendo tuaeque fidei trado S*; β) doporučovati, přimlouvati se za někoho u někoho, posílati k někomu: hendiad. *commendare et t. alqm CCs* = snažně (vřele) doporučovati; γ) *se t. alci* n. *alci rei* oddávati se, věnovati se: *te in disciplinam meam tradideras C*; *se totum alci t.* zcela, celou duší, tělem i duší; *qui se totos tradiderunt voluptatibus C*; d) vydávati α) *arma t. Cs*; *alqm ad supplicium t. CsS*; β) praegn. vydávati na milost i nemilost, opouštěti, zrazovati; γ) *se t. alci* vzdávati se, poddávati se: *cum se sub leges pacis tradiderit V*; e) předávati znalost něčeho řečí n. písmem α) svěřiti, pověděti: *traderet veri sibi signa parentis O*; zeugm. *coniugem, cui cogitationes, cui liberos tradat T* svěřoval by; *memoriae t.* (vl. předati paměti) i samo *t.* vypravovati (*alqd, de re,* acc. n. nom. c. inf.): (*memoriae*) *traditur* n. *traditum est* vypravuje se; *prudentissima civitas Atheniensium fuisse traditur C*; dle souvislosti druhdy zaznamenati, psáti, podávati, udávati a p.; — *novissimo momento scriptoribus pleraque tradidit T* nadiktoval; β) vykládati, přednášeti, učiti, vyučovati: *quae de officiis tradita ab illis et praecepta sunt C*; *ut celeriter acciperet, quae tradebantur N*; *ad tradendam disciplinam immixti manipulis T* k výcviku (‚instruktoři‘); spec. zasvěcovati do něčeho: *cui Orpheus orgia tradiderat O*.

trādūcō, *ere, dūxī, ductum* [*trans* a *duco*] 1) převáděti, přepravovati, vésti přes něco a) s acc. os. a věci někoho přes něco: *exercitum Ligerim t. Cs*; (*equites*) *Hiberum t. L*; *ne maior multitudo Germanorum Rhenum traducatur Cs*; zř. s abl. *legiones Poeninis Alpibus* (přes ...) *traducuntur T*; s abl. instr. *exercitum vado t. Cs* (*per vada L*); s předl. trans při udání cíle: *ne quam multitudinem hominum trans Rhenum in Galliam traduceret Cs*; *quod per fines Sequanorum Helvetii s traduxisset Cs* územím; *populum Albanum Romam t. L* přestěhovati; (*plebs*) ... *ad alia traducebantur opera L* t. j. bylo jich používáno k ...; t. t. *traduc equum,* slova, jimiž censor propouštěl bezúhonného jezdce při t. zv. *recognitio equitum*; b) metaf. *gentem pacis traduxit ad artes O*; *cura in vitulos traducitur V* obrací se; *satus alio t. messis V* (čarováním) převáděti na jinou půdu (což bylo výslovně zakázáno v zákonech XII desk);

– spec. α) *is ad plebem P. Clodium traducit C* převedl t. j. byl činný při jeho přestoupení k plebejům; *ab octavis ordinibus ad primipilum t. Cs* povýšiti; β) přivésti na svou stranu n. k něčemu, získati pro něco: *miles urbanus ad destituendum Neronem arte traductus T*; γ) provésti; prožíti, stráviti: *munus t. C*; (*vitam*) *tranquille placideque t. C*; *t. leniter aevum H*; básn. *me mea paupertas vitā traducat inerti Tib* nechť mě vede životem = provází; 2) vésti podél něčeho n. před něčím, předváděti, ukazovati: *phalerae ... traducta* (*sunt in triumpho*) *T*; obr. *vestros liberos traductos* (*esse*) *per ora hominum L* ‚byly postaveny na pranýř'.

trāductiō, *ōnis*, *f.* [*traduco*] převádění, převedení a) *t. ad plebem C* mezi plebeje; b) procházení, průběh: *t. temporis C*; c) řečn. figura, zejm. metonymie.

trāductor, *ōris*, *m.* [*traduco*] převodce, převáděč: *hic noster Hierosolymarius t. ad plebem C* (o Pompejovi, s jehož pomocí Klodius přestoupil mezi plebeje).

trādux, *ducis* [*traduco*] vl. převod, t. t. ‚ručička', úponka révová *T*.

tragicē, adv. [*tragicus*] tragicky, s tragickým pathosem, patheticky *C*.

tragicus, *a*, *um* [τραγικός] tragický; 1) vl. náležející tragedii n. tragickému básnictví, vystupující n. líčený v tragediích, tragedií, v tragediích, z tragedií: *t. poeta*; *tragicae Erinyes Pr*; subst. *spirat tragicum H* = má smysl pro tragický výraz; 2) metaf. a) tragicky děsný (t. j. jako v tragediích): *sceleris tragici exemplum L*; b) tragicky vznešený: *grandis et, ut ita dicam, t. orator C*; c) patheticky, theatrální.

tragoedia, *ae*, *f.* [τραγῳδία] 1) vl. tragedie, truchlohra; 2) přenes. a) tragické pathos: *si tragoedias agamus in nugis C* kdybychom mluvili s ...; b) *Appiae nomen quantas tragoedias excitat C* co nadělá hluku (my naopak ‚komedie').

tragoedus, *ī*, *m.* [τραγῳδός] tragický herec.

trāgula, *ae*, *f.* tragula, házecí oštěp, opatřený řemenem; užívali ho Gallové a Hispanové.

trahea (n. **traha**), *ae*, *f.* [*traho*] smyk, nástroj k mlácení obilí, vl. k vydrcování klasů *V*.

trahō, *ere*, *trāxī*, *tractum* (synkop. *trāxe V* = *traxisse*) táhnouti, vléci; 1) vůb. a) *t. currum*; obr. *caudam* (v. t.) *t. H*; *vellera t. O* česati n. přísti; med. (obr.) *quae mox ventura trahantur V* co se vleče, aby přišlo = blížící se budoucnost; – druhdy silněji m. nésti, vésti: *t. purpuras H* (nachové roucho); *avo puerum trahebat V* nosívala; b) praegn. vléci s námahou: *fessum cursu t. corpus L*; – metaf. *fama malum trahit H* (vleče jako přítěž =) trpí zlem; c) vláčeti, smýkati α) *Hectoris circum sua Pergama tracti O*; obr. *poenam traxe per omnem V*; β) metaf. vláčeti v mysli sem a tam = přemítati, rozvažovati, uvažovati: *Marius t. cum* (v ...) *animo suo S*; *alia animis trahebant S*; d) básn. s acc. vnitř. (tažením, vlečením a p.) vytvořovati: *anguis septena volumina traxit V* stočil se v sedm závitů; *tardos trahit sinus ultimus orbes V* posledním stočením svíjí se v kruhy; *fluctus sinum trahit V* vzdouvá se; *ruinam t. V* sřítiti se, skáceti se; 2) táhnouti s sebou n. za sebou, s sebou vléci, nésti, vésti a) *gubernaculum praecipitans traxi mecum V* strhl jsem (s sebou); *caelum sidera trahit O* s sebou unáší; *aulaea ruinas fecere trahentia* (*pulverem*) *H* baldachýn spadl a s ním tolik prachu ...; *pastor cum traheret Helenen H* unášel; *coniuges, quae simul trahebantur T* musily zároveň odejíti; brátí s sebou někam: *ne feminae in gentes externas traherentur* (sc. *a magistratibus*) *T*; b) spec. odvlékati kořist, odnášeti, uchvacovati, brátí: *praedam t. LT*; abs. *sibi quisque ducere t. rapere S*; odt. pleniti: *proximos Aeduorum pagos trahebat T*; *iam de Armenia concessum* (*esse*), *proxima trahi T*; – obr. *omnibus modis pecuniam trahunt S* rozhazují; c) metaf. α) (s sebou) uchvacovati, zachvacovati, strhovati: zeugm. *pereat spemque patris trahat patriaeque ruinam O* strhne s sebou = zničí naději a vlast strhne v zkázu; *ne pars sincera trahatur O* = aby se nenakazila; β) přinášeti s sebou, přiváděti: *traherent cum crepuscula noctem O*; 3) táhnouti k určitému cíli, přitahovati; – metaf. a) zavlékati, přiváděti, zaváděti, svádět lákati, vábiti: *hostes studio*

instandi trahuntur ad locum insidiarum L dají se zavésti; *ut ... nulloque errore traharis O* t. j. abys nezabloudil s pravé cesty; **b)** strhnouti k něčemu, uchvacovati, hnáti, dohánětí, puditi, nutiti, přiměti, volati: *trahimur studio laudis C*; *lacessere ac t. ad decernendum L*; *in* n. *ad bellum t. alqm LT*; *haud magna mole Piso in sententiam trahitur T* dá se získati pro...; – pass. *trahi* = abs. *trahere* tihnouti někam: *ut alius in aliam partem mente atque animo traheretur Cs*; *si eodem princeps trahat T*; **c)** táhnouti, vztahovati, obraceti k něčemu; odnášeti, přenášeti; vykládati, pojímati, rozuměti něčemu nějak: *nomen tumulati traxit in urbem O* přenesl; *publica mala singulis* (dat. pův.) *in occasionem gratiae trahuntur T* jednotlivci používají jako příležitosti...; *omnia non bene consulta in virtutem trahebantur S* bylo pojímáno za ...: *auctores utroque trahunt* (sc. *rem*) *L* = rozcházejí se; *Tiberio cuncta Germanici in deterius trahenti T* vykládal v horší stránku; *ornatum* (*Caecinae*) *in superbiam trahebant T*; *cur abstinuerit spectaculo, varie trahebant T*; **4)** táhnouti k sobě; – metaf. **a)** přivábiti k sobě, získati si, převésti na svou stranu: *voluntarios t. L*; **b)** táhnouti se na něco, přisvojovati si, osobiti si, přivlastňovati si: *hi numero avium regnum trahebant L* = činili nároky na...; *flumen vi trahunt* (*Hermunduri*) *T*; *munia magistratuum in se t. T*; přejímati, přijímati: *Venedi multum ex moribus* (*Sarmatarum*) *traxerunt T*; – básn. *qui in se crimen traxit O* vzal na sebe; **5)** táhnouti do sebe n. na sebe, vtahovati do sebe, natahovati na sebe, **a)** *pocula arente fauce t. H* píti; *auras ore t. O* vdechovati; *egrediens nubem trahit O* zahalí se v oblak; pohlcovati, ssáti; **b)** metaf. bráti na sebe, nabývati, dostávati, přijímati, obdržeti: *faciem t. virorum O*; *colorem t. VO*; *aquilae vetere ligno traxerunt flammam T* chytily, vzňaly se; obr. *pariter traxere calorem O* vzplanuli vášní; (*vicinum malum*) *t. O* nakaziti se; **6)** táhnouti něco z něčeho n. s něčeho vytahovati, stahovati **a)** *ex puteis aquam t. C* vážiti; *telum de corpore t. O*; (*vestis*) *qua trahitur, trahit illa cutem O* strhovati; *lunam t. O* stahovati s oblohy (což dle starých pověr dovedly kouzelnice, způsobujíce tím zatmění měsíce); brachyl. *laborem sorte t. V* (tažením losu =) losem určovati; **b)** obr. vydávati, vyrážeti, vysílati: *suspiria t. O*; *gemitus a corde trahuntur O* derou se z prsou; **c)** metaf. vážiti, čerpati, dobývati, nabývati; odvozovati, vyvozovati: *nomen, originem t. O*; *ni hinc* (t. z Italie) *partem patriae traheret V*; *Marius ex copia rerum consilium trahit S* učiní rozhodnutí podle okolností; začínati od něčeho: *ab isto initio tractum esse sermonem C* vzala počátek; **7)** natahovati, roztahovati, protahovati **a)** význ. prodlužovati: *aures trahit in spatium O*; *pedum digitos t. O*; med. *trahi* táhnouti se, rozkládati se: (*zonae*) *trahuntur V*; obr. *omne quod ultra perfectum traheretur H*; **b)** metaf. časově *α*) *bellum t.*; *rem t. L*; abs. *ab imperatore consulto trahi S* že vojevůdce činí průtahy; *t. tempus S* mařiti; zdržovati: *Celerem, quia absolvere nequibat Caesar, traxit T* t. j. nerozhodl o něm; *β*) tráviti, prožívati: *vitam t. VT* (bídně) ‚vléci'; *noctem sermone t. VO* (my naopak ‚krátiti si'); **8)** stahovati, utahovati, přitahovati: *vela t. V* svinovati; *vincla* t. *galeae O*.

trāiciō *ere, iēcī, iectum* [*trans* a *iacio*] hoditi na druhou stranu **I 1)** přehoditi (*alqd trans alqd* něco přes něco, *alqd rē* něco něčím), hoditi něco přes něco: *vexillum trans vallum hostium traiecit L*; *murum iaculo t. C*; (*turres*) *pontibus traiectis coniungi Hirt* přehozenými (od věže k věži); *traiecto in fune V* na přehozeném = na provaze nahoře uvázaném; básn. *per acervos traicias strenua membra O* = hbitě skákati přes ...; **2)** přenes. **a)** spec. *α*) přepraviti, převésti (*alqm alqd*. zř. *trans alqd* někoho přes něco): *equites flumen t. Cs*; *Hiberum copias t. L*; – básn. med. *in cor traiecto lateris dolore H* když (se přepraví =) přejde do ...; *β*) *se t.* a ob. reflex. *t. alqd* přepraviti se, dostati se přes něco, přejíti, překročiti něco: s abl. instr. *t. vado amnem L* přebroditi řeku; *t. Alpes L*; básn. *Aurora medium cursu traiecerat axem V* překročila střed své

dráhy; — abs. *a nobis traiecturum illud incendium esse L*: odebrati se někam, utéci: *filia ad Achillam sese ex regia traiecit Cs*; *pecunia, quacum traiecerat C*; b) vůb. přeložiti, přenésti, přesaditi: *arbitrium litis traiecit in omnes O*; II (prohoditi) proniknouti, protknouti, proraziti (*alqd rē* něco něčím) a) *ferro pectora t.* probodnouti *V*; *traiectus pilo C*; — básn. s acc. řec. *Hector per pedes traiectus lora V* mající nohy protknuty řemeny; *traiectus pennā pectora olor O* s hrudí prostřelenou šípem; b) *pars equitum traiecit aciem L.*

trāiectiō, *ōnis, f.* [*traicio*] 1) (vl. přehazování) překládání, přestavování: t. t. řečn. *t. in alium C* svádění, svalování na jiného (*μετάστασις*); 2) a) přepravení, převoz, abs. odjezd, cesta (op. *mansio*) *C*; *traiectiones motusque stellarum C* změny poloh (dle ob. výkl. ‚čištění', padání hvězd); b) t. t. řečn. *veritatis t. C* ‚přehánění' = nadsázka, *ὑπερβολή*.

trāiectus, *ūs, m.* [*traicio*] přepravování, převoz, přecházení, přechod (*alcis rei* přes něco): *in traiectu Albulae amnis L*; *petiturus maris Hadriae traiectus T* hodlaje se přepraviti.

trāl . . . viz *transl . . .*

Trāllēs *ium* n. **Trallīs**, *is, f.* [*Τράλλεις*] bohaté obchodní město v sev. Karii; adj. **Tralliānus**, *a, um* trallský, z Trall; subst. **Tralliānī**, *ōrum, m.* Trallané.

trām . . . viz *transm . . .*

trāmes, *itis, m.* [*trans* a **mit-*, od *meo*, srov. *sēmita*] vl. příční cesta; a) postranní cesta, stezník, stezka, pěšina zejm. lesní: *non viis, sed tramitibus C*; *per tramites occultos ST*; — básn. význ. collect. lesní stezky = les: *ab Umbro tramite Pr*; *si meo tramite quaeris avem Pr*; b) přenes. vůb. α) cesta, dráha: *palantes error certo de tramite pellit H*; β) meton. ‚cesta', dráha, běh, let: *cito decurrit tramite V.*

trā-natō n. **trāns-natō**, *āre, āvī, ātum* přeplovati (abs., *alqd* něco).

trā-nō n. **trāns-nō** přeplovati (abs. někam, *alqd* něco) a) vl. *in Tiberim desiluit et incolumis ad suos tranavit L*; *t. flumen*; b) přenes. procházeti, pronikati; prostupovati: *turbida tranat nubila V* letí mračny; (*genus igneum*) *tranat omnia C.*

tranquillē n. **tranquillō**, adv. [*tranquillus*] klidně, v klidu, pokojně, tiše.

tranquillitās, *ātis, f.* [*tranquillus*] klidnost, klid (klidná pohoda, klidný život), pokoj, ticho, tichost: *navium agmen tranquillitatem lintribus praebebat L* zjednávalo člunům klidnou plavbu.

tranquillō, *āre, āvī, ātum* [*tranquillus*] uklidňovati, klidniti, uváděti v klid, upokojovati, tišiti.

tranquillus, *a, um* [*trans* (význ. velmi) a **quilnos*, srov. *quies*] (zcela) klidný, pokojný, tichý (v rozlič. význ. jako v češt.); subst. **tranquillum**, *ī, n.* klid, pokoj, klidný stav, ticho: (*in*) *tranquillo CL* za klidné pohody.

trāns, předl. s acc. [vl. part praes. k **trare*, srov. *intrare*] (vl. ‚překračuje') I 1) na ot. kam? přes, za s acc.: *vexillum t. vallum traicit L; multitudinem t. Rhenum traducere Cs;* 2) na ot. kde? za s instr., na oné straně, s oné strany: *cogito t. Tiberim hortos parare C*; II ve složeni se slovesy (před někt. souhl. *trā-*, před *s trān-*) 1) pře- (*transire, tradere*); 2) za- (*transmarinus*); 3) (naskrze) pro- (*transfigere*).

trāns-abeō, *īre, iī*, — (naveskrz) projíti, proběhnouti, proniknouti (*alqd* něčím): *ensis transabiit costas V.*

trānsactor, *ōris, m.* [*transigo*] projednávatel, prostředkovatel, prostředník.

trāns-adigō, *ere, ēgī, āctum* prohnati a) *rem alqd* něco něčím, skrze něco: *transadigit costas ensem V*; b) *alqm alqd* někomu něco, proraziti, probodnouti, propíchnouti někomu něco: *iuvenem transadigit costas V.*

trāns-alpīnus, *a, um* zaalpský, za Alpami (vzhledem k Římu, t. j. severně od Alp).

trānscendō, *ere, scendī, scēnsum* [*trans* a *scando*] přestoupiti, překročiti, přelézti, přejíti a) intr. *in Italiam t. L*; přenes. *transcendet haec licentia in provincias T*; b) trans. *t. alqd* něco, přes něco: *t. fossas Cs, moenia L*; přenes. *si prohibita impune transcenderis T.*

trān-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* přepisovati, opisovati; 1) *testamentum in alias tabulas t. C*; praegn. padělati: *t. tabulas publicas C*; 2) spec. a) obcb. přepsati (převésti) položku na něčí

jméno: *in socios nomina t. L* přepisovati dluhy na jména spojenců; — metaf. přenášeti na někoho, předávati, postupovati někomu: *patiere tua Dardaniis transcribi sceptra colonis V*; *cuiquam tuae spatium t. vitae O*; b) přepsati někoho do jiného seznamu: básn. *transcribunt urbi matres V* přikáží.

trāns-currō, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* přebíhati, přeběhnouti, proběhnouti, běžeti (přenes. jíti, letěti, plouti) přes něco, po něčem, mimo něco, něčím a) intr. *remos transcurrentes detergere Cs* plující mimo; — metat. *ad melius t. H* přilepšiti si; praegn. o čase probíhati, ubíhati: *patior aestatem t. Plin*; b) trans. *caelum t. V*; — obr. (*Cyrus et Alexander*) *suum cursum transcurrerant C* (rychle) proběhli.

trāns-dō, trans-ducō viz *trado, traduco.*

trānsenna, *ae, f.* a) síť k chytání ptáků; b) mříž, mřížové okno (*fenestra clathrata*) *C.*

trāns-eō, *īre, iī* (*īvī*), *itum* přecházeti, přejíti, překročiti; přestupovati I intr. 1) a) *sedem, ex qua transierit* (*deus Alexandriam*), *Memphim perlibent T* přesídlil; *in dracones transit O* vstoupí; b) spec. α) přejíti k nepřátelům, přeběhnouti: *ad hostes t. Cs*; β) vtrhnouti, vpadnouti do něčí země: *in agrum Sabinum t. L*; γ) o hlasování rozestoupením *in alia* (v. t.) *omnia t. Hirt*; c) metaf. α) *a patribus ad plebem t. L*; β) o činnosti přecházeti, přistupovati, přikročiti: *transierat ad opus palaestrae O*; — spec. o pochodu myšlenek: *deinceps ad partitionem transeamus C*; — praegn. γ) *transeamus ad illa instituta T* přijměme; *ubi consiliis vincerentur, ad ius imperii transibant T* použili svého velitelského práva; δ) přecházeti, měniti se: *transit in aestatem annus O*; *ille in humum saxumque transit O*; 2) procházeti, pronikati: *hasta per linea terga transit V*; 3) přecházeti = míjeti a) význ. předejíti: *spatia si plura supersint, transeat elapsus prior V*; b) metaf. přejíti = minouti: *hunc nimbum cito transisse laetor C*; II trans. *t. alqd* něco, přes něco, něčím, někudy; 1) a) *flumen t. vado* (*navibus*) přebroditi se (přepraviti se) přes řeku; *serpens, quem rota transit V* přejede; b) metaf. α) překročiti: *finem et modum t. C*; β) *vitam silentio t. S, tribunatus annum quiete t. T* prožíti, stráviti v ...; *spatium iuventae t. O*; přestáti, překonati; γ) o činnosti procházeti: *leviter t. ac tantummodo perstringere unamquamque rem C*; — praegn. odbývati: *brevi auditu* (v. t.) *quamvis magna transibat T*; 2) procházeti, pronikati: *hasta transit praecordia V*; 3) přecházeti něco = jíti (táhnouti, plouti a p.) přes něco, mimo něco, vedle něčeho, míjeti a) *templa transibant O*; předejíti: *virgo transit equum cursu V* předběhne; b) metaf. *silentio t. alqd C* mlčením pominouti.

trāns-ferō, *ferre, tulī, lātum* 1) přenášeti (vl. i metaf.), přenes. přepravovati, převážeti, převáděti; překládati, přesazovati, přendávati; vůb. přemístiti a) *signa ad alqm t. Cs T* = (vojen.) přejíti, přeběhnouti k někomu, přestoupiti na něčí stranu; *Nereus bella non transfert O* nedovoluje přenésti války; *t. sedes T* přestěhovati se; *Nero matrem transfert in eam* (*domum*) *T* přestěhuje, vykáže jí obydlí; *se t. alqo* odebrati se někam; b) zejm. α) v řeči a písmě přenášeti slova, přejímati; opisovati: *ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum C*; překládati: *istum locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli C*; měniti co do smyslu = užívati v přeneseném smyslu: *verba translata C* = metafory; β) přenášeti, obraceti něco někam, vznášeti na někoho, předávati někomu: *translatos alio amores H*; *omnia* (všechno štěstí) *Iuppiter Argos transtulit V* t. j. dal Argejským; *cooptatio collegiorum ad populi beneficium transferebatur C* mělo býti přeneseno; — *se t.* obraceti se, oddávati se, věnovati se (*ad alqd* k něčemu): *totum se ad artes componendas transtulisse C*; spec. přestupovati k něčí straně, přidávati se k někomu: *civitas verterat se transtuleratque* (sc. *in Mucianum*) *T*; γ) spec. sváděti, svalovati, strkati něco na někoho: *causam in alqm t. N*; *tradito Cotye veniret transferretque invidiam criminis* (sc. *in Cotyn*) *T* svalil se sebe (naň); δ) převáděti, uváděti: *Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit T* zařadil mezi obce

s latinským právem; *frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T* jest přenášena k jiným jménům = jsou jí dávána jiná jména; — praegn. proměňovati: *omnia in species translata novas O*; ε) časově odkládati: *reliquit annum suum seseque in proximum annum transtulit C* počkal do příštího roku; 2) nésti něco mimo někoho, předváděti, ukazovati: o triumfu *die primo arma, tela ... transtulit L.*

trāns-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* probodnouti, proklati: (*alci*) *scutum t. Cs*; *puellam t. L*; — básn. *hasta duplicat virum transfixa V* prohnané = (naveskrz) projevši.

trāns-fodiō, *ere, fōdī, fossum* probodnouti: *Galli transfodiebantur Cs*; proraziti, rozraziti: básn. *pectora* (acc. řec.) *transfossi ligno V* s hrudí rozraženou.

trānsformis, *e* [*trans* a *forma*] proměnlivý, měnivý *O.*

trāns-formō, *āre, āvī, ātum* přetvořovati; přeměňovati, proměňovati (*alqd in alqd*).

trānsfuga, *ae, m.* i *f.* [*transfugio*] přeběhlík, zběh, uprchlík (vl. vojen.; též obr.): appos. *pastorum plebs, t. ex suis populis L* dav uprchlý od ...

trāns-fugiō, *ere, fūgī*, — přeběhnouti, zběhnouti k nepříteli; obr. *ab adflicta amicitia t. C.*

trānsfugium, *iī, n.* [*transfugio*] přeběhnutí, přebíhání k nepříteli.

trāns-fundō, *ere, fūdī, fūsum* vl. přelévati; — přenes. *non in effigies mutas divinum spiritum* (*Augusti*) *transfusum* (*esse*) *T*; přenášeti: *omnem se amorem in hanc transfudisse C.*

trānsfūsiō, *ōnis, f.* [*transfundo*] vl. přelévání; obr. *eam gentem tot transfusionibus coacuisse C* ‚mísením'.

trānsgredior, *gredī, gressus sum* [*trans* a *gradior*] překročiti, přestoupiti, přejíti 1) intr. a) vl. *credibile est Gallos in Germaniam transgressos* (*esse*); b) metaf.; spec. α) k někomu, na něčí stranu, přidati se k někomu: *in partes* (*alcis*) *t. T*; *quidam in domum Caesaris transgressi* (sc.) *liberti T* (t. j. zvolivše si císaře za patrona); *transgressi* (part. význ. subst.) *in morem eorum idem usurpant T* (t. j. proselyté); β) o pochodu myšlenek (*iudices*) *oratorem alio transgredientem revocant T*; γ) význ. přikročiti, přistoupiti: *ad vim transgressus T*; 2) trans. (*alqd* něco. přes něco) a) *t. flumen Cs, pomerium C, Alpes L*; part. perf. význ. pass. *transgresso Apennino L*; b) procházeti, jíti skrze něco, někdy: *colonias t. T.*

trānsgressiō, *ōnis, f.* [*transgredior*] 1) přecházení, přechod: *t. Gallorum C*; 2) přenes. t. t. rhetor. přestavení slov k sobě náležících, figura zv. ob. *ὑπέρβατον C.*

trānsgressus, *ūs, m.* [*transgredior*] překročení, přechod (*alcis rei* přes něco) *T.*

trānsiciō viz *traicio.*

trānsiectiō, trānsiectus viz *traiectio, traiectus.*

trānsigō, *ere, ēgī, āctum* 1) prohnati, proraziti, probodnouti: *gladio eum transigit T*; 2) přehnati; metaf. a) provésti, vyříditi: *t. iudicium C, cognitionem L*; *Galba comitia imperii transigit T* provede volbu nástupce; b) projednati, ujednati, vyjednati; dohodnouti se, smluviti se: *reliqua cum Bestia et Scauro secreta transegit S*; *de paterna pecunia transegerat T*; c) dokonati, dokončiti, skončiti: *iter t. N*; *rixae caede et vulneribus transiguntur T* končí se; *cum spe uxoris semel transigitur T* naději činí se (= jest) jednou pro vždy konec; *eo tempore transacto N* po uplynutí té doby; d) o čase tráviti, prožívati: *plus* (*temporis*) *per otium* (v ...) *transigunt T*; *diem sermonibus t. Plin.*

trānsiliō, *īre, siluī*, — [*trans* a *salio*] přeskakovati (vl. i metaf.) a) intr.; metaf. *ab uno consilio ad alterum t. L*; b) trans. *t. muros L*; básn. *rates transiliunt vada H* ‚přelétají'; — metaf. α) význ. vynechávati: *ne rem unam pulcherrimam transiliat oratio C*; (mlčením) pominouti: *proxima pars vitae transilienda O*; β) překročiti: *ne quis modici transiliat munera Liberi H.*

trānsitiō, *ōnis, f.* [*transeo*] přecházení, přechod, přestupování; 1) *et* (*dii cernantur*) *imaginibus, similitudine et transitione perceptis C* (t. j. z bohů k lidem); pod. *t. visionum C*; — spec. vojen. přeběhnutí, zběhnutí: *pacto transitionis Albanorum L* úmluvou o přeběhnutí = že k nim A. zběhnou; přenes. *ad*

plebem t. C; 2) meton. průchod: *transitiones perviae C* průchodní oblouky.

trānsitus, *ūs, m.* [*transeo*] přecházení, přechod, přestupování; 1) a) od něčeho k něčemu α) obr. *quo t. inde paratur O* kam jest možno odtud přejíti = kam vede takové jednání; β) metaf. přestoupení k jiné straně: *facili transitu ad proximos et validiores T*; – přechod: *opportunos magnis conatibus (esse) transitūs rerum T* změna ve vládě; *t. lumina fallit O* přechod barev; *brevis in gelidas membris exilibus undas t. est O* přechod = změna; b) přes něco (*alcis rei*) α) *fossae t. C*; *transitum ostendere L* možnost přechodu = místo přechodu; průchod: *transitum dare L* dovoliti průchod = dovoliti projíti; *Italiam ipso transitu exercitus vastam esse T*; β) meton. konkr. přechod, průchod (o místě): *vada transitusque paludis Hirt*; *transitūs Alpium praesidiis occupati T* průsmyky; 2) cesta (tažení, pochod) mimo něco, míjení a) *capta (est) in transitu urbs T* na cestě; b) metaf. přejití, minutí, uplynutí: *t. tempestatis C.*

trānslātīcius (n. **trālātīcius**), *a, um* [*transfero*] 1) vl. přenášený: *edictum translaticium C* prohlášení, přejímané po předchůdcích a podržované, ustálené, staré; 2) přenes. obyčejný, obvyklý, běžný.

trānslātiō n. **trālātiō**, *ōnis, f.* [*transfero*] přenášení, přeuesení a) o majetku převedení: *Caesaris* (gen. subj.) *pecuniarum* (gen. obj.) *t. a iustis dominis ad alienos C*; b) *t. criminis C* odvrácení, svalení; c) odmítnutí někt. soudce n. žalobce; d) t. t. rhetor. přenáška, metafora, tropus, obraz.

trānslātīvus, *a, um* [*transfero*] t. t. soudní odmítavý, spojený s odmítnutím někt. soudce n. žalobce.

trānslātor, *ōris, m.* [*transfero*] přenášeč: *t. quaesturae C* o Verrovi, jenž přešel od svého konsula Cn. Papiria Karbona k Sullovi.

trāns-lūceō, *ēre* prosvítati: *ille in liquidis translucet aquis O.*

trāns-marīnus, *a, um* zámořský, za mořem, ze zámořských zemí, přes n. za moře: *privatam rem transmarinam obire C* = konati cestu přes moře v soukromé věci.

trāns-meō, *āre, āvī, ātum* procházeti někudy: *transmeantibus terra marique ducibus T* táhnoucím přes země i moře.

trāns-migrō, *āre, āvī, ātum* intr. přestěhovati se, přesídliti *L.*

trānsmissiō, *ōnis, f.* [*transmitto*] přívoz, přeplavení, cesta po moři: *ab ea urbe t. in Graeciam laudabatur C* ‚spojení' do Řecka.

trānsmissus, *ūs, m.* [*transmitto*] přívoz, přeplavení, plavba *Cs.*

trāns-mittō n. **trāmittō**, *ere, mīsī, missum* vl. posílati přes něco I 1) a) přesazovati, překládati, přendávati: *t. per viam tigillum L* dáti (svrchu) přes cestu *L*; – metaf. *ideo Iunium mensem transmissum* (sc. *esse in nomen Germanici*) *T* = dostal nové jméno; b) ob. přepravovati, převážeti, přenášeti, přeplavovati, převáděti: *auxilia in Italiam t. L*; *ubi transmissae steterint trans aequora classes V* přeplujíce moře; – metaf. *eandem vim in me t. T* obraceti proti mně; 2) metaf. a) předávati, odevzdávati, podávati, dávati, přenechávati, přepouštěti: (*Agrippina poma*) *servis tramisit T*; *hereditatem t. alci Plin*; *me famulo transmisit habendam V* dal; věnovati: *omne meum tempus* (v. t.) *amicorum temporibus t. C*; svěřovati: *quin huic hoc tantum bellum transmittendum sit C*; b) pouštěti: *exercitum per fines suos t. L*; *in Italiam t. bellum L* vpouštěti; *venenum tramisit exsoluta alvo T* vypustil = jed z něho vyšel; II reflex. přepravovati se, přeplavovati se, přecházeti, přejíti; překročiti (abs. n. *alqd* přes něco, něco); 1) *transmiserant ad vastandam Italiae oram L*; *cur tot maria transmisit C*; *in transgressu Euphratis, quem ponte* (po mostě) *tramittebant T*; básn. *tramittunt cursu campos V* probíhají; *grues cum maria transmittant C* letí přes moře; *quantum funda potest medii* (v. t.) *t. caeli O* proletěti; – básn. s acc. vnitř. *t. cursum V* přeplaviti se; 2) metaf. a) přejíti, vynechati, nevšimnouti si: *quod ut atrocius vero transmissum (est a senatu) T*; *si summa dissimulatione* (v. t.) *transmitterentur T*; *silentio t. alqd T* mlčením přejíti, pominouti, zamlčeti; b) projíti α) přestáti: *febrium*

ardorem t. Plin; β) prožíti, stráviti: *omne tempus quiete* (v ...) *transmisi Plin.*

trānsmontānus, *a, um* [*trans* a *mons*] záhorský, bydlící za horami; subst. **trānsmontānī**, *ōrum, m.* záhorské kmeny, záhoráci *L.*

trāns-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* přesaditi, přemístiti, přeložiti: *Syriā transmotae legiones T.*

trāns-mūtō, *āre, āvī, ātum* přeměňovati, měniti: *Fortuna transmutat honores H.*

trānsnatō, trānsnō viz *tranato, trano.*

trāns-padānus, *a, um* [*trans* a *Padus*] za Padem, zapadský (vzhledem k Římu, t. j. na levém břehu Padu): *Gallia transpadana L*; subst. **Transpadānī**, *ōrum, m.* kmeny zapadské.

trāns-pōnō, *ere, posuī, positum* překládati: *onera t. in flumen Plin.*

trāns-portō, *āre, āvī, ātum* přenášeti; převážeti, přepravovati, přeplavovati a) někam, též význ. dovážeti, dopravovati: *exercitus in Graeciam t. C*; b) *t. alqd* přes něco: *milites his navibus flumen* (přes řeku) *transportat Cs*; *nec ripas datur et fluenta t.* (sc. *eos*) *V.*

trāns-rhēnānus, *a, um* [*trans* a *Rhenus*] zarýnský (vzhledem k Římanům v Gallii, t. j. na pravém břehu Rýna): *transrhenani Germani Cs*; subst **Trānsrhēnānī**, *ōrum, m.* Zarýňané, kmeny zarýnské.

trāns-s ... viz *trān-s ....*

trāns-tiberīnus, *a, um* [*trans* a *Tiber*] zatiberský, bydlící za Tiberem; subst. **Trānstiberīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé za Tiberem.

trānstrum, *ī, n.* [*trans*] vl. příčka; spec. a) (příční) trámec, na jakých ležela paluba, pl. spodek paluby *Cs*; b) ob. veslařská lávka *VO.*

trānsultō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *transilio*] přeskakovati *L.*

trān-suō, *ere, uī, ūtum* propíchnouti: *veribus transuta exta O* napíchnutá na ...

trānsvectiō n. **trāvectiō**, *ōnis, f.* [*transveho*] přejetí, spec. přeplutí, plavba: *t. Acherontis* (přes ...) *C.*

trāns-vehō n. **trāvehō**, *ere, vēxī, vectum* 1) a) převážeti, přepravovati, přeplavovati: *legiones ex Sicilia in Africam transvectae* (*sunt*) *S*; b) med. *transvehi* přejížděti, jeti přes něco: (*gladiatorum manum*) *navibus transvectam cohortes in ipso flumine trucidaverant T* převážející se, při přeplouvání; s acc. místa *nemo haec est transvectus caerula cursu* básn. *C* neplavil se po ...; 2) převážeti, vézti mimo, med. *transvehi* přejížděti, jeti mimo a) *transvectae a fronte pugnantium alae T* přejevše podél fronty, objevše frontu; b) spec. o slavnostních průvodech: *arma spoliaque multa carpentis travecta L*; *ludicro circensium Britannicus in praetexta, Nero triumphali veste travecti sunt T*; *institutum, ut equites idibus Quinctilibus transveherentur L* (t. zv. *transvectio equitum*, defilování, při němž jezdci ve slavnostním odění jeli přes forum na Kapitolium; jiné bylo *recognitio equitum* při censu); c) metaf. o čase přejíti, mijeti, ubíhati, uplynouti: *transvecta* (*erat*) *aestas T*; *transvectum est tempus T.*

trāns-verberō, *āre, āvī, ātum* prohnati, proraziti, probodnouti.

trānsversārius, *a, um* [*transversus*] příčný: *transversaria tigna Cs.*

trāns-versus (trāns-vorsus) n. **trāversus**, *a, um* [*trans* a *verto*] a) příčný, napříč jdoucí (položený, obrácený), šikmý α) *urbis partes una via lata perpetua multisque transversis divisae C*; *transvorsis itineribus cotidie castra movere* pochody kříž na kříž; *incomptis versibus allinet* (v. t.) *atrum transverso calamo signum H*; přísl. *nec transversum unguem* n. *digitum* (*discedere*) *C* ani na píď; β) praed. napříč; často vojen. na straně, v boku, se strany, s boku, v bok: *Romani transversam invadunt hostium aciem L*; *equi transversos aut obvios* (*Romanos*) *incursabant T*; obr. *cuius in adulescentiam traversa incurrit misera fortuna rei publicae C* na příč v cestu vběhl; γ) adv. *transversa* (acc. neutr. pl.) *tuentibus hircis H* úkosem; pod. *transversa fremunt venti V* se strany; *ex* n. *de transverso* vl. se strany, s boku *L*, přenes. z nenadání, náhle *C*; b) postranní, pobočný: *transversis tramitibus L.*

trāns-volō n. **trāvolō**, *āre, āvī, ātum* přeletěti 1) přes něco a) intr.; přenes. (*eques*) *transvolat inde in partem alteram L*; b) trans. *Alpes t.* n. *C*; 2) mimo něco; pracgn. mijeti: (*Cupido*) *transvolat*

aridas quercus H letí (dále) mimo ...; odt. metaf. (*mens amor*) *transvolat in medio posita H* míjí, nevšímá si.

trāns-vorsus viz *transversus*.

trapēs, *ētis* (ob. pl.) *m.* i **trapētum**, *ī*, *n.* lis na olej, stoupa na vylupování pecek z oliv.

trapezophorum, *ī*, *n.* [τραπεζοφόρον] vl. nosič n. podstavec stolu, synekd. ozdobný stolek s umělecky vyřezávanou nohou, druhdy v podobě sošky.

Trapezūs, *ūntis* (acc. ob. *a*, též *em*), *f.* [Τραπεζοῦς] město na jižním pobřeží Černého moře, nyn. Trebisonde.

Trasumennus (Trasimennus) n. **Trasumēnus (Trasimēnus)**, *a*, *um* trasumenský, zejm. *T.* (*lacus*) (též subst.) jezero ve vých. Etrurii blíže Perusie, nyn. *lago di Perugia* (vítězství Hannibalovo nad Flaminiem r. 217 př. Kr.); *Trasimena litora O.*

trāv ... viz *trans-v ...*

Trebātius, římské jméno rodové; zejm. *C. Trebatius Testa*, učený právník římský, přítel Ciceronův, později Augustův a Horatiův.

Trebelliēnus *Rufus*, poručník dětí thrác. krále Kotya *T.*

Trebellius, jméno římského rodu; zejm. 1) *L. Trebellius*, tribun lidu r. 47 př. Kr., odpůrce návrhů Dolabellových, později na straně Antoniově *C*; 2) *Trebellius Maximus*, konsul za Nerona, správce Britannie, nenáviděný pro svou hrabivost *T*; 3) *M. Trebellius*, legát Vespasianův *T.*

Trebia, *ae*, *m.* přítok Padu na pravém břehu, vlévající se nedaleko Placentie, nyn. Trebbia (vítězství Hannibalovo r. 218 př. Kr.).

Trebōnius, jméno plebejského rodu římského; zejm. *C. Trebonius*, legát Caesarův v Gallii a později účastník spiknutí proti němu, přítel Ciceronův; † r. 43 př. Kr. ve Smyrně v boji s Dolabellou *CCs.*

Trebula, *ae*, *f.* jméno města v Kampanii a dvou měst v území sabinském; adj. **Trebulānus**, *a*, *um* trebulský; subst. **Trebulānum**, *ī*, *n.* statek v (kampanské) Trebule, náležející Ciceronovu příteli Pontiu Aquilovi *C.*

trecēnī, *ae*, *a*, čísl. podílná [*trecenti*] po třech stech; básn. synekd. vůb. o velikém počtu *si trecenis quotquot eunt dies places Plutona tauris H* = τρισὶν ἑκατόμβαις.

trecentēsimus, *a*, *um*, čísl. řad. [*trecenti*] třístý.

trecentī, *ae*, *a* (gen. též *trecentum*) čísl. základ. [*tres* a *centum*] tři sta: *ad trecentos viros trucidavit C*; básn. synekd. vůb. o velikém počtu: *trecentae Pirithoum cohibent catenae H.*

trecentiē(n)s, čísl. adv. [*trecenti*] třistakrát.

trēdecim, čísl. základ. [*tres* a *decem*] třináct.

tremebundus n. **tremibundus**, *a*, *um* [*tremo*] třesoucí se, chvějící se, třesavý, třeslavý.

treme-faciō, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. *tremefīō*, *fierī*, *factus sum*) třásti, otřásati, zatřásti, zachvívati (*alqd* něčím): (*Iuppiter*) *totum nutu tremefecit Olympum V* (u Homera μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον); *tremefieri* též význ. med. třásti se, otřásati se: básn. s acc. řec. (*ornus*) *tremefacta comam V* třesa listím.

tremendus, *a*, *um* [*tremo*] vl. před kým jest potřebí třásti se; odt. hrozný, děsný, strašný.

tremēscō (n. **tremīscō**), *ere*, *tremuī*, — [inchoat. od *tremo*] otřásati se, zatřásti se, zachvívati se a) vůb. *iubeo t. montes O*; b) spec. třásti se strachem, přenes. strachovati se, hroziti se (abs., básn. *alqm* před někým, též s inf.: že ...): *Myrmidonum proceres Phrygia arma tremescunt V*; *telum instare tremescit V.*

tremibundus, tremīscō viz *treme* ....

tremō, *ere*, *uī*, — [srov. τρέμω, čes. ‚třásti se'; *tremor*, *tremulus*] třásti se, chvěti se, teteliti se a) vůb. *Hectorem toto pectore trementem C*; básn. s acc. řec. *t. artus V* na údech, na (celém) těle; b) spec. α) zimou: *liquet has gentes axe tremente premi O* že (je) svírá mrazivá točna; β) strachem, přenes. hroziti se, strachovati se (neklass. *alqd* před něčím, něčeho): *magistri equitum virgas ac secures dictatoris t. atque horrere soliti (sunt) L*; *Iunonem offensam t. O.*

tremor, *ōris*, *m.* [*tremo*] třesení, chvění, třesot, otřes, záchvěv a) vůb. *t. terrae*, básn. i samo *t.* zemětřesení; b) spec. o strachu, strach, hrůza, ‚mráz'; c) personif. *Tremor* Třesot *O.*

tremulus, *a*, *um* [*tremo*] třesavý, třeslavý, třesoucí se, chvějící se, o pla-

mení plápolavý *V*, o rouchu vlající *O*; básn. přič. *t. horror Pr* ‚mrazivá'.

trepidanter adv. [*trepido*] nepokojně, rozčileně, úzkostlivě.

trepidātiō, ōnis, *f.* [*trepido*] vl. rychlé pobíhání sem a tam; spec. (vl. i meton.) **a)** spěch, chvat: *trepidatione ferentium Galba proiectus est T*; **b)** zmatené pobíhání, zmatek, poplach: *postremi ex varia trepidatione cum in unum colligerentur L*; rozčilení, vzrušení, nepokoj: (*ferrum*) *frustra pectori per trepidationem admovens T* v rozčilení = třesoucí se rukou; strach, zděšení, úzkost: *cum magna trepidatione agrestium populantur L* za velikého . . .; *cum super cetera* (= ke všemu ještě) *trepidatione suā turbarentur L.*

trepidē, adv. [*trepidus*] spěšně, ve spěchu, kvapně, na kvap; zmateně, ve zmatku; rozčileně, v rozčilení; ve strachu, zděšeně, úzkostlivě.

trepidō, āre, āvi, ātum [*trepidus*] **1) a)** třepetati se: *volucris trepidans adstringit vincula O; penna trepidante O*; *flammae trepidant H* plápolají; **b)** třásti se, chvěti se, teteliti se *α)* spec. strachem: s abl. přič. *trepidat formidine pectus O*; *metu t. V*; *trepidantem morte futura O* třesoucího se před smrtí; *β)* na nepevné půdě, metaf. *defensio in ceteris trepidavit T* viklala se, byla slabá; **2)** metaf. rychle se pohybovati **a)** spěchati, kvapiti, chvátati *α) praecipitem, dum trepidat, ferrum rapuisse Metisci V* ve chvatu; *quanto trepidet tumultu Orion H*; — básn. s inf. *ne trepidate meas defendere navis V*; *cuius octavum trepidavit aetas claudere* (v. t.) *lustrum H* pospíšil si, přikvapil; s acc. vnitř. *multa manu medica trepidat V* mnoho ve spěchu zkouší; *β) aqua trepidat H*; *laborat* (v. t.) *lympha t. H*; **b)** praegn. *α)* pobíhati (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. býti zmaten, býti rozčilen, strachovati se, o koni plašiti se: hendiad. *t. et concursare Cs* zmateně pobíhati sem a tam; *concursu pastorum trepidantium L*; *ut trepidarent magis quam consulerent L*; *terrent trepidantve* (*Germani*) *T*; *trepidatur* jest (nastává) zmatek, poplach, zděšení; *trepidans* polekaný, poděšený; *ne trepides in usum aevi H* nerozčiluj se o potřeby života; *β)* přebíhati s místa na místo, zejm. zmateně, v nejistotě, metaf. kolísati se, potáceti se: *inter pugnae fugaeque consilium trepidante equitatu L*; *trepidanti inter scelus metumque T.*

trepidus, a, um [srov. ‚třepati', ‚třepetati'] **1)** třepetající se; třesavý, třesoucí se **a)** *undam trepidi aëni V*; *trepidae micant venae O* tepavé škubou sebou cévy; **b)** spec. třesoucí se, chvějící se strachem, **2)** metaf. rychle se pohybující **a)** spěšný, kvapný, chvatný, rychlý: *arma manu trepidi poscunt V* chvatně; *t. nuntius LT* (viz též níže); **b)** praegn. pobíhající (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. zmatený; nepokojný, znepokojený, vzrušený, rozechvěný, rozčilený, zastrašený, ustrašený, postrašený, zaleknutý, polekaný, poděšený, zděšený; úzkostlivý, bázlivý, bojácný, plachý (*rē* něčím, pro něco) *α) re novā t. rex L*; *exercitu in novis ignominiis* (pro nedávné . . .) *trepido L* zastrašeně; s abl. vztah. *Vitellius vultu et incessu t. T* dávající najevo strach; básn. a pozd. s gen. obj. na označenou příčiny *trepidi rerum suarum L* obávající se o . . .; *t. admirationis et metus T* rozčilen podivením a strachem; (*apes*) *trepidae rerum V* = nevědouce si rady; *β)* příčinně, význ. znepokojující, rozčilující, poplašný: *t. nuntius LT*; vzbuzující obavu, strach: *trepidae litterae Cu*; *res trepida* považlivé postavení, tíseň, nebezpečenství (ale též zděšení, zmatek *S*); *trepidam sibi vitam* (*esse*) *T* že se bojí o svůj život; *γ)* kolísající se, nejistý: *trepidi, fortuitusne furor an dolus foret T* v úzkostlivém zmatku.

trēs, tria, gen. *trium,* čísl. základ. [ze km. **tri-*, jenž se objevuje ve složeninách, ku př. *tri-ennis*; srov. τρεῖς, něm. drei, čes. ‚tři'] tři: (*dies*) *nefastus erit, per quem tria verba silentur O* t. j. soudní výrazy *do, dico, addico*; subst. masc. tři muži, tři lidé, neutr. tři věci; synekd. k vyjádření čísla nepatrného: *verbis charta notata tribus O.*

trēs-viri, (*III viri*), *trium virōrum,* *m.* trojčlenný sbor (úřad, kollegium), viz *triumvir.*

Trēverī n. **Trēvirī** *ōrum,* *m.* (sg. **Trēvir,** *ī,* *m.*) Treverové, germánský kmen

při dolní Moselle s hlav. městem *Augusta Treverorum* (nyn. Trier, Trevír); adj. **Trēvericus**, *a, um* treverský.

tri-angulus, *a, um* trojúhelný; subst. **triangulum**, *ī, n.* trojúhelník, astrolog. trigon *C.*

1. triārii, *ōrum, m.* [**tri-āsios*] triariové, záloha, vojáci třetího šiku legie v postavení manipulovém (jméno však ponecháno i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách), srov. *hastati, principes*; mezi ně byli zařazováni zkušení bojovníci (*veteranus miles spectatae virtutis L*); v boj zasahovali jen tehdy, jestliže přední dva šiky nestačily: *res ad triarios rediit L* došlo na triarie, přísl. význ. došlo k nejhoršímu.

2. Triārius, cognomen v rodě Valeriův.

Triballī, *ōrum, m.* [*Τριβαλλοί*] Triballové, kmen v Moesii.

Tribocēs, *um* n. **Tribocī**, *ōrum, m.* Tribokové, germ. kmen na levém břehu střed. Rýnu *Cs.*

tribolus viz *tribulus.*

tribuārius, *a, um* týkající se tribue n. tribui: *in hoc sodaliciorum tribuario crimine C* v obvinění ze zločinu tajného spolčování, spáchaného v tribui.

tribūlis, *e* [*tribus*] ob. subst. masc. tribul, občan, náležící k téţ tribui, z téţ tribue; básn. *conviva t. H* soused na hostině.

trībulum, *ī, n.* [*tero*] tříb, jakýsi vozík, jehož bylo užíváno k mlácení obilí, válec *V.*

tribulus (starší **tribolus**), *ī, m.* [*τρίβολος*] nadseda, bodlák, ostí *V.*

tribūnal, *ālis, n.* [z adj. **tribunāle* od *tribunus*] tribunál, tribuna, vyvýšené místo, výstupek **1)** v městě (v Římě zejm. na komitiu), kde úřadovali nejvyšší úředníci, sedíce na t. zv. *sella curulis* **a)** *pro tribunali sedere L* vpředu na tribunálu; *pro tribunali cum aliquid ageretur C* před tribunálem; – zejm. tribunál jako místo soudu, soud; **b)** básn. meton. o úřednících na tribunále: *vir bonus, omne forum quem spectat et omne t. H*; **2)** v táboře, řečiště a úřední místo vojevůdcovo; přenes. *t. Epidaphnae* (*Germanico additum est*) *T* t. j. pomník na způsob tribunálu.

tribūnātus, *ūs, m.* [*tribunus*] tribunát, úřad tribuna, hodnost tribuna **α)** lidu: *t.* (*plebis*); *hominem tribunatum etiam nunc spirantem* (v. t.) *L*; **β)** vojenského: *t.* (*militaris*).

tribūnicius, *a, um* [*tribunus*] tribunský, (týkající se) tribuna (tribunů) n. (pocházející) od tribuna (tribunů) buď vojenského n. lidu: *tribunicia potestas*; *comitia tribunicia* tribunské volby, volby tribunův; – subst. **tribūnicius**, *ī, m.* bývalý tribun.

tribūnus, *ī, m.* [*tribus*] tribun; **1)** pův. za doby král. náčelník (staré) tribue, zejm. jejího vojska; *t. celerum* (v. t.) byl velitel 300 jezdců (dle *L* pův. tělesné stráže Romulovy), osobně podřízený králi; náčelníci pozdějších tribuí nazývali se *curatores tribuum*; **2)** za doby republ. **a)** *t. plebis* (*plebi, plebeius*) i samo *t.* tribun lidu; tribuni byli plebejští úředníci, zřízení podle starých zpráv r. 494 př. Kr. na základě t. zv. *leges sacratae* k hájení zájmů lidu; počet jejich se ustálil na 10, voleni byli na rok; osobně byli nedotknutelní (*sacrosancti*) a nezodpovědní; jejich moc záležela zejm. v právu veta (*ius intercedendi, intercessio*), jež si časem rozšířili proti všem magistrátům (kromě vojenského imperia) i proti usnesení senátu; Sulla ji obmezil, ale Pompejus opět obnovil v bývalém rozsahu; později i císařové přijímali titul tribuna jako důležitý pramen své moci; **b)** *tribuni militum* n. *militares*, vojenští tribunové, 6 nejvyšších důstojníků v legii, z nichž vždy 2 střídali se po 2 měsíce ve velení; s počátku je jmenoval konsul, od r. 207 př. Kr. bylo voleno 24 tribunů v komitiích tributních (*tribuni comitiati*) a konsulové jmenovali obyčejně jen tribuny pro přespočetné legie (*tribuni rufuli*, v. t.), výjimečně (ku př. Caesar) i jiné nebo všechny; byli vybíráni ze stavu senatorského n. jezdeckého, později z mladých lidí bez zřetele k vojenské schopnosti, čímž pozbyli ve vojště významu, jehož nabyli legáti: *consensisse Gaditanos principes cum tribunis cohortium, quae essent ibi in praesidio Cs* t. j. s vojen. tribuny, kteří tam s kohortami přišli; za doby císařské byli podřízeni legátu legie a mívali samostatné velení nad kohortami: *Stilonium Priscum, qui t. cohortis sub Classico fuerat Plin*; **c)** *tribuni militum consulari potestate*, tribunové vojenští (t. j. s vojenskou mocí) s konsulskou mocí, úředníci, kteří bývali po usnesení senátu od r. 444 př. Kr.

někdy voleni z patriciů i plebejů místo konsulů, aby tak bylo částečně vyhověno plebejům, kteří se domáhali přístupu ke konsulátu (proti konsulům měli moc zmenšenou zejm. o censuru, tehdy zřízenou, a pak tím, že jich bylo více, 3—6); po přijetí zákonů Liciniových-Sextiových r. 367 př. Kr. tento úřad zanikl; **d)** *tribuni aerarii,* účetní tribunové, původ. pomocníci quaestorův zejm. při vyplácení žoldu vojsku; pozd. „důvěrníci tribuí", bohatí a vážení plebejové, kteří byli vybíráni po zákonu Aureliově r. 71 př. Kr. (do zákona Juliova r. 46 př. Kr.) z jednotlivých tribuí jako jedna třída přísedících v soudních dvorech (vedle senátorů a jezdců).

tribuō, *ere, uī, ūtum* [srov. k *tribus*] I dělit, rozdělovat: *rem universam t. in partes C*; II rozdíleti, rozdělovati, rozdávati; udělovati, poskytovati, propůjčovati, dávati; **1)** vl. *praemia militibus t. C*; *pete munus, ut illud me tribuente feras O* = z mých rukou; *si alteri paulum modo tribuisset fortuna Cs* = bude-li jen trochu přáti; — obr. *nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera H* přiznávaje; **2)** metaf. **a)** dávati: *qui tribuit vocabula monti O*; vzdávati, prokazovati: *honorem, laudem (t alci*; **b) α)** věnovati něčemu t. j. k němu, nějakému účelu, vynakládati na něco: *t. tempus litteris* (spisovatelství) *N*; *quantum (temporum) alii tribuunt conviviis N*; **β)** činiti něco pro někoho, k vůli někomu: *alqd rei publicae t.*; *Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens* (sc. *id*) *T* (čině to) k vůli Seianovi; *Tiberius discumbit ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret T*; (*posteri*) *satis memoriae meae tribuent, ut . . . T* dosti učiní pro . . . (tak, že . . . =) jestliže . . .; **γ)** povolovati někomu něco, vyhovovati, býti po vůli: *ego non censeo, quod petit, tribuendum (esse) L*; **c)** přikládati něco někomu, přiříknouti, přičítati, připisovati: **α)** vůb. *membra hominis deo t. C*; *ego tantam vim non tribuo sapientiae contra dolorem C*; — spec. **β)** cenu, důležitost, dáti na něco, dbáti něčeho, vážiti si, ceniti: *plus libertati t. Cs*; *alci multum t.* velice si vážiti někoho; abs. *ne ob eam rem suae magnopere virtuti tribueret Cs* aby příliš nepřičítal = aby si příliš nezakládal na . . .; **γ)** příčinu něčeho, smysl, význam: *si voluit accusare, pietati tribuo C*; vykládati n. pokládati za něco, vykládati si něco z něčeho, něčím; s dat. účel. *alqd t. vitio, laudi*; s dat. os. *neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae N*; zejm. přičítati za vinu, vytýkati: *quod esset acceptum detrimenti, cuiusvis potius quam suae culpae debere tribui Cs* komukoli (jinému) spíše než jemu za vinu klásti.

tribus, *ūs* (dat. a abl. pl. *tribubus*), *f.* [z koř. **tri-* (tři); srov. *tribuo*] (vl. třetina) tribus, název oddílu řím. národa; **1)** za nejstar. dob název tří částí, z nichž se skládal patricijský *populus Romanus* (t. *Ramnes, Tities, Luceres*); **2)** dle rozdělení Serviova okres ve smyslu místním; Servius Tullius rozdělil město Řím a římské území na okresy, jichž počet byl později rozmnožován, až byl za 1. punské války ustálen na 35, z nichž byly 4 městské (*urbanae*), ostatní venkovské (*rusticae*); občané byli do nich zařadění podle pozemků a bydliště; každá tribus měla své jméno a pořadí, v celku pak byla příslušnost do venkovských více vážena než do městských, naplněných hlavně chudinou; před koncem 3. st. př. Kr. bylo rozdělení na tribue kombinováno s rozdělením na centurie při reformě centuriátního zřízení ve smyslu demokratickém, odt. jsou tribue vyšší celky než centurie a mají význam zejm. při volbách; tribue měly význam pro odhad jmění ke zdanění a vřadění do tříd, pro scházení t. zv. *comitia tributa* a *concilia plebis,* po tribuích rozdělovány peníze a obilí, což byl za doby cís. jejich jediný význam: *tribu movere* vyloučiti z tribue, do které někdo dosud náležel, po případě přesaditi z trestu z venkovské do městské, což byl jeden z censorských trestů; *fieri pro tribu aedilem L* podle výsledku hlasování tribuí; *tribum ferre* dostati hlasy tribue; **3)** přenes. *grammaticas ambire tribus H* cechy grammatiků.

tribūtārius, *a, um* [*tributum*] týkající se dávek; přenes. *tabellae tributariae C* darovací listiny (op. *commendaticiae*), t. j. ve kterých jsou slibovány dary.

tribūtim, adv. [*tribus*] po tribuích: *ut, quod t. plebes iussisset, populum teneret L* = plebiscita, usnesení plebejských sněmů (*concilia plebis*); (*Luci-*

lius) arripuit populum t. H po tribuích (= všechny tribue ‚po pořádku').

tribūtio, *ōnis, f.* [*tribuo*] dělení, udělení, rozdělení.

tribūtus, *a, um* [*tribus*] tributní, rozdělený na tribue, sestavený dle tribuí: *comitia tributa* sněm tributní, jaké počaly býti svolávány r. 447 př. Kr. od kurulských úředníků po příkladu starších koncilií plebejských; účastnili se jich patriciové i plebejové a jejich pravomoc byla **1)** volební; volili kurulské aedily, quaestory, vojen. tribuny, kněžstva, nižší úřednictvo a kommisse; **2)** zákonodárná, nejdříve jen ve věcech práva soukromého, později i v ústavních; **3)** soudní při některých provokacích; subst. **tribūtum,** *ī, n.* **a)** daň z majetku (vyměřovaná dle censu konaného po tribuích), jež byla zprvu vybírána mimořádně zejm. před válkou a podle možnosti vracena, později, po zavedení vojen. žoldu, pravidelně, ale přestala po pokoření Makedonie r. 168 př. Kr.; všeobecná přímá daň byla zavedena až za pozdní doby císařské; **b)** přenes. (zejm. o době po r. 168 př. Kr.) daň, dávka, poplatek, tribut podmaněných zemí, význ. *stipendium*; — básn. *lamentabile Athenae pendere desierant t. O* (t. j. sedm chlapců a sedm dívek viz *Minotaurus*).

trīcae, *ārum, f.* mrzutosti *C.*

Tricastīnī, *ōrum, m.* keltský kmen v Narbonské Gallii mezi Rhodanem, Isarou a Druentií s hlav. městem *Augusta Tricastinorum,* dnes Aouste.

Tricca, *ae, f.* [*Τρίκκη*] město v záp. Thessalii *L.*

trīcēnī, *ae, a* čísl. podíl. [*triginta*] po třiceti.

triceps, *cipitis* [*tres* a *caput*] tříhlavý, trojhlavý: *t. Cerberus O.*

trīcēsimus (starší **trīcēnsimus,** pozd. **trīgēsimus),** *a, um* [*triginta*] třicátý; subst. **trīcēsima,** *ae, f.* (sc. *dies*) třicátý den, spec. u Židů svátek novoluní: *hodie t. sabbata H* (asynd.) dnes jest sobotní novoluní (t. j. novoluní sedmého měsíce Tišri = října, jež bylo slaveno jako sobota sváteční s klidem).

trichila, *ae, f.* loubí, besídka, pavillon *Cs.*

trīciēs n. starší **trīciēns,** čísl. adv. [*triginta*] třicetkrát: *testis non invenitur in ducenties et tricies sestertio C* (t. j. 23,000.000 sest.).

Tricipitīnus, *ī, m.* cognomen v rodě Lukretiův.

triclīnium, *iī, n.* [*τρίκλινον*] **1)** jídelní n. stolní) lehátko, pohovka (vl. pro tři osoby): *t. sternere C* prostříti, připraviti; **2)** (jídelní) stůl se třemi lehátky, přistavenými tak, že strana ke dveřím zůstala volná; (1 t. zv. *lectus summus,* 2 *lectus medius* (pro nejvzácnější hosty), 3 *l. imus*;

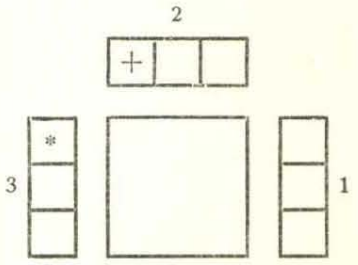

+ místo čestné (*locus consularis*), * místo hostitelovo); **3)** vůb. jídelna.

trīcor, *ārī, ātus sum* [*tricae*] činiti nesnáze, potíže, ‚vykrucovati se', vytáčeti se (*cum alqo* někomu).

(tricorpor), *tricorporis* [*tres* a *corpus*] trojtělý: *forma tricorporis umbrae V* (t. j. *Geryones*).

tri-cuspis, *idis* trojhrotý, trojzubý *O.*

tri-dēns, *entis* třízubý, trojzubý, trojhrotý: *rostris tridentibus V*; subst. masc. trojzub, trojzubec (*τρίαινα*), nástroj a odznak Poseidonův.

tridenti-fer = tridenti-ger, *era, erum* trojzub nosící, s trojzubem (přívl. Poseidonův).

trīduum, *ī, n.* [z **tri-divom* srov. *tres* a *dies*] tři dni, doba tří dní: *tridui via Cs* třídenní cesta; abl. *triduo* buď ve třech dnech *C* n. (*triduo post L*) po třech dnech, třetí den: *triduo navem ascendere S.*

triennis, *e* [*tres* a *annus*] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující: subst. **triennia,** *ium, n.* třetiroční svátky Bakchovy *O* (= *trieterica*).

triennium, *iī, n.* [*tres* a *annus*] tříletí, tři léta, doba tří let: abl. *triennio* (po) tři léta *L*; *triennio ante* před třemi lety *L*; *triennio post mortem C* (za) tři léta po smrti.

triēns, *entis* třetina **a)** vůb. (*heres*) *ex triente C* dědic třetiny jmění; **b)** $^1/_3$ assu jako jednotky = 4 unciím, jako váha a mince: *ut remissis senis et trientibus quinta prope pars vectigalium tolleretur C* t. j. odpuštěním $6^1/_3$ assu, za kte-

rou cenu měl se dle zákona Grakchova prodávati lidu modius obilí; **c)** jako míra třetina sextariu = 4 cyathům, ‚třetinka', ‚sklínka': *cum fuerit multis exacta trientibus hora Pr.*

trientābulum, *ī, n.* [*triens*] třetinová náhrada t. j. zaplacení třetiny dlužné summy polnostmi *L.*

triērarchus, *ī, m.* [τριήραρχος] trierarch, velitel triery.

triēris, *is, f.* [τριήρης] loď s třemi řadami vesel, trojřadka *N* (= ob. *triremis*).

trietēricus, *a, um* [τριετηρικός] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující, konaný: *trieterica orgia V, sacra O* o slavnosti Bakchově na Kithaironu.

trietēris, *idis, f.* [τριετηρίς] doba od jednoho roku do třetího = 2 léta; meton. třetiroční (každý třetí rok konaná) slavnost *C.*

Trifānum, *ī, n.* město v Latiu blíže ústí řeky Liris *L.*

trifāriam, adv. [srov. *bifariam*] na třech stranách, se tří stran, na tři strany, na tré, trojmo *L.*

tri-faux, *cis* náležící třem chřtánům: *latratus t. V* štěkot tří tlam.

trifidus, *a, um* [*tres* a *findo*] vl. na tři díly rozštípnutý: *trifida flamma O* trojklaný plamen (t. j. blesk).

triformis, *e* [*tres* a *forma*] **a)** trojtvárný, troji podoby: *t. Chimaera H* (již Homer líčí πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα); *diva t. H* t. j. Artemis, jedna ve třech osobách (*Lucina, Trivia, Luna*); **b)** trojitý *t. dea* (*diva*) *O* t. j. Hekate, jež byla představována se třemi hlavami n. těly: *mundi regna triformis O* (nebesa, země, moře).

tri-geminus (básn. ob. **tergeminus**), *a, um* trojčatný, trojitý **a)** vl. (*fratres*) *trigemini L* (i subst.) trojčata, tři bratří, odt. *trigemina spolia L* odění tří bratří; **b)** přenes. trojitý, trojtělý: *t. vir O* (Geryones); *t. canis O* (Kerberos); *tergemina Hecate V* (viz *triformis*); *porta Trigemina L* (na sev. výběžku Aventinu); trojnásobný: *trigeminae victoriae triplex triumphus L*; *tergeminis tollere honoribus H* (miněna aedilita, praetura, konsulát).

trīgēsimus viz *tricesimus*

trīgintā, čísl. zákl. třicet.

trigōn, *ōnis, m.* [τριγών] trigon, hra míčem, při které byli hráči rozestaveni v trojúhelníku.

trilībris, *e* [*tres* a *libra*] tříliberní *H.*

trilinguis, *e* [*tres* a *lingua*] trojjazyký, s třemi jazyky.

trilīx, *īcis* [*tres* a *licium*] ze tří nití setkaný, trojtkaný: *loricam auro trilicem V* brnění z trojitého zlatého drátu.

trimēnstris n. **trimēstris,** *e* [*tres* a *mensis*] tříměsíční, na tři měsíce.

Trimerus, *ī, f.* ostrůvek v adriat. moři sev. od Garganského poloostrova.

trimetrus n. **trimetros,** *a, um* [τρίμετρος] obsahující tři metra; subst. **trimetrus,** *ī, m.* trimetr, spec. iambický trimetr (= *senarius*) *H.*

trīmus, *a, um* [z **tri himus* od *tres* a *hiems*] vl. tři zimy starý, tříletý.

Trīnacria, *ae* n. **Trīnacris,** *idis, f.* [Τρινακρία od τρεῖς a ἄκρα vl. Třírohý ostrov] básn. = Sicilie; adj. **Trīnacrius,** *a, um* (fem. též rec. *Trinacris, idis*) trinakerský = sicilský.

trīnī, *ae, a* (sg. **trīnus,** *a, um* zř.) čísl. druhová [*tres*] troji, klass. u subst. plur. tantum význ. *tres,* tři: *Tullia mihi litteras reddidit trinas C* tři dopisy: *qui trinos ludos aedilis feceram C* troje hry; zvl. **trīnum nūndinum** buď nom. a acc. sg. neutr. n. v témž význ. gen. pl. neutr. n. tem. (pak sc. tempus) troji týden, tři týdny n. doba tří týdnů (viz *nundinus*); neklass. i u jiných subst. *trina bella civilia T* tři války.

Trinobantēs n. správněji **Trinovantēs,** *um, m.* Trinobantové, kmen v jihových. Britannii sev. od Temže *Cs T.*

trinodis, *e* [*tres* a *nodus*] trojsuký: *clava t. O.*

Trinovantēs viz *Trinobantes.*

1. triō, *ōnis, m.* [*tero*] (vl. zvíře vydrcující, t. j. vyšlapávající obilí) vůl; metaf. pl. **triōnes,** *um, m.* název cirkumpolárních souhvězdí Velkého a Malého Medvěda, jichž otáčivý pohyb upomínal na pohyb volů, obcházejících v kruhu a vyšlapávajících z klasů zrní; spec. souhvězdí Velkého Medvěda: *septem triones* (collect. *septem trio V*) viz *septentrio.*

2. Triō viz *Fulcinius.*

Triocala, *ōrum, n.* [Τριόκαλα] opevněné horské město na Sicilii nedaleko

nelinuntu (nyn. Troccoli); adj. **Triocalīnus**, *a, um* triokalský; subst. **Triocalīnum**, *ī, n.* území triokalské *C.*

Triopās, *ae, m.* [*Τριόπας*] král v Thessalii, otec Erysichthonův; adj. **Triopēius**, *a, um* Triopův, subst. masc. Triopovec, syn Triopův (t. j. Erysichthon) *O*; **Triopēis**, *idis, f.* Triopovna, spec. vnučka Triopova (t. j. Mestra) *O.*

tripartītus viz *tripertitus.*

tripedālis, *e* [*tres* a *pes*] třístopý *L.*

tripertītus n. **tripartītus**, *a, um* [*tres* a *partior*] rozdělený na trí (na tři díly), třídílný, trojitý, trojnásobný; abl. sg. **tripertītō** n. **tripartītō** význ. adv. ve třech částech n. odděleních: *Hannibal urbem t. adgreditur L* se tří stran; na tré, na tři díly: *t. dividere CCs.*

tri-pēs, *pedis* třínohý.

Triphȳlia, *ae, f.* [*Τριφυλία*] 1) krajina na Peloponnesu již. od dolního Alfeia *L*; 2) krajina v Epeiru, část Molossidy *L.*

triplex, *plicis* [*tres* a koř. **pel* (skládati, srov. *plico*) vl. trojmo složený: trojitý, trojí, trojnásobný; 1) vl. *illi robur et aes t. circa pectus erat H* = dubové dřevo trojnásobně okované (obr. z lodi); subst. *paulo post triplices remiseras C* dopis o třech (tabulkách) listech; 2) přenes. a) *acies t. Cs* ob. bitevní formace Caesarova; *triplicis confinia mundi O* (nebe. země, moře); *Plato triplicem iunxit animum C; t. cuspis O* (t. j. Poseidonův trojzubec); *gens illi t. V* trojí národ (každý jiné národnosti); *Pentheos in triplices funera grata greges Pr* smrt milou trojitému zástupu (t. matce, jejím dvěma sestrám a ostatním bakchantkám); b) trojí význ. tré, tři: *triplices sorores* (*deae*) *O* (= *Parcae*); *poenarum deae triplices O* (= *Furiae*); c) subst. třikrát tolik, trojnásobně: *sume tibi deciens, tibi tantundem, tibi t. H.*

triplus, *a, um* [*tres* a koř. **pel-* (skládati, srov. *plico*), srov. *duplus*] trojnásobný.

Tripolis, *is, f.* [*Τρίπολις*] vl. město n. krajina, vzniklá spojením tří obcí; zejm. 1) nejsevernější krajina Thessalie *L*; 2) osada v Thessalii nad Peneiem nedaleko Larissy (zv. *Scaea*) *L*; 3) krajina v jihových. Arkadii *L*; — adj. **Tripolītānus**, *a, um* tripoliský, tripolský.

Triptolemus, *ī, m.* [*Τριπτόλεμος*] eleusinský heros, syn eleusinského krále Kelea, miláček bohyně Demetry, jež ho vyučila orbě a učinila zakladatelem a hlasatelem rolnického života; dle pověsti stal se soudcem v podsvětí.

tripudiō, *āre, āvī, ātum* vl. tančiti tříkrokový tanec (o Saliích); přenes. a) tančiti válečný tanec: *tripudiantes more suo L*; b) tančiti radostí: obr. *in funeribus rei publicae exsultare et t. C.*

tripudium, *iī, n.* 1) něco, co se koná na tři rázy a) spec. tříkrokový tanec ve zbroji, jaký prováděli Saliové na počest boha Marta; b) vůb. válečný tanec, ku př. u Hispanů a Gallů *L*; 2) v mluvě augurské znamení ze žraní věštných kuřat, jež pokládáno za příznivé (*t. sinistrum sollistimum*), jestliže kuřatům při hltavém zobání padala potrava ze zobáků.

tripūs, *podis, m.* [*τρίπους*] 1) třínohý kotel n. kotlík, buď k potřebě domácí n. jako odměna vítězství, cena při zápasech a obět bohům, ke kterýmž účelům bylo užíváno ozdobně pracovaných kotlíků i ze vzácných kovů; 2) třínožka k sezení; spec. třínožka v delfské věštírně: (*Herculem*) *concertavisse cum Apolline de tripode C*; odt. meton. (delfská) věštírna: *mittitur ad tripodas O.*

triquetrus, *a, um* tříhrohý: *insula naturā triquetra Cs* (o Britannii); jako vlastní jm. o Sicilii *Triquetrā . . . an Italā tellure H* (srov. *Trinacria*).

trirēmis, *e* [*tres* a *remus*] tříveslý, t. j. s třemi řadami vesel: *navis t.* n. subst. **trirēmis**, *is, f.* trojřadka.

trīste, adj. význ. adv. [vl. acc. sg. neutr. od *tristis*] a) pochmurně, smutně, žalostně: (*resonare*) *triste et acutum H*; *quid fles tristius Andromachā Pr*; b) nevlídně, nepřívětivě; přísně, chladně: *tristius respondere C*; c) trudně, obtížně: (*adulescentes*) *tristius curantur C.*

trīsticulus, *a, um* [demin. od *tristis*] (poněkud, velmi) smutný.

trīstificus, *a, um* [*tristis* a *facio*] smutek působící (přinášející), strašný básn. u *C.*

trīstis, *e* 1) a) zachmuřený, zasmušilý, neveselý, skličený: *t. aegrimoniā H*; b) zejm. α) smutný, zkormoucený, zarmoucený, žalostný, truchlivý; β) zamračený, nevlídný, nepřívětivý,

mrzutý, nevrlý: *navita t. V* (t. j. *Charon*); γ) vážný, přísný, chladný: *iudex t. et integer C*; tvrdý, necitelný, nelítostný, ukrutný; 2) příčinně, zejm. o věcech α) pochmurný, pošmourný, chmurný; nevlídný; smutný: *solis t. imago O*: *Germaniam tristem cultu aspectuque T*; *tristes Hyades H* (poněvadž přinášejí deště); nemilý, nepříjemný, odporný, hořký, trpký (vl. i metaf.): *t. sapor O* trpký; β) neblahý, bolestný; zhoubný, nešťastný, příšerný, osudný, zlověstný, hrozný, ‚černý': subst. *triste* (*est*) *lupus stabulis V* hroznou věcí, hrůzou; γ) ukrutný, krutý, surový, hanebný: subst. *Galeria non immixta tristibus T* hanebnosti.

trīstitia, *ae*, *f.* [*tristis*] o os. i věcech a) zachmuřenost, zasmušilost, sklíčenost; b) smutek, zkormoucenost, truchlivost; c) zamračenost, nevlídnost, mrzutost, nevrlost, hněv; d) vážnost, přísnost, chladnost; tvrdost, necitelnost; krutost; e) nepříjemnost, odpornost.

tri-sulcus, *a*, *um* trojbrázdý; přenes. trojklaný: *linguis trisulcis V*; trojhrotý: *trisulci ignes O*, *trisulcum telum O* (t. j. blesk).

trīticeus, *a*, *um* [*triticum*] pšeničný.

trītĭcum, *ī*, *n.* [*tero*] vl. ‚co se vydrcuje' (t. j. mlátí), spec. pšenice.

Trītōn, *ōnis*, *m.* [Τρίτων] 1) mořský bůh, syn Poseidonův a Amfitritin; jeho odznakem byla veliká lastura, na niž troubil, neb i trojzub; též pl. *Tritones* mořští daimonové; — meton. *hunc vehit immanis T. V* t. j. loď, zvaná T. podle svého odznaku; 2) (též *Tritonis*) jméno několika řek a jezer (zejm. říčka v Boiotii), s nimiž bylo v bájích uváděno v souvislost narození Pallady Atheny (jež slove u Homera Τριτογένεια; ve skutečnosti bylo toto jméno přeneseno na Athenu, když byla stotožněna s mořskou bohyní zv. Trita, Trito n. Tritogeneia, souvisící s bohem Tritonem); — adj. **Trītōnius** n. **Trītōniacus**, *a*, *um* (fem. též **Trītōnis**, *idis*) Tritonský α) souvisící s Palladou Athenou: *Tritonia arx O* (t. j. athenský); *Tritoniaca harundo O* (t. j. píšťala, vynalezená od Atheny); *Tritonis pinus O* t. j. loď Argo, při jejíž stavbě Athena pomáhala); subst. **Trītōnia**, *ae* n. **Trītōnis**, *idis*, *f.* Tritonka (= Pallas Athene); β) souvisící s řekou n. jezerem Tritonem (Tritonidou): *Tritoniaca palus O*.

trītūra, *ae*, *f.* [*tero*] mláčení (vl. tření, vydrcování) obilí *V*.

1. trītus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *tero*] vl. třený, otřený a) o cestě vl. ušlapaný, vyježděný: subst. *per invia circa nec trita antea L* místy, lidskou nohou před tím netknutými; přenes. obyčejný, obvyklý: *tritum relinquunt quadriiugi spatium O*; b) o šatě odřený, ošuměly; c) o sluchu ‚protřelý', vytříbený: *tritae aures C*; d) vůb. často užívaný, obyčejný, všední, běžný: *tritum sermone proverbium C*. viz i *tero*.

2. trītus, *ūs*, *m.* [*tero*] tření *C*.

triumphālis, *e* [*triumphus*] náležící k triumfu, triumfální, vítězoslavný, vítězný a) *vestis t.*; *porta t. CT*; *t. honos T*; *triumphalia insignia* (*ornamenta*) *T* = subst. **triumphālia**, *um*, *n.* vítězné odznaky, jichž nošení bývalo za doby císařské povolováno vítězům místo vl. triumfu, vyhrazeného samému císaři; pod. *t. honos T*, *triumphale decus T*; b) *provincia t. C* poskytující příležitosti k triumfu; c) vítězný = kdo slavil triumf, triumfátor: *triumphales senes LO*, *avi T*; subst. **triumphālis**, *is*, *m.* triumfátor, kdo slavil triumf; — meton. *imagines triumphales H* masky, obrazy vítězoslavných předků; *tuae domui triumphale nomen T* = tvůj dům se honosí triumfem.

triumphō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*triumphus*] 1) slaviti triumf, triumfovati (abs., *de* n. *ex alqo* nad někým): *triumphans in urbem rediit L* v triumfu, u vítězoslávě; *ex transalpinis bellis t. C* pro války, po válkách; básn. *triumphantes equi O* triumfální t. j. táhnoucí triumfátorův vůz; — básn. a pozd. *t. alqm* triumfovati nad někým, meton. zvítěziti nad někým, přemoci, pokořiti někoho: *triumphata Corintho V*; *triumphati Medi H*; *Germani triumphati magis quam victi sunt T* vítězství nad G. bylo spíše slaveno než (vskutku) dobyto; — básn. *de triumphato viscera bove O* vl. v triumfu vedeného = ukořištěného; 2) metaf. triumfovati = jásati, plesati: *triumphans gaudio C* s vítězoslavnou radostí.

triumphus, *ī*, *m.* [snad z θρίαμβος] triumf, vítězoslavný průvod, jenž býval za určitých podmínek od senátu povolán vítěz-

nému vojevůdci a konal se za účasti senátu, úřadů i všeho obyvatelstva s pole Martova přes forum do chrámu Jovova na Kapitoliu za provolávání *io triumphe* (asi = ‚sláva!') a zpěvu vojska; ověnčený vítěz při něm jel na slavnostním voze a odznaky jeho byly *tunica palmata, toga picta,* žezlo ze slonoviny a zlatý věnec, jejž otrok držel nad jeho hlavou; v průvodu byli též vedeni vznešení zajatci a vezena kořist: *triumphum agere de* n. *ex algo* slaviti triumf, triumfovati nad někým; *t. Pharsalicae pugnae C* pro ...; *per triumphum* n. *in triumpho ducere* při n. v triumfu; *triumpho clarissimo L, triplici V invectus* v triumfu, u vítězoslávě; básn. acc. vnitř. *laeta triumphum vox canet O* bude zpívati při triumfu; personif. *io triumphe H* sláva, triumfe; — meton. vítězosláva, vítězství: *Giganteus t. H* nad Giganty; *Africa terra triumphis dives V.*

trium-vir, *ī, m.*, ob. pl. **triumvirī** (= **trēs virī**) *ōrum* n. *um, m.* (psáno *III viri*) [nom. utvořen z gen. part. *trium virum (esse, creari)*] vl. muž ze tří (mužů), člen tříčlenného sboru, kollegia (zejm.) úředního; pl. trojčlenné kollegium, trojka, triumvirové (jejich úkol se vyjadřuje ob. účel. dativem subst. s gerundivem, též adjektivem); zejm. **1)** *t. capitales* trestní, kteří dohlíželi na vězení, prováděli rozsudky smrti a bičování a sami soudili lidi nižšího stavu a otroky; **2)** *t. nocturni,* kteří pečovali o bezpečnost města v noci; **3)** *t. aeri argento auro (flando feriundo)* = *t. monetales* správcové mincovny; **4)** v municipiích tříčlenná městská rada, obecní úřad; **5)** tříčlenné komise, které bývaly mimořádně sestavovány k rozličným účelům; zejm. *t. coloniae deducendae* = *t. agro dando* n. *assignando* = *t. agrarii* pro založení osady (sg. člen trojčlenného sboru pro ... *S*): *t. mensarii L* správcové státní banky pro upravení dlužních poměrů; *t. epulones* (v. t.); *t. rei publicae* (sc. *constituendae*) *N* triumvirové (t. *Antonius, Lepidus* a *Octavianus*) k zařízení státu (‚pro reformu státního zřízení') a j.

triumvirālis, *e* [*triumvir*] triumvirský; spec. triumvirův (v. t.) zv. *capitales*: *triumvirale supplicium T* hrdelní trest; *sectus flagellis triumviralibus H* triumvirův.

triumvirātus, *ūs, m.* [*triumvir*] triumvirát, úřad triumvira (v. t.).

Trivīcum, *ī, n.* osada v Samniu v území Hirpinův, nyn. Trevico.

trivius, *a, um* [*tres* a *via*] vl. trojcestný, týkající se křižovatek; — subst. **1) Trivia,** *ae, f.* bohyně křižovatek, uctívaná na křižovatkách (srov. řec. *Τριοδῖτις*), t. Hekate, druhdy stotožňovaná s Artemidou; *Triviae lacus V* jezero v Latiu blíže Aricie s posvátným hájem a chrámem Dianiným, nyn. lago di Nemi; **2) trivium,** *iī, n.* vl. trojcestí, rozcestí, křižovatka; přenes. hlučné n. veřejné místo, ‚ulice': *arripere maledictum ex trivio C* pouliční (uličnickou) nadávku; obr. *velut innati triviis H* jako osoby z ulic (se svým přídavkem *ac paene forenses* má význ. *urbani* proti *silvis deducti*).

Trōas viz *Tros.*

trochaeus, *ī, m.* [*τροχαῖος*] trochej, stopa ob. tvaru — ∪.

trochus, *ī, m.* [*τροχός*] kolo, obruč hrací s navěšenými rolničkami.

Trocmī, *ōrum, m.* keltský kmen v Galatii *L.*

Trōes viz *Tros.*

Troezēn, *ēnis* (acc. *ēna*), *f.* [*Τροιζήν*] přímořské město na Peloponnesu na poloostrově argolském, sídlo Pitthea, děda Theseova; adj. **Troezēnius,** *a, um* troizenský.

Trōgilus n. **Trōgilōrum** *portus,* přístav na sev. straně Syrakus *L.*

Trōg(l)odytae, *ārum, m.* [*Τρωγλοδύται* vl. obyvatelé jam, ‚jamníci'] aithiopský kmen na pobřeží Arabského zálivu.

Trōia, Trōiānus, Trōicus viz *Tros.*

Trōilus, *ī, m.* [*Τρῶιλος*] nejmladší syn Priamův; usmrcen od Achillea *VH.*

Trōiugena, *ae* (gen. pl. *um*), *m.* [*Troia* a *gigno*] (vl. zrozený v Troji), pocházející z Troje **a)** Trojan *V Cat;* **b)** Říman (po Aeneovi): *amnem, T., fuge Cannam* u *L.*

tropaeum, *ī, n.* [*τρόπαιον* od *τρέπω* spec. obraceti na útěk] **1) a)** znamení obrácení nepřátel na útěk, znamení vítězství, vítězné znamení, trofeje, původ. kůl, postavený na bojišti, na nějž bylo pověšeno odění, odňaté nepřátelům, pozd. kamenné n. kovové pomníky, jež Římané stavěli ob. na Kapitolu: *t.*

statuere, ponere C; b) synekd. zbroj, odění odňaté padlým nepřátelům, kořist: *magna tropaea ferunt* (sc. *eorum*), *quos ... V*; *pulsae t. virginis V*; c) meton. vítězství: *Salaminii tropaei memoria C*; trofeje, ‚vavříny', sláva: *Themistocles respondebat Miltiadis tropaeis se e somno suscitari C*; 2) metaf. znamení, památka: *t. necessitudinis atque hospitii C.*

Trophōnius, *iī, m.* [*Τροφώνιος*] myth. lékař a stavitel, jenž prý vystavěl s bratrem Agamedem první chrám v Delfech; jako heros byl ctěn zejm. v boiot. Lebadeii, kde byla jeho věštírna, a jeho jméno přikládáno tam i jiným bohům tam ctěným, ku př. Diovi; adj. **Trophōniānus**, *a, um* týkající se Trofonia.

Trōs, *ōis, m.* [*Τρώς*] a) Trojan, ob. pl. **Trōēs**, *um, m.* Trojané; b) Tros, eponymos Troje, syn Erichthoniův, vnuk Dardanův, otec Ilův, Assarakův a Ganymedův; – adj. **Trōicus** (básn. též **Trōius** n. **Trōus**) n. (odvoz. od *Troia*) **Troiānus**, *a, um* (fem. též řec. **Trōas**, *adis*) trojský, z Troje: *Troius heros V* (= *Aeneas*), *O* (= *Aesacus*); *Troica sacerdos H* (= *Ilia* = *Rhea Silvia* z rodu Aeneova); *Troica Vesta O* (posvátný oheň Vestin byl dle jedné pověsti přenesen do Říma z Troje od Aeney); *Troianus iudex HO* (= *Paris*); *equus Troianus* (dřevěný) kůň trojský, obr. o skrytém nebezpečenství *C*, titul tragedie Naeviovy *C*; *Troiana tempora H* doby trojské války; – subst. a) **Trōiānus**, *ī, m.* Trojan; spec. Aeneas *O*; b) **Trōia**, *ae, f.* Troja α) homerské město v Malé Asii (= Ilion, Ilios); β) město založené od Helena v Epeiru *VO*; γ) osada založená od Aeney v Latiu u Laurenta *V*; δ) meton. trojská hra (jakýsi turnaj), zavedená prý od Askania: *ludicrum Troiae T*; c) **Trōas**, *adis, f.* α) Trojanka; spec. Hekabe *O*; pl. *Troades*, titul několika tragedií, ku př. tragedie Q. Cicerona *C*; β) Troas, Trojsko, území náležící k městu Troji; d) **Trōiānum**, *ī, n.* Trojský statek (v Latiu) *C.*

Trosmis, *is* (acc. *in*), *f.* město v Moesii nad Istrem *O.*

trucīdātiō, *ōnis, f.* [*trucido*] porážení (ku př. na jatkách), vraždění, zabíjení: *non pugna, sed t. velut pecorum L.*

trucīdō, *āre, āvī, ātum* [— *caedo*] porážeti (ku př. dobytek na jatkách), vražditi, pobíjeti, zabíjeti; 1) *cavete, ne capti sicuti pecora trucidemini S*; básn. *seu piscis seu porrum et caepe trucidas H* žertovné přehánění učení Empedokleova, v němž, jako v Pythagorově, bylo zakázáno požívati masa a některých rostlin, což souviselo s naukou o převtělování duší; 2) přenes. ničiti, uváděti v záhubu, ve zkázu a) *faenore t. alqm CL*; b) slovy hanobiti: *a Servilio trucidatus C.*

truculenter, adv. [*truculentus*] divoce, hrubě, nevlídně.

truculentia, *ae, f.* [*truculentus*] divokost, hrubost, drsnost: *t. caeli* (podnebí) *T.*

truculentus, *a, um* [*trux*] divoký, posupný; hrubý, drsný, surový; prudký, hrozný, hrozivý; o moři bouřlivý; – *Truculentus* titul Plautovy komedie (‚Hrubián').

trudis, *is, f.* [*trudo*] bidlo, sochor.

trūdō, *ere, sī, sum* [srov. truditi] tlačiti, strkati, valiti, hnáti, puditi; 1) a) (*formicae*) *trudunt frumenta V*; *frustra oppositum trudentes pectore montem V* snažící se odvaliti; b) spec. o rostlinách tlačiti, hnáti, vyrážeti: *pampinus trudit gemmas V*; *se t.* = reflex. *trudi* vyrážeti *V*; c) tlačiti, zatlačovati, tisknouti někam i abs.: *trudit multa cane apros in plagas H*; (*eques et cohortes*) *trudebantur in paludem T*; zejm. vojen. (*Cherusci*) *trudunt adversos T*; obr. *truditur dies die H* ‚dnové se stíhají'; 2) metaf. (násilím) hnáti, puditi, vléci k něčemu: *ad mortem trudi C*; *rabie semet in arma trusos* (*esse*) *T*; – praegn. *in comitia trudit noster Magnus Auli filium C* ‚tlačí do předu' (= podporuje jej).

trulla, *ae, f.* 1) naběračka, sběračka (již nabírali víno z krateru a nalévali do pících nádob); 2) pánev: *trullis ferreis ignem portabant L.*

truncō, *āre, āvī, ātum* [2. *truncus*] a) okleštovati, osekávati, ořezávati: *truncat holus foliis O* otrhá se zeleniny listí; b) zkomoliti, zmrzačiti, znetvořiti, zohaviti; pochroumati, poškoditi: (*deae signum*) *vetustate truncatum est Plin*; c) praegn. rozsekávati, usmrcovati: *maiore aliorum vi truncabantur T.*

1. truncus, *a, um* [*trunco*] zkomolený, kusý a) okleštěný, osekaný: *trunca pinus V*; b) o těle zmrzačený, znetvořený, zohavený: *truncas volnere nares V*; *trunca ostendens deiectis vulnera membris O* zkomolené rány (= krvavé pahýly) po urvaných údech; c) zlámaný, rozlámaný, zpřerážený: *tela trunca V*; *membra carinae trunca O*; d) básn. s abl. n. gen. odl. *ranas truncas pedibus V* = bez noh; *animalia suis trunca numeris O* bez (všech) svých údů = kusých údů; *animalia trunca pedum V* beznohá; e) obr. *urbs trunca, sine senatu L.*

2. truncus, *ī, m.* 1) kmen stromu, peň; kůl, tyč: obr. (*stirpes aegritudinis*) *ipso trunco everso elidendae sunt C*; 2) přenes. a) trup; b) o člověku hloupém n. bezcitném ‚špalek', ‚pařez'.

trutina, *ae, f.* [z τρυτάνη] váha: obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā H* t. j. jsou stejně posuzováni.

trux, *trucis* (abl. sg. *e* i *ī*) divoký (o vzhledu, řeči, jednání, povaze, též o věcech), sveřepý, posupný, hrozný; prudký, hrubý, drsný; surový, krutý, zarputilý, urputný, zpurný; prudce rozčilený, rozlícený, vzteklý, o moři rozbouřený, bouřlivý.

tū, zájm. os. 2. os. (pl. *vōs* v. t.) [srov. σύ (dor. τύ), něm. du, čes. ‚ty'] ty (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz, zejm. při protivě); dat. *tibi* často jako dat. ethický: *ecce tibi consul, praetor .... nova edicta proponunt C*; — sesilováno bývá α) v nom. příklonným *-tĕ* (*tute*); β) příklonným *-met* (neklass. *tibimet, temet*); γ) v acc. a abl. zdvojením (*tētē*); v čes. překladu druhdy není třeba sesílení zvláště naznačovati.

tuba, *ae, f.* [*tubus* roura] trouba, trubka, polnice (kovová, rovná a na konci rozšířená, zdéli asi polovici muže; ve vojště jí dáváno znamení k útoku a ústupu, které přejímali *cornicines* pro menší oddíly; užívalo se jí též při obětech, pohřbech a p.): *tubā canere* troubiti na polnici; — meton. troubení: *ante tubam V* než zní polnice = před bojem; obr. *t. belli civilis C* znamení, signál k válce.

Tubantēs, *um, m.* germánský kmen na pravém pobřeží dolního Rýna *T.*

tūber, *eris, n.* hrb, hrbol, nádor, boule: obr. *qui ne tuberibus propriis offendat amicum postulat, ignoscet verrucis illius H* (o velkých chybách; srov. v písmě sv. o mrvě v cizím oku a břevně ve vlastním).

Tūberō, *ōnis, m.* [srov. předešl.; vl. ‚Hrbáč'] cognomen v rodě Aeliův; zejm. 1) *Q. Aelius Tubero*, synovec Scipiona Mladšího, přísný stoik, jako tribun lidu r. 133 př. Kr. odpůrce Ti. Grakcha *CT*; 2) *L. Aelius Tubero*, legát Pompejův, po praetuře správce Afriky *Cs*; 3) *Q. Aelius Tubero* (syn předch.), skladatel římských dějin, přívrženec Caesarův, žalobce Ligariův *CL.*

tubicen, *inis, m.* [*tuba* a *cano*] trubač.

tubilūstrium, *ī, n.* [*tuba* a *lustro*] svátek (náboženského) očišťování trubek, zasvěcený Martovi a slavený 23. března a 23. května.

tueor, *ērī* (arch. **tuē**, *ēre*, básn. též **tuor**, *ī*), (*tūtus*, jež se stalo zcela adj. pass. význ. v. t.) zř. *tuitus*, ob. *tutātus sum* (od *tutor*) 1) hleděti, dívati se, patřiti, zírati, zříti, pozorovati, viděti a) *tuedet caeli convexa t. V* zírati na klenbu nebeskou (= býti na světě); s acc. vnitř. význ. adv. *torva* (v. t.) *tuentem V*; b) metaf. *quod ego perinde tuebar, ac si usus essem C* (na kterou nabídku) jsem tak pohlížel ....; 2) praegn. metaf. a) ‚hlídati', opatrovati, ostříhati, stříci (*alqd ab rē, contra rem*, zř. *ad rem*, pozd. *adversus rem* něco od něčeho, proti něčemu), chrániti něčeho, bdíti nad něčím α) vůb. *vitam famamque t. incolumem* (prolept.) *H* chrániti od pohromy; dozírati na něco = starati se o něco, vésti, říditi: *ut secum tueatur bella O*; *legato datur media acies tuenda L* na starost; *armenta t. V* chovati, pěstovati; β) vojen. chrániti, kryti: *Hispaniam t. Cs*; *equitatu dextrum cornu t. Cu*; hájiti, brániti, uhájiti, ubrániti: *t. se ab hoste L* ubrániti se nepříteli; γ) řeči, zejm. na soudě hájiti, obhajovati, zastávati, ujímati se: *facundiam tuendis civibus exercebat T*; *quod hodie exemplis tuemur T* ospravedlňujeme; b) hleděti si něčeho, přihlížeti k něčemu, dbáti, zachovávati: *quid sit veri videre et t. decet C*; zastávati: *alcis clientelam t. C*; *honores t. T*; c) zachovávati, udržovati α) *aedem Castoris t. C*; *se, vitam corpusque t. C*; *ut amicorum in se tuendo caruerit facultatibus N* v péči o sebe sama = pro svou potřebu; *pecus*

in tuendos natum homines O = k užitku lidí; β) význ. vydržovati, živiti: *magnum comitatum non nisi vi belloque tueare T*; *nostra nos nemora tuebuntur T.*

tugurium, *ī*, *n.* chyše, bouda, chata, chatrč.

Tuistō, *ōnis*, *m.* [srov. něm. zwei] v mythologii starých Germánů dvoupohlavní božstvo, zrozené ze země, praotec Germánův.

tuitiō, *ōnis*, *f.* [*tueor*] zachovávání, udržování.

Tulingī, *ōrum*, *m.* germánský kmen na pravém břehu Rýna záp. od Bodamského jezera.

Tulliola viz *Tullius.*

Tullius, *a*, *um* 1) *Servius Tullius*, šestý král římský; 2) jméno řím. rodu, z něhož je známa zejm. rodina *Cicerones* (v. t.); **Tullia** n. ob. demin. **Tulliola**, *ae*, *f.* milovaná dcera řečníka Cicerona, * 76 př. Kr.; jejím prvním chotěm byl *C. Calpurnius Piso Frugi*, druhým *Furius Crassipes*, třetím *P. Cornelius Dolabella*; † r. 45; = adj. **Tullius** n. **Tulliānus**, *a*, *um* Tulliův, Tullijský, spec. Ciceronův: *lex Tullia* zákon Tulliův (Ciceronův) *de ambitu*; subst. **Tulliānum**, *ī*, *n.* podzemní část Mamertinského žaláře v Římě (na jihových. úpatí Kapitolia).

Tullus, *ī*, *m.* vlastní jméno 1) *Tullus Hostilius*, třetí král římský; 2) *Attius Tullus*, náčelník Volsků, k němuž se utekl Koriolanus *L*; 3) *L. Volcatius* (v. t.) *Tullus.*

tum, adv. [vl. acc. sg. neutr. zájm. km. **to-*, srov. *tam*, *tot*, *tantus*] 1) o čase tu a) abs. n. o ději současném s jiným tehdy, tenkráte: *t. primum* buď tu po prvé n. tu teprve; korrelat. se souvislostí časovou (*cum . . . t.*) n. podmínkovou: *cum locus declivis suberat . . . tum magno erat in periculo res Cs*; *verum haec tum queremur, si quid de vobis agetur C*; přívl. tehdejší: *disscessu t. meo C*; *fortunā t. urbis crimen adfirmante L*; b) o ději následném pak, potom, tehdy α) *t. ille* (sc. *dixit*); korrelat. (druhdy = teprve n. jen tehdy): *responderunt t. id se facturos, cum ille venisset Lemnum N*; *Cyrenaici t. aegritudinem censent exsistere, si necopinato quid evenerit C*; β) přenes. o výčtu a postupu myšlenek: *primum . . . deinde . . . tum* (pak) . . . *postremo*; c) o střídání **tum . . . tum** tu . . . tu, hned . . . hned: *ut* (*res publicae*) *t. a principibus tenerentur, t. a populis, aliquando a singulis C*; 2) srovnávací zejm. ve spojení **cum . . . tum** jak . . . tak zvláště (obzvláště, především, nejvíce), při čemž se s důrazem vytýká druhý člen (druhdy přistupuje k *tum* ještě *etiam*, *maxime* a p.): *hoc vero cum infinitum, t. obscurum et occultum C*; *cum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus fecit L.*

tumefaciō, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. **tumefīō**, *fierī*, *factus sum*) [*tumeo* a *facio*] nadýmati, vzdýmati: *vis ventorum tumefecit humum O*; **tumefactus**, *a*, *um* nadutý, vzdutý a) vl. *pontus t. O*; b) metaf. *laetitiā t. Pr* vypínající se; pyšný: *nostris tumefacta Umbria libris Pr.*

tumeō, *ēre*, *uī*, — [srov. čes. ‚týti' ‚tuk' a p.] dmouti se, nadýmati se, vzdouvati se; býti pln, býti nalit; 1) vl. a) *dum mustis uva tumebit O* bude se nalévati; obr. *rabie corda tument V*; *meum bile tumet iecur H* (‚žluč ve mně kypí'); b) o moři, řece a p. *fluvius tumens V*; bouřiti se; c) o těle býti naduřelý, naběhlý, opuchlý, oteklý: *pedes tumentes V*; obr. *vere tument terrae V* jitří se, zapaluje se; 2) metaf. a) pýchou a p.: *Pontus Mithridateis nominibus tumens O*; s acc. vnitř. význ. adv. *vana* (marně) *tumentem V*; *laudis amore tumes H* nadýmá tě touha = stůněš touhou; *aspernantem tumentemque lacrimis fatigant T* pyšně vzdorujícího; b) hněvem jitřiti se: *sapientis animus numquam tumet C*; c) nepokojně bouřiti se, jitřiti se: *tument negotia C*; *quoniam Galliae tumeant T* (‚v Gallii je vření'); d) o slohu býti nabubřelý: (*Cicero*) *tumens T.*

tumēscō, *ere*, *muī*, — [inchoat. od *tumeo*] dmouti se, nadýmati se, vzdouvati se; 1) a) o moři a p. *tumescit Oceanus T*; b) o těle naduřeti, naběhnouti, opuchnouti, otéci: *in se* (dovnitř) *tumescentibus faucibus T*; obr. *tumescentia victricium partium vulnera T* jitřící se, zapálené; 2) metaf. jitřiti se, bouřiti se, vřiti: *operta t. bella V.*

tumidus, *a*, *um* [*tumeo*] nadutý, vzdutý; 1) a) *tumida vela H*; *tumi-*

dis cervicibus C; plný: *tumidi racemi V*; *crudi tumidique lavemur H* s nevytrávením a plným žaludkem; — básn. přič. *tumido inflatur carbasus austro V* nadýmajícím; **b)** o moři a p. *t. mare*; *t. Nilus H*; rozbouřený, bouřící se; **c)** o těle nadu̇řelý, naběhlý, opuchlý, oteklý: *membrum tumidum C*; **2)** metaf. **a)** pýchou a p. nadutý, pyšný: *t. novo praecordia* (acc. vztah.) *regno V* novým svazkem s královskou rodinou; *in Vespasiano nihil tumidum, adrogans fuit T* žádná pýcha ani domýšlivost; — básn. přič. *t. honor Pr*; **b)** hněvem a p. rozjitřený, rozpálený, rozčilený, vzkypělý, vzbouřený: *tumida corda residunt V*; **c)** o slohu a spisovateli nadutý, nabubřelý, plný: *in scriptis adnotasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia arbitrabar Plin*; *Chremes tumido delitigat ore H* hledanými slovy.

tumor, *ōris, m.* [*tumeo*] nadýmání, nadutí, vzdutí, vypuklost; **1) a)** *t. loci O*; **b)** naběhlost, otok, oteklost: *manus, cum in tumore est C* = otéklá; *oculorum t. C* zánět; **2)** metaf. **a)** nadutost, pýcha; **b)** rozjitřenost, rozčilení, hněv, nevole: *t. animi C*; *t. et irae deum V*; jitření, nepokoj, bouře: *deserere hunc rerum tumorem C.*

tumulō, *āre, āvī, ātum* [*tumulus*] přikrýti mohylou, pohřbíti *Cat O.*

tumulōsus, *a, um* [*tumulus*] pahrbkovitý, kopcovitý *S.*

tumultuārius, *a, um* **1)** na kvap sebraný (sehnaný): *t. miles, exercitus L*; *tumultuariam provincialium manum armat T*; *t. dux L* na kvap zvolený; **2)** kvapný, na kvap zřízený: *locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt L* na rychlo opevniti; **3)** náhlý, nespořádaný, nepravidelný: *tumultuarium certamen L* šarvátka.

tumultuātiō, *ōnis, f.* [*tumultuor*] poplach *L.*

tumultuor, *ārī, ātus sum* [*tumultus*] bouřiti, hřmotiti, dělati hřmot, povykovati: *quid tumultuaris, soror C*; spec. vojen. (poplašně) hřmotiti, činiti poplach: (*equites*) *nequiquam tumultuantes volvere turmas vidit L* s jalovým rykem; neos. pass. *hostibus nuntiatur in castris Romanorum t. Cs* že jest hluk; *t. coeptum est L*; *cum Gallis tumultuatum verius quam belligeratum L* s Gally byly sváděny spíše náhlé boje (*tumultus*) než vedeny řádné války; — obr. *tumultuantem de gradu deici* (v. t. *C* v rozčilení pozbýti duševní rovnováhy

tumultuōsē, adv. [*tumultuosus*] bouřlivě, hřmotně, s hlukem, s povykem; poplašně, na kvap.

tumultuōsus, *a, um* [*tumultus*] bouřlivý v nejširším sm. **a)** *tumultuosum mare H*; *tumultuosae contiones C*; *quod tumultuosissimum pugnae erat L* nejbouřlivější = nejprudší nával boje; *iter ipso proelio tumultuosius L* bouřlivější, horší nad ...; hřmotný, hlučný: *tumultuoso et minaci genere pugnae L*; **b)** pobuřující α) buřičský: *in otio tumultuosi, in bello segnes L*; β) poplašný: *tumultuosior fama L.*

tumultus, *ūs* (starolat. *ī*), *m.* [*tumeo*] (vl. vzdutí, vzkypění, vůb. vyrušení z klidu) bouře v nejširším sm.; **1)** zejm. **a)** *corpus mortale tumultus non tulit aetherios O*; *tremendo Iuppiter ruens tumultu H*; *stomacho tumultum lenta feret pituita H* pobouří žaludek; **b)** metaf. *t. mentis H*; *species sceleris tumultu permixtas H* představy zmatené (duševní) poruchou ze zločinu; rozčilení, rozruch; **2)** hřmot, hluk, povyk, ryk, vřava, lomoz; **3)** výtržnost, nepokoj; zejm. vojen. a polit. vzbouření, vzpoura, rozbroj, povstání, pozdvižení: *legionum t. T*; *servilis t. Cs*; bouření, řádění: o napodobitelích *mihi bilem vestri movere tumultus H*; **4)** poplach **a)** spec. poplach, vzniklý náhlým vypuknutím války na blízku, ‚válečný stav' (‚výjimečný stav'): *tumultum decernere C*; *pacis est insigne toga, contra autem arma tumultūs atque belli C*; *nullo tumultu publice concitato C*; odt. náhlá válka (op. *bellum* pravidelná válka): *bello vacationes valent, tumultu non valent*; **b)** válečný poplach („alarm"); meton. náhlý útok, přepadení: *Hannibal spernens Gallicos tumultus castra locat L*; **c)** vůb. zmatek, zmatení: (*amnis*) *ingentem transgredientibus tumultum fecit* (způsobila) *L.*

tumulus, *ī, m.* [*tumeo*] (vl. vzdutí, vypuklost) **1) a)** výšina, návrší, kopec, pahrbek, pahorek, vrch; **b)** hromada; **2)** spec. **a)** mohyla, rov, hrob: *tumulo* (dat.) *dare* = *tumulo* (abl.) *condere VO*

pohřbiti, pochovati; **b)** náhrobek, hrobka.

tunc, adv. [*tum* a příkl. *ce,* srov. *nunc, sic, hic* a p.] tehdy, tenkráte, tu (pak): *utrum ille ferat molestius me t. tacuisse an nunc dicere C; t. contra hanc Romam illa altera Roma quaeretur C.*

tundō, *ere, tutudī, tūsum* a *tūnsum* tlouci, tepati, biti, bušiti (*alqd* něco, do něčeho) (vl., obr. o vodě a větru) **a)** *converso baculo oculos misero tundere coepit C* tlouci ubohého do oči; *pectora t. VO* tlouci, biti se v prsa (na znamení smutku); med. *Iliades tunsae pectora palmis V* bijice se v prsa; o obilí mlátiti: *tunsis gemit area frugibus V*; roztloukati; *tunsum gallae saporem V = tunsae gallae saporem V*; **b)** obr. (řečí) dorážeti na někoho: *assiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur V; tundat Amycle natalem esse tuum Pr.*

Tunēs, *ētis* (acc *em* n. *a*), *m.* město na sev. břehu Afriky, nyn. Tunis.

Tungrī, *ōrum, m.* germánský kmen při dolní Mose okolo nyn. Lutychu *T.*

tunica, *ae, f.* [jako řec. *χιτών* ze semit.] tunika, spodní šat Římanů, podobný košili; mužská tunika sahala po kolena, byla bez rukávů n. jen s kratičkými rukávy a nosila se přepásana; nositi tuniku dlouhou, s rukávy nebo neprepásanou bylo pokládáno za zženštilost; tunika členů stavu senátorského a jezdeckého byla vyznačena nachovým pruhem (*clavus* v. t.); — obr. povlak, obal: *gemmae rumpunt tunicas V.*

tunicātus, *a, um* [*tunica*] oděný v tuniku, (jen) v tunice, t. j. o muži bez togy, jak chodil na ulici chudý lid pracovní: pohrdlivě *t. popellus H*; subst. *qui metus erat tunicatorum illorum C.*

tuor viz *tueor.*

tūrārius, *a, um* [*tus*] kadidlový: *vicus t. L.*

turba, *ae, f.* [srov. *σύρβη,* att. *τύρβη* hřmot] 1) ruch **a)** hřmot, vřava, hluk, povyk: *nova t. atque rixa C; inter turbam sacri O* za šumu obětního; **b)** zmatek, nepořádek, nepokoj: *mutatus princeps licentiam turbarum ostendebat T*; 2) meton. dav **a)** tlačenice, směsice, nával; lidé: *extrahe turbā oppositis umeris H*; **b)** α) zástup (vl. i obr.), hlouček, tlupa: *plebes turbā conspectior, cum dignitates deessent L* množstvím; hon. *Latonae t. O* (o dvou dětech); *terrarum nos duo t. sumus O* jsme lidstvem; o psech smečka; o ptácích hejno; β) o věcech neživ. množství, velký počet, hromada, kupa: *t. voluminum C; ignis turbā voracior ipsā est O* v: ším množstvím (látky); **c)** lid, národě *tincola t. O.*

turbāmentum, *ī, n.* [*turbo*] prostředek k pobuřování; *turbamenta vulgi T...* lidu.

turbātē, adv. [*turbatus*] zmateně, ve zmatku, nepořádně.

turbātiō, *ōnis, f.* [*turbo*] zmatek *L.*

turbātor, *ōris, m.* [*turbo*] buřič, pobuřovatel: *t. vulgi L; turbatores belli L* (k válce, rozněcovatelé války).

turbātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *turbo*] 1) zmatený, nepořádný; 2) rozbouřený, bouřlivý, neklidný; vzrušený, rozčilený; poděšený; rozhněvaný (viz i 2. *turbo*).

turben viz 1. *turbo.*

turbidē, adv. [*turbidus*] nepořádně, zmateně; nepokojně, bouřlivě, spec. buřičsky, odbojně.

turbidus, *a, um* [*turba*] 1) **a)** v nepořádku jsoucí, rozházený: *coma turbida O* rozcuchaný; **b)** vzbouřený, rozbouřený: *t. pulvis V* zvířený; — o vodě zkalený, kalný: *t. caeno gurges V*; *auro t. Hermus V* zbarvený (zlatým pískem); odt. přenes. chmurný, temný, ponurý: *loca turbida V* o podsvětí; — o moři a počasí bouřlivý: *turbida nubila V*; *turbidi imbres T*; záměnou epitheta *dux* (pán) *t. Hadriae H*; 2) obr. a metaf. vzbouřený, rozbouřený, bouřlivý, neklidný, nepokojný **a)** o životě veřej. i soukr. *turbida tempora = turbidae res,* též subst. neutr. *turbidum* n. pl. *turbida CT* bouřlivé doby, bouře; **b)** o povaze a jednání *Sullae Plautique turbidum ingenium T*; prudký: *ita t. infit V* prudce; — spec. buřičský, rozbrojný, odbojný: (*Valentinus*) *t. miscendis seditionibus T* buřič, dovedný v rozněcování...; *milites minus turbidos et imperia accipientes T*; **c)** o duševních hnutích *mens pectore turbidum* (acc. vnitř.) *laetatur H* bouřlivě plesá; vzrušený, rozrušený, rozčilený; — spec. α) znepokojený, ustrašený: *ex oculis se t. abstulit Arruns*

V; β) prudký, hněvivý; **d)** význ. pobuřující: *turbidi rumores T.*

turbineus, *a, um* [1 *turbo*] vířivý *O.*

1. turbō, *inis, m.* (n. **turben** *n. Tib*), [*turba*] vír; **1) a)** vichr, vichřice, smršť: *pulvis collectus turbine H*; *t. ventorum T* = smršť; – obr. *hunc tamquam turbine aliquo aut tempestate pervertere C*; *Flavianus turbine quodam ad exitium poscebatur T* jakoby zachvácen vichřicí; – meton. bouře: obr. *in maximis turbinibus ac fluctibus rei publicae C*; meton. o os. bouřič: *duo rei publicae turbines C*; *t. ac tempestas pacis C* bouřič a rušitel míru; **b)** vír vody; vír prachu, kouře a p., kotouč: *nubem turbine fumantem piceo V*; **c)** abstr. vír vůb.: obr. *miserarum t. rerum O* peripetie; víření: *t. rotarum O* (spr. čtení *turba*); při házení rozmach: *quo turbine torqueat hastam V*; (silné) vymrštění, síla: *turbine adigere* (v. i t.) *V*; **2)** (vířící) kotouč, kolo α) vlk *V Tib*; β) vřeteno: *tereti versabat turbine fusum Cat* přeslen u vřetena; – *citum retro solve turbinem H* odviň (čarovné) vřeteno (řec. ῥόμβος, jehož užívali při kouzlech, zejm. by připoutali milovanou osobu láskou) t. j. zbav mě kouzla; **3)** závit: *bucina turbine crescit ab imo O.*

2. turbō, *āre, āvī, ātum* [*turba*] rušiti pořádek n. klid něčeho; **1) a)** rozhážeti, rozmetati: *turbavit ianua frondes V*; *Tisiphone canos turbata capillos* (acc. řec.) *O* majíc rozcuchány; *t. signa O* zmásti stopy; **b)** rozehnati, rozplašiti, rozprášiti, zahnati, zaplašiti: *cycnos t. V*; **c)** vůb. uvádět v nepořádek, ve zmatek, másti, abs. působiti nepořádek, zmatek, řáditi: *omnia divina humanaque t. L* rušiti všechen řád i pořádek; *lec per ovilia turbans V* řádě; – spec. α) věc, činnost n. stav rušiti: *t. festa O, auspicia L, auspiciorum ius C, foedera V, comitia L, pacem T*; někoho při činnosti vyrušovati, přerušovati: *Drusus clamore turbatur T*; *exordium operis bello turbatum erat L*; β) vojen. uváděti ve zmatek: *t. ordines L*; působiti poplach: *turbatur* jest poplach; meton. náhle přepadnouti, napadnouti, překvapiti: *ne dispersos et opus molientes subita eruptione turbarent T*; γ) ve výkladu másti, plésti: *Aristoteles in tertio de philosophia libro multa turbat C* píše mnoho zmateného; **2)** bouřiti **a)** *t. equos* plašiti; **b)** o vodě rozbouřiti, vzbouřiti: *aequor t. O*; čeřiti: *mare t. trabibus V*; intr. *turbant ostia Nili V* chvějí se; kaliti: *aquam t.*; **c)** o počasí *diem tonitrua et fulgura ultra solitum turbaverant T* v ten den způsobily neobyčejnou bouři; – obr. *repente t.* (intr.) *fortuna coepit T* ‚kaliti se'; **3)** obr. a metaf. **a)** bouřiti, pobuřovati, činiti rozbroje, rušiti pořádek (zejm. polit. a vojen.), působiti převraty, svádět k odboji: *initium turbandi omnia L* začátek všech převratů; *rem Romanam magno turbante tumultu V* zmítanou velikou bouří; med. *turbari* = intrans. *turbare* bouřiti se: *Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis* = nepokoje v Orientě; *si una alterave civitas turbet T*; – s acc. vnitř. *t. bellum* vzbouřiti válku, způsobiti bouři války; **b)** duševně pobouřiti, vzrušiti, rozrušiti, rozčiliti; zmítati, rozněcovati; másti; mysl másti, zbavovati klidu α) vůb.: brachyl. *haec duo genera, voluptas et libido, bonorum opinione turbantur C* vl. jsou působeny při (současném) vzrušování (ducha) = tyto dva druhy vzrušení souvisí s představou něčeho dobrého; *aliud improvida pectora turbat V* netušeně pobouří; β) znepokojovati, strašiti, děsiti: *prodigiis turbatus pectora* (acc. řec.) *O*; γ) rozněcovati k hněvu, jitřiti, hněvati: *turbata Pallas V* hněvivá.

3. Turbō, *ōnis, m.* gladiátor thráckého původu *H*, dle starého výkladu ‚*parvo corpore, sed animosus in armis*'.

turbulentē i **turbulenter**, adv. [*turbulentus*] nespořádaně, zmateně; bouřlivě, nepokojně; vzrušeně, neklidně, rozčileně: *non t. humana pati C* bez rozčilování, klidně.

turbulentus, *a, um* [*turba*] **1)** vl. vyrušený z pořádku, nespořádaný, nepořádný, zmatený **a)** *atomorum turbulenta concursio C*; **b)** metaf. *errores turbulenti C*; **2)** rozbouřený, vzbouřený, bouřlivý; nepokojný **a)** *turbulenta tempestas C* bouřlivá nepohoda; – obr. *tempora rei publicae turbulenta C*; *contiones turbulentae C*; **b)** o duševních hnutích vzrušený, neklidný, rozčilený,

vášnivý: *motus turbulenti iactationesque animorum C*; c) act. pobuřující, vzrušující; spec. α) buřičský, rozbrojný: *turbulenti tribuni T*; β) zejm. vojen. bouřící se, odbojný, nepokojný *T.*

Turdētānī, *ōrum, m.* Turdetanové, kmen v již. Hispanii; jejich země **Turdētānia,** *ae, f. L.*

Turdulī, *ōrum, m.* Turdulové, kmen v již. Hispanii; adj. **Turdulus,** *a, um* turdulský *L.*

turdus, *ī, m.* [srov. στροῦθός, čes. ‚drozd'] drozd, kvíčala.

tūreus, *a, um* [*tus*] kadidlový: *turea virga* (keř) *V.*

turgeō, *ēre, tursī,* — [srov. *tumeo*] býti naduřelý; 1) a) o rostlinách býti plný (šťávy), nalitý, nalévati se: *turgent in palmite gemmae V*; *herba turget O*; *frumenta lactentia turgent V*; b) býti nadutý: *turgens rana Pr*; býti oteklý, naběhlý, opuchlý: *turgentia ora parentis O*; *gemitu turgentia lumina Pr*; 2) metaf. o slohu *professus grandia turget H* píše nadutě (bombasticky).

turgēscō, *ere, tursī,* — [inchoat. od *turgeo*] dmouti; 1) o rostlinách nalévati se; odt. pučeti: *turgescit in arbore ramus O*; 2) metaf. nadýmati se, durditi se, jitřiti se (zejm. hněvem): *sapientis animus numquam turgescit, numquam tumet C.*

turgidulus, *a, um* [demin. od *turgidus*] napuchlý: *turgiduli ocelli Cat.*

turgidus, *a, um* [*turgeo*] naduřelý, nadutý, vzdutý; 1) a) *turgida vela HO*; b) o moři *mare turgidum H*; *fluvii nive turgidi H*; c) o těle oteklý, naběhlý: *membrum tumidum ac turgidum C*; *haedo, cui frons turgida cornibus primis H* jemuž ‚pučí' na čele růžky; 2) metaf. nadutý, nabubřelý: *t. Alpinus H* (zde dvojsmyslně, o slohu a též fysicky).

Turia, *ae, m.* řeka ve vých. Hispanii, vlévající se u Valentie do moře, nyn. Guadalaviar; odt. adj. **Turiēnsis,** *e* turijský: *proelium Turiense C* nad Turií (mezi Pompejem a Sertoriem r. 75 př. Kr.).

tūribulum, *ī, n.* [*tus*] kadidelnice.

tūricremus, *a, um* [*tus* a *cremo*] kadidlo pálící: *turicremae arae V*; *turicremi ignes O.*

tūrifer, *fera, ferum* [*tus* a *fero*] kadidlonosný, kadidlo plodící *O.*

tūrilegus, *a, um* [*tus* a *lego*] kadidlo sbírající *O.*

Turius, jméno římského rodu; zejm. *C. Turius,* podvodný a úplatný praetor *II.*

turma, *ae, f.* 1) turma, četa jezdců, obyč. desetina oddělení zv. *ala,* asi 30 jezdců; pl. *turmae* jízda *Hirt*; 2) metaf. vůb. četa, šik, voj; tlupa, zástup, dav, shluk: *Titanas immanemque turmam H* šik obrů (t. j. Giganty); *t. inauratarum equestrium (statuarum) C.*

turmālis, *e* [*turma*] náležící k četě (turmě); subst. **turmālēs,** *ium, m.* jezdci (jedné n. něčí) čety.

turmātim, adv. [*turma*] po četách (turmách), dle čet: *equites se t. explicare coeperunt Cs*; po (jednotlivých) oddílech *L.*

Turnus, *ī, m.* 1) rutulský král, sok a nepřítel Aenea; 2) *Turnus Herdonius,* odpůrce Tarquinia Hrdého *L.*

Turonēs, *um* n. **Turonī,** *ōrum, m.* keltský kmen při řece Ligeru s hlavním městem *Caesarodunum,* nyn. Tours *CsT.*

turpiculus, *a, um* [demin. od *turpis*] (dosti n. hezky) ošklivý, šeredný: *t. nasus Cat*; přenes. *iocus in turpiculis (rebus) ponitur C.*

turpificātus, *a, um* [*turpis* a *facio*] zohavený, zohyzděný: význ. mravn. *t. animus C.*

Turpilius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Sex. Turpilius,* komický básník, vrstevník Terentiův; 2) *T. Turpilius Silanus,* prefekt města Vagy *S.*

Turpiō, *ōnis, m.* viz *Ambivius.*

turpis, *e* šeredný, ošklivý, ohyzdný, škaredý, nehezký a) o vzhledu; subst. *turpia celare H* vady (tělesné); spec. znečištěný, zamazaný, špinavý, nečistý: *turpia membra fimo V*; *turpe toral H*; *pulvis t. O*; *aliae (apes) turpes horrent V*; — význ. příčin. *t. macies H*; b) mravně; hanebný, ohavný, potupný, hnusný; sprostý, mrzký, nečestný: *miles coniuge barbara t. maritus vixit H* vl. potupený manželkou = v potupném manželství s barbarkou žil; *turpe est* s inf. jest hanebno, hanba; *alqd turpe ducere* pokládati za

hanbu; *t.* (*confusus*) *honesto H* sprostý (rodem a postavením) s urozeným; *quo tu, turpissime H* kam pak, darebo; — spec. nemravný, neřestný, necudný.

turpiter, adv. [*turpis*] šeredně, ošklivě, ohyzdně, nehezky; hanebně, ohavně, potupně, hnusně, sprostě, mrzce, nečestně, nemravně, necudně: *t. factum C* ohavný čin.

turpitūdō, *inis, f.* [*turpis*] šerednost, ošklivost, ohyzdnost, škaredost a) o vzhledu; b) mravně; hanebnost, ohavnost, potupnost, sprostota, mrzkost; nemravnost; — meton. potupa, hanba: *turpitudini esse* býti k hanbě, s potupou.

turpō, *āre, āvī, ātum* [*turpis*] zohyzditi, zohaviti, poskvrniti (též obr.); zašpiniti, pošpiniti, zamazati: *capillos sanguine t. V*; *quod ipsos scabies turpaverat T.*

Turrānius, jméno římského rodu; zejm. 1) *M. Turranius,* praetor r. 44 př. Kr. *C*; 2) tragický básník *O*; 3) *C. Turranius,* za cís. Tiberia a Klaudia *praefectus annonae.*

turriger, *gera, gerum* [*turris* a *gero*] věžatý (o hradebních věžích) 1) o městech *turrigerae Antemnae V*; 2) přijmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou na hlavě: *turrigera dea O.*

turris, *is* (acc. ob. *im,* též *em,* abl. ob. *ī,* též *e*), *f.* [z řec. *τύρρις* n. *τύρσις* opevněné město, obezděný dům] vysoká stavba vůb.; 1) hrad, palác: *Marius proficiscitur obsessum turrim regiam S*; *mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres H*; 2) věž, zejm. ve vojenství a) k ochraně hradeb města, náspu táboru n. mostu; b) obléhací, skládající se z několika (až 10) pater (*tabulatum*), z nichž v dolním byl bořicí beran, v horních stavěny samostříly; posunována byla na válcích n. na kolečkách; pod. věže zřizovány i na lodích; 3) holubník: *prius incipient turres vitare columbae O.*

turrītus, *a, um* [*turris*] 1) věžatý, opatřený věžemi (viz *turris*) a) *turritae puppes V*; *turriti muri O*; b) přijmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou: *turrita dea Pr*; 2) metaf. vysoký jako věž: *turriti scopuli V.*

turtur, *uris, m.* [onomatop.] hrdlička.

tūs, *tūris, n.* [*θύος*] kadidlo: *tria tura O* tři zrnka kadidlová; — pl. obětování kadidla, kadidlová oběť: *tura dare O.*

Tūsculum, *ī, n.* město v Latiu jihových. od Říma, založené dle pověsti od Telegona, nyn. Frascati; adj. **Tūsculānus** (básn. též **Tūsculus** *Tib*), *a, um* tuskulský, v Tuskulu; subst. **Tūsculānī,** *ōrum, m.* Tuskulané, obyvatelé Tuskula; **Tūsculānum,** *ī, n.* statek (a villa) v Tuskulu, zejm. Ciceronův; odt. **Tūsculānēnsis,** *e* týkající se Tuskulana: *dies Tusculanenses C* (krásné) dni strávené v Tuskulanu.

Tuscus, *a, um* [z **Turs-cos,* srov. *Τυρσ-ηνοί*] tuský, etruský, tyrrhenský, týkající se italské krajiny Etrurie a jejích obyvatelů: *T. amnis VH* (= *Tiberis*); *dux T. O* (= *Mezentius*); *T. sanguis O* (t. j. Vejských, jichž město leželo v Etrurii); *T. vicus* ulice v Římě, vedoucí z fora na jihozápad, jež měla špatnou pověst; — podle pověsti byli Etruskové potomci Tyrrhenů, kteří se přestěhovali z Lydie do Italie, odt. *Lycabas Tusca pulsus ab urbe O* = z lydského města; — subst. **Tuscī,** *ōrum, m.* a) Tuskové, Etruskové, obyvatelé Etrurie; b) (sc. *agri*) Tuský statek Plinia Ml. nedaleko města Tiferna (v Umbrii nad horním Tiberem) *Plin.*

tussicula, *ae, f.* [demin. od *tussis*] kašel *Plin.*

tussiō, *īre* kašlati.

tussis, *is* (acc. *im,* abl. *ī*), *f.* kašel.

tūtāmen, *inis* (*V*) n. **tūtāmentum,** *ī* (*L*), *n.* [2. *tutor*] ochrana.

1. tū-te viz *tu.*

2. tūtē, adv. [*tutus*] (posit. ob. *tuto*) bezpečně, jistě.

tūtēla, *ae, f.* [*tueor*] vl. hlídání, opatrování; 1) vůb. ochrana, dohled a) α) *in* n. *sub tutela alcis esse*; *dii, quorum tutelae* (gen. posses.) *ea loca essent L* pod jejichž ochranou . . .; pod. *tutelae nostrae duximus* (sc. *eos esse*) *L* vl. měli jsme za to, že náležejí pod naši ochranu = pokládali jsme je za své chráněnce; β) zastávání, správa, řízení, starost (*alcis rei* o něco): *t. haud minor pacis quam regni L* starost o udržení míru; *dixit Tiberius se quaecumque pars* (*rei pu-*

blicae) *sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum T*; zachovávání, udržování: *non sumptuosa t.* (*villae*) *Plin*; b) meton. α) akt. ochránce (ochráncové), strážce, hlídač: *templi t. fuere O*; *t. prorae O* = t. zv. *proreus* (v. t.); β) pass. chráněnec (chráněnci), kdo jest pod ochranou něčí: *Deliae t. deae H*; *Lanuvium est t. draconis Pr*; 2) spec. poručnictví, poručenství a) *t. muliebris* (ženy) *L*; *in tutelam alcis venire* dostati se v něčí poručenství; *in suam tutelam venire* (*pervenire*) = státi se zletilým; *per tutelam fraudare C* jako poručník; *iudicia tutelae C* pro nepoctivé poručnictví; b) meton. jmění poručencovo: *nihil potest de tutela deminui C*.

tūticus viz *meddix*.

tūtō, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *tutus*] bezpečně, jistě, v bezpečí, bez nebezpečenství (*ab re* se strany něčeho).

1. tūtor, *ōris*, *m.* [*tueor*] 1) ochránce, strážce, opatrovník, patron; 2) spec. poručník (*alcis* i *alci* něčí, někomu); obr. *nos quoniam post Hortensii mortem orbae eloquentiae quasi tutores relicti sumus C*; *cum tutoribus annuis esset orbata* (*res publica*) *C* t. j. konsulů.

2. tūtor, *ārī*, *ātus sum* [frequ.-intens. od *tueor*] hlídati, opatrovati, stříci, ostříhati, chrániti, bdíti nad něčím; hájiti, brániti, zabezpečovati (abs., *a re*, *contra* n. *adversus rem* od něčeho, proti něčemu) a) *metu regnum t. L* (chrániti si); *aliae* (*bestiae*) *fugā se, aliae occultatione tutantur C*; vojen. kýti: *cuius* (*agminis*) *frontem et terga Aorsi tutabantur T*; na soudě hájiti, zastávati: *reos t. T*; přenes. *tutatur favor Euryalum V*; b) starati se o něco, vésti, říditi: *Plautus quo pacto partes tutetur amantis ephebi H* zastává, provádí; c) *inopiam t. Cs* vl. chrániti od nedostatku = pomáhati někomu v nedostatku.

tūtus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *tueor*] (vl. hlídaný) chráněný, odt. bezpečný, zabezpečený, jistý (abs., *a re*, *ad* n. *adversus rem* proti něčemu) 1) a) *t. munitionibus L*; *plebs nullis tuta tribunis O*; *tutior* lépe chráněný; *oppida ab omni periculo tuta Cs*; ale *speculatores ad ea exploranda tutiores L* kteří byli ke zvídání toho bezpečnější = jimž bylo možno vyzvěděti to s menším nebezpečím; často doplňk. bezpečně, v bezpečí, jistě, bez nebezpečenství: *medio tutissimus ibis H*; subst. *tuta et parvola laudo H*; b) básn. reflex. chránící se: *recalcitrat undique t. H*; odt. opatrný: *serpit humi t. H*; 2) akt. význ. chránící, poskytující ochrany, bez nebezpečí, spolehlivý: *victis nihil tutum est Cs* nic nechrání; *nihilo ei pax tutior fuit L* nezaručoval větší bezpečnosti; *non est tua tuta voluntas O* není bez nebezpečenství; *male tutae mentis Orestes H* nebezpečné t. j. (nebezpečně) šílené; – subst. **tūtum**, *ī*, *n.* (i pl.) bezpečné místo, bezpečí; bezpečnost, jistota: *in tuto esse*; *intra tuta domorum V* v (bezpečném) úkrytu domů.

tuus, *a*, *um*, zájm. přivlast. 2. os. sg. [srov. σός z τϝός, čes. ‚tvůj'] tvůj (vl. i přenes. jako v češt.); m. gen. obj. *tui*: *desiderium tuum C* po tobě; *tuae iniuriae S* tobě učiněné; *quis t. usus erat O* z tebe; – subst. α) masc. *tui* tvoji lidé (přátelé, společníci a p.); β) neutr. *tuum* tvá věc, tvůj majetek (zvyk, úkol, výrok a p.): *quod spiro et placeo, tuum est H* tvůj dar.

Tyana, *ōrum*, *n.* [*Τύανα*] město v Kappadokii; adj. **Tyanēius**, *a*, *um* tyanský, v Tyanech *O*.

Tyba, *ae*, *f.* město na hranici Syrie vých. od Palmyry *C*.

Tycha, *ae*, *f.* [*Τύχη*] jedna ze čtvrtí syrakuských, nazvaná dle chrámu bohyně Tyche.

Tychius, *ī*, *m.* [*Τύχιος*] u Homera znamenitý štítař v boiotské Hyle *O*.

Tȳdeus, *eī* n. *eos*, *m.* [*Τυδεύς*] syn krále Oinea v Kalydonu, otec Diomedův, jenž odt. sluje **Tȳdīdēs**, *ae*, *m.* [*Τυδείδης*] Tydeovec, syn Tydeův.

tympanum, *ī*, *n.* [*τύμπανον*] 1) bubínek (tamburina), jehož se užívalo zvl. v orgiastických kultech bohyně Kybely a boha Dionysa; 2) metaf. kolo, jaká někdy bývala u nákladních vozů, t. massivní dřevěný kotouč bez paprsků: *hinc tympana* (*trivere*) *plaustris V*.

Tyndareus, *eī*, *m.* [*Τυνδάρεος*] král spartský, manžel Ledin, otec Kastora, Polydeuka, Heleny a Klytaimestry; patronym. **Tyndaridēs**, *ae*, *m.* Tyndareovec, syn n. potomek Tyndareův; **Tyndaris**

(v. i t.), *idis* n. *idos*, *f.* Tyndareovna, dcera Tyndareova; pl. **Tyndaridae**, *ārum*, *m.* Tyndareovci, děti Tyndareovy, spec. Kastor a Polydeukes (viz i *Dioscuri*): v přírovn. *fortissima Tyndaridarum H* (‚druhá Klytaimestra').

Tyndaris, *idis*, *f.* 1) viz *Tyndareus*; 2) (též **Tyndarium**, *iī*, *n.*) město na sev. břehu Sicilie; adj. **Tyndaritānus**, *a*, *um* tyndarijský; subst. **Tyndaritānī**, *ōrum*, *m.* Tyndařané *C.*

Tȳnēs viz *Tunes.*

Typhōeus, *eī* n. *eos*, *m.* [*Τυφωεύς*] = **Tȳphōn**, *ōnis*, *m.* [*Τυφών*] myth. obr, syn Tartarův a Gaiin, jenž se odvážil boje s Diem o vládu nad světem, ale byl přemožen a svržen do hlubin země (dle někt. pod Aetnu), odkud občas chrlí oheň; také mu přičítali původ žhavých větrů i větrů vůb.; adj. **Typhōius**, *a*, *um* (fem. též **Typhōis**, *idis*) Tyfonův.

typus, *ī*, *m.* [*τύπος*] obraz, figura.

tyrannicē, adv. [*tyrannicus*] jako tyran, despoticky: *regie seu potius t. C.*

tyrannicus, *a*, *um* [*τυραννικός*] tyranský, despotický.

tyrannis, *idis*, *f.* [*τυραννίς*] 1) a) u Řeků pův. samovláda (bez hanlivého význ.), vláda; b) u Římanů význ. tyranství, násilná vláda, despotismus; 2) meton. tyrannis, říše samovládcova *L.*

tyrannoctonus, *ī*, *m.* [*τυραννοκτόνος*] tyranovrah *C* (o vrazích Caesarových).

tyrannus, *ī*, *m.* [*τύραννος*] 1) u Řeků pův. samovládce, vládce bez hanlivého význ.; — básn. vládce, pán: *infernus t. O* (t. j. Hades); *t. Hesperiae Capricornus undae H* (dle astrologů přísluší jednotlivým souhvězdím zodiaku vláda nad určitými částmi nejen oblohy, nýbrž i země); 2) u republikánských Římanů význ tyran, despota (též obr.).

Tyrās, *ae*, *m.* [*Τύρας*] řeka vlévající se do Černého moře, nyn. Dněstr *O.*

Tyrius viz *Tyrus.*

tyrotarīchum, *ī*, *n.* [*τυρός* a *τάριχος*] paštika z nasolených ryb a sýra *C.*

Tyrrhēnī, *ōrum* (n. *ūm V*), *m.* [*Τυρρηνοί* z **Τυρσηνοί*, srov. *Tuscus*] Tyrrheni = Etruskové, obyvatelé Etrurie; adj. **Tyrrhēnus**, *a*, *um* tyrrhenský = etruský: *Tyrrhenum flumen V* (= *Tiberis*); *rex T. O* (= *Mezentius*); *Tyrrhena regum progenies H* potomek Tyrrhenských králů (vl. šlechticů, velmožů), t. j. Maecenas; subst. **Tyrrhēnia**, *ae*, *f.* = *Etruria.*

Tyrrheus, *eī* n. **Tyrrhus**, *ī*, *m.* pastýř krále Latina; patron. **Tyrrhīdēs**, *ae*, *m.* Tyrrhovec, syn Tyrrhův *V.*

Tyrtaeus, *ī*, *m.* [*Τυρταῖος*] elegický básník ve Sparté za messenských válek (v 7. st. př. Kr.).

Tyrus n. **Tyros**, *ī*, *f.* [*Τύρος*] přímořské město ve Foinikii, proslulé obchodem a v průmyslu zejm. barvením látek nachem červcovým; jeho osadou byla Karthago; adj. **Tyrius**, *a*, *um* tyrský α) vl. *Tyria paelex O* (= *Europa*); β) význ. karthaginský: *Tyriae arces V*; *Tyrii tori O* (t. j. láska Didonina k Aeneovi); γ) meton. zbarvený (tyrským) nachem, nachový, purpurový: *Tyrii flores O*; *T. sucus O* t. j. pokrývka, obarvená tyrskou šťavou (= nachem); — subst. **Tyrii**, *ōrum*, *m.* Tyřané α) vl. obyvatelé Tyru; β) význ. Karthaginané *VO.*

U

1. ūber, *eris*, *n.* [srov. *οὖθαρ*, něm. Euter, čes. ‚vým ě'] 1) výmě, cecek; prs: *ubera distenta H*; *ubera ducere O* ssáti; synekd. prsa, hruď: obr. (*tellus*) *vos ubere* (na hruď) *laeto accipiet V*; 2) meton. a) plnost, bohatost, úrodnost, úroda: *u. agri VT* (srov. u Homera *οὖθαρ ἀρούρης*); b) meton. půda: *rarum* (*densum*) *u. V.*

2. ūber, *eris* [1. *uber*] úrodný, plodný, žírný, tučný (abs. básn., *rē* i *alcis rei* něčím, na něco) a) o půdě; b) přenes. bohatý, hojný, plný, vydatný v nejrozman. spojeních a) *lactis uberes rivi H*;

Sulmo gelidis uberrimus undis O; β) spec. co do látky a slohu *quis uberior in dicendo Platone C*; *uberiorem securioremque materiam T*; *uberiora perscribere* (v. t. 2) a)) *Cs.*

ūbertās, *ātis, f.* [2. *uber*] plnost, úrodnost (vl. i metaf.) a) vl. *mammarum u. C*; *u. agrorum C*; b) meton. bohatá úroda, bohatost, bohatství, plnost, hojnost: *bacarum u.* básn. u *C*; — spec. o řeči *u. orationis C* bohatost řeči; *sunt quasi prima elementa naturae, quibus u. orationis adhiberi vix potest C.*

ūbertim, adv. [2. *uber*] klass. jen comp. **ūberius** a superl. **ūberrimē** bohatě, hojně *Cat*; spec. široce, obsažně, obšírně (o slohu): *locus a Platone tractatus uberrime C.*

ūbertō, *āre, āvī, ātum* [2. *uber*] zúrodňovati *Plin.*

ubĭ, adv. [vl. loc. od zájm. km. **quu-* (**quo-*) (srov. *quis* a p.) m. **cubi*, srov. *si-cubi, ne-cubi*; srov. ukaz. *ibi*: *is*] 1) (o místě vl. i přenes.) kde (tázací n. vztažné): s gen. part. *u. terrarum* (*gentium*) kde na světě; zdvojené *facile, ubi ubi essent, se conversuros aciem L* kdekoli; často m. relat. s předl. *in* n. *apud*: *vitam, ubi alienae superbiae ludibrio fueris S* = *in qua*; 2) o čase kdy, když a) vůb. s ind. všech časů; b) α) *u.* n. sesílené *u. primum* s ind. perf. n. praes. hist. jak, jakmile; β) o ději opětovaném (ob. s ind. plsqpf., pozd. též s konj. imperf. n. plsqpf.) kdykoli; c) neklass. relat. *cetera maleficia tum persequare, ubi facta sunt S*; — klass. ve spojení *est ubi* ... s konj. = *interdum* druhdy, někdy, v některých případech.

ubĭ-cumque (n. **ubicunque**), adv. kdekoli a) relat. (ob. s ind. slov. *esse*); s gen. part. (*virtutem*) *qui adeptus erit, u. erit gentium, a nobis diligetur C* kdekoli na světě; b) abs. význ. leckde, všude: *bonam deperdere famam malum est u. H.*

Ūbiī, *ōrum, m.* Ubiové, germánský kmen na pravém břehu Rýna naproti ústí Moselly; r. 37 př. byli přesazeni od M. Vipsania Agrippy na levý břeh rýnský: *Ubiorum civitas* (*oppidum*) *T* = *Colonia Agrippinensis* (viz *Agrippina*) nyn. Kolín nad Rýnem; *ara Ubiorum T* oltář (ke cti císaře Augusta) v městě Ubiův; adj. **Ūbius**, *a, um* Ubiův, ubijský.

ubi-nam, adv. tázací kde (pak jenom).

ubī-que, adv. 1) význ. *et* (*atque*) *ubi* α) a kde, β) a když: *seu recreare volet corpus, ubique accedent anni, tractari mollius aetas volet H* a věk, až přibudou léta, bude chtíti ...; 2) neurč. (podobně j. *quisque* ob. po předcház. zájm. táz. n. vztaž.) kde, všude: *omnes copiae, quae u. sunt, rei publicae sunt C*; 3) abs. kdekoli, všude: *u. luctus, u. pavor V*; *captes u. testamenta senum H.*

ubi-ubi viz *ubi.*

ubi-vīs, adv., vl. kde chceš = kdekoliv, všude.

Ūcalegōn, *ōnis, m.* [*Οὐκαλέγων*] jméno Trojana; meton. *proximus ardet U. V* sousedé U. (t. j. jeho dům).

ūdus, *a, um* [staž. z *uvidus*] vlhký, zvlhlý, navlhčený, mokrý: *uda pomaria rivis H* zavlažované; *udae vocis iter V* = *udum vocis iter; udi rami H* syrové; *uda vina O* tekutá; — spec. *uda Lyaeo tempora H* zrosené.

Ūfens, *entis, m.* [= *uber*] 1) řeka v již Latiu v území Aequů; adj. **Ūfentīnus**, *a, um* ufentský: *Ufentina tribus L*; 2) vůdce Aequů *V.*

ulcerō, *āre, āvī, ātum* [*ulcus*] jitřiti, rozjitřiti, způsobiti boláky: *nondum ulcerato Philoctete C* dokud se nerozbolavěl; *lumbos onere u. H* otlačiti; obr. *non ancilla tuum iecur ulceret H* (‚ranitiʻ).

ulcerōsus, *a, um* [*ulcus*] plný boláků, bolavý, trudovatý: *ulcerosa facies T*; — obr. (láskou) bolavý, rozjitřený, rozervaný: *iecur ulcerosum H.*

ulcīscor, *ī, ultus sum* [*ulcus*] (vl. ‚jitřiti seʻ na někoho) mstíti (se) a) abs. *omnium animi ad ulciscendum ardebant Cs* prahly po pomstě; b) *alqm* n. *alqd* α) někomu, nad někým n. něčeho, trestati, kárati někoho, něco: *quos pro scelere eorum u. velint Cs*; *ultum ire iniurias festinat S* spěchá (v úmyslu) pomstíti křivd; pass. *quicquid sine sanguine civium ulcisci nequitur S*; β) někoho, něčeho význ. zjednávati pomstu, dostiučinění někomu, něčemu, mstíti se za někoho, pro něco: *qui patris ulciscendi causa matrem necavisset C*; *ultus parente* (zabitím matky Erifyly) *parentem* (otce Amfiarae) *O*; *Caesaris mortem u. C*; vy-

mstíti si něco: pass. *ob iras graviter ultas L.*

ulcus, *eris, n.* [srov. ἕλκος] vřed, bolák, hlíza; bolest, rána; — přenes. ‚bolavé, choulostivé místo' význ. vada, chyba: *quicquid horum attigeris, u. est C*; *incurata pudor ulcera celat H.*

ūlīgō, *inis, f.* [m. **udigo* z *udus, uvidus*] vlhkost, mokro: *uligines paludum T* bařinaté močály; *locus uligine profunda T* močálovitá půda.

Ulixēs, *is* (též *eī H, ī C V,* acc. *ēn HO,* voc. *e O*), *m.* [z dialekt. tvaru slova Ὀδυσσεύς s λ m. δ (ku př. Ὀλυττεύς na att. vásách)] Odysseus, král na Ithace, syn Laertův (dle jiné pověsti Sisyfův), manžel Penelopin, otec Telemachův, známý z Homera svou chytrostí a svými osudy při návratu od Troje.

ūllus, *a, um* (gen. sg. *ullīus,* básn. též *ullĭus,* dat. sg. *ullī,* jednou *ullae Tib*) [m. **unulus* demin. od *unus*] vl. jedinký (pův. při záporu, ku př. *ne ullus*), odt. zájm. neurč. (vůbec) některý, který; nějaký, jaký (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm.): *haud (non) u.* = *nullus* žádný; *neque u.* a žádný; *sine ulla spe* beze vší naděje; *sine ulla dubitatione* (v. t.); — subst. masc. některý, někdo, záp. nikdo: *negat se posse iter ulli per provinciam dare Cs*; *sine ullius imperio L*; pl. *ulli* nahrazuje pl. od *quisquam*; zř. neutr. něco, zápor. nic (= klass. *ulla res*): *nemo ullius nisi fugae memor L.*

ulmus, *ī, f.* jilm.

ulna, *ae, f.* [z **olenā,* srov. ὠλένη, něm. Elle] loket a) vl.; b) synekd. paže; c) přenes. loket jako délková míra (= *cubitus*).

Ulpius, jméno řím. rodu pův. hispanského; zejm. *M. Ulpius Traianus,* římský císař (* r. 52 po Kr., vládl r. 98 až 117).

***ulter,** *tra, trum* (v posit. jen isol. adv. **ultrō** a **ultrā,** v. t.) [z **ol-tero-* (kompar. od km. **ol-*, srov. *olim,* arch. *ollus* a p.)] **I** kompar. **ulterior,** *us* (vl. co jest více na oné straně) vzdálenější, odlehlejší; zadnější, zazší, zadní (vl. o místě, přenes. o čase a pořadí) a) *u. ripa VL* protější, druhý břeh; *Gallia u.* (= *transalpina*), *Hispania u.* zadní; význ. partit. *ulterius medio spatium sol habebat O* více než polovici; b) subst. α) masc. *ulteriores Cs* vzdálenější (obyvatelé); β) neutr. *ulteriora Boii tenuere T* vzdálenější krajiny; — *ulteriora mirari, praesentia sequi T* vzdálenějším (minulým) věcem; *pudor est ulteriora loqui O* další; c) adv. **ulterius** (vl. acc. sg. neutr.) dále (vl. i přenes. o míře a způsobu): *u. nihil est nisi frigus O*; *u. ventum foret L*; *u. iusto O* dále než slušno; **II** superl. **ultimus,** *a, um* [z **ol-timo-*] nejvzdálenější, nejodlehlejší; nejzazší, nejzadnější, zadní; nejkrajnější, krajní; poslední, konečný; 1) vl. o místě a) α) *ultima pars telae O* = okraj tkaniny; obr. *mors ultima linea* (v. t.) *rerumst H*; β) praed. nejdále, nejzáze, na (samém) kraji; γ) význ. partit.; překládáme ob. subst. nejvzdálenější část, kraj, konec s gen. subst.: *Appius in ultimam provinciam se coniecit C*; *ultimum iugum Cs* konec hřbetu; *ultima via O* konec cesty, cesta na konci; b) subst. α) masc. *ultimi* nejvzdálenější, nejzazší, poslední (lidé, obyvatelé); β) neutr. *ultima* nejzazší končiny, (zadní) kraje, hranice: *campi ultima O* pozadí; *ultima distant* (v. t.) *O*; *simul ultima signant V* cíl; 2) o čase a pořadí o nejkrajnějším t. j. posledním n. též nejvzdálenějším = nejstarším, prvním členu (časové) řady a) α) poslední: *primus et u. ardor* (láska) *O*; *ultima iussae nox fugae O* před cestou do vyhnanství; *u. lapis Pr* = náhrobek; nejstarší, prvotní, první, původní: *memoriam recordari ultimam C*; *sanguinis u. auctor V*; *ultima ex origine Cat*; *ultimae causae H*; *ab stirpe ultimā orsus L* od samého (jeho) původu; — metaf. poslední význ. nejnižší, nejnepatrnější, nejchatrnější: *ultimi militum L*; *non ultima laus H*; β) praed. naposled, posléze, konečně: *manum ultimam imponere* (*alci rei*) *O* poslední ruku přiložiti = dodělati něco; *ut ultima* (fem.) *divideret mors H* posléze = teprve; *ultima Tarquinius habebat regna O*; *tum iuvenem flevere, ultima plorato subdita flamma rogo est O*; b) subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* posledek, konec: *ultimum orationis L*; *ad ultimum L* k posledu, na konec, konečně (n. též do posledního okamžiku); *ad ultima O* až do konce význ. ustavičně; c) acc. sg. neutr. význ. adv. *illud ultimum LCu* tehdy naposled; 3) přenes. o stupni nejkraj-

nější, krajní, poslední; nejvyšší, svrchovaný; nejhlubší; největší; nejhorší, nejhroznější; rozhodný, (kritický) a) *illud extremum atque ultimum senatus consultum Cs* nejkrajnější a poslední; *dimicatio ultima L* rozhodný boj; *ultimum supplicium L*; *ultimum discrimen V, tempus H*; pracd. *ultima Teucrūm iussa sequar V* do krajnosti = slepě všech; b) subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* krajnost, vrch, nejvyšší stupeň: *ad ultimum demens L* krajně, svrchovaně; *ad ultimum dimicationis rem venturam L* že dojde k nejhoršímu boji; *ultima audere L* odvážiti se posledního; *ultima pati O* nejhorší věci; *ultima cernere V* nezbytí, konec; *vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T* krajní svoboda: *ira citra ultima stetit T* dostoupil nejvyššího stupně.

ultiō, *ōnis*, *f.* [*ulciscor*] msta, pomsta, trest (*alcis rei* j. gen. subj. něčí, něčeho, gen. obj. za něco): s gen. subj. *u. irae L* pomsta z hněvu; s gen. obj. *scelerum u. T*; person. *Ultio* jako bohyně pomsty *T*.

ultor, *ōris*, *m.* [*ulciscor*] mstitel, trestatel, odplatitel (*alcis rei* něčeho, za něco): *u. caedis L*; *eius mortis ultores C*; přívl. *Mars Ultor* Mars, k jehož poctě vystavěl Augustus na svém foru chrám na památku pomsty nad vrahy Caesarovými; *ultores dii O* (mstící, trestající).

ultrā, adv. a předl. [isol. abl. sg. fem. od **ulter*] (op. *citra*) I adv. 1) o místě na oné straně, tam, onde; dále: *nec citra nec u. O* ani sem ani tam; přívl. *immensus u. Oceanus T*; doplňk. *nullae u. terrae* (sc. *sunt*) *T* dále (za námi); přenes. *u. neque curae neque gaudio locum esse S* t. j. za hrobem; 2) přenes. o čase, způsobu a míře dále; déle; nad to, více: *u. decipi plebem non posse L*; o budoucnosti budoucně, příště: *neque facturam u. T* již; – *quid u. provehor* (v. t. ke konci) *V*; *u. quam licet H, quam satis est H*; praegn. *u. non sileas H* nad míru, příliš; II předl. s acc. 1) o místě na oné straně, na druhou stranu, s oné strany, za: *cis Padum ultraque L.*; *u. Hiberum ea gens erat L*; – obr. *fines, quos u. citraque nequit consistere rectum H*; 2) přenes. o čase, způsobu a míře dále (déle než, za, nad, přes: *u. biennium T*; *u. modum C, placitum* (v. t.) *V, perfectum* (v. t.) *H*; *vires u. sortemque senectae V* nad síly: *nec u. minas processum L* dále než k hrozbám; *nihil u. nervos atque cutem H* nad, mimo; *Triaria u. feminam ferox T* více než žena bývá = neženský.

ultrīx, *īcis*, *f.* [*ultor*] mstitelka, mstitelkyně; často přívl. mstící, trestající: *u. sagitta V*; *ultrices Curae V* (t. j. výčitky svědomí); personif. *animum explesse ultricis flammae V* plamennou touhou po pomstě.

ultrō, adv. [isol. abl. sg. neutr. od **ulter*] 1) o místě na onu stranu, tam: ob. ve spojení *u. et citro, u. citroque*, asynd. *u. citro* (my naopak) sem(a) tam, sté i soné strany, s obou stran; 2) přenes. a) nad to (ještě), k tomu, ke všemu, ještě více; dokonce, naopak ještě: (*Remum*) *captum regi tradidisse u. accusantes L* nad to ještě; *u. implacabilis ardet V* ještě nesmiřitelněji; *non despectum id apud barbaros ultroque potentiam habet T* naopak ještě; b) praegn. (vl. ještě nad povinnost, nad očekávání) se své strany, (sám) o sobě, od sebe, sebou; samoděk, o své vůli, dobrovolně, (sám napřed, bez vyzvání, beze všeho, neočekávaně: *u. nomina dare L* dobrovolně se hlásiti; vojen. útočně, výbojně: *u. bellum inferre SL* = počíti útočnou válku; *obviam ire ultroque adgredi hostem T*; – *eundi u. . . . eandem mox facultatem, regressūs . . . in aliena potestate esse T* jíti proti někomu, zakročiti; – bez příčiny: *u. qui meliorem vocet in ius H*.

Ulubrae, *ārum*, *f.* osada v Latiu u Pomptinských bařin *CH*; adj. **Ulubrānus**, *a*, *um* uluberský.

ulula, *ae*, *f.* [srov. *ululo*] sýček.

ululātus, *ūs*, *m.* [*ululo*] a) o zvířatech řvaní, řev; skučení, vytí; b) o lidech hulákání, křik, pokřik, výkřik; ryk, povyk; volání; výskot; nářek, úpění, bědování.

ululō, *āre*, *āvī*, *ātum* [onomatop., srov. *ὀλολύζω*] a) o zvířatech řváti, skučeti, výti; houkati; b) o lidech hulákati, křičeti; povykovati; volati; výskati; naříkati, úpěti, bědovati; – básn. trans. *Hecate ululata per urbes V* volaná,

vzývaná; c) přenes. o místech *plangoribus aedes ululant V* zvučí, ozývá se.

ulva, *ae, f.* rákosí, sítí.

Umber viz *Umbria.*

umbilīcus, *ī, m.* [*umbo*] pupek; 1) vl. *ut alibi umbilico tenus aqua esset L* po pás; 2) metaf. a) význ. střed: (*Henna*) *u. Siciliae C*; (*Delphi*) *u. orbis terrarum L*; b) pl. konce hůlky, na niž byl navinován popsaný pruh papyru ve svitek, zdobené obyč. hlavicemi (růžky, *cornua*); hlavičky, knoflíky: *inceptos iambos ad umbilicum adducere H* = dokončiti; c) skořápka, lastura, mušle *C.*

umbō, *ōnis, m.* [srov. *ὀμφαλός*, něm. Nabel] a) pukla, puklina na štítě; b) synekd. štít.

umbra, *ae, f.* stín; 1) vl. a) *iacere sub umbra* ve stínu; *cervus arborea frigus ducebat ab umbra O* = vdechoval chlad stinných stromů; b) meton. α) stinné místo: *tonsoris u. H* dílna; *Pompeia u. Pr* = *porticus*; — metaf. přítmí, ústraní (soukromého bytu n. školy), soukromý život, klid, pokoj (op. *forum*, obr. *sol*): *cedat stilus gladio, u. soli* (výsluní) *C*; *in umbra atque otio C*; *studia in umbra educata T*; pohodlí: *nos umbris, deliciis ... animum infecimus C*; β) co stíní, (stinné) stromy, (stinné) listí: *inducite fontibus umbram V*; *falce premes umbram V*; 2) metaf. a) tmavost, temnost, tma, mrákota, noc: *ruit nox involvens umbrā terram V*; *ad umbram lucis ab ortu H*; *formido atque u. feralis exercitus T* strašidelnost a pochmurnost; b) v barvách stín, odstín: *tenues parvi discriminis* (gen. qual. s nepatrnými přechody) *umbrae O*; c) ochrana, záštita: *u. vestri auxilii L*; d) na označenou něčeho nehmotného n. neskutečného, zejm. α) o duších zemřelých a viděních stín, duch, podoba, přízrak, přelud, vidění, mátoha: *exsangues umbrae V*; *forma tricorporis umbrae V*; pl. básn. též m. sg. *Actaeonis umbrae O*; — pl. meton. říše stínů (podsvětí): *Tartara, tristes umbrae V*; *umbrae silentes V*; *ire sub* (*per*) *umbras V* do říše (říší) stínů = zemříti; *umbrarum rex O*; β) proti něčemu živému a skutečnému *fraternas condere umbras O* bezduché tělo; (pouhý) stín: *pulvis et u. sumus H*; *umbrae hominum L*; *u. regis T*; abstr. *u. gloriae C, pietatis O*; odt. záminka: *sub umbra foederis aequi L*; e) ‚živý stín', nohsled (‚ocásek') zejm. o nepozvaném hosti, jejž s sebou přivádí host pozvaný: *quas Maecenas adduxerat umbras H* přivedl s sebou.

umbrāculum, *ī, n.* [*umbra*] vl. stínidlo, zejm. a) slunečník: *aurea pellebant tepidos umbracula soles O*; b) besídka, loubí: *lentae texunt umbracula vites V*; c) stinné místo, spec. (stinná) učebna, škola: *Theophrasti u. C.*

umbrāticus, *a, um* [*umbra*] ve stínu, v ústraní (soukromého bytu n. školy) dlící n. konaný: *scholasticas atque umbraticas litteras mittere Plin* školácký.

umbrātilis, *e* [*umbra*] pobývající ve stínu; přenes. zejm. a) domácký, soukromý; klidný, pohodlný (op. *forensis*): *vita u. C*; b) školský, školácký: *mollis oratio et u. C.*

Umbria, *ae, f.* krajina v sev. vých. Italii; adj. básn. **Umber**, *bra, brum* umberský; subst. **Umber**, *brī, m.* α) Umber, obyvatel Umbrie (ob. pl. **Umbrī**, *ōrum, m.* Umbrové); β) umberský pes *V.*

umbrifer, *fera, ferum* [*umbra* a *fero*] stinný.

1. **umbrō**, *āre, āvī, ātum* [*umbra*] stíniti, zastíniti, ostíniti: *umbrata gerunt tempora quercu V* (tak zvanou *corona civica*); *montes umbrantur opaci V* zahalují se stínem.

2. **Umbrō**, *ōnis, m.* kněz a vůdce Marsů *V.*

umbrōsus, *a, um* stinný a) pass. *u. locus C*; — přenes. temný, tmavý: *umbrosae cavernae V*; b) act. *umbrosa cacumina V*; *umbrosa arundo V.*

ūmectō, **ūmeō**, **umerus**, **ūmēscō**, **ūmidus**, **ūnifer**, **ūnor** viz *humecto, humeo* atd.

umquam n. **unquam**, adv. [m. **cumquam*, srov. *ubi*] (vůbec) někdy, kdy (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikdy: *neque u.* a nikdy.

ūnā viz *unus.*

ūnanimitās, *ātis, f.* [*unanimus*] jednomyslnost, svornost *L.*

ūnanimus, *a, um* [*unus* a *animus*] jednomyslný, svorný.

uncia, *ae, f.* [z *oinicia* od *oinos* = *unus*] (vl. jednotka) uncia, dvanáctina assu j. celku a) *Caesar ex uncia* (sc.

heres) *C* dědic dvanáctiny jmění; **b)** jako jednotka váhy $^1/_{12}$ libry (asi 27 *g*).

unciārius, *a, um* [*uncia*] unciální, činící dvanáctinu celku: *unciarium faenus LT* úrok činící $^1/_{12}$ jistiny ročně = $8^1/_3\,\%$ (dle jiného výkl. $^1/_{12}\,\%$ měsíčně = $1\,\%$ ročně).

uncīnātus, *a, um* [*uncinus* = *uncus*] háčkovatý.

ūnctiō, *ōnis, f.* [*ungo*] mazání, spec. olejem před zápasem.

ūnctor, *ōris, m.* [*ungo*] kdo maže, natírá, natěrač (zejm. zřízenec v lázních, natírající těla olejem, ‚masážník').

ūnctōrium, *iī, n.* [*ungo*] místnost v lázních pro natírání olejem (pro ‚masáž') *Plin.*

ūnctūra, *ae, f.* [*ungo*] natírání, mazání (zejm. mrtvol) *C.*

ūnctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *ungo*] **1)** vl. namazaný, natřený **a)** **α)** zejm. olejem n. (vonnými) mastmi: reflex. *Achivi uncti H* natírající se olejem (v palaistrách); *caput unctius Cat*; **β)** namaštěný, zamaštěný, mastný: *unctae manus H*; *uncta aqua H* (= špinavá); *uncta carina* (*abies*) *V* vysmolená; potřísněný; **b)** metaf. **α)** uhlazený, ‚vymydlený': *unctior splendidiorque consuetudo loquendi C*; **β)** bohatý, zámožný: *accedes siccus ad unctum H*; se slovní hříčkou *ita palaestritas defendebat, ut ab illis ipse unctior abiret C* (srov. ‚podmazán'); **2)** meton. tučný **a)** subst. *unctum ponere H* tučné sousto = lahůdku, něco dobrého; meton. *uncta popina H*; **b)** přenes. ‚tučný', bohatý: *uncta patrimonia Cat*; *ubi quid melius contingit et unctius H* tučnější sousto.

1. uncus, *ī, m.* [srov. *ὄγκος, ἄγκυρα, ἀγκών*, něm. Angel] hák; spec. hák, jímž bývaly vláčeny mrtvoly popravených zločinců na t. zv. scalae Gemoniae n. do Tiberu: *nos a verberibus, ab unco .... neque res gestae vindicabunt C*; odt. obr. *severus u. H*; *cum fixum mento discusseris uncum Pr.*

2. uncus, *a, um* [srov. předch.] hákovitý, klikatý, zakřivený, křivý: *unca aera O* udice; *unco non alligat ancora morsu* (v. t.) *V.*

unda, *ae, f.* [m. **udnā* z koř. **ued-*, **ud-*, srov. *ὕδωρ*, něm. Wasser, čes. ‚voda', ‚vydra'] **1)** pův. (pozd. jen básn.) voda; vody, vodstvo; pramen, studánka, řeka; jezero, moře: **2)** ob. spec. vlna **a)** vl.; **b)** metaf. **α)** *qua plurimus undam fumus agit V* kde nejhustší kouř se vlní; *salutantum u. V* proud; **β)** vlna, vlnění, význ. nepokoj, bouře: *undae comitiorum C* vlny volebních zápasů; *curarum fluctuat undis Cat*; *mersor* (v. t.) *civilibus undis H.*

unde, adv. [m. **cunde*, srov. k *ubi*; utvořeno podle *inde*] **1)** odkud (tázací n. vztaž.; často bývá m. zájm. vztaž. s předl. ab n. ex) **a)** o místě **α)** *Helvetios in fines suos, u. erant profecti, reverti iussit Cs* (= *ex quibus*); leckdy abs. s vynecháním slovesa *u. do mo? VH* odkud (domovem, rodem); *u. mihi lapidem? H* = kde vzíti kámen; *u. mihi tam fortem? H* kde bych nalezl; **β)** obr. *ibi imperium fore, u. victoria fuerit L* (= *a qua parte*) na čí straně, při kom, kde; pod. *u. ius stabat, ei victoriam dedit L* (= *a quo*); **b)** o původu, příčině a nástroji (často lze přeložiti pročež, z čeho, čím, o os. od koho): *qui eum necasset, u. ipse natus esset C* z něhož; *tibi, u. minume decuit, vita erepta est S* (= *a quo*); *is, u.* (= *a quo*) *petitur* = obžalovaný; *u. exitii causa multis fuit T* = to bylo příčinou; *qui, u. efferrentur, non reliquissent N* zač, z čeho; **2)** zdvojené *qui nisi mercedem undeunde extricat H* odkudkoliv.

nndē .... [m. *unus de*] vl. jeden od, odčítání, jímž se opisují zákl. a řad. číslovky pro čísla, skládající se z desítek a deviti jednotek: *undeviginti* = 19, *undetricesimus* dvacátý devátý.

undeciē(n)s, čís. adv. jedenáctkrát: *HS* (*sestertium*) *u. C* = 1,100.000 sestertiů.

undecim, čísl. zákl. [z *unus* a *decem*] jedenáct.

undecimus, *a, um*, čísl. řad. [*undecim*] jedenáctý.

unde-cumque, adv. odkudkoli *Plin.*

un-dēnī, *ae, a*, čísl. podíl. po jedenácti: *musa per undenos emodulanda pedes O* t. j. v elegickém distichu.

undeunde viz *unde* ke konci.

undique, adv. [m. *unde-que*] odevšad, se všech stran; všude, na všech stranách (vl. i přenes.).

undisonus, *a, um* [*unda* a *sonus*] *undisonos deos Pr* bohy šumných vln.

nndō, *āre, āvī, ātum* [*unda*] vlniti se **a)** vl. *aëna undantia flammis V* t. j.

s vlnicí se (= vroucí) nad plameny vodou; *undanti cruore V* proudem krve; **b)** metaf. o vlnivém pohybu *undantem buxo Cytorum V*; dmouti se, zdvíhati se, bouřiti se: *undantem Aetnam V*; valiti se; vláti: *undantes habenae V.*

undōsus, *a, um* [*unda*] vlnitý, rozvlněný: *Plemyrium undosum V* vlnami omývané.

Ūnellī viz *Venelli.*

ūnetvicēsima *legio* [*una et vicesima*] 21. legie; odt. **ūnetvīcēsimānī,** *ōrum, m.* vojáci dvacáté první legie.

ungō (starší *unguō*), *ere, ūnxī, ūnctum* mazati, namazati, pomazati, natírati, potírati (zejm. vonnou mastí n. olejem zvl. při koupeli, při zápase, mrtvolu), navoněti **a)** *gloria quem super vires et vestit et ungit H* kdo z marnivosti... si kupuje (drahá) roucha a masti; **b)** mastiti: *u. caules oleo H*; **c)** přenes. *u. tela manu V*; *cubilia limo unge V* vymazuj; *arma uncta cruoribus H* zbrocené, zamazané. Part. **ūnctus** význ. adj. v. t.

unguen, *inis, n.* (básn.) = (pros.) **unguentum,** *ī, n.* [*unguo*] **1)** (vonná) mast, pomáda, (vonný) olej, voňavka; **2)** mastnota: *pingues unguine ceras V.*

unguentārium, *iī, n.* [*unguentum*] peníze na voňavky *Plin.*

unguentārius, *iī, m.* prodavač mastí, mastičkář, voňavkář.

unguentātus, *a, um* [*unguentum*] namazaný vonnou mastí n. olejem, navoněný *Cat.*

unguentum viz *unguen.*

unguiculus, *ī, m.* [demin. od *unguis*] nehýtek, nehet: přísl. *a teneris* (v. t.), *ut Graeci dicunt, unguiculis C.*

unguis, *is* (abl. *e*, básn. též *ī*), *m.* [srov. *ὄνυξ*, něm. Nagel, čes. ‚nehet', ‚noha'] **1)** nehet: *ab imis unguibus usque ad verticem summum C* od paty k hlavě; přísl. *tra(ns)versum* (v. t.) *unguem* (*non discedere*) *C*; *de tenero* (v. t.) *ungui H*; obr. dle kameníka, jenž zkouší nehtem hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány: *praesectum* (v. t.) *ad unguem H*, pod. *in unguem V* přesně, na vlas; *ad unguem factus homo H* bezvadný muž; **2)** u zvířat pazour, dráp; pazneht, spár.

ungula, *ae, f.* [demin. od *unguis*] pazneht, spár, spec. kopyto: přísl. *toto corpore atque omnibus ungulis, ut dicitur, contentioni vocis adserviunt C* ‚všemi čtyřmi', ‚rukama nohama', ‚zuby nehty'; – synekd. *ungula rapit currūs H* kůň.

ūnguō viz *ungo.*

ūnicē, adv. [*unicus*] vl. jedinečně význ. obzvláště, neobyčejně, nad jiné: *u. diligere C, probare Plin*; *u. securus H* naprosto.

ūni-color, *ōris, m.* jednobarevný *O.*

ūnicus, *a, um* [*unus*] **1)** jediný, jedinký, samojediný: *qui me unum atque unicum amicum habuit Cat*; *unica spes L*; *u. filius* i subst. *unicus T* jediný syn; **2)** jedinečný význ. obzvláštní, neobyčejný, vzácný, výtečný: *unicum exemplum L*; *ob unicam nobilitatem L*; *unico gaudens marito H*; *puer unice O* miláčku.

ūniformis, *e* [*unus* a *forma*] (vl. mající jediný tvar) jednoduchý, prostý.

ūnigena, *ae* [*unus* a *gigno*] **a)** masc. sourozenec, fem. sourozenka: *Memnonis u. Cat* (t. j. Zefyros); **b)** jednorozený, přenes. jedinečný *C.*

ūni-manus, acc. *um* jednoruký *L.*

ūnitās, *ātis, f.* [*unus*] jednotnost, jednota *Cu.*

ūniversālis, *e* [*universus*] všeobecný, obecný *Plin.*

ūniversē, adv. [*universus*] všeobecně (op. *singillatim, proprie*) *C.*

ūniversitās, *ātis, f.* [*universus*] **a)** všeobecnost, veškerenstvo, souhrn: *rerum u.* = spec. *u. C* vesmír, svět; **b)** celek (op. *partes*) *Plin.*

ūniversus (starší **ūnivorsus**), *a, um* [*unus* a *verto*] vl. k jednomu obrácený, v jedno spojený (s jinými); **1)** veškeren, všechen, celý (op. *singuli, pars*): *universa res publica S*; *universos Ephesios esse morte multandos C*; *universae rei dimicatio L* (o všechno =) rozhodný = *universa d. L*; spec. světový, všehomíra: *quin ex universa mente animos haberemus C*; subst. **ūniversum,** *ī, n.* veškerenstvo, celek, spec. vesmír, svět; **2)** všeobecný, celkový, povšechný, společný (op. *proprius*): *in hac confusa atque universa defensione C*; leckdy lze přeložiti příslovečnými výrazy všeobecně, vůbec, v celku: *de universa philosophia satis dictum est C*; – **in ūniversum** význ. adv. v celku, vůbec *LT.*

unquam viz *umquam*.

ūnus, *a, um* (gen. sg. *ūnīus*, básn. též *ūnĭus*, jednou *ūnī Cat*; dat. sg. *ūnī*), čísl. základ. [starolat. *oinos*; srov. *οἴνη* (jednička na kostce), pod. *οἶος*, čes. ‚jed-i-n-ý‘] jeden (*ex, de*, někdy též gen. part. z . . .); **1)** *u. et alter, u. aut alter, u. alterve* jeden a druhý, jeden nebo dva, též neurč. význ. několik (málo); *ad unum omnes* všichni do jednoho, všichni bez rozdílu, pod. *exosus ad unum Troianos V*; pl. u slov pomnož. a básn. pl. *ut una castra facta ex binis viderentur Cs*; *satis una vidimus excidia V*; **2)** jediný, toliko (pouze, jen) jeden (klass. zř. sesíleno slovy *modo, tantum, solum, solus*): *partem damnatur in unam O*; leckdy překládáme adv. jedině, toliko, pouze: *cum in una virtute omnis spes consisteret Cs* jedině ve statečnosti; **3)** jednotlivý: *unus quisque* n. **ūnusquisque**, *unaquaeque, unumquidque* (subst.) a *unumquodque* (adj.) jeden každý; *nemo u.* žádný jednotlivec: (*Bibulo*) *mortuo ad neminem unum summa imperii rediit Cs*; *nemo u. satis dignus regno visus est L*; **4)** jeden (a týž), týž, stejný **a)** *u. et idem*; *in rectum aut uno flexu* (v. t.) *dextros agunt* (*equos*) *T* stále týmž, jednoduchým; *uno tempore* = současně, najednou, zároveň (viz i níže); básn. *aestuat uno in corde pudor mixtoque insania luctu V* (m. *unā*) zároveň; *non voltus, non color u. mansere V*; *facies non omnibus una O*; jednotný: *simplex et unum H*; společný: *his amor u. erat V* vzájemná; **b)** subst. ve spojení **in ūnum** **α)** na jedno místo = *in unum locum*: *in unum convenire, cogere S, venire V, comportare H*; **β)** metaf. jednotně, svorně: *in unum consulere T*; **c)** adv. **ūnā** (vl. is. abl. sg. fem.) spolu, zároveň **α)** o místě na jednom místě, pohromadě: *puer u. stabat O* vedle; **β)** o čase současně; **γ)** o společnosti společně, pospolu: *u. cum alqo*; **5)** metaf. jedinečný, vynikající (k sesilování stupně vlastnosti [zejm. superl.] i děje), překl. ob. nadjiné, daleko, obzvláště **a)** *u. ei fuit carissimus N*; *aegritudinem, unam rem maxime detestabilem C*; *felix una ante alias V*; **b)** *qui u. eminet inter omnes C*; *Miltiades cum u. omnium maxime floreret N* nade všechny; *Carthago, quam Iuno fertur terris magis omnibus unam coluisse V*; abs. *Nautes, unum Pallas quem docuit V*; **6)** neurč. *uno tempore accidit Cs* jednoho času, jednou; význ. některý, nějaký, někdo: *tamquam u. manipularis C*.

ūnusquisque viz *unus*.

ūpiliō viz *opilio*.

Ūrania, *ae* n. **Ūraniē**, *ēs*, *f.* [*Οὐρανία* = ‚Nebeská‘] Musa hvězdářství a počtářství.

urbānē, adv. [*urbanus*] vl. městsky; přenes. **a)** způsobně, zdvořile, uhlazeně, jemně, vybraně, taktně; **b)** duchaplně, vtipně; **c)** šp. sm. uličnicky, neslušně: *se contumaciter urbaneque vexatum esse C* (ob. čtení nyní *inurbane*).

urbānitās, *ātis*, *f.* [*urbanus*] **1)** život v městě, spec. velkoměstský život: *desiderium urbis et urbanitatis C*; **2)** meton. **a)** způsobnost, zdvořilost, uhlazenost, jemnost, uhlazené (jemné) chování, takt, elegance, vkus; — o řeči městský ráz mluvy, městská mluva: obr. *urbanitate colorata oratio C* městským nátěrem; **b)** duchaplnost, vtipnost, vtip; **c)** šp. sm. vtipkování: *si senatum deceret u. Plin*; uličnictví: *vernacula utebantur urbanitate T* dělali vtipy jako doma na ulici.

urbānus, *a, um* [*urbs*] **1)** městský, v čest. leckdy podřad. města, v městě, z města a p. (op. *rusticus*) **a)** *urbana plebs T*; *praetor* (v. t.) *u.*; *urbana praedia C* u města; **b)** spec. týkající se hlavního města (Říma), v hlavním městě, v Římě: *urbanas res commodiorem in statum pervenisse Cs*; *retineri urbano motu Caesarem Cs*; *urbana gratia dignitasque Cs* oblíbenost a vliv v městě, u (městského) lidu; *amicis urbana officia praestitit N*; **c)** subst. **urbānus**, *ī*, *m.* obyvatel města, měšťan, měšťák, pl. též městský lid: *quem* (*secessum*) *tu nimis u. es nisi concupiscis Plin* zarytý měšťák; **2)** meton. **a)** (op. *bellicus*) dějící se v městě, domácí, vnitřní, neválečný, civilní: *id ipsum est gestum consilio urbano sine exercitu C* ‚vnitřní politikou‘; *multae res exstiterunt urbanae maiores quam bellicae C* v míru; *ut in consiliis militiae, ita in rebus urbanis T*; **b)** městský, velkoměstský; způsobný,

zdvořilý, uhlazený, jemný, taktní; elegantní, vkusný; o řeči ‚spisovný', správný; c) duchaplný, vtipný: *qui in senatu dicax et u. et bellus est Plin* jest samý hovor, vtip a šprým; d) šp. sm. pouliční, dotěrný, smělý: *u. scurra H*; *frontis urbanae praemia* (v. t.) *H.*

Urbīnum, *ī, n.* město v sev. Umbrii, nyn. Urbino; adj. **Urbīnās,** *ātis* urbinský, z Urbina, subst. masc. Urbiňan.

Urbius *clīvus* ulice v Římě, jež vedla ze Subury na Esquilinus *L.*

urbs, *urbis, f.* město (zejm. větší a opevněné), velké město a) *ea tanta est u., ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur C* o Syrakusách; *u. Athenae*; básn. s adj. *u. Troiana V* n. s gen. determ. *u. Troiae V*; — básn. o táboru *Aeneas urbe et sociis et classe relicta sedem petit Euandri V*; — metaf. *urbem philosophiae proditis, dum castella defenditis C* hlavní tvrz .... pevnůstky; b) spec. hlavní město římské říše, Řím: *conditor urbis O* o Romulovi; *ad urbem esse CsS* státi (čekati) před Římem (o vojevůdci, jenž čekal na rozhodnutí o svém triumfu a nesměl vkročiti do města, aby nepozbyl imperia); c) meton. význ. obyvatelé města, měšťané.

urceus, *ī, m.* džbán, džbánek.

ūrēdō, *inis, f.* [*uro*] (obilní) sněť *C.*

urgeō (psáno též méně spr. **urgueō**), *ēre, ursī,* — [z koř. **ųereg-*, srov. *ὀργή*, něm. rächen, čes. ‚vrah' v starš. význ. nepřítel] tisknouti, tísniti, tlačiti; svírati, mačkati; naléhati (*alqm* na někoho), doléhati, dotírati; odt. stíhati; 1) vl. a) *u. saxum O* tlačiti, strkati; *quis te puer urget H* k sobě tiskne; *pars in fossas urgente ruina volvitur V* stržena pádem (navzájem); obr. *Aeneas pedem pede fervidus urget V* stíhá; *u. forum C* nehýbati se s fora; *altum semper urgendo H* (vl. tlače se =) spěchaje na širé moře; b) spec. vojen. α) *maiore vi hostes urgent S* doléhají, dorážejí; β) přenes. *urgebat Arcesilaus Zenonem C*; *urges me meis versibus C*; — na soudě *male administratae provinciae* (gen. crim.) *urgebatur T* byl stíhán pro ...; 2) metaf. a) význ. tížiti, trápiti, týrati: *quanto maerore urgear, vides C*; *ferro an fame acrius urgear, incertus sum S* co mě krutěji tísní; *oculos stupor urget V* tíží; *Quintilium perpetuus sopor urget H*; *tu semper urges flebilibus modis Mysten H* (t. j. nedopřáváš mu klidu); pod. *desine meum lacrimis u. sepulcrum Pr*; b) význ. naléhati, nutiti, dohánětí; spěchati, chvátati, kvapiti (abs. i *alqd* s něčím): *quid urges? O*; *nihil urget C* nic to nespěchá; *maius opus urget O* naléhá; *abrumpi dissimulationem Silius urgebat T* naléhal, aby ...; *urgendo trahendove bello T*; c) státi na něčem α) neupouštěti od něčeho: *pars hominum urget propositum H*; β) pilně konati, hleděti si něčeho, namáhati se, lopotiti se něčím: *vestem u. V* pilně pracovati o rouchu; *u. arva H*; *durum terrae rusticus urget opus Tib*; *hoc Celer urget opus O*; s inf. *urges submovere litora H*; γ) spec. dávati důraz na něco, zdůrazňovati, důrazně vytýkati: *ius Crassus urgebat, aequitatem Antonius C*; s acc. c. inf. *urgetis hominum esse istam culpam C*; d) α) o místech svírati význ. přiléhati, sousedití, hraničiti, dotýkati se: (*locum*) *urget utrimque latus nemoris V*; β) časově blížiti se, nastávati: *urgebant comitia C.*

Urgulānia, *ae, f.* vlivná žena za vlády Tiberiovy, přítelkyně Livie Augusty *T.*

ūrīna, *ae, f.* [*οὖρον, οὐρέω*] (původ. voda) moč.

ūrīnātor, *ōris, m.* [*urinor*] potápěč.

ūrīnor, *ārī, ātus, sum* [*urina*] potápěti se, ponořovati se (pod vodu).

Ūrios, acc. *on* [*οὔριος*] řec. příjmení Diovo jako dárce příznivých větrů.

urna, *ae, f.* [m. **urc-nā*, srov. *urceus*] nádoba, vědro, džbán, konev, hrnec; 1) vůb. *aquae non ditior u. H* (t. j. není o nic plnější = je tam také nedostatek vody); *u. argenti H* s penězi; básn. attribut říčního boha *V*, souhvězdí Vodnáře *O*; 2) spec. a) popelnice; b) osudí, urna α) k losování zejm. při volbách a věštění: *urnam movere VH* třásti osudím (t. j. míchati losy; obr. osudí s losy osudu jednotlivých lidí, attribut Sudiček n. nejvyššího boha: *omne capax movet u. nomen H*; — meton. význ. losování, rozhodnutí (volba losem): *Marcellus urnam postulabat T*; β) při hlasování zejm. na soudech; — meton. význ. hlasy, výsledek hlasování: *senatorum u.*

copiose absolvit C; význ. soud: *Cervius leges minitatur et urnam H.*

urnula, *ae, f.* [demin. od *urna*] nádobka, džbáneček, hrníček.

ūrō, *ere, ussī, ustum* [z **eusō*, srov. *εὕω*] páliti, žíci; **1)** vl. **a)** *aër fervoribus ustus O* rozpálený; *guttura usta O* žhavé; — v lékař. *in corpore si quid est, quod noceat, id uri secarique patimur C* vypalovati; — o vypalované malbě vypalovati: *picta coloribus ustis puppis O*; *tabulam coloribus u. O*; **b)** zapalovati, zažíhati; spalovati, páliti: *vestras spes* (t. lodi) *uritis V*; *uret ignis Iliacas domos H*; zejm. vojen. *Gallia exhauritur, vastatur, uritur C*; *vastare, u., trahere praedas T*; **2)** přenes. **a)** **α)** o mrazu *nec nova per gelidas herba sit usta nives O*; *venatores in montibus uri se patiuntur C* = mrznou; **β)** sm. vysoušeti: *urit campum seges lini V*; **b)** páliti = způsobovati palčivou bolest **α)** *sitis urit guttur O*; **β)** sm. tlačiti, hnísti: *si te gravis uret sarcina H*; *urit lorica lacertos Pr*; *calceus, si minor (erit), uret H*; **γ)** ‚zpražiti', mrskati, šlehati: *uri virgis H*; *loris non ureris H* (za to) tě nepálí hřbet od biče; **c)** duševně zejm. vášní páliti, mučiti, rozněcovati žár (vášně) v někom: *id, quod invidiā urit* (sc. *te*) *L*; (*Venerem*) *urit Iuno* (pomyšlení na Junonu) *V*; zejm. o lásce *amor urit alqm VH* láska pálí = hoří v někom = někdo plane láskou: *Amore, qui me expetit in pueris aut in puellis u. H* aby ve mně vzněcoval žár lásky k...; pass. *uri* hořeti, páti vášní, zejm. láskou: *quid in hospite* (láskou k...) *ureris O*; s acc. vnitř. *vacui sive quid urimur H* ať lásky prost, ať zamilován; **d)** páliti význ. trápiti, soužovati, tížiti, tísniti: *eos bellum urebat L*; *pestilentiae urentis urbem atque agros L* zuřícího v...; obr. *urit fulgore suo qui... H* páli (sm. jest nepříjemný)

ursa, *ae, f.* [*ursus*] medvědice; vůb. medvěd; — metaf. souhvězdí Medvěda (buď Velkého n. Malého).

ursus, *ī, m.* [srov. *ἄρκτος*] medvěd; meton. *media inter carmina poscunt aut ursum aut pugiles H* t. j. medvědí štvanici.

ūrtīca, *ae, f.* kopřiva, žahavka.

ūrus, *ī, m.* [srov. něm. Auer, Ur], tur, buvol, zubr.

Uscāna, *ae, f.* město ve vých. Illyriu; odt. **Uscānēnsēs**, *ium, m.* Uskaňané, obyvatelé Uskany *L.*

Ūsipetēs, *um* n. **Ūsipī** (**Ūsipiī**), *ōrum, m.* germánský kmen na pravém břehu dolního Rýna.

ūsitātē, adv. [*usitatus*] obyčejným způsobem; obvykle, obyčejně.

ūsitātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *usitor* (frequ. od *utor*)] často užívaný, obvyklý, obyčejný; běžný, obecný.

ūspiam, adv. neurč. někde, kde [ob. v klad. větách, srov. *usquam*].

ūsquam, adv. **1)** někde, kde (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikde: *neque u.* a nikde; — přenes. význ. *ulla in re: neque u. nisi in avaritia nobilitatis spem habere S* a nikde = v ničem; **2)** někam; *neque u.* a nikam: *neque* (význ. *neve*) *u. a se deflecteret oculos L*; básn. (*formica*) *non u. prorepit H* nikam.

ūsque, adv. **1)** abs. vskrze, v jednom kuse, pořád, ustavičně, stále, neustále (ob. o čase): *illa* (*ornus*) *u. minatur V*; *u. sequar te H*; (*hunc serpentem*) *u. nota visu, ut cognoscere possis O* = dobře; **2)** s výrazy příslov. až (o místě, čase n. stupni) **a)** **α)** s předložk. pády (*ab* též *ex* o východišti, *ad* n. *in* o cíli): *ab imis unguibus u. ad verticem summum C*; *u. ad hanc diem C* až dodnes; *u. ab* o čase až od = již n. hned od: *u. ab heroicis temporibus C*; *u. a proavis O*; *u. ad culpam ignarus T*; — básn. a pozd. stává *u.* po předložce (bývá psáno též dohromady *adusque, inusque, abusque*): *Siculo ab u. Pachyno V* až (hned) od...; *supremum vitae tempus ad u. meae O*; *Oceano ab u. T*; **β)** s pády prostými *Romam u. C*; (*caespes*) *pectori u. adcreverat T*; **γ)** neklass. význ. předl. s acc. až po: *Indi corpora u. pedes carbaso velant Cu*; *corpus u. harena penetraverat Cu*; **b)** s příslovci a příslov. větami *u. eo* (*adeo*) až tam, až potud **α)** o místě tak daleko; **β)** o čase tak dlouho (... *quoad, dum, donec* až...): *u. eo animadverti eum iocari, antequam Chrysogonum nominavi C* tak dlouho... až (dokud ne); *u.* (stále) *crescam laude nova, dum Capitolium scandet pontifex H*; **γ)** o stupni

tak daleko, tak velice, (až) do té míry, tou měrou (... *ut* že): *qui u. eo de suis rebus scribi cuperet, ut ... C*; *totis u. adeo turbatur agris V*; se záp. *u. eo non ...* do té míry ne ... = tak málo: *u. eo quid arguas non habes, ut ... C*; *u. adeo nulla est sincera voluptas O*; – *inde u. repetens C* až odtamtud; *quo u.* časově až pokud = jak dlouho ještě; *sed vocat usque suum, quā pōpulus limitibus refugit iurgia H* (všechno) až potud, kde ...; **ūsque quāque** viz násl.

ūsque-quāque, adv. všude, přenes. vždy a všude, ve všem: *aut undique religionem tolle aut u. conserva C*; *an hoc u.* (sc. *est*), *aliter in vita C.*

Ūstīca, *ae, f.* návrší v Sabinsku blíže Horatiova statku *H.*

ūstilō viz *ustulo.*

ūstor, *ōris, m.* [*uro*] spalovatel mrtvoly.

ustulō (n. *ustilo*), *āre, āvī, ātum* [demin. od *uro*] spáliti *Cat.*

1. ūsū-capiō, *ere, cēpī, captum* t. t. právn. (nerušeným) užíváním (po zákonitou dobu a to dle Ulpiana při věcech movitých jednoho roku, při nemovitých dvou let) nabýti něčeho jako vlastnictví, ‚vydržeti' něco (právním časem), nabývati něčeho prodlením: *quoniam hereditas usu capta esset C*; obr. *quod Hannibal iam velut usu cepisset Italiam L.*

2. ūsūcapiō, *ōnis, f.* [viz předch.] vydržení něčeho, nabytí něčeho vydržením (prodlením): *u. fundi non a patre relinquitur, sed a legibus C.*

ūsūra, *ae, f.* [*utor*] **1)** vůb. užívání, požívání něčeho, požitek, braní požitku z něčeho: *u. vitae C*; *unius usuram horae gladiatori isti non dedissem C* lhůtu; *u. falsi gaudii C*; **2)** spec. a) užívání půjčených n. vypůjčených peněz, půjčka, výpůjčka: *cum senatus usurā publicanos saepe iuvisset C*; b) meton. úrok, úroky: *certare* (v. t.) *cum usuris fructibus praediorum C.*

ūsūrpātiō, *ōnis, f.* [*usurpo*] užívání, používání, upotřebování a) *vocis u. L*; b) konání, vykonávání, provádění: *u. itineris L*; *u. et renovatio doctrinae C* pěstování; c) přivádění k platnosti, uplatňování: *mentio atque u. civitatis C* = dovolávání (se); (*comitiis*) *ad speciem atque ad usurpationem vetustatis adumbratis C* (k podržení =) podle starého zvyku.

ūsūrpō, *āre, āvī, ātum* [z *ūsū-rapiō*] vl. užíváním n. k užívání bráti, zabírati; **1)** vůb. užívati, upotřebovati, používati, požívati, využívati: *hoc genus poenae saepe in improbos cives esse usurpatum C*; *u. otium post labores T*; **2)** spec. a) užívati slova n. řeči, říkati, pronášeti: *Graecum verbum* (t. ἀμνηστία) *usurpavi C*; *quam crebro usurpat ‚et consul et Antonius' C*; *u. vocem L*; – odt. (v hovoru) jmenovati, připomínati: *Laelius, qui Sapiens usurpatur C*; (*via*) *nunc crebro usurpatur C* často se jmenuje = často se o ní mluví; b) užívati v jednání, projevovati: zeugm. *modo comitatem et temperantiam, saepius vinolentiam ac libidines usurpans T* projevuje ... hověje; vykonávati, prováděti, dělati: *officium u. C*; (*Germanicus*) *multa in vulgus grata usurpavit T*; c) přiváděti k platnosti, uplatňovati: *multis officiis usurpata et comprobata cognatio C*; *cum usurparet nomen civitatis C* snažil se uplatniti = dovolával se jména; *hodie quoque usurpatur idem ius vi* (původní platnost, význam) *adempta L* přichází k platnosti; **3)** zabírati, osobovati si, přivlastňovati si, přikládati si; domáhati se něčeho a) *id, quod populi est, repetimus atque usurpamus L*; *id unum ex publicis muneribus u. T*; *u. hereditates T* nabývati; b) praegn. neprávem, násilím zabírati: *usurpata concedere T* úchvaty.

ūsus, *ūs, m.* [*utor*] **1)** užívání (*alcis rei* něčeho), používání, užití, upotřebování; zacházení s něčím a) α) *ut omnis u. navium eriperetur Cs*; *usu rerum necessariarum spoliari Cs* = nutných potřeb; *sine militis usu O* = bez vojska; *u. commerciorum T* obchodní styky; *propter lini inopiam atque eius usus inscientiam Cs* neznalost jeho zpracování; (*naves*) *non eundem usum celeritatis habebant Cs* neměly této rychlosti; *usui* (dat. účel.) *esse* vl. býti k užívání = býti v užívání, býti užíván (nahrazuje pass. k *utor*, ale viz i níže): *fregit anulum, ne mox usui esset ad facienda pericula T*; básn. *pervius* (v. t.) *u. tectorum inter se V*; *si das usum mihi nominis huius O* dovoluješ užívati jména;

nec casiā corrumpitur u. olivi V užívání oleje = olej (jehož se užívá); se zámčnou epitheta *purpurarum sidere clarior u. H* užívání (= nošení) purpuru zářnějšího nad . . .; β) spec. t. t. právn. nerušené užívání něčeho, jímž po zákonité době nabýval uživatel vlastnického práva (srov. *usucapio*), odt. vydržení, prodlení: *u. et fructus* n. asynd. **ūsusfrūctus** viz *fructus*; *Servius usu regnum possederat L*; *quaedam mancipat u. H*; obr. *pro munere poscimus usum O* (dočasný) styk; b) vykonávání, provozování, konání: *usu cotidiano ac exercitatione Cs* cvičením každodenně konaným; výkon, čin, činnost: *u. forensis C*; c) s předm. os. zacházení, obcování, stýkání, styk, známost (*alcis* s někým): *domesticus u. et consuetudo* (v. t.) *C*; *fuge coniugis usum O*; (*Flacco*) *propior cum Tiberio u. erat T*; 2) meton. a) praxe α) zkušenost; zběhlost, obratnost, cvik; znalost; umění (abs., *alcis rei* v něčem): *u. magister egregius Plin*; *seris venit u. ab annis O*; *nullius usūs imperator Cs* nezkušený, neschopný; vojen. *u. ac disciplina Cs* výcvik a kázeň; s gen. obj. *u. belli*; *u. nauticarum rerum Cs*; *nandi u. T* umění plovati; β) zvyklost, zvyk, obyčej: *u., quem penes est norma loquendi H*; *est Capitoni in usu claros viros colere Plin*; γ) meton. skutečnost: ob. *usu venire* (ve skutečnosti) stávati se, přiházeti se; b) potřebnost α) upotřebitelnost, služba, prospěch, užitek (*alcis rei* něčeho, z něčeho), zisk, výhoda, přednost, pl. (užitečné) služby: *usui* (dat. účel.) *esse* býti ku prospěchu, k užitku, hoditi se; *nulli usui esse* nebýti k ničemu; *ex usu alcis* (*est, accidit*) ku prospěchu, k užitku, s prospěchem; (*partem Numidiae*) *specie quam usu potiorem S* skutečnou cenou; *aliquis malo fuit u. in illo O*; básn. *pinus baculi praebuit usum O* konala službu holi; *quis tuus u. erat O* z tebe; *qui Caesarem per honorem aut varios usus* (služby) *sectantur T*; — síla, účinek: *quis u. quoque sit in folio O*; β) potřeba, nutnost: *u. est* (*adest, venit*) buď potřeba jest, vyžaduje n. básn. jest potřebí (*alcis rei* n. *re* něčeho); *usui* (dat. účel.) *esse* býti k potřebě, potřeben; *res, quae ad bellum usui sunt Cs* = *u. belli NS* válečné potřeby; *ea, quae ad usum navium* (gen. subj.) *pertinent, providere Cs*; (*pars umida*) *versa est in corporis usum O* = v maso; *nunc viribus u.* (*est*) *V*; *nec facis u. erat O*.

ūsus-frūctus viz *fructus*.

ūsū-venit viz *usus* 2) a) γ).

ut a důrazněj. (pův.) **utĭ**, adv. a spojka [srov. *ubi*] I adv. jak; 1) o způsobu a) tázací α) přímo ob. básn. dle konvers. mluvy *ut valet? H*; *ut Nasidieni iuvit te cena? H*; *ut sese res habent? L*; β) ob. nepřímo *videtisne, ut eos agitent Furiae C*; b) zvolací *quae sunt in eum congesta, ut sustinuit . . . ut contempsit C*; *ut melius, quidquid erit, pati H* = oč lépe; c) relat. jak, jako, jakož, jakožto; z rozlič. syntakt. platnosti zejm. α) přirovnávací; buď s correlat. *ita, sic* (*item, eodem modo* a p.) n. abs. (přirovnává co do způsobu, kdežto *tam — quam* co do stupně): *faciam, ut potero C*; zkrác. *ut qui* = *ut is, qui*: *te semper colam ut quem* (= *ut eum, quem*) *diligentissime C* co nejhorlivěji; *ut qui* s konj. význ. odův. jako člověk, jenž = ježto (= klass. *quippe qui*): *ut qui neque populi iussu neque auctoribus patribus regnaret L*; i samo *ut* druhdy jakožto: *ut neque planis porrectus spatiis H*; *ut avarus H* z lakoty; — *ut quisque . . . ita* se superl. jak kdo . . . tak se superl. = ob. čím kdo . . . . tím s kompar.: *ut quisque est vir optimus, ita difficillime . . . suspicatur C* čím lepší . . . tím nesnadněji; pojem superl. bývá vyjádřen i jinak: *ut quisque aetate antecedit, ita sententiae principatum tenet C*; — o přirovnání subjektivním jakoby: *nuntius ut re imperfecta redit Gabios L*; — spec. v zařikání (tak) jako, jako že: *nec me vis ulla volentem avertet . . . . ut sceptrum hoc numquam fundet virgulta V*; — význ. připoušt. *ut . . . ita* (*sic*) jakkoli . . . přece = sice . . . ale: *ut quaedam, sic non manifesta videri forma potest hominis O*; — význ. odpor. *ut aliorum meditatio in posterum valescit, sic Haterii canorum illud cum ipso exstinctum est T* (význ. kdežto . . .); β) o vztahu vůb. *Themistocles, ut apud nos, perantiquus, ut apud Athenienses, non ita sane vetus C* podle nás . . . podle Atheňanů; — leckdy význ. obmezovacím: *patre usus est, ut tum erant tempora, diti N* na tehdejší doby; *ad magnam de-*

inde, ut in ea regione, urbem pervenit Cu k velkému na tu krajinu; *multum, ut inter Germanos, rationis ac sollertiae T* mnoho na Germány; — význ. odůvodňovacím: *magnifice, ut erat copiosus, convivium apparat C* jak byl zámožný = podle n. při své zámožnosti; *aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse C* ve své zuřivosti; γ) slučovací; zejm. uvádí příklad jako (ku příkladu, na příklad), na zač. věty tak jako, tak (na příklad): *dixerat aliquis leniorem sententiam, ut M. Marcellus Cs*; o příkl. pomyšleném *ut si*: *ut si praedonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est C*; — uvádí skutečnost k předcház. možnosti jakož (také, vskutku a p.): *si virtus digna est gloriatione, ut est C*; 2) o čase a) *ut* n. *ut primum* ob. s ind. perf. jak, jakmile: *homo, ut haec audivit, exarsit C*; b) jak = (od té doby) co: *ut ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin ... C*; c) jak = když, při opětování kdykoli: *ut Hortensius domum reducebatur, fit obviam Curio C*; často *ut quisque* s ind. imperf. n. plusqpf. = jak který, kdykoli který: *ut quidquid adprehenderam, statim accusator extorquebat e manibus C*; 3) (básn. zř.) o místě kde: *in extremos Indos, litus ut tunditur undā Cat*; *ire praecipitem in lutum, totius ut lacus lividissima est vorago Cat*; II spojka s konjunkt. 1) ve větách přacích (= klass. *utinam*) kéž: *Iuppiter pater, uti tu signa nobis adclarassis L*; *quod ut o potius formidine falsa ludar V*; *cautius ut velles te credere Marti V*; 2) ve větách účelových v nejširš. sm. (vlastních účel., rozkazovacích, snahových, přacích, obavných) s konj. praes. n. imperf. aby (zápor. *ne*, zř. *ut ne*): *depugna, inquis, potius quam servias, ut quid* (sc. *fiat*)? *si ... C* k čemu, proč; 3) ve větách výsledkových že, aby (zápor. *ut non*): *est ut viro vir latius ordinet arbusta sulcis H* jest = stává se, může býti, že ...; 4) ve větách připouštěcích ať, třeba, kdyby i, byť i: *ut desint vires, tamen est laudanda voluntas O*; 5) v otázkách, značících podiv n. nevoli že (by), aby: *te ut ulla res frangat? C.*

ut-cumque, adv. neurč. 1) relat. a) jakkoli, kterakkoli = ať ... jakkoli: *u. erit, iuvabit tamen .... consuluisse L* ať bude jakkoli; význ. připoušt. *pater infelix, u. ferent ea facta minores V* jakkoli; *u. se ea res habuit T*; nejširš. význ. o místě, času i způs. *ibimus, u. praecedes H*; b) (podle toho) jak, jak jen: *u. moderatus sit aër, ita pueros animari C*; *montani concursabant, u. locus opportunitatem daret L*; 2) abs. jakž takž, nějak, tak nebo onak: *gaudentes u. composita cum Philippo pace L*; *cetera u. facilius dissimulari T*; *coniunx gravida primam u. fugam toleravit T.*

ūtēns, *entis* [vl. part. praes. od *utor*] vl. užívající: *utentior sane sit, honestior quo modo? C* ‚více užije'.

Ūtēns n. **Ūtis**, *entis*, *m.* řeka v Gallii předpadské, vlévající se do moře Adriatického blíže Ravenny *L.*

ūtēnsilia, *ium*, *n.* [*utensilis* od *utor*] potřebné věci, potřeby (nářadí, potrava a p.).

ūtentior viz *utens.*

1. ūter, *ūtris*, *m.* (kožený) měch zejm. na tekutiny, na sypké věci a plovací: obr. *tumidis infla sermonibus utrem H* o nadutém domýšlivci.

2. uter, *utra*, *utrum* (gen. sg. *utrīus*, básn. též *utrĭus*, dat. *utrī*) [m. **cuter* z *quutero-s* (srov. *qui* a p.), srov. πότερος, čes. ‚který' (starosl. котерꙑ)] který, kdo ze dvou osob n. věcí (pon. uter je vl. tvar komparativní); 1) a) tázací *u. nostrum popularis est? tune an ego? C*; *ut, in utram partem (flumen) fluat, iudicari non possit Cs*; pl. o dvou stranách n. skupinách: *utros eius habueris libros (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio C*; o vzájemnosti mezi dvěma *quaerere, u. utri insidias fecerit C* kdo druhému; *u. utri anteferendus videretur Cs* komu před druhým; b) vztažné *utrum placet, sumite L*; 2) neurč. jeden (ze dvou): *si u. volet C*; *horum utro uti nolumus, altero est utendum C.* Adv. **utrum**, **utrō** v. t.

uter-cumque, *utra-*, *utrum-* neurč. kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí.

uter-libet, *utra-*, *utrum-* kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí, jeden nebo druhý, ten neb onen: *eos consules esse, quorum utrolibet duce bellum Etruscum geri recte possit L.*

uter-que, *utraque*, *utrumque* (gen. sg *utrīusque*, básn. též *utrĭusque*, dat. *utrī-*

que) [srov. *quisque*] oba, obojí, ten i onen, jeden i druhý (samostatně a zvlášť, srov. *ambo*) (subst. n. adj.) *sive Sulla sive Marius sive u. civile bellum optavit C*; *utraque* (*familia*) *suum retinebat ordinem N* obě rodiny podržovaly; — zejm. *utraque fortuna* (t. j. štěstí i neštěstí); *in utramque partem disputare* (v. t.), *dicere*; *u. polus O* (sever i jih); *Phoebus u. O* (východ i západ); *u. Poenus H* (v Africe i v Hispanii); *sermones utriusque linguae H* (latinského i řeckého); — zř. přísudek v pl. s vazbou podle smyslu: *ut utraque* (*navis*) *ex concursu laborarent Cs*; *u. cum illo inimicitias exercebant S*; *u. opibus perviguere T*; u *C* jen ve větách připojených *cum u. me intueretur seseque ad audiendum significarent paratos C*; — s gen. part. u zájmen *u. nostrum id sibi suscipiendum putavit C* (my) oba jsme myslili, že . . .; *utraque harum rerum C*; ale u neutr souřadně *hoc* (*quod, id*) *utrumque*; — pl. ob. u slov pomnožných, o stranách a skupinách *utraeque litterae* oba dopisy; *binos* (*scyphos*) *habebam, iubeo promi utrosque C*; — o vzájemnosti *ut locum medium utriusque colloquio deligeret Cs* k vespolné rozmluvě; *cum u. utrique esset exercitus in conspectu Cs* obě vojska byla si navzájem . . .; *utrique alteris freti S* jedni i druzí, podporujíce se vespolek. Adv. **utrōque** v. t.

uterus, ī, *m.* 1) břicho, břišní dutina, život a) *per uterum perque ilia venit arundo V*; b) spec. život mateřský, mateřník, ‚lůno' α) *laborantes utero puellae H* = pracující k porodu; β) meton. plod života, dítě: *subiectus servitio uxoris u. T*; collect. děti, potomstvo, ‚rodina': *uteri pars septima nostri O*; 2) metaf. o věcech břicho, dutina: *naves lato utero T*.

uter-vīs, *utra-, utrum-* vl. který (ze dvou, z obou) chceš, kterýkoli z obou, jeden nebo druhý, ten neb onen; odt. i oba: s gen. part. *minus habeo virium quam vestrum u. C* kterýkoli z vás = vy oba.

utī viz *ut*.

Utica, *ae, f.* stará tyrská osada na sev. pobřeží africkém sev.-záp. od Karthaginy; adj. **Uticēnsis**, *e* utický, v Utice; subst. **Uticēnsēs**, *ium, m.* Utičané, obyvatelé Utiky.

ūtilis, *e* (superl. *utilissimus*) [*utor*] 1) upotřebitelný, vhodný, schopný, dobrý, platný, potřebný (*alci rei, ad rem*, zř. *in rem* k něčemu, pro něco, na něco): *fraxinus u. hastis O*; *u. bello, armis O* schopný k válce (ale *deus u. armis O* bůh války; *Curium utilem bello H* dobrého válečníka, vojevůdce); *Ceres mutavit glandes utiliore cibo O* lepší; — užívaný: básn. s inf. *tibia adesse choris erat u. H* píšťaly bylo užíváno k doprovázení sborů; 2) užitečný, prospěšný, výhodný, dobrý: *non u.* někdy význ. škodlivý, zhoubný: *bis pomis* (abl.) *u. arbos V* dvakrát nesoucí úrodu ovoce; *utile est* s inf. jest n. bylo by užitečno, ku prospěchu; subst. neutr. *utile* užitečné, užitečná věc; potřeba: *armis aliisque utilibus navis onerat S*.

ūtilitās, *ātis, f.* [*utilis*] 1) upotřebitelnost, vhodnost, schopnost, platnost, potřebnost· 2) užitečnost, prospěšnost, výhodnost; užitek, prospěch, výhoda, dobro, zdar: *u. communis N* = *u. omnium L* všeobecný prospěch, obecné dobro; *utilitates alci praebere C* (dobré, platné) služby; *utilitatibus tuis parvit C* řídil se tvými prospěchy, zájmy = prokázal ti dobré služby.

ūtiliter, adv. [*utilis*] užitečně, prospěšně; k užitku, ku prospěchu (*alci* někomu, pro někoho).

uti-nam, spojka přací kéž, ať a) o přání splnitelném s konj. praes. n. perf., v češt. indik. *u. tibi istam mentem di duint C*; *ad quam* (*senectutem*) *u. perveniatis C* kéž dojdete; b) o přání nesplnitelném s konj. imperf. n. plusqperf., v češt. kondicionál *u. me mortuum prius vidisses C* kéž bys byl viděl; někdy lze přel. žel (škoda), že ne . . . s ind.; c) s vynecháním slovesa *habetis sermonem hominis, u. non impudentis C*; *u. coram tecum olim potius quam per epistulas C*.

1. uti-que = *et ut*(*i*) a jak, a aby, a že.

2. uti-que, adv. 1) vl. jakkoli t. j. buď jak buď, vším způsobem, na všechen způsob; naprosto, dokonce; jistě: *fabā Pythagorei u. abstinere* (*iubent*) *C*; — význ. obmezujícím (jistě) aspoň; 2) dokonce, obzvláště, zejména.

ūtor, ī, *ūsus sum* (part. *usus* často význ. part. praes. užívaje a p.) 1) užívati

(*rē* něčeho), používati, upotřebovati, zacházeti s něčím,, zabývati se něčím (často se překládá určitějším slov. podle předmětu) **a)** vůb. *cornibus pro poculis u. Cs* místo číši = jako číší; *u. loris O* držeti, vládnouti; *veste Medica u. N* nositi; *alqa domo u. SN* bydliti v domě; *castris u. N* žiti v táboře; *suis finibus atque oppidis u. Cs* zůstati v...; *propter linguae Gallicae scientiam, quā multā Ariovistus utebatur Cs* jimž dobře mluvil; *utere generoso sanguine O* prolij; (*Germani*) *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a stroji; *verbis minoribus u. O* skromněji mluviti; *milites largius suo usi S* příliš plýtvavše svým jměním; – s abl. doplňk. *iis turribus propugnaculis* (za..., jako...) *utuntur L*; *auctore utar Simonide C*; – trans. klass. jen gerundiv. *bona Heraclio utenda ac possidenda tradiderat C* v užívání a držení; zř. s acc. neutr. pronom. *si quid de suis facultatibus u. voluisset N*; **b)** *α)* požívati, jísti, živiti se něčím, žráti: *lacte u. et herbis O*; *cibo u. N*; *β)* užívati sm. využívati, těžiti z něčeho: *victoria u. Cs*; *utere sorte* (štěstí) *tua V*; – *hospitio alcis u.* požívati; *γ)* říditi se něčím, zachovávati, dbáti, šetřiti: *consilio* (rady) *alcis u.*; *Massilienses usi Domitii consilio naves expediunt Cs* k radě; *u. legibus Cs, temporibus* (okolnostmi) *N*; – *pace u. Cs* zachovávati; *δ)* o vlastnostech a činnostech uživati = vykonávati, prováděti; projevovati, osvědčovati, dokazovati, zachovávati, šetřiti; jednati n. chovati se s... (n. adv.): *arrogantiā u. Cs* zpupně se chovati; *celeritate u. N* rychle jednati, vésti si; *fluxa fide u. S* dopustiti se věrolomnosti; *cum iter facerent usi superiorum temporum licentiā Cs* s nevázanosti; *ε)* o osobách zacházeti (*alqo* s někým), obcovati, stýkati se, žiti; nakládati s někým, chovati se k někomu: *familiariter u. alqo* žíti s někým v důvěrném přátelství; *sociis nostris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur S*; *quo pacto deceat maioribus* (s velkými pány) *u. H*; **2)** přenes. míti (často s doplňk. n. subst.) **a)** *ad rem frumentariam, qua angusta utebatur Cs* obilí, jehož měl poskrovnu; *u. consilio* míti (pojmouti) záměr, odhodlati se; *optima valetudine u. Cs* těšiti se nejlepšímu zdraví; *honoribus u. SL* zastávati; **b)** *eo melioribus usuras viris L*; *patre diligente usus est N* měl šetrného otce; *eo velim facili u. possim et bono in me C* chtěl bych, aby byl ke mně...; – *alqo teste u. Cs* míti někoho za svědka; *me magistro usus est Plin.*

ut-pote, adv. vl. jak (jest) možno = jak není jinak možno: *u. quae excita somno desertam se cernat Cat* vl. jak jest možno při ní, jež probudivši se vidí = když (totiž), ana; odt. ježto, poněvadž; neboť, totiž, an (uvádí důvod n. vysvětlení, vyjádřené větou s qui, cum n. zkrác. partic. a adj.; srov. *quippe*): *ea (iudicia) nos, u. qui nihil contemnere soleremus, non pertimescebamus C* ježto ze zvyku ničím nepohrdáme; *neque Antonius aberat, u. qui... impeditos fuga sequeretur S* an pronásledoval; *incommoda valetudo, e qua emerseram, u. cum sine febri laborassem C*; *puerulo me, u. non amplius novem annos nato N*; *fessi, u. longum carpentes iter H.*

utrimque, adv. [*uterque*] s obou stran, na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam (vl. i přenes.): *appositis u. gubernaculis T*; *structo u. theatro O* o amfitheatru; *Piso nobilis u. T* (t. j. s otcovy i matčiny strany); *cuncta u. perlustrat T* s obou stran; význ. *ab utroque*: *multas u. lacrimas (fuisse) T*; význam *ab utrisque*: vojen. *acriter u. pugnatum est Cs.*

utrō, adv. [*uter*] (zř.) na kterou stranu (z obou) *CO.*

utrobīque n. **utrubīque,** adv. [*uter* a *ubique*] na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam, všude (vl. i přenes.): *bellum inter eos gerebatur et mari et terra*; *sed u. Eumenes plus valebat N*; *pavor est u. moleslus H* v obou případech (sc. *sive in timore sive in cupiditate*).

utrōque, adv. [*uterque*] na obě strany, na obě místa (vl. i přenes.).

utrubīque viz *utrobique.*

utrum, adv. [*uter*] tázací částice vl. v dvojčlenných ot. přímých i nepř. *u. ....an* zdali (zda) .... či (řec. πότερον ....ἤ): *u. ego tibi patrimonium eripui an tu comedisti C*; s 2. členem zápor. *di u. sint necne sint, quaeritur C*; zř. *utrumne.... an*

H; — nevl. bývá též v otázkách o více než dvou členech a v ot. jednoduchých.

ut-ut, adv. jakkoli (klass. zř.): *u. erit, rem impediri malo C.*

ūva, *ae*, *f.* [srov. *ὄα*, *οἴη* (jeřáb)] (vinný) hrozen: 1) vl.; — meton. α) réva; β) víno, vinný mok; 2) metaf. o včelím roji *aspiciunt apes uvam demittere ramis V* v hroznu visí na větvích.

ūvēscō, *ere*, —, — [inchoat. od *uveo*, srov. *uvidus*] vl. vlhnouti; přenes. *seu quis modicis uvescit poculis H* svlažuje se, ‚přihýbá si' z číší.

ūvidulus, *a*, *um* [demin. od *uvidus*] vl. ponekud vlhký; zmáčený, skropený *Cat.*

ūvidus, *a*, *um* [srov. *ὑγρός*; staz. *ūdus* v. t.] vlhký, zvlhlý, navlhčený; namočený, mokrý (*rē* něčím, od něčeho): *u. venit Menalcas V* zarousaný; *uvidum Tibur H* bohaté vodou; *Iuppiter* (t. j. ovzduší) *u. austris V*; — přenes. ‚namočený' vínem, napilý (op. *siccus*), rozjařený *H.*

Uxellodūnum, *ī*, *n.* pevnost Kadurků v jihozáp. Galii nad řekou Duraniem, snad nyn. Puy d' Issolu *Hirt.*

uxor, *ōris*, *f.* manželka, choť, žena: *uxorem ducere* ženiti se; *uxor, quam in Gallia duxerat Cs* kterou si byl vzal; — básn. *olentis uxores mariti H* t. j. kozy.

uxōrius, *a*, *um* [*uxor*] 1) manželčin, týkající se manželky: *res uxoria C* věno; *uxoria condicio C* sňatek; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou; 2) básn. zamilovaný do své manželky, ženě příliš oddaný: o Aeneovi *pulchram u. urbem exstruis V* ze slepé lásky k ženě; o zosobněné řece Tiberu *u. amnis H* řeka poslušná ženy (t. Ilie).

V

Vacalus, *ī*, *m.* (*Cs*) = **Vahalis**, *is*, *m.* (*T*) jižní rameno dolního Rýnu, nyn. Waal.

vacātiō, *ōnis*, *f.* [*vaco*] prázdno od povinného úkonu, zproštění, osvobození, úleva, dovolená (abs., *alcis rei* buď gen. obj. od něčeho n. gen. causae pro něco) a) (abs. od veřejné činnosti, služby) *vacationem augures, quominus iudiciis operam darent, non habere C* nejsou zproštěni povinnosti, zasedati na soudech; *v. quaedam publici muneris C*; *rerum gestarum v. C* pro ...; srov. u nás odpočinek, výslužba, pense; b) spec. vojen. α) od některých prací n. povinností úleva: *vacationes munerum T*; β) dovolená: *bello vacationes valent, tumultu non valent C*; *v. militum L*; trvalá dovolená, propuštění od vojska, zproštění služby vojenské: *Vatinius agro et vacatione donatus est C*; *vacationem militiae habere Cs* být prost branné povinnosti; s gen. causae *aetatis v. N* zproštění od služby pro věk; γ) meton. poplatek za úlevu n. dovolenou, výkupné: *vacationes praestari centurionibus solitae T.*

vacca, *ae*, *f.* kráva.

Vacca, Vaccēnsēs viz *Vaga.*

Vaccaeī, *ōrum*, *m.* kmen v sev.-záp. Hispanii při řece Duriu (s městem *Pallantia*) *CL.*

vaccīnium, *iī*, *n.* rostlina, ze které se vyrábělo barvivo, snad borůvka n. brusinka *VO.*

vaccula, *ae*, *f.* [demin. od *vacca*] kravička, kravka *Cat.*

vacillō, *āre*, *āvī*, *ātum* viklati se, hýbati se, klátiti se, kývati se; kolísati se, potáceti, vrávorati, motati se a) *in utramque partem toto corpore v. C*; obr. *epistula vacillantibus litterulis C*; b) metaf. v. tkáti se, býti nestálý, býti vrtkavý: *una legio eaque vacillans C* t. j. vrtkavá, nespolehlivá; *iustitia vacillat vel iacet potius C*; *in vetere aere alieno vacillant C* potácejí se, ‚tonou'.

vacīvus arch. = *vacuus.*

vacō, *āre*, *āvī*, (*ātum*) [*vacuus*] být prázden (vl. i přenes.); 1) abs. a) být pust, neosazen, neobydlen: *noluit locum v. Cs*; *longe saltus lateque vacan-*

tes V; *ostia (Nilī) pulverulenta vacant O* jsou prázdna t. j. bez vody); b) býti uprázdněn, volný: *cum locus vacet Plin*; *auguratum vel septemviratum, quia vacant, adicere Plin*; subst. *ut populus vacantia teneret T* uprázdněné jmění; s dat. prosp. *meritis vacat hic tibi locus V* zbývá tobě pro ...; 2) *v. rē* n. *ab rē* býti prázden něčeho, býti prost, zproštěn, svoboden, zbaven něčeho, nemíti něčeho, býti bez něčeho, zdržovati se něčeho, nezabývati se něčím; míti prázdno od něčeho: *ab ea parte, quae fluminis circuitu vacabat Hirt* jež nebyla obtékána řekou; *v. culpā C*; *v. animā O* býti bez života; *urnis vacarunt Belides O* nechaly věděr; *milites ab opere vacabant Cs*; 3) spec. nebýti zaměstnán, míti prázdno, míti kdy a) abs. *scribes aliquid, si vacabis C*; *festus vacat pagus H* odpočívá, hoví si; *vacans* nezaměstnaný, volný: *nec petiit horamque animumque vacantem O*; b) (*alci rei, in alqd* k něčemu; inf.) *ego philosophiae semper vaco C*; básn. *nec in multos poteras ora* (acc. vztah.) *v. cibos C* dopřávati ústům času na jídlo; — odt. míti kdy činiti něco = zabývati se něčím, oddávati se, věnovati se něčemu: *vacare gaudio T*; *Otho vacavit abeuntium adloquiis T* = mluvil s odcházejícími; c) neos. *vacat* (*alci*) jest kdy, někdo má kdy (s inf.): *ut scirem tibi vacaturum .... legere Plin*; *nec vacat quaerere O*; — odt. jest lze, možno, dopřáno, někdo může: s adj. doplňk. *an magis infirmo non vacat esse mihi O* = či nemohlo by mi býti ještě hůře.

vacue-faciō, *ere, fēcī, factum* (pass. **vacuefīō**, *fierī, factus sum*) [*vacuus*] vyprázdňovati, uprázdňovati: *adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt C*; — přenes. *Scyrum vacuefecit N* t. j. zbavil dosavadních obyvatelův; *possessiones vacuefactae N* uprázdněné, opuštěné; *cum morte uxoris novis nuptiis* (pro ...) *domum vacuefecisses C*.

vacuitās, *ātis, f.* [*vacuus*] 1) prázdnost, zproštění (*alcis rei* n. *ab rē* od něčeho), stav bez něčeho: *v. doloris C* bezbolestný stav n. lze přel. inf. býti prost bolesti; 2) uprázdnění místa, úřadu u *C*.

Vacūna, *ae, f.* jméno sabinské bohyně, stotožňované mimo jiné i s řím. bohyní vítězství (Victoria); uctívána byla ku př. u Reate a blíže sabin. statku Horatiova *H*; adj. **Vacūnālis**, *e* Vakunin *O*.

vacuus, *a, um* [srov. *vaco*] 1) prázdný, nevyplněný (vl. i metaf.): zejm. a) vojen. opuštěný, neobsazený, nekrytý, volný: *ne vacuo mari classis acceleraret T*; — pustý, mrtvý: *domos Ditis vacuas V*; — volný, širý, prostorný, otevřený: *aurae vacuae V*; *v. orbis O*; — nerušený, klidný, tichý: *vacuum Tibur H*; — obr. *v. vertex H* prázdná hlava; b) nezaujatý od nikoho α) uprázdněný, nezadaný, volný: *v. equus L* kůň bez jezdce; *praedia vacua C* zbavené pána; *vacua possessio regni Cs* uprázdněný stolec královský; pod. *Armenia vacua tunc T*; β) nezadaný význ. nezamilovaný: *vacuum cor O*; uvolněný: *ut* (*Messalina*) *vacuo adultero poteretur T*; ovdovělý: subst. *vacuae mandata referre O* vdově; c) *v. alci* n. abs. prázdný n. volný pro někoho, přístupný, otevřený někomu: *vacuam domum scelestis nuptiis fecisse S* uprázdnil pro ...; pod. *cum domos vacuas novo matrimonio fecisset L*; *vacuae aures HO*; *quae vacuas tenuissent carmine mentes V*; o os. *qui* (*te*) *semper vacuam credat* (sc. *sibi*) *H* oddanou; 2) *v. rē* n. *ab rē*, neklass. i *alcis rei* prázdný něčeho, prostý, zproštěný, uvolněný, volný od něčeho; zbavený; nemající něčeho, bez něčeho: *gladius vaginā v. C* vytasený; (*oppidum*) *vacuum ab defensoribus Cs* bez obhájců; *ut vacuum metu populum Romanum redderemus C* abychom zprostili strachu; *omnia vacua ab omni periculo C*; *ager frugum v. S* bez plodin, sklizené; *litteras verbis magnificas, rerum vacuas T* (chudý); *proxima lux vacua est* (sc. *sacris*) *O* prázdný = všední; 3) spec. prostý zaměstnání, nezaměstnaný, volný, odpočívající, mající kdy a) též význ. bezstarostný, klidný: *postquam Rutilium animo vacuum accepit S*; *siquid vacui lusimus H*; b) *vacuum tempus* prázdný, volný čas; *vacuum est* (též s inf.) vl. jest kdy, odt. jest možno, dovoleno, lze: *antea vacuum id solutumque poenā fuerat T*. — Subst. **vacuum**, *ī, n.* a) vl. prázdnota, prázdné místo b) *v. inane V* vzdušné prostory; obr. *libera per v. posui vestigia princeps H* na neznámé půdě (řec. lyriky); c) vojen.

neobsazené místo: *ne per v. incurreret hostis H*; d) místo uprázdněné, nezaujaté od někoho, volné: *in vacuo aedificare L*; *ut in v. venias H* (v dědictví).

1. Vada, *ae, f.* opevněné město v Gallii belgické v území Batavů *T.*

2. Vada, *ōrum, n.* [*vadum*, vl. ‚Brod'] jméno někt. měst; zejm. 1) *V.* (*Sabatia*) přímořské město v Ligurii, nyn. Savona u *C*; 2) *V.* (*Volaterrana*) přístavní město v Etrurii, nyn. Vada *C.*

Vadimōnis *lacus* jezero v jihových. Etrurii blíže ústí Naru do Tiberu.

vadimōnium, *iī, n.* [1. *vas*] (půhonní) záruka, ručení, kauce, t. t. soudn., t. j. přípověď žalovaného, zajištěná částkou peněz (podle důležitosti pře) n. i ručiteli, že se dostaví k soudu v určitý den na určité místo, odt. půhon, zajištěný zárukou; 1) *v. imponere alci N* vymáhati na někom, t. j. poháněti k soudu; *v. facere C* smluviti; *eo vadimonia fieri iusserunt L* aby půhony byly činěny (platily) pro to místo = aby se tam pohánělo; *v. promittere C* dáti půhonní záruku, zamluviti se k roku, přijímati půhon (s acc. města, ku př. *Lilybaeum C* do L.); *v. concipere C* sepsati půhonní smlouvu; *v. sistere, obire*, op. *deserere C* viz slovesa; 2) meton. lhůta pře, rok, termin: *v. differre C*; *vadimonia constituta C.*

vādō, *ere*, (*vāsī*), — [srov. *vadum*; něm. waten] kráčeti, ubírati se, bráti se, jíti: *vade age V* nuže jdi (homer. *βάσχ' ἴθι*).

vador, *ārī, ātus sum* [1. *vas*] zavazovati půhonní zárukou (*alqm* někoho; abs.), brátí záruku od někoho, meton. pohánětí před soud: *se iam neque v. amplius neque vadimonium promittere C*; — pass. *casu tunc respondere vadato* (abl. abs. význ. adv.) *debebat H* se zárukou = byl zárukou vázán, dostaviti se k soudu.

vadōsus, *a, um* [*vadum*] brodnatý, mělčinatý, mělký.

vadum, *ī, n.* [*vado*] 1) brod, mělčina a) jako místo k přechodu *vado transire flumen* přebřísti; b) jako překážka plavby *vada dura* (nebezpečné) *saxis caecis V*; — odt. obr. *emersisse e vadis videtur oratio mea C*; 2) přenes. a) vůb. voda, vody, vlny; moře; řeka: *exsultant vada V*; *vada nota secantes O*; b) *vada Tarenti* (v. i t.) *O* prohlubina (dle jiného výkl. bažina).

Vae, interj. vyjadřující žalost, leknutí n. rozhořčení ach, běda: s dat. *v. victis L*; básn. s acc. *scelesta, v. te Cat* běda ti.

vaecors, vaegrandis, vaesānus viz *vecors, vegrandis, vesanus.*

vafer, *vafra, vafrum* chytrý, chytrácký, vychytralý, zchytralý, šibalský; vtipný; meton. *vafri inscitia iuris H* záludného.

vafrē, adv. [*vafer*] chytře, chytrácky; šibalsky.

Vaga (n. *Vacca*), *ae, f.* město v Numidii záp. od Karthaginy, nyn. Bedža; odt. **Vagēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Vagy *S.*

vagātiō, *ōnis, f.* [*vagor*] těkání, potulování, pobíhání *L.*

vagē, adv. [*vagus*] těkavě, toulavě: *v. effusi per agros L* rozptýleně, roztroušeně.

vāgīna, *ae, f.* pochva, pošva a) meče *gladium e vagina educere C* = *ducere ferrum vaginā O* vytasiti; b) přenes. pochva = obal klasu: (*viriditas*) *vaginis includitur C.*

vāgiō, *īre, iī*, (*ītum*) o dětech kvíliti, plakati, vrněti, brečeti.

vāgītus, *ūs, m.* [*vagio*] o dětech kvílení, pláč, vrnění, brekot; — obr. *vagitūs similes puerilibus haedum edentem O.*

vagor, *ārī, ātus sum* [*vagus*] sem tam choditi (běhati, jezditi, létati, těkati; toulati se, potulovati se, potloukati se; blouditi; pobíhati, vybíhati, zabíhati, rozbíhati se; pojížděti; o ptácích poletovati, rozletovati se a) vl. *barbari vagabantur fabricatis repente navibus T* křižovali; vojen. býti rozptýlen, harcovati; — přenes. o neživých věcech pohybovati se: ob. o tělesech nebeských *luna iisdem spatiis vagatur, quibus sol C*; šířiti se: *fama vagatur VT*; *vagatus est ignis L*; b) metaf. α) *non sumus ii, quorum vagetur animus errore C* v nejistotě bloudil; — *primo Stoicorum more agamus, deinde nostro instituto vagabimur C* budeme se volně pohybovati; *vager scribamque licenter H* nedbati určité cesty (t. j. určitých pravidel); β) býti nestálý, měnivý: *omnis vagans formatur imago O.*

vagus, *a, um* [srov. *ἄγνυμι* (obýbáním lámati), něm. wanken] (vl. klikatý) sem a tam chodící (běhající, přebíhající, poletující), těkavý, těkající; toulavý, potulující se; praegn. bludný, bloudící, praed. sem tam, s místa na místo, bez cíle; 1) a) *Io vaga H*; *Gaetuli vagi palantes . . . sedes habebant S* kočujíce a potulujíce se; *vaga pecora L* rozběhlá; rozptýlený, praed. porůznu (zejm. vojen.): *vagi per agros palantur L*; subst. *apud vagos quosdam ex inopi plebe L* lidé bez domova, tuláci; b) přenes. o neživých věcech pohyblivý: o tělesech nebeských *stellae, quas vagas dicimus C* tak zvané cběžnice; *v. sol Cat*; *vaga luna H*; *vaga aura O*; *vaga flamma H* šlehavý; hbitý; 2) metaf. a) volně těkající α) volný: *vagum orationis genus C*; β) nevázaný, nespořádaný: *vagi incursus T*; *vaga prosiliet natura H*; *concubitus v. H*; *v. Tiberis H* (ze svých břehů) přetékající; b) nestálý, nejistý, neurčitý; kolísavý, vrtkavý: *vaga voluhilisque fortuna C*; *vaga turba O*; *vagi rumores O*; *non errantem et vagam, sed stabilem certamque sententiam C*; *errores vagi O* bludné; *quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet T* roztržitými (přebíhajícími od věci k věci); neurčitý: *redditis absentiae causis admodum vagis T* všeobecně.

Vahalis viz *Vacalus*.

valdē, adv. [synkop. z *valide*] silně, tuze, velmi, velice (u sloves, adj. a adv.).

vale-dīcō, *ere, dīxī, dictum* dáti sbohem, rozloučiti se dle někt. *O*.

valēns, *entis* [vl. part. pracs. od *valeo*] silný, statný; 1) fysicky *hominum mille valentium C*; zdravý (též obr.): *puer horā undecimā v. . . . ante noctem mortuus est C* živ a zdráv; 2) metaf. mohutný, mocný: *oppidum magnum atque v. S* kvetoucí; *amor patriae ratione valentior omni O* mocnější. Viz i *valeo*.

valenter, adv. [*valens*] (neklass.) silně, mocně: *valentius spirare O*.

Valentia, *ae, f.* [*valeo*; vl. Síla, Moc] jméno několika měst; zejm. 1) na vých. pobřeží Hispanie již od Saguntu, nyn. Valentia; 2) v narbonské Gallii blíže ústí Isary do Rhodanu, nyn Valence; 3) *Vibo Valentia*, řec. Hippo (z *Ἱππώνιον*) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia; odt. **Valentīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Valentie *C*.

valeō, *ēre, uī, itūrus* [srov. něm. walten, čes. ‚vládnouti'] býti silný, při síle, míti sílu; 1) fysicky a) *non lingua valet V* nemá síly, jest bez vlády; básn. *sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires O* stačí; s inf. *quid valeant* (sc. *ferre*) *umeri V* co unesou; b) spec. býti zdráv α) *optime v. C* býti nejzdravější; *minus v.* churavěti, stonati; s abl. vztah. *pedibus non v. N* nemoci choditi; *parum animo v. S* nemíti zdravého rozumu, býti slabomyslný; — v dopisech *si vales* (= *S. V.* n. *si vos valetis* = *S. V. V.* n. *si tu exercitusque valetis* = *S. T. E. Q. V.*) *bene est* (= *B. E.* n. *gaudeo* = *G.*), *ego valeo* (= *E. V.* n. *equidem valeo* = *E. Q. V.*); vůb. *ut valet H* jak se má; β) ve rčeních pozdrav. *vale* (též *valeas*) vl. buď zdráv, ob. při loučení (buď) sbohem: *supremum ‚vale' dixit O*; *castra peto valeatque Venus valeantque puellae Tib*; *illum salutavi, post etiam iussi v. C* = dal jsem mu sbohem; — odt. praegn. *valeat* buď sbohem = mějž výhost, pryč s . . ., ať dá pokoj a p. (řec. *χαιρέτω*; srov. *χαίρειν τι ἐῶ, κελεύω*): *si talis est deus, valeat C*; *valeat res ludicra H*; γ) obr. *si res publica valeret S* za zdravých poměrů v obci; 2) metaf. býti silný, mohutný, mocný; míti sílu, moc, platnost, váhu, vliv, význam; platiti, vážiti, zmoci; vynikati a) (abs., *rē* něčím) α) *quicquid possunt, pedestribus valent copiis Cs* = všechna jejich síla jest v pěchotě; *cuius in Africa magnum atque late imperium valuit S* říše byla veliká a daleko široko mocná; *urbs tantum valuit L* zmohlo se; *fundamine* (v. t.) *magno res Romana valet O*; — *qui aut gratiā aut misericordiā valerent Cs* požívali obliby nebo vzbuzovali útrpnost; *qui pedum cursu valet V* vyniká; — *Graeci volunt illi quidem, sed parum valent verbo C* nemají slova, které by to vystihlo; β) účinkovati, býti platen, pořídit něco: *apud vagos merces* (naděje na odměnu) *valuit L*; *minus venena valent H*; uplatňovati se, platiti, míti platnost: *lex valet*; uplatniti se, míti úspěch, dařiti se, vítěziti: *si coniuratio valuisset S*; *ratio non valuit N*; vyplniti se, splniti se: *vestrae*

valuere preces O; b) s acc. vnitř. *aliquid (multum, plus, plurimum) v.* něco platiti, míti nějakou (velikou, větší, největší) platnost s p.; *plus (plurimum) v.* míti převahu, předčiti, rozhodovati: *utrum apud eos pudor atque officium an timor plus valeret C*; *plurimum Romana acies valuit L*; c) s určením cíle α) míti platnost, napomáhati, přispívati, prospívati, hoditi se, sloužiti, býti (*ad alqd* k něčemu): *ut invidia mihi valeat ad gloriam C*; s adv. *nescis, quo valeat nummus H* k čemu jsou; s větou výsl. *superstitio valuit, ut ... concederetur T* způsobila; *haec vox valuit, cur Hostilia damnaretur L*; — básn. a pozd. s inf. míti sílu, moci, zmoci, dovésti: *nec continere suos valuit L*; *tantum valet mutare vetustas V*; β) směřovati, mířiti, vztahovati se; míti účel, význam: *Pyrrhus intellegere potuisset ‚vincere te Romanos' nihilo magis in se quam in Romanos v. C* může platiti zrovna tak Římanům jako jemu; *hoc eo valebat, ut ... N*; *id responsum quo valeret N*; d) spec. α) o mincích platiti: *dum pro argenteis decem* (v češt. acc.) *aureus unus valeret L*; β) o slovech znamenati, míti význam, smysl: *hoc verbum quid valeat, non vident C*; *cum illud verbum ‚unde' in utramque rem valeat C* má oba významy; *frugalitas, quod angustius apud Graecos valet C* má užší význam.

Valerius, jméno patricijského rodu římského; I subst.; zejm. 1) *P. Valerius Poplicola,* činný při vypuzení královské rodiny Tarquiniův z Říma, jako konsul bojoval proti nepřátelům mladé republiky římské, podobně jako 2) jeho bratr *Valerius Volusus*; 3) *L. Valerius Poplicola,* jako konsul r. 449 př. Kr. s kollegou M. Horatiem původce zákonů ve prospěch plebejů (*leges Valeriae Horatiae*); 4) *M. Valerius Corvinus* vyznamenal se ve válce s Gally a v 1. válce samnitské *CL*; 5) *L. Valerius Flaccus,* konsul r. 100 př. Kr. s Mariem; zabit za války občanské r. 87; 6) *L. Valerius Flaccus* (syn předešlého), kollega Cinnův v konsulátě r. 86; zabit od svého legáta C. Flavia Fimbria jako velitel proti Mithridatovi r. 85 př. Kr.; 7) *L. Valerius Flaccus* (syn předešl.), jako praetor pomocník Ciceronův při odhalení spiknutí Katilinova; *C* ho obhájil r. 59 př. Kr. ve při pro vyděračství; 8) *Valerius Antias* (z Antia), římský annalista za doby Sullovy; 9) *M. Valerius Messala Niger,* konsul r. 61 př. Kr., dobrý řečník; 10) *C. Valerius Triarius,* legát Pompejův, osoba v Ciceronově spise *De finibus b. et m.*; 11) *M. Valerius Messala Corvinus,* konsul r. 31 př. Kr., státník, přívrženec zprvu vrahů Caesarových, pak Antoniův, posléze Oktavianův, muž velmi vzdělaný, řečník a spisovatel, příznivec básníků, zvl. Ovidiův a Tibullův († v prvních letech po Kr.); 12) *Valerius Asiaticus,* původce vraždy císaře Gaia (Kaliguly), donucen k sebevraždě úklady, jež mu nastrojila *Messalina,* pověstná manželka cís. Klaudia; II adj. **Valerius** n. **Valeriānus,** *a, um* Valeriův: *Valeria lex*; *Valeria tabula C* místo na komitiu pojmenované podle pamětního obrazu na vnější straně Kurie Hostiliovy, připomínajícího činy M. Valeria Messaly, konsula roku 263 př. Kr.; *Valeriani* (sc. *milites*) *L* Valeriovo vojsko.

valēscō, *ere, valuī,* — [inchoat. od *valeo*] síliti se, sesilovati se, zesíleti; mohutněti, růsti (ob. metaf.): *veritas visu et mora, falsă festinatione et incertis valescunt T.*

valētūdinārium, *ii, n.* [*valetudo*] nemocnice *T.*

valētūdō (psáno též **valītūdō**), *inis, f.* [*valeo*] zdraví a) vl. *valetudini servire* n. *operam dare* pečovati o své zdraví; *domum pro valetudine Augustae T* za uzdravení; b) sesiab. význ. = zdravotní stav jako vox media: pl. *medicus regere valetudines principis solitus T* (vl. změny zdravotního stavu) = stálý životní lékař císařův; význam dobrý n. špatný zdravotní stav bývá výslovně naznačován n. vyplývá ze souvislosti: *bona v.* (dobré) zdraví; *infirma, mala v.* = *valetudo* spec. churavost, choroba, nemoc: *valetudine oculorum impediebatur C*; *valetudine affectus Cs*; obr. *ii sunt constituti quasi mala valetudine animi C*; — m. adj. *adsidere valetudini (parentis) non contigit T* sedět u lože nemocného; *tot armatas manus unius senis valetudine regi T.*

Valgius, jméno římského rodu [od *valgus* křivonohý, s bočitýma nohama] zejm.

C. Valgius Rufus, konsul r. 12 př. Kr., římský elegik z Maecenatova kroužku a spisovatel knih i z jiných oborů, přítel Horatiův.

validē, adv. [*validus*] silně, mohutně, mocně: *si a laesis validius ageretur T* důrazněji; *validius crimine perculsus est T.*

validus, *a, um* [*valeo*] silný, statný (abl. vztah. *rē* něčím); 1) fysicky α) *aetate et viribus validior L* statnější; *dum Augustus aetate v. se ... sustentavit T* mladší a při síle; *virgines pares validaeque miscentur T* rovné věkem i silou; *valida dextra O*; — meton. *pons v. et fidus T*; *validum pondus V* silné = těžké; o větru = prudký: *v. auster H*; přenes. *bella impetu valida T* s prudkým začátkem; β) spec. zdravý, křepký: *v. male filius H* neduživý, churavý; *hominem ob morbos animo parum valido S* seslábly na duchu; obr. *quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit T*; 2) metaf. silný, statný, mohutný, mocný; významný, závažný; vynikající (abs., *rē* něčím) a) *res Romana erat valida L*; *valida urbs L* pevné; *Tiberius v. sensibus T* bohatý myšlenkami; *militaris viri sensus validos T* mužnou mysl; — neklass. s gen. obj. *coloniam virium et opum validam T*; *Cassius orandi v. T* dobrý řečník; *Lateranus animi* (gen. význ. loc.) *v. T* silného ducha; — *Tiberium validum spernendis rumoribus T* silného v ...; *ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam v. T* tím přednější v ...; b) = účinný, působivý, platný: *validum venenum O*; *valida ars O* mocné kouzlo; (*hunc*) *labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium T* osudné; c) vhodný; schopný.

vallāris, *e* [*vallum*] náspní: *corona v. L* věnec ob. zlatý, dávaný jako čestný odznak vojenský tomu, kdo první vnikl do nepřátelského tábora.

vallis (n. *vallēs*), *is, f.* (básn. též pl. význ. sg.) údolí, úval, dolina; — metaf. důlek: *v. alarum Cat.*

vallō, *āre, āvī, ātum* [*vallum*] 1) vl. zřizovati násep, val; trans. ohraditi kolím (palisádami, náspem), opevňovati: *v. castra* (acc. vnitř.) zříditi opevněný (náspem) tábor; brachyl. *v. noctem T* na noc se opevňovati; 2) metaf. obklíčiti; chrániti, obrniti: *Catilinam vallatum indicibus atque sicariis C.*

vallum, *ī, n.* [*vallus*] vl. (collect. k *vallus*) hradební kolí, ohrada z kolů, ob. synekd. srub, násep, val a) vl. *castra vallo fossaque munire Cs*; synekd. ohrada, (opevněné) ležení, tábor: *qua via clausos excutiat Teucros vallo V*; *si v.* (vl. i obr.) *statuatur procul urbis inlecebris T* jestliže budou odděleni zdí od ...; b) metaf. (ochranná) ovruba, hradba; záštita, ochrana: s gen. determ. *Alpium v. C*; *v. aristarum C, pilorum C*; *interdicta vallo circumdata H* zatarasené.

vallus, *ī, m.* kůl, kolík, tyčka; 1) vůb. *exacuunt alii vallos V* (k révám); *sudes et valli V*; 2) spec. vojen kůl k opevňování náspu, často collect. (hradební) koly, kolí: *ferre cibarium, ferre vallum C*; odt. metaf. *Romanus fert vallum et arma miles H* sm. lopotí se s prací v táboře i bojem; — ohrada z kolů, palisáda; zř. synekd. srub, val (t. j. násep i s palisádou): *v. contra hostem in altitudinem pedum decem Cs*; 3) metaf. *v. pectinis O* zuby.

valvae, *ārum, f.* [*volvo*] 1) dveřeně, vřeje; 2) dveře (dvoukřídlé, půlové).

Vandalī n. **Vandilī** (též **-ii**), *ōrum, m.* Vandalové, germánský kmen, usedlý za doby Tacitovy mezi Vislou a Odrou *T.*

vānēscō, *ere, —, —* [*vanus*] mizeti, tratiti se, ‚rozplývati se', zacházeti (*in alqd* v něco); hynouti.

Vangionēs, *um, m.* germánský kmen při středním Rýnu, již. od ústí Mohanu *T.*

vāniloquentia, *ae, f.* [*vanus* a *loquor*, srov. násl.] mluvení na prázdno, tlachání, žvastání, spec. vychloubání: *per vaniloquentiam T* vychloubavě.

vāniloquus, *a, um* [*vanus* a *loquor*, srov. předch.] vychloubavý, chlubičský *L.*

vānitās, *ātis, f.* [*vanus*] 1) obj. prázdnost, jalovost, povrchnost: *nulla in caelo v. inest C* ledabylost; nicotnost, prázdné zdání: *ut vanitati veritas cedat Cs*; marnost, zbytečnost: *v. itinerum L*; 2) subj. plané počínání, lehkomyslnost: *v. atque imperitia legati S*; *v. exitūs T* lehkomyslná smrt; nepravdivost, lstivost, lest: *vanitatis manifestus T*; prolhanost, vychloubavost, chlubičství,

ješitnost: *nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem usus T*; *insita v. T.*

vannus, *ī, f.* [příbuz. s *ventus*] věječka, opálka, košatka, jakých se užívá při čištění obilí; jako symbol *mystica* (v. t.) *v. Iacchi V.*

vānus, *a, um* [srov. *εὐνις*, příbuz. *vaco, vacuus*] prázdný 1) fysicky (zř.) *vanae aristae V* hluché; *vana imago H* t. j. nehmotný; *ne vana urbis magnitudo esset L*; *vanior hostium acies L* prořídlý; 2) ob. metaf. význ. a) obj. jalový, planý, nicotný, nepodstatný, bezdůvodný, povrchní, vnější; zejm. lichý, nepravdivý, nepravý, pravděnepodobný, klamný, zdánlivý, přeludný, o os. prolhaný α) *opiniones fictas atque vanas C*; *oratio vana C*; *v. metus IIO*; básn. s gen. obj. *veri vana* (pass.) *feror V* vl. klamána co do pravdy = jsem zachvácena klamným domněním; — praed. na prázdno, bez obsahu, bez podstaty, nepravdivě: (*librum*) *cuius velut aegri somnia vanae fingentur species H* jejíž formy budou vytvořeny nepřirozeně jako . . .; — subst. **vānum,** *ī, n.* prázdná věc, prázdnost, jalovost, nepravdivá věc, přelud: *vana, falsa, fallentia odimus C*; *ut . . . nec spem nec metum ex vano haberet L* bez důvodu; *haec vana fingere somnum V* liché přeludy vytváří; s gen. *periculum auxit vana rumoris T* liché pověsti; *corruptus vanis rerum H* t. j. sveden zdánlivými přednostmi (páva); β) marný, daremný, neprospěšný, bezúčelný: *vanam sine viribus iram esse L*; *ut collegae vanam faceret fidem L* = zmařil; *vanae preces O*; *tela per tenebras vana* (*erant*) *T*; praed. n. acc. vnitř. naprázdno, nadarmo, marně, bez účinku: *nullo vano intercidente telo L*; *Cacum incendia vana vomentem V*; *quae non vana precaris O*; *ora vana movet O*; *vana tumens V*; *ne vana labores O*; — subst. *ad vanum et inritum victoriam redactam esse L* hendiad. = v niveč; b) subj. α) lehký, lehkomyslný; vrtkavý, nestálý: *vanum ingenium L*; β) nepoctivý, nepravdivý, lživý, prolhaný, podvodný: *eos ille non pro vanis hostibus . . . habuit S* nenaložil s nimi jako s prolhanými nepřáteli; *nec* (*Fortuna Sinonem*) *vanum mendacemque finget V*; pleonast. *ni frustra augurium vani* (prolept.) *docuere parentes V* nepravdivě; γ) chlubný, ješitný: *spe vanā tumens T*; *Nero v. adsimulatione* (v. t.) *T.*

vapor, *ōris, m.* [z **quapor*, srov. *καπνός*, čes. ‚kypěti‘] 1) pára, výpar; 2) přenes. a) dým, kouř; b) meton. teplo; vedro, žár, horko: *siderum v. H* t. j. vedro za tak zv. psích dní, určovaných dle někt. hvězd, zvl. Síria; oheň: *lentus carinas est v. H.*

vapōrārium, *ī, n.* [*vapor*] parní roura v lázních *C.*

vapōrō, *āre, āvī, ātum* [*vapor*] naplňovati parou, přenes. dýmem: *ut laevum* (*latus*) *decedens curru fugiente vaporet* (*sol*) *II* zahaluje v (páru) mlhy; *matres templum ture vaporant V* dýmem kadidla.

vappa, *ae, f.* zkažené víno, slivky, břečka: *multā prolutus vappā nauta H*; — přenes. o osobě (pak masc.) ‚mazavka‘, hýřil: *v. ac nebulo H* (op. *avarus*); vůb. ničema, dareba *Cat.*

vāpulō, *āre, āvī, ātum* býti bit, dostávati bití, výprask a) obr. *non ego, sed tenuis vapulat umbra mea Pr* ty rány dopadají ne na mne . . .; — přenes. b) voj. *septimam legionem vapulasse u C*; c) *cum se omnium sermonibus sentiet v. C* že jest přetřepáván.

Varēnus, římské cognomen; zejm. *L. Varenus,* jehož hájil (bez úspěchu) Cicero, když byl polonán před soud pro vraždu *Plin.*

Varguntēius, jméno řím. rodu; zejm. *L. Varguntеius,* senátor, účastník spiknutí Katilinova *C S.*

Varia, *ae, f.* město v Sabinsku při ústí Digentie do Anienu (nyn. Vicovaro), jemuž na blízku byl statek Horatiův *H.*

Vāriānus viz *Varus.*

variātiō, *ōnis, f.* [*vario*] různost: *eosdem consules centuriae sine variatione ulla dixerunt L* svorně.

vāricus, *a, um* [*varus*] s křivýma nohama, šmatlavý, bočitý *O.*

variē, adv. [*varius*] a) pestře; rozmanitě, rozličně, rozličným způsobem, všelijak (rozličnými způsoby): *ille v. disserebat de magnitudine imperii T* mluvil všelicos o . . .; b) různě, rozdílně, nestejně: *decernitur non v. sed prope cunctis sententiis C* s růzností hlasů; c) střídavě, měnivě, nestále:

in Aequis v. bellatum (est) L = se střídavým štěstím.

varietās, *ātis, f.* [*varius*] 1) pestrost: *v. pellium Cs*; 2) metaf. pestrost, rozmanitost, rozličnost a) α) *bellum in multa varietate terra marique versatum C* s velkou rozmanitostí průběhu (= s pestrým střídáním událostí); *varietates proeliorum T* pestré obrazy bitev; *v. eruditionis T* všestrannost; β) (rozmanité) množství (leckdy překl. množství rozmanitých . . .): *ut (Asia) varietate fructuum omnibus terris antecellat C* množstvím rozmanitých plodin; *quid cotidie dicamus in tanta varietate rerum C* při takovém množství látek; b) různost, nestejnost (spec. při hlasování): *cum fieret sine ulla varietate discessio C* = svorně; c) α) proměnlivost, nestálost, vrtkavost, kolísání: *v. annonae CL*; *v. fortunae C*; *v. decretorum C* nedůslednost; β) střídání.

Varīnī, *ōrum, m.* kmen u Baltického moře (v nyn. Meklenbursku) *T.*

variō, *āre, āvī, ātum* [*varius*] I trans. 1) činiti pestrým, zpestřovati, pestřiti, barviti: (*lineos amictus*) *purpurā variant T*; – básn. *ubi variabunt sidera caelum O* až se na nebi objeví (zářivé) tečky hvězd; (*sol*) *ubi nascentem maculis variaverit ortum V* vyjde potřísněno skvrnami; *variabunt pectora palmis Cat* budou se do krve bíti do prsou (srov. vulg. ‚zmalovati‘ někoho); – obr. *v. rem prodigialiter H*; 2) metaf. a) činiti něco rozmanitým, obměňovati, proměňovati, měniti: *nec perit in toto quicquam, sed variat faciem O*; med. *ubi est formas variatus in omnes O* měnil se; b) s acc. vnitř. činiti něco rozmanitého: *v. gyros T* = jezditi v rozmanitých kruzích; *sententias v.* buď pronášeti různá mínění n. způsobovati různost mínění: *variatis hominum sententiis* při různosti lidských hlasů; *cum timor atque ira sententiam variassent L*; neos. *cum sententiis variaretur L* když se jevil rozdíl v míněních = když se mínění rozcházela; *plerisque consilia variantibus Cu* pronášeli různá mínění; part. *variatus* rozmanitý, rozličný: *lusu sermonibusque variatis L*; c) střídati, vystřídávati (*aliqd rē* něco něčím): *ex verna intemperie variante calores frigoraque L* z nestálého počasí, při němž se střídaly . . .; *variant vices V* střídají se ve službě; *severitatem gratiā v. C*; *laborem otio, otium labore v. Plin*; II intrans. 1) pestřiti se: *variat uva racemis Pr*; 2) metaf. a) býti rozmanitý, měniti se: *non ita variant Aquilonibus undae Pr*; *vidit v. labantia corda V* že smýšlením se mění; s abl. *si (lex) nec causis nec personis variet L* nebude-li měněn podle . . .; b) různiti se, neshodovati se, nebýti stejný, jeviti různost, neshodu: *variant auctores* s nejř. ot. *L*; *variat memoria actae rei L*; hendiad. *dissidet* (v. t.) *et variat sententia*; – neos. *variat* jest různost, neshoda (spec. při hlasování): *ibi si variaret . . . ut secundae classis vocarentur L*; c) střídati se: básn. *manus Oenidae variat O* má střídavý úspěch.

Varistī n. **Variscī** (též **Naristī** n. **Nariscī**), *ōrum, m.* germánský kmen v nyn. Bavorsku sev.-záp. od Řezna *T.*

1. varius, *a, um* 1) pestrý, strakatý: *varii colores VO, flores VO*; *variae plumae H*; *varium caelum O* poseté hvězdami; 2) metaf. pestrý, rozmanitý, rozličný a) α) *varia cena H*; s abl. instr. *exercitus v. linguis, moribus T* rozličných jazyků; – jako opak jednotvárnosti význ. všestranný, obsáhlý: *ingenium varium, flexibile, multiplex Plin*; význ. smíšený, zmatený, o zvucích ‚bouřlivý‘: *nauticus exoritur vario certamine clamor V* bouřlivý křik plavců o závod se strhne; β) význ. všelijaký, všeliký: *casibus variis Antenorem venisse in . . . L* po rozličných příhodách; b) význ. různý, rozdílný, nestejný (proti *diversus* = opačný): *variae opiniones C*; *quales sint (dii) varium est C* o tom jsou různá mínění; *fremebant caelicolae adsensu vario V*; c) α) proměnlivý, plný změn, měnivý; nestálý, vrtkavý, kolísavý: *varium* (subst.) *et mutabile semper femina V* nestálý tvor; *voltu et oculis atque animo v. S* měně se v . . .; *Iugurtha v. incertusque agitabat S* žil v samém kolísání a nejistotě; *respicite dubios variosque casus C*; *varia vitae commutabilisque ratio C*; *bellum varium S*; *vario irarum fluctuat aestu V* zmítajícím se = bouřlivým; β) střídavý, střídající se: *variā victoriā pugnare L*;

parentis, qui variis mundum temperat horis (v. t.) *H.*

2. Varius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Q. Varius Hybrida* (*Sucronensis* dle rodiště *Sucro* v Hispanii), tribun lidu r. 91 př. Kr., původce zákona proti podporovatelům italských spojenců, podle něhož byl sám později odsouzen *C*; 2) *L. Varius Rufus,* básník z kroužku Maecenatova, přítel Vergiliův a Horatiův, skladatel básní epických a tragedií, z nichž vynikla zejm. trag. Thyestes *HT.*

vārix, *icis, f.* i *m.* městka, křečová n. strhaná žíla.

Varrō, *ōnis, m.* [*vārus*] cognomen zejm. v rodě Terentiův (v. t.); adj. **Varrōniānus,** *a, um* Varronův.

1. vārus, *a, um* 1) vykřivený, křivý: *cornua vara O*; *tenui a pectore varas manus O* zahnuté; spec. křivonohý, bočitý: *hunc varum* (euf.) *distortis cruribus* (*appellat*) *H*; 2) metaf. různo obrácený, protivný: *alterum* (*genus*) *huic varum H.*

2. Vārus, *ī, m.* [viz předch.] I římské cognomen; zejm. 1) *Alfenus* (v. t.) *Varus H*; 2) *P. Quintilius* (v. t.) *Varus T*; odt. **Vārīānus,** *a, um* Varův *T*; II pohraniční řeka mezi Gallií zaalpskou a Ligurií, nyn. Var *Cs.*

1. vas, *vadis, m.* [srov. něm. Wette, čes. ‚o závod (= o základ, sázku) běžeti', ‚zá-voditi', ‚vaditi se'; odt. *praes*] rukojmě, ručitel (jenž za někoho ručí stanovenou částkou peněz (přenes. i hrdlem), že se dostaví v určené době k soudu; vl. v processech trestních, srov. *praes*) (*alcis rei* něčeho, za něco): *vades dare* dáti, postaviti, přivésti; *tot vadibus accusator vadatus est reum L*; *cum alterum vadem mortis accepisset C*; *datis vadibus rure extractus in urbem est H* t. k stání; — přenes. záruka.

2. vās, *vāsis, n.* (starolat. *vāsum, ī*), pl **vāsa,** *ōrum, n.* nádoba: *vasa fictilia N*; *corpus quasi v. est aut aliquod animi receptaculum C*; spec. drahocenná nádoba, váza: *domus referta vasis Corinthiis et Deliacis C*; — pl. též nádobí, náčiní, nářadí: *vasa comitesque L*; spec. vojen. nářadí, potřeby, zavazadla: *vasa colligere CL* sbírati n. skládati zavazadla, všechno složiti = připraviti se k odchodu; dvojsmyslně *ille ex Sicilia iam castra commoverat et vasa collegerat C*; *vasa conclamare* (v. t.) *Cs.*

vāsārium, *ī, n.* [2. *vas*] peníze, jež dostával úředník, odcházející jako správce do provincie, na cestu a na zařízení svého sídla, výpravné *C.*

Vasconēs, *um, m.* kmen v sev.-vých. Hispanii mezi Pyrenejemi a Ebrem, pozd. Baskové *T.*

vāsculārius, *ī, m.* [*vasculum* demin. od 2. *vās*] hotovitel váz, pasíř, zlatník.

vastātiō, *ōnis, f.* [*vasto*] pustošení, plenění.

vastātor, *ōris, m.* [*vasto*] pustošitel, plenitel; hubitel, pronásledovatel.

vastē, adv. [*vastus*] pustě a) náramně, mocně: *vastius insurgens impetus O*; b) hrubě, sprostě: *v. loqui C.*

vastificus, *a, um* [*vastus* a *facio*] činící spoustu, pustošivý: *vastificam beluam* básn. *C.*

vastitās, *ātis, f.* [*vastus*] 1) pustota, spoušť, spousta, zpuštění, zpustlost, opuštěnost, prázdnota: *Italiam ad exitium ac vastitatem vocas* (chceš uvésti v . . .) *C*; *iudiciorum v. et fori C*; — konkr. poušť: *ex vastitate Libyae C*; meton. *milites fame, vastitate consumpti C* blouděním pustinami; 2) a) zpustošení, poplenění (zejm. vojen.): *v. Italiae S*; b) meton. pustošitel: *provinciarum vastitates C.*

vastō, *āre, āvī, ātum* [*vastus*] 1) činiti prázdným, pustým, vyprázdňovati; pustošiti (zejm. vojen.), plniti: *omnia ferro ignique v. L*; — s abl. odl. *fines v. civibus, aedificiis, pecore Hirt* pustošením zbavovati obyvatelů . . .; pod. *latos vastant cultoribus agros V*; — přenes. i o os. *non coloniae modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores arvaque vastabantur T* = byli vyčerpáváni; 2) metaf. *conscientia mentem excitam vastabat S* řádilo v mysli.

vastus, *a, um* 1) a) pustý, zpustlý, opuštěný; prázdný: *vasta arva iacent O* ladem; *mons v. ab natura et humano cultu S* od přírody pustě a rukou lidskou nevzdělávané; *Palatium vastum desertumque T*; *haec ego vasta dabo V* toto zde já vyprázdním; — obr. *vastum silentium T* pustě; pod. *dies per silentium v. T*; b) zpustošený: *v. ager*; 2) metaf. a) pustý, širý, široký,

rozsáhlý; nesmírný, ohromný, obrovský, veliký α) *in vastissimo Oceano Cs*; *elephanto beluarum nulla prudentior, ad figuram quae vastior? C*; *vastum aequor V*; *talis se vastis infert armis V*; *vasti rector Olympi O*; β) *vasta caedes V*; *vasta potentia O*; valný, mocný, silný: *v. impetus H*; bez mezí, nespoutaný, nevázaný: *v. animus immoderata semper cupiebat S*; b) hrubý, sprostý, nevzdělaný: *quidam vultu motuque corporis vasti atque agrestes C*; ▬ *littera vastior C* příliš nepěkné, nelibozvučné (t. *x*).

vātēs (zř. **vātis**), *is* (gen. pl. *um* i *ium*), *m.* i *f.* [srov. Wut] vl. člověk, jenž bývá u vytržení 1) věštec (věštkyně), hadač (hadačka), prorok (prorokyně): *vates cecinerunt* (viz t. II 2)); *Dardanius v. O* (= Helenos); *insana v. V* o Sibylle: *Delius v. V* (= Apollon); *te vate H* podle tvé věštby; *annosa volumina vatum H* (t. *carmina Marciana*, viz *Marcius* 4)); ▬ přenes. *falsus utinam v. sim L*; *vate me H*; ▬ meton. věštba: *haud vatum ignarus V*; 2) básn. věštec, pěvec, básník (básnířka): *Maeonius v. O* (= Homeros); *v. Lesbia O* (= Sapfo).

Vāticānus, *a, um* vatikánský: *V. mons* n. subst. **Vāticānus**, *ī, m.* vrch v Římě na pravém břehu Tiberu sev. od Janikulu.

vāticinātiō, *ōnis, f.* [*vaticinor*] věštění, věštba.

vāticinātor, *ōris, m.* [*vaticinor*] věštec *O.*

vāticinor, *ārī, ātus sum* [*vaticinus*] 1) věstiti, prorokovati: *vaticinantis in modum L* věštecky; 2) spec. (věštecky) napomínati: *Manto per medias fuerat vaticinata vias O*; 3) přenes. hlásati: *Agrigentinum virum carminibus Graecis vaticinatum ferunt C* (o Empedoklevi); 4) meton. býti u vytržení; přenes. blouzniti: *cos v. atque insanire dicebat C.*

vāticinus, *a, um* [*vates* a *cano*] věštecký, věští.

vatillum, *ī, n.* pánev, pánvice: *prunae* (s . . .) *v. H.*

Vatīnius, jméno římského rodu; zejm. 1) *P. Vatinius*, legát a oddaný stoupenec Caesarův; byl z hlavních svědků proti Sestiovi, začež jej Cicero s úspěchem napadl příkrou řečí, plnou záští (*in P. Vatinium testem interrogatio*); také přítel básníka Katulla **L. Licinius Calvus** proti němu několikráte vystoupil; adj. **Vatīniānus**, *a, um* Vatiniův, vatinijský: *crimina Vatiniana Cat*; obr. *odissem te odio Vatiniano Cat* nenávistí, stíhající Vatinia; 2) stvůra dvoru Neronova, udavač *T.*

vātis viz *vates.*

1. ve, příklonná částice [srov. ἦέ (ἦ ϝέ), ἤ] nebo, aneb (rozlučuje pojmy, na jichž rozdílu nezáleží, takže leckdy má význ. slučovací n = *-que*): *post hanc habitam contionem duabus tribusve horis litterae venerunt C*; *si quid fecerint locutive sint C*; *quid faciendum non faciendumve sit C*; *si quis verberasset necassetve civem Romanum L*; *ne quid plus minusve, quam sit necesse, dicat C*; ▬ při záporu ani: *domus Somni, quo numquam oriens mediusve cadensve Phoebus adire potest O*; ▬ básn. bývá leckdy přivěšeno k jinému slovu než k příslušnému: *non Pyladen ferro violare aususve sororem Electram, tantum maledicit utrique H* (m. *ausus sororemve*); ▬ neklass. volně m. *aut* n. *vel*, též *ve . . . ve* buď . . . anebo (též *ve . . . aut, ve . . . vel, aut . . . ve*): *nec quid iubeatve vetetve* (*se scire*) *O.* Slož. **sī-ve**, **nē-ve** v. t.

2. vē- . . ., předpona, dodávající zákl. slovu významu nepřiměřenosti, zhoršeného n. opačného; viz ku př. *vecors, vegrandis, vesanus.*

Vecilius *mons* v Latiu, snad část Algidu *L.*

vēcordia, *ae, f.* [*vecors*] zběsilost, vztek; šílenost, šílenství.

vē-cors, *rdis* [*vē-*(= *au*) a *cor*] (vl. bez srdce), zběsilý, vzteklý; šílený, ztřeštěný.

vectīgal, *ālis, n.* [m. *vectigale*, vl. neutr. od *vectigalis*] (pův. poplatek z povozů, mýtné) 1) (nepřímá) daň, poplatek placený státu za užívání ku př. státních cest, mostů, přístavů, zejm. nájemné z polností a pastvin: *vectigalia pendere*; *vectigalia locare C* zadati (pronajmouti) vybírání daní; *Thorius* (v. i t.) *qui agrum publicum . . . vectigali* (abl. instr.) *levavit C*; pl. daně jako příjmy, důchody státu; 2) *v. praetorium C* čestný dar peněžitý, dávaný od provinciálů správci provincie; *v. aedilicium C* poplatek, odváděný od provinciálů římským aedilům na pořádání her v Římě; 3) pl. meton. poplatné území: *regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus C*; *in vestris*

vectigalibus, hoc est in Asiae luce versari C; quoniam quasi quaedam praedia populi Romani sunt vectigalia nostra atque provinciae C; Mithridates in latere vectigalium nostrorum S; 4) vůb. důchod, příjem: *Grynium, ex quo quinquagena talenta vectigalis capiebat N; parva, magna vectigalia H;* — obr. *optimum et in privatis familiis et in re publica v. duco esse parsimoniam C.*

vectīgālis, *e* [*veho*; význ. viz předch.] 1) placený jako daň: *pecunia v. C* daně, daň; 2) z čeho se platí (státu) daň (poplatek, nájemné): *equos vectigales Sergio tradere C* t. j. obecní, státní koně; 3) platící daň, poplatný: *qui piratas immunes, socios vectigales habemus C; v. stipendiariusque et servus populi Romani L.*

vectiō, *ōnis, f.* [*veho*] vození, ježdění *C.*

vectis, *is, m.* [*veho*] (vl. nástroj k pohybování, spec.) páka a) vůb. *saxa vectibus promovent Cs;* b) páčidlo: *funalia et vectes oppositis foribus minaces H;* c) závora u dveří: *quod anguis domi vectem circumiectus fuisset C; centum aerei claudunt vectes V.*

vectō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *veho*] voziti: *fructus ex agris v. L* svážeti; s abl. instr. *plaustris* (na . . .) *v. ornos V;* pass. *vectari* jezditi, pojížděti: *vectari equo* (na koni); *circum vectari rura caballo H* objíždět polnosti; obr. *vectabor umeris inimicis eques H.*

vector, *ōris, m.* [*veho*] 1) act. vozitel; nosič: *Sileni v. asellus O;* 2) pass. kdo se vozí a) α) cestující na lodi: *vecto res adversa tempestate perterriti C;* β) plavec: *cedet mari v. V;* b) jezdec *O.*

vectōrius, *a, um* [*vector*] převozný, dopravní: *vectorium graveque navigium Cs.*

vectūra, *ae, f.* [*veho*] vození, dovoz, doprava, převoz, přeprava, transport: *vecturae causa navigia praebentur C* k dopravě; *qui pro vectura solveret C;* vojen. *vecturae imperabantur Cs* povozy; *vecturas frumenti civitatibus discripsit Cs* dovážení.

Vēdiovis viz *Veiovis.*

vegetus, *a, um* [*vegeo* (intr. býti čilý, trans. hýbati, zmítati něčím)] hbitý, živý; statný; svěží, čerstvý, křepký, čilý, jarý (tělesně n. duševně).

vē-grandis, *e* vl. nepřiměřeně veliký 1) drobný, maličký: *vegrandia farra O;* 2) velmi veliký, převeliký: *hominem vegrandi macie torridum C.*

vehemēns (básn. **vēmēns**), *entis* [*veho*, vl. jezdící; podle jin. výkl. je pův. *vemens*, srov. *vecors*] prudký: 1) význ. rychlý, kvapný, náhlý: *v. fuga Hirt, cursus Hirt;* obr. o básníku *v. et liquidus* (jako řeka) *fundet opes H;* 2) metaf. a) náhlý, unáhlený: *regiae voluntates ut vehementes, sic mobiles S;* prchlý, prchlivý, vášnivý: *v. ingenium L;* b) násilný, lítý, dravý, bouřlivý: *v. lupus H; ut magistratus imperio suo v. mansueto permitteretur ingenio L* svádějící k násilnostem; c) rázný, důrazný; rozhodný, energický, přísný: *qui se in principem maleficii lenem, in adiutores eius et conscios vehementissimum esse respondet C; habemus senatus consultum in te v. et grave C;* úsilný, usilovný, tuhý; d) vůb. silný, mocný.

vehementer, adv. [*vehemens*] 1) a) prudce, náhle, unáhleně, prchlivě; b) rázně, rozhodně, důrazně, přísně; c) úsilně, usilovně; 2) silně, mocně, tuze, náramně, velice, velmi.

vehiculum, *ī, n.* [*veho*] vl. vozidlo; spec. a) povoz, vůz: *v. iunctum L* zapřažený; *vehiculo portari N* voziti se na voze; b) loď: *v. Argonautarum C; illi tibi et locum furtis et furtorum v. comparaverunt C* (na čem bys vezl . . .).

vehō, *ere, vēxī, vectum* [srov. veza, vůz, ř. pamfyl. 3. sg. imp. ϝεχετω, ὄχος, ὀχέομαι, něm. be-wegen, Wagen] 1) a. c. vézti, voziti; podle souvislosti význ. přivážeti, dovážeti, odvážeti a) vl. *frumentum v. C; pretium* (v. t.) *vehendi cantat O;* intr. *vehens* viz níže; o tažném dobytku též táhnouti: *equum vehendi causa* (*esse generatum*) *C* k tahu a k jízdě; nésti, nositi, ‚táhnouti': *si reticulum panis vehas umero* (na . . .) *H;* obr. *dominum vehet H* (‚bude míti na krku'); b) přenes. nésti s sebou, unášeti, přinášeti: *flumina vehunt aurum Cu; vehit unda leones O; cum aquae vim vehat ingentem* (*amnis*) *L;* — *quid vesper serus vehat V* co přinese; *quod fugiens semel hora vexit H* co jednou s sebou přinesla

(a zase odnesla); – *eos ad summa vexisse, qui...* *T* povznésti; 2) pass. **vehī** a) býti vezen, vézti se, jeti, jezditi (*rē* n. *in rē* na něčem): (*in*) *curru v.* jeti na voze; (*in*) *equo v.* jeti na koni; *equo concitato* (v. t.) *vehitur N*; na lodi plouti, plaviti se, ve vzduchu letěti; – part. *vectus* leckdy význ. praes.: *quos per aequora vectos obruit auster V* plavící se; pod. *hic ubi Deucalion rate vectus adhaesit O*; zř. part. praes. *vehens* intrans. jeda: obr. *in adulescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehentem C*; – *nube vehi O* dáti se unášeti, letěti na...; *apes trans aethera vectae V* letice; básn. s acc. *ventis maria omnia vecti V* po všech mořích bývše honěni.

Vēia, *ae, f.* čarodějnice, pomocnice Kanidiina *H.*

Vēientō, *ōnis, m.* římské cognomen; zejm. 1) legát M. Kalpurnia Bibula *C*; 2) *A. Fabricius Veiento,* udavač za vlády Neronovy *T.*

Vēiī (n. **Vēi,**), *ōrum, m.* staré etruské město sev.-záp. od Říma nad říčkou Kremerou, nepřítel Říma; dobyto r. 396 př. Kr. od Kamilla; – adj. **Vēiēns,** *entis* n. **Vēientānus** (básn. též **Vēius**), *a, um* vejský, z Vej: *Veius dux Pr* (=*Tolumnius*); – subst. **Vēiēns,** *entis, m.* Vejan, collect. Vejané; **Vēientānum,** *ī, n. H* (sc. *vinum*) špatné vejské (víno).

Vē-iovis, (n. **Vēdiovis**), *is, m.* [vl. opak boha zv. Diovis n. Juppiter, dle výkl. u *O* = *non magnus* (maličký, mladý) *Iuppiter*] starý latinský bůh snad pův. podzemský, od jiných ztotožňovaný s Apollonem jako ochránce lidí, vyhnaných z vlasti pro zločin; v Římě měl dva chrámy *O.*

vel, spojka a adv. [vl. imper. od. *velle* vl. ‚chtěj', srov. co do význ. čes. ‚buď', ‚buďto'] 1) spojka rozlučov. (uvádí rozluku možnou, ale ne vždy nutnou, takže má leckdy význ. slučovací; někdy poopravuje předešlou výpověď) a) *vel... vel* α) buď... buď, aneb... aneb, buď... anebo (spíše): *non sentiunt viri fortes in acie vulnera vel sentiunt, sed mori malunt C*; β) i... i, jak... tak, jednak... jednak, dílem... dílem: *animum vel bello vel paci paratum L*; *plura bona, quam vel natura vel fortuna tribueret N*; po záporu nabývá význ. ani... ani: *nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus N*; b) jedno *vel* nebo, neboli: *vel etiam* nebo (chceš-li) spíše (stupňovací); *vel potius* nebo spíše, nebo raději (opravovací); v témž význ. *a plerisque vel dicam ab omnibus C*; slučov. i: *terris agitare vel undis Troianos potuisti V*; po záporu ani: *neque satis Bruto vel tribunis militum constabat, quid agerent Cs*; 2) adv. (vytýkající pojem buď prostě nebo s připustkou a obmezením a) i, třeba i: *vel si pereundum fuisset C*; *aperte vel odisse magis ingenui est quam fronte occultare sententiam C*; třeba jen, již, aspoň: *quam morosi sint, qui amant, vel ex hoc intellegi potest C*; b) u superl. (chceš-li), snad, tuším, možná, zajisté: *homo vel pecuniosissimus Syracusanorum C*; c) uvádějící příklad jako, (jako) zvláště, zejména: *amoris tui, quoquo me verti, vestigia, vel proxime de Tigellio C.*

Vēlābrum, *ī, n.* část Říma na levém břehu Tiberu blíže Ostrova, sev. od t. zv. *forum boarium,* na cestě z fora do cirku, potravní tržiště: básn. pl. *qua Velabra solent in circum ducere pompas O*; za starších dob bylo prý zaplaveno vodou: *qua Velabri regio patet, ire solebat linter Tib.*

vēlāmen, *inis, n.* [*velo*] vl. obal; přikrývka, pokrývka, rouška: *torus pullo velamine tectus O*; *lanae v. est L* jest z vlny; – spec. roucho, oděv, šat; – o zvířatech *detracta velamina T* stažené kůže.

vēlāmentum, *ī, n.* [*velo*] obal; 1) pl. spec. (vlněné) stužky, jimiž bývaly ovinovány olivové n. vavřínové ratolesti a též ruce prosebníkův, synekd. prosebné ratolesti: *velamenta manu praetendens O*; *velamenta et infulas praeferentes T*; *T*; – přenes. vůb. *ramos oleae ac velamina alia supplicum porrigentes L* a jiné odznaky; 2) metaf. rouška, zástěra: *Nero flagitiis velamenta quaesivit T* hleděl zakrývati.

Veleda, *ae, f.* věštkyně germánského kmene Brukterů, jež byla za Vespasiana jata a vedena v Římě v triumfu *T.*

vēles, *itis, m.* [srov. *velox, veho*] ob. pl. **vēlitēs,** *um, m.* velité, pohyblivá n. lehká pěchota jako oddíl legie, harcovníci, lehkooděnci, kteří boj zahajovali, vybíhajíce mezerami mezi jednotlivými manipuly proti nepříteli; naposled se připomínají za války s Jugurthou; – obr. dorážlivý, škádlivý:

ut scurram velitem malis oneratum esse C.

Velia, *ae, f.* 1) [Ἐλέα] přístavní město na záp. pobřeží Lukanie, řecká kolonie; adj. **Vēlīnus**, *a, um* a. **Veliēnsis**, *e* velijský, z Velie; subst. **Veliēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Velie; 2) část Říma, návrší sev.-vých. od Palatinu, s kterého vedla *Sacra via* na forum.

vēlifer, *fera, ferum* [*velum* a *fero*] plachtonosný, plachetní *OPr.*

vēlificātiō, *ōnis, f.* [*velificor*] plavba *C.*

vēlificor, *ārī, ātus sum* (básn. a pozd. též **vēlificō**, *āre, āvī, ātum*) [*velum* a *facio*] vl. napínati plachty a) plaviti se, plouti: *ratis ad infernos velificata lacus Pr*; b) obr. (*alci* pro někoho) = pracovati pro někoho, pomáhati někomu: *turbulenta ratione honori v. suo C.*

Vēlīnus, *a, um* 1) viz *Velia*; 2) *V. lacus* n. subst. **Vēlīnus**, *ī, m.* bažinaté jezero v Sabinsku sev.-záp. od města Reate s odtokem do Naru; odt. *Velina tribus L* n. subst. **Velina**, *ae, f.* (*H*) Velinská tribus.

Veliocassēs, *ium* n. **Veliocassī**, *ōrum, m.* keltský kmen na pravém břehu dolní Sequany *Cs.*

vēlitāris, *e* [*veles*] náležící velitům, velitů: *velitaria arma S* lehká výzbroj.

Velitrae, *ārum, f.* město v Latiu v býv. území Volsků, nyn. Velletri; adj. **Veliternus**, *a, um* veliterský; subst. **Veliternī**, *ōrum, m.* Velitřané.

vēlivolāns, *antis* [srov. násl.] vl. plachtami létající, plachtokřídlý: *velivolantibus navibus* básn. u *C.*

vēlivolus, *a, um* [*velum* a *volo*] 1) act. plachtokřídlý, plachetní: *velivolae rates O*; 2) plachetními loďmi proplouvaný: *velivolum mare V* plachtoplavné, plachtonosné moře.

Vellaunodūnum, *ī, n.* město Senonův v Gallii již. od Lutetie (nyn. Paříže).

Vellāvī, *ōrum, m.* keltský kmen v Cevenách, závislý na Arvernech *Cs.*

Vellēius, jméno řím. rodu; zejm. *C. Velleius*, tribun lidu r. 91 př. Kr., přívrženec a znatel učení epikurského (jedna z osob v Cic. spise De natura deorum).

vellicō, *āre, āvī, ātum* [*vello*] vl. škubati, trhati; metaf. a) význ. (řečí) přetřepávati, utrhati, urážeti, ostouzeti, ‚česati': *in conviviis rodunt, in circulis vellicant C*; b) (duševně) trýzniti, ‚píchati': *inveniam unam, quae te vellicet Pr* (žárlivostí).

vellō, *ere, vellī* (zř. *vulsī*), *vulsum* (starši *volsum*) škubati; 1) (*alqd* něco, něčím, za něco) *Cynthius aurem* (v. t.) *vellit V*; *v. coepi et pressare manu bracchia H* poškubávati (za togu); 2) vyškubávati; trhati, rváti: *volsae plumae V*; *caudae pilos equinae vello H*; *volsus nepos Pr* = (hladce) vyholený: *postes a cardine vellit V* snaží se vypáčiti; *pontem v. V* strhnouti; *vallum v. LV* vytrhávati kolí na náspu; *signa v. LV* vytrhnouti prapory ze země = dáti se na pochod (obr. o včelách *V*).

vellus, *eris, n.* [*vello*] (ob. pl.) 1) vlna: *vellera trahere digitis O* příst; *iteratae vellera lanae H* vločky; *velleribus quisquis aëna paras O* k barvení vlny (o barvířích); 2) meton. a) α) rouno ovčí: *vellera Phrixea O*; β) metaf. kůže zvířat vůb.: *horrens saetis v. O*; *nurus tectae ferinis velleribus O*; b) roucho, šat: *nunc pulli velleris usus abest O*: 3) metaf. a) o hedvábí *vellera ut foliis depectant tenuia Seres V* vlákna; b) vločky, obláčky, ‚beránky' na obloze: *tenuia lanae per caelum vellera ferri V.*

vēlō, *āre, āvī, ātum* [*velum*] 1) vl. opatřiti plachtou (plachtami): *cornua velatarum antemnarum V* ověšených plachtami; zavinovati, obvinovati, obtáčeti (rouškou, stuhou a p.), zahalovati, zastírati, obestírati, zakrývati, pokrývati: *capite velato* se zahalenou hlavou; *velatae comae V* (vínkem) obvinuté; *sacerdotes suis insignibus velatos L* oděné odznaky (zejm. vínky); *oratores ramis velatos Palladis V* t. j. s ovinutými ratolestmi v rukou; *velatae viae O* postřené, postlané; *pampineis velata frondibus hasta O* (= *thyrsus*); spec. odívati, haliti: *eum glauco velabat amictu carbasus V*; *velanda corporis Plin* ohanbí; vojen. *velatus* lehkooděný: *velati accensi* (v. t.); = *velari* význ. med. zahalovati (pokrývati, odívati) se (si): *capita velamur amictu V*; *viros, qui soleant velari corpora plumis O* pokrývají se peřím (t. j. proměňují se v ptáky); *feminae lineis amictibus velantur T*; *velatur aliturque avibus O* šatí se; 2) přenes. a) zdobit krášliti: *nec te purpureo velent vacci*

nia fuco O (barviti); b) zakrývati, zahalovati, zastírati: *v. odium fallacibus blanditiis T.*

vēlōcitās, *ātis, f.* [*velox*] velká pohyblivost, rychlost, hbitost, čerstvost, křepkost (vl. i metaf.): *v. corporis celeritas appellatur C*; *velocitatis certamina inire L* o rychlost.

vēlōciter, adv. [*velox*] rychle, hbitě, křepce; superl. velmi rychle, o překot.

vēlōx, *ōcis* [srov. *veles, veho*] pohyblivý, rychlý, hbitý, čerstvý, křepký (vl. i metaf.): *genus hominum v. S*; *animus sine corpore v. H*; *v. procella H* prudká; *v. victoria H* okřídlené (jako byla vyobrazována bohyně vítězství), *Horae veloces O* prchavé; *v. mente nova H* rychle unášen; *piger ad poenas princeps, ad praemia v. O* sběšný, kvapný; *v. toxicum H* rychle účinkující, prudký.

vēlum, *ī, n.* [z **vexlom* (srov. *vexillum*, snad od *veho*] 1) (vl. co pohání [loď] k jízdě) plachta lodní: *vela* (*ventis*) *dare* (v. t. I 2) a)); odt. básn. *dare fatis vela V* plachty svěřiti osudu; *vela facere, pandere, solvere* napnouti, rozvinouti; pass. *Cleomenes vela fieri imperavit C*; *passis velis C* plnými plachtami (obr.); *vela legere* kasati, svinovati; přísl. *tactra res, velis, ut ita dicam, remisque fugienda C* vl. plachtami i vesly = vším způsobem, ze všech sil, vší mocí; básn. synekd. význ. loď: *eurus reditura vela tenebat O*; — obr. často o životě, činnosti, řeči a p.: *statimne nos vela facere an . . . paululum remigare C*; *implerent venti si mea vela sui* (příznivé) *O*; *diriget in medio quis mea vela freto O*; 2) přenes. (napiatá) plachta, opona, záclona zejm. proti slunci a dešti a) *cum super atria v. simulatas inficit umbras O*; *silva suis frondibus ut velo Phoebeos submovet ignes O*; takové plachty bývaly napínány ku př. nad celou prostorou amfitheatru na zvláštních stožárech; — *ut adstaret velo discreta T*; b) (plátěná n. kožená) stěna stanů: *tabernacula carbaseis intenta velis C*; *niveis tentoria velis V*; c) obr. *manicatis et talaribus tunicis, velis amictos non togis C* ‚plachtami' a ne . . .; *quasi velis quibusdam obtenditur natura C.*

vel-ut n. **vel-utī,** adv. jako, jakoby 1) uvádí přirovnání buď skutečné n. neskut. a) u jednotl. výrazů *v. . . . sic*; *sociis nostris v. hostibus, hostibus pro sociis utuntur S*; *v. hereditate relictum odium N*; leckdy zmírňuje metaf. výrazy jako, takřka, abych tak řekl: *ea Germaniae v. frons est T*; b) u vět *v. si* s konj. jako by: *quod absentis Arioviști crudelitatem, v. si coram adesset, horrerent Cs*: básn. a pozd. bez si: *coepti inde ludi, v. ea res nihil ad religionem pertinuisset L*; u vět zkrác. part. n. abl. abs. *ita v. defuncti regis imperio in proxima eluvie pueros exponunt L*; 2) uvádí příklad jako (na příklad), tak (na příklad): *quid est temeritate turpius? v. in hac quaestione plerique deos esse dixerunt . . . C*; *est admiratio nonnulla in bestiis aquatilibus: v. crocodili . . . simul ac primum niti possunt, aquam persequuntur C.*

vēmēns viz *vehemens.*

vēna, *ae, f.* céva, žíla; 1) vl. a) *sanguis per venas in omne corpus diffunditur C*; *venae et arteriae C*; *venas interscindere T*; básn. *deficient venae te H* vyschnou ti žíly; b) spec. tepna: *pulsum venarum attigit T*; *solet v. redire* (v. t.) *O*; *ad medicum specto venis fugientibus O* když tepny slábnou; — obr. *teneat venas cuiusque generis C* zkoumati tepny t. j. nitro, povahu; pod. *orator tenebit venas animorum T*; 2) přenes. a) α) význ. nitro, vnitřek: *regina volnus alit venis V* v srdci; *silicis venis abstrusum ignem V*; β) (protože podle mínění starých vykonávají cévy i úkol našich nervů.) ‚žíla', nadání, vloha: *ingeni benigna v. H*; b) žíla, žilka α) o vodě pramen, praměnek: *venae fontis Hirt*; *v. perennis aquae O*; obr. o básn. nadání *ne male fecundae v. periret aquae O*; β) o nerostech *veteris percepto semine venae O* (o zlaté ‚žíle'); *quae modo v. fuit, sub eodem nomine mansit O* (o žilkách v kameni); meton. kov: *venae peioris aevum O*; γ) céva stromu: *pavent venae T.*

vēnābulum, *ī, n.* [*venor*] lovecký oštěp.

Venāfrum, *ī, n.* město nad horním Volturnem, pověstné olivovými háji: brachyl. *viridi certat baca Venafro H*; adj. **Venāfrānus,** *a, um* venaferský.

vēnālicius, *a, um* [*venalis*] 1) prodejný; subst. neutr. zboží: *censores por-*

toria venalicium (gen. pl.) *Capuae locarunt L*; 2) prodávající; subst. masc. spec. otrokář *C*.

vēnālis, *e* [1. *vēnus*] prodejný, kupný a) vl. co lze koupiti, vystavený na prodej, doplňk. na prodej: *res venales* n. subst. neutr. pl. *venalia* věci prodejné, prodávané, zboží; *forum* (v. t.) *rerum venalium S*; *centesima* (v. t.) *rerum venalium T*; s abl. pretii *otium non gemmis neque purpurā venale H*; obr. *morte venalem petiisse laurum H* za cenu života; subst. **vēnālis**, *is, m.* otrok (na prodej vystavený n. vedený); b) přenes. prodajný význ. koho lze zakoupiti, úplatný, porušitelný: *urbem venalem* (acc. zvolací) *S*; *fidem cum proposuisses venalem in provincia C*; *venalem pretio multitudinem L*; (*Nero*) *nobilium familiarum posteros egestate venales in scaenam duxit T*; *praefectus in omnem libidinem* (ke ...) *v. T*.

vēnāticus, *a, um* [*venor*] lovecký, lovčí, honicí: *canis v. CN*.

vēnātiō, *ōnis, f.* [*venor*] 1) a) lovení, lov, hon, honba; b) přenes. štvanice v cirku a amfitheatru, při nichž zápasila zvířata buď vespolek n. s lidmi: *ludorum venationumque apparatu pecunias profundunt C*; meton. lov, kořist, zvěř, zvěřina: *cum solito captae venationis onere L*.

vēnātor, *ōris, m.* [*venor*] lovec a) vl.; adj. *v. canis V* lovecký, lovčí pes; b) metaf. slíditel význ. zkoumatel: *physicum, id est speculatorem venatoremque naturae C*.

vēnātōrius, *a, um* [*venator*] lovecký.

vēnātrīx, *īcis, f.* [*venator*] lovkyně: *dea v. O* božská lovkyně (= Diana).

vēnātus, *ūs* (dat sg. *ū V*), *m.* [*venor*] (v. t.) lovení, lov: *asper victu v. V*.

vēndibilis, *e* [*vendo*] 1) vl. prodejný, jdoucí na odbyt, odbytný, co lze snadno prodati: *illa via v. Herculanea C*; *fundus nec v. nec pascere firmus H*; 2) metaf. zamlouvající se, líbivý: *vendibilem orationem religio vincebat C*; hledaný, oblíbený (*alci* u někoho): *populo non erat satis v. C*.

vēnditātiō, *ōnis, f.* [*vendito*] vl. nabízení (ku prodeji), ‚reklama', vychvalování: *mihi laudabiliora videntur, quae sine venditatione fiunt C*; vychloubavost, honosivost: *a multis virtus v. atque ostentatio esse dicitur C*.

vēnditātor, *ōris, m.* [*vendito*] (vl. nabízeč a vychvalovatel zboží) přenes. přílišný vychvalovatel, rozhlašovatel: s gen. obj. *famae nec incuriosus nec v.* (*erat*) *T*.

vēnditiō, *ōnis. f.* [*vendo*] 1) prodávání, prodej; 2) spec. prodej dražbou, dražba; pronajímání (dražbou).

vēnditō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *vendo*] prodávati a) vl. míti na prodej, nabízeti k prodeji: *v. Tusculanum C, agellum Plin*; b) praegn. prodávati nečestně (s porušením povinnosti a p.), zaprodávati, obchodovati, kupčiti, kramařiti něčím, míti výdělek z něčeho (vl. i přenes.): *decreta, imperia ... venditabat C*; *pacem pretio venditantes L*; *ipsa itinerum spatia venditante duce T*; *venditata munera principis T* t. j. že přijímal úplatky za protekci u císaře; c) doporučovati; tmeaf *se v. alci* = lísati se k někomu, louditi se v přízeň něčí, ‚lézti za někým': *quo modo se venditant Caesari C*; *florentibus se venditavit N*; *se plebi v. L*.

vēnditor, *ōris, m.* [*vendo*] prodavač, prodavatel a) vl. *ut ne quid omnino, quod v. norit, emptor ignoret C*; *v. frumenti C*; b) přenes. praegn. nečestný prodavač, kdo obchoduje, kupčí něčím: *venditores vestrae dignitatis C*.

vēndō, *ere, didī, ditum* (pass. jen *venditus* a *vendendus*, ostatní pass. tvary nahrazuje sloveso *veneo*) [vl. *venum* (acc. od 1. *vēnus*) *do* = dávám do prodeje, na prodej] prodávati, prodati (s abl. n. gen. pretii za ...); 1) vl. a) *auro corpus vendebat Achilles V* (t. Priamovi); *v. pluris* dráže, *minoris* laciněji; *arbitrium salis vendendi L* prodej soli (za libovolně stanovenou cenu), solní monopol; *alqm sub corona* (v. t.) *v.*; subst. (*iudicia*) *quae ex empto aut vendito ... contra fidem fiunt C* z nepoctivosti při koupi nebo prodeji; b) spec. prodávati v dražbě, dávati do dražby: *sectionem v. Cs*; *alqd sub hasta* (v. t.) *v.*; (dražbou) pronajímati: *decumas v. C*; c) praegn. prodávati nečestně (s porušením povinnosti a p.), zaprodávati (vl. i metaf.), zrazovati: *vendidit hic auro patriam V*; *cum te trecentis talentis*

regi Cotto vendidisses C; obchodovati, kupčiti, kramařiti něčím: *omnia honesta inhonestaque v. S*; 2) doporučovati ke koupi, činiti reklamu něčemu (vl. i přenes.), odt. vychvalovati: *Ligarianam praeclare vendidisti C*; (*versus iniuste totum ducit venditque poema H* stojí v popředí a doporučuje báseň; *te peregrinis v. muneribus Pr* vynášeti se.

Venedī, *ōrum, m.* Venedové, Vindové, jméno jímž nazývali Germáni a Gallové Slovany.

venēfica viz *veneficus*.

venēficium, *iī, n.* [*veneficus*] 1) a) vl. připravování nápoje lásky n. vůb. kouzelného nápoje, odt. čarování; b) meton. kouzelný nápoj: *id veneficiis et cantionibus Titiniae factum esse C*; kouzlo; 2) přenes. připravování jedu; odt. otrávení, pl. n. sg. collect. travičství. *de veneficiis accusare, quaerere.*

venēficus, *a, um* [m. **venesficos* z 2. *venus* (srov. k *venenum*) a *facio*] 1) adj. a) připravující kouzelný nápoj; odt. kouzelný, čarodějný: *verba venefica O*; b) připravující jed, travičský: *percussor v. Cu* úkladný travič; 2) subst. **venēficus**, *ī, m.* (**venēfica**, *ae, f.*) a) kouzelník (kouzelnice); b) travič (travička).

Venellī, *ōrum, m.* keltský kmen v nyn. Normandii *Cs.*

venēnātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *veneno*] 1) vl. napuštěný kouzelnou šťavou, očarovaný, kouzelný: *venenata virga O*; 2) a) otrávený, napuštěný jedem: *venenatis sagittis C*; — metaf. *venenatis muneribus C* (t. j. nebezpečnými); b) jedovatý, otravný: *venenatas serpentes N*; — metaf. *v. iocus O* (= jízlivý).

venēnifer, *fera, ferum* [*venenum* a *fero*] jed chovající, jedovatý *O.*

venēnō, *āre, āvī, ātum* [*venenum*] otrávitī, napustiti jedem; uštknouti: metaf. *non istic mea commoda quisquam odio morsuque* (v. t.) *venenat H.* Part. **venēnātus** význ. adj. v. t.

venēnum, *ī, n.* [z **venes-nom* od 2. *venus*; co do význ. srov. φίλτρον od φιλέω] 1) vl. milostné kouzlo, zvl. nápoj lásky; vůb. kouzelná šťáva, kouzelný nápoj, kouzlo: *quem coniunx versum venenis fecit avem V; illa spargit sucos veneni O* kouzelné šťávy; obr. o lásce *intactos isto satius temptare veneno Pr*; 2) přenes. uměle připravená šťáva a) *malum v.* n. samo *v.* jed α) *malum v. facere*; *veneno tollere alqm C*; *spargere venena C*; *calamos armare veneno V*; *virus cognitis antea venenis rapidum T* rychle účinkující otravný nápoj složený z vyzkoušených jedů; básn. *Gorgoneis Allecto infecta venenis V* (jedovatými hady); — meton. otrávení, otrava; travičství (= *veneficium*): *veneni quaestiones C*; *adiciebantur* (*delationi*) *adulteria, venena T*; β) metaf. (*avaritia*) *quasi venenis malis imbuta S*; *orationem plenam veneni et pestilentiae Cat*; *Rupili pus atque v. H*; odt. otrava, nákaza, zkáza: *tribuni plebem agitare suo veneno, agraria lege L*; *discordia ordinum est v. urbis L*; *pessimum veri adfectus v., sua cuique utilitas* (sobectví) *T*; b) význ. barvivo, barva: *alba Assyrio fucatur lana veneno V*; *lana Tarentino violas imitata veneno H.*

vēneō, *īre* (*vēnīsse, vēnīssent* = *veniisse, veniissent*), *iī*, — (nahrazuje pass. ke slov. *vendo*) [vl. *venum* (acc. od 1. *venus*) *eo* = jdu na prodej] býti prodáván, přijíti do prodeje, býti prodán (s abl. n. gen. pretii za . . .) a) *pluris, quam plurimo v.* draze, co nejdráže; *quia veneat auro avis H* prodává se za zlato = platí se zlatem; *v. sub corona* (v. t.) i spec. samo *v.* býti prodán do otroctví (o zajatci); b) spec. býti prodáván (prodán) v dražbě, přijíti do dražby: *bona publice venierunt C*; býti pronajímán (pronajat) v dražbě: *neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumae venirent C.*

venerābilis, *e* [*veneror*] ctihodný, velebný, pass. význ. ctěný (abs., *rē* něčím, pro něco, *alci* u někoho, od někoho): *v. vir miraculo litterarum* (v. t.) *L* požívající úcty pro . . .; *nautis venerabile lignum V*; *venerabile donum V* posvátný.

venerābundus, *a, um* [*veneror*] uctivý, úcty plný, praed. s úctou; spec. klanějící se (králi, srov. προσκυνεῖν): *iacere humi venerabundos pati coepit Cu.*

venerātiō, *ōnis, f.* [*veneror*] 1) act. uctívání, uctivost, úcta (*alcis* obj. někomu prokazovaná, subj. něčí, se strany něčí), projev úcty, pocta, oslava, velebení a) o bozích modlení, modlitba: *inter hanc*

venerationem L; b) váb. *praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem Cu*; *Titum filium ad venerationem cultumque eius (Galbae) miserat T*; *tamquam venerationem hominum* (subj.) *merito T*; 2) pass. úcta, vážnost, velebnost: *habet venerationem iustam, quicquid excellit C* jest právem ctěno; *quo venerationis plus* (sc. *ei*) *inesset T*.

venerātor, *ōris*, *m.* [*veneror*] uctivatel, ctitel: *domus vestrae v. O*.

venereus a **venerius** viz 2. *venus*.

veneror, *ārī*, *ātus sum* (*veneratus* druhdy pass. význ.) [2. *venus*] uctívati, prokazovati úctu, ctíti; 1) o uctívání bohů (*rē* něčím) a) *Larem farre veneratur V*; *lapidem pro deo v. C* prokazovati kameni božskou úctu; *ut iuvenes Pana venerantes currerent L* na počest Panovu; pass. *illa cursus dabit venerata secundos V*; klaněti se, kořiti se, modliti se (o posvátném místě *alqd* v něčem, u něčeho, někde): *veneramur Apollinis urbem V*; *templa dei venerabar V*; *aram suppliciter v. V*; b) s větou účel. n. acc. neutr. vnitř. modliti se, prositi, vzývati bohy aby ..., za něco: *veneratus deus, ut consilia sua rei publicae prosperarent T*; *venerata* (pass.) *Ceres, ita culmo surgeret alto H* (prvním pohárem) uctěná s prosbou, aby ...; *quae vos bobus veneratur ... impetret H*; *si veneror nihil horum H*; *nec tu supplicibus me sis venerata tabellis Pr*; 2) přenes. a) váb. *amicos v. O*; *omnes, qui aliquid in studiis faciunt, v. mirarique soleo Plin*; *patris memoriam v. T*; *flexus genu et coetum manu veneratus T*; (uctivě) pozdraviv; zejm. **venerandus**, *a*, *um* hodný úcty, ctihodný; b) spec. *regem v. N* klaněti se králi (= *προσκυνεῖν*).

Venetī, *ōrum* (n. *īm*), *m.* [*Ἐνετοί*] jméno národa; 1) národ usedlý na sev. záp. pobřeží Adriatického moře od Karnských Alp až k ústí Padu (dle *L* sídlili dříve v Paflagonii) *L*; 2) keltský kmen v nyn. Bretaňsku *Cs*; odt. **Venetĭcus**, *a*, *um* venetský: *bellum Veneticum Cs*; 3) = *Venedi* (v. t.) *T*; ▬ odt. **Venetia**, *ae*, *f.* země Venetův a) k 1) nyn. Benátsko (Benesko) *L*; b) k 2) již. část nyn. Bretagne *Cs*.

venia, *ae*, *f.* [2. *venus*] milost, milostivost, vděk, přízeň; laskavost, vlídnost; shovívavost; 1) a) *pax veniaque L* milost a slitování; *veniam orare V*; *fata negant veniam pro coniuge O* milosti (žádané) pro manželku; *quo magis nostros veniā digneris libellos O* shovívavosti; b) dovolení, svolení, volnost (*alcis rei* k něčemu): *veniam dicendi ante alios exposcit T* vyžádá si slova; *Propertio veniam ordinis petenti T* dovolení vystoupiti ze stavu (senatorského), propuštění ze ...; c) odpuštění, prominutí (*alcis rei* za něco, *alci rei* pro něco, stran něčeho): *cunctationis suae veniam petivit L*; *veniam dapibus orant O*; *poenae v. O* odpuštění trestu; *maxima pars horum vitam veniamque tulerunt O* odnesli si = největší části byl darován život i odpuštění; *parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare* (v. t.) *T*; jako vložka *neminem ex iis, quos eduxeram mecum*, (*v. sit dicto*) *ibi amisi Plin* (t. j. ‚nesmím to zakřiknouti‘); 2) ob. řeční a) *dare veniam alci* α) dáti (uděliti, prokázati) milost; β) učiniti vděk, býti po vůli, vyhověti, popřáti sluchu: (*Caesar*) *tibi petenti veniam non dedit C* nevyhověl tvé žádosti; (*Napaeae*) *dabunt veniam votis V*; γ) dáti dovolení, dovoliti, svoliti, povoliti: *hanc veniam* (volnost) *petimusque damusque vicissim H*; *data venia eius dici L* když byl ten den povolen; *cras festus dat veniam somnumque* (hendiad.) *dies H* = *veniam somni*; δ) dáti odpuštění, uděliti milost, přijmouti na milost, odpustiti: *Caesar petentibus Aeduis dat* (*iis*) *veniam Cs* odpustí k přímluvě Aeduův; b) *cum bonā veniā* = *bonā* (*tuā*, *vestrā*) *veniā* α) laskavě, vlídně; shovívavě: *ut attente bonaque cum venia verba mea audiatis C*; β) s dovolením: *quae* (*auspicia*) *quidem nunc a Romanis auguribus ignorantur* (*bonā hoc tuā veniā dixerim*), *a Cilicibus tenentur C*.

Venĭlia, *ae*, *f.* vlastní jm. ženské; 1) choť Janova *O*; 2) matka Turnova *V*.

veniō, *īre*, *vēnī*, *ventum* [srov. *βαίνω*, něm. kommen] přicházeti, přijíti, přibýti, vl. i přenes., podle souvisl. též význ. přijeti, připlouti; přilétati, doletati, zalétati; přistoupiti, přikročiti, přiblížiti se,

blížiti se; dojíti, dostati se; vrátiti se; 1) a) vůb.: pass neos. *ventum est* (*erat*) přišlo se, ob. přišli, přišli jsme a p.; α) s určením místa (na ot. odkud? *a, de, ex rē* n. pouhý abl., adv.; na ot. kam? *in, ad* a p. n. pouhý acc., adv.): *domum ad eum venit C*; *si visurus eum vivo et venturus in unum V* jestliže za svého života s ním se sejdu; *ad* (*in*) *manus v.* přijíti na blízko, praegn. sraziti se, pustiti se v boj (ale též dostati se někomu do rukou); β) s určeným způsobu *Pisas navibus v. L* s loďmi připlouti, po lodích se dostati; *sub ora viri caelo venere volantes V* slétli, přilétli; *saltū super ardua venit V* skokem se dostal; o průvodu (*cum algo* n. pouhý abl. průvod.): *agmine* (s . . .) *prope quadringentorum hominum veniens L*; γ) s určením účelu (*ad* n. *in rem*, dat. účel., i. supin., part. fut. n. praes., básn. a pozd. též inf., věta účel. s ut n. qui): *auxilio v.*; *postulatum v.*: *venio moriturus V* na smrt; b) spec. zejm. c. vojen. přitáhnouti, přitrhnouti, přiraziti: *ad algm oppugnandum v. Cs*; β) z povinnosti dostaviti se: *testis in causa v. T*; — přenes. γ) ve výkladu přicházeti, přecházeti, přistupovati: *venio nunc ad fortissimum virum N*; 2) a) přiletěti, doniknouti, proniknouti, doraziti, vraziti: *hasta venit in tergum V*; *per ilia venit harundo V* pronikl; *quo fessi vix venit aura noti O*; — *ad aures v. C* dostati se; b) vycházeti: *veniens sol H*; vzcházeti, růsti, klíčiti, pučeti, dařiti se: *illic veniunt felicius uvae V*; *viola venit O*; *cum veniet pluma H*; — vznikati: *variae venēre artes V*; *seris venit usus ab annis O*; *maius commodum ex otio meo quam ex aliorum negotiis rei publicae venturum S* vzejde; — o původu pocházeti: *Bebrycia veniens Amyci de gente V*; c) ukazovati se, objevovati se: *Remo augurium venisse fertur L*; s doplňk. význ. jeviti se, býti: *gratior pulchro veniens in corpore virtus V*; *non haec ulli venient ingrata legenti Pr*; vyskytovati se, stávati se: *usū venit* přihází se, udává se, stává se; part. **ventūrus**, *a, um* příští, nastávající, budoucí, blízký: *venturi inscius aevi V*; neutr. subst. budoucnost: *praescia venturi VO*; d) *v. alci* n. *in* (*ad*) *algm* α) připadnouti, dostati se někomu přejíti k někomu: *bona omnia ad matrem esse ventura C*; *hereditatem mihi negasti v. C* = že nedědím; *ultro illi et gloriam et regnum venturum S*; (*imperium*) *ab regibus ad consules venerat L*; β) přijíti na někoho, připadnouti, přikvačiti, zasáhnouti, zastihnouti, postihnouti, zachvátiti někoho: *quae sibi duobus proeliis venerant S* co ho potkalo; *machina ventura urbi V*; *nec tibi regnandi veniat cupido V*; *ad te ventura pericula H*; *iam mihi canities venerat O*; při proměně *cortex in verba novissima venit O* zachvátila, obestřela; pod. *variarum monstra ferarum in iuvenes veniunt O*; 3) přijíti v nějakou činnost n. stav (leckdy m. jednoduchého slovesa) a) α) vejíti, vstoupiti: *in amicitiam alcis v. CsL* vejíti v přátelství = spřáteliti se s někým; (*milites*) *in consuetudinem Alexandrinae vitae ac licentiae venerant Cs* = přivykli; *in spem v. Cs* pojmouti naději n. míti naději, doufati; *v. in deditionem CsL* vzdáti se; β) dostati se, octnouti se, upadnouti: *v. in potestatem alcis*; zejm. m. pass. tvarů sloves, jež pass. nevytvořují (stávati se předmětem něčeho): *v. in odium alcis* upadnouti v nenávist něčí, u někoho, býti nenáviděn od někoho; *v. in suspicionem C*; *venit in votum* (*urbs*) *H* = přeješ si; neosob. *venit in contentionem* s nepř. ot. dvojčl. *C* stává se sporným, nastává spor; — *in partem* (v. t. I 3)) *alcis v.*; básn. *carmen numeros veniebat ad aptos O* řadila se; b) praegn. dojíti, dostoupiti k jistému cíli n. hranici α) *ad senectutem v. C*; β) *res venit ad pugnam* (*certamen*) v češt. neos. přišlo (došlo) k boji; *res proxime formam* (v. t. ke konci) *latrocinii venerat L*; *eo ventum est, ut* . . . tak daleko došlo.

vennūcula viz *venucula*.

vēnor, *ārī*, *ātus sum* [srov. něm. Weide význ. lov] loviti, honiti (abs., *algd* něco), vl. i obr.: *venatum proficisci N* na lov; *venando peragrare* (inf. histor.) *saltus L* lovice, na lovu; part. subst. *venantes VO* lovci; uloviti, chytiti: obr. *si minus eiusmodi quidpiam v. potuerant C*; *sunt qui crustis viduas venentur H*; *non ego plebis suffragia venor H*.

venter, *tris*, *m.* [příbuz. s *vesica*] břicho; 1) a) *quasi eo cibo* (*fabā*) *mens*,

non v. inflatur C; b) synekd. α) žaludek: *ut non minus animo quam ventre convivae delectarentur N* aby duch hostí neměl méně požitku než žaludek; — meton. význ. žravost, hýřivost: *dediti ventri S* ‚břichu‘; pod. *dyci ventre H* (dávati se vésti =) sloužiti žaludku: *ventris et ganeae paratus* (subst.) *T*; β) život mateřský: *ut sua maturus complevit tempora v. O*; *ignorans nurum ventrem ferre L* že jest s útěžkem, těhotná; — meton. *tuus v.* (*est*) *Pactumeius H* tvé (vlastní) dítě; 2) metaf. bříško, břichatost, nádor: *tumido cucurbita ventre Pr* dužnatá; *quo modo cresceret in ventrem cucumis V* okurka dužnatí.

Ventidius, jméno římského rodu; zejm. *P. Ventidius Bassus* z Picena, senator a konsul r. 43 př. Kr., přívrženec Caesarův a později Antoniův *C*; adj. **Ventidiānus,** *a, um* Ventidiův.

ventilō, *āre, āvī, ātum* [*ventus*] vl. větrem čistiti obilí, pálati, váti; — přenes. a) mávati: obr. *hanc Venus ventilat facem Pr*; zachvívati: *ventilat aura comas populeas O*; b) rozdmýchati, roznítiti: *cuius linguā quasi flabello illa est contio ventilata C.*

ventitō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *venio*] přicházívati, přicházeti, chodívati.

ventōsus, *a, um* [*ventus*] 1) větrný a) *ventosissima regio L*; *ventosum aequor V, mare H* bouřlivé; b) *ventosi folles V* (větrem, vzduchem) naduté; *ventosi murmuris aurae V*; 2) metaf. a) rychlý jako vítr: *ventosae alae VPr*; *ventosi equi O*; b) nestálý (jako vítr), vrtkavý, kolísavý, nejistý: *imperium populare atque ventosum C*; *ventosa gloria V*; *ventosa plebs H*; c) prázdný, nicotný, marný: *quem tulit ad scaenam ventoso Gloria* (t. j. touha po slávě) *curru H* větrný; lehkomyslný; ješitný, nadutý, chlubný: *ventosa lingua V.*

ventriculus, *ī, m.* [demin. od *venter*] vl. bříško; přenes. dutina: *v. cordis C* srdeční komora.

ventus, *ī, m.* [srov. *ἄημι* z *ἀ-ϝημι*, něm. Wind, wehen, čes. ‚váti‘, ‚vítr‘] vítr; 1) vl. *quattuor e ventis V* t. j. na čtyři světové strany; *cum quid venti motum esset L* při každém zavanutí větru; *vastata Campania turbine ventorum T* smrští; básn. *fulminis venti V*; — zejm. při plavbě, dle určení n. dle souvislosti vítr příznivý n. nepříznivý: *ventum exspectare C*; *v. secundus, idoneus, prosper* příznivý, příhodný, op. *adversus* protivný; *vento petere Mycenas V* s příznivým větrem, po větru; *datis ventis* (sc. *a deo*) *V*; *vento accedere oras V* (nepříznivým) větrem býti zahnán; přísl. *ventis remis* (v. t.) *C*; — básn. vzduch: *ventos obtendere inanes V*; (*imago*) *in ventos recessit V*; 2) obr. *aliqd in vento* (do . . .) *scribere Cat*; *nec ferre videt sua gaudia ventos V* že větry unášejí jeho naděje; pod. *inania venti verba ferunt O*; *ab omnibus ventis invidiae circumflari C*; *vento in optimum quemque excitato C* t. j. nenávist; *rumorum contionumque ventos colligere C* bouřlivé mluvení a řečnění; *ventum popularem esse quaesitum C* t. j. přízeň; — zejm. obr. dle plavby *cum motus omnis animi tamquam v. hominem defecerat C*; *Caesarem, cuius nunc venti sunt secundi C* jemuž vane příznivý vítr; *paces bonae ventique secundi H* příznivé poměry; *alios vidi ventos C* t. j. nastávající zlé časy; 3) pl. personif. (též jako božstvo, srov. *Tempestates*) Větrové *V.*

vēnācula, *ae, f.* druh nakládaných hroznů *H.*

Venulus, *ī, m.* posel Turnův k Diomedovi *VO.*

vēnundō viz **1. *venus.***

1. *vēnus, *ī, m.* (schodné pády) [srov. *ὠνος, ὠνέομαι*] prodej; 1) acc. **vēnum** na prodej ve spojení a) *venum do* (odt. **vēnundō,** *āre, dedī, datum* = *vendo*) prodávati; b) *venum eo* (odt. *veneo*) býti na prodej, býti prodán; 2) dat. **vēnō** jako dat. účel. na prodej, za peníze: *posita v. inritamenta luxui T*; (*Seianum*) *Apicio stuprum v. dedisse T*; *quae veno exercerent T* čím obchodují.

2. venus, *eris, f.* [srov. něm. Wonne, wünschen] 1) appellat. (psáno též *Venus*) půvab, krása, věk, vnada: *quo fugit v. H*; *bene nummatum decorat Suadela Venusque H*; *fabula nullius veneris H*; 2) personif. jako božstvo *Venus* (Venuše) a) vl. staroitalská bohyně krásy, stotožněná s řec. Afroditou a uctívaná jako bohyně (smyslné) lásky; v bájích jest V. dcera Diova a Dionina (n. narodila se z mořské pěny), manželka Hefaistova, matka

Erotova (*Cupido*), Harmoniina, v řím. pověstech též Aeneova: *Veneris muneribus potens H* (t. j. mládím a krásou); b) meton. láska, slast (vášeň) lásky, požitek (úkon) lásky: *nulla V., non ulli animum flexere hymenaei V*; *sera iuvenum v. T* pozdě poznávají lásku; o zvířatech *frigidus in Venerem senior V*; — meton. α) *parta meae Veneri sunt munera V* ‚lásce' = milence; β) (*ut arvum*) *rapiat Venerem V* símě; c) přenes. *V.* = *stella Veneris* oběžnice Venuše; d) přenes. nejlepší vrh při kostkách (viz *talus*; op. *canis*): *me per talos Venerem quaerente damnosi subsiluere canes Pr*; *quem V. arbitrum dicet bibendi H.* — Odt. adj. **Venerius** n. **venerius** (též *Venereus* n. *venereus*), *a, um* a) Veneřin, Venušin: *Venerii servi* n. subst. **Veneriī**, *ōrum, m.* služebnictvo Veneřina chrámu na sicilské hoře Eryku *C*; *iste homo V. C* ctitel Venušin (dvojsmyslně); *V. iactus C* (viz svrchu d)); b) týkající se (smyslné) lásky, pohlavní, smyslný; šp. sm. smilný, chlipný: *res veneriae* požitky lásky, šp. sm. chlipnost.

Venusia, *ae, f.* město v Apulii blíže lukanských hranic, rodiště Horatiovo, nyn. Venosa; adj. **Venusīnus**, *a, um* venusijský; subst. **Venusīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Venusie; **Venusīnum**, *ī, n.* statek (Ciceronův) u Venusie.

venustās, *ātis, f.* [*venustus*] půvabnost, krása, spanilost, sličnost, vnadnost a) *cum pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero v. est, in altero dignitas, venustatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem C*; *signa eximia venustate C*; o herci *propter excellentem artem ac venustatem C* t. j. půvabnost pohybů; b) roztomilost v chování a řeči, jemnost, ušlechtilost: *hominum venustatem et facetias perspicere C* pěkné řeči; jemnocit.

venustē, adv. [*venustus*] půvabně, krásně; roztomile, hezky, pěkně.

venustus, *a, um* [2. *venus*] půvabný, krásný, spanilý, sličný, hezký, pěkný, lepý a) *venusta soror Cat*; *gestus et motus corporis v. C*; b) *magis venustae dulcesque sententiae quam necessariae aut utiles C*; roztomilý, jemný: *sermonem urbanum ac venustum C*; jemnocitný, citlivý: *quantum est hominum venustiorum* (compar. abs.) *Cat*; vtipný: *plerumque dolor etiam venustos facit Plin.*

vē-pallidus, *a, um* bledý (jako smrt), zsinalý *H.*

veprēcula, *ae, f.* [demin. od *vepres*] křovisko: obr. *ex vepreculis extracta nitedula C* (o nízkém původě).

veprēs (zř. *vepris H*), *is, m.* (n. *f.*) ob. pl. křoví, trní.

vēr, *vēris n.* [srov. ἔαρ (ἦρ) z **ϝέσαρ* čes. ‚vesna'] jaro, vesna a) *primo vere* = *ineunte vere* počátkem jara; — obr. *aetatis breve v. O*; — personif. *Ver novum stabat cinctum florente corona O* mladá Vesna; b) meton. *v. sacrum* zasvěcení prvotin (dětí a mláďat) příštího jara božstvu (ku př. Jovovi); tato staroitalská mimořádná obět byla od obce zaslibována v dobách zvláštního nebezpečí a prováděna tak, že zaslíbená zvířata byla obětována, děti pak, když dorostly, odcházely z vlasti: *v. sacrum quod praetor voverat de senatus sententia populique iussu L.*

Veragrī, *ōrum, m.* keltský kmen již. od jezera Lemannského *CsL.*

vērāx, *ācis* [*verus*] pravdomluvný, pravdivý.

verbēna, *ae, f.* [m. **ϝerbes-nā* (pův prut), srov. ῥάβδος, ῥαπίς i ῥαφή ῥαφίς, čes. ‚vrba'; srov. *verbera* ← *verbero*] (ob. pl. **verbēnae**, *ārum, f.*) proutek, ratolest, snítka (vavřínu, olivy, cypřiše a p.), bylina, travina, jakých se užívalo při náboženských obřadech; botan. *v.* = sporýš.

***verber**, *verberis, n.* (sg. klass. jen gen. a abl. *verbere*) [srov. k *verbena*] ob. pl. **verbera**, *um, n.* 1) rány (metlou, bičem, důtkami), šlehy, šlehání, bičování, mrskání, výprask, bití a) *verberibus ac tormentis quaestionem habuit C*; *eum inter v. et cruciatus videre L*; *vestigia verberum L*; básn. *v. tectis funereasque inferre faces V* t. j. bitky a vraždy; obr. *v. linguae H* ‚důtky'; b) metaf. sg. rána, úder, úhoz, tepot: *percutimur caput conversae verbere virgae O*; *alarum verbera V*; *trementis verbere ripas H* vlnobitím; *illi remorum in verbere perstant* (v. t.) *O*; 2) meton. a) metla; důtky, bič: *verbera insonuit V* práskla bičem (spletený z hadů); *verbera saetosa movebat arator Pr*; *posse se puerili*

(v. t.) *verbere moneri T* metlou; **b)** přenos. švih, řemen u praku: *stuppea verbera fundae V*; *excussae contorto verbere glandes O*.

verberātiō, *ōnis, f.* [*verbero*] bití, výprask; přenes. pokuta, trest (*alcis rei* za něco) u *C*.

1. verberō, *āre, āvī, ātum* [*verber*] 1) šlehati, mrskati (metlou, bičem, důtkami), bičovati, biti **a)** *lictores ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi C*; *Porcia lex gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L*; **b)** obr. napadati někoho; týrati, trápiti; kárati: *senatus convicio verberari C*; *quibus sermonibus Domitiani aures verberatas (esse) T*; **2)** přenes. vůb. biti, tepati, tlouci, udeřiti (*alqd* něco, do něčeho): *tormentis Mutinam verberavit C* obíjel M., střílel na M.; *costas verberat ense O*; *verberatae grandine vineae H* potlučené; *Aulestes centena arbore* (t. j. vesly) *fluctum verberat V*; *alius fundā verberat amnem V* pleská; básn. o vodě (*insulam*) *verberat unda O*; hyperb. *Charybdis sidera verberat undā V*; *flamma templorum verberat aurum O* šlehá v zlato.

2. verberō, *ōnis, m.* [*verber*] vl. kdo zasluhuje biti, darebák, ‚šibeničník' (zejm. v lidové mluvě) *C*.

Verbigenus *pagus* jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetiové *Cs*.

verbōsē, adv. [*verbosus*] rozvláčně, obšírně.

verbōsus, *a, um* [*verbum*] bohatý slovy, mnohomluvný **a)** rozvláčný, obšírný; **b)** *verbosum forum O* na němž se mnoho mluví = mluvné, řečné, řečnivé.

verbum, *ī, n.* [srov. něm. Wort, řec. εἶρηκα. ῥῆμα. ῥήτωρ, čes. ‚rota' význ. = přísaha, odt. ‚pro-rota'] slovo; **1) a)** *v. ipsum voluptatis C* samo slovo ‚rozkoš'; (*dies*) *nefastus erit, per quem tria* (v. t.) *verba silentur O*; *verba precantia VO* prosebná slova = modlitba (modlitby); *postquam congressus primi sua verba* (t pozdravy) *tulerunt O*; *pluribus verbis* delší řečí, obšírněji; *librum verbis multis* (abl. qual.) *conscripsit N*; *verba edicti fuere pauca T* text byl stručný; — pl. *verba* často význ. řeč: *verba facere* (*habere*) konati (míti) řeč, mluviti, řečniti (*pro alqo* za někoho = hájiti někoho, přimlouvati se za někoho); *qui verba atque orationem adversus rem publicam habuissent Cs* mluvili i řečnili; *mandata verbis dat S* ústně; — básn. i sg. *in verbo vestigia torsit V* za řeči; — některá rčení **α)** (*exprimere*) *ad verbum* = *eisdem* (*totidem*) *verbis* = *verbum e verbo* doslova, doslovně, slovo za slovem; pod. *v. verbo reddere H*: **β)** *verbis alcis* něčími slovy = ve jménu něčím, z rozkazu něčího: *ut ei nuntiarent suis* (jeho) *verbis N*; *vade, liber, verbisque meis loca grata saluta O* = ode mne; *senatūs verbis L*; **γ)** *verbi causa* ku příkladu, na příklad, řekněme: *si quis verbi causa oriente Canicula natus est, is in mari non morietur C*; **δ)** praegn. *verbo* jedním slovem: *quod verbo transigere possum C*; odt. *ius legationis verbo violatum illi persecuti sunt C* (třeba) jen slovem; — přenes. bez dlouhých řečí, bezo všeho, krátce, prostě: *verbo adsentiebantur SL*; *verbo de sententia destitisti C* vl. po jediném slově s mé strany = beze všeho; **b)** výrok, slova: *quod v. in pectus Iugurthae altius descendit S*; **c)** pl. slova, znění, text: *his verbis epistulam misisse N*; *verba* (sc. *pacti*) *vocesque* (sc. *pangentium*) *duos testes habebant T*; **d)** pl spec. **α)** slova přísahy, přísežní formule: *in alcis verba iurare* vl. přísahati slovy, jež někdo předříkává, přenes. přísahati někomu (věrnost); **β)** kouzelná (čarodějná) slova, říkadla: *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; *verba fudit O*; *vipereas rumpo verbis et carmine fauces O*; **2)** praegn. **a)** plané slovo, pl. planá (prázdná) řeč: zejm. *dare verba alci* pouhá slova namluviti = pouhými slovy odbývati, klamati, šáliti, šiditi, balamutiti někoho; *fingere verba S* vymýšleti plané povídání; *fallis verbo cives tuos N*; *non replenda est curia verbis V*; **b)** pouhé slovo t. j. nic skutečného, zdání: *virtutem verba putas H*; *verbō . . . rē* řečí, podle jména, na oko . . . vskutku: *causam apud regem verbo, re ipsa apud Polyperchontem dicere N*.

Vercellae, *ārum, f.* město v Gallii zapadské záp. od Milanu, nyn. Vercelli (porážka Cimbrů r. 101 př. Kr.) *T*.

Vercingetorīx, *īgis, m.* král gallských Arvernů, vedl boj proti Caesarovi, při dobytí Alesie (r. 52 př. Kr.) byl jat, veden v Římě v triumfu a popraven *Cs.*

vērē, adv. [*verus*] 1) pravdivě, dle pravdy, správně; vpravdě, opravdu, vskutku: *ductus ludibrium verius quam comes L* spíše; právem; u subst. význ. pravý; *vir egregius et v. Metellus C*; 2) pravdivě, upřímně, opravdově; poctivě.

verēcundē, adv. [*verecundus*] ostýchavě a) nesměle; zdrželivě, uměřeně; skromně; b) mravně, cudně; slušně, počestně; c) šetrně, s úctou.

verēcundia, *ae, f.* [*verecundus*] 1) vůb. ohled na něco; ostýchavost (mravní); mravní cit: *hoc solum animal natum est pudoris ac verecundiae particeps C*; 2) spec. a) nesmělost, zdrželivost, uměřenost, skromnost: *quae v. est postulare vos, uti . . . L* jak malá skromnost = jaká smělost, že žádáte; b) mravnost, slušnost, počestnost, ctnost, cudnost: *maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam C*; *singulis vestibus ad verecundiam velati T* ze slušnosti; c) úcta, vážnost, ohled, šetrnost (*alcis rei* k něčemu): *deorum verecundiam habere L* ostýchati se, dbáti bohů; *aetatis v. L*; — pass. význ. *sanctitate quadam ac verecundiā T*; d) stydlivost; cit studu, stud (*alcis rei* z něčeho n. před něčím): *v. imposita est senatui iubendi L* senát se musil ostýchati; *v. Romanos cepit Saguntum sub hostium potestate esse L*; (*alci*) *verecundiae est* s inf. *L* jest k hanbě někomu = stydí se někdo; odt. bázeň, ošklivost, odpor před něčím: *turpitudinis v. C.*

verēcundor, *ārī, ātus sum* [*verecundus*] ostýchavě si vésti, ostýchati se (s inf.).

verēcundus, *a, um* [*vereor*] ostýchavý a) nesmělý; zdrželivý, uměřený; skromný: *orator in transferendis (verbis) v. C* zachovávající míru, uměřený; odt. *verecunda translatio C*; *condiciones aequas et verecundas C*; — meton. *verecundum* (prolept.) *Bacchum prohibete rixis H* střídmého; b) mravný, slušný, počestný; cudný, stydlivý, stoudný: *v. vultus O*; *v. color H, rubor O* ruměnec; c) šetrný.

vereor, *ērī, veritus sum* [srov. *ὀράω, οὖρος,* něm. be wahren, Wart, odt. čes. ‚varovati se'] (part. perf. *veritus* význ. praes. = *verens*) 1) vůb. ohlížeti se na něco, zříti, dbáti něčeho: *omnium veritus existimationem Cs*; *deos v. C* báti se bohů; part. s gen. obj. *ne tui quidem testimonii veritus C*; 2) spec. a) báti se, obávati se, míti obavu, strachovati se; varovati se, stříci se (*alqd* něčeho, *ne non* n. *ut* aby, zdali . . ., *ne* aby ne . . .): *v. hostem, periculum*; *de Karthagine v. C* stran K.; zř. s dat. prosp. *eo minus veritus navibus Cs* o lodi; *Labienus veritus, ne hostium impetum sustinere non posset Cs*; *vereor, ne quos amicitia transvorsos agat S*; *vereor, ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis C* zdali . . .; *dubie gaudet fallique veretur O* bojí se, že jest to klam; — seslab. k zmírnění výroku *vereor, ne sit turpe timere C* = snad jest hanba; *illa duo, vereor, ut tibi possim concedere C* zda budu moci = asi nebudu moci, sotva budu moci; b) ostýchati se, styděti se: *veriti dominorum fallere dextras V*; zř. neos. (dle *pertaesum est* a p.): *quos (Cyrenaicos) non est veritum in ea voluptate summum bonum ponere C*; sm. mravním *neque solum colunt inter se ac diligent (amici), sed etiam verebuntur C*; — subst. neutr. *verenda Plin* stydký úd; c) ctíti, míti v úctě (ve vážnosti), vážiti si, s úctou se chovati: *difficile intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent N*; *ut eam (philosophiam) accuset, quam v. deberet C*; **verendus,** *a, um* hodný úcty, ctihodný, důstojný, velebný.

Vergiliae, *ārum, f.* = *Pleiades* (v. t.).

Vergilius, jméno řím. rodu; zejm. *P. Vergilius Maro,* slavný epik římský (* r. 70 př. Kr. v Andech, † r. 19 př. Kr. v Brundisiu), skladatel Eklog, Georgik a Aeneidy.

Vergīnius, jméno řím. rodu; zejm. 1) *A. Verginius,* jako tribun lidu podporoval návrhy C. Terentilia Harsy a vymohl zvýšení počtu tribunů na 10 *L*; 2) *L. Verginius,* pověstný tím, že usmrtil svou dceru Verginii (**Vergīnia**), aby ji uchránil od pohany se strany decemvira Appiá Klaudia *CL*; 3) *L. Verginius Rufus,* konsul r. 63 po Kr., později velitel v Germanii, porazil Julia Vindika

(r. 68) a byl povolán od vojska císařem, kteréž hodnosti však tehdy ani později nepřijal; r. 97 byl s Nervou po třetí konsulem a téhož r. zemřel (Tacitus měl pohřební řeč); také se zabýval básněním *TPlin.*

vergō, *ere* (pt. *versit* dle někt. jednou *O*), — [srov. něm. Ranke, Ränke, verrenken, čes. ‚povříslo', ‚provaz' (z povraz), řec. *ἐργατάω*] točiti; **1)** význ. obraceti, chýliti, nachylovati; ob. intrans. obraceti se, kloniti se, skláněti se, chýliti se, schylovati se, směřovati **a)** **α)** obr. *illuc* (sc. *ad Tiberium*) *cuncta v.* *T* k němu se všechno obracelo, v něm se všechno (t. všechna moc) soustřeďovalo; básn. *quo* (m. *cuius*) *vergat pondere letum V* vl. čí váhou schyluje se smrt = čí váha k smrti se chýlí; *poema vergit ad imum H* klesá; **β)** zejm. o poloze *arx, qua ad meridiem vergit, est ornata N* = na jižní straně; *angulus muri erat in planiorem vallem vergens L* vybíhal; obr. *ni eius auxilium ad Italiam v. quam ad Asiam maluissemus C* aby jeho pomoc byla blíže Italii než Asii; — odt. táhnouti se, prostírati se, rozkládati se *locus leni fastigio vergebat in longitudinem passus CCCC Cs*; **b)** metaf. *nox vergit ad lucem Cu*; — praegn. chýliti se ke konci, býti na sklonku: *vergente autumno T*; *suam aetatem v. T*; odt. *Agrippina impudicam et vergentem annis* (*Silanam*) *dictitans T* že stárne; **2)** zř. význ. nalévati, líti, vylévati: *ipsi sibi saepe venena vergebant* (Lucretius); *in gelidos versit amoma sinus O*; *vergit venenum pectus in amborum O.*

vergobretus, *ī*, *m.* [složené slovo keltské, vl. ‚vykonavatel soudů'] název nejvyššího úředníka u Aeduův *Cs.*

vēridicus, *a, um* [*verum* a *dico*] pravdomluvný, pravdivý.

vēriloquium, *ī*, *n.* [*verum* a *loquor*] překlad řec. *ἐτυμολογία* pravý význam slova *C.*

vērī-similis, *e* pravděpodobný.

vērī-similitūdō, *inis*, *f.* pravděpodobnost.

vēritās, *ātis*, *f.* [*verus*] pravda (abstr., srov. *verum*); **1)** obj. **a)** *ut vanitati v. cedat C*; *ad voluntatem loquentium, nihil ad veritatem C* podle pravdy; často personif. *vox veritatis C*; *vis veritatis C*; *veritatis amicus C*; *nuda Veritas H*; **b)** význ. skutečnost, skutečný život: *homines expertes veritatis C*; *Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem C*; *praesidio sunt specie consuli, re et veritate nobis C*; **2)** subj. pravdivost **a)** upřímnost: *non me offendit v. litterarum tuarum C*; **b)** poctivost, spravedlnost, nestrannost: *agitur existimatio veritasque iudiciorum C*; *v. iudicandi* (v usuzování) *C.*

vermiculātus, *a, um* [*vermiculus* (demin. od *vermis*) červíček] vl. červíčkovitý; přenes. o drobné mosaice drobounký, pestrý: *emblemate vermiculato* básn. u *C.*

vermis, *is*, *m.* [srov. něm. Wurm] červ.

verna, *ae*, *m.* (zř. *f.*) [snad příb. s *Vesta*] domácí otrok (v domě pánově narozený); pl. chasa, čeleď.

vernāculus, *a, um* [*verna*] domácí, městský t. j. římský **a)** vl. *vernacula multitudo T*; **b)** metaf. **α)** význ. pouliční, velkoměstský: *vernacula urbanitas T*; **β)** význ. našinský, čistě římský': *sapor v. C*; *imago antiquae et vernaculae festivitatis C*; **γ)** význ. vlastní: *domesticum ac vernaculum crimen L* t. j. smyšlené od žalobce.

vernīlis, *e* [*verna*] **1)** otroků v: *vernile dictum T* (dle jiného výkl. sprostý, drzý); **2)** nízký, nedůstojný: *verniles blanditiae T.*

vernīliter, adv. [*vernilis*] po způsobu (domácích) otroků, jako otrok *H.*

vērnō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ver*] projevovati jaro: *vernat humus O* zelená se; *vernat avis O* (zpěvem) vítá jaro; — obr. *dum vernat sanguis Pr* jest svěží.

vērnus, *a, um* [*ver*] jarní.

vērō, adv. a spojka [is. abl. sg. neutr. od *verus*] **1)** adv. v pravdě, opravdu, věru, vskutku, skutečně, jistě, zajisté, ovšem **a)** *quaesivi, cognosceretne signum, adnuit: est v. notum signum C*; *enim v.* n. **enimvērō** v. t.; — iron. *multum v. haec iis iura profuerunt C*; *egregiam v. laudem refertis ... una dolo divom si femina victa duorum est V*; **b)** v odpovědi *tu orationes nobis veteres expli-*

cabis? v., inquam, Brute C zajisté, ano; *in sententia permaneto: v., nisi sententia alia vicerit melior C*; zejm. často u zájm. os. *si placet, disseramus. mihi v., inquit, placet C*; pod. *ego v., tu v.* (překládáme volně vhodným čes. rčením, při čemž *v.* druhdy zůstane nepřeloženo); zápor. *minime v.* = nikterak; c) s různými částicemi, jichž význ. zdůrazňuje; překl. dle souvislosti: *tum v.* tu věru, tehdy teprve, a tu (ob. značí obrat v ději); *nec v.* a věru ne n. a ne snad: *nec v. hoc semel fecit, sed saepius N*; *immo* (v. t.) *v.*; *nisi v.* leda (věru) snad; *quasi v.* věru jako by, jako by snad, tak jako by; *an v.* či věru, či snad; d) u imper. jen, nuže: *age v. C*; *ne v., hospes, ne quaere V*; 2) s význ. spojk. (jako příklonka) a) vl. zdůrazňuje něco proti předešlému, čímž nabývá význ. odporov. vpravdě (však), docela, dokonce (pak), zvláště pak, teprve: *musicen abesse a principis persona, saltare v. etiam in vitiis poni N*; *iam v.* docela však (ale při přechodu již tedy): *turpe comitatui virtutem principis non adaequare. iam v. infame in omnem vitam ex acie recessisse T*; při záp. *neque huic vestro studio audiendi nec v. huic tantae multitudini deero C* a zvláště ne = tím méně pak; *ille praetor, ille v. consul mali nihil fecisset? C*; b) ale, avšak, však, naproti tomu: *mitto de amissa maxima parte exercitus; sit hoc infelicitatis tuae; dimittendi v. exercitus quam potes adferre causam? C*; *nunc v.* ob. po irreální bypoth. periodě na označenou skutečnosti nyní však, takto však.

Vērōna, *ae, f.* město v Gallii zapadské, nyn. Verona, rodiště básníka Katulla; adj. **Vērōnēnsis**, *e* veronský, z Verony; subst. **Vērōnēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Verony.

verpa, *ae, f.* mužský úd pohlavní *Cat.*

verpus, *ī, m.* kleštěnec *Cat.*

1. verrēs, *is, m.* [m. **verses*, srov. *ἄρσην* (*ἄρρην*)] (vl. samec) kanec, vepř.

2. Verrēs, *is, m.* [vl. ‚Kanec', viz předch.] cognomen v rodě Korneliův, zejm. *C. Cornelius Verres*, propraetor na Sicilii r. 73—71 př. Kr.; po té byl obžalován z vyděračství (známé řeči Ciceronovy) a odešel do vyhnanství, kde † r. 43; adj. α) **Verrius**, *a, um* Verrův: *lex Verria C*; subst. **Verria**, *ōrum, n.* Verrova slavnost (od Verra založená a k jeho poctě konaná); β) **Verrīnus**, *a, um* Verrovský, Verrův, ale leckdy dvojsmyslně též význ. **verrīnus**, *a, um* kančí, vepřový: *ius* (viz **2.** *ius*) *verrinum C.*

verrīnus, viz **2.** *Verres* ko konci.

verrō, *ere*, (*verrī*), *versum* [starší *vorrō*, srov. *ἔρρω*] 1) smýkati, vláčeti: *canitiem suam in sanguine verrens O*; *venti maria ac terras ferant secum verrantque per auras V*; — tahati, vytahovati: *piscis ex aequore verris H*; *pontus ex imo verrit harenas O* vyrývá; 2) mésti, zametati; vytírati, stírati a) *qui* (*servi*) *ungunt, qui verrunt, qui spargunt C*; obr. (*Aquilo*) *volat simul arva fugā, simul aequora verrens V* = buráceje přes ...; smýkati, vláčeti (*rē rem* něčím n. něco po něčem): *ille verrit humum pallā O*; *matres crinibus templa* (*aras*) *verrentes L*; *pectine verrit humum O* hrabe; — praegn. *imā verrit vestigia caudā V* stírá, zametá; — básn. (vodu) brázditi, rozrývati, čeřiti: *aequora v. V*; b) smetati: *quidquid de Libycis verritur areis H* (o vymláceném obilí); *verrebant pro farre favillas O.*

verrūca, *ae, f.* [z **versūca*, srov. čes. ‚vrch'; příbuz. něm. Warze] (vl. vyvýšenina) bradavice obr. *H* (význ. chybička).

Verrūcius, *ī, m.* smyšlené jméno Verrovo, jehož užíval při svých nepoctivých peněžních obchodech *C.*

verrūcōsus, *a, um* [*verruca*] bradavičný (příjmení Q. Fabia Maxima Kunktatora).

Verrūgō, *inis, f.* město v Latiu v území Volskův nad řekou Trerem *L.*

verruncō, *āre, āvī, ātum* [příbuz. s *verto*] arch. v modlitbách: *haec bene verruncent populo* básn. u *C* vl. kéž se dobře obrátí = kéž jest ke zdaru; pod. *ea mihi, populo plebique Romanae ... bene verruncent L.*

versābilis, *e* [*verso*] a) pohyblivý: *v. acies Cu*; b) metaf. vrtkavý, nestálý: *v. fortuna Cu.*

versātilis, *e* [*verso*] pohyblivý; metaf. obratný: *versatile ingenium ad omnia L.*

versicolor, *ōris* [*verto* a *color*] pestrobarevný, pestrý, barevný.

versiculus, ī, *m.* [demin. od *versus*] 1) řádka, řádek; 2) spec. veršík, veršíček; pl. básničky.

versō, *āre, āvī, ātum* [frequ. od *verto*] I act. a pass. obraceti, převraceti; otáčeti, točiti, vrtěti; kouleti, váleti; vůb. pohybovati, hýbati; 1) vl. *forcipe ferrum v. V*; *turdos v. in igni H*; *v. fusum O*; *Sisyphus versat saxum* básn. u *C*; *attritas versabat ignis harenas O*; *suprema* (naposled) *lumina versarunt O*; *exemplaria Graeca nocturnā versate manu, versate diurnā* (v. t.) *H*; *versant me* (t. j. mou mrtvolu) *in litore venti V*; *v. terram VO, rura Pr* (t. oráním); *desectum gramen v. O*; — stáčeti, krouti, svíjeti: *corpora versat in orbem O*; *suo se in volnere versat V*; s acc. vnitř. *serpens volumina versat V* svíjí se v kotouče; zmítati: *fera se more ferocis versat apri O*; obraceti sem a tam = pohánět, honiti: obr. (*dominus*) *versat negantem H*; *v. oves V* pásti; obraceti = míchati, mísiti: (*quae coxerat*) *viridi versata cicuto O*; 2) metaf. a) *Fortuna omnia versat V*; *fortuna in contentione utrumque versavit Cs* štěstí si zahrálo oběma; točiti někým = ovládati, říditi: *meam versat femina vitam Pr*; b) *verba v. C* (všelijak) ‚kroutiti'; vykládati: *somnia v. Pr*; c) hýbati někým, někoho myslí α) působiti na někoho, hleděti si získati: *Hannibal varie militum versat animos L*; *v. in omnes partes muliebrem animum L* se všech stran útočil na ... β) obraceti sem a tam, zaměřovati, honiti: *ad fraudem mentem v. C*; *animum per omnia versat V* = o všem přemítá; γ) praegn. zmítati, znepokojovati, rozčilovati, pobuřovati, nedati pokoje, dotírati: *patrum animos certamen regni ac cupido versabat L*; *carminibus quae versant atque venenis humanos animos H*; *odiis v. domos V* rozjitřiti; d) převraceti něco na mysli, přemítati, rozvažovati, uvažovati, přemýšleti o něčem: *v. secum* (u sebe) *unam quamque rem L*; *versate diu, quid ferre recusent umeri H*; odt. osnovati, strojiti: *dolos v. V*; II med. **versor**, *ārī, ātus sum* (part. praes. *versans*) obraceti se, otáčeti se, kouleti se, pohybovati se; 1) vl. *v. circum axem caeli C*; *omnium versatur urnā sors H*; obr. *te in medio versantem turbine leti Cat* tonoucího; 2) metaf. pohybovati se a) přebývati někde, pobývati, dlíti, trvati, zůstávati, prodlévati, zdržovati se, podle souvislosti též choditi, přecházeti, jezditi někde a p.; vůb. žíti, býti někde α) mistně: *vos hospites in hac urbe versamini? C* žijete jako ... = jste cizinci; *in proelio, in acie v.*; β) obr. *v. alci in oculis* (*ante* n. *ob oculos*) míhati se před očima, stále býti před očima; *mihi versatur in oculis alqd* stále vidím (jako bych viděl), představuji si (živě); *mea avaritia in ore omnium versabitur T* bude se všeobecně mluviti o ...; abs. *versatur magnus error C* jest rozšířen; — odt. konati se, vyskytovati se; díti se, stávati se, býti provozován někde: *domus, in qua lenonum flagitia versantur V* (odehrávají se); (*acerba*) *multa et varia in hominum vita versantur C* vyskytují se v mnoha rozličných způsobech; b) pohybovati se význ. vésti si, počínati si, chovati se: *uterque in summa severitate versatur C* s přísností; *sic in Asia versatus est, ut victor duceretur N*; *Agricolam integre versatum legioni praeposuit T*; c) zvl. o osobě *v. in re* účastniti se, býti účasten něčeho: *in bello v. Cs*; (*Leontini*) *in quaestu sunt compendioque versati C* = vydělávali a těžili; *in civium iure esse versatum C* že požíval práva; *consules in coniuratorum gratulatione versabantur C* přijímali; *vestrae peregrinantur aures neque in hoc sermone versantur C* = a nedoléhá k nim ...; — spec. α) býti činný v něčem, pracovati: *omnes, qui in re publica atque in his vitae periculis laboribusque versamur C*; *meus labor in privatorum periculis versatus C* jež byla činná v ... = věnovaná (nebezpečným soudům); odt. zabývati se, obírati se, zaměstnávati se něčím, míti něco povoláním; — meton. býti zběhlý, znáti se v něčem: *exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter esse versatum C*; β) býti zapleten do něčeho, stížen něčím: *quod in simili culpa versabantur Cs*; *in errore v.* dopouštěti se chyby, býti chybný, mylný (též s podm. věc.); d) zvl. s podm. věc. *v. in re* pohybovati se v rozsahu něčeho, býti částí něčeho, ná-

ležeti k něčemu, býti spojen, souviseti s něčím, točiti se kolem něčeho; α) *rerum, quae in re publica versantur C* jež náležejí v obor politiky; *est perspicuum nullam artem ipsam in se v. C* že není samo v sobě uzavřeno; β) praegn. o vzájemné příčinné souvislosti *quae aspectu percipiantur, ea non v. in oculorum ulla iucunditate C* = že počitky zrakové nepůsobí očím libosti: alo *laetitia et libido in bonorum opinione versantur C* zakládají se na ...

versum viz **1. *versus***.

versūra, *ae*, *f.* [*verto*] (vl. obrátka) a) obrat (převod) dluhu t. j. výpůjčka, učiněná k zaplacení jiného dluhu: *versurā solvere C*; b) vůb. výpůjčka: *versuram facere CN* vypůjčiti si.

1. versus part. perf. pass. od *verto*.

2. versus (starší **vorsus**), adv. [isol. part. perf. pass. od *verto*] (zř. **versum** n. **vorsum** [acc. od *versus*]) (vl. obrácený) směrem k, do za přísl. určením, vyjádřeným α) acc. s předl. in n. ad, též pouhým acc. zejm. u jmen měst: jako part. s gram. shodou *ille castra movet in Arvernos v. Cs*; *Vagenses animum advortere ad se vorsum exercitum pergere S*; – adv. isol. *T. Labienum ad Oceanum versus proficisci iubet Cs*; *fugam ad se vorsum fieri S*; *in meridiem versum Arabes spectant Cu*; *te e Asia Romam v. profectum esse C*; *quem locum Aegyptum vorsus finem imperi habuere Carthaginienses S*; β) adv. *quoquo v.* kterýmkoli směrem = všemi směry, na všechny strany, všude: *uti locum pedes triginta quoquo versus adsignet C*; *deorsum v., sursum v.*

3. versus, *ūs*, *m.* [*verto*] vl. obrat, otáčení: spec. v tanci *in istoc me vorsu viceris Pl*; ob. meton. concr. a) brázda; b) v písmě α) řádka; β) spec. verš básně: *animadvertebas versus ab iis (philosophis) admisceri orationi C*; *epigramma alternis versibus longiusculis* (v. t.) *C*; pl. verše, báseň, píseň; c) vůb. řada: *v. remorum L*; (*navis*) *triplici pubes quam versu impellunt V* trojí řadou vesel.

versūtē, adv. [*versutus*] obratně; chytře, vtipně, bystře; zchytrale, prohnaně.

versūtia, *ae*, *f.* [*versutus*] zchytralost, lstivost, lest *L*.

versūtiloquus, *a*, *um* [*versutus* a *loquor*] chytromluvný; jako příklad slova napodobeného dle řečtiny, v latině drsného: *asperitatem fugiamus*: ‚*versutiloquas malitias*' básn. u *C*.

versūtus, *a*, *um* [*verto*] a) obratný; důmyslný, vtipný, chytrý, bystrý: *versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur C*; (*genus acuminis*) *in reprehendendis verbis versutum et sollers C*; e) zchytralý, prohnaný: *non viri boni, versuti potius, obscuri, astuti C*.

vertex (starší **vortex**), *icis*, *m.* [*verto*] 1) vír a) vodní (*puppim*) *rapidus vorat aequore v. V*; *verticibus* (pro víry) *non adeunde Gela V*; obr. *Medum flumen minores volvere vertices H* menšími vlní se víry (sm. jest pokořena); *tanto te absorbens vertice amoris aestus Cat*; b) větru, vichr, vichřice, smršť: *contra enitentes vertice intorti adfligebantur L*; c) ohně *flammae trepidant rotantes vertice fumum H*; *flammis inter tabulata volutus ad caelum undabat v. V* ohnivý kotouč (sloup); d) meton. točna, pól: *caeli v. C*; *hic v. nobis semper sublimis V*; 2) přenes. (místo na hlavě, kde vlasy jsou ‚zvířeny') témě, temeno, vrch, vršek a) vl. *ab imis unguibus* (v. t.) *usque ad verticem C*; – synekd. hlava: *vertice supposito portabant sacra O* na hlavách; obr. *tollens vacuum verticem H*; *sublimi feriam sidera vertice H*; *si figit summis verticibus* (dat.) *Neccessitas clavos* (v. t.) *H* zatlouká (i) pro ... sm. jestliže i osoby nejvýše postavené musí zemříti; b) metaf. α) o stromech (*ornus*) *concusso vertice nutat V*; β) o horách; – synekd. hora, pohoří: *Cyllenae gelidus v. V*; γ) obr. *dolorum torquent vertices* básn. *C* nejvyšší bolesti; δ) abstr. *a vertice V* svrchu, shora (srov. κατ' ἄκρης).

verticōsus, *a*, *um* [*vertex*] vírnatý, plný vírů: *v. amnis L*.

vertigō, *inis*, *f.* [*verto*] 1) točení, víření, vír: *assiduā rapitur vertigine caelum O*; *tanta vertigine pontus fervet O*; 2) spec. točení hlavy, závrať: *sine vertigine* (všeob. točení) *quadam simul oculorum animique L* = bez závrati.

vertō (starší **vortō**), *ere*, *vertī* (*vortī*), *versum* (*vorsum*), (*vertĕrunt* jednou *H*) [z koř. **vert-*, srov. něm. vor-wärts a p., werden, čes. vrtěti, vrtati, vřeteno, sou-

vrať, vrstva, vrátiti a j.] obraceti (často reflex. (*se*) *vertere* = med. *verti* obraceti se; **I 1)** točiti, otáčeti, vrtěti (med. . . . se) **a)** vl. *celeri vertitur orbe trochus O*; *verso cardine VO*; *v. fores Tib* otevříti; obr. (*eos*) *stimulos sub pectore vertit Apollo V* (vl. ostnem vrtí) tak ostnem jí srdce jitří; — *vertitur interea caelum V* otočilo se; **b)** přenes. **α)** *is vertitur ordo V* (vl. tak se otáčí kolo osudu) = to nese s sebou řád (osudu); *septima post Troiae excidium vertitur aestas V* na sedmé jde léto; *anno vertente CN* během roku, za (celý) rok; **β)** *verti in re* otáčeti se na něčem, kolem něčeho n. v rozsahu něčeho, souviseti, býti spojen s něčím, praegn. záležeti, záviseti na něčem: obr. *sin victoriae columen in Italia verteretur T*; metaf. *in iure, in quo illa causa vertebatur C*; *omnia in unius potestate ac moderatione vertentur C*; *cum verti in eo res videretur L* = že jde o to; *puncto temporis maximarum rerum momenta verti L*; *quo maiore discrimine res vertebatur C* = čím byla povážlivější (‚kritičtější'); *non hic victoria Teucrum vertitur V* nerozhoduje se zde; **2)** vůb. pohybovati; *verti* pohybovati se, pobývati, dlíti, zdržovati se (dle souvislosti choditi, státi a p.): *inter primos Turnus vertitur V*; **II** obraceti, zatáčeti; **1)** vl. *stilum* (v. t.) *v. H* = opravovati; **a)** odt. meton. *delictum v. H* napraviti; *vertunt crateras aënos V* nahýbají (aby si nalili zbytek) = vyprázdňují; *versus cadus H* z něhož se nalévalo = načatý; *terga v.* = *se v.* vl. obrátiti se zády, spec. vojen. dáti se na útěk; pod. *puppes v. N* obrátiti se s loďmi na útěk; *versis animosum equis Parthum H* na obrácených (k zdánlivému útěku) koních; vojen. *v. in fugam* (básn. i *fugā*) n. samo *v.* (*alqm*) obrátiti na útěk, zahnati; **b)** obraceti určitým směrem, namířiti, zaměřiti **α)** *v. puppes ad litora VO*; *equos v. alqo*; part. **versus**, *a, um* obrácený (obrátiv se), o zeměpisné poloze položený, ležící: *is primus instituit in forum versus agere cum populo C*; *in lapide ad meridiem versus consedit L*; *Rhenus modico flexu in occidentem versus Oceano miscetur T*; *ante saltum Thermopylarum in septentrionem versa Epirus L*; odt. *versus* (*versum*) význ. adv. v. t.; — básn. *v. morsūs exiguam in Cererem V* zakousnouti se do . . .; *ille suos dryados verterat in voltus O* = upoutal svou krásou dryady; **β)** s acc. vnitř. *v. iter* (*cursum*) *alqo* = reflex. *v.* n. med. *verti* obrátiti se, dáti se cestou (rozběhnouti se) někam: *ad laevam versi L*; *Caesar vertit ad Rhenum T*; **2)** metaf. obraceti **a) α)** převáděti, přenášeti, vznášeti: *imperium ad alqm v. T*; *devictorum Samnitium decus ad legatos esse versum L*; **β)** sváděti, svalovati, uvalovati: *illorum poenam in se vertit L*; *miles culpam cladis in Hordeonium vertebat T*; **b) α)** k činnosti *animum ad civilia vertet iura suum O*; *quae memet in omnia verti V* = všeho jsem se chopila, všechno jsem podnikla; *omnis ira belli ad populationem agri vertit L* obrátila se, vrhla se; med. dáti se, pustiti se do něčeho: *ad caedem vertuntur L*; věnovati se, oddávati se něčemu: *civitatem totam in cultum versam deorum L*; **β)** ve stav uváděti: *mentes falsum gaudium in languorem vertit T*; *populum ad duriora* (pass.) *v. T* = změniti své chování k lidu v přísnější; med. přicházeti, přecházeti: *rex primo incensus irā, deinde in admirationem versus L* = jeho hněv přešel v obdiv; **c)** k účelu *duas legiones et decem milia sociorum peditum Gallia eodem versa* (neutr.) *in Punicum bellum habuit L* obdržela k témuž účelu (totiž) pro válku; *ex illa pecunia magnam partem ad se v. C* přivlastniti si; *in suam rem litem* (v. t.) *v. L*; pojímati někam: *Galba reditus Lugdunensium in fiscum verterat T* převedl; *neque civilibus bellis capti in praedam vertuntur T*; vynakládati; využívati: (*Caesar*) *quae casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus T* že musí moudře využíti; *occasionem ad bonum publicum vertens T*; **d)** v souvislost uváděti, zařaďovati, vztahovati; vykládati: *quam rem alii in superbiam vortebant S* vykládali za pýchu; *alqd in suam contumeliam v. Cs* pokládati za urážku; s dat. účel. *vitio v. alqd* počítati za chybu, míti za zlé; **e)** obraceti význ. měniti **α)** *solum v. CL* změniti půdu = jinam se obrátiti, odstěhovati se, přestěhovati se; *auster in Africum se vertit Cs*; *mihi bene fa-*

cere ex consuetudine in naturam vortit S ‚přešlo v krev'; (*Seianum*) *eo audaciae provectum (esse), ut verteret* (se. *rem* cclou věc) *T*; *quae te sententia vertit V* = co tě v mysli zvrátilo; *iam verterat fortuna L* obrátilo se; *verso civitatis statu T* po převratu státního zřízení; *suas v. comas Pr* = barviti; proměniti, reflex. a med. proměňovati se, přecházeti: *cum terra in aquam se vertit C*; *futurum, ut detrimentum in bonum verteret Cs* že se obrátí v ...; *forte lapsa vox in praesagium vertit T*; s acc. řec. *formam vertitur in Buten V*; s abl. instr. (jako *muto*): *alite verti O* proměniti se v ptáka; *v. funeribus triumphos H* obrátiti v ...; pod. *v. seria ludo H*; β) spec. překrucovati: *alii vera in contrarium vertunt T*; γ) spec. převáděti, překládati (zejm. volně): *si sic verterem Platonem, ut verterunt nostri poetae fabulas C*; *temptavit rem, si digne v. posset H*; **f)** reflex. udáti se, skončiti se, dopadnouti: *quod bene vertat* kéž to jest se zdarem, k dobrému, kéž se to dobře skončí; *quod contra vertit, adeo, ut ... T*; **III** převraceti, obraceti; vyvraceti, podvraceti **1)** *terram v. V* (zorávati); *agros bove patrio v. Pr*; *manibus v. fraxinos H*; *freta v. lacertis V* rozrývati, brázditi; *imo a gurgite pontus vertitur O* vzdýmá se; **2)** metaf. význ. zvrátiti, uvésti ve zkázu, zničiti: *Tyrias v. arces V*; *fas versum (est) atque nefas V*; *consilium omnemque domum v. V*; *ne v. secum cuncta pater vellet V* strhnouti s sebou v záhubu; *civitatem verti clamitabant T*; *versa Caesarum subole T* po vymření.

Vertumnus, ī, *m.* staroitalský bůh, jehož kult byl přejat do Říma z etruských Volsinií; měl chrám na Aventině a sochu ve *vicus Tuscus*; jm. bývá spoj. se slov. *verto* a vykládá se ob. ‚bůh proměn' (v přírodě i životě lidském); – pl. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis H* člověk stižený od narození zlobou všech Vertumnů (bohů proměn).

verū, ūs, *n.* **1)** rožeň; **2)** kopí.

1. vērum, ī, *n.* viz *verus*.

2. vērum, spojka [is. nom. neutr. od *verus*] (pův. pravda (jest) proti předcházející nepravdě) **a)** odporovací ve skutečnosti však, ale, avšak, po záporu nýbrž: *haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, v. ex natura adripuimus C*; *pacem sine dubio post haec, v. cruentam (esse) T*; *non solum (modo) ... v. etiam* netoliko ... nýbrž i; – sesílené *v. enimvero* n. **vērumenimvērō** ale vskutku; *v. tamen* n. **vērumtamen** ale přece, přece však, než aspoň: *consilium capit primo stultum, v. clemens C*; **b)** při přechodu ale, však, než: *v. ne nimium multa complectamur, hoc ipsum interdictum consideremus C*; *v. ubi nulla fugam reperit fallacia, victus in sese redit V*; **c)** (*v. n. v. tamen*) při pokračování v přerušené řeči (nuže) tedy: *cum essem in Tusculano ... v. tamen cum ibi essem C.*

vērum-enim-vērō viz *verum.*

vērum-tamen viz *verum.*

vērus, *a, um* [srov. čes. ‚víra' (stč. viera) něm. wahr] pravý; **1)** o sobě se skutečností (op. *falsus, fictus*) **a)** obj. α) pravdivý: *omnis opinio ratio est, et quidem bona ratio, si vera, mala autem, si falsa est opinio C*; β) *carmina* (věštby) *vera dei O*; význ. skutečný, opravdový: *re vera* opravdu, vskutku; *claves verae S* (op. *adulterinae*); *forsan aliquem (sermonem) verum auctores tradiderint L* dle skutečnosti; *verane te facies, v. mihi nuntius affers V* zda přicházíš jako skutečná osoba (a ne jako přelud); *ut veras imitetur aves O*; – *v. timor C* podstatný; *disce ex me verum laborem V* (opravdový); *tum demum veram deditionem facere conatus est S* doopravdy se pokoušel; γ) subst. **vērum**, ī, *n.* n. (konkretněji) pl. **vēra** pravda; skutečnost (ob. o jednotl. konkretních případech, srov. *veritas*): *v. dicere, audire, scire*; *veri similis*; *minor vero* (viz *parvus* **4)** a **6)**); *equites numerum ampliorem vero efficiebant S* větší než ve skutečnosti byl; *tam vera quam veri maiora fide O* vl. větší nad víru v jich pravdivost = přesahující víru, nepodobné k víře; *laborant, cum ventum ad v. est H* ke skutečnému případu; **b)** subj. α) pravdivý, pravdomluvný: *ingentia vitia: crudelitas ... nihil veri L* žádný cit pro pravdu; *iuvenis nimium vera cum matre fugatus O*; β) upřímný; poctivý, spravedlivý: *verissimus et sa-*

pientissimus iudex C; *pessimum veri adfectus venenum, sua cuique utilitas T*; *an fecundiam et verum animum timeri T*; 2) o shodě s mravními požadavky správný, náležitý, slušný; ob. *verum est* s acc. c. inf., též s ut: že, aby): *rectum et verum (est), ut eos amemus C*; *neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare Cs*; *me verius (est) unum pro vobis foedus luere V*; *metiri se quemque suo modulo verumst H.* — Neutr. **vērum** a **vērō** jako adv. a spoj. v. t.

verūtum, *ī*, *n.* [*veru*] kopí.

verūtus, *a*, *um* [*veru*] ozbrojený kopím, kopiník: *Volscos verutos V.*

vervex, *ēcis*, *m.* [srov. homer. εἶρος z **ϝέρϝος*, *ἀρήν*] skop, skopec.

vēsānia, *ae*, *f.* [*vesanus*] zběsilost, šílenost.

vēsāniēns, *entis* [vl. part. praes. od *vesanio*] zběsilý, zuřivý *Cat.*

vē-sānus, *a*, *um* vl. zbavený smyslů, jsoucí bez sebe (= *male sanus*), šílený, zběsilý, zuřivý, vzteklý a) *v. poeta H* divoký; — *stella vesani leonis* (v. t.) *H*; b) přenes. *vesana fames V*; *v. impetus L.*

Vescia, *ae*, *f.* město v již. Latiu; adj. **Vescīnus**, *a*, *um* vescijský; subst. **Vescīnī**, *ōrum*, *m.* obyvatelé Vescie; **Vesciānum**, *ī*, *n.* statek u Vescie.

vēscor, *ī*, — živiti se (*vē*, neklass. též *rem* něčím) a) vl. *Numidae lacte et ferina carne vescebantur S*; požívati, pojídati, jísti něco: *extis v. L*; *eo inopiae venere, ut infirmissimos suorum vescerentur T*; o věštkyni *sacras laurus v. Tib* (t. j. kousati vavřínové listy a přijímati tak jejich božskou substanci); — abs. jísti, hodovati: *conspicit alios per herbam vescentis V*; *quos simul vescentis dies habuerat T*; (*pecus*) *erat ad vescendum hominibus apta C* k požívání = za potravu; b) přenes. požívati, užívati: *paratissimis v. voluptatibus C*; *aurā (aetheriā) v. V* požívati vzdušného vánku = býti na živu.

vēscus, *a*, *um* [*vē-* a **ēscus* od *edere*] (vl. kdo nesprávně jí) hubený a) přenes. *vescas salicum frondes V*; *vesca parva vocant (coloni) O*; b) přič. hubeným činící, mořící, mořivý: *vescum papaver V* (vysušující půdu).

Veseris, *is* (acc. *im*), *m.* řeka mezi Vesuvem a Neapolí (vítězství T. Manlia Torquata nad Latiny r. 340 př. Kr.) *Cl.*

Vesēvus viz *Vesuvius.*

vēsīca, *ae*, *f.* [z *vēnsīca*, srov. *venter*] (močový) měchýř: *tanti vesicae et tormina morbi C*; vůb. měchýř: *spiritus oris tendere vesicam solet O.*

vēsīcula, *ae*, *f.* [demin. od *vesica*] měchýřek.

Vesontiō, *ōnis*, *m.* hlavní město Sequanů nad řekou Dubis, nyn. Besançon *Cs.*

vespa, *ae*, *f.* [z **vospa* m. **vopsa*, srov. čes. ‚vosa', něm. Wespe, z pův. **uobhsā* od koř. **uebh- tkáti*, srov. *ὑφαίνω* něm. weben] vosa.

Vespasiānus, *ī*, *m.* (*T. Flavius Vespasianus*) římský císař (r. 69–79 po Kr.) *T.*

vesper, *erī*, *m.* (loc. *vesperī*, abl. ob. *vespere*) a **vespera**, *ae*, *f.* (klass. jen acc. sg.) [srov. *ἕσπερος*, *ἑσπέρα*, čes. ‚večer'] 1) večer a) *iam die* (= *diei*) *vesper erat S*; *huius actionem vespera inclusit Plin*; *ad* (*ante*, *sub*) *vesperum* n. (zř.) *vesperam* k večeru, navečer, vpodvečer; *primo vespere* n. *primā vesperā* (*LCu*) = *primā* (sc. *horā*) *vesperi* za soumraku, navečer; *vesperi* (zř. *vespere*) večer; b) význ. západ: *vespere ab atro consurgunt venti V*; 2) *Vesper* básn. Večernice (hvězda = *Hesperus*): *V. ubi e pastu vitulos reducit V*; *Vespero surgente H*; *puro te similem Vespero H.*

vespera viz *vesper.*

vesperāscō, *ere*, (*vesperāvit*), — [*vespera*] neklass. neos *vesperascit* nastává večer, připozdívá se, smráká se, tmí se, stmívá se; os. *caelo vesperascente N* za (večerního) soumraku; *vesperascente die T* na sklonku dne, navečer.

vespertiliō, *ōnis*, *m.* [*vesper*] netopýr.

vespertīnus, *a*, *um* [*vesper*] a) večerní: *respondeo vespertinis* (*litteris*) *C* (t. jejž jsem večer obdržel); *vespertinum* (= *otiosum*) *pererro forum H*; *v. hospes H* (pozdní, neočekávaný); doplňk. *nec v. circumgemit ursus ovile H* večer; b) význ. západní: *vespertina regio H.*

Vesta, *ae*, *f.* [z koř. **ues-* bydliti, srov. *Ἑστία*, něm. (se sesl. význ.) war, gewesen] 1) bohyně domácího krbu a

vůb. domácnosti v soukromých rodinách i v obci, v pozd. bájích dcera Kronova (Saturnova) a Rheina (bohyně Ops); středištěm jejího starobylého kultu byl okrouhlý chrámek na *forum Rom.* vl. přístřeší pro posvátný věčný oheň symbol.. krbu státního, jejž měly na starosti spolu se symbol. zásobárnou (*penus*) panenské kněžky Vestiny (*virgines Vestales*, Vestálky, počtem 6) pod vrchním dozorem nejvyššího pontifika, které také připravovaly tluč (*mola salsa*) pro státní oběti; za Vestálky byly vybírány dívky před 10. rokem svého věku na dobu 30 let; jejich úřad byl spojen s přísnou kázní (ku př. zanedbání ohně n. porušení panenství bylo trestáno zakopáním za živa), ale za to jim dodával zvláštní úcty a rozličných výsad ve veřejném životě; sochy Vestiny v onom chrámě nebylo, ale dle pověsti bylo tam chováno trojské palladion, jež prý přinesl Aeneas do Italie (odt básn. *Iliaca Vesta VO*); jiný chrám Vestin, spojený místně i významem s cís. palácem, vystavěl Augustus na Palatinu: *ad Vestae* (sc. *aedem*) *LH* ke chrámu Vestinu; *Vestae sacerdos O* (= *pontifex maximus*); — adj. **Vestālis**, *e* Vestin, vestálský: *virgo V.* i subst. **Vestālis**, *is, f.* Vestálka; *Vestalem legere L* vybrati za Vestálku; meton. *Vestales oculi O* t. j. cudné; 2) meton. a) krb: *ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam V*; b) chrám Vestin: *quo tempore V. arsit et est tectis obruta paene suis O* (ve 2. větě význ. vl.; událost r. 241 př. Kr.).

vester (starši **voster**), *tra, trum* (gen. pl. též *vestrum*), zájm. přivlast. [z *vos-tero-s*, srov. *noster*, řec. *ὑμέ-τερο-ς*] váš (vl. i přenes. jako v češt.): *vos ad maiorum vestrorum imitationem excitabo C*; *idem erit Epicuro vestro faciendum C*; *vestrā interest* (v. t.); zř. význ. obj. *supplicium vestrum T*; — subst. *vester* váš přítel (druh, přívrženec a p.); neutr. *vestrum* vaše věc a) vl. *ego vos de vestro impendatis, hortor L* ze svého; *vestra solum legitis C*; b) přenes. vaše věc (povinnost, úloha a p.): *vestrum* (*est*) *dare, nostrum vincere O*.

vestibulum, ī, *n.* 1) a) vl. předdomí a vchodu do domu, vznikající tím, že domovní dveře byly umístěny poněkud hlouběji dovnitř, u chrámu vytvořené sloupovím, vchod: *v. templi C, curiae L*; b) předsíň, prostor před atriem, jehož se užívalo v domech bohačů jako čekárny pro klienty; 2) metaf. vůb. prostor před něčím: *v. castrorum*; vchod, vstup (i obr.): *v. Siciliae C*; kraj, začátek: *v. orationis C*.

vestīgium, *iī, n.* 1) stopa, šlépěje, sled a) vl. *vestigia facere CV, figere V, premere V* (viz i níže), *ponere O* kráčeti, stoupati, jíti; *vestigia alcis sequi L, legere VO, premere* jíti po stopách n. ve stopách něčích, následovati, spec. pronásledovati někoho; *longe servet* (v. t.) *vestigia coniunx V*; *lapides sua post vestigia mittunt O* = za sebe; — obr. *integritatis vestigia non pressa leviter ... sed fixa ad memoriam sempiternam* lehké (mělké) ... vryté; *deus, quem in animi notione tamquam in vestigio volumus reponere C* (k zjištění totožnosti) srovnati s (vrozeným) pojmem jako se stopou; b) přenes. α) *rotae vestigia O* koleje; *quorum alterum* (*genus siderum*) *nullum umquam cursus sui v. inflectat C* své dráhy; *in se sua per vestigia volvitur annus V* ve svých kolejích se otáčí; — *vestigia Graeca deserere H* = vzory; β) význ. znamení, známka: *vestigia verberum L*; *v. sceleris CV*; γ) význ. zbytek, troska: *in vestigiis huius urbis C*; *laceri vestigia currus O*; 2) meton. a) krok, kročej, pl. chůze: *glacie non recipiente v. L* noha nemohla se na ledě udržeti; *vestigia ferre O* kroky zaměřiti; *vertit vestigia V* prchá; *ad sonitum vocis vestigia torsit V* kroky obrátil; *vestigia pressit V* zadržel, zastavil; b) šlapadlo, chodidlo, synekd. noha: *vestigia nuda sinistri instituere pedis V*; *vestigia primi alba pedis V* = bílé skvrny nad kopyty; *arma genua vestigia prensando T*; c) stanoviště, místo α) *eodem remanere vestigio Cs*; *mori* (*occumbere*) *in vestigio LT*; *haerere adfixi* (v. t.) *vestigio suo L*; *nusquam te vestigio moveris L*; β) metaf. *in* n. *e vestigio CCs* na místě, v tu chvíli, okamžitě, ihned; okamžik, chvíle: *v. temporis Cs*; *eodem vestigio Cs*.

vestīgō, *āre, āvī, ātum* [*vestigium*] 1) stopovati, sledovati něco, slídíti, pátrati po něčem, hledati něčeho a) *Tur-*

num vestigat lustrans V zrakem hledá; b) přenes. *hi voluptates vestigant atque odorantur C*; *quae loca quive habeant homines vestigemus V*; zkoumati; 2) vystopovati, vyslíditi, nalézti, vypátrati: *perfugas et fugitivos v. L.*

vestīmentum, ī, *n.* [*vestio*] šat, roucho; pl. oděv, oblek: *vestimenta mutavit C* převlékl se.

Vēstīnī, *ōrum, m.* sabellský kmen u moře Adriatického sev. od řeky Aternu; adj. **Vēstīnus**, *a, um* vestinský *L.*

vestiō, *īre, īvī* (*iī*), *ītum* [*vestis*] šatiti, odívati, oblékati (abs., *rē* něčím) a) vl. *hunc et ali et vestiri a Caecilia C*; *pellibus sunt vestiti Cs*; *ut se non umquam servo* (= *quam servus*) *melius vestiret H*; *gloria quem super vires et vestit et ungit* (v. t.) *H*; b) obr. a metaf. α) *vestitus* o zvířatech a půdě porostlý, zarostlý: *animantium aliae villis vestitae* (*sunt*) *C*; *terra vestita floribus C*; *montes vestiti atque silvestres C*; pod. *collis vestitus murtetis S*; *inculta vestiuntur virgultis L* odívají se; *oleā v. Taburnum V* posázeti; pokrývati: *trabes multo aggere vestiuntur Cs* jsou zasypávány; *tum mihi prima genas vestibat flore* (chmýřím) *iuventas V*; – haliti: *sententias mollis vestiebat oratio C*; β) praegn. zdobiti: *tabulis templi parietes vestiebantur C.*

vestis, *is, f.* [srov. ἕννυμι z **ϝέσ-νυμι*] (klass. jen sg. význ. collect.) 1) oděv, oblek, šaty, šatstvo, roucho a) (*parare*) *equos famulos vestem egregiam vasa pretiosa C* roucha; *mutare vestem* převléci se, spec. obléci smuteční roucho; odt. *ne suum dolorem veste significarent C*; *vertere vestem V* změniti kroj; b) pozd. šat, roucho (jednotlivé): *singulis vestibus velati T*; 2) vůb. tkanina, látka, zejm. přikrývka, pokrývka, koberec a) klass. collect. *plena domus caelati argenti multaeque stragulae vestis C*; b) básn. a pozd. o jednotl. kusu *pendens v. O* tkanina (na stavu); *arte laboratae vestes V*; (*surculos*) *super candidam vestem spargunt T* šátek.

vestītus, *ūs, m.* [*vestio*] oděv, oblek, roucho, šaty, ustrojení, úbor; kroj a) *v. militaris, agrestis N*; *vestitum mutare C* obléci se v smuteční šat; *edicunt consules, ut ad suum vestitum senatores redirent C* aby odložili smutek; b) obr. a metaf. α) *riparum vestitus viridissimos C* zelené koberce břehů; *vestitus densissimos montium C* hustě porostlé hory; β) *v. orationis C* ‚roucho'.

Vesulus, *ī, m.* hora v Kottických Alpách, nyn. Monte Viso *V.*

Vesuvius, *iī* (též **Vesēvus**, *ī*) *m.* Vesuv, sopka jihových. od Neapole; adj. *vicina Vesevo* (*Vesaevo*) *ora iugo V* vesuvskému.

Vetera, *um, n.* n. **Vetera castra** město nad dolním Rýnem blíže ústí řeky Lupie *T.*

veterānus, *a, um* [*vetus*] starý, spec. o vojácích: *veterani milites* n. subst. **veterānī**, *ōrum, m.*; *legio veterana Cs* legie ze starých vojáků; odt. sestárlý ve vojenské službě, zkušený (ve válce): *Poenum hostem veteranum* (*esse*) *L.*

veterātor, *ōris, m.* [*vetus*] 1) (člověk) sestárlý (*in re* v něčem), zkušený, vycvičený, zběhlý v něčem: (*P. Cethegus*) *in causis publicis nihil, in privatis satis v. videbatur C*; 2) prohnaný: *non viri boni, versuti potius, veteratoris, vafri C*; subst. (starý) lišák, šibal: *ille v. et callidus C.*

veterātōrie, adv. [*veteratorius*] obratně, prohnaně.

veterātōrius, *a, um* [*veterator*] 1) prohnaný, šibalský: *nihil ab isto vafrum, nihil veteratorium exspectaveris C*; 2) nacvičený, odt. (‚řemeslně') obratný, zručný, šablonovitý: *ut citius* (*accurationem*) *veteratoriam quam oratoriam diceres C*; *minime veteratoriam rationem dicendi C.*

veternus, *ī, m.* [*vetus*] spavost (starých lidí), lethargie a) vl. *num eum v. aut aqua intercus tenet Pl*; b) metaf. ospalost, dřímota, malátnost, chabost: *torpere veterno V*; *me funesto arcere veterno H.*

vetō, *āre, uī, itum* [příbuz. s (*οὐκ*) *ἐτός* (ne) bez důvodu, nadarmo, *ἐτώσιος* m. **ϝετώσιος* marný] (vl. mařiti, rušiti zamyšlenou činnost někoho), zakazovati, zapovídati (abs., *alqm* někomu, zř. *alqd* něco, ob. *acc. c. inf.* někomu, aby ne ..., pass. *nom. c. inf.*; též s pouhým inf.), nedovolovati, nepřipouštěti; brániti, zabraňovati, překážeti (vl. i přenes.) a) act. *neque*

ubendi neque vetandi potens T (nemaje moci . . .); *ab opere legatos Caesar discedere vetuerat Cs*; přenes. *non me ulla vetabunt frigora canibus circumdare saltus V* nezabrání mi; — není-li vyjádřena os., které se něco zakazuje, a. nelze-li ji ze souvislosti snadno doplniti, inf. pass.: (*praetor*) *vim fieri vetat C*; *legatos miserunt, qui id fieri vetarent N* aby to zakázali; (*reginam*) *moveri vetuisse puerum L*; — spec. jako výraz tribunské intercesse *faxo, ne iuvet vox ista 'veto' L*; (*tribuni*) *in vincla conici vetant L*; jako t. t. při auspiciích *si vetet auspicium O*: *ut* (*volucres*) *tum vetent agere, tum iubeant C*; — druhdy při překl. rozvádíme: *vetant mirari, si talis in liberos esset L* pravi, že se nesmí diviti; — s předm. věc. *istud vetat lex Caesaris C*; *bella vetabat V* byl proti válce; — neklass. s ut, ne n. konj.: *rex vetuit, nequis se pingeret H*; *ne quis humasse velit Aiacem vetas cur H* proč zakazuješ . . .; *vetabo sub isdem sit trabibus mecum H*; b) pass. *vetor alqd facere* zapovídá se mi, zakazuje se mi, dostávám zákaz, nesmím, pf. mám zakázáno; *Simonides vetitus est navigare C*; *quod respicere vetitus esset L*; *acta agimus, quod vetamur vetere proverbio C*; druhdy proměňujeme ve vazbu aet.: *vetor fatis V* osud mi brání; c) part. **vetitus**, *a, um* zakázaný, zapověděný, nedovolený: *alea vetita legibus H*; *triones vetito temptarunt aequore tingi O* (o souhvězdích Velkého a Malého Medvěda, jež nikdy nezapadají pod obzor, ‚do oceánu', srov. homer. (ἄρκτος) οἵη ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο); — význ. adj. též s dat.: *vetitumst adeo sceleri nihil O*; *nihil illis vetitumst O*; *cur Dialibus id vetitum T*; d) subst. **vetitum**, *ī, n.* α) zakázaná věc, zakázané: *nitimur in v. O*; β) zákaz, zapověď: *quae contra v. discordia V.*

Vettōnēs, *um, m.* Vettonové, kmen v zadní Hispanii mezi řekami Duriem a Tagem.

vetulus, *a, um* [demin. od *vetus*] obstárlý, obstaložní, starý, starší: *Cornificiam vetulam et multarum nuptiarum C*; *equis vetulis teneros anteponere solemus C*; *minister vetuli Falerni Cat*; letitý, význ. dlouhověký: *cornicis vetulae temporibus* (věku, stáří) *H*; — subst. **vetulus**, *ī, m.* stařec, staroušek.

vetus, *eris* (abl. *vetere*, zř. a ob. jen básn. *veterī*, pl. neutr. *vetera*, gen. *veterum*; compar. *vetustior* (od *vetustus*), superl. *veterrimus*) [srov. ἔτος (m. ϝέτος), ἐτήσιος, čes. ‚vetchý'] starý; 1) význ. dlouhou dobu n. ode dávna trvající, vetchý, dávný, letitý a) *veteres naves Cs*: *v. casa O*; *implentur veteris Bacchi* (vínem) *V*: význ. dávno známý: *se novo veterum deceptum errore locorum V* (stará místa jej svedla . . .); b) *veterum decreta sororum O* (= *Parcarum*); *adsentiri veteribus Gabinis L* = starousedlým; — zejm. starý v úřadě n. povolání *v. senator et aetate iam gravis L*; o vojsku (= *veteranus*) *miles exercitatus et v. C*; *veterrimae legiones Cs*; odt. zkušený, vycvičený (pozd. *alcis rei* v něčem): *v. accusator C*; *v. regnandi T*; (*Gallus*) *scientiae caerimoniarumque v. T*; *v. loci auxilium T*; 2) význ. za starých n. dřívějších časů existující (žijící, konaný a p.), starobylý, starožitný, dřívější, dřevní, dávný, někdejší: *veteres scriptores C*, *Sabini V*; *plebs v. fugit O* (t. j. plebejové r. 494 př. Kr.); *v. Academia C* (op. *nova*), pod. *veteres Academici C*; *si veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere posset Cs*; — spec. o staré, t. j. republikánské době římské: *Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam vetere re publica T*; *v. aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T*; *qui veteres populi Romani res composuere T*; 3) subst. a) **veterēs**, *um, m.* staří, dříve žijící, předkové, staří spisovatelé (filosofové, mistři a p.); **Veterēs** *L* sc. *tabernae* (v. t.); b) *vetus* (neutr.) *est* jest staré přísloví; pl. **vetera**, *um, n.* staré věci (události, pověsti a p.): *v. odere, nova exoptant S.*

vetustās, *ātis, f.* [*vetus*] 1) stáří a) dlouhé trvání, letitost; vetchost, sešlost; starobylost, starožitnost: *v. equestris nominis C*, *familiae S*; *amicitiae v. C*; *deum aedes vetustate aut igni abolitas T*; *aevi longa v. V* dlouhé trvání času; *saxa et si quae vetustate radices cminebant S* staré, vyčnívající kořeny; b) vůb. dlouhý čas, délka času, věky α) *vetustate obsolescere L*; *vina, quae vetustatem ferunt C* jež dlouhý čas trvají = stará, uležela; obr. *scripta vetustatem si nostra ferunt O* jestliže (vydrží =)

se dočkají dlouhého věku; β) spec. dlouhý čas budoucí, dalekā budoucnost, konkr. potomstvo: *de me nulla umquam obmutescet vetustas C; si qua fidem tanto est operi latura v. V*; c) spec. α) o věku stáří: *mihi multa v. scire dedit O*; β) dlouhý styk, stará známost, staré přátelstvi: *maxima est vis vetustatis et consuetudinis C*; (*pudore*) *quem amicorum videtis comprobari cum dignitate tum vetustate C*; 2) stará doba, minulost, starověk; meton. dějiny: *plena exemplorum v. C; historia nuntia vetustatis C; annalium v. C* staré annály; *contra omnia vetustatis exempla Cs; ut in licentia* (v. t.) *vetustatis T.*

vetustus, *a, um* [*vetus*] starý; 1) ode dávna trvající, starodávný, starobylý, starožitný, starosvětský a) vůb. *vetusta urbs T; vetustis lignis H; vetustum hospitium CL; vetusta sors O; opinio vetusta C* zastaralé; b) spec. α) věkem (neklass.) *vetustissimus liberorum eius T*; β) úřadem a povoláním *qui censor vetustissimus ex iis censoriis esset L* (u nás ‚službou' nejstarší); *vetustissimus quisque militum T; virginum Vestalium vetustissima T*; c) přenes. o slohu *multo vetustior et horridior ille* (*Laelius*) *quam Scipio C* zastaralejší; 2) před (dávným) časem existující (žijící, konaný a p.): *vetustiores scriptores L; vetusto ab Lamo H.*

vexātiō, *ōnis*, *f.* [*vexo*] trápení a) týrání, sužování, trýznění: *v. Vestalium C; v. direptioque sociorum C*; b) trýzeň, útrapa: *v. corporis C; v. vulneris L* bolest od rány.

vexātor, *ōris*, *m.* [*vexo*] sužovatel, trapič, utiskovatel, škůdce: *v. Asiae C; vexatores aetatulae suae C* svůdce; *v. fuvoris C* rušitel.

vexillārius, *ii*, *m.* [*vexillum*] 1) praporečník: *v. cogortis Galbae imaginem solo adflixit T*; 2) pl. vojáci, konající službu jako zvláštní oddíl pod zvláštním vexillem a) vysloužilí vojáci (po 20 n. 16 letech služby), přidržovaní druhdy ještě k zvláštní službě; b) vojáci, vybraní z pravidelných oddílů na čas k určitému úkolu (u nás ‚detachement'): *Antonio vexillarios e cohortibus... ad invadendam Italiam rapienti comes fuit Varus T; quarta decuma legio cum vexillariis vicensimanis T* s oddílem (vybraným) z legie 20.

vexillum, *i*, *n.* [demin. od *velum*, vl. plachetka] prapor; 1) korouhev, římský odznak vojenský, čtyřrohý kus látky, připevněný na dřevěné příčce k žerdi a dole opatřený třepením a) vůb. (druhdy zaměňováno se *signum*); o vojen. rázu zakládání kolonií: *illud v. Campanae coloniae Capuam inferetur C; v. tollere C* vojensky vytrhnouti; b) spec. jako odznak α) jízdy a spojenců; β) zvláštních oddílů, vybraných na čas z pravidel. oddílů k jistému úkolu n. sestavených z vysloužilých vojáků, přidržených ještě ke službě: *qui convaluerant, sub vexillo una mittuntur C*; jako zvláštní oddíl; pod. *sub vexillo profecti Cs; veterani sub vexillo hiemabant T; apud v tendentes* (sloužice) *T; sub vexillo teneri T*; γ) velký červený prapor jako attribut vojevůdcův, jímž dáváno znamení k počátku bitvy n. k útoku: *v proponere Cs; se vexillo signum daturum* (sc. *ut acies concurreret*) *Cs*; 2) meton. význ. oddělení vojska a) *vexilla inferioris Germaniae T; quinque cohortes et equitum vexilla T* (význ. *alae*); b) spec. (zvláštní) oddíl, detachement α) *tertiae decumae legionis v. T*; β) *v. veteranorum T.*

vexō, *āre*, *āvī*, *ātum* [frequ. k *veho*] 1) zmítati, lomcovati, strkati, smýkati, vláčeti: *mare vexant procellae H*; (*venti*) *caeli quoque nubila vexant O, Scyllam vexasse rates V; fauces laqueo vexatae* (*sunt*) *T* (zadrhnouti); – obr. *mores, quos pessuma ac divorsa inter se mala vexabant S* zmítaly; 2) metaf. sužovati, trápiti, trýzniti; utiskovati, tísniti, svírati; pronásledovati, stíhati, dotírati na někoho, znepokojovati a) vůb. v nejširš. sm. *v. rem publicam C; Galbae corpus plurimis ludibriis vexatum T; omnia divina et humana v. C* znásilňovati pass. význ. trpěti: *hominum vita vexatur C; vexari bello L*; b) spec. α) pleniti, pustošiti, řáditi v něčem: *Etruriam v. C; agros v. Cs; eversa domus est, fortunae* (majetek) *vexatae C*; – *omnibus modis pecuniam trahunt vexant S* rozhazují a mrhají; β) slovy dotírati, napadati: *iis Pisonem verbis vexavit, ut... C; vexatur Theophrastus libris philosophorum C.*

via, *ae* (arch. gen. sg. *viāī*), *f.* cesta; cestička; dráha; **1)** a) *iter conficiebamus aestuosā et pulverulentā viā C*; *v. fert ad ... C* vede; *viam facere*, básn. a pozd. též *rumpere* udělati, raziti, proklestiti, otevříti; *viam dare* dovoliti n. udělati cestu, učiniti místo; *quacumque viam virtute petivit* (v. t. **I 2**)) *V*; praegn. pravá cesta: *de via decedere* (též obr.); *ego neque pugno cum illa causa neque approbo*; *utor via C* jdu svou cestou; — spec. α) silnice: *via Appia, Aurelia, Flaminia, Latina* a j., viz adj.; β) ulice v městě n. v táboře: *Sacra via* (vybíhající z již. rohu fora na jihových.); *strata viarum V* dlážděné ulice; (*Germanicus*) *adit castrorum vias T*; **b)** cesta, dráha, průchod: *Alpheum huc occultas egisse vias V* (tok); *vocis v. VO*; *arundo signavit viam flammis V*; **c)** obr. pruh: *vestes, quas femina texuit auratas disposuitque vias Tib*; **2)** meton. abstr. cesta, chůze, vojen. pochod: *bidui via Cs* dva dni cesty; *cum e via languerem C* po cestě; *fessus viā L*; *Lebedum laudas odio maris atque viarum H* a pod. *T* (cesta po moři i souši); jízda; plavba: *belli viaeque labor O*; **3)** obr. a metaf. jako v češt. a) *v. ad gloriam C, ad honorem L*; *rectam vitae viam sequi C*; **b)** význ. způsob, prostředek: *duo reges alius aliā viā civitatem auxerunt L*; *v. mortis*; *ignaros viae agrestes V* (t. j. způsobu vzdělávati pole); *tractare proeliorum vias T* přemýšlel o cestách bitev = osnoval bitevní plány; **c)** postup, methoda: *viā progredi C* postupovati určitou cestou, methodou, methodicky; hend. *ut ratione et viā procedat oratio C* methodicky; *antea neminem solitum via nec arte, sed accurate tamen et discripte plerosque dicere C* dle určité methody a theorie.

viārius, *a, um* [*via*] cestní: *lex viaria* u *C* o opravě cest.

viāticus, *a, um* [*via*] dávaný na cestu; subst. **viāticum**, *ī, n.* (n. pl.) a) peníze na cestu; **b)** vojen. *collecta viatica H* úspory.

viātor, *ōris, m.* [*via*] **1)** pocestný, cestovatel, cestující; chodec; **2)** úřední posel; *viatores* k rozkazu magistratův zejm. předvolávali před úřady a zatýkali: (*Appius*) *arreptus a viatore ‚provoco' inquit L*; *viatores tribunicii T.*

Vibius, jméno řím. rodu; zejm. *C. Vibius Pansa* (v. t.).

Vibō, *ōnis, f.* (*Vibo Valentia*) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia, pův. řec. kolonie Hipponion; adj. **Vibōnēnsis**, *e* vibonský.

vibrō, *āre, āvī, ātum* [srov. něm. wippen, Wipfel] **1)** trans. kmitati, chvěti, otřásati, potřásati a) o zbrani a básn. o blesku mávati, máchati, praegn. vymrštiti: *v. sicas C, tela L*; *pedites missilia in immensum vibrant T*; obr. *truces v. iambos Cat* ohánět se (= psáti) iamby; *vibratus* rozmávnutý, rozechvěný, vymrštěný: *vibratus ab aethere fulgor venit V*; *vibrata fulmina iactat O*; — *sustinentium umeris vibratus dux T* houpaje se na ramenou; **b)** vůb. i přenes. *vibrabant flamina vestes O*; *vibratus* rozechvěný, chvějící se, kmitavý: *dedit vibratā sibila linguā O*; — *crines vibratos calido ferro V* nakroucené, zkadeřené; **2)** intr. a) kmitati se, chvěti se, třásti se, třepetati se, mihati se: *linguae vibrant VO*; *clipeum vibranti cuspis transverberat ictu V* = *vibrato* (rozmávnutou =) prudkou ranou; **b)** přenes. α) třpytiti se, blýskati se: *tela vibrantia ferro O*; β) *oratio vibrans C* živá.

vīburnum, *ī, n.* keř lepík, chudovina (n. kalina, tušalaj) *V.*

Vica Pota, *ae, f.* [*vinco, potis*; vl. ‚Vítězná (a) Mocná'] bohyně vítězství, jež měla chrám v Římě na svahu Velie *L.*

vīcānus, *a, um* [*vicus*] vesnický: *vicani haruspices C*; subst. masc. vesničan *L.*

vicārius, *a, um* [*vicis*] zástupný, náhradný: s gen. *in iis* (*rebus*) *operae nostrae vicaria fides amicorum supponitur C* = v těch svěřuje se zastupování naší činnosti přátelům; subst. **vicārius**, *ī, m.* (kdo někoho v něčem vystřídává n. zastupuje) střídník; zástupce, náměstek, náhradník; nástupce: *nolite mihi subtrahere vicarium meae diligentiae C*; *regni v. C*; *succedam v. tuo muneri C*; *defunctum laboribus aequali recreat sorte* (abl. qual.) *v. H* (jako dle Caesara u Suevů, u nichž bývá část mužstva na válec. výpravách, část opatřuje výživu a po roce se

vystřídávají); — spec. zástupce, jehož si vydržovali starší a bohatší otroci: *sive v. est qui servo paret H.*

vīcātim, adv. [*vicus*] 1) po dědinách, po vesnicích: *Samnites in montibus v. habitantes L* (t. j. většinou bez měst); 2) po ulicích, od ulice k ulici: *v. ambire*; *cum v. homines conscriberentur C*; *editis tota urbe v. gladiatoribus T* (t. j. v rozličných okresech města).

vice, vicem viz *vicis.*

vīcēnī, *ae, a* (gen. ob. *vīcēnum*), čísl. podíl. [*viginti*] po dvaceti.

vicēs viz *vicis.*

vīcēsimānī, *ōrum, m.* [*vicesima* sc. *legio*] vojáci dvacáté legie *T.*

vīcēsimārius, *a, um* [*vicesima* (sc. *pars*, v. t.] *aurum vicesimarium L* zlato, nastřádané z pětiprocentní daně propouštěcí.

vīcēsimus (starši **vīcēnsimus**), zř. **vīgēsimus**, *a, um* čísl. řad. [*viginti*] dvacátý; subst. **vīcēsima**, *ae, f.* (sc. *pars*) dvacátá část, dvacetina, spec. 5% jako pětiprocentní daň: *v. portorii C*; spec. při propouštění otroků (5% kupní ceny): *lex de vicesima eorum, qui manu mitterentur L*; *quod vectigal superest praeter vicesimam? C.*

Vīcētia, *ae, f.* město v krajině Venetii, nyn. Vicenza *T*; odt. **Vīcētīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Vicetie *Plin.*

vicia, *ae, f.* vika, vikev.

vīciē(n)s, adv. čísel. [*viginti*] dvacetkrát: *nobis superficiem aedium consules aestimarunt sestertio v. C* = 2,000.000 sest.

Vicilīnus, *ī, m.* [m. *vigilinus* od *vigil*; vl. ‚Bdělý'] příjmení Jovovo *L.*

vīcīna viz *vicinus.*

vīcīnālis, *e* [*vicinus*] sousedský: *ad usum vicinalem L* k potřebě v sousedství = pro blízkou (domácí) potřebu.

vīcīnia, *ae, f.* [*vicinus*] 1) sousedství, blízkost: *in vicinia nostra Averni lacus C*; *v. Persidis V*; *v. solis O*; 2) sousedstvo, sousedé: *luet v. poenas O.*

vīcīnitās, *ātis, f.* [*vicinus*] 1) sousedství, blízkost: *nares non sine causa vicinitatem oris secutae sunt C*; 2) meton. a) okolí: *Sex. Roscius non modo sui municipii, verum etiam eius vicinitatis facile primus C*; *v. meretricia C*; b) sousedstvo, sousedé: *signum, quod erat notum vicinitati C*; i pl. *haec loca vicinitatibus erant nota Cs.*

vīcīnus, *a, um* [*vicus*] sousední, v sousedství, ze sousedství, blízký, okolní (abs., *alci rei* něčemu 1) vl. o místě *Etruria erat vicina L* na blízku; *amnis v. Sardibus O*; *viae vicina domus fuit O* blízko cesty byl dům; *tam vicinum bellum L*; *vicinum funus H* v sousedství, v sousedním domě; *vicina iurgia H* se sousedy; *hostis vicino metu terret utrumque latus O* = svou blízkostí děsí; *mare vicinum ad commoditates nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum L* = na blízku moře se svými výhodami, ale zase ne tak příliš blízko, aby (bylo vystaveno =) vystavovalo nebezpečenství . . .; — subst. **vīcīnus**, *ī, m.* soused; **vīcīna**, *ae, f.* sousedka; **vīcīnum**, *ī n.* sousedství, blízkost, pl. blízká místa, (nejbližší) okolí: *Peneos sonitu plus quam vicina fatigat O*; *per urbem et urbi vicina T*; 2) metaf. blízký a) zř. časem; b) význ. ‚příbuzný': *dialecticorum scientia vicina ac finitima eloquentiae C.*

—, vicis (gen.), *f.* (schodné pády; užívá se jen v sg. gen. *vicis*, acc. *vicem*, abl. *vice*; v pl. nom. a acc. *vices*, dat. a abl. *vicibus* [srov. něm. Wechsel] 1) střídání, vystřídávání, střída, změna a) α) *frontis et tergi* (v. t.) *vices T*; *sceleris ac suppliciorum vices T*; *his agitur vicibus puppis O* za tohoto střídání; *plerumque gratae* (*sunt*) *divitibus vices H* změna; *mutat terra vices* (acc. vnitř.) *H* působí střídání = mění svou tvářnost; s gen. subj. *solvitur hiems grata vice veris H* vl. vystřídáním, nastoupením na místo = příchodem; *per vices O* = *in vices O* střídavě; β) střídavost: *commoti patres vice fortunarum humanarum L*; rozmanitost: *descriptas servare vices H*; γ) vzájemnost: *vice sermonis fratrem cognovit O* ze vzájemné řeči; *hac vice sermonum V*; b) spec. střídání osudu, (střídavý, měnivý, nestálý) osud: *deum rex volvit vices V*; — zejm. v boji *abit res a consilio ad vices rerum N*; *bellorum vices T* válečné osudy, události; nebezpečenství (boje): *nec ullas vitavisse vices Danaum V*; 2) meton. a) místo

něčí v řadě, řada α) úkol, úloha, úřad: *vice alcis fungi L H, vicem alcis explere T, supplere, implere Plin* zastávati něčí místo, úkol; *recito memoriam perfuncti periculi, vicem officii praesentis C* jako náhradu, v náhradu za ...; *vicem praestantia teli cornua O; ne sacra regiae vicis desererentur L; exercere (servare) vices V* konati službu střídavě, střídati se ve službě; *variare vices V* střídati stráže; *dum nox vicem* (svůj ‚úřad') *peragit O*; β) osud, postavení, úděl: *exanimes vice unius L; apparuit plebi (eum) suam* (sc. *plebis*) *vicem indignantem magistratu abisse L*; b) střída, odveta, odplata, odměna, náhrada: *Drusus ... arces deiecit plus vice simplici H* vl. více než jednoduchou měrou odplaty = splácejíc (nepřátelům) mnohonásobně; *fors et debita iura vicesque superbae te maneant H* odplata (pyšná =) pýchy; *sequenti redde vices O* odplať stejným; *multarum* (za mnohé) *miseras exiget una vices Pr; beneficio vicem exsolvere T; vices impunitatis T* vzájemné služby konané s nadějí na ...; 3) adv. výrazy a) acc. **vicem** α) o řadě *ut hoc insigne in orbem suam cuiusque vicem per omnes iret L* = střídavě po pořádku; o úkolu *cum suam vicem functus officio sit L* se své strany, pro svou osobu, co na něm jest; β) o přirovnání *Sardanapalli vicem mori C* na způsob, jako; γ) při slov. duš. hnutí: původ. *dolere vicem alcis* truchleti pro něčí osud, pro někoho, k vůli někomu, ale i jménem něčím, za někoho; odt. i *ne nostram vicem irascaris L*; b) abl. **vice** α) na místě něčím, za někoho: *Helenae Castor offensus vice II*; β) na způsob něčeho, jako, za: *dicta vice legis observem T*; c) **in vicem** (n. **invicem**) α) vl. na vystřídání, k vystřídání, střídou, střídajíce se; (naopak) zase, naproti tomu: *hi rursus i. v. anno post in armis sunt, illi domi remanent Cs; defatigatis i. v. integri succedunt Cs*; — zejm. při odplatě, pomstě a p. zase, za to: *ut Romani ex Albano agro, Albani ex Romano praedas i. v. agerent L; in haec uxor accipitur atque i. v. ipsa armorum aliquid viro adfert T*; β) střídavě: *i. v. spectans ambos O*; γ) vzájemně, navzájem: *i. v. inter se gratantes L; his i. v. sermonibus nox traducta est L; ut i. v. ardentius diligamus Plin.*

vicissim, adv. [*vicis*] a) střídavě; b) zase, s druhé strany, naproti tomu, naopak zase, za to, navzájem: *ut id acciperet ab alio vicissimque redderet C; possetne uno tempore florere, dein v. horrere terra? C; ubi lumen v. luna premit V* (jako dříve slunce); (*tu*) *macrebis: ast ego v. risero H; hanc veniam petimusque damusque v. H.*

vicissitūdō, *inis, f.* [*vicis*] 1) střídání, vystřídávání (v lat. druhdy pl.): *vicissitudines dierum ac noctium C; temporum varietates fortunaeque vicissitudines C* = střídavost, proměnlivost; 2) vzájemnost: *nihil est vicissitudine studiorum officiorumque iucundius C* vzájemný poměr.

victima, *ae, f.* [srov. něm. weihen] žertva, obětní zvíře, oběť (vl. i přenes.): *victimam immolare C.*

victimārius, *ĭi, m.* [*victima*] obětní sluha *L.*

victor, *ōris, m.* [*vinco*] vítěz (v boji, v závodě i metaf.) (abs., *alcis* nad někým) a) *vocem secutus v. ad antra venit O* o Herakleovi, jenž byl v Římě uctíván u *ara maxima* jako *Invictus* n. *Victor*; *victorem discedere, abire, redire, reverti* vrátiti se jako vítěz = dobýti vítězství; *v. maximarum gentium Cs*; *v. belli* ale též abl. *bello* ve válce; — často přívlast. vítězný: *exercitus v.*; básn. *urbs oritur victorem terris impositura pedem O*; b) metaf. *animus libidinis et divitiarum v. S*; zejm. o tom, kdo dosáhl svého cíle n. přání: *v. proposĭti* (v. t.) *H*; (*pastor*) *sedens v. flammas despectat V.*

victōrĭa, *ae, f.* [*victor*] vítězství (vl. i metaf.) a) (abs., *de* n. *ex algo* nad někým): *victoriam conclamare* (v. t.) *Cs*; *v. de Hannibale L*; *ex ea (urbe) tibi victoriam datam (esse) L* nad ...; *condicio melior externae victoriae quam domesticae* (v. t.) *C*; *v. belli C, certaminis L* ve ...; b) personif. *Victoria* Viktoria, bohyně vítězství (řec. *Νίκη*), z jejíchž chrámů v Římě vynikal zejm. palatinský; — neton. socha bohyně Viktorie: *V. aurea L*; *Capuae V. sudavit C.*

victōrĭātus, *ī* (gen. pl. *um*), *m.* stříbrná mince s obrazem bohyně Viktorie, platící ½ denáru.

Victōriola, *ae*, *f.* [demin. od *victoria*] soška bohyně Viktorie (= *Nikē*) *C.*

victrīx, *īcis*, *f.* [*victor*] vítězkyně, vítězitelka, vítěz (vl. i přenes. zejm. o vyplnění přání) (*alcis* nad někým); **1)** subst. *quae* (*mulier*) *est v., ea in rogum imponitur C* zvítězí; — praed. vítězně: *dea Iunonem v. adfatur V*; **2)** adj. vítězný **a)** fem. *victrices flammae O*; — meton. *litterae victrices C* o vítězství; *feres hederae victricis praemia H*; **b)** neutr. **victrīcia**, *um*: *v. arma O.*

Victumulae, *ārum*, *f.* městečko v zapadské Gallii sev. záp. od Vercell *L.*

victus, *ūs*, *m.* [*vivo*] živobytí **a)** způsob života, žití, život: *nihil de victu mutavit N*; *consuetudines victūs C* důvěrné styky; *vita . . . v. CN* vystupování . . . způsob života (co se týče bytu, oděvu a stravy); **b)** spec. (vl. i meton.) výživa, potrava, strava, jídlo, pokrm, ‚chléb': *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a odívají; *parsimonia victus atque cultus N* v jídle a šatstvu: *facilem* (v. t. II 2)) *victu gentem V*; *illos domant inopi ieiunia victu O* nedostatkem potravy.

vīculus, *ī*, *m.* [demin. od *vicus*] vesnička.

vīcus, *ī*, *m.* [srov. *οἶκος* (*ϝοῖκος*), čes. ‚ves'] skupina domů **a)** ves, vesnice, osada, dědina: *vicos aut oppida Armeniorum T*; o městě (*Lebedus*) *Gabiis desertior v. H* ‚hnízdo'; jako majetek něčí dědina, dvůr: *quid vici prosunt aut horrea H*; **b)** v městě **α)** řada domů, třída, ulice: *v. Tuscus*; *dimensis* (v. t.) *vicorum ordinibus T*; *extremis in vicis H* ‚někde v předměstí'; **β)** část města, čtvrť: *v. oppidi magnitudine Cs.*

videlicet n. **videlicet** [*videre* a *licet*, srov. *ilicet*, *scilicet*] (vl. jest možno vědět) patrně, zřejmě, zjevno (že . . .), jistě, věru, ovšem, arci, rozumí se **a)** v pův. sm. s acc. c. inf. *v. parcum illum fuisse senem Pl*; — *idem comitia habebit et v. collegas suos non repudiabit C*; *nec tamen is terror fide socios dimovit, v. quia iusto regebantur imperio L*; **b)** iron. *homo v. timidus vocem consulis ferre non potuit C*; *quis ea tuebitur? imbellis v. atque inermis multitudo L*; **c)** vysvětlující totiž: *conscriptos, v. novum senatum, appellabant lectos L.*

viden [m. *vidēn*] = táz. *vidēs-ne.*

videō, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* [srov. *εἶδον* z *ἔϝιδον*, *οἶδα* z *ϝοιδα*, čes. ‚viděti', ‚věděti', něm. wissen] vidět (vl. i metaf. v rozmanitých význ. jako v češt.), zírati, hleděti, patřiti, dívati se **I** act. (abs. i trans.) **1)** vůb. *ut eum oculum, quo bene videret, amitteret C*; o procitlém *Aegle iam videnti frontem pingit C*; přísl. *vivus videnque C* vl. jsa na živu a vida to = před svýma očima; s abl. instr. *quotiens te speculo* (v zrcadle) *videris alterum H*; konj. potent. *videres* byl bys viděl, bylo lze viděti; — sup. *visu* u adj. na pohled, pohledu, zraku: *mirabile visu V*; *nec visu facilis V*; — s doplňk. acc. *pubes vacuam sedem regiam vidit L*; zejm. s doplňk. part. na označenou stavu bezprostředně viděného předmětu *quem modo decoratum ovantemque victoriā incedentem vidistis L* (jak n. an kráčel, kráčeti); *captam suam urbem v.* (sc. *se*) *Cs* už vidí; — ob s acc. c. inf. *quos video volitare in foro C*; *quotiens ego hunc Archiam vidi magnum numerum versuum dicere ex tempore C*; — se spojkou *ut* n. *cum* (jak . . ., když . . .): *viden* (= *videsne*), *ut stant vertice cristae V*; *vidi, duo cum corpora frangeret ad saxum V*; **2)** zejm. **a)** **α)** význ. navštíviti: *rogo, mane videas Plinium domi Plin*; *Romam v. V* podívati se do Říma; **β)** býti svědkem něčeho, zažiti, zkusiti, dočkati se, dožiti se: *multas victorias aetas nostra vidit C*; *si nihil infesti vidisset Ulixes O*; *ut Roma saecula quinque vidit O*; *quem virum nuper P. Crassum vidimus C* viděli jsme (měli jsme) v . . .; **γ)** s podm. neživot. *quascumque terras vident occasus et ortus O*; o vyhlídce *triclinium hortum videt Plin* hledí, má vyhlídku do . . .; **b)** duševně viděti, znamenati, pozorovati, poznávati, znáti, věděti; rozuměti: *interdum volgus rectum videt H*; zejm. *plus* (*longius*) *v.* dále (hlouběji) viděti = býti prozíravější, bystřejší, míti větší rozhled: *sin vos plus tum in re publica* (v politice) *vidistis C*; **c)** pozorovati, hleděti, přihlížeti k něčemu, uvažovati, mysliti, přemýšleti: *age nunc de ratione videamus C*; *id primum videamus, quatenus amor*

progredi debeat C; *videte iam porro cetera C* (vl. slyšte); — zejm. fut. ex. *videro* (často s adv. *mox, post, alias*), odkládá-li se úvaha o věci, leckdy též na označenou, že věc nezasluhuje úvahy: *alio loco de oratorum animo et iniuriis videro C*; *compone hoc ... de reliquo videro C* (‚až jindy', ‚později'): 2. a 3. os. na označenou, že rozhodnutí n. posouzení se přenechává jinému: *sitne malum dolere necne, Stoici viderint C* = jest věc Stoiků; pod. *viderit! intereat, quoniam tot caede procorum admonitus non est O*; **d)** hleděti (si něčeho), dbáti, starati se (*de alqo* o někoho) α) *navem idoneam ut habeas, diligenter videbis C*; zejm. formule, již senát vyzýval konsuly k jmenování diktátora: *videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat*; *Verginius viderit de filia, quid agat L*; *de me divom pater viderit V*; seslabeno *vide, ne nulla sit divinatio C* hleď, aby ne ... (= naposled) snad není; β) *v. alqd* vyhlédnouti, obstarati něco, postarati se o něco: *potionis aliquid videamus et cibi C*; *ut (sapiens) semper videat sedem sibi ac locum C*; *ut prandium nobis videret C*;

II pass. **vídeor**, *ērī, vīsus sum* **1)** býti viděn (spatřován, spatřen a p.), jeviti se, ukazovati se (v češt. ob. neosob. jest viděti s acc.) **a)** *in aperto loco stationes equitum videbantur Cs*; *procul adstitit, unde v. magis quam audiri posset T*; s dat. pův. (*Proserpina*) *paene simul visa est dilectaque* (v. t.) *Diti O*; jako inf. vztah. *maior v. V, niveus v. H* na pohled, vzezřením; *visus* uviděný, spatřený: *visa species L* (spatřený) zjev; *quem (visum) visi movere dolores O* = pohled na bolesti; *Considium, quod non vidisset, pro viso renuntiavisse Cs* vl. jako viděné; subst. **vīsum**, *ī, n.* v. t.; *nulla re, quae agenda videndaque magno futuro duci esset, praetermissa L* (viděti t. j. poznati, naučiti se); *iudicium subtile videndis artibus H* = pro díla výtvarných umění; — s nom. c. inf. *ut eos vereri et diligere videamur C* aby bylo viděti, aby lidé viděli, že ...; *luna visa (est) languescere T*; *colles exire videntur O*; leckdy lze přel. adv. viditelně, zjevně, patrně: *pristinae residere virtutis memoria videtur Cs* zjevně trvá; **b)** spec. o vidění ve snu zdáti se: *Hannibalem visum esse in somnis in deorum concilium vocari C* Hannibalovi se zdálo, že ...; *ante oculos mihi quercus adesse visa est O*; **2)** zdáti se, podobati se, býti pokládán, platiti **a)** s doplňk. nom. n. nom. s inf. *Zenoni animus ignis videtur C*; *alia et bona et mala videntur Stoicis et ceteris civibus C*; *Mario, qui durior ad haec studia videbatur C*; *esse quam v. bonus malebat S*; *ante hoc domus pars videntur (iuvenes) T*; *quid tibi visa (est) Chios H* jak se ti zdál (= líbil); — *Roma est ad id potissimum visa L* = nejlépe se zamlouval; t. t. o soudcích, senátě a p. býti uznán za něco: *fecisse v. pronuntiat C* že jest uznán vinným: *si non faciat, eum adversus rem publicam facturum v. C* že bude uznán (= pokládán) za nepřítele státu (za velezrádce); — s part. fut. lze někdy přel. slibuje (op. hrozí), že: (*otium*) *ii praestaturi videntur C*; **b)** (*mihi*) *videor* s nom. c. inf. n. též (*mihi*) *videtur* (častěji *visum est*) s acc. c. inf. zdá se mi, mám za to, myslím, soudím, že: *videre iam videor populum a senatu disiunctum C*; *ut (Pompeiani) vicisse iam sibi viderentur Cs*; jako vložka ob. os. *quem nostris libris diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus C*; ale *tuentur eum locum seque facile, ut mihi videtur, expediunt C*; *non mihi videtur ad beate vivendum satis posse virtutem C*; *mihi contra ea videtur* s acc. c. inf. *S*; **3)** neos. *mihi videtur alqd* zdá se vhodným, líbí se, uznávám za dobré, za vhodné: *si videtur* a dle obecné mluvy *si tibi videtur* (jako vložka) je-li (ti) libo, chceš-li (chcete-li); *ad haec, quae* (sc. *respondere*) *visum est, Caesar respondit Cs*; *fenestras, quibus in locis visum est, reliquerunt Cs* na vhodných místech; — spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usnésti se, ustanoviti, rozhodnouti, usouditi: *ita dis (patribus) visum est* (též s acc. c. inf., srov. *ἔδοξε*) bohům se zalíbilo, bohové usoudili.

vídua, *ae, f.* [srov. vdova, Witwe; *divido*] **a)** vdova; **b)** neprovdaná (svobodná) žena; žena bez muže, samostatná žena: *viduae (sunt) adtributae, quae ... penderent L*.

viduitās, *ātis, f.* [*viduus*] vdovství.

viduō, *āre, āvī, ātum* [*vidua*] 1) učiniti vdovou: *filia marito in exitium pulso viduata desolataque T* ovdovělá; 2) metaf. zbaviti (*rē* něčeho), odloučiti od něčeho: *v. civibus urbem V*; *arva numquam viduata pruinis V* jichž nikdy jiní neopouští, s nichž nesejde; *foliis viduantur orni H.*

viduus, *a, um* [utvořeno z *vidua*; srov. ἠ-ίθεος z *ἠ-ϝιθεϝος neženatý] 1) a) spec. ovdovělý; subst. **vidua** v. t.; b) vůb. bez muže, neprovdaný, svobodný: *se viduam et illum caelibem L*; *viduae puellae O*; *vidua filia T*; – obr. (o snoubení révy a stromu) nesnoubený: *vidua vitis Cat*; *vitem viduas ducit ad arbores H*; 2) metaf. opuštěný, osiřelý, osamělý: *v. torus Pr*; *vidua domus O*; s abl. odl. *v. pharetrā Apollo H* zbavený; *me* (= *viribus meis*) *ipse v.* básn. *C.*

Vienna, *ae, f.* hlavní město gallských Allobrogův nad Rhodanem, nyn. Vienne *Cs*; adj. **Viennēnsis**, *e* viennský *T*; subst. **Viennēnsēs**, *ium, m.* Vienňané *T.*

viētus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *viesco* vadnouti] zvadlý; scvrklý, svraštělý.

vigeō, *ēre, uī* — [srov. *vegetus*] býti pln života, při síle; býti svěží, jarý, silný, zdráv; žíti (činně), existovati, ‚dýchati'; 1) a) vl. *vivere* (*et*) *v.* žíti a růsti; *quiddam quod vigeat et sentiat C* co žije a čije (princip života a čití); *Alpes vix integris vobis ac vigentibus transitae L* kdy ještě jste byli v plném počtu a při svěží síle; *Varro invalidus senecta vigenti Silio concessit T* zdravému; *Tiberium vigentem annis T* (dosud) svěžího věku; *vigui rege beatior H* žil jsem; b) obr. (*dicimus*) *arborem v. et senescere C* jest při síle a slábne; (*verba*) *florent vigentque H* žijí; *dum Gallorum animi vigerent L* jsou svěží (neochábly); – s abl. causae *nisi* (*philosophia*) *doctissimorum contentionibus viguisset C* kdyby nebyla bývala živena; *mobilitate viget* (*Fama*) *V*; 2) metaf. kvésti, býti v květu, v rozkvětu, na vrcholu moci (slávy, štěstí), na výsluní; skvíti se, slynouti, vynikati, vyznamenávati se: *Lacedaemonius Leonidas viget C* žije, je nesmrtelný; (*Lacedaemonii*) *victores* (jako...) *viguerant N*; *viguere Mycenae O*; *scaena viget O* v divadle jest živo; – o moci býti vážen, platiti, míti moc: *viguit ceciditque* (*Seianus*) *T*; *dum regum vigebat conciliis V*; – šp. sm. bujeti: *audacia, largitio, avaritia vigebant S*; *ubi vigent crimina H.*

vigēscō, *ere, —, —* [inchoat. od *vigeo*] nabývati živosti (křepkosti, síly): *pedes vigescunt Cat.*

vīgēsimus viz *vicesimus.*

vigil, *ilis* [srov. *vegetus, vigeo*] 1) subst. masc. hlídač, strážce, stráž (též vojen.), ponocný; pl. *vigiles* spec. policejní stráž římská s vojenskou organisací, konající zejména službu hasičskou: *vigilum cohortes T*, *praefectus T*; 2) adj. bdící, bdělý, strážný, ostražitý a) *vigiles canes HO*; *v. ales O* (kohout); nespící: *prius orto sole v. calamum posco H* vstávám a...; doplňk. se záměnou epith. *dum noctem tutam et vigilem capesserent T* v bdění, bdíce; b) básn. *vigiles curae O* (vždy) bdělé neusínající; *vigil ignis VO* věčný; *vigiles lucernae H.*

vigilāns, *antis* [vl. part. praes. od *vigilo*] vl. bdící; bdělý, ostražitý, bedlivý, pilný; starostlivý.

vigilanter, adv. [*vigilans*] bděle; bedlivě, ostražitě; horlivě.

vigilantia, *ae, f.* [*vigilo*] bdělost a) pilnost; b) bedlivost, ostražitost, starostlivost.

vigilāx, *ācis* [*vigilo*] (vždy) bdělý, neusínající: *vigilacibus curis O.*

vigilia, *ae, f.* [*vigil*] 1) bdění, nespaní; nevyspání: *vigiliarum somnique tempora L*; *corpus patiens vigiliae S*; *consumitur vigiliis pars noctis Cs* probdí se; 2) praegn. spec. vojen. hlídání, (noční) hlídka, stráž, ponůcka a) jako služba *vigilias agere* (konati); – obr. *manendum quasi in vigilia quadam consulari ac senatoria C*; *cupio vigiliam meam tibi tradere C*; b) meton. α) mužstvo *vigilias ponere, disponere*; *hi vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt T*; β) jako určení noční doby; noc od západu slunce do východu dělila se dle vystřídávání nočních stráží na 4 hlídky (*vigiliae*), ohlašované troubením: *prima, secunda, tertia, quarta v.*; 3) metaf. bdělost, bedlivost, ostražitost, starost:

quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum C.

vigilō, *āre, āvī, ātum* [*vigil*] bdíti, nespati; **1)** vl. **a)** *quod animus vigilans viderit C* ve bdění; (*Regulum*) *Karthaginienses vigilando necaverunt C* zdržováním od spánku; *cum certum vigilans audieris H* jsa jist, že bdíš (t. j. že se ti to nezdá); **b)** trans. probdíti: *v. magnam partem noctis C, noctes H*; **2)** praegn. vl. i metaf. bditi v starosti o něco **a)** býti bdělý, ostražitý, starostlivý, bedlivý, pilný: *me v. acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae C*; *ut vivas igitur, vigila H*; *studiis* (dat. prosp.) *v. Pr* ‚věnovati noci'; **b)** trans. s acc. vnitř. ve bdění, bděle (bedlivě, pilně) konati: *quae vigilanda viris V*; *carmen vigilatum nocte O*; *pretium vigilatorum laborum O.*

vīgintī, čísl. základ. [srov. *εἴκοσι*, dialekt. *ϝίκατι, ϝείκατι*] dvacet.

vīgintī-virātus, *ūs, m.* [*vir*] dvacetičlenný sbor (kollegium, komise) **a)** mimořádný k vyřízení zvláštního úkolu; **b)** souborný název pro 4 nižší úřady (*III viri capitales, III viri monetales, IV viri viarum curandarum, X viri stlitibus iudicandis*) jako stupeň ke quaestuře: *ut munere capessendi vigintiviratus solveretur T.*

vigor, *ōris, m.* [*vigeo*] životní síla, živost, svěžest, jarost, čilost, síla, zdraví; ‚ohnivost', ‚oheň', zápal.

vilica, *ae, f.* [*vilicus*] šafářka; ▬ přenes. venkovské děvče, selka *Cat.*

vīlicō, *āre, āvī, ātum* [*vilicus*] býti šafářem, dozorcem.

vīlicus, *ī, m.* [*villa*] šafář, dozorce, správce statku.

vīlis, *e* laciný, malé ceny, **1)** vl. *frumentum vilius erat C*; **2)** přenes. **a)** prodejný, úplatný: *v. fides T*; **b)** bezcenný, chatrný, nepatrný; všední, obyčejný, nízký, skrovný, sprostý: *meritis vilibus O*; *alqd vile habere ST* nic neceniti, za nic (si) neváženi; *circa vilem orbem H* ve všedním kruhu; *inter viles atque novos* (*scriptores*) *H*; lhostejný: *punienti vilior fuit T*; *v. Europe H* bídná; ▬ prostý, chudý, chudobný: *v. anus O*; subst. *satis inter vilia fortis H*; **c)** málo ceněný, nevážný, opovržený: *omnes* (*uxores*) *viles sunt S*; *si tanta clades vilem vitam non fecit L* jestliže porážkou nepozbyl život ceny; *ne sit tibi cura vilior illius O* méně důležitá.

vīlitās, *ātis, f.* [*vilis*] láce, lacinost; **1)** vl. *carissimam annonam necopinata v. consecuta est C*; **2)** bezcennost, malá cena; necenění, nevážnost: *argentea vasa non in alia vilitate, quam quae humo finguntur T* nemají větší ceny než ...; *taedio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi Cu* k pohrdání životem (= že život pro ně pozbude ceny).

villa, *ae. f.* [m. **vīcsla*, srov. *vicus*] vůb. stavení stojící mimo městské hradby, zvl. (venkovský) statek, dvůr, dvorec: *in villa vivere Plin* na venkově; ▬ *v. publica* obecní dům na poli Martově, pro magistráty ke konání censu a sbírání vojska, leckdy i k přijímání cizích vyslanců.

villica, villicō, villicus viz *vilica* atd.

villōsus, *a, um* [*villus*] chlupatý, kosmatý, huňatý: *v. leo V*; s abl. *villosa saetis pectora V* zarostlá; *villosa colubris guttura O* ježící se.

villula, *ae, f.* [demin. od *villa*] stateček, dvorec.

villus, *ī, m.* [srov. *vellus*] chlup, pl. n. sg. collect. chlupy, srst, u ovce vlna; ▬ přenes. *tonsis mantelia* (v. t.) *villis V.*

vīmen, *inis, n.* [srov. *vieo*, čes. ‚víti', *ἴτυς, ἰτέα*, něm. Weide, winden] (ohebný) prut k pletení, proutek, ob. sg. collect. n. pl. pruty, proutky, prouti: *aureus et foliis et lento vimine ramus V*; *contextae viminibus* (abl. instr.) *vineae Cs* z prouti; pod. *scutis viminibus contextis Cs*; pletivo: *vimina curva O* t. j. úle.

vīmentum, *ī, n.* [*vimen*] pletivo z prouti *T.*

Vīminālis *collis* [*vimen*] vrch v Římě na sev. vých. straně mezi Quirinalem a Esquilinem.

vīmineus, *a, um* [*vimen*] proutěný, spletený z prouti.

vīn = táz. *vīs-ne* (od *volo*).

vīnāceus, *ī, m.* [*vinum*] vinné zrnko, jadérko.

Vīnālia, *um, n.* [*vinum*] svátek vína, zasvěcený Liberovi a slavený 23. dubna (*V. priora* n. *urbana*), kdy se nové víno načínalo, a 19. srpna (*V. rustica*) v době zrání vína.

vīnārius, *a, um* [*vinum*] vinný: *vas vinarium C* (= *trulla*); *crimen vinarium C* týkající se vína, t. vinného cla; – subst. **vīnārius**, *ī, m.* vinař, vinárník; **vīnārium**, *ī, n.* nádoba na víno, džbán.

vinciō, *īre, vinxī, vinctum* [příbuz. s *vieo*, srov. k *vimen*] vázati; 1) přivazovati: *Ligus saxa et radices laqueis vinciebat S* přivazoval na skaliska provazy; s dat. *tela iugo* (na...) *vincta est O*; 2) ovazovati, ovíjeti: *tibia orichalco vincta H* (o klapkách připevněných na prstěncích); věnčiti: často part. *vinctus* se vztah. acc. části těla a abl. věci jsa ověnčen na..., maje ověnčeno..., s ověnčeným...: *verbenā tempora vincti V*; *vinctus caput lauro O*; 3) svazovati: *vinctae cortice virgae O*; spec. spoutávati, poutati a) vl. *ut ille vinctus duceretur C* v poutech; – obr. dle otroků, pracujících v poutech *velut usquam vinctus eas H*; o knize (vl. i obr.) *vinctus mitteris Herdam H*; – odt. držeti ve vazbě, věznit: *facinus est v. civem Romanum C*; *neque animadvertere neque v. nisi sacerdotibus permissum T*; b) obr. a přenes. poutati, svírati α) o lásce *iuvenem puella tenet grata compede vinctum H*; *vinctus somno LO*; o víně *v. linguam V*, *mentem Pr*; *tu glacie freta vincta tenes O*; o čarování *hostiles linguas vinximus O*; *loca v. praesidiis C*; *eodem fato vinctae legiones T*; β) zavázati, připoutati, upoutati: (*Iovis*) *nomine maiores vinctam fidem esse voluerunt C*; *iuvenem pacto matrimonio v. T*; c) o řeči vázati: *oratio vincta numeris C*.

vinclum viz *vinculum*.

vincō, *ere, vīcī, victum* [příbuz. s čes. ‚věk' s pův. význ. (životní) síla] zvítěziti, býti vítězem (abs., *alqm* nad někým), vyhráti, nabýti vrchu; trans. přemáhati, překonávati, poráželi; 1) vl. v boji; odt. v zápase, na soudě, v poradě *is qui vicit* vítěz; *victus* přemožený, poražený; *in acie Cs*, *acie L v.* v poli, v boji zvítěziti; *Arminius bello non victus T*; *hostes victos dare* (v. t. ke konci) *S*; *victa arma tractare* (v. t.) *T*; – *victus* (sc. *aleā*) *voluntariam servitutem adit T* kdo prohraje; s acc. vnitř. *equus, qui vicit Olympia* básn. u *C* v závodech olympijských (dle řec. *Ὀλύμπια νικᾶν*); – na soudě vyhráti: *v. iudicio, causā* n. s acc. vnitř. *iudicium, causam*; *Fabio vel iudice vincam H*; *luam poenas iudice victa deā O* odsouzená; – *victa est nostra sententia, vicit L. Caesaris C*; 2) přenes. a) abs. *vincite, si ita vultis Cs* = budiž po vašem; *vicimus O* (my: vyhráno!); b) význ. převyšovati, předstihovati, předčiti, vynikati: *sale et facetiis Caesar vicit omnes C*; *sola tuum vates Lesbia vincet opus O*; s inf. vztah. *non me Chaoniae vincant columbae dicere Pr* = nedovedli by lépe říci; = abs. *illi operibus vincebant Cs* byli ve výhodě (dříve hotovi); *vincit longe* s inf. *H* jest lépe; býti v popředí; c) *naturam v. S* vítěziti nad přírodou; ale *paene naturam studio v. Cs.* = téměř nadlidsky se namáhati; *v. alqd vivendo V* přežiti, *durando V* přetrvati; přemoci, zmoci, udolati, zdolati: *iacebat membra deo* (sc. *Baccho*) *victus V*; *corpora victa sopore O*; *lubidine divitias v. S* (t. j. utratiti); *navem vicit hiems V*; (*nix*) *zephyro victa O*; *viscera v. flammā V* uvařiti; pod. *metallorum primitiae nullis fornacibus victae T* netavené; prolept. *ne area pulvere victa fatiscat V* aby pukaje v prach se nerozpadal; *annus proventu horrea vincit V* přetiží; o šípech *aëra v. summum arboris iactu V* vzdušnou výší stromu přeletěti; o zvuku přehlučeti, překřičeti: *sonabit, cornua quod vincat H*; (*iambum*) *vincentem strepitus H*; *vicina sidera vincat corona O* zastíní; – potlačiti, zahnati, zapuditi: *victo silentio prorupit T* přerušiv; *noctem* (tmu) *flammis funalia vincunt V*; *glans victa est utiliore cibo O*; *spem v. LO* zahnati, zmařiti; – zmoci, ovládnouti, opanovati: *verbis ea* (látku) *v. V*; d) duševně přemoci, zmoci, pohnouti, obměkčiti, získati: *precibus vinci* dáti se překonati; *beneficio v. alqm SL* získati; abs. *Eurydicen victus animi* (gen. význ. loc.) *respexit V* neodolal a...; *nescia vinci pectora V* nezdolná; e) dokázati, provésti, dovésti (*alqd* něco, acc. c. inf. že...): *vince bonum virum fuisse Oppianicum C*; *vincet ratio hoc, ut... H*; *vincet ratio* s acc. c. inf. *II.*

vinculum a pův. **vinclum**, ī *n.* [*vincio*] (vl. vazadlo) 1) vůb. a) provaz, provázek, lano, řemen, stuha, stužka, tkanice: *qua inhaeserant vinculis membra L* na provazích; — o dopisech, jež bývaly křížem převazovány a na uzlu pečetěny *v. epistulae laxare N, solvere Cu* = *chartae vincula demere O* rozvázati t. j. otevříti dopis; *quamvis cera sit a vinclis non labefacta suis O*; — *vinclorum immensa volumina V* závity řemení (= *caestus*); *spinea vincula O* trnité závity; b) vazba, svázání, pouto: *laquei vincula O* smyčka z provazu; (*navium*) *alvum sine vinculo ferri conexam T* bez železných svorníků; básn. o vosku *pennarum vincula O* pojidlo; *Chio solvite vincla cado Tib* (t. j. zátku připevněnou smolou); *digitorum vincula colo inicit O* prsty sevřel krk; *vinclis levor remissis O* když spojení prstů bylo uvolněno; *tunicarum vincla relaxat O* těsnou tuniku; 2) spec. a) ob. pl. pouta, okovy: *alqm vinculis capere V* v pouta; *fortissimus quisque anulum velut v. gestat T* pouto; b) meton. vazba, vězení, žalář: *alqm in vincla ducere, conicere*; b) obuv, střevíce, opánky: *Tyrrhena vincula circumdat plantis V*; *scindebant vincula pedes O*; c) oko, osidlo: (*volucris*) *adstringit vincula motu O*; d) opraf, ohlávka: *abruptis fugit vinclis equus V*, pod. *T* utrhnuv se; e) při čarování kouzelný uzel k připoutání lásky milencovy *Veneris vincula V*; *incantata vincula H*; 3) metaf. a) pouto význ. překážka, mez, jho: *legis vincula L*; *nescio, an maiora vincula vobis fortuna circumdederit L* sevřel silnějšími pouty; *iis vinculis fugae obstricti stabant L* = takto zdrženi od útěku stáli jako spoutaní; *gentem haud vinclo nec legibus aequam V* bez nucení a zákonů; *mercennaria* (v. t.) *vincla H*; b) pojítko, páska, svazek: *artes habent quoddam commune v. C*; *v. concordiae L, caritatis T*; *continendis in fide sociis* (k udržení ...) *maximum v. esse* s inf. *L*; *v. iugale V* = *vincula tori VO* svazek manželský.

Vindelicī, ōrum, *m.* Vindelikové, keltský národ mezi Alpami, Rýnem, Dunajem a Innem s hlavním městem *Augusta Vindelicorum* (nyn. Augsburg).

vindēmia, ae, *f.* [*vinum* a *demo*] vinobraní; meton. vinná úroda, hrozny.

vindēmiātor, ōris, *m.* (4 slab. vindemjator *H*) [*vindemia*] vinař.

vindēmiolae, ārum, *f.* [demin. od *vindemia*] přenes. důchodky, příjmy.

Vindēmitor, ōris, *m.* [= *vindemiator*] Vinař, hvězda v souhvězdí Panny, za jejíhož ranního východu (18. září) začínalo se vinobraní *O*.

1. vindex, icis, *m.* (i *f.*) t. t. soudní kdo právně převádí proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a pod.); — přenes. 1) kdo činí proti druhému nároky k něčemu, uchazeč o něco: *vindices praedarum L* vychvatitelé; 2) zastánce něčí, a) obhájce, ochránce, obránce, zástupce: *v. libertatis* (dle rčení *vindicare in libertatem*) vl. kdo uvádí na svobodu, původce („průkopník") svobody, osvoboditel (*Brutus non acrior v. libertatis fuerat, quam deinde custos fuit L*), odt. ochránce (obhájce, ochrana, spása) svobody („*provoco*' ... *vox una v. libertatis L*); *maiestatis v. L*; o Herakleovi *timuere dei pro vindice terrae O*; *invadunt Numidae sine vindice regnum O* zbavené obránce; ale *v. iniuriae L* ochránce od bezpráví; — vysvoboditel, osvoboditel, spasitel: *periculi* (z ...) *v. L*; básn. *dignus vindice nodus H* zápletka hodná osvoboditele t. j. (vyššího) zakročení; — strážce, hlídač: *vindice decepto O* o draku, hlídajícím zlaté rouno; b) mstitel, trestatel, karatel (abs., *alcis rei* něčeho): *Furiae vindices facinorum et sceleris C*; *carcer v. scelerum C*; *vindices rerum capitalium S* vykonavatelé hrdelních trestů; *Galli ab auctoribus iniuriae ad vindices futuros declinant L*; *v. magnae linguae, fraudis H*; *aurea aetas vindice nullo fidem colebat O* bez trestajícího soudce = bez trestů; *non humili vindice* (abl. abs.) *caesus eris O* mstitel tvé smrti nebude malý; — básn. adj. trestající, mstící: *v. poena Cat*; *v. flamma O*.

2. Vindex, icis, *m.* vlastní jméno *C. Iulius Vindex, legatus pro praetore* v Gallii Lugdunské, povstal r. 68 po Kr. proti Neronovi a způsobil jeho pád i nastoupení Galbovo *T*.

vindicātiō, *ōnis, f.* [*vindico*] 1) (právní) nároky (*alcis rei* k něčemu) u *Plin*; 2) hájení, ochrana *C.*

vindiciae, *ārum, f.* [*vindico*] t. t. soudní právní převedení sporné věci n. osoby k jedné ze sporných stran do konečného rozhodnutí pře, subj. právní nároky: *vindicias postulare* žádati za (zatímní) přiřknutí, činiti (právní) nároky; *vindicias dare* vyhověti (právním) nárokům; *si huius vindiciis cesserit L*; *iniustis vindiciis ac sacramentis* (v. i t.) *alienos fundos petebat C*; strana činící nároky byla povinna rukojmím: *praes litis* (*et*) *vindiciarum C* rukojmě za (zatímní) převedení sporné věci; ve při o svobodu člověka, při níž proti sobě stáli *assertor in libertatem* a *a. in servitutem* (*causa liberalis*): *vindicias dare* (n. *decernere*) *secundum libertatem* (*servitutem*) *L* vl. vyhověti právním nárokům (strany, která jest) ve prospěch svobody (otroctví) = prohlásiti za svobodného (za otroka); *secundum libertatem postulantibus vindicias L* straně, činící nároky ve prospěch svobody = zastávající svobody; *te ab libertate in servitutem vindicias non dedisse L* že jsi nerozhodl proti svobodě pro otroctví = že jsi neprohlásil svobodného člověka otrokem.

vindicō, *āre, āvī, ātum* [*vindex*] vl. převáděti proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a p.), odt. činiti nároky (*alqd* k něčemu), právem táhnouti se k něčemu, pohledávati, vymáhati; 1) zkrác. *v. alqm in libertatem* vl. činiti ve při o něčí svobodu nároky v ten smysl, aby byl prohlášen svobodným (viz *vindiciae*), odt. (i samo *vindicare*) provésti, aby někdo se stal (n. zůstal) svoboden, hájiti něčí svobody, získati někomu svobodu, uvésti na svobodu, osvoboditi, prohlásiti svobodným a) vl. *v. sponsam in libertatem L*; *ut vindicari puellam in posterum diem pateretur L* aby byla ponechána na svobodě; b) přenes. α) *v. plebem in libertatem S* bojovati za svobodu lidu; (*filiam*) *revinctam vindicat Alcides O*; *v. ab re* (básn. též *rē*) osvoboditi, vysvoboditi, zprostiti od něčeho: *illum videtur felicitas ipsius ab eis miseriis morte vindicavisse C*; *Graium* (gen. pl.) *bis vindicat armis V*; β) odt. hájiti, chrániti, zastávati, brániti od něčeho: *ab omnibus* (*senectutem*) *vitiis v. C*; *a crudelitate v. L* uchrániti; – *vindicet antiquam faciem* (sc. *Iuppiter*) *O* ať uchrání = ať (ji) vrátí; γ) spec. zastávati někoho mstou = mstiti někoho, něčeho, mstiti se za někoho (*alqm*), pro něco (*alqd*), zjednávati někomu pomstu: *plebunt Germanicum etiam ignoti*: *vindicabitis* (sc. *eum*) *vos T*; *v. mortem, iniurias suas S*; *se de fortuna* (nad ...) *praefationibus vindicat Plin*; – odt. mstiti se někomu, nad někým, trestati (*alqd* něco, *in alqm* někoho), trestem stihati, kárati, zakročiti proti někomu: *hominum consilia legibus vindicantur C*; *delicta v. S*; *in quos Caesar gravius vindicandum statuit Cs*; abs. *populum ad vindicandum hortari S*; 2) *v. alqd* (*sibi* n. *ad se*) osobovati si, přivlastňovati si, osvojovati si, požadovati pro sebe, vyhrazovati si (přenes.): *prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur T*; *maximam partem fortuna sibi vindicat C*; *quod armis vindicarimus L* uhájíme si; *quo pignore* (v. t.) *vindicet urbem O*; *ad se belli v. decus L*; *partem oneris tui mihi vindico Plin* vyhrazuji si; s doplňk. *Chii* (*Homerum*) *suum vindicant C* sobě přivlastňují; *ut civitas eam laudem pro sua vindicaret C.*

vindicta, *ae, f.* [*vindico*] 1) hůlka, kterou se dotýkal při manumissi občan zv. *assertor in libertatem* hlavy otrokovy, načež byl otrok od magistráta přiřčen assertorovi a tím prohlášen svobodným, hůlka svobody (= *festuca* n. *virga*): *vindictā liberare alqm L*; 2) moton. přenes. a) osvobození, vysvobození: *huius vitae v. L* od života; obhájení, uhájení: *v. libertatis L*; b) pomsta, trest, pokuta, odveta: *quod admissum, quae sit v., docebo O*; *legis v. severae O*; (*Agrippinam*) *vindictae properam T.*

Vindonissa, *ae, f.* město v území Helvetiů nad řekou Aruriem (Aar), nyn. Windisch *T.*

vīnea, *ae, f.* [*vinum*] 1) vinice, vinohrad; 2) metaf. vojen. dřevěný posunovací přístřešek, ochranné loubí, jímž se chránili vojáci při dobývání města proti nepřátelským střelám (srov. *porti-*

cus): *vineas agere, proferre CsL* posouvati.

vīnētum, *ī, n.* [*vinum*] vinice, vinohrad; příst. *ut vineta caedam* (v. t.) *mea H.*

vīnitor, *ōris, m.* [*vinum*] vinař.

vīnolentia n. **vīnulentia,** *ae, f.* [*vinolentus*] a) opilost; b) opilství.

vīnolentus n. **vīnulentus,** *a, um* [*vinum* a *oleo*] (vl. páchnoucí vínem) a) opilý; přenes. *v. furor C*; b) oddaný pití (vína), milovný vína; subst. piják, pijan; c) *vinolenta medicamina C* vinné.

vīnōsus, *a, um* [*vinum*] hojně vína obsahující n. pijící: *arguitur v. Homerus H* jako přítel vína; *vinosa Pyrrhia H* opilá; *vinosior aetas haec est O* milovnější vína.

vīnum, *ī, n.* [srov. *οἶνος* z *ϝοῖνος*; odt. něm. Wein, čes. ‚víno‘] víno; pl. buď význ. druhy vína n. nádoby s vínem: *larga sumite vina O* plné číše; — meton. pití vína.

viola, *ae, f.* [srov. *ἴον* z *ϝίον*] a) fialka, fiala: *nigrae violae V*; collect. *in viola aut in rosa C* = mezi fialkami a růžemi (jimiž se zdobili ku př. hodovníci); b) bledule (*λευκόϊον*): *pallentes violas carpens V*; — meton. zažloutlá barva: *tinctus violā pallor amantium H.*

violābilis, *e* [*violo*] porušitelný, dotknutelný: *non violabile numen V.*

violārium, *ī, n.* [*viola*] fialkový záhon; pl. meton. fialky.

violātiō, *ōnis, f.* [*violo*] porušení, zneuctění: *v. templi L.*

violātor, *ōris, m.* [*violo*] porušovatel, rušitel: *v. iuris gentium L, foederis T*; *templi v. O* svatokrádce.

violēns, *entis* [*vis*, srov. k *violo*; pod. *violentus*] (básn.) vl. násilný; prudký, divoký, úporný: *v. Aufidus H*; *postquam* (*equus*) *victor v.* (praed.) *discessit ab hoste H* zpupně.

violenter, adv. [*violens*] násilně, prudce, divoce, zpurně: *quaestio exercita aspere violenterque S* příkře a bezohledně.

violentia, *ae, f.* [*violens, violentus*] násilnost, prudkost, divokost, zpurnost, úpornost: *v. Turni V* (význ. *violentus Turnus*); *fortunae v. S* zloba.

violentus, *a, um* [srov. k *violens*] násilný; prudký, divoký, vášnivý; zpurný, úporný: bouřlivý (o os. i věcech): s abl vztah. (*Agrippina*) *violenta luctu T*; *v. Leo* (v. i t.) *O* (zároveň o jeho meteorolog. význ.); o horoskopu *scorpios pars violentior natalis horae H* silnější (vládnoucí); *quas res violentissimas natura genuit C* nejsilnější; *opes violentae C* násilná moc; *nimis violentum est ... dicere C* násilné, smělé; acc. vnitř. *neve violenta irascere O* úporně.

violō, *āre, āvī, ātum* [**violus* násilný, příbuz. s *vis*] vůb. činiti násilí (*alqm* někomu), dopouštěti se násilí, násilně nakládati (vl. i přenes.); zejm. a) týrati, ubližovati: *iustitiae partes sunt non v. homines, verecundiae non offendere C*; *cum a tyranno crudeliter violatus esset* (*Plato*) *N*; *alqm ferro v. HO*; *v. vulnere V, thyrso O* poraniti; — spec. znásilniti, zneuctiti, zprznuti, zhanobiti: *matres familiae v. C*; *filiae stupro violatae sunt T*; b) pošk ozovati, škoditi, dotýkati se (praegn. význ.): *fines alcis v. Cs*; *Iliacos ferro violavimus agros V*; básn. *Indum violaverit ostro si quis ebur V* zbarví; c) urážeti, zlehčovati: *maiestatem v. L*; *v. lacrimis numina O*; d) poskvrniti, zneuctíti, prohřešiti se proti něčemu, znesvětiti: *caerimonias v. C*; *Matrem magnam, cuius ludi violati, polluti sunt C*; *famum v. N*; *poetae nomen nulla umquam barbaria violavit C*; e) rušiti, porušovati: *v. fidem* (slib), *hospitium CL, indutias Cs.*

vīpera, *ae, f.* zmije, had; ještěr, drak.

vīpereus, *a, um* [*vipera*] náležící zmiji; vůb. hadí, ještěří: *v. cruor O*; *vipereis pennis O* na dračích křídlech; — meton. α) o vlasech hadí, z hadů: *v. crinis V*; odt. *vipereum monstrum O* (t. j. Medusa s hady místo vlasů); pod. *viperea sorores O* (t. j. Furiae); *v. canis O* (Kerberos); β) význ. jedovatý: *viperea anima V.*

vīperīnus, *a, um* [*vipera*] vl. náležící zmiji; vůb. hadí: *v. morsus* básn. u *C*; — meton. z hadů: *nodo coërces viperino Bistonidum crinis H.*

Vīpsānius viz *Agrippa.*

vir, *virī* (gen. pl. básn. též *virum*), *m.* muž v nejširš. význ.; a) spec. α) význ. choť, manžel: *coniugia virorum et uxorum C*; básn. *v. gregis caper V*; sarkast. o poměru mezi muži *si eius* (*Gabinii*)

v. Catilina revixisset C; β) vojen. význ. voják, bojovník, pl. mužstvo; ve spojení *equi* (n. *equites*) *virique* pěchota; b) pregn. α) fysicky sm. pohlavn. *parcius ista viris obicienda memento V* (proti *cinaedus*); (*filii tui*) *virum esse me fatebuntur T*; meton. mužská síla: *membra sine viro Cat*; β) o síle tělesné i duševní pravý (celý) muž: *cura, ut v. sis C*; *si modo viri esse voltis S*; *tuum est, si v. es, regnum L*; — vojen. hrdina; c) sesilab. poukazuje na předch. vlast. n. obec. jm. osoby důrazněji m. zájm. *is* n. *ille* (čes. ten muž, ten, on): *rex cum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum S*; *tus tantas viri virtutes vitia aequabant L*; *ipse viro manicas levari iubet Priamus V*; d) synekd. člověk, pl. lidé: *flumina pecudesque virosque rapiunt O*; — pl. lid, národ: (*Hesperiam*) *Oenotri coluere viri V*.

virāgō, *inis*, *f.* [*vir* dle *virgo*] mužatka, hrdinka, bohatýrka.

Virbius, *ī*, *m.* heros, uctívaný vedle Diany v posvátném háji u Aricie, stotožňovaný později s Theseovým synem Hippolytem, jenž prý byl od Asklepia vzkříšen a od Artemidy proměněn, nebo pokládaný za syna Hippolytova.

Virdomarus viz *Viridomarus*.

virectum i **virētum**, *ī*, *n.* [*vireo*] zelené místo: *virecta nemorum V* zeleň.

vireō, *ēre*, *uī*, — 1) vl. zelenati se, býti zelený: part. *virens* (i jako adj. is.) zelenající se, zelený; *fronde v. novā V*; 2) metaf. a) ‚kvésti' α) býti svěží, mládnout, zdráv, silný: (*Camillus*) *virebat integris sensibus L*; *dum virent genua H*; *donec virenti canities abest H*; β) *arcem ingeniis opibusque et pace virentem O*; b) ‚žíti': *virens in Aetna flamma H*.

virēscō, *ere*, *ruī*, — [inchoat. od *vireo*] zazelenávati se, zelenati se.

virga, *ae*, *f.* 1) prut, proutek, větev, větvička, ratolest; collect. proutí: *texatur fiscina virgā V*; 2) spec. a) roub, sazenice; b) hůl; prut, z jakých se skládaly *fasces* liktorův, odt. jako odznak úředníka: *quos verendos v. facit O*; metla; — meton. bití, rány metlou, tělesný trest: *Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit C*; *metus virgarum C*; *ius virgarum T*; c) (kouzelná) hůlka, proutek: *quem aureā percussum virgā fecit avem Circe V*; o holi Hermově *VH*; d) koště: *v. verrat humum O*; 3) přeneš. úzký pruh na šatě *O*.

virgātus, *a*, *um* [*virga*] 1) proutěný: *virgati calathisci Cat*; 2) pruhovaný: *virgatis lucent sagulis V*

virgētum, *ī*, *n.* [*virga*] proutí.

virgeus, *a*, *um* [*virga*] proutěný: *virgea supellex V*; *flamma virgea V* zapálené roští (chrastí).

Virgilius viz *Vergilius*.

virginālis, *e* [*virgo*] panenský, dívčí.

virgineus, *a*, *um* [*virgo*] 1) panenský, dívčí, panny, dívčin: *v. vultus VO*, *pudor V Tib*; *virgineas volucres O* ptáky dívčí podoby; — spec. α) souvisící s panenskou Artemidou: *Orion virgineā domitus sagittā H*; β) souvisící s bohyní Vestou a vestálkami: *virginea ara O*; *v. focus Pr*; 2) meton. *Virginea aqua O*, *V. liquor O* Dívčí voda, t. j. voda z vodovodu zv. (*aqua*) *Virgo* (v. t.).

Virginia viz *Verginia*.

virginitās, *ātis*, *f.* [*virgo*] panenství, (panenská) nevinnost: *perpetua* (doživotní) *v. L*.

Virginius viz *Verginius*.

virgō, *inis*, *f.* 1) vl. panna, dívka (dosud) neprovdaná, svobodná a) *Cereris filia v. erit O* zůstane pannou; — přivl. panenská, neprovdaná, svobodná, vůb. mladá: *soror v. L*; *cui virginem filiam collocarat N* (o prvním sňatku); b) *bellica v. O* (t. j. Pallas Athene); *virgo Saturnia O* (= *Vesta*); *v. dea O* (= *Diana*); *iam redit et v. V* (t. j. *v. Astraea O* = Dike, jež za zkaženosti lidí poslední z bohů opustila zemi); — zejm. *virgines Vestae*, *Vestales* i samo *virgines* vestálky; *tacita v. H*; sg. collect. *v. simulacra virorum mittere ponte solet O*; c) meton. α) souhvězdí Panna básn. *C*; β) (*aqua*) *Virgo* vodovod, zřízený r. 19 př. Kr. od Agrippy a přivádějící vodu na pole Martovo, nyn. Fontana Trevi *O*; 2) přenes. vůb. dívka, mladá žena: *miserae nuper virgines nuptae H*.

virgula, *ae*, *f.* [demin. od *virga*] a) vůb. proutek, větvička; b) spec. (kouzelný) proutek, hůlka: přísloví. *quod si omnia nobis quasi virgulā divinā, ut aiunt, suppeditarentur C* = ‚kdyby nám všechno padalo s nebe'.

virgultum, ī, *n.* [*virga*] (ob pl.) a) prouti: *sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas compleant Cs*; proutky, větvičky, ratolístky: *ut sceptrum hoc numquam fundet* (ze sebe nevydá) *virgulta V*; – spec. sazenice, odnož: *premes virgulta per agros V*; b) křoví, křoviny: *inter virgulta evadere S.*

virgunculа, *ae*, *f.* [demin. od *virgo*] děvče: *v. ignobilis Cu.*

Viriāthus, ī, *m.* náčelník Lusitanů, jenž několikrát porazil Římany, až roku 139 př. Kr. byl zrazen a zavražděn *C.*

viridārium, iī, *n.* [*viridis*] zahrada *C.*

viridis, *e* [*vireo*] 1) vl. zelený: o porostlé půdě *v. Aegyptus V* (obilím); *viride Venafrum H* (olivovými háji); neutr. subst. *ambulatio pressis viridibus inclusa Plin* nízkými křovinami; – spec. o vodě a vodních bytostech zelený, zelenavý: *virides capilli O, Nereidum comae H*; *virides dei, quibus aequora curae O*; 2) metaf. ‚kvetoucí', svěží, čerstvý, zdravý, silný: *v. iuventa, senectus V*; *frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo O* (mladistvý); *tam viridem et in flore aetatis Cu*; *usque ad novissimam valetudinem v. Plin.*

viriditās, *ātis*, *f.* [*viridis*] 1) zelenost, zeleň, zelená barva: *v. pratorum C*; 2) metaf. svěžest, čerstvost: *senectus aufert eam viriditatem, in qua erat Scipio C.*

viridō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*viridis*] zelenati se.

Viridomārus n. **Virdomārus**, ī, *m.* náčelník Aeduův proti Caesarovi *Cs Pr.*

Viridovīx, *īcis*, *m.* náčelník Venellův *Cs.*

virīlis, *e* [*vir*] 1) mužský a) *v. stirpis L, proles V*; m. gen. posses. muže, mužův: *accessus viriles O*; b) o dospělém věku *toga* (v. t.) *v.*; *ne forte seniles mandentur iuveni partes pueroque viriles H* úloha muže; 2) praegn. mužný, zmužilý, silný: *animus v.*; *non v. eiulatio H*; *adductum et quasi virile servitium T* (ovládaná mužskou rukou); 3) scslab. jednotlivců v, příslušný jednotlivci: *pro virili parte C* (*portione T*), *pro parte virili LO* vl. co připadá na muže = co na někom jest, podle (svých) sil, což někdo jest; *haec qui pro virili parte defendunt, optimates sunt C*; *est aliqua mea pars v. C* mám v tom svůj příslušný podíl.

virīlitās, *ātis*, *f.* [*virilis*] mužství, mužská síla, mužské pohlaví: *Abdus ademptae virilitatis T* kleštěnec.

virīliter, adv. [*virilis*] mužsky, mužně, zmužile.

virītim, adv. [*vir*] a) po mužích, podle hlav, po jednotlivcích: *agrum v. dividere CL*; *pecus v. distribuere Cs*; *census, ex quo munia non v., sed pro habitu pecuniarum fierent L*; *v. commonefacere beneficii sui S* každému jednotlivě; (*pedites*) *v. legerat N*; b) o vespolnosti *v. dimicare Cu* muž proti muži = jednotlivě, v souboji; *quod legeret v. publicus usus H* co by se všeobecně čtlo jdouc z ruky do ruky; c) význ. jednotlivě, osobně, soukromně: *v. promptis studiis T*; *ut non modo singuli v., sed terrae coalescerent T.*

Viromanduī, *ōrum*, *m.* belgický kmen, sousedé a spojenci Nerviův *Cs.*

vīrōsus, *a*, *um* [*virus*] čpavý, páchnoucí *V.*

virtūs, *ūtis*, *f.* [*vir*] 1) vl. mužnost jako souhrn vlastností pravého muže, mužná zdatnost, síla, duševně mužná povaha, mužná ctnost, charakter a) *animi v.* mužný duch; *negavit id suae virtuti convenire N*; b) spec. zmužilost, statečnost, udatnost α) *militum v.*; *v. belli Cs* válečná udatnost; *Magnus* (se. *Pompeius*), *qui cum virtute fortunam adaequavit C*; – básn. *flos veterum virtusque virum V* výkvěte a (vtělená) udatnosti (síle); *virtutem extendere factis V* slávu své statečnosti; – meton. *exigui numero, sed bello vivida v. V* statečné mužstvo; β) meton. pl. statečné (mužné, hrdinské) činy: *virtutes litteris proditae sunt C*; *Troiae virtutes V*; *ne se mulier extra virtutum cogitationes putet T* že bude vzdálena myšlení na mužné činy: spec. nadpřirozené činy bohů, zázraky; γ) personif. *Virtus* Udatnost, jež měla v Římě dva chrámy (sdružené s chrámy personif. Cti, Honos), jeden u brány Kapenské, založený od Marcella a chovající vzácná umělecká díla, a druhý na jihových. svahu Kapitolia, vystavěný od Maria; 2) synekd. a) význ. mravn. ctnost (ἀρετή) (filosof. i vůb.), pl. ctnosti, dobré (ušlechtilé, vzácné, vynikající) vlastnosti: *cum*

omnes rectae animi adfectiones virtutes appellentur C; *virtutis contraria est vitiositas* (*κακία*) *C*; *virtutem doctrina paret naturave donet H*; – pl. *aliis ego te virtutibus* (abl. causae), *continentiae, gravitatis, institiae, fidei consulatu dignissimum iudicavi C*; *has viri virtutes vitia aequabant L*; přenes. *omnes oratoriae virtutes C*; b) síla ducha, mravní síla: *quod* (*natura*) *forte potius quam virtute regatur S*; *quae homines arant... virtuti omnia parent S* orba závisí na síle ducha; 3) přenes. přednost, hodnota, cena; schopnost, zdatnost, mohutnost, síla; dokonalost, výbornost, výtečnost a) *huius ingenium et v. in scribendo C*; *est in equis patrum v. H* síla; – meton. (osobní) zásluha: *quod ex aliena virtute sibi adrogant, id mihi ex mea non concedunt S*; *ubi ex virtute nobilitas sit L*; – *invidiam placare paras virtute relicta H* svou činnost; b) o věcech *navium v. L* výbornost; *herbarum v. O* síla; pod. *neque adhuc v. in frondibus ulla est O*; o básn. výrazu *virtute carentia H* = mdlé; *ordinis v. et venus H* přednost a půvab.

vīrus, ī, *n.* [srov. *ἰός* z **ϝισός*] 1) sliz se zvířecím semenem: *destillat ab inguine v. V*; 2) jed a) vl. *ille malum v. serpentibus addidit V*; b) metaf. *apud quem evomat v. acerbitatis suae C.*

vīs, *f.* (subst. schodné pády; v sg. nom. *vis*, acc. *vim*, abl. *vī*, pl. pravid. **vīrēs**, *ium*) [srov. *ἴς* (*ἶνες*), *ἰφι*] (v někt. významech ob. pl. *vires*) síla v nejširš. sm.; 1) a) α) *vires corporis* tělesná síla; *trigemini fratres nec aetate nec viribus dispares L*; *nec dis nec viribus aequis congressus Aeneas V* nevyrovnávaje se ani přízni bohů ani svou silou; *standi vulnera vires non dederant O* sílu státi (udržeti se na nohou); *leonis v. H*; v básn. opisu *ruunt equites et odora canum v. V* silní lovečtí psi; *amica v. pastoribus H*; β) o věcech neživ. *v. fluminis L* prudkost, dravost; *vires ignis O*; *frigoris v. L* krutá zima; *utraque v.* (t. *frigus* i *calor*) *apibus metuenda* (*est*) *V*; *v. meri O* silné víno; *v. luminis T* zrak; *v. aurea O* zlatotvorná síla; *v. dicendi C* síla výmluvnosti, výmluvnost; γ) abs. *vis consilii expers H*; *v. maior C* = *v. acrior H* vyšší síla (t. j. osud); *quos illa v.* (t. j. *ruina theatri*) *perculisset T* spousta; b) (duševní) síla, schopnost, mohutnost: *v. animi, mentis T*; odvaha, ráznost, energie: *temperavit Agricola vim suam T*; c) spec. (vojenská) síla: *v. maior Cs* přesila; – meton. *vires* branná moc, vojsko: *ferox ea parte virium L* (sc. *equitatu*); d) síla, moc: *v. et potentia, v. ac potestas T*; *multum ille iactatus vi superum V*; s gen. obj. (nad něčím): *v. consiliorum* (*erat*) *penes legatum T* = duší všech podniků byl legát; – zejm. politická moc: *v. principatūs T* císařská moc; 2) meton. význ. užití síly a) úsilí: *summā vī* s největším úsilím; *totā vī* vší mocí; b) násilí α) vůb. *vī, per vim* násilně, mocí; *quaestiones* (v. t.) *de vi*; *vim alci afferre, inferre* činiti někomu násilí, spec. znásilniti; *alci vim et manus inferre C* násilně vztáhnouti ruku na někoho; *non certamen iuris, sed vim quaerere L*; *vi regere patriam S*; *cum vi v. illata defenditur C* = v sebeobraně; s gen. obj. *qui vim suorum* (= *suis illatam*) *defendebant Cs*; *nec vim plumis nec vulnera accipiunt V* žádná síla se jich nedotýká ani rány; β) vojen. buď útok, výpad, náraz nebo (násilná) obrana, odpor: *vim parare L* strojiti se k útoku, jinde chystati se k odporu; *vi adoriri, capere, expugnare* mocí, útokem; *hostium vim prohibere, sustinere* odraziti útok; *per angustias* n. *per castra hostium vim facere L* cestu si násilím proklestiti, probíti se; *qui primam vim depulerant, obsidione coguntur T*; 3) jiné metaf. a) moc, platnost, váha, vliv; význam, ‚těžiště'; působení, působnost, účinnost, úkol: *vim habere ad alqd* míti vliv, působiti, účinkovati v něco, na něco; *has litteras foederis vim habituras C*; *magna est v. humanitatis C*; *ut apud quos gratia vim aequi haberet L* platila za právo; *suffragium eadem vi eodemque iure L* stejné váhy; b) význam, podstata, povaha, pojem, obsah, základ α) *amicitiae v. C*; β) spec. o slovech význam, smysl: *verbi vim intuentes L*; 4) meton. síla význ. množství, spousta, hojnost, zásoba: *v. hostium, telorum, frumenti*; *hederae v. multa H.*

viscātus, *a, um* [*viscum*] pomazaný lepem: *viscata virga O* vějička; — obr. *viscatis hamatisque muneribus aliena corripere Plin* svými dary jako vějičkou a udicí loviti ‚v kapsách' druhého.

viscerātiō, *ōnis, f.* [*viscus*] rozdávání masa lidu, obvyklé v Římě zejm. o pohřbech boháčů, později i (peněžité) dary.

viscum, *ī, n.* [srov. *ἰξός*] jmelí; — meton. lep, připravovaný ze jmelí.

1. viscus, *eris, n.*, ob. pl. **vīscera**, *um, n.* 1) vl. vnitřní část těla a) vnitřnosti, útroby α) *haerentia viscere tela v. O*; *fecunda* (v. t.) *poenis viscera V*; β) přenes. *v. montis V*; útroby, nitro, lůno, klín: *v. terrae O*; *in venis atque in visceribus rei publicae C*; *in opacae v. matris* (= *Telluris*) *O*; *tyrannus haerens visceribus civitatis L* t. j. hluboko v paměti; *neu patriae in v. vertite vires V* proti tělu vlasti t. j. proti spoluobčanům; — odt. jádro, podstata: *v. causae C*; — b) maso: *boum visceribus vesci C*; *viscera nudant V*; *quantum scelus est in viscera* (sc. *hominum*) *viscera* (sc. *ferarum*) *condi O*; 2) metaf. nejdražší, co člověk má a) (vlastní) krev o dětech a příbuzných: *rogus iste cremet mea v. O* o synu; *eripite v. mea ex vinculis Cu* (matku a děti); obr. *libelli, v. nostra O*; b) jmění: *cum de visceribus tuis et filii tui satisfacturus sis C*; *v. aerarii C.*

2. Viscus, *ī, m.* vlastní jm. (*Vibius Viscus*) dvou bratří, přátel Maecenatových a Horatiových *H.*

vīsiō, *ōnis, f.* [*video*] 1) a) act. vidění, patření: *eam esse eius* (sc. *dei*) *visionem, ut similitudine cernatur C*; b) pass. zjev, úkaz: *fluentium transitio visionum C*; *externa et adventicia v. C*; 2) metaf. obraz, představa, pomysl, idea: *v. veri falsique C*; *falsā* (*doloris*) *visione et specie moveri homines C.*

vīsitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *viso*] a) vl. vídati, viděti *Pl*; b) navštěvovati *C.*

vīsō, *ere, vīsī, —* [desider. od *video*] 1) a) vl. chtíti (toužiti, jíti) viděti; odt. často po slov. pohybu a žádání podívati se, ohledati, prohlédnouti si, popatřiti, spatřiti, viděti: *visendi causa* (*venire, procedere* a p.) pro podívanou, na podívanou, ze zvědavosti; *exspectatio visendi Alcibiadis N* touha spatřiti; *equites ad visendos hostes praemittit L* aby shlédli; *missis ad id visendum prodigium* (vyšetřiti); *peregrinum v. orbem O*; — part. **vīsendus**, *a, um* co stojí za podívanou, zajímavý; b) vůb. dívati se, prohlížeti: *proelium v. S* na boj; *visentium oculi T* oči diváků; 2) praegn. navštěvovati, zajíti někam, k někomu: *constitui ad te venire, ut et viderem te et viserem C*; zejm. nemocného *quendam volo v. non tibi notum H*; — *Cupidinem, propter quem Thespiae visuntur C*; *Messanam ut quisque venerat, haec* (*signa*) *v. solebat*; *omnibus haec ad visendum patebant C* šel se podívati . . . k prohlídce; — *arva v. Ponti O* odejíti do . . .; *v. regiam H* vstoupiti, vkročiti do . . .

vīsum, *ī, n.* [subst. is. part. perf. pass. od *video*] 1) a) vl. uviděná, spatřená věc: (*caducifer*) *visa certa refert O* co uviděl, jako jisté oznamuje = přináší jistou zprávu; zjev; podívaná, obraz: *turpia visa Pr*; b) spec. vidění ve snu, sen: *visa somniorum C*; *perterritus visis C*; 2) metaf. obraz v mysli, představa.

Visurgis, *is* (acc. *im*, abl. *ī*), *m.* řeka nyn. Vesera *T.*

vīsus, *ūs, m.* [*video*] vidění; 1) act. hledění, pohled; zrak, oči (meton.): *tot adstantium visu* (abl. způs.) *T* před očima; *obit truci omnia visu V*; *serpentem nota visu O*; *Cyllenius mortalis visus reliquit V*; *quae natura negabat visibus humanis O*; — meton. jako smysl *adfertur redire Tiberio vocem ac visus T* zrak; 2) pass. a) viděná věc, zjev, úkaz, spec. α) div, β) vidění ve snu, sen: *prodigia fulminibus aliove visu missa L*; *hoc velut domestico exterritus visu L*; *obstipuit visu Aeneas V*; *secundare visūs V*; *immundo visu H*; b) vzhled, podoba: *quia* (*probabilia*) *visum quendam haberent insignem C.*

vīta, *ae, f.* [m. **vivita* od *vivo*] život, žití; 1) vl. *vitam agere honestissime C*; *vitae necisque potestas CsS*; *honesta mors turpi vita potior T*; *his lacrimis* (dat.) *vitam damus V* darujeme; *a vita discedere* a p. odebrati se se světa, rozloučiti se se světem, euf. význ. zemříti; *in vita C* v celém svém životě, za svého života, jak živ; básn. *vitae volantum V* =

létající živočichově, opeření tvorové; 2) meton. a) básn. concr. dech, duše: *vitam exhalare VO*; (*volnus*) *tenuem inclusit sanguine vitam V*; *vitam cum sanguine fudit* (v. t.) *V*; — *tenues sine corpore vitae V*; b) skutečný život, skutečnost: *illud e vita ductum ab Afranio C*; — (žijící) lidstvo, svět: *v. desuevit pellere glande famem O*; c) způsob života: *vitae consuetudo CN* obvyklý způsob života; *vitam excolere per artes V*; d) živobytí: *unde vitam sumeret, inscius H*; e) životopis: *uno volumine vitam virorum complurium concludere N*; 3) metaf. o milované osobě (*mea*) *v.* můj světe, má duše.

vītābilis, *e* [*vito*] čemu jest se vyhýbati: *v. Ascra O* (dle Hesioda pro nezdravé podnebí).

vītābundus, *a, um* [*vito*] (význ. part. praes. od *vito*) vyhýbající se, uhýbající se (abs., *alqd* něčemu): *quasi vitabundi aut iacientes tela S* jako by se střelám uhýbali nebo je házeli; *v. castra hostium L*; — abs. *ipse quasi v. exercitum ductare S* (t. jemu); *Iugurtha inter tela v. erumpit S* (t. jim); — přenes. *Vespasiani nomen vitabundi circumibant T* vyhýbavě.

vītālis, *e* [*vita*] 1) životní, živný, života: *v. vis, spiritus C, calor CCu*; *lumen vitale relinquere O* světlo života; subst. *mortiferum vitali admisceat L* látku smrtící k živné; — básn. meton. *vitales viae O* cesty dechu; 2) dlouho žijící, dlouhého věku: *ut sis v., metuo H*; *frugi, quod sit satis, ut vitale* (sc. *mancipium*) *putes H* = že se nemusíš báti o jeho život (poněvadž prý příliš dobří záby umírají); 3) co stojí za žití: *vita v.* básn. u *C* = pravý život.

vītātiō, *ōnis, f.* [*vito*] vyhýbání (se), míjení (*alcis rei* něčeho).

Vitellia, *ae, f.* latinské městečko v území Aequů *L.*

Vitellius, jméno řím. rodu; zejm. *A. Vitellius,* * r. 15 po Kr., za Nerona byl legátem v Germanii, kdež byl od vojska provolán proti Galbovi císařem, jímž se vskutku stal po přemožení Othona (r. 69.), ale od Vespasiana byl poražen a usmrcen; — adj. **Vitelliānus,** *a, um* Vitelliův; subst. **Vitelliānī,** *ōrum, m.* vojáci Vitelliovi.

vitellus, *ī, m.* [demin. od *vitulus*] a) telátko; b) přenes. žloutek.

vīteus, *a, um* [*vitis*] révový: *pocula vitea V* s révovým mokem.

vīticula, *ae, f.* [demin. od *vitis*] révka *C.*

vitiō, *āre, āvī, ātum* [*vitium*] 1) činiti chybným, vadným, kaziti, pokaziti, zkaziti; poškozovati, porouchati; porušiti a) vůb. *vitiata teredine navis O*; *vina lino vitiata H* (cezením) zkažené; (*polos*) *si vitiaverit ignis O*: *vitiata semina fecit O* zkazila; *facies vitiabitur annis O* (zohyzditi); (*omnia*) *vitiata dentibus aevi O* ohlodané; *oculos ipso vitiantes omnia visu O* = uhrančivé; — subst. *vitiatum H* kazící se maso; b) spec. α) otravovati, nakaziti: *tollet anum vitiato melle cicuta H* (obsažený) v otráveném medě; *lues vitiaverat auras O*; *vitiantur odoribus aurae O*; prolept. *vitiatas inficit auras O* nákazou otravuje; β) o ženě zhanobiti, zprzniti: subst. *vitiatarum electiones* (v. t.) *T*; γ) padělati, porušovati: *senatus consulta v. L*; 2) t. t. augur. oznámením závady (*vitium*) rušiti, mařiti, činiti neplatným, prohlašovati za neplatné: *comitia auspiciis vel impedire vel v. C*; o tribunech *dies v. C* (sc. *obnuntiatione*).

vitiōsē, adv. [*vitiosus*] chybně, vadně a) *membrum tumidum v. se habet C* jest v chybném (nezdravém) stavu; b) význ. nesprávně, převráceně; c) spec. s vadou co se týče auspicií, proti auspiciím, neplatně: *v. leges ferre C.*

vitiōsitās, *ātis, f.* [*vitiosus*] a) chybnost, vadnost, chybný (porušený) stav: *morbi et aegrotationes partes sunt vitiositatis C*; b) zkaženost, špatnost: *virtutis contraria est v.* (κακία) *C.*

vitiōsus, *a, um* [*vitium*] 1) chybný, vadný, zkažený, špatný, ‚nezdravý', a) *emisti vitiosum H* otroka s chybou; *vitiosa ilex V* vykotlaný; b) význ. chybující: *Lucilius fuit hoc v. H* toto byla jeho chyba; mravně zkažený, převrácený, hříšný: *vita vitiosa C*; *vitiosa libido H*; — básn. *vitiosum corpus H* nestřídmé; 2) spec. t. t. augur. učiněný se závadou (*vitium*), proti auspiciím, vadný, neplatný: *v. consul*; *vitiosa lex*; (*collegam*) *ementitis auspiciis vitiosum fecerat C.*

vītis, *is*, *f.* [srov. *vimen*] 1) (vinná) réva; — meton. a) révové listí; b) víno; c) révovka, révová hůl, odznak římských centurionů; 2) *v. alba O* (*ἄμπελος λευκή*) posed, rostlina s dlouhou, otáčivou lodyhou (botan. Bryonia alba).

vītisator, *ōris*, *m.* [*vitis* a *sero*] pěstovatel vína, vinař *V.*

vitium, *iī*, *n.* chyba; 1) vl. jako poškození pravidelného stavu chyba, vada; kaz, skvrna, zkaženost; nedostatek, úhona, závada; o těle též choroba, nemoc (euf. m. *morbus*): *corporis* (tělesná) *v. C*; *v. munitionis Cs* mezera; *v. castrorum Cs* nevhodná poloha; *v. aëris V* vedro; *omne per ignem exsequitur v. V* všechno škodlivé; *tempestatis et sentinae vitia Cs* škodlivé účinky; *in fontes v. venisse O* nákaza; — *commune v. naturae Cs*; *vitio animi torpetis O* nedostatkem odvahy; 2) přenes. a) chyba význ. mrav., špatná vlastnost, nectnost, nepravost; úhona, hřích, neřest; špatnost: *vitia ac flagitia C*; *cum hac indole virtutum atque vitiorum L* dobrých i špatných vlastností; *vitiorum alimenta suorum O* veškeré své zloby; *alci vitio* (dat. účel.) *dare, vertere alqd* pokládati za chybu, míti za zlé; *alqd in vitio est* = *vitiosum est* jest chybné, vadné, špatné, dopouští se chyby, špatnosti: *tumens animus in vitio est C*; — básn. spec. nestřídmost: *corpus onustum hesternis vitiis H* (‚přebráním'); *pinguem vitiis H* přejedeného; b) chyba význ. pochybení, poklesek, nedopatření: *hoc vitio factum (esse) eorum, quos esse auctores eius rei voluisset Cs*; — vina: *tuo vitio rerumne labores nil referre H*; 3) spec. t. t. augur. závada, překážka: *comitiorum solum v. est fulmen C*; *consules (magistratus) vitio* (abl. způs.) *creati CL* se závadou = proti auspiciím, vadně, neplatně; *vitio navigare C*; *vitio diem dictum L.*

vītō, *āre*, *āvī*, *ātum* 1) uhýbati se (*alqd* něčemu), vyhýbati se, míjeti, straniti se a) *tela v.* uhýbati se střelám, ustoupiti z dostřelu; *legionem eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent T*; *quem ego vitavi, ne viderem C*; *te ipsum vitas fugitivus* (praed.) *H* = sám před sebou prchášs; b) *colloquium v. Cs* = nepřijíti k rozmluvě; *illi nocturnus adventus vitandus potius quam expetendus fuit C*; varovati se, chrániti se, stříci se: *v. periculum*; básn. s inf. *ut tangere vitet scripta H*; 2) vyhnouti se, minouti, ujíti něčeho n. něčemu, uniknouti, uvarovati se, vyvarovati se, vyváznouti: *ipse fugā mortem vitaverat Cs*; *proditionem v. posse celeritate S*; *v. Libitinam* (v. t.) *H*; *quanta vitarit, narrare pericula gestit O*; *quae fato manent, non vitantur T* tomu nelze ujíti; *ignes ac lumina vitant O* štítí se.

vitreus, *a*, *um* [*vitrum*] skleněný, křišťálový; 1) vl. *vitrea sedilia V* (básníci přikládají vodním božstvům nářadí z křišťálu, jantaru, lastur a p.); 2) metaf. jako sklo a) význ. zelenavý; průhledný, jasný, čistý: *vitrea unda V*; *v. pontus H*; b) význ. křehký, nestálý: *vitrea fama H*; nespolehlivý, šálivý: *vitrea Circe H.*

vītricus, *ī*, *m.* otčím, nevlastní otec.

1. vitrum, *ī*, *n.* sklo, křišťál.

2. vitrum, *ī*, *n.* rostlina, poskytující modrého barviva, boryt barvířský.

vitta, *ae*, *f.* [srov. k *vimen*] stuha, stužka, vínek, zejm. jako ozdoba vlasů, odznak prosebníků, kteří ovinovali stužkami ratolesti (srov. *velamentum*), zvl. jako symbol sakrální ozdoba žertev i kněží, oltářů, posvátných stromů a p.: *vittae deum, quas hostia gessi V* boží (posvátné); o člověku jako žertvě *cinxerat barbara v. comas O.*

vittātus, *a*, *um* [*vitta*] ovinutý stužkou, vínkem.

vitula, *ae*, *f.* [*vitulus*] a) tele, jalůvka; b) (mladá) kráva.

vitulīnus, *a*, *um* [*vitulus*] telecí; subst. **vitulīna**, *ae*, *f.* (sc. *caro*) telecí maso *N.*

vitulus, *ī*, *m.* [srov. *vetus*; vl. jednoroční mládě] 1) vůb. mládě; 2) spec. tele.

vituperābilis, *e* [*vitupero*] zasluhující pohany, špatný *C.*

vituperātiō, *ōnis*, *f.* [*vitupero*] 1) vytýkání, výtka, pokárání, hana, potupa (act. i pass.): *non modo v. nulla, sed etiam summa laus senectutis est, quod ... C*; *vituperationi* (dat. účel.) *esse alci C* býti k necti; *in vituperationem venire C* utržiti hanu; — spec. jako druh slovesný *cum Gorgias singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset C*; 2) meton. špatnost, hanebné jednání: *haec istius*

v. atque infamia C špatné a hanebné jednání.

vituperātor, *ōris, m.* [*vitupero*] hánce, odpůrce *C.*

vituperō, *āre, āvi, ātum* [z *vitium* a *pario*] vytýkati něco jako chybu; kárati, haněti, tupiti (*alqm in re* n. *propter rem* pro něco; op. *laudare*): (*pulo*) *a vitio dictum vituperari C.*

vīvācitās, *ātis, f.* [*vivax*] životní síla, trvání života, věk, žití: *tam angustis terminis tantae multitudinis v. concluditur Plin.*

vīvārium, *ī, n.* [*vivus*] obora k chování a krmení živé zvěře: obr. (*sunt qui*) *excipiant senes, quos in vivaria mittant H* (‚uloví' a připoutají k sobě).

vīvāx, *ācis* [*vivo*] 1) docházející dlouhého věku, dlouho žijící, dlouhého života, věkovitý: *v. anus O, cervus V; vivacior heres H* tužšího života; – vzhledem k nedočkavým dědicům *Scaevae vivacem crede matrem H* má příliš tuhý život; pod. *cui pater est v. O* příliš dlouho žije; – přenes. *v. oliva V* (dle Plinia až 200 let); 2) metaf. a) význ. (stále) čerstvý,svěží: *v. gramen O* zelená; trvalý: *nedum sermonum stet honos v. H; carmine fit v. virtus O* stává se nesmrtelnou; b) meton. živný, živící: *semina vivaci nutrita solo O; vivacia sulphura O* plamen živící = hořlavá.

vīvidus, *a, um* [*vivo*] 1) živý, živoucí: obr. *vivida gemma O; vivida signa Pr* jako živé, věrné; 2) metaf. plný života, živý, čerstvý, svěží, bujarý, ohnivý, bujný, zdravý, silný: o psu *v. Umber V; vividum Caesonis ingenium L* (energický); *bello* (dat. prosp.) *vivida virtus* (pod. *manus*) *V* k válce bujaré mužstvo; – prudký: *v. impetus H; vivida odia T.*

vīvirādīx, *īcis, f.* [*vivus* a *radix*] odnož, sazenice *C.*

vīvō, *ere, vīxī, vīctūrus* (*vixet V* = *vixisset*) [*vī-* z ie. **guī-*, srov. *βίομαι, βίος, δίαιτα, ζῆν,* něm. er-quicken, čes. ‚žíti', ‚živ', ‚život'] žíti, býti živ, býti na živu; 1) vůb. a) α) *sine corde non potuisse bovem v. C; ars vivendi C; praeclare vixero, si quid mihi acciderit, priusquam hoc videro C* dožiji, skončím život (euf. význ. zemru); v zařikání *ita vivam* jak (jako že) jsem živ; *ne vivam* ať nejsem živ; – s acc. vnitř. *tuliorem vitam v. C;* β) obr. o věcech *vitem, arborem etiam dicimus v. C;* – *vivit stuppa V* doutná; *vivens favilla O* živý, žhavý; γ) praegn. význ. užívati života: *vivamus, mea Lesbia, atque amemus Cat;* zejm. při loučení *vive (vivite)* žij blaze *VH;* b) o věku *triginta annis vixisse Panaetium postea, quam illos libros edidisset C* že byl živ ještě třicet let po vydání oněch knih; – s acc. míry *vixi annos bis centum, nunc tertia vivitur aetas O;* – často význ. ještě (posud, dodnes) žíti: *quas inimicitias si tam cavere potuisset, quam meluere solebat, viveret C; divinat, quae futura fuerint, si Philippus vixisset L* kdyby byl zůstal na živu; obr. *si vivunt (poma) O* rostou-li posud; 2) o způsobu života a) *beate v. C; in diem v. C* pro okamžik; *in studiis laboribusque v. C* žíti v samé duševní práci = žíti (= oddávati se) duševní práci; přísloví. *secum esse secumque, ut dicitur, v. C* sobě náležeti a sobě žíti; – seslab. s doplňk. též význ. býti: *vivite fortes H; vivet uter locuples sine gnatis, illius esto defensor H;* b) spec. *v. cum alqo* (důvěrně, přátelsky) žíti, stýkati se, obcovati: *erat iucundus Metello, vivebat cum Catulo C; vivit habitatque cum Balbo C; cum tristibus severe v. C* ve styku s vážnými býti přísný; c) význ. bydliti: *extra urbem v. C;* d) *v. rē* býti živ, živiti se něčím: *lacte atque pecore v. Cs;* (*ex*) *rapto v. VO; vivitur parvo bene H* z mála; 3) metaf. žíti význ. trvati, udržovati se, hyperb. býti nesmrtelný: a) *mihi* (pro mne) *Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen semperque vivet C; cernis, ut vivat famā* (v...) *coniunx O;* b) *nulla diu v. carmina possunt H.*

vīvus, *a, um* [viz k *vivo*] živý, jsoucí na živu, žijící, živoucí; 1) a) *quosdam et iacentes vivos invenerunt L* ještě živé; subst. *vivi, ōrum, m.* živí (lidé): *regna invia vivis V* o podsvětí; *unus vivorum H* jediný ze všech; praed. *eos vivos igni concrematuros minabantur L* za živa; b) o věku *alqo vivo* (abl. abs.) za života něčího,, dokud jest někdo (ještě) živ; *id spero vivis nobis fore C* ještě za našeho života; přísloví. *v., ut aiunt, et videns C* = před svýma očima; *vivi per-*

venimus, ut ... V dožili jsme se; c) meton. *v. sanguis O* živá, teplá; *vivos* (prolept.) *roderet ungues H* do živého masa, do krve; *v. calor O* teplo života; *v. amor V* t. j. k živému; 2) přenes. a) význ. stále žijící, nesmrtelný: *v. per ora feretur V* bude žíti v ústech lidí; b) o věcech α) jako živý, živoucí, shodující se se skutečným životem: *vivos ducent de marmore voltus V*; *vivas hinc ducere voces H* čerpati živý výraz; – *viva vox Plin* živé slovo (= ústní výklad); β) projevující svůj ‚život': *vivum flumen L* proudící (říční) voda; *vivae lucernae H* hořící; čerstvý, svěží: *v. caespes H* zelený; γ) samorostlý, rostlý, přirozený: *vivi lacus V*; *sulphura viva V*; *vivum saxum VOT.* – Subst. **vīvum**, ī, *n.* a) živé maso; *ad vivum* do živého: *calor ad v. veniens L*; *ubi imber altius ad v. persedit V* do těla; obr. *ad v. alqd resecare C* vl. řezati až do živého masa, sm. bráti něco příliš přísně, úzkostlivě; b) jistina, kapitál: *nihil detrahit de vivo C.*

vix, adv. sotva, ledva, (jen) stěží, skoro ne, skoro ani ne; 1) *lacrimas* (*risum*) *v. tenere C*; *v. erat credendum Cs*; *manubiae v. in fundamenta suppeditavere L*; *v. tria aut quattuor paria amicorum C*; *v. vixque O* těžko, přetěžko; *pedes v. vado fidens L* necítě se ani na mělčině dosti bezpečen; *v. vivus C* = napolo mrtev; *v. quisquam C* sotva kdo; *v. adeo V* jen stěží; – cuf. m. negace *v. satis C* = málo; *v. credere possis H* = nevěřil bys; 2) spec. o čase *v. iam C* sotva ještě; *v. tandem O* konečně přece; *v. demum H* teprve, konečně; – zejm. *v.* a sesílené *v. dum* n. **vixdum** sotva ještě, sotva teprve, sotva jen, ledva a) abs. *vixdum satis credens Hannibalem superasse montes L* = ještě dosti nevěře; b) o brzkém následování jiného děje, ob. s ind. plqpf. n. impf. α) neklass. asyndet. n. souřadně s *et* n. *que*: *v. ea fatus eram: tremere omnia visa repente V*; *vix bene desierat, currus ille rogat O* sotva (že) jen; *v. ea fatus erat, subitoque fragore intonuit V*; *vixdum conticueramus et Massa ... postulat Plin*; β) klass. s následed. *cum* (*inversum*): *vixdum epistulam tuam legeram, cum ad me Curtius venit C*; γ) se zkrác. větou *haec ego omnia, vixdum etiam* (sotva že) *coetu vestro dimisso, comperi C.*

vix-dum viz *vix.*

vocābulum, ī, *n.* [*voco*] název, pojmenování, jméno; 1) a) *vocabula armamentorum Cs*; *astra non re, sed vocabulo* (podle jména) *errantia C*; *vera vocabula rerum amisimus S*; b) neklass. o jménech vlastních (*Aventinus*) *tribuit vocabula monti O*; pl. m. sg. *tu mihi iuncta vocabula sumes O* (t. *Libera — Liber*); *artifex vocabulo Locusta T*; *urbes, quae Graeca vocabula usurpant T*; 2) praegn. a) význ. titul: *summi fastigii v. T*; *nova merita non usitatis vocabulis honoranda T*; *fruerentur vocabulo civitatis* (= *civium*) *T*; b) význ. záminka: *nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T*; *falso libertatis v. obtendi T.*

vōcālis, *e* [*vox*] hlasný; 1) nadaný hlasem, mluvící (lidským hlasem) a) *vocales boves Tib*; subst. *ne quem vocalem praeterisse videamur C* (žert.) nikoho, kdo jeu umí mluviti; – *saxea effigies vocalem sonum reddens T* lidský hlas; *vocalem terram Dodonida O* t. j. věstící; b) α) zvučného, silného hlasu: *ut eligeretur vocalissimus aliquis, qui legeret* (*librum*) *Plin*; β) krásného hlasu, krásnohlasý, zpěvný, zvučný, hudební: *v. nymphe O, Arion OPr, Orpheus H*; *vocalia ora O*; *vocales chordae Tib*; 2) subst. **vōcālis**, *is, f.* samohláska *C.*

Vocātēs, *ium, m.* národ v Aquitanii na levém břehu Garumny *Cs.*

vocātiō, *ōnis, f.*]*voco*] pozvání k obědu *Cat.*

vocātus, *ūs, m.* [*voco*] 1) volání, vzývání: *o numquam frustrata vocatus hasta meos V*; 2) vyzvání, pozvání: *senatus vocatu Drusi in curiam venit C.*

Vocetius *mons*, ve vých. části švýcar. Jury mezi Aarou a Rýnem, nyn. Bötzberg *T.*

vōciferātiō, *ōnis, f.* [*vociferor*] volání, zejm. dovolávání, přimlouvání: *Flavii de Herennio v. C*; *qua vociferatione accusatores uti consueverunt C* = po čem žalobci obyčejně volají; hendiad. *non sine vociferatione atque indignatione L* bez hlasité nevole.

vōciferor, *ārī, ātus sum* [*vox* a *fero*] pozvédati hlas, volati, křičeti, hlásati,

prohlašovati, básn. význ. promlouvati, mluviti; pokřikovati, povykovati, hulákati.

vocitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *voco*] 1) (obyčejně, vůbec) jmenovati, nazývati (s dvojím acc. někoho někým), říkati někomu nějak, vyhlašovati, vykřikovati někoho někým, za něhoho: *has Graeci stellas Hyadas v. consuerunt* básn. *C*; *qui* (*Demetrius*) *Phalereus vocitatus est C*; *qui vivum eum tyrannum vocitarant N*; 2) dle někt. *clamor accurrentium, vocitantium T* pokřikujících, povykujících (jinak *volitantium*).

vocō, *āre, āvī, ātum* [*vox*] 1) volati, zavolati, povolati, přivolati (vl. i přenes.) a) vůb. *alqm nomine v.*; *ad se alqm v.* povolati, obeslati; *Iugurtha cum ad imperandum vocaretur S* pro další rozkazy; *annuentibus* (v. t.) *ac vocantibus suis L*; — *auxilio* (dat. účel.) *v. alqm T* ku pomoci, na pomoc; i samo *v.* v témž význ. *quem vocet populus ruentis imperi rebus* (dat. prosp.) *H*; *ad imperium v. alqm T*; — při hlasování volati, vyvolávati: *prima classis vocatur, renuntiatur C*; *equites vocabantur primi L*; — básn. *fata vocant V* osud volá, vybízí, velí a p.; *aurae vela vocant V* zvou; *cornix pluviam vocat V* přivolává; pod. *nisi votis vocaveris imbrem V*; — s acc. vnitř. *Silvia auxilium* (o pomoc) *vocat V*; *ventis vocatis ibitis Italiam V* po přivolání (příznivých) větrů = s příznivými větry; b) spec. α) zváti: *v. ad cenam, ad prandium C, ad insidiosa pocula O*; abs. *non ego, quem vocas, obibo H* zveš k sobě; *qui tunc vocat me, cum malum librum legit Cat*; β) *in ius* n. *in iudicium v.* poháněti k soudu, před soud; γ) o bozích vzývati: *deos v.*; *vocabitur hic votis* (modlitbami) *V*; *divos in vota v. V* vl. volati ke slibům (a modlitbám), aby slyšeli sliby modlícího = (modlitbami) vzývati; pod. *vobis in verba vocatis O* = vzav si vás za svědky svých slov; δ) svolávati: *v. ad concilium multitudinem L, tribus in suffragium L*; *patribus vocatis primus ades V* ve schůzích otců; *concilia populi, exercitus vocati L* svolání vojska t. j. národa vojensky seřazeného = *comitia centuriata*; s acc. vnitř. *v. senatum, concilium*; c) s dvojím acc. nazývati, jmenovati, pass. (s dvojím nom.) nazývati se, slouti: *fluvius, quem nunc Tiberim vocant L*; (*eos*) *fortunatos turba vocat O*; *si reperire* (doplňk.) *vocas amittere* (podm.) *certius O*; *quod, qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur C*; *qui vocatur* lze leckdy přeložiti tak zvaný; 2) metaf. zejm. a) vyzývati, vybízeti; lákati, sváděti; dráždíti: *ad arma v.* do zbraně; *v. hostem T* (k boji); *illi Bructeros bello vocabant T* k účastenství ve válce; s acc. vnitř. rozněcovati, vzbuzovati něco: *ipse vocat pugnas V* volá k boji; *v. offensas T*; b) puditi něco někam, obraceti, hnáti, strhovati, vrhati; α) *qua cursum ventusque gubernatorque vocabat V* řídil; *diversae vocant animum in contraria curae V*; *quodsi iudicium ad libros vocares H*; *sanguine in corpora summa vocato O* krev byla vehnána na povrch těla; — odkazovati k něčemu: *cuncta ad senatum v. T* vznášeti; *si annalium ad testimonia vocentur* (*Messenii*) *T*; β) uváděti, přiváděti v nějaký stav n. činnost: *alqm in periculum, invidiam, suspicionem v. C; in spem v. C* činiti naději někomu; *templa, tecta . . . ad exitium vocas C*; *alqd in dubium v. C* bráti v pochybnost; obr. *ad calculos v. amicitiam C* podrobovati počtům, účtovati v přátelství; *ad poenam v. V* ukládati trest, stíhati trestem; — zejm. uváděti v účast v něčem = slibovati, dávati podíl z něčeho, v něčem: *in partem praedae vocatos deos L*; básn. hendiad. *vocamus in partem praedamque Iovem V*; *socios in regna v. V*; *in partem mulieres vocatae sunt C* dostaly po podílu z dědictví.

Vocōnius, jméno řím. rodu; zejm. *Q. Voconius Saxa*, jako tribun lidu r. 169 př. Kr. původce zákona, jímž bylo obmezeno dědické právo žen; adj. *lex Voconia C* Vokoniův.

Vocontiī, *ōrum, m.* kmen v Provincii mezi řekami Isarou a Druentií *Cs L T.*

vōcula, *ae, f.* [demin. od *vox*] 1) hlásek, (slabý, ubohý a p.) hlas: *recreandae voculae causa C*; 2) pl. spec. nepříznivé hlasy, pomluvy: *incurrit nostra laurus in voculas malevolorum C.*

Volāterrae, *ārum, f.* opevněné město v Etrurii, nyn. Volterra; adj. **Volāterrānus**, *a, um* volaterrský, v území volaterrském; subst. **Volāterrānī**, *ōrum, m.* obyvatelé Volaterr.

volāticus, *a, um* [*volatus*] vl. létavý; — přenes. a) bouřlivý: *v. impetus C*; b) ‚přelétavý', nestálý: *o Academiam volaticam et sui similem C.*

volātilis, *e* [*volatus*] 1) vl. létavý, okřídlený: *bestiae volatiles C*; 2) metaf. a) ‚perutný', rychlý, hbitý: *volatile ferrum V*; b) prchavý, pomíjející: *v. aetas O.*

volātus, *ūs, m.* [1. *volo*] letění, let.

Volcācius (n. **Volcātius**), řím. jméno rodové; zejm. 1) *L. Volcacius Tullus*, konsul r. 66 př. Kr., odpůrce Katilinův, přívrženec Caesarův a sprostředkovatel mezi ním a Pompejem *C*; 2) *C. Volcacius Tullus*, důstojník ve vojště Caesarově *Cs.*

Volcae, *ārum, m.* Volkové, keltský kmen v Gallii narbonské, jenž se dělil na dvě větve a) *V. Tectosages*, jichž hlav. město bylo Tolosa nad Garumnou, nyn. Toulouse; b) *V. Arecomici* s hlav. městem Namausus (Nemausus), nyn. Nîmes.

Volcānus viz *Vulcanus.*

Volcātius viz *Volcacius.*

Volcientēs (n. *Vulcientēs*), *ium, m.* město v Lukanii záp. od Potentie *L.*

volēmum (*volaemum*) *pirum* druh velikých hrušek, liberka *V.*

volēns, *entis* [vl. part. praes. od 2. *volo*] vl. chtící; 1) a) ze své vůle, o své vůli, dobrovolně, po dobrém (činící): *Taurinorum urbem, quia volentes in amicitiam non veniebant, vi expugnarat L*; *seu v. seu invitus L*; *macie tenuant armenta volentes V* úmyslně; svolný, povolný, poddajný, ochotný, souhlasící: *tutius rati volentibus quam coactis imperitare S*; *Caesar volentis per populos dat iura V*; *hunc coniunge* (v. t.) (*socium*) *volentem V*; rád: rozvedeno *plebes volenti animo de ambobus acceperant S*; b) laskavý, příznivý, milostivý: *munificus nemo putabatur nisi pariter v. S* blahovolný; zejm. o bozích *v. propitius(que) L* laskavě a milostivě; *mihi cinge v., Melpomene, comam H*; 2) význ. pass. (co jest) pochuti, milý: *huec plebi volentia fuere T*; subst. *Muciano volentia rescripsere T.*

Volesus *Valerius*, urozený Sabin, který za Tita Tatia se přestěhoval do Říma; od něho odvozoval svůj původ rod Valeriův.

volgāris, **volgus** viz *vulgaris, vulgus.*

volitō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *volare*] létati, poletovati; 1) vl. *aquila super carpentum volitans L*; part. subst. *est lucos Silari circa plurimus volitans V* (létavý) hmyz; — obr. *volito vivos* (= *vivus*) *per ora virum* básn. u *C*, pod. *V*; *volitans per urbem Fama V*; 2) metaf. a) α) o pohybu ve vzduchu *volitantia* (*folia*) *V*; *videbis frondes v. V*; β) o rychlém pohybu *volitans turbo V* vířící; význ. pobihati, prohánětí se, projížděti se: *quos video v. in foro C*; *ductores volitant V*; *volitant per mare navitae H*; praegn. rejditi, tropiti rejdy: *cum illa coniuratio palam armata volitaret C*; ‚ukazovati se': *nec volitabo in hoc insolentius C*; b) obr. létati vzhůru, vypínati se: *apud hominem volitantem gloriae cupiditate C.*

volnerō, **volnus** viz *vulnero, vulnus.*

1. volō, *āre, āvī, ātum* letěti, létati, poletovati, obletovati; 1) vl. *volucres luco* (po . . .) *volabant V*; subst. **volantēs**, *um, f.* (sc. *bestiae*) létavci, ptáci: *vitae* (v. t.) *volantum V*; — obr. *volasse eum, non iter fecisse diceres C*; *curas circum tecta volantes H*; 2) přenes. a) o pohybu vzduchem *volat vapor ad auras V*; *cristam quatit aura volantem V* vlající; b) o rychlém pohybu letěti, kvapiti, páditi, (rychle) plouti a p. α) *passu volat alite virgo O*; *Caesar ab Italia* (vl. od Aktia) *volantem* (sc. *reginam*) *remis adurgens H* prchající; *pelago volans da vela patenti V* (obr. o básni); β) *verba, dicta volant V*; *volat aetas C.*

2. volō, *velle, voluī*, — (v praes. *vult*, starší *volt*, pod. *vultis* a *voltis*; staž. *vīn* = *vis-ne*, *sīs* = *si vis*, *sultis* = *si vultis*) [srov. ἔλδομαι, ἔλδωρ, ἐλπίς z koř. **ϝελ-*, čes. ‚voliti', ‚vůle', něm. wollen, Wille, Wahl, wählen] chtíti, přáti si, žádati si, státi o něco, míti chut na něco; býti ochoten, býti svolný k něčemu, dovolovati; 1) vůb. a vazby a) abs. a ellipt. *si vis, potes H*; *velim nolim* n. (*L*) *seu velim, seu nolim* (dle osob) ať chci nebo

nechci, chtěj nechtěj, volky nevolky; *bene v. alci* přáti někomu dobrého, pod. *alcis causa (omnia) v.* = býti někomu nakloněn: *regis causa si qui sunt, qui velint C*; *qui nostra causa volunt C*; — s dvojím dat. *volenti mihi est alqd* (dle řcc. *ἐμοὶ βουλομένῳ ἐστίν*) jest mi něco po chuti, vhod: *volentibus omnibus bonis argentum aere solutum est S*; *neque plebi militia volenti putabatur S*; *quibusdam volentibus novas res fore L*; — ellipt. *Arpinum* (do A.) *volebamus C* (jako v češt.); *me nemo rogavit, numquid in Sardiniam vellem C* (my v Sardinii); **b)** s acc. (ob. pronom., zř. subst.): *id minus v. Cs* tomu nechtíti; *nihil me sciente frustra voles S* nebudeš si žádati; *cupio* (v. t.) *omnia, quae vis H*: *arma v. V*; *v. imperium T*; — rčení *quid tibi vis?* co chceš (hodláš, zamýšlíš), co tě napadá; *num quid vis? H* chceš snad ještě něco? (ot. obvyklá při loučení); — spec. s acc. os. *v. alqm* chtíti s někým mluviti: *centuriones me v. C*; — s acc. os. a věci *si quid ille se velit Cs* chce-li něco od něho; **c)** s inf. a nom. s inf. při stejných podmětech: *quid vis nobis dare C*; *vin* (= *visne*) *tu Iudaeis oppedere H*; *appellatus est Atticus, ut eius rei princeps esse vellet N*; *si sibi purgati esse vellent Cs*; — inf. bývá leckdy nevyjádřen: *quem voles testium, rogato C*; *neque de causa nostra aliter ac nos vellemus* (sc. *iudicari*), *iudicatum est C*; *quo minus eis rebus, quibus quisque vellet* (sc. *frui*), *frueretur N*; **d)** s acc. s inf. zvl. při různých podmětech: *fecerunt, quod suos quisque servos facere voluisset C*; při *esse* lze někdy přel. ‚míti' s doplňk.: *id commune aerarium esse voluerunt N* chtěli míti spolkovou pokladnou; — často pass.: *quid fieri velit, edocet Cs* = vydá rozkazy; pleonast. při *nolle*: *nolite hunc v. maturius exstingui C*; — důrazně s inf. perf., při čemž *esse* ob. vynecháno: *nunc illos monitos volo C* = chci důtklivě napomenouti; *rex id celatum voluerat C*; **e)** s konj. ob. bez spojky, též s *ut* (*ne*): *de Menedemo vellem verum fuisset*; *de regina velim verum sit C*; *mihi pugnam, Musa, velim memores H* rač, prosím; *volo, ut mihi respondeas tu C*; **2)** praegn. stanoviti, určiti, nařizovati **a)** ob. ve formuli při předkládání rogace lidu *velitis iubeatis*, táz. *vellent iuberentne*; **b)** o bozích *sic si voluistis V* to byla vaše vůle; *dis volentibus magni estis S* z vůle božích; *di meliora velint O* = chraňtež bohové; *Iuppiter, hunc laetum Tyriis diem esse velis V* chtěj = dej, aby byl; **3)** chtíti, aby něco bylo uznáno, tvrditi, odt. míti za to, míniti, pokládati: *vultis evenire omnia fato C*; — spec. při témž podm. vydávati se za někoho: *Aelius Stoicum se voluit C* (*esse* bývá vynechávano); *Strato physicum se voluit C*; *qui se populares volunt C*; *se ortum Teucrorum ab stirpe volebat V*; **4)** s podm. věcným ve rčení *quid* (*sibi*) *vult* = co znamená, jaký má význam, smysl: *avaritia senilis quid sibi velit, non intellego C*; *quid volt concursus ad amnem V*; *dicam, quid velit ara Iovis O*; **5)** zř. výzu. *malle* raději chtíti: *malae rei se quam nullius duces esse volunt L.*

3. volō, *ōnis*, *m.* [*velle*] dobrovolník; spec. otroci, kteří po bitvě u Kannen dobrovolně vstoupili do vojska *L.*

Vologēsēs (n. **Vologaesēs**, *is* n. *ī*, acc. *ēn*), *m.* jméno parthských králů z rodu Arsakovců *T.*

volpēcula, volpēs viz *vulpecula, vulpes.*

Volscī, *ōrum*, *m.* Volskové, sabellský kmen v jižní části Latia při řece Liris s hlavním městem Antium; adj. **Volscus**, *a, um* volský.

Volsiniī, *ōrum*, *m.* město v Etrurii již. od Klusia u jezera zv. *Volsiniensis lacus*; adj. **Volsiniēnsis**, *e* volsinijský; subst. **Volsiniēnsēs**, *ium*, *m.* obyvatelé Volsinií *L.*

Voltinia (*tribus*), jedna z venkovských tribuí; odt. **Voltiniēnsēs**, *ium*, *m.* občané Voltinijské tribue *C.*

Voltumna, *ae*, *f.* bohyně spolku dvanácti měst etruských s chrámem u Volsinií *L.*

voltur, Volturnus, voltus viz *vultur, Vulturnus, vultus.*

volūbilis, *e* [*volvo*] točivý, otáčivý; **1) a)** vl. *v. et rotundus deus C*; *volubile buxum V*; (*serpens*) *volubilibus nexibus orbes torquet O* točitými; **b)** meton. točitý, oblý: *aurum volubile O* (t. j. zlaté jablko); **2)** metaf. **a)** valící se, pohyblivý, o vodě plynoucí, plynný: *per aquas volubiles H*; **b)** hbitý, živý, obratný, šviž-

ný: *v. oratio C*; *naturā v. C*; c) vrtkavý, nestálý: *vaga volubilisque natura C.*

volūbilitās, *ātis, f.* [*volubilis*] točivost, otáčivost; 1) a) vl. otáčivý pohyb: *mundi v. C*; b) meton. oblost: *v. capitis latissima O* lebka v celé své šířce; 2) metaf. a) hbitost, obratnost, plynnost, švižnost: *linguae v. C*; b) vrtkavost, nestálost: *v. fortunae C.*

volūbiliter, adv. [*volubilis*] hbitě.

volucer, *cris, cre* [*volare*] létavý, létající, okřídlený; 1) vl. *bestiae volucres C*; *volucris columba V*; *v. equus O* (t. j. *Pegasus*); básn. *volucres insidiae Pr* (t. j. okřídlení bratří Kalais a Zetes); — subst. **volucris,** *is, f.* (sc. *bestia*), zř. *m.* (sc. *ales*) létavec, okřídlenec, spec. pták: *obscenae volucres V* (t. j. harpyje); *novae coeunt volucres O* o včelách; meton. *saepe suas volucres legit mihi Macer O* t. j. svou báseň o ptácích; 2) metaf. a) poletující ve vzduchu, vznášející se, plynný, lehký: *fumos volucres V*; *volucres in auras V*; *nebulae volucres O*; b) ‚perutný', hbitý, rychlý: *volucris sagitta V*; *v. currus H*; o řeči plynný, švižný: *genus* (*orationis*) *verbis volucre atque incitatum C*; c) α) prchavý: vl. *volucrem sequor H*; obr. *v. somnus V*; *gaudium volucre T*; β) vrtkavý, nestálý: *o volucrem fortunam C.*

volūmen, *inis, n.* [*volvo*] 1) závit, vinutí, točení; krouživý pohyb, víření: o hadím těle *sinuat* (v. t.) *immensa volumine terga V*; *vinclorum volumina V* (o caestu); *caelum sidera celeri volumine torquet O* kroužením; jako acc. vnitř. *volumina trahere, versare* (v. t.) *V*; přenes. *sinuet alterna volumina crurum V* střídavě nohy ohýbá; kotouč: *volumina fumi O*; 2) a) svitek popsaného papyru, odt. kniha, spis; b) kniha, svazek jako díl většího spisu *O* (o Metamorfosách).

Volumnius, jméno římského rodu; zejm. 1) *Volumnia* a) manželka Koriolanova *L*; b) herečka, milenka Antoniova, před propuštěním z otr. zvaná *Cytheris C*; 2) *L. Volumnius Flamma Violens*, konsul r. 307 a 296 př. Kr.; 3) *P. Volumnius Eutrapelus*, přítel Antoniův a Attikův *CN*; 4) *P. Volumnius*, věrný přítel M. Bruta *C.*

voluntārius, *a, um* [*voluntas*] dobrovolný a) act. *milites voluntarii* n. subst. **voluntārii,** *ōrum, m.* dobrovolní bojovníci, dobrovolníci; samovolný, samozvaný: *v. procurator C*; b) pass. *ipse me huic voluntario certamini obtuli L* (dobrovolně přijatému); úmyslný: *voluntaria mors CT* sebevražda.

voluntās, *ātis, f.* [*velle*] vůle, chtění; 1) a) *meā* (*tuā* a p.) *voluntate* i samo *voluntate* ze své, z vlastní vůle, dobrovolně, úmyslně, rád; *voluntate* n. *ad voluntatem alcis* po vůli, podle vůle něčí; *alqd est ex* n. *de mea voluntate* po vůli, podle vůle, po chuti; — význ. přání, snaha, touha, žádost, chut: *plus vis potuit quam v. patris L*; *non est tua tuta v. O*; *adversa v. T* odpor; s inf. *cunctis eadem est audire v. O* touha; — pl. o projevech vůle, v češt. sg.: *ut eius semper voluntatibus cives adsenserint C*; — spec. poslední vůle: *v. mortuorum C, defunctorum Plin*; *suprema v. T*; b) úmysl, záměr, předsevzetí, rozhodnutí: *immutare voluntatem S*; *profectio voluntatem habuit non turpem C* = v odchodu nebylo ...; c) svolení, dovolení: *ut eius voluntate id sibi facere liceat Cs*; *summā omnium voluntate Cs* za obecného souhlasu; d) vůb. smýšlení α) abs. (*homines*) *voluntate perditi C*; *in variis voluntatibus regnari omnes volebant L* přes různost smýšlení *L*; — spec. politické smýšlení, politika: *ille L. Crassi voluntatem saepe perstrinxit C*; úsudek, vkus: *iudicii et voluntatis similitudo T*; β) smýšlení, poměr k někomu: *secunda in Caesarem v. provinciae Cs*; *qua voluntate esset in regem N*; 2) praegn. a) dobrá vůle, ochota, ochotnost: litot. *nec iners pauperque v. O* dobrá vůle, horlivá a štědrá; horlivost, chut: *v. ad dimicandum Cs*; v témž význ. abs. *adventus Nasidii summa spe et voluntate civitatem compleverat Cs*; b) náklonnost, náchylnost, příchylnost, přízeň, oddanost, láska (*ad alqm* k někomu): *militum v. Cs*; *conciliata voluntate plebis L.*

volup, adv. (arch.) [z koř. **vel-* (srov. *velle*), srov. ἐλπίς, ἔλπομαι] s potěšením, k potěšení, k libosti.

voluptārius, *a, um* [*voluptas*] 1) rozkošnický, požitkářský, spec. labužnický

a) *homo v. C* i subst. **voluptārius**, *iī, m.* rozkošník, požitkář, spec. labužník *C*; *voluptaria disciplina C, vita C*; *sensus voluptarii C*; b) význ. poskytující rozkoše, plodící rozkoš, libý, slastný: *voluptariae possessiones C*; *loca amoena voluptaria S*; subst. **voluptāria**, *um, n.* rozkoše *C*; 2) týkající se rozkoše: *voluptariae disputationes C* o rozkoši.

voluptās, *ātis* (gen. pl. *voluptatum*, též *voluptatium*), *f.* [*volup*] libost (tělesná n. duševní), rozkoš, slast (vůb. i význ. filosof.), požitek; potěšení, radost; 1) a) *omnes iucundum motum, quo sensus hilaretur, Graece ἡδονήν, Latine voluptatem vocant C*; *voluptatem capere ex re* míti z něčeho, v něčem, těšiti se z něčeho, něčemu; *v. alcis rei* něčeho, plynoucí z něčeho: *epularum aut ludorum v. C*; *ignaviae v. S* rozkoš zahálky; *cum voluptate servamur C* = zachránění nám působí radost; *in voluptate esse aut in dolore C* cítiti slast nebo bolest; hend. *haec alunt animi voluptatisque causa Cs* pro potěšení; *v. corporis C* smyslná rozkoš; *alacris v. V* veselí; b) personif. *Voluptas* Rozkoš jako božstvo; 2) meton. a) co působí rozkoš, požitek α) pochoutka, lahůdka: *ventrem datis voluptatibus frui L*; β) význ. zábava, pl. radovánky: *tempora voluptatis laborisque dispertire C*; *negat. iudicium hominum in mandandis magistratibus corrumpi voluptatibus oportere C*; γ) o osobě radost, potěšení: *care puer, mea sola et sera v. V*; *Acis magna patris matrisque v. O*; b) touha po rozkoši, choutka, chtíč: *voluptatibus servire S*; *minus Vitellii ignavae voluptates* (požitkářství) *quam Othonis libidines timebantur T*; – zejm. α) pud: *ubi concubitūs v. sollicitat V*; β) labužnictví: *cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus L*; *ut nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat Plin.*

voluptuōsus, *a, um* [*voluptas*] libý, příjemný *Plin.*

Volūsius, jméno římského rodu; zejm. *Q. Volusius*, spolehlivý úředník Ciceronův v Kilikii *C.*

volūtābrum, *ī, n.* [*volvo*] bahniště, kaliště, v němž se válejí vepři *V.*

volūtābundus, *a, um* [*voluto*] válející se (též obr.) *C.*

volūtātiō, *ōnis, f.* [*voluto*] válení zejm. zvěře v bahništi; meton. otisk těla po válení: obr. *non vestigiis, sed totis volutationibus corporis C.*

volūtō, *āre, āvī, ātum* [frequ.-intens. od *volvo*] váleti, kouleti; 1) a) med. *volutari* váleti se, kouleti se α) vl. *in luto volutari C*; *in glacie volutabantur L*; *ne volutetur in iactu glans L* aby se nepřevracel; – o prosebníku *frater volutatus est ad pedes inimicissimorum C*; part. reflex. *genibus volutans haerebat V* na kolenou se svíjeje klečel; β) metaf. zabývati se (*in re* něčím): *qui in veteribus erit scriptis studiose volutatus C*; *cum omnes in omni genere scelerum volutentur C* ‚brodí se'; part. *volutatus in re* zběhlý v něčem: *ad Callisthenem et ad Philistum, in quibus te video volutatum C*; b) vlniti něco: obr. *quibus saepe cogitationibus volutavi animum L* = zaměstnával jsem se v duchu; 2) metaf. a) z význ. převalovati, šířiti: *vocem volutant litora V* odrážejí; *vocem per ampla volutant atria V* (jejich) hovor se rozléhá; (*flamina*) *caeca volutant murmura V*; *confusa verba volutant O*; b) *v. alqd animo* (*in animo*), *secum* (pozd. též *intra animum*) n. abs. *v.* přemítati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti o něčem: *venena, gladios volutabam in animo L*; *verba inter se volutant O*; *volutatis inter se rationibus T* po uvážení (a srovnání) důvodů.

volva (n. **vulva**), *ae, f.* pochva, děloha; zejm. sviňská puška jako lahůdka *H Plin.*

volvō, *ere, volvī, volūtum* [srov. ἑλύω, εἰλύω, čes. ‚valiti', ‚vláti', ‚vlna' něm. wälzen, wallen] valiti, váleti, kouleti, točiti (často pass. *volvi* význ. med. valiti se atd., odt. part. *volvens* valící se); 1) a) *oppidani in proximos saxa v. S* svalovali; *volventes hostilia cadavera L* převalujíce; *v. oculos V* buď obraceti oči (při pozorování) n. kouleti očima (z hněvu); – zmítati, prohánětí: *volvimur undis V*; obr. *vita populi Romani per incerta maris volvitur T*; – (*equites*) *v. turmas vidit L* v četách se prohánětí; – svíjeti, stáčeti: s acc. vnitř. *v. orbem L* svinouti se, sraziti se v kolo; – o vodě vlniti, vzdouvati: *venti volvunt mare V*; obr. *irarum v. sub pectore fluctus V* = bouřiti se v srdci hněvem; *minores*

v. vertices (v. t.) *H*; odt. *pectora intus clausas volventia flammas O* = prsa, v nichž plameny se svíjejí; b) praegn. α) povaliti, svaliti: (*Turnus*) *semineces* (prolept.) *volvit multos V*; β) vyvalovati, vypouštěti, chrliti: (*terra visa est*) *v. fumum V*; (*equus*) *volvit sub naribus ignem V*; γ) valiti s sebou, unášeti: *amnis saxa glareasque volvens L*; *volvens aliena* (cizí přísady) *vitellus H*; c) med. α) valiti se, kouleti se, točiti se: *amnes volvuntur V*; *sol circum terram volvitur C*; *volvitur Ixion O* točí se (na kole); *anguis volvitur V* plazí se, vine se; *volventia plaustra V*; – *lapis vacuum per inane volutus V* proletěv; *lacrimae volvuntur V* valí se, řinou se, tekou; β) praegn. svaliti se, skáceti se, spadnouti: *pronus magister volvitur in caput V*; *volvitur Euryalus leto* (mrtev) *V*; *Phäethon volvitur in praeceps O*; *ille per colla admissa* (= *admissi equi*) *volvitur O* přes šíji; d) spec. rozvinovati popsaný svitek, ‚otevříti' knihu, odt. pročítati, čísti: *volvendi sunt libri Catonis C*; *v. commentarios Numae L*; – obr. α) *veterum v. monumenta virorum V* ‚přemítati' v mysli, rozpomínati se na...; *longius volvens fatorum arcana movebo V* dále rozvina odhalím; β) ‚rozvinovati' řeč n. myšlenku: *facile verbis volvebat sententias C* = z úst mu plynuly myšlenky; 2) obr. o kole času a osudu a) o čase α) točiti kolem času, říditi běh času: *Noctilucam celerem pronos v. menses H* hbitou v řízení oběhu kvapných měsíců; β) záměnou podmětu žíti v běhu času, odt. prožíti, dočkati se něčeho, přečkati, přetrvati: (*aesculus*) *multa virum volvens durando saecula* (k oběma slov.) *vincit V* mnoho věků v oběhu času přetrvá; o dušich *ubi mille rotam volvĕre per annos V* až se dočkají oběhu tisíce let; – odt. *tot v. casus V* přestáti; γ) plynouti: o čase pass. n. med. reflex. *volventibus* n. *volvendis annis* (*mensibus*) *V* v průběhu, proudu let (měsíců), srov. Homer. περιτελλομένων ἐνιαυτῶν; *volvenda dies V* den v běhu času; *volvens annus O* kolotavý; b) o osudu α) říditi (běh osudu): *v. vices V*; *sic v. Parcas V* že usoudily; β) med. točiti se význ. díti se: *in incerto est, fatone res mortalium an forte volvantur T*; 3) metaf. *v. alqd animo* (*in animo*), *cum animo suo*, *secum* (pozd. též *intra se ipsum*, *intra animum*) n. abs. *v.* přemítati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti o něčem: *Fauni volvit sub pectore sortem V*; *inanium rerum inanes v. cogitationes L*; *bellum v. LT* osnovati.

vōmer (pův. **vōmis**), *eris*, *m.* radlice, rádlo; synekd. pluh; meton. *fessi vomere tauri H* oráním.

vomica, *ae*, *f.* [*vomo*] nežit, vřed: *gladio vomicam eius aperuit C*; – metaf. ‚hlíza': *hostes*, *v. gentium* u *L*.

vōmis viz *vomer*.

vomitiō, *ōnis*, *f.* = **vomitus**, *ūs*, *m.* [*vomo*] zvracení, dávení.

vomō, *ere*, *uī*, *itum* [m. **vemō*, srov. *ἐμέω*] zvraceti, dáviti, blíti; – přenes. vydávati ze sebe, chrliti, soptiti: *vomit ore cruorem V*; *purpuream v. animam V*; *geminas cui tempora flammas vomunt V* plameny vyšlehují ze skrání; *stuppa vomens fumum V*; *ignem v. O*; *foribus domus salutantum vomit undam V*.

vorāgō, *inis f.* [*voro*] jícen význ. propast, prohlubeň, (bezedná) hlubina; 1) a) *neque eam voraginem coniectu terrae expleri potuisse L*; *tenaci in voragine Cat* (bahno); – obr. *alta v. ventris O*; b) zejm. ve vodě tůně: *vastā voragine* (abl. qual.) *gurges V*; *submersus equus voraginibus C*; – vír: *torrentes atrā voragine ripas V*; 2) metaf. *gurges ac v. patrimonii C* mrhač a hltoun; *v. et gurges vitiorum C*; *voragines rei publicae C* zhoubci.

vorāx, *ācis* [*voro*] žravý, hltavý.

vorō, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *βιβρώσκω*, *βορά*, čes. ‚žráti'] žráti, požírati, hltati, pohltiti, polykati; 1) vl. *alia* (*animalia*) *sugunt*, *alia carpunt*, *alia vorant C*; 2) metaf. (*navem*) *vorat aequore vortex V*; (*Charybdis*) *vorat raptas revomitque carinas O*; *v. litteras C* ‚hltati'; *viam v. Cat* = pospíšiti si.

vorsō, **vorsum**, **vorsus** viz *verso* atd.

vortex, **vortō** viz *vertex*, *verto*.

vōs, zájm. os. 2. os. pl. [vl. acc., srov. *ὑμᾶς*, čes. ‚vás'] vy (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz); gen. *vestrum* ob. jako gen. part.: *quis vestrum*, *nemo vestrum* (zř. v jiné platnosti:

consensus vestrum C; *hac vestrum frequentia C*), jinak *vestri*: jako gen. obj. *ardens odio vestri C* k vám; *habetis ducem memorem vestri, oblitum sui C*; — sesilováno bývá připojením *-met*: *vosmet, vobismet* (při překl. ob. není třeba sesílení naznačovati).

Vosegus, ī, *m.* (*mons*) pohoří záp. od středního Rýnu, nyn. Vogesy *Cs.*

voster arch. = *vester*.

vōtīvus, *a, um* [*votum*] 1) zaslíbený: *ludi votivi C*; *votiva legatio C* = *libera legatio* (v. t.) *voti causa*; *tabula* (v. t.) *votiva*; *pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca H* slíbená v obět za ...; *cornua votivi cervi O* (= *votiva cornua cervi*); *exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum T* tvářnost, kterou se zaslíbili a zavázali statečnosti; 2) záslibný: *votivas persolvens Delia voces Tib* zbožné sliby.

vōtum, ī, *n.* [subst. is. part. perf. pass. od *voveo*] 1) a) (bohům) slíbená, zaslíbená věc α) slíbený dar: *Caesar dis v. immortale sacrabat* (sc. *delubra*) *V*; β) obět: *votis incendimus aras V* obětní oheň zapálíme na oltáři; b) zaslíbení, slib, t. j. závazné proslovení toho, čeho člověk od božstva žádá, i toho, co božstvu dá, bude-li vyslyšen (*vota* byla konána soukromně i jménem státu, pravidelně, ku př. na zač. roku, i za mimořádných událostí) α) *vota deum* (gen. obj.) *V* bohům učiněné; *v. nuncupare* (slavnostně) pronésti, *suscipere, facere* učiniti; *voti reus V* vázaný slibem (po pronesení vota a před jeho vyplněním se strany božstva); *voti damnari* býti zavázán k vyplnění slibu (po příznivém vyplnění vota se strany bohů) = dojíti vyslyšení modlitby (žádosti, přání); odt. *damnabis* (v. t.) *tu* (*agricolas*) *votis V*; *voti sententia compos* (v. i t.) *H* projev splněného přání (t. j. nápis na votivním daru); pod. *voti* a *votum potens* (v. t. ke konci); *v. solvere* (*exsolvere, persolvere*) n. *reddere, exsequi* splniti učiněný slib, spec. konati slíbenou obět, dáti slíbený dar; *ex voto H* podle slibu; *Veneri et Cupidini vota debere C* dluhovati splnění slibů; *fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum C* ke splnění slibů; *votis* (*in vota*) *vocare* (v. t.) *V*; *quinquennalia vota L* na pět let (t. j. s pětiletou platností s obou stran); β) vůb. modlitba: *votis numen adorare O, venerari V*; *vota concipere* (v. t.) *O*; *vota facere, ut ..., votis optare* modliti se, aby ..., též přenes. přáti si; — spec. modlitba, týkající se osoby, zbožné přání všeho dobra, žehnání: *quod eum votis lacrimisque prosecuti sunt C*; *studiis* (projevy oddanosti) *votisque certabant T*; šp. sm. kletba: *obligasti perfidum votis caput H* stížila jsi kletbami svou hlavu; 2) přenes. (zbožné, tajné i vůb.) přání, žádost, snaha, touha a) *omni voto* n. *omnibus votis petere* (*expetere*) *alqd* vroucně si žádati, přáti; *contra spem votaque eius L*; *illorum v. unicum est fallere Cu*; *certum voto* (dat.) *pete finem H*; *hoc erat in votis H* to bylo mým přáním; *an venit in v. ex urbibus una H* jest tvým přáním; b) concret. význ. předmět přání, touha: *votis potiri O* dojíti (splnění) svého přání; *mecum mea vota feruntur O*; *dimidium vestri voti O*; „naděje" *deplorata colonis vota iacent O*; *matura fleturi vota coloni O.*

voveō, *ēre, vōvī, vōtum* [srov. εὔχομαι, εὐχή] 1) (bohům) zaslibovati, slibovati, připovídati, abs. činiti slib: *Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego tibi templum voveo L*; *equum votum pro reditu simulant V*; *dabitur merito laurea vota Iovi O*; *quos* (sc. *deos*) *sanguine voto honorant O* (t. j. krví slíbených žertev); s acc. c. inf. *pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent Cs*; 2) přenes. vůb. a) přáti si, žádati si něčeho: *quae modo voverat, odit O*; *sortem meam vovistis O* (t. j. aby vyšel můj los); *ut tua sim, voveo O*; b) *v. alqd alci* n. *pro alqo* přáti někomu něčeho: *quid voveat nutricula alumno H*; *quae pro te ut voveam O.*

vōx, *vōcis, f.* srov. ἔπος z *ϝέπος*, ὄψ, *ϝίπον*] 1) hlas a) vůb. *v. canora et suavis C*; *v. magna* silný hlas; *udae vocis iter V* (= *udum vocis iter*) t. j. hrdlo; *vocis imago V* ozvěna; b) zejm. α) mluvení, řeč; volání, křik; zpěv: *et voce et manibus universi significare coeperunt Cs*; *nihil voce responsum est L* nebyla dána ústní odpověď; *voce vocare, precari V, probare O* hlasitě; *cum voce manus ad sidera tendit V* s hlasitou modlitbou; — *citharam cum voce movere O*; *carmina vo-*

cum O (zpívané) písně; – obr. *interdum vocem comoedia tollit H* hlas pozvedá (t. j. mluví ‚vyšší' řečí); β) o zvířatech řvaní, štěkot, vytí, skřek, bzučení a p.; c) přenes. zvuk, hlas, hlahol, tón: *bucina litora voce replet O*; *septem discrimina* (v. t.) *vocum V*; *voces crevere fidibus severis H* = počet strun vzrostl; *verba, quibus voces sensusque notarent H* přírodní zvuky a dojmy; – *ad sonitum vocis vestigia torsit V* po zvuku (vesel); *audimus fractas ad litora voces V* jekot tříštících se vln; 2) meton. a) slovo: *oportere exprimi, quae vis* (význam) *subiecta sit vocibus C*; *quid sonet haec v. voluptatis C* slovo ‚slast'; *voces contumeliosae Cs*; *virtus populum falsis dedocet uti vocibus H* (t. j. výrazů *beatus, rex* a p.); – b) pl. též (souvislá) slova, řeč; v témž význ. i sg.: *una* (*Cereris*) *v. erat 'hiac gressus ecqua puella tulit?' O*; – výrok věta: *Laconis illa v. C*; *Pythica v. L*; spec. odpověď, zvolání, výkřik; rozkaz, prosba, slib; – formule zaříkací, zaříkání: *v. Thessala H*; *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; – píseň; c) řeč, jazyk, mluva: *vocem mutare V*; *nescia est vocis barbara lingua Latinae O*; d) výslovnost: *rustica v. et agrestis C*; e) přízvuk: *acuta v. C.*

Vulcānus (starší **Volcānus**), ī, *m.* bůh ohně, uctívaný zejm. jako ochránce od požáru; později byl stotožněn s řec. Hefaistem a báje o tomto byly naň přeneseny: *insula Vulcani L* (= *Vulcania tellus V*) = Thermessa, nejjižnější z Liparských ostrovů; – meton. oheň: *furit V. V*; *Vulcanum spargere tectis V*; *per veterem dilapso culinam Volcano H*; adj. **Vulcānius**, *a, um* a) Vulkanův: *Volcania arma C* (t. j. ukované od Hefaista, jaké měl Achilleus a Aeneas); *Vulcania munera, currus O*; *Vulcania Lemnos* (v. t.) *O*; b) ohnivý, ohně: *acies Volcania V* ohnivá záplava; – subst. **Vulcānālia**, *um, n.* svátek Vulkanův, slavený 23. srpna, později i s hrami v cirku.

vulgāris, *e* [*vulgus*] 1) obecný, obyčejný, všední; obvyklý, běžný: *v. liberalitas C* ke všem; *vulgares puellae O* obecné (t. j. nevěstky); subst. *illa vulgaria 'quid agis? ecquid commode vales?' Plin* všední fráze; *ieiunus raro stomachus vulgaria temnit H* všední stravu; – všeobecný, neurčitý, povrchní: *v. mentio T*; – praegn. všední, nízký: *artes vulgares, coquos, pistores C*; *vulgares reice taedas* (sňatek) *O*; 2) = gen. *vulgi*: *coetus vulgares H.*

vulgāriter, adv. [*vulgaris*] obyčejným způsobem, všedně.

vulgātor, *ōris, m.* [*vulgo*] rozšiřovatel: *taciti v. O* vyzrazovatel.

vulgātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *vulgo*] 1) obecně rozšířený, rozhlášený, všeobecně známý: *vulgatum erat L*; *vulgatior fama L*; *non ante volgatas per artis H* dosud neznámé; *nondum vulgata convivia O*; *fertilitas vulgata per orbem O*; 2) obyčejný, všední: *vulgata munera O.*

1. vulgō (starší **volgō**), adv. [vl. abl. sg. od *vulgus*] a) obecně, všeobecně, v úbec, vesměs: *mercatores v. receptando L* všechny bez rozdílu; přede všemi = veřejně: *v. ostendere ac proferre C*; b) obyčejně; napořád, hromadně; c) všude, na různých místech, porůznu, vůkol: *haec habitant ad litora v. Cyclopes V.*

2. vulgō, *āre, āvī, ātum* [*vulgus*] zobecniti; 1) a) učiniti obecně přístupným: (*summum imperium*) *vulgari cum infimis L* stává se všeobecně přístupným i nejnižším; *cum* (*patres*) *consulatum vulgari viderent L*; rozšiřovati: *P. Verginius rem non vulgabat L* nevztahoval na všechny; *munus vulgatum a civibus esse in socios L*; *contagium morbi vulgatum est Cu*; (*Claudius*) *novas litterarum formas vulgavit T* všeobecně zavedl; – med. *vulgari cum privatis L* = obcovati s každým soukromým člověkem; b) praegn. α) zevšedniti (pass. zevšedněti): *nec doni vulgari laudem L*; (*honor*) *promiscis adulationibus vulgatur T*; β) všem propůjčovati k tělesnému obcování: *v. corpus LO*; 2) spec. uváděti v obecnou známost, uveřejňovati a) rozhlašovati, ohlašovati, oznamovati, vypravovati: *famam, rumorem v. VL*; *bella iam famā volgata per orbem V*; *obductum verbis v. dolorem V* vyjeviti; *an falsa haec in maius vulgaverint accusatores T* tyto

věci jsou liché a žalobci je s přcháněním roznesli; s acc. c. inf. *veteres corpora vulgarunt edita (esse) fungis O* rozšířili pověst; b) rozšiřovati: *carmina vulgata T*; *(Alcaeum) ego volgavi H* uvedl jsem ve známost; c) praegn. vynášeti, roznášeti, prozrazovati: *qui Cereris sacrum volgarit H*; *arcana domus v. T.*

vulgus, starší **volgus**, *ī*, *n.* (acc. vedle *vulgus* též *vulgum*) 1) a) (obecný) lid, lidé (jako průměrná veřejnost): *non est consilium in vulgo C*; *nec sicut v., sed ut eruditi solent appellare sapientem C*; *Pelopidas magis historicis quam vulgo notus N*; **in vulgus** pro lid, mezi lid, mezi lidmi, u lidí: *in v. edere CsN*; *in v. notus, ignotus C*; *pessimī in v. famā L*; *fames in v. (erat) T*; abl. sg. **vulgō** význ. adv. v. t.; b) praegn. vzhledem k vynikajícím jednotlivcům α) nižší lid: *patres et medium v. O* ‚střední stav'; β) vojen. *v. militum* n. abs. *v.* prostí vojáci, mužstvo: *in v. militum efferre Cs*; *vulgo militum acceptior Cu*; *vulgi stante corona O*; *neque legatus aut tribunus adfuit: permissa vulgo licentia T*; γ) s příhanou sprostý lid, dav (davy), chátra, luza: *ceteri omnes v. fuimus sine gratia, sine auctoritate S*; *cum proscriptos v. conquireret N*; *v. ignobile V, profanum H, indoctum O*; 2) a) množství, dav, zástup, shluk, sbor (vl. i přenes.): *v. insipientium C*; *v. obaeratorum aut clientium arma cepit T*; b) přenes. o zvířatech stádo, hejno: *incautum v. V.*

vulnerātiō, *ōnis*, *f.* [*vulnero*] poranění, zranění.

vulnerō, *āre*, *āvī*, *ātum* [*vulnus*] raniti, poraniti, zraniti, zasaditi ránu; 1) vl. *corpus ferro v. C*; 2) metaf. význ. ‚dotknouti se' někoho, ublížiti, uraziti, uškoditi: *quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero C*; *qui erat Archilochi versu vulneratus C*; *gravior neu nuntius aures vulneret V*; *fortunae vulneror ictu O.*

vulnificus, *a*, *um* [*vulnus* a *facio*] činící rány, ranící, ranicí, zraňující *VO.*

vulnus (starší **volnus**), *eris*, *n.* [z koř. **ṷel-* ve *vello*, srov. *οὐλή*] rána, poranění, zranění; 1) vl. *(Aesculapius) primus v. dicitur obligavisse C*; *v. grave O, letale V*; *vulnera accipere, excipere* dostati, utržiti; *qua maxume vulnera accipiunt (elephanti) L* kde jsou zranitelní; *v. ex rē* od něčeho; — s gen. *corporis v. C* na těle; *Pelias vulnere tardus Ulixi V* (t. j. od Odyssea); *sese Aeneae iactavit vulnere V* (t. j. že poranil Aeneu); — meton. poraněná část těla: *trunca deiectis vulnera membris O* (viz *truncus*), *tristia mandere vulnera O* kusy masa; 2) přenes. a) o věcech význ. poškození, trhlina, díra: *medio e vulnere saxi O*; *pars scuti vulnere nulla vacat O*; b) rána význ. úraz, pohroma, škoda, ztráta, neštěstí, zlo α) *erant, qui suis vulneribus mederentur C* (t. dluhy, touhu po pomstě, lakotu a p.); *accepit gravissimum parens v. morte filii N*; *privata vulnera rei publicae malis operire T*; β) spec. vojen. *sine pugna et sine vulnere suorum Cs*; *ni frequens ubique Agricola iussisset, acceptum aliquod v. foret T*; c) (duševní) rána, bolest, bol, útrapa, vůb. trýzeň (hněv, záští, žárlivost, zejm. obr. význ. láska): *Iuno servans sub pectore v. V*; *clausum pectore v. O*; o lásce *regina v. alit venis V*; *quo beatus volnere, qua pereat sagitta H*; 3) meton. a) význ. úder, seknutí, bodnutí, kousnutí a p.: *gravi vulnere ictus L* = těžce poraněn; *(apes) animas in volnere ponunt V* = raníce; *vulneribus evicta ornus V*; *percussus vulnere rami* (kyje) *Pr*; *(taurus) elusa vulnera sentit O*; *vulnera aratri O*; *v. falcis O*; b) zraňující nástroj, zbraň, střela, šíp: *vulnera dirigere V* zraňující střely; *haesit sub gutture v. V*; *infesto vulnere insequitur V*; *vulnere, non pedibus te consequar O.*

vulpēcula, *ae*, *f.* [deminut. od *vulpes*] liška.

vulpēs (starší **volpēs**), *is* (gen. pl. *vulpium*) *f.* liška, lišák: přísl. *iungere* (zapřahati) *vulpes V* (o nesmyslném počínání); *animi sub volpe latentes H* v liščí kůži (dle bájky o licoměrné lišce a vráně).

vulticulus, *ī*, *m.* [demin. od *vultus*] pohled *C.*

vultuōsus, *a*, *um* [*vultus*] šklebivý, pitvorný (přenes. význ. strojený) *C.*

1. vultur (starší **voltur**), *uris*, *m.* sup.

2. Vultur, *uris*, *m.* [viz předch.] hora na hranici Apulie, Lukanie a Samnia, nyn. Voltore *H.*

vulturius (starší **volturius**), *iī*, *m.* [*vultur*] sup; metaf. o hrabivých a nenasytných li-

dech: *appellatus est hic v. illius provinciae imperator C*; *duo vulturii paludati C*; při dědictvích *suscitat a cano volturium capiti* (= *capite*) *Cat.*

Vulturnus (starší **Volturnus**), *ī, m.* 1) *V. ventus*, místní název jihových. větru *L*; 2) italská řeka, vlévající se v sev. Kampanii u města zv. **Vulturnum**, *ī, n.* do Tyrrhenského moře, nyn. Voltnrno.

vultus (starší **voltus**), *ūs, m.* (básn. často pl. význ. sg.) 1) výraz obličeje, tvář, tvářnost, obličej, pohled, oči: *animus eius vultu, flagitia parietibus tegebantur C*; *haud alio* (s . . .), *quam si evasisset, vultu L*; *cum desperatio in omnium vultu emineret L*; *caput insigne oculis comaque et torvitate vultus T*; *vultum fingere Cs* opanovati výraz tváře; *bonus v. O* jasná, veselá, přívětivá tvář; *incerto voltu S* s rozpačitou tváří; *vultum ducere* (*trahere*) *O* vraštiti tvář; *vivos ducent* (budou vytvářeti) *de marmore voltus V*; *vultu saepe laeditur pietas C* jediným pohledem; 2) a) obličej, tvář e: *largo umectat flumine voltum V*: *vetam voltūs unguibus H*; *vultum confundere Lunae O*; b) oči, pohled, zrak: *vultūs figere in re VO* upříti na něco; *mirantur flagrantis dei voltus V*; 3) přenes. tvářnost, podoba a) *in virum vultus mutare ferinos O*; b) *salis placidi v. V*; — význ. způsob, druh: *non esse unum eloquentiae vultum T.*

vulva viz *volva.*

X

X jako zkratka 1) číslice 10; 2) na mincích *denarius.*

Xanthippē, *ēs, f.* [Ξανθίππη] manželka Sokratova *C.*

Xanthippus, *ī, m.* [Ξάνθιππος] řecké vlastní jméno; zejm. 1) otec Perikleův, vítěz nad Peršany u mysu Mykalského r. 479 př. Kr. *C*; 2) Sparťan, náčelník řeckých žoldnéřů, jenž jako vojevůdce Karthagiňanů porazil Regula v bitvě u Tunet r. 255 př. Kr. *L.*

Xanthus n. **Xanthos**, *ī, m.* [Ξάνθος] 1) = Skamandros, říčka v Troadě *VO*; 2) řeka v Lykii *VH.*

Xenippa, *ōrum, n.* místo v sev. záp. Sogdianě *Cu.*

xenium, *iī, n.* [ξένιον] výslužka z hostiny; vůb. přátelský dar, dárek, jaké si posílali přátelé o Saturnaliích, vázané *Plin.*

Xenō, *ōnis, m.* [Ξένων] epikurovec z Athen *C.*

Xenoclēs, *is, m.* [Ξενοκλῆς] řecký rhetor, s nímž Cicero se stýkal za svého pobytu v Asii (r. 78) *C.*

Xenocratēs, *is* (acc. *em* i *ēn*), *m* [Ξενοκράτης] řecký filosof z Chalkedonu v Bithynii († r. 314 př. Kr.), žák Platonův a po smrti Speusippově náčelník akademie *C.*

Xenophanēs, *is, m.* [Ξενοφάνης] řecký filosof z Kolofonu (mezi l. 580—480 př. Kr.), zakladatel filosofické školy elejské *C.*

Xenophōn, *ōntis, m.* [Ξενοφῶν] athenský dějepisec, žák Sokratův († okolo roku 355 v Korintě) *C*; adj. **Xenophōntēus** n. **Xenophōntīus**, *a, um* Xenofontův: *Hercules X. C* u Xenofonta.

Xerxēs n. **Xersēs**, *is* (acc. *ēn*), *m.* [Ξέρξης] jméno dvou králů perských, zejm. Xerxes I., nejstarší syn Dareia I., panoval r. 486—465 př. Kr., vůdce třetí výpravy perské proti Řekům *CN.*

Xyniae, *ārum, f.* [Ξυνία] město v již. Thessalii u jezera zv. Xynias *L.*

xystus, *ī, m.* [ξυστός] a) u Řeků krytá chodba sloupová v gymnasiích; b) u Římanů nekrytá terrasa u vill, též s květinami, květinový záhon, zahrada, *C Plin.*

Z

Zacynthus n. **Zacynthos**, ī, *f.* [*Ζάκυνθος*] ostrov v Ionském moři proti Peloponnesu, nyn. Zante; adj. **Zacynthius**, *a, um* zakynthský.

Zaleucus, ī, *m.* [*Ζάλευκος*] zákonodárce Lokrů epizefyrských v již. Italii (ok. r. 650 př. Kr.) *C.*

Zama, *ae, f.* [*Ζάμα*] jméno dvou měst v sev. Africe; 1) *Z.* zv. *Regia*, jihozáp. od Karthaginy (vítězství Scipionovo nad Hannibalem r. 202 př. Kr., které jiní vztahují ke druhé Zamě); 2) město asi 40 *km* vých. od první Zamy *S.*

Zanclē, *ēs, f.* starší jméno Messany, města v sev. vých. výběžku Sicilie, nyn. Messina *O*; adj. **Zanclaeus** n. **Zanclēius**, *a, um* zankelský zanklejský: *Zanclaea Charybdis O.*

zēlotypia, *ae, f.* [*ζηλοτυπία*] žárlivost, závist u *C.*

Zēnō(n), *ōnis, m.* [*Ζήνων*] řecké vlastní jméno mužské; zejm. 1) řecký filosof z Eleje (mezi l. 490—430 př. Kr.), žák Parmenidův a zástupce filosofie elejské, znamenitý dialektik *C*; 2) *Z.* z Kittia na Kypru, zakladatel školy stoické (asi v l. 336—264 př. Kr.) *C*; 3) *Z.* ze Sidonu, filosof školy epikurské, jejíž hlavou byl v l. 100—70 př. Kr. v Athenách, kde ho poslouchal i Cicero *C.*

Zephyrītis, *idis, f.* [*Ζεφυρῖτις*] jméno zbožněné Arsinoe, manželky Ptolemaja Filadelfa *Cat.*

Zephyrium, *iī, n.* [*Ζεφύριον*] mys a tvrz v Kilikii *L.*

zephyrus, ī, *m.* [*ζέφυρος*] zefyr, mírný vítr západní (v řec. mythologii a často básn. zosobněný jako syn Astraiův a Eoin), lat. *Favonius*; — vůb. (mírný) vítr, vánek.

Zērynthus, ī, *f.* [*Ζήρυνθος*] místo s posvátným hájem a jeskyní na sev. pobřeží ostr. Samothraky, kde byla uctívána zejm. Hekate; adj. **Zērynthius**, *a, um* zerynthský: *Zerynthia litora O*; též o kultech na thráckém pobřeží naproti Samothrace zejm. v Alnu: *Apollo Z. L.*

Zētēs, *ae, m.* [*Ζήτης*] okřídlený syn Boreův, bratr Kalaidův, účastník výpravy Argonautův *O.*

Zēthus, ī, *m.* [*Ζῆθος*] syn Diův a Antiopin, bratr Amfionův *CH.*

Zeugma, *atis, n.* [*Ζεῦγμα*] město nad Eufratem sev. od Thapsaku *T.*

Zeuxis, *idis* i *is* (acc. *idem* n. *im*), *m.* [*Ζεῦξις*] slavný malíř řecký v 2. pol. V. stol. a 1. pol. IV. stol. př. Kr., činný v Athenách, na dvoře makedonského krále Archelaa a v Efesu *C.*

zmaragdus viz *smaragdus.*

Zmyrna viz *Smyrna.*

Zōilus, ī, *m.* [*Ζωΐλος*] řecký rhetor a sofista z Amfipole, vrstevník Isokratův, pověstný prudkou, ale malichernou polemikou proti Homerovi (odt. zván *Ὁμηρομάστιξ*).

zōna, *ae, f.* [*ζώνη*] pás k přepásání oděvu; 1) vl. jako symbol panenské čistoty *z. casta O*; *malum ... zonam solvit Cat*, opasek pro peníze: *qui zonam perdidit H;* 2) přenes. a) pás zemský a nebeský, pásmo (jichž počítali staří pět): *duae dextrā caelum totidemque sinistrā parte secant zonae, quinta est ardentior illis O*; b) souhvězdí *Zona Orionis O.*

zōnārius, *iī, m.* [*zona*] hotovitel pásů *C.*

zōnula, *ae, f.* [demin. od *zona*] pásek, pás.

Zōpyrus, ī, *m.* [*Ζώπυρος*] 1) podle Herodotovy pověsti Peršan, který sám se zohavil, aby lstí vydal Babylon králi Dareiovi; 2) fysiognomik za doby Sokratovy *C.*

Zōstēr, *ēris, m.* [*Ζωστήρ*] mys a přístav na jihozáp. břehu Attiky.

zothēca, *ae, f.* [*ζωθήκη*] a v témž význ. demin. **zōthēcula**, *ae, f.* pokojík pro odpočinutí za dne, alkovna, kabinet *Plin.*

Doplňky.

A.

abbās, *ātis, m.* opat.
abbātia, *ae, f.* [*abbas*] opatství.
abbātissa, *ae, f.* abatyše.
ab-breviō, *āre* zkrátiti.
abditīvus, *a, um* [*abditus*] zastrčený, vzdálený.
aberrātiō, *ōnis, f.* [*aberro*] odbočení; přenes. východ (*a re* z něčeho) *C.*
abnegātiō, *ōnis, f.* [*abnego*] odepření, zapření.
abortīvus, *a, um* [*abortus*] předčasně narozený, nedochůdče *H.*
abortus, *ūs, m.* [*aborior*] předčasný porod, potrat *C Plin.*
absis (apsis n. **hapsis),** *īdis* (acc. *īda*), *f.* [*ἁψίς* n. *ἁψίς* (vl. oblouk)] polokruhový výklenek, připojený k nejširší lodi basiliky *Plin.*
absolvō doplň: církv. dáti rozhřešení, sejmouti klatbu.
abyssus, *ī, f.* [*ἄβυσσος*] propast; církv. peklo.
acadēmīa doplň: vysoká škola, universita.
accūsātrīx, *īcis, f.* [srov. *accusator*] žalobnice *Plin.*
acephalus, *a, um* [*ἀκέφαλος*] bezhlavý.
aciālis, *e* [*acies*] nárožní.
aciēs doplň: roh (domu, ulice).
acina, *ae, f. Cat* = *acinus.*
acor, *ōris, m.* [*aceo, acidus*] kyselost *Plin.*
acrisia n. ***acroisia,*** *ae, f.* [*ἀκρασία*] slepota.
acroāsis, *is, f.* [*ἀκρόασις*] přednáška, předčítání *C.*
āctiuncula, *ae, f.* [demin. od *actio*] (malá) soudní řeč *Plin.*
āctuāriola, *ae, f.* [demin. od *actuaria* sc. *navis*] loďka *C.*
āctuārius doplň 2. **-us,** *ī, m.* [*actus*] písař, účetní, tajemník.
adaugēscō, *ere* [inchoat. od *adaugeo*] rozmnožovati se, zvětšovati se, růsti básn. *C.*
ad-decet sluší, náleží *Pl.*
ad-īnstar, adv. na způsob.
ad-inveniō, *īre* (k tomu, nově) vynalézati.
adiūnctor, *ōris, m.* [*adiungo*] připojovatel: *Galliae ulterioris a. C* o Pompejovi, jenž podporoval návrh Vatiniův, aby byla Caesarovi přidána ke správě i Gallie Zaalpská.
adiūtōrium, *ī, n.* [*adiutor*] podporování, pomoc.
ad-modulor, *ārī,* doprovázeti zpěvem, hrou; přizvukovati.
ad-mōlior, *īrī* přivalovati, dopravovati k něčemu.
adque = *atque.*
adūlō, *āre* (klass. *adulor* v. t.) otírati (o lísajícím se zvířeti): (*Iovis satelles*) *cauda nostrum adulat sanguinem* básn. u *C* stírá.
aequanimiter, adv. [*aequanimus* z *aequus* a *animus*] rovnodušně, klidně.
aequinoctiālis, *e* [*aequinoctium*] rovnodennostní: *caelum aequinoctiale Cat* (bouřlivé) počasí za rovnodennosti.
affleō, *ēre* plakati *alci* s někým: *flentibus a.* podle někt. *H.*
afflictiō, *ōnis, f.* [*affligo*] náraz, rána; pohroma, svízel, trápení, útrapa, sklíčenost.
age-dum v. *ago* (na konci).
aggressiō, *ōnis, f.* [*aggredior*] útok, náběh *C.*
agōn, *ōnis* (acc. sg. *a,* pl. *as*), *m.* [*ἀγών*] zápas, závod.
agōnia. *ae, f.* [*ἀγωνία*] (smrtelný) zápas.

agōnista, *ae, m.* [*ἀγωνιστής*] zápasník, bojovník.
aidis arch. = *aedis.*
alabarchēs viz *Arabarches* (Dopl.).
alauda doplň: skřivan.
albūmen, *inis, n.* [*albus*] bílek.
albus doplň: subst. **alba** (sc. *tunica* n. *vestis*) bílé plátěné roucho bohoslužebné, alba.
alcyōn, *ōnis, f.* [*ἀλκυών*] lednáček *Pr.*
āleātus spr. **āliātus,** *a, um* [*alium*] česnekový.
ālcō, *ōnis, m. Cat* = *aleator.*
alica (halica), *ae, f.* kroupy (ze špaldy); odvar z krup jako nápoj *Plin.*
alīptēs, *ae, m.* [*ἀλείπτης*] natěrač těl v lázních, masážník (lat. *unctor*) *C.*
alis, alid *Cat* = *alius, aliud.*
allodiālis, *e* [*allodium*] poplužní.
al-lūdō doplň: o dítěti mazliti se: *veluti ad notam allusit* (*Iustinus*).
alluviēs, *ēī, f.* [*alluo*] zátopa, povodeň *C.*
alpēs, *is, f.* [*Alpes*] (vysoká) hora.
alsius, neutr. compar. (posit. *alsius, a, um* Lucretius) [z part. perf. od *algeo*] chladnější, chladivější *C.*
altricor = *altercor.*
alūtārius, *ii, m.* [*aluta*] kožišník, jirchář.
ambō, *ōnis, m.* [*ἄμβων*] ambona; kazatelna.
amāritūdō, *inis, f.* [*amarus*] trpkost, hořkost (vl. i přenes.) *Plin.*
ambulātiuncula, *ae, f.* [demin. od *ambulatio*] **1)** (krátká a p.) procházka *C;* **2)** meton. místo ku procházení, chodník *C.*
ambulātor, *ōris, m.* [*ambulo*] prochazeč, chodec.
āmentō, *āre* [*amentum*] opatřiti házecím řemenem, švihlem; házeti (vl. s užitím házecího řemene).
analēptides, *um, f.* [**ἀναληπτίδες* od *ἀναλαμβάνω* podložky *O.* Bývá psáno též *analeptrides* a *analectrides.*
anathema, *atis, n.* [*ἀνάθεμα*] církevní kletba.
anatocismus, *ī, m.* [*ἀνατοκισμός*] složité úrokování *C.*
andrōn, *ōnis* [*ἀνδρών*] (vl. síň pro muže) u Římanů chodba *Plin.*
anguilla, *ae, f.* úhoř.
angustō, *āre* [*angustus*] zužovati, zúžiti *Cat.*
anīlitās, *ātis, f.* [*anilis*] stařecký věk.
animula, *ae, f.* [demin. od *anima*] dušička; (bídný, chatrný a p.) život *C.*
annihilō, *āre* [*ad* a *nihilum*] ničiti.
antecessor, *ōris, m.* [*antecedo*] předchůdce.
annotātiō (adnotātiō), *ōnis, f.* [*adnoto*] poznámka *Plin.*
antelogium, *ii, n.* [*ante* a *λόγος*] předmluva.
anteoccupātiō, *ōnis, f.* [*anteoccupo*] předejití (odpůrcovy) námitky tím, že si ji řečník učiní sám (*προκατάληψις, ἀνθυποφορά*) *C.*
antid-hāc v. *antidea.*
ānus, *ī, m.* vl. kruh; spec. **1)** kruh k upoutání nohou; **2)** řiť.
apēliōtēs n. **aphēliōtēs,** *ae, m.* [*ἀπηλιώτης*] východní vítr *Cat.*
apex doplň: **3)** t. t. gram. diakritické znaménko v písmě, zvl. na označenou dlouhé samohlásky; synekd. *apices* (*litterarum*) tahy písmen, meton. psaní, spis, písemnictví.
aphractus, *ī, f.* n. **aphractum,** *ī, n.* [*ἡ ἄφρακτος* n. *τὸ ἄφρακτον*] loď bez krytu, nekrytá *C.*
apodytērium, *ii, n.* [*ἀποδυτήριον*] (vl. svlékárna) šatna zejm. v láznich *C Plin.*
aposphrāgisma, *matis, n.* [*ἀποσφράγισμα*] pečeť *Plin.*
apostolicus, *a, um* [*apostolus*] apoštolský; papežský, subst. papež.
ap-plōdō jiná forma *ap-plaudo,* kde doplň narážeti: *alqm in terram a.* (*Hyginus*) sraziti k zemi.
apsis viz *absis* (Doplň.).
aquilex, *gis, m.* [*aqua* a *lego*] studnař *Plin.*
aquilōnālis, *e* [*aquilo*] severní.
Arabarchēs, *ae, m.* [vl. vrchní celní úředník] přezdívka, již užívá *C* o Pompejovi, který se vychloubal, že značně zvětšil cla.
arāneōsus, *a, um* [*araneus*] pavučinatý *Cat.*
1. arāneus, *ī, m.* pavouk *Cat.*
2. arāneus, *a, um* [srov. *aranea,* **1.** *araneus*] pavoučí; subst. *araneum, ī, n.* pavučina.
arcātor, *ōris, m.* [*arcus*] lučištník.
arcessītor, *ōris, m.* [*arcesso*] volatel, obtěžovatel *Plin.*

archetypum, ī, *n.* n. **archetypus,** ī, *m.* [*ἀρχέτυπος*] originál, vzor, předloha.
archi-episcopus, ī, *m.* [*ἀρχιεπίσκοπος*] arcibiskup.
archi-grammateus, *eos* i *eī*, *m.* přední (n. vrchní) písař.
ardeliō, *ōnis*, *m.* darmošlap.
āreola, *ae*, *f.* [demin. od *area*] (menší) volná prostora (plocha, místo) *Plin.*
argūmentōsus, *a, um* [*argumentum*] bohatý látkou, obsažný; horlivý, pilný.
argūtō, *āre* [frequ. od *arguo*] (ob. dep. *argutor*) hovořiti, povídati *Pr.*
argūtulus, *a, um* [demin. od *argutus*] (dosti) duchaplný *C.*
āridulus, *a, um* [demin. od *aridus*] vyschlý, vyprahlý, suchý *Cat.*
arthrīticus, *a, um* [*ἀρθριτικός*] trpící dnou *C.*
articulātus, *a, um* [*articulus*] kloubovitý; článkovaný, rozčleněný, o řeči zřetelný, jasný.
artolaganus, ī, *m.* [*ἀρτολάγανον*] koláč.
aspellō, *ere* [*abs* a *pello*] zaháněti, odháněti.
asser doplň: deska, prkno.
2. as-serō doplň: tvrditi, jistiti; žádati.
assessiō, *ōnis*, *f.* [*assideo*] sedění u něčeho, přítomnost.
as-(ad)-sessus, *ūs*, *m.* (jen abl. *assessū*) [*assideo*] *turpior adsessu non erit meo Pr* že vedle ní sedím.
assis viz **2.** *axis.*
assistentia, *ae*, *f.* [*assisto*] přítomnost u něčeho, pomoc.
assō, *āre* [*assus*] pražiti, péci.
āssula, *ae f.* [demin. od *assis*] tříska, tříštička *Cat.*
as-sūmptiō doplň: církv. nanebevzetí.
astrictiō, *ōnis*, *f.* [*astrictus*] utažení, zúžení.
ātriolum, ī, *n.* dem. od *atrium.*
attestātiō, *ōnis*, *f.* [*attestor*] dosvědčení.
atticissō viz *graecisso.*
attribūtiō, *ōnis*, *f.* [*attribuo*] 1) poukázání, poukázka peněz n. dluhu k výplatě *C;* 2) (vedlejší) okolnost, přímět *C.*
1. augustus doplň: v titulech panovníků rozmnožitel říše.
aula doplň: **2. aula** náležitý tvar = *olla.*
auricilla, *ae*, *f. Cat.* = *auricula.*
ausculor m. *osculor Pl.*
austēritās, *ātis*, *f.* [*austerus*] zasmušilost *Plin.*
avicula, *ae*, *f.* [demin. od *avis*] ptáček.
āvocāmentum, ī, *n.* [*avoco*] prostředek k odvolání (odvrácení) od něčeho, spec. lék proti (duševní) bolesti *Plin.*

B.

babatum, ī, *n.* podkova.
bac(c)alaureus n. ***bac(c)alārius,*** ī, *m.* [*baca* a *laurus*] bakalář.
bāiulō, *āre* [*baiulus*] nésti na zádech; vůb. nésti, snášeti.
bāiulus (bāiolus), ī, *m.* nosič *C.*
ballistārius, *iī*, *m.* [*ballista*] kdo střílí z ballisty, samostřelník.
balneārius, *a, um* [*balneum*] lázeňský, v lázních *Cat.*
bannus, ī, *m.* kletba.
baptisma, *atis*, *n.* [*βάπτισμα*] ponoření do vody, církv. křest.
baptista, *ae*, *m.* [*βαπτιστής*] křtitel.
baptistērium, *iī*, *n.* [*βαπτιστήριον*] nádržka ke koupání, basén *Plin;* církv. křtitelnice.
baptizō, *āre* [*βαπτίζω*] křtíti.
bāris, *idis*, *f.* [*βᾶρις*] egyptská loďka *Pr.*
bārō doplň: statečný voják; svobodný pán, baron.
bāsiātiō, *ōnis*, *f.* [*basio*] líbání, pl. polibky, hubičky *Cat.*
bāsiō, *āre* [*basium*] líbati *Cat.*
bāsium, *iī*, *n.* polibek, políbení, hubička *Cat.*
batuō n. **battuō,** *ere,* tlouci *C.*
bellātōrius, *a, um* [*bellator*] válečnický, o slohu význ. ‚polemický' *Plin.*
benedictiō, *ōnis*, *f.* [*benedico*] blahořečení, velebení; žehnání.
beneficiārius, *iī*, *m.* [*beneficium*] obročník, úředník.
beneficiātus, ī, *m.* [*beneficium*] držitel a požívatel obročí, obročník, beneficiát.
beneficium doplň: církv. úřad spojený s důchodem, obročí.
bene-placitum, ī, *n.* libost, zalíbení; souhlas, dovolení; přání.
benevolēns, *entis* (odt. *benevolentior* a *benevolentissimus*) význ. = *benevolus.*

bēryllos (*-us*), *ī*, *m.* [*βήρυλλος*] beryl, drahokam zelené barvy *Pr.*
bētāceus, *ī*, *m.* jídlo ze cvikly (*beta*) *Plin.*
bibliopōla, *ae*, *m.* [*βιβλιοπώλης*] knihkupec *Plin.*
bīmulus, *a*, *um* [demin. od *bimus*] dvouletý *Cat.*
blandulus, *a*, *um* [*blandus*] *animula blandula* (*Hadrianus*) něžňoučká.
blasphēmia, *ae*, *f.* [*βλασφημία*] rouhání; potupa, urážka.
blasphēmus, *a*, *um* [*βλάσφημος*] rouhavý; potupný, urážlivý.
bolus, *ī*, *m.* [*βόλος*] hod; spec. vržení sítě, meton. úlovek; met. výdělek, zisk.
bombarda, *ae*, *f.* veliká puška, dělo.
bombus, *ī*, *m.* [*βόμβος*] hřmot, hukot *Cat.*
bombȳx, *ȳcis*, *m.* bourec hedvábný; meton. hedvábí *Pr.*
bovīle, *is*, *n.* [*bos*] stáj, chlév pro hovězí dobytek.
bracchiolum, *ī*, *n.* [demin. z *bracchium*] raménko, ručka *Cat.*
brassica, *ae*, *f.* kapusta *Pr.*
bravīum, *iī*, *n.* [*βραβεῖον*] čestná odměna, cena.
brasiātor n. ***braxātor***, *ōris*, *m.* [*brasium* slad] sladovník, sládek.
breviloquēns, *entis* [*brevis* a *loquor*] stručný (v řeči) *C.*
breviloquentia, *ae*, *f.* stručnost *C.*
bubulcitor, *ārī* [*bubulcus*] býti volákem.
būlē, *ēs*, *f.* [*βουλή*] rada jako sbor *Plin.*
būleuta, *ae*, *m.* [*βουλευτής*] člen rady *Plin.*
burgēnsis, *is*, *m.* [*burgus*] měšťan.
burggravius, *iī*, *m.* purkrabí.
buxifer, *fera*, *ferum* [*buxus* a *fero*] úrodný (bohatý) zimostrázem *Cat.*

C.

cacō, *āre* vydělati se *H*; trans. *cacata charta Cat* podělaný.
caecūtiō, *īre* [*caecus*] býti slep, špatně vidět.
caelebs doplň: vdovec *Prop.*
caelum doplň: **1.** *caelum.* **2. caelum**, *ī*, *n.* [*caedo*] rydlo, dláto.
calathiscus, *ī*, *m.* [demin. od *calathus*] košíček *Cat.*
calcāriātor, *ōris*, *m.* [*calcar*] platnéř.
calciāmentum viz *calceamentum.*
caldārius, *a*, *um* [*calda* sc. *aqua*] *cella caldaria Plin* horká koupel v lázních.
calixtīnus, *ī*, *m.* [*calix*] kališník.
camera doplň: zásobárna; pokladna, spec. státní pokladna; komora (= finanční správa).
camerāticus *a*, *um* [*camera*] komorní.
camerārius, *iī*, *m.* [*camera*] komorník (úředník).
camisia, *ae*, *f.* (noční) košile; komže.
campāna, *ae*, *f.* [*Campanus*] zvon.
cancrīnus, *a*, *um* [*cancer*] račí.
candidātōrius, *a*, *um* [*candidatus*] uchazečský *C.*
canīculāris, *e* [*canicula*] souvisící s psí hvězdou, psí (o horkých letních dnech).
canōn, *onis*, *m.* [*κανών*] pravidlo, řád; církevní zákon.
canonicus, *a*, *um* [*κανονικός*] pravidelný, řádný; církv. kanonický.
cantābundus, *a*, *um* [*canto*] zpívající.
cantāmen, *inis*, *n.* [*canto*] kouzelnická píseň, zaříkání *Pr.*
cantilātiō, *ōnis*, *f.* [*cantilo*] prozpěvování.
capellānus, *ī*, *m.* [*capella* sm. kaple] kněz u malého chrámu, v klášteře n. vojenský; vůb. kněz.
capessō, doplň: *se c.* hnáti se význ. spěchati *Pl.*
capitāliter, adv. [*capitalis*] o život, s nebezpečenstvím života *Plin* (viz *lacesso*).
capitaneātus, *ūs*, *m.* [*capitaneus*] náčelnictví; spec. hodnost hejtmana.
capitāneus, *ī*, *m.* [*caput*] náčelník, spec. hejtman.
caprimulgus, *ī*, *m.* [*capra* a *mulgeo*] dojič koz = pasák *Cat.*
capsula, *ae*, *f.* [demin. od *capsa*] pouzdro, schránka *Cat.*
captiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *captio*] kličkа, úskok *C.*
caractēr, viz *character.*
carbasus doplň: *carbasa lina Prop.* = *carbasea.*
carentia, *ae*, *f.* [*careo*] nedostatek.
carmen k **3γ** doplň: o Sudičkách výrok, rozhodnutí.

carnālis, *e* [*caro*] masitý; tělesný; pokrevný.
carnificius, *a, um* [*carni/ex*] katovský.
carnis = *caro*.
carni(s)privium, *ii, n.* dni před velikým postem, konec masopustu, ostatky.
carpatinus, *a, um* [καρβάτινος] z hrubé kůže *Cat.*
carrūca, *ae, f.* [*carrus*] (čtyřkolý) vůz.
caryōta, *ae* [καρυῶτις] datle *Plin.*
castīgātiō doplň oprava(chybného textu).
castīgātōrius, *a, um* [*castigator*] karatelský *Plin.*
catagraphus, *a, um* καταγραφος] pomalovaný, pestrý *Cat.*
catasta, *ae, f.* [κατάστασις] lešení, na němž byli vystavováni otroci na prodej *Tib.*
catēchēsis, *is, f.* [κατήχησις] vyučování náboženství
catēnātus, *a, um* [*catena*] doplň: *catenati labores M* v řetěz spjaté, nepřetržité.
catholicus, *a, um* [καθολικός] obecný, církv. pravověrný.
catomum, *ī, n.* [κατ' ὦμων] (poloha) na znak (zejm. při bití) podle někt. *C.*
catōnium, *ii, n.* [κάτω] podsvětí *C.*
causificor, *ārī* [*causa* a *facio*] udávati za příčinu, vymlouvati se.
cautēla, *ae, f.* [*caveo*] opatrnost, ostražitost.
cavaedium, *ii, n.* [*cavum aedium*] zadní vnitřní dvůr v domě římském *Plin.*
cedula n. **schedula,** *ae, f.* [*scheda*] list, dopis.
celsitūdō, *inis, f.* [*celsus*] vysokost, výše; v titule Výsost.
cēnātiō, *ōnis, f.* [*ceno*] a demin. **cēnātiuncula,** *ae, f.* jídelna *Plin.*
cerdō, *ōnis, m.* [κέρδων] řemeslník, spec. koželuh.
cērula, *ae, f.* [demin. od *cera*] kousek vosku: *c. miniata* (*miniatula*) *C* (červená) rudka, již na př. zaškrtávali v knize místa, pokládaná za nesprávná.
cerussātus, *a, um* [*cerussa*] nabílený, nalíčený bělobou *C.*
cervīcal, *ālis, n.* [*cervix*] poduška, polštář.
cerevisia, *ae, f.* nápoj z obilí, pivo.
chalaza, *ae, f.* [χάλαζα] kroupa; zrnko, jadérko.
charactēr, *ēris, m.* [χαρακτήρ] vl. ryjec; meton. vyrytá značka; psaný znak, písmeno; přenes. význačný rys, ráz.
chartula, *ae, f.* [demin. od *charta*] kousek papyru (papíru) *C.*
chīrūrgia, *ae, f.* [χειρουργία] ranhojičství, chirurgie *C* (obr. o násilném prostředku, asi ‚řezání').
choraulēs, *ae, m.* [χοραύλης] pištec doprovázející tanec sboru *M.*
Chrīsticola, *ae, m.* [*Christus* a *colo*] ctitel Kristův, křesťan.
cilium, *ii, n.* oční víčko.
cīmēlium, *ii, n.* [κειμήλιον] poklad.
cīmītērium n. **coemētērium,** *ii, n.* [κοιμητήριον] hřbitov.
cinaedus, [κίναιδος] **a)** subst. (*ī, m.*) člověk, oddávající se nepřirozenému smilstvu *Cat;* **b)** adj. (*a, um*) smilný, nestoudný *Cat.*
cinerārius, *ii, m.* [*cinis*] otrok ohřívající v žhavém popelu želízka k pálení vlasů, kadeřník.
cingula, *ae, f.* vedlejší tvar k *cingulum.*
cinis doplň: cirk. *cinerum dies* popeleční středa.
circumāctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumago*] obloukovitý: *sensim circumactis litoribus Plin.*
circumcīsiō, *ōnis, f.* [*circumcido*] ořezávání; spec. obřezání; církv. *c. Domini* (svátek) obřezání Páně.
circum-cursō, *āre* kolem dokola pobíhati, trans. probíhati (*alqd* něčím) *Cat.*
circumgestātiō, *onis, f.* [*circumgesto*] obnášení.
circum-gestō, *āre* kolem dokola nositi *C*
circumsiliō, *īre* [*circum* a *salio*] (kolem dokola) poskakovati *Cat.*
circumspectātrīx, *īcis, f.* žena, která se všude ohlíží a slídí, slídilka.
circum-terō, *ere* otírati se (*alqm* o někoho), dotírati se, obstupovati *Tib.*
citātiō, *ōnis, f.* [*cito*] předvolání, obeslání.
clāmitātiō, *ōnis, f.* [*clamito*] křičení, povykování.
clanculum, adv. [*clam*] tajně, skrytě, podtají.
clangōsus, *a, um* [*clango*] křiklavý; skřečivý.
classicula, *ae, f.* [demin. ad *classis*] (malé, nepatrné) loďstvo *C.*

clausa, *ae*, *f.* průsmyk.
clāvus, *i*, *m.* doplň: 4) kuří oko, boule, nežit *Plin.*
clēnōdia, *ae f.* i **clēnodium**, *ī*, *n.* skvost, klenot.
clēricus, *ī*, *m.* [*clerus*] příslušník duchovního stavu, duchovní, klerik, pl. duchovenstvo.
cliēns doplň: prostý voják; sluha, pacholek.
clīmactēricus, *a*, *um* [κλιμακτηρικός] náležející k jistému stupni (κλιμακτήρ) života lidského (podle pověr astrologických), ‚kritický' *Plin.*
clueō, *ēre* (arch.) [z koř. **kleu(s)* — slyšeti, srv. κλέω, κλύω, κλέος, čes. ‚slouti', ‚sláva' a ‚slyšeti', ‚sluch'] slouti; slynouti; míti pověst *Pl.*
co-adiūtor, *ōris*, *m.* (spolu)pomocník.
coāgulō, *āre* [*coagulum*] srážeti.
coccȳsmus, *ī*, *m.* [κοκκυσμός] kukání.
coccȳx, *ȳgis*, *m.* [κόκκυξ] kukačka.
coctūra, *ae*, *f.* [*coquo*] vaření.
coemptiōnālis, *e* [*coemptio*] o otroku kupovaný spolu s jinými (jaký by sám nešel na odbyt), přídavkový *Pl.*
coenobium, *iī*, *n.* [κοινόβιον] klášter.
co-inquinō, *āre* spolu poskvrňovati, zneuctívati básn. u *C.*
cōlica, *ae*, *f.* [κωλική sc. νόσος] kolika.
collārium, *iī*, *n.* [*collum*] límec.
collēcta doplň: berně, daň.
col-(con-)lēcticius, *a*, *um* [2. *colligo*] odevšad sebraný *C.*
col-lubet n. **col-libet** líbí se.
collūsiō doplň: společné hraní.
columbulus, *ī*, *m.* [demin. od *columbus*] holoubek *Plin.*
columella doplň: anatom. čípek.
combibō, *ōnis*, *m.* [*combibere*] společník v pití.
1. comes doplň: středov. hrabě; *c. palatinus* falckrabí.
comitātus doplň: středov. hodnost n. panství hraběte, hrabství.
comitīva, *ae*, *f.* [*comito*] průvod.
commissiō, *ōnis*, *f.* [*committo*] závod, zápas *C Plin.*
commōtiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *commotio*] nevolnost, churavost *C.*
commūnicātor, *ōris*, *m.* [*communico*] účastník, společník.
commūnicō, doplň: církv. přijímati (tělo Páně).
2. commūniō, doplň: církv. přijímání (těla Páně).
compāctus, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *compingo*] o těle složitý, zavalitý *Plin.*
compāritiō, *ōnis*, *f.* [*compareo*] objevení (se), přijití.
com-pater, *tris*, *m.* kmotr.
com-patior, *ī* trpěti s někým, míti soustrast.
com-patriōta, *ae*, *m.* krajan, rodák.
compediō, *īre* [*compes*] poutati, svazovati.
compendium doplň: *compendi facere Pl* zkracovati.
comperiō doplň: nalézati, vynalézati.
competō doplň: příslušeti, náležeti.
complōdō, *ere* [*plaudo*] stloukati, srážeti; o rukou sprásknouti.
compotiō, *īre* [*compos*] učiniti účastným (alqua re něčeho).
con-cernō, *ere* hleděti, vztahovati se k něčemu, týkati se něčeho.
concessus doplň: vl. ustoupení, postoupení, postup: *eodem concessu* (*Claudius Quadrigarius* u *Gellia*) týmž postupem (= týmž způsobem) (bývá opravováno v *congressu*).
concinnō, *āre* [*concinnus*] uměle sestavovati, vhodně skládati.
con-cūrō, *āre* (náležitě všechno) obstarati *Pl.*
con-dēscendō, *ere* spolu sestoupiti; snížiti se k někomu; přech. postoupiti.
conditōrium, *iī*, *n.* [*condo*] hrobka, náhrobek *Plin.*
cōnfessor, *ōris*, *m.* [*confiteor*] církv. vyznavač, mučeník; zpovědník.
cōn-foveō, *ēre* zahřívati; metaf. těšiti.
confundō doplň: zničiti, zahubiti.
congruentia, *ae*, *f.* [*congruo*] shodnost, souměrnost, harmonie *Plin.*
coniectūrālis, *e* [*coniectura*] zakládající se na domyslu, dohadu *C.*
cōniger, = *conifer* v. t.
coniugātor, *ōris*, *m.* [*coniugo*] snoubitel *Cat.*
cōnsānēscō, *ere* [*con* a *sanus*] uzdravovati se, hojiti se *C.*
cōnscrībillō, *āre* [demin. od *conscribo* ‚zmalovati' *Cat.*

consectātiō, *ōnis*, *f.* [*consector*] pronásledování, honění.
cōnsequenter, adv. [*consequens*] následovně; důsledně, stejným způsobem.
cōnsignātiō, *ōnis*, *f.* [*consigno*] zaznamenání, označení.
cōnsistentia, *ae*, *f.* [*consisto*] složení.
cōnsistōrium, *iī*, *n.* zasedání; konsistoř.
cōnsōlātōrius, *a*, *um* [*consolator*] těšící, poskytující útěchy *C.*
cōnspīrātiō doplň: středov. spolčování v cechy; cech.
cōn-spōnsor, *ōris*, *m.* spoluručitel.
cōnspūtō, *āre* [frequ. – intens. od *conspuo*] poplivati, naplivati (*alqm* na někoho) (o opovržení) *C.*
consulātus doplň: středov. konšelství.
cōnsummātiō, *ōnis*, *f.* [*consummo*] dokonání, dovršení *Plin.*
con-tābēfaciō, *ere* mořiti, trápiti, užírati.
contāgiōsus, *a*, *um* [*contagio*] nakažlivý.
contiō doplň: církv. kázání.
contiōnārius, *a*, *um* [*contio*] shromažďující se na schůzích *C.*
contiuncula, *ae*, *f.* [demin. od *contio*] 1) malé (bezvýznamné) shromáždění lidu, hromada; 2) meton. malá řeč ve shromáždění *C.*
contorālis, *is*, *f.* [*torus*] manželka.
contrādictiō, *nis*, *f.* [*contradico*] mluvení (řeč) proti něčemu, odporování *T.*
con-truncō, *āre* zporážeti, rozsekati *Pl.*
contuitus, *ūs*, *m.* [*contueor*] pohlížení, pohled (*alcis* na někoho) *Cu.*
contūsiō, *ōnis*, *f.* [*contundo*] pohmoždění, rozdrcení; úraz.
convallō, *āre* 1) [*vallum*] obehnati náspem; 2) druhdy m. *convolo.*
convector, *ōris*, *m.* [*conveho*] (vl. kdo jede spolu s někým) společník na cestě *C.*
co-operor, *ārī* spolu pracovati, spolu působiti.
coquīna, *ae*, *f.* [*coquo*, srov. *popina*] kuchyně.
coralīnus, *a*, *um* [*coralium*] korálový.
corbīta, *ae*, *f.* (sc. *navis*) [*corbis*] nákladní loď *C.*
corda viz *chorda.*
coriārius, *iī*, *m.* [*corium*] koželuh.
cornū doplň 1) zobák *Statius.*
corōna doplň: církv. tonsura.
corruptrīx, *īcis*, *f.* [*corruptor*] kazitelka, svůdkyně, adj. svůdná *C.*
cōrus, *ī*, *m.* korec.
coryza, *ae*, *f.* [κόρυζα] rýma.
coxa, *ae*, *f.* kyčel *Plin.*
crassiusculus, *a*, *um* [*crassus*] tlustoučký.
crepitāculum, *ī*, *n.* [*crepito*] chřestítko.
crētātus, *a*, *um* [*creta*] nakřídovaný, natřený bílou hlinkou, křídou *C.*
crētiō, *ōnis*, *f.* [*cerno*] formální převzetí dědictví *C.*
crocinus, *a*, *um* [*crocus*] šafránový, žlutý jako šafrán *Cat;* subst. **crocinum**, *ī*, *n.* šafránový olej *Pr.*
cryptoporticus, *ūs*, *f.* [κρυπτός a *porticus*] krytá chodba (galerie, pavlač) *Plin.*
cucullātus, *a*, *um* [*cuculla* kutna] oděný kutnou.
cucullus, *ī*, *m.* obal, sáček, kornout
cucurbita, *ae*, *f.* tykev *Pr.*
culmen doplň β) střecha *Petron.*
cumbula viz *cymbula.*
cunīculōsus, *a*, *um* [*cuniculus*] bohatý králíky *Cat.*
cūria, doplň: středov. dvůr: *c. araturae* dvůr poplužní; *c. rusticalis* dvůr kmetcí; *curiae magister* hofmistr.
cūriōsitās, *ātis*, *f.* [*curiosus*] zvědavost *C.*
curtis, *is*, *f.* dvůr.
custōdēla, *ae*, *f.* stlat. = *custodia.*
cūstōdia, doplň k uvedenému vý n. vězení: meton. vězňové *Plin.*
cyclas, *adis*, *f.* [κυκλάς] slavnostní bílý oděv římských žen s ovrubou kolem dokola *Pr.*
cymbula, *ae*, *f.* [demin. od *cymba*] člunek, lodička *Plin.*
cynocephalus, *ī*, *m.* [κυνοκέφαλος] opice s psí hlavou, pavián *C.*

D.

dē-articulātiō, *ōnis*, *f.* článkování.
dē-aurātus, *a*, *um* pozlacený.
dēcantātiō, *ōnis*, *f.* [*decanto*] zpívání, odříkávání.
decānus, *ī*, *m.* [*decem*] vl. náčelník deseti mužů; církv. děkan.

decem-scalmus, *a, um* opatřený deseti kolíky pro vesla, desetiveslový *C.*

decimātiō, *ōnis, f.* desátek.

dēcipula, *ae, f.* [*decipio*] nástraha, úklad.

dēductor, *ōris, m.* [*deduco*] průvodce (klient n. přítel) uchazeče o úřad *Plin.*

dēfaecō, *āre* [*faex*] očistiti od usazeniny, vůb. očistiti; přenes. o mysli rozjasniti.

dēficiō doplň **II** k *defectus: currus d.* (*Hyginus*) poškozený, vadný.

dēfīnītīvus, *a, um* [*definio*] určující, vymezující; konečný, rozhodný.

dē-fungor doplň: *defunctus somnio videor* (*Iustinus*) zdá se mi, že se mi vyplnil sen.

dēgradātiō, *ōnis, f.* [*degrado*] sesazení s kněžského úřadu.

dēgradō, *āre* [*de gradu*] sesazovati s kněžského úřadu.

dēierō, *āre* [*de* a *iuro*] odpřisáhnouti *Pr.*

dēliciolae, *ārum, f.* [demin. od *deliciae*] o osobě potěšení, miláček *C.*

dēlicium, *iī, n.* jeden z vedlejších tvarů k *deliciae.*

dē-mānō, *āre* stékati obr. *Cat.*

dentiō, *īre* [*dens*] dostávati zuby; *ne dentes dentiant Pl* ‚aby zuby nezuběly' (sm. abych hladem necítil své zuby).

dē-pluit, *pluere, plūit* pršeti, stékati: bás. os. *multus ut in terras deplueret lapis Tib.*

dēpositiō, *ōnis, f.* [*depono*] složení, uložení; spec. pohřbení; sesazení (s úřadu); beanie (= obřad při přijímání na universitu).

depsō, *ere, suī, stum* [z řec. *δέψω*] hnísti *C.*

dēpūgis, *e* [*de* a *puga*] s hubeným zadkem (= *ἄπυγος*) *H.*

dēputō, doplň: nařizovati, určovati, posílati s jistým úkolem, vysílati.

dē-rādō, *ere* seškrabati, setříti; part. *derasus* holý *Plin.*

dē-repente, adv. znenadání, najednou, náhle.

dē-rēpō, *ere* slézati *Tib.*

dēsertō, *āre* [*desertus*] pustošiti, pleniti.

dēsignātor, *ōris, m.* [*designo*] pořadatel, soudce při veřejných hrách *O* (viz i *dissignator*).

dēspēranter, adv. [*despero*] beznadějně, zoufale *C.*

dēversōriolum, *iī, n.* [demin. od *deversorium*] (menší) přístřeší k dočasnému pobytu, hospůdka *C.*

dēviō, *āre* [*devius*] sejíti s cesty, odchýliti se, odbočiti.

dēvītātiō, *ōnis, f.* [*devito*] vyhnutí, uniknutí (*alcis* někomu) *C.*

dēvortium viz *divortium.*

dēvōtiō doplň oddanost, věrnost, zbožnost.

dēvōtus doplň zbožný.

dextella, *ae, f.* [demin. od *dextra*] pravá ruka obr. *C.*

dextrārius, *iī* [*dexter*] vojenský (silný a vyzbrojený) kůň, oř.

diaeta, *ae, f.* [*δίαιτα*] **1)** lékař. náležitý (pravidelný) způsob života: *diaetā curare C;* **2) a)** pokoj, pokojík *Plin;* **b)** zahradní pavilon *Plin.*

dianomē, *ēs, f.* [*διανομή*] rozdělování, rozdávání *Plin.*

dibaphus, *ī, f.* [*δί-βαφος* od *βάπτω*] (vl. dvakrát v barvě smáčené, barvené) slavnostní roucho s purpurovým pruhem, odznak vyšších řím. úředníků; meton. vyšší úřad *C.*

dicrotum, *ī, n.* (sc. *navigium*) [*δίκροτον*] dvojřadka *C.*

dictāmen, *inis, n.* [*dicto*] výslovnost; sloh; slohové cvičení, pojednání.

dictiō doplň slovo.

dictiōnārium, *iī, n.* [*dictio*] slovník.

diēcula, *ae, f.* [demin. od *dies*] (krátká) platební lhůta *C.*

di-ērēctus, *a, um* vzpřímený, vztyčený (o ukřižovaných otrocích), subst. šibeničník *Pl.*

diffāmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *diffamo*] rozhlášený, pověstný.

diffīdenter, adv. [*diffido*] s nedůvěrou k sobě samému, nesměle, úzkostlivě *C.*

digamma, *atis, n.* [*δίγαμμα*] **1** vl. digamma, řecké písmě (*Ϝ*); **2)** meton. žertovné účetní kniha (podle písmene *F* t. j. *faenus*) *C.*

dignē adv. [*dignus*] po zásluze, zaslouženě, hodně, důstojně, slušně, přiměřeně.

dignor doplň ráčiti.

dīiūnctiō, dīiūnctus, dīiungō atd. viz *disiunctio, disiunctus, disiungo.*

dī-lapidō, *āre* (jako kamení) rozhazovati.

dīlātātiō, *ōnis*, *f.* [*dilato*] rozšíření.
dīlaudō, *āre* [*dis* a *laudo*] nadmíru vychvalovati, nemoci vynachváliti *C.*
dīlēctiō, *ōnis*, *f.* [*diligo*] obliba, láska.
dīlūtus, *a*, *um* [*diluo*] zředěný; o barvě bledý, světlý.
dimissus, *ūs*, *m.* [*dimitto*] upuštění od něčeho, zanechání něčeho *C* (sporné čtení).
disbrigo, *āre* zaplatiti.
discrētus, *a*, *um* [*discerno*] vl. rozdělený; přen. jemný, zdvořilý, urozený.
discursitātiō, *ōnis*, *f.* pobíhání, běhání.
discursitō, *āre*, [*discurso*] pobíhati.
discus, doplň mísa, talíř.
dispēnsātor doplň almužník.
dis-pōnō doplň 3) ustanovovati, určovati, nařizovati: *disponit, qui nuntient sibi Plin.*
dissertātiō, *ōnis*, *f.* [*disserto*] výklad, rozprava.
dissūria správně **dysūria**, *ae*, *f.* [*δυσουρία*] obtížné močení.
distribūtum, *ī*, *n.* [*distribuo*] vydání.
districtē, adv. [*districtus*] přísn *Plin*
districtus, *a*, *um* doplň přísný.ě
districtus, *ūs*, *m.* [*distringo*] kraj (jako část země).
dōdrantārius, *a*, *um* [*dodrans*] na tři čtvrtiny snižující: *tabulae* (dlužní knihy) *dodrantariae C.*
dōliātor, *ōris*, *m.* [*dolium*] bečvář, bednář.
dolorōsus, *a*, *um* [*dolor*] bolestný.
dōma, *atis*, *n.* [*δῶμα*] dům, příbytek.
dominicus, *a*, *um* [*dominus*] pánův, panský, páně; círk. **dominica**, *ae*, *f.* (sc. *dies*) den Páně, neděle; *d. passionis* smrtelná neděle; *d. palmarum* květná neděle.
domiō, *īre* [*domus*] žertovně *domi domitus sum Pl* ‚doma jsem byl udomácněn' (čtení sporné).
domiseda, *ae*, *f.* [*domus* a *sedeo*] doma sedící, milovnice domova.
domna = *domina.*
domnus = *dominus.*
domuncula, *ae*, *f.* [demin. od *domus*] domeček.
dormītōrius, *a*, *um* [*dormio*] ke spaní, spací: *dormitorium cubiculum* (*membrum*) *Plin.* ložnice.
ducātus, *ūs*, *m.* [*duco*] vůdcovství; vůb. vláda; spec. vévodství.
dūcissa, *ae*, *f.* [*dux*] kněžna, vévodkyně.
ductilis, *e* [*duco*] voditelný, vedený: *riguae ductile flumen aquae Mart* vedený strouhami.
ductrīx, *īcis*, *f.* [*ductor*] vůdkyně; kněžna, vévodkyně.
dux doplň kníže, vévoda.
duonos 2 slab. arch. = *bonus.*
dūriusculus, *a*, *um* [demin. od compar. kmene *durios-*] poněkud tvrdší, drsnější: přenes. *duriusculi* (*versus*) *Plin.*
duumvirātus, *ūs*, *m.* [*duumvir*] úřad duumvira, duumvirát *Plin.*

E.

ēbūcinātor, *ōris*, *m.* [*bucina*] vytrubovač (posměšně sm. hlasatel).
ecclēsia, *ae*, *f.* [*ἐκκλησία*] 1) národní shromáždění, sněm; 2) (křesťanská) obec, církev; meton. chrám.
ecclēsiastēs, *ae* n. *is*, *m.* [*ἐκκλησιαστής*] kazatel.
ēdentulus, *a*, *um* [*ex* a *dens*] bezzubý.
ē-dulcō, *āre* oslazovati.
effēminō, *āre* [*femina*] 1) činiti ženou: *effeminarunt aera C;* 2) zženšťovati, činiti zženštilým; part. *effeminatus* v. t.
efflīctim, adv. [*effligo*] k zabití, k smrti.
ēgestiō, *ōnis*, *f.* [*egero*] vynášení, odklízení, odnášení.
ēlector, *ōris*, *m.* [*eligo*] volitel; středov. kurfiřt.
ēlectrifer, *era*, *erum* [*electrum*] jantaronosný (Claudianus o olších u Padu s narážkou na báji o dcerách Heliových).
ēmissīcius, *a*, *um* [*emitto*] vysílaný na zvědy, výzvědný.
encōmium, *iī*, *n.* [*ἐγκώμιον*] chvalořeč.
ephippiārius, *iī*, *m.* [*ephippium*] sedlář.
epiphania, *ae*, *f.* [*ἐπιφάνεια* zjevení, círk. zjevení Páně.
episcopus, *ī*, *m.* [*ἐπίσκοπος*] dozorce; círk. biskup.
epitaphium, *iī*, *n.* [*ἐπιτάφιον*] náhrobní nápis; báseň na někt úmrtí.
epitȳrum, *ī*, *n.* [*ἐπίτυρον*] olivový salát.
epulāris, *e* [*epulae*] při jídle, při hostině.
ērādīcō, *āre* [*radix*] s kořenem vytrhnouti, z kořene vyvrátiti.
erēmīta, *ae*, *m.* [*ἐρημίτης*] poustevník

ēreptor, *ōris, m.* lupič: *alcis rei.*
errōneus, *a, um* [*erro*] bludný; mylný.
escārius, *a, um* [*esca*] jídelní; *vincla escaria Pl* z jídla (udělaná).
essentia, *ae, f.* [*esse*] jsoucnost; podstata.
ēsuriālis, *e* [*esurio*] hladový.
ethnicus, *ī, m.* [ἐθνικός] pohan.
eucharistia, *ae, f.* [εὐχαριστία] vl. vzdávání díků; církv. eucharistie, večeře Páně, svátost oltářní, přijímání.
eucharisticus, *a, um* [εὐχαριστικός] týkající se eucharistie (t. j. svátosti oltářní), eucharistický.
ēversor, *ōris, m.* [*everto*] vyvratitel, zhoubce: *alcis rei.*
ēvidenter, adv. patrně, zřejmě.
ēvirō, *āre* zženštiti, změkčilým učiniti, zeslabiti: *corpus Cat.*
ēvītātiō, *ōnis, f.* [*evito*] vyhýbání, unikání.
ēvocātor, *ōris, m.* [*evoco*] povolavatel k službě vojenské: *servorum et civium perditorum C* buřič.
exāctionō, *āre* [*exactio*] vymáhati, vybírati; (násilně) obírati, olupovati.
ex-amussim, adv. [*amussis* tesařské pravítko] vl. podle pravítka, přesně, dokonale.
excommūnicātiō, *ōnis, f.* [*excommunico*] vyloučení, zej. z církve, exkomunikace.
excreō, viz. *ex-screo.*
excūdō doplň: novov. tisknouti (knihu), tiskem vydati.
excūsātiō, *ōnis, f.* [*excuso*] omluva, ospravedlnění: čeho *alcis rei;* čím *alcis rei; acc. c. inf., quominus, cur* atp.
excutiō, doplň k **II** *eum ad Sullam excussum adduxit* (*Valerius Maximus*).
exercitiō, *ōnis, f.* [*exerceo*] cvičení.
exlecebra n. **ēlecebra,** *ae, f.* [*elicio*] vylákání.
exōrātor, *ōris, m.* [*exoro*] vyprošovatel.
exōticus, *a, um* [ἐξωτικός] (vl. zvenčí) z ciziny, cizozemský.
expatricius, *iī, m.* bývalý patricius.
ex-pōnō doplň pronajímati.
exportō, *āre,* vynášeti, vyvážeti: *aurum ex Italia C.*
expositīcius, *a, um* [*expono*] vysazený, o dítěti odložený.
expositiō doplň odložení dítěte (*Iustinus*).
expugnāx, *ācis* [*expugno*] dobývačný, podmanivý; přen. účinný *O.*
exsecūtiō doplň poprava.
exsequiālis, *e* [*exsequiae*] pohřební: *carmina O.*
exstinctor, *ōris, m.* [*exstinguo*] hasitel, hasič: *incendii C;* přenes. zhoubce, ničitel: *patriae C;* potlačitel: *coniurationis C.*
ex-sufflō, *āre* vydechovati.
exsultātiō, *ōnis, f.* [*exsulto*] vl. vyskakování, ob. plesání, jásání.
extemporāneus, *a, um* [*ex tempore*] nepřipravený, ‚improvisovaný'.

F.

facula, *ae, f.* [demin. od *fax*] pochodeň.
fala, *ae, f.* vysoké lešení; obléhací věž.
falcastrum, *ī, n.* [*falx*] kosa.
falcō, *ōnis, m.* sokol.
falsiparēns, *entis* [*falsus* a *parens*] mající nepravého (smyšleného) otce *Cat* (o Herakleovi).
farcīmen, *inis, n.* [*farcio*] klobása, jelito.
fāstīdiō, fāstīdiōsē, fāstīdiōsus, fāstīdium, fāstīgātē, fāstīgātus, fāstīgium. 1. **fāstus** opr. **fastīdiō** atd. (všude **a**).
fastīgiāliter, adv. [*fastigium*] dotýkajíc se vrcholu; v hlavních rysech.
febrīculōsus, *a, um* [*febricula*] trpící zimnicí, zimničnatý *Cat.*
ferrātilis, *e* [*ferratus*] opatřený železem, spec. spoutaný v okovech.
ferritrībāx, *ācis* [*ferrum* a τρίβω] otěrač železa (o člověku spoutaném) *Pl.*
figulus, *ī, m.* [*fingo*]. hrnčíř.
fīnālis, *e* [*finis*] koncový, konečný.
flagellō, doplň: obr. *laxas arca flagellat opes* (*Martialis*) vl. pokladna bičem popohání peníze s popuštěnými otěžemi = hojně dává do oběhu peníze, aby co nejvíce vynesly.
florenus, *ī, m.* zlatník, zlatý (mince).
fornācula, *ae, f.* [*fornax*] picka, pec; obr. o zlostné a vášnivé hlavě.
forpex, *icis, f.* [z *forceps*] kleště; nůžky.
forum doplň: trhová (n. kupní) smlouva.
fossātum, *ī, n.* [*fossa*] (hradební) příkop.
framea doplň: středov. šavle.
frāter doplň: bratranec; ‚bratr' sm. mnich.

fraudifer, *era, erum* [*fraus* a *fero*] podvodný, lstivý.
fringilla, *ae, f.* pěnkava.
frīvolus, *a, um* vl. o nádobě rozbitý, bezcenný; přen. nepodstatný, nicotný.
frondifer, *era, erum* [*frons* a *fero*] listonosný, listnatý.
frutex doplň: jako nadávka klacek.
fūlīginōsus, *a, um* [*fuligo*] začazený.
fūmigō, *āre* [*fumus*] kouřiti, dýmati; doutnati.
fūnambulus, *ī, m.* [*funis* a *ambulo*] provazolezec.

G.

gabella, *ae, f.* n. ***gablum,*** *ī. n.* plat, poplatek.
ganniō, *īre* štěkati.
gargarion, *iī, n.* [γαργαρεών] čípek.
gehenna, *ae, f.* [Γέεννα] údolí u Jerusalema, kde bývaly provozovány kruté bohoslužby Molochovy; peklo.
generālitās, *ātis, f.* všeobecnost, veškerost.
generō, *āre* [*genus*] ploditi.
gentīlis doplň: církv. pohanský.
gerāria, *ae, f.* [*gero*] chůva.
glaeba doplň: *g. corporis* mrtvola.
glandulae, *ārum, f.* [*glans*] mandle (anatom.).
glaucōma, *atis, n.* [γλαύκωμα] zákal (oční nemoc).
glōriola, *ae, f.* [demin. od *gloria*] jakási sláva, trochu slávy.
gnāruris, *e* arch. = *gnarus Pl.*
gnōmōn, *onis, m.* [γνώμων] ukazatel, tyčinka, ručička na hodinách.
gossipium, *iī, n.* bavlna.
Grādīvus, *ī, m.* jméno boha Marta.
graecissō, *āre* [γραικίζω] napodobovati Řeky: *argumentum graecissat, non atticissat, sed sicilissat Pl.* asi má střih řecký, ne attický, nýbrž sicilský.
grandiō, *īre* [*grandis*] zvětšovati.
gravāmen, *inis, n.* [*gravo*] tíže, obtíž, potíž.
grossus, *a, um* [srov. *crassus*] tlustý; subst. groš: *g. Misnensis* groš míšenský.
gryllus, *ī, m.* cvrček.
guerra, n. ***gerra*** n. ***verra,*** *ae, f.* [z gotského **wirro*, srov. něm. *wirr, wirren*] válka.
gustātōrium, *iī, n.* [*gusto*] jídelní náčiní.

H.

habitāculum, *ī, n.* [*habito*] obydlí, byt; (obytná) místnost.
haeresiarcha, *ae, m.* [αἱρεσιάρχης] náčelník sekty, arcikacíř.
haeresis, *is, f.* [αἵρεσις] vl. zvolené mínění, učení; škola (filosofická); církv. kacířství, sekta.
haeretieō, *āre* [*haereticus*] prohlašovati za kacíře, kacéřovati.
haereticus, *a, um* [αἱρετικός] kacířský.
hama, *ae, f.* [ἅμη] vědro.
harundineus (arundineus) [*harundo*] třtinový, rákosový, z rákosu; meton. *harundineum carmen O* píseň pískaná na rákosovou píšťalu.
harundinōsus (arundinōsus), *a, um* [*harundo*] rákosnatý, bohatý rákosím: *Cnidus harundinosa Cat.*
harundō (pův. **arundō**), *inis, f.* [srov. ἄρον] 1) třtina, rákos, rákosina, pl. n. sg. collect. rákosí: *fluvialis h. V;* básn. jako odznak bohů řek *crinis umbrosa tegebat h. V;* 2) meton. co se z rákosu zhotovuje **a)** pastýřská píšťala, *α)* ob. varhánky, moldánky (σῦριγξ), složené z několika rákosových rourek postupně delších a delších, slepených voskem: *cerata h. O.; β)* flétna: *Tritoniaca h. O;* **b)** prut udičný: *captare harundine pisces Tib;* **c)** u tkalcovského stavu brdo: *stamen secernit h. O;* **d)** násada šípu: *telum* (šíp) *habet sub harundine plumbum O;* synekd. šíp: *letalis h. V;* **e)** čižbařská vějička: *harundine sumpta Faunus sum Pr;* **f)** rákoska: *nec crepuit harundine custos Pr;* rákosová hůlka jako koník dětí: *equitare in harundine H.*
herēmīta viz *eremita* (v Doplňcích).
hister n. **ister** podle Livia etruský název herce.
histricus, *a, um* [*hister* = *histrio*] herecký, divadelní.
homagium, *iī, n.* holdování, pocta, slib věrnosti.

homīlia, *ae, f.* [*ὁμιλία*] kázání.
honōrus, *a, um* [*honor*] čestný, čest působící.
hōra doplň: církv. *horae canonicae* kanonické hodinky.
hōrārius, *a, um* [*hora*] hodinový; subst. **hōrārium,** *ii, n.* hodiny.
hordeāceus, *a, um* [*hordeum*] ječný.
hōria, *ae, f.* rybářský člun.
hōro-logium, *ii, n.* [*ὡρολόγιον*] hodiny.
hospitāle, *is, n.* [*hospitalis*] nemocnice, špitál.
hūmānitus, adv. [*humanus*] lidsky, po lidsku; euf. *si quid mihi h. accidisset C* sm. kdybych zemřel.
humulētum, *ī, n.* chmelnice.
hymnizō, āre, [*ὑμνίζω* od *ὕμνος*] zpívati hymny, vůb. zpívati.
hypodidascalus, *ī, m.* [*ὑποδιδάσκαλος*] nižší (vedlejší, pomocný) učitel.
hypomnēma, *atis, n.* [*ὑπόμνημα*] záznam, poznámka.

I.

idiōma, *atis, n.* [*ἰδίωμα*] vl. (výrazná) zvláštnost; spec. (zvláštní) mluva, vůb. jazyk, řeč.
īdyllium, *ii, n.* [*εἰδύλλιον*] (genrová) básnička, idyla.
ieiūniōsus, *a, um* [*ieiunium*] lačný, hladový.
imāginor doplň: viděti ve snách, sníti: *Calpurnia imaginata est* s acc. c. inf. (*Suetonius*) Kalpurnii se zdálo, že.
imbrigenus, *a, um* [*imber* a *gigno*] rodící deště, dešťorodný.
immediātus, *a, um* [*medio*] bezprostřední, přímý.
imperiālis, *e* [*imperium*] císařský.
imprimō, doplň: novov. tisknouti (knihu).
in-acēscō, *ere* zkysnouti, přen. zhořknouti *O.*
ināniae, *ārum, f.* [*inanis*] žert. prázdnosti.
incarcerātiō, *ōnis, f.* [*incarcero*] uvěznění.
incarcerō, *āre* [*carcer*] uvězniti.
incarnātiō, *ōnis, f.* [*incarno* od *caro*] církv. vtělení.
incessābilis, *e* [*cesso*] neustálý, ustavičný.
incinerō, *āre* [*cinis*] obrátiti v popel.
incīsōrius, *a, um* [*incisor*] řezací: *i. dens* řezák.
in-congruus, *a, um* nevhodný, nemístný.
in-convulsus, *a, um* nezrušený; nezměněný, nezměnitelný.
in-corrigibilis, *e* nenapravitelný, nepolepšitelný.
indāgātor, *ōris, m.* [*indago*] stopovatel, slídič.
indīcibilis, *e* [*dico*] nevyslovitelný.
indictiō, *ōnis, f.* [*indico*] vypovědění; ohlášení; spec. indikce, římský počet (t. j. číslo ukazující pořadí roku v 15leté periodě).
indignātiuncula, *ae, f.* [demin. k *indignatio*] (jakási) mrzutost, nevole.
indipīscor doplň dosáhnouti, získati *Pl.*
indulgentia, doplň: církv. odpustek.
indultum, *ī, n.* [*indulgeo*] dovolení; milost.
indūmentum, *ī, n.* [*induo*] oděv, roucho.
īnfatīgābiliter, adv. [*fatigo*] neúnavně.
īn-fulciō, *īre* vecpávati, nacpávati.
inhibitiō, *ōnis, f.* [*inhibeo*] zadržení; spec. zaražení vesel, zpětné veslování.
in-hospitālitās, *ātis, f.* [*inhospitalis*] nehostinnost.
inquilīnus doplň obyvatel.
īn-salūtātus, *a, um* nepozdravený: *inque salutatam linquo V.*
īn-sinuō doplň k a *cum tibi insinuentur opes Prop* jsou ti strkány = poskytovány.
īnstantia, *ae, f.* [*instans*] a) přítomnost; b) stálost, vytrvalost; přičinlivost; c) naléhavost, důtklivost, vážnost, prudkost.
īn-strēnuus, *a, um* nepodnikavý, nečinný.
intellēctuālis, *e* [*intellectus*] rozumový.
intēnsē, adv. [*intensus*] napiatě, silně.
intēnsiō, *ōnis, f.* [*intendo*] napětí, síla.
intrōductiō, *ōnis, f.* [*introduco*] uvádění.
in-trūdō, *ere, sī, sum* vtlačovati, vstrkávati.
invītātor, *ōris, m.* [*invito*] zváč, zejm. zřízenec císařův, zvoucí k hostině *M.*
invocātiō, *ōnis, f.* [*invoco*] vzývání.
irrīsus, *ūs, m.* posměch, výsměch; potupa.
īsagōgē, *ēs, f.* [*εἰσαγωγή*] uvedení, úvod.
ister, v. *hister* (v Doplňcích).

itinerārium, *iī*, *n.* [*iter*] cestovní deník, popis cesty, cestopis.
iūbilum, *ī*, *n.* jásání, výskání.
iucundō, *āre* [*iucundus*] býti příjemný někomu, těšiti.
iūdex doplň: středov. rychtář.
iūgiter, adv. [*iugis*] nepřetržitě, stále, trvale.
iugulō, doplň vražditi: obr. *iugulare Falernum Mart* sm. ničiti, kaziti.
iuvenīliter, adv. mladicky, nevázaně, nerozvážně, ukvapeně.

L.

labarum, *ī*, *n.* prapor, vlajka (pův. prapor zavedený od cís. Konstantina Vel.).
lābibundus, *a, um* [*labor*] = *labens* básn. proudící.
laetābundus, *a, um* [*laetor*] plný veselí, veselý.
laevis viz *levis*.
lāicus, *ī*, *m.* [*λαϊκός*] příslušný k lidu; církv světský.
laneus, *ī*, *m.* lán.
lapidēscō, *ere* [*lapis*] kameněti.
Larārium, *iī*, *n.* [*Lar*] svatyňka Larů.
larynx, *ngis*, *m.* [*λάρυγξ*] hrtan, hrdlo.
Laudicēnī, *ōrum*, *m.* jméno žertovně utvořené podle *Laodiceni* (v. *Laodicea*) z *laus* a *cena*, asi ‚chvaložerníci' (t. j. přížívníci) *Plin.*
laurea doplň: středov. *l. prima* hodnost bakaláře; *l. secunda* (*suprema, summa*) hodnost magistra.
lauriger, *gera, gerum* [*laurus* a *gero*] nesoucí vavřín, ozdobený vavřínem.
1. legō, doplň k 1 *l. ossa* buď sbírati kosti (spálené mrtvoly) nebo vybírati kosti (úlomky kostí) z poraněné části těla: *in capite lecta ossa* (*Seneca*).
leprōsus, *a, um* [*lepra*] malomocný, nemocný nakažlivou nemocí.
lībra, doplň: *tres quattuorve libras M* tři nebo čtyři libry stříbrného stolního náčiní.
licentiātus, *ī*, *m.* [*licentia*] licentiát (t. j. kandidát vyzkoušený pro gradus mistra, ale dosud nepromovaný).
lictor doplň: středov. kat.
lōcusta i **locusta.**
lōripēs, *pedis* [*lorum* a *pes*] kdo má nohy zkroucené jako řemen, křivonohý.
Lūcerēs i **Lucerēs.**
lucta, *ae*, *f.* [*luctor*] zápas (v křížku), souboj.
lūcusta i **lucusta.**
lūdi-moderātor, *ōris*, *m.* správce školy.
lupulus, *ī*, *m.* [*lupus*] chmel.
lūsitō, *āre* [*ludo*] hráti si.

M.

Maccus, *ī*, *m.* jméno jedné ze stálých osob atellské frašky, hlupák, šašek, srov. *Dosennus*.
machaera, *ae*, *f.* [*μάχαιρα*] krátký meč, tesák.
maestitūdō, *inis*, *f.* [*maestus*] zármutek, smutek.
magister doplň: středov. *m. civium* purkmistr.
magus doplň: církv. *Magi* svatí Tři králové; *adoratio Magorum* svátek Tří králů.
maledictus, *a, um* [*maledico*] zlořečený, prokletý, zatracený.
malignō, *āre*, i **malignor** *ārī* [*malignus*] býti zlomyslný.
maltum, *ī*, *n.* slad.
mandūcō, *āre* [*mando*] žvýkati; jísti.
marca, *ae*, *f.* hřivna, libra (peněz).
marchiō, *ōnis*, *m.* markrabě.
marchiōnātus, *ūs*, *m.* [*marchio*] markrabství.
marsalcus n. ***marescalcus,*** *ī*, *m.* vl. podkoní, štolba; dvorský hodnostář, maršálek.
martyr, *yris*, *c.* [*μάρτυρ*] svědek; církv. mučeník.
martyrium, *iī*, *n.* [*martyr*] mučenictví.
masculēscō, *ere* [*masculus*] stávati se mužem n. samcem, mužněti.
mātrīx, *īcis*, *f.* [*mater*] matka, samice; *m. lingua* základní, hlavní.
matta, *ae*, *f.* rohož.
matula, *ae*, *f.* nádoba, spec. nočník.
mēchanicus, *ī*, *m.* [*μηχανικός*] řemeslník, pracovník.
mehercules viz *Hercules*, kde jest tvar *mehercules* vložiti a) před *mehercule*.
meliōrō, *āre* [*melior*] zlepšovati.

melleus, *a, um* [*mel*] medový, sladký jako med.
mellifluus, *a, um* [*mel* a *fluo*] medem tekoucí, medový.
mellisonus, *a, um* [*mel* a *sono*] zvučící sladce jako med, medozvuký.
melos *n.* [*μέλος*] píseň, zpěv.
Memphītēs, *ae, m.* memfidský, egyptský; *bos Tib* = Apis
metallicus, *a, um* [*metallum*] kovový; subst. **metallica,** *ōrum, n.* mince: *metallicorum magister* mincmistr.
minūtulus, *a, um* [*minutus*] maličký.
missa, *ae f.* [*mitto*] rozpuštění; církv. mše.
misso, *āre* [*missa*] sloužiti mši.
modernus, *a, um* [od adv. *modo,* srov. *hodiernus*] nedávný, nový.
modulus, doplň: nápěv, píseň (*Pentadius*).
molliculus, *a, um* [demin. k *mollis*] měkoučký.
monacha, *ae, f.* [*μοναχή*] jeptiška, mniška.
monachus, *ī, m.* [*μοναχός*] mnich.
monastērium, *iī, n.* [*μοναστήριον*] klášter.
monasticus, *a, um* [*μοναστικός*] mnišský, klášterní.
mōniālis, *is, f.* [ze *sanctimonialis* od *sanctimonia*] jeptiška, mniška.
monobiblos, *ī, f.* [*μονόβιβλος*] dílo skládající se z jedné knihy; kniha samostatně vydaná.
mōrigerus, *a, um* [*mos* a *gero*] povolný, poslušný.
morsum, *ī, n.* [*mordeo*] kousek, kousíček.
mortārium, *iī, n.* hmoždíř.
mūgil(is), *is, m.* mořská ryba.
mūginor, *ārī* rozmýšleti se.
mūrārius, *iī,* n. **mūrātor,** *ōris, m.* [*murus*] zedník.
mūrīnus, *a, um* [*mus*] myší.
mustum doplň: *vitea musta* (*Pentadius*) hrozny.
muttiō, īre muknouti, hlesnouti.

N.

nacca, *ae, m.* [*νάκτης*] valchář (= *fullo*).
nātālis doplň: subst. **nātāle,** *is, n.* 1) rodiště; 2) narozeniny: *n. Domini* boží hod vánoční.
nātīvitās, *ātis, f. nascor*] narození.
nephrītis, *idis, f.* [*νεφρῖτις*] nemoc ledvin, zánět ledvin.
nepōs doplň: synovec, příbuzný.
neque-dum viz. *necdum.*
nīdus, doplň: přihrádka na knihy *M.*
nōmenclātūra, *ae, f.* [srov. *nomenclator*] jmenování, názvosloví.
nosocomīum, *iī, n.* [*νοσοκομεῖον*] nemocnice, špitál.
notārius, *iī, m.* [*nota*] písař, spec. rychlopisec.
nūdulus, *a, um* [*nudus*] holičký.
nunc-iam, adv. hned teď, právě nyní.

O.

ob-dūcō doplň: přiváděti někomu do cesty, proti někomu: *Curium o. C.* postaviti proti nim K. (při volbách).
ob-iter, adv. [vl. ‚na cestě, cestou'] příležitostně.
ob-oleō, *ēre* zasmrděti *Pl.*
ob-tueor, *ērī* dívati se.
ob-vāgiō, *īre* bečeti (a tím rušiti klid).
obventiō, *ōnis, f.* [*obvenio*] důchod.
occāsiōnāliter, adv. [*occasionalis*] příležitostně.
occipitium, *iī, n.* [*occiput*] zadní část hlavy, týl.
occiput, *pitis, n.* [*ob* a *caput*] záhlaví, týl.
occupātiuncula, *ae, f.* [demin. k *occupatio*] (drobné) zaměstnání.
octāvus, doplň: **octāva,** *ae, f.* (sc. *dies*) oktáv
oculātus, *a, um* [*oculus*] opatřený očima; vidomý.
oculeus, *a, um* [*oculus*] okatý; bystrooký.
officiālis, *is, m.* [*officium*] zřízenec, úředník.
offuscō, *āre* [*ob* a *fusco*] zatemňovati.
oinos arch. = *unus.*
olōrīnus, *a, um* [*olor*] labutí.
omni-modus, *a, um* všeho způsobu, všeliký.
opācitās, *ātis, f.* [*opacus*] stinnost, stín: *arborum T.*
opiparus, *a, um* [*ops* a *paro*] bohatý; nádherný.
opisthographus, *a, um* [*ὀπισθόγραφος*] psaný (také) na zadní straně papíru *Plin.*

ordinātiō, *ōnis, f.* [*ordino*] uspořádání, zařízení, ustanovení; círk. svěcení (na kněze), vysvěcení.
ordinō doplň: círk. vysvětiti (na kněze).
ordō doplň: círk. spec. (mnišský) řád; duchovní stav.
oruātus doplň: círk. (kněžský) ornát.
orphanotrophīum, *ii, n.* [*ὀρφανοτροφεῖον*] sirotčinec.
orthodoxus, *a, um* [*ὀρθόδοξος*] pravověrný.
ōscitanter, adv. [*oscito*] ospale.
ōsor, *ōris, m.* [*odi*] nenávistník.
ossiculum, *ī, n.* [demin. k *os*] kostečka

P.

paedagōgium, *ii, n.* [*παιδαγωγεῖον*] ústav pro vzdělání vychovatelů (*paedagogus*).
palma doplň: jako míra píď.
palponisō, *āre* [*palpo, ōnis, m.* lichotník, v. *palpor*] lichotiti, lísati se.
pānārium, *ii, n.* [*panis*] koš na chléb.
pāniculus, *ī, m.* [*panus,* srov. *panicum*] hrst slámy, jako krytina došek.
pānificium, *ii, n.* [*panis* a *facio*] dělání chleba, pečení chleba; pečivo.
pānnicida, *ae* n. ***pānnitōnsor,*** *ōris, m.* postřihač.
pānnifex, *icis, m.* [*pannus* a *facio*] soukeník.
pānnus, doplň: sukno; šátek.
pantomīmus, *ī, m.* [*παντόμιμος*] mimický tanečník, pantomim.
paranymphus, *ī, m.* [*παράνυμφος*] průvodce nevěsty, družba.
parasceuē, *ēs, f.* [*παρασκευή*] den přípravy (na sabbat), pátek, spec. Velký pátek.
parentātiō, *ōnis, f.* [*parento*] tryzna, smuteční slavnost, (posmrtná) vzpomínka.
pārīx, *īcis, f.* [srov. *parra*] druh ptáků, snad sýkora.
parochia, *ae, f.* [*παροικία*] fara, farnost; (biskupská) diecese.
partitūdō, *inis, f.* [*pario*] porod, slehnutí.
pascha, *ae, f.* i *atis n.* [*πάσχα*] velikonoce.
paschālis, *e* [*pascha*] velikonoční.
passiō, *ōnis, f.* [*patior*] trpění, snášení; utrpení, círk. umučení; cit, vášeň.
patibulātus, *a, um* [*patibulum*] křížem obtížený, s křížem na zádech.
patinārius, *a, um* [*patina*] mísový, z mis.
pausa, *ae, f.* [*παῦσις*] přestávka.
pauxillātim, adv. [*pauxillus*] pomaličku, ponenáhlu.
pauxillus, *a, um* [*paucus*] maličký.
pectorālis, *e* [*pectus*] prsní, hrudní; subst. *pectoralia, um, n.* brnění, pancíř.
pedagium, *ii, n.* clo.
peditastellus, *ī, m.* [**peditaster* od *pedes*] pohrdavě sprostý pěšák, ‚papučář'.
Pēniculus, *ī, m.* [demin. od *penis,* srov. *penicillus*] asi ‚Smetáček'.
pentēcostē, *ēs, f.* [*πεντηκοστή* sc. *ἡμέρα* padesátý den po velikonoční neděli, letnice, svatodušní svátky.
per-dominor, *ārī: annum* = vlásti po celý rok (*Claudianus*).
peremptōrius, *a, um* [*perimo*] vl. záhubný; t. t. právn. konečný, poslední, bez odvolání.
per-graecor, *ārī* vl. žíti po řecku, praegn. ‚tlámovati'.
perligo v. **perlego.**
per-parcē, adv. velmi šetrně, skrovně *Prop.*
perpetim, adv. [srov. *perpetuus*] ustavičně.
perpetrātor, *ōris, m.* [*perpetro*] pachatel.
per-sentīscō, *ere* pociťovati, dovídati se.
pertinentia, *ae, f.* [*pertineo*] příslušenství.
pessulus, *ī. m.* [*πάσσαλος*] závora.
pharmacopōla doplň. lékárník, apatékář.
pharmacum, *ī, n.* [*φάρμακον*] lék.
phrasis, *is, f.* [*φράσις*] výraz, sloh.
ploirumē arch. = *plurimi.*
per-hauriō, *īre* docela vyčerpati; úplně shltnouti, polknouti.
permitiēs, význ. = *pernicies.*
petrōsus, *a. um* [*petra*] skalnatý, kamenitý.
phītōn = *Python* (v. t.); bibl. věští duch.
pigreō, *ēre* [*piger*] býti omrzelý, mrzetise.
pleātor, *ōris, m.* [*pileus*] kloboučník.
pincerna, *ae, m.* číšník; šenkýř.
pisculentus, *a, um* [*piscis*] rybnatý.
pistillum, *ī, n.* [*pinso*] palice (do hmoždíře).
pisum, *ī, n.* [*πίσον*] hrách.

plāgipatida, *ae, m.* [*plaga* a *patior*] snášející rány.
plasma, *atis, n.* [πλάσμα] výtvor, tvor.
plēbanus, *ī, m.* [*plebs* význ. farnost] farář.
plēnāriē, adv. [*plenarius*] úplně.
polentārius, *iī, m.* [*polenta*] sladovník.
pollī(n)ctor, *ōris, m.* [*pollingo*] omývač mrtvol.
pollingō, *ere* omývati (a natírati) mrtvoly.
pollūcibilis, *e* [*polluceo* dávati na stůl] hostinový, hodovní, bohatý, skvělý.
polyandrium, *iī, n.* [πολυάνδριον] (obecný) hřbitov.
pompilus, *ī, m.* [πομπίλος] mořská ryba doprovázející lodi.
pontifex, doplň: církv. biskup; *p. maximus* n. *summus* papež.
positiō doplň: these, článek, nauka.
possibil|s, *e* [*possum*] možný.
post-ibī adv. potom.
praebenda, *ae, f.* [*praebeo*] důchod (duchovních), prebenda.
praedicātiō doplň: církv. kázání.
praedicātor doplň: církv. kazatel: *fratres praedicatores* dominikáni.
prae-oleō, *ēre* n. — **olō,** *ere* napřed páchnouti.
praepositus, *ī, m.* [*praepono*] představený; církv. probošt.
prae-sciō, *īre* napřed věděti, předvídati.
praesentārius, *a, um* [*praesens*] přítomný; o penězích hotový.
praesēpēs n. **praesēpis,** *is, f.* = *praesepe.*
prae-sevērus, *a, um* podle některých *T* m. *perseverus* (v. t.).
praesul doplň: církv. představený, biskup, prelát.
prae-sūmō, doplň: odvažovati se, osmělovati se, troufati si.
prae-terō, *ere* vpředu n. na vrchu třiti: *limā p.* přepilovati *Pl.*
praetor doplň: středov. rychtář.
praeurbium, *iī, n.* [srov. *suburbium*] předměstí.
prae-verrō, *ere* napřed zamésti.
praevigilium, *iī, n.* [srov. *pervigilium*] vigilie.
prīmās, *ātis, m.* [*primus*] první, přední, nejvznešenější.
prīmitīvus, *a, um* [*primus*] první, prvotní.
prīmō-genitus, *a, um* prvorozený, nejstarší.
prīmus doplň: církv. **prīma,** *ae, f.* (sc. *hora*) první část předepsané kněžské ranní modlitby, ranní hodinky.
principāliter, adv. [*principalis*] hlavně, zvláště.
procoetōn, *ōnis, m.* [προκοιτών] přední pokoj.
prōficuus, *a, um* [*proficio*] prospěšný, užitečný.
propempticon n. — **cum,** *ī, n.* [προπεμπτικόν] báseň na rozloučenou.
prophētō, *āre* [*propheta* z προφήτης] prorokovati, věštiti.
proprietās doplň: vlastnictví: *p. Salaminis insulae* (*Iustinus*).
prōtēctor, *ōris, m.* [*prolego*] ochránce.
prōtēlō, adv. [vl. abl. od *protelum*] vl. po řadě, v zápětí, ihned *Cat.*
prō-testor, *ārī* veřejně dosvědčovati; (veřejně) vypovídati, tvrditi, přiznávati se.
prōto-notārius, *iī, m.* nejvyšší písař.
prōvincia doplň: kraj.
psalmigraphus, *ī, m.* [ψαλμός, γράφω] žalmista.
psalmōdium, *iī, n.* [srov. *psalmodia* = ψαλμῳδία] zpívání žalmu; žalm.
psaltērium doplň: církv. sbírka žalmů, žaltář.
pugillus, *ī, m.* [*pugnus*] hrstka, hrst.
pultō, *āre* [*pello,* srov. *pulso*] klepati, tlouci.
pūrigō v. *purgo.*

Q.

quadrāgēsimus doplň: církv. **quadrāgēsima,** *ae, f.* (čtyřicetidenní) půst.
quadrīmulus, *a, um* demin. ke *quadrimus.* v. t.
quadrivium, *iī, n.* [sr. *quattuor* a *via*] vl. čtyřcestí, křižovatka, rozcestí.
quāliter-cumque, adv. jakkoli.
quid-nī, adv. proč ne?
quippinī, adv. [*quippe* a *ni* = *ne*] proč pak ne?
quoiātis starší tvar = pozd. *cuias.*
quōr v. *cur.*

R.

rādīcō, *āre* [*radix*] pouštěti kořeny, vkořeňovati se.
raphanus, *ī, m.* a *f.* [*ῥαφανίς*] řetkev, řetkvička.
ratiōnābilis, *e* [*ratio*] rozumný, správný, slušný.
rauci-sonus, *a, um* dunící, hučící.
re-calēscō, *ere* (opět) se oteplovati, tepla nabývati, zahřívati se
recōgnitiō, doplň: *r.* (*in tormentis*) vyslýchání (útrpné, t. j. na mučidle).
recommendātiō, *ōnis, f.* [*recommendo*] doporučení.
recreātiō, *ōnis, f.* [*recreo*] osvěžení, občerstvení.
re-cūrō, *āre* (opět) vyléčiti.
recutītus, *a, um* [*re* a *cutis*] obřezaný
redemptor doplň: církv. vykupitel.
re-discō, *ere,* opět se učím.
reductiō, *ōnis, f.* [*reduco*] přivedení nazpět.
redundanter, adv. [*redundans* k *redundo*] nadbytečně, příliš hojně.
re-frīgerātiō, *ōnis, f.* ochlazení.
rēgāliolus, *ī. m.* [*regalis*] malý pták, střízlík.
rēgnicola, *ae, m.* obyvatel království.
rēgula doplň: církv. řehole.
rēgulāris, *e* [*regula*] řeholní, mnišský.
re-gustō, *āre* opět ochutnávati, opět si pochutnávati; přen. *litteras C.*
religiōsus doplň: církv. řádový (op. *saecularis*).
rēmigātiō, *ōnis, f.* [*remigo*] veslování
reparātiō, *ōnis, f.* [*reparo*] napravení.
replicō, doplň: odpovídati, činiti námitky.
repraesentātiō, *ōnis, f.* v obch. placení hotovými.
re-probus, *a, um* špatný.
resideō, doplň: s acc. seděti na něčem: *r. ferias Pl* slaviti svátky.
re-signō doplň: odkázati (v závěti).
respectivē, adv. [*respectivus*] hledíc k tomu.
re-spīrō, doplň: *r. gramine* (*Statius*) = voněti.
retināculum doplň: obr. *vitae retinacula Plin* pouta života.
retrō-āctus, *a, um* minulý.
revīsitātiō, *ōnis, f.* [*revisito*] vzájemná (opětná) návštěva.
rhus, *rhois* [*ῥοῦς*] škumpa (keř s aromatickými listy a plody, jehož kůry se užívalo k vydělávání kůží).
rigidē, adv. přísně, bezohledně: *submovere alqm O.*
rōborō, *āre* [*robur*] síliti, posilňovati, tužiti.
rūfēscō, *ere* [*rufus*] červenati se, býti červený.
rūrēnsis, *e* [*rus*] venkovský.
russum m. *rursum Pl.*

S.

saccharum (n. z—), *ī, n.* [*σάκχαρον*] cukr.
sacrāmentum doplň: církv. náboženské tajemství, svátost.
saeculāris doplň: pohanský, světský (op. *regularis*).
salapūtium, *iī, n.* skrček. Správněji snad **salapantium,** *iī, n.* [demin. z **ἁλοφάντης*, srov. *συκοφάντης*] prolhaný skrček.
salillum, *ī, n.* [demin. od *salinum*] slánka.
salsucia, *ae, f.* n. **salsucium,** *iī, n.* klobása.
saltuātim, adv. [1. *saltus*] skákavě, napřeskáčku.
sanguinārius, *a, um* [*sanguis*] krvechtivý: *iuventus C.*
sanniō, *ōnis, m.* [*sanna* posměšný posunek] šklebil, šašek.
sarcina doplň: obr. zboží, majetek *M.*
satanās, *ae* (n. neskl. *satan*), *m.* [slovo hebrejské, význ. protivník] satan, ďábel.
satur doplň: zámožný.
saxulum, *ī, n.* [demin. od *saxum*] (malý, nepatrný) balvan, kámen.
scabīnus, *ī, m.* konšel, kmet.
scālae doplň synekd. poschodí *M.*
scandalizō, *āre* [*σκανδαλίζω*] sváděti; pohoršovati.
scandalum, *ī, n.* [*σκάνδαλον*] úraz; svádění; pohoršení.
schediasma, *atis, n.* [*σχεδίασμα*] náčrt.
schēma doplň: umělá úprava, ozdoba.
scholāris, *is, m.* [*schola*] scholár, žák, student.
scortillum, *ī, n.* demin. k *scortum* v. t.
scribilīta, *ae, f.* pečivo.
scultetus, *ī, m.* rychtář, představený.

scūtifer, ī, *m.* [*scutum* a *fero*] štitonoš, zbrojnoš.
secundō-genitus, *a, um* druhorozený, mladší.
sē-iūnctiō, *ōnis, f.* oddělení, odloučení.
sequestrō, *āre* [*sequester*] 1) uložiti u sekvestra; 2) oddělovati, rozlišovati.
sēricum, ī, *n.* [*Seres*] hedvábí.
serpirastra (n. **serperastra**), *ōrum, n.* desky k narovnání křivých noh u dětí; obr. domluvy, důtky.
servītor, *ōris, mu* [*servio*] sluha.
sē-vehor, ī, *vectus, sum* jeti stranou, vyjeti z cesty, or. *Prop.*
sevērē, adv. [*severus*] přísně, vážně.
sexāgēuī doplň: středov. **sexāgēna,** *ae, f.* kopa (grošů).
siccoculus, *a, um* [*siccus* a *oculus*] suchooký.
sicilissō viz *graecisso.*
sīci-ne, adv. tak? takhle?
simōnia, *ae, f.* [*Simon* zv. *Magus*] simonie, prodávání a kupování duchovních hodností, svatokupectví.
singulāriter, adv. obzvláště, neobyčejně: *diligere C, mirari Plin.*
smīgmatopoeus, ī, *m.* [*σμηγματοποιός*] mydlář.
sodālicium doplň: cech.
sōlāciolum, ī, *n.* demin. k *solacium.* v. t.
sōlātor, *ōris, m.* [*solor*] těšitel.
solea doplň met. druh ryby.
sollemnitās, *ātis, f.* [*sollemnis*] slavnost.
soloecus, *a, um* [*σόλοικος*] chybující proti správnosti řeči, nesprávný.
sophōs, adv. [*σοφῶς*] pochvalné zvolání výborně.
sordidus doplň: prostý: *sordida rura* (*Petronius*).
sotulārēs, *ium, m.* [*sub-talaris*] střevíce, obuv.
speciāliter, adv. [*specialis*] zvláště.
speculāris *lapis* [*speculum*] průsvitný kámen, zvl. slída; sklo; subst. **speculāria,** *um, n.* okna.
spelaeum opr. **spēlaeum.**
spintēr, *ēris, m.* [*σφιγκτήρ*] náramek.
spīritus doplň *s. vini* líh.
spissus doplň tlustý.
spurcitia, *ae f.* [*spurcus*] nečistota, špinavost.
stapeda, *ae, f.* třmen.
statua doplň sloup.
statūtum, ī, *n.* [vl. part. perf. pass. od *statuo*] ustanovení.
stemma, *atis, n.* [*στέμμα*] pletenec; přen. rodokmen.
stercorō, *āre* [*stercus*] hnojiti.
stibium, *ī, n.* [*στίβι*] antimon (páleného prášku užívaly ženy k barvení obočí a řas).
stola doplň: církv. štola (odznak jáhnů, kněží a biskupů).
storax vl. **styrax,** *acis, m. n. f.* [*στύραξ*] strom s vonnou pryskyřicí; vl. jm. otroka *Ter.*
streperus, *a, um* [*strepo*] hlučný, šumný, vrzavý.
strophium, doplň věnec.
struīx, *īcis, f.* [*struo*] hromada.
sturnus, ī, *m.* [srov. *Star*] špaček.
suāvisāviātiō, *ōnis, f.* [*suavis* a *savior*] sladké líbání *Pl.*
sub-agitātiō, *ōnis, f.* pohybování.
sub-camerārius, *ii, m.* podkomoří.
subcīsīvus viz *subsicivus.*
subidus, *a, um* [*subo*] vilný; roznícený (smyslnou) láskou.
sub-murmurō, *āre* tiše šuměti.
sub-notō doplň b) tajně pozorovati, prozkoumávati *M.*
sub-obscēnus *a, um* poněkud ošklivý.
sub-obscūrus, *a, um* poněkud temný, nesrozumitelný.
sub-odiōsus, *a, um* poněkud protivný, mrzutý.
sub-tūsus, *a, um* [*tundo*] *subtusa genas Tib* udeřena do tváří.
subulcus, ī, *m.* [*sus,* srov. *bubulcus*] pasák vepřů.
successīvē, adv. [*successivus*] postupně.
succinctus, *a, um* [*succingo*] 1) opásaný, připravený; 2) stažený, utažený; stručný, krátký.
suffarcinātus, *a, um* [*sub* a *farcino*] v nacpaný, přenes. výnosný, tučný.
sufficienter, adv. dostatečně, s dostatek.
sullāturiō, *īre* [desider. od *Sulla*] ‚sullovatěti' (t. j. projevovati přích lonost k Sullovi).
Sulmō i **Sulmo.**
sum doplň k II d) s abl. instrum. *tibi bove aurato vovimus esse futurum* na nápise že ti bude obětován býk (act. *facere* v. t. I 3) na konci *aliqua re*).

summārium, *iī, n.* [*summa*] (stručný) obsah.
super-impendeō, *ēre,* viseti, strměti nad něčím.
super-obruō, *ere* zasypati, zaházeti: *armis alqm Pr.,*
super-vīvō, *ere, vīxī, vīctūrus* přežíti.
surruptīcius, *a, um* [*surripio*] odcizený, ukradený.
susceptor, *ōris, m.* [*suscipio*] ochránce.
symbola, *ae, f.* [*συμβολή*] příspěvek.
symbolum, *ī, n.* [*σύμβολον*] známka, znamení; církv. vyznání víry.
synaxis, *is, f.* [*σύναξις*] shromáždění; bohoslužba.
syndicus, *ī, m.* [*συνδικός*] právní rádce, ochránce; radní písař.
synodus, *ī, f.* [*σύνοδος*] církevní shromáždění, synoda, koncil.
synopsis, *is, f.* [*σύνοψις*] přehled.
syrma i **sirma,** *atis, n.* [*σύρμα*] vlečka, roucho s vlečkou; listina s přivěšenou pečetí.
systaticus, *a, um* [*συστατικός*] představující, doporučující.

T.

tālus doplň: 1) synekd. pata.
tenor doplň: formule středověkých listin *tenore praesentium* tímto listem.
ermentum, *ī, n.* [*tero*] otírání, ničení, zkáza *Pl.*
tetrastichon, *ī, n.* [*τετράστιχον*] čtyřverší, básnička o čtyřech verších.
textrīx, *īcis, f.* [*textor*] tkačka, tkadlice.
thema, *atis, n.* [*θέμα*] námět, thema zejm. písně n. oslavné řeči.
thēsaurārium, *iī, n.* [*thesaurus*] pokladnice.
thōrifex i ***torrifex,*** *icis, m.* [*thorax* a *facio*] platnéř.
tignum, doplň: krov: *in finitimo tigno Prop.*
tīnctus, *a, um* [*tinguo*] namočený; o barvě sytý.
titiō, *ōnis, m.* hořící n. shořelý předmět; oheň.
tomus, *ī, m.* [*τόμος*] oddíl, kus; díl, svazek (knihy).
tonus, *ī, m.* [*τόνος*] tón, zvuk; přízvuk.
tortiō, *ōnis, f.* [*torqueo*] mučení, trápení.
toxicon n. **toxicum,** *ī, n.* [*τοξικόν*] jed k napouštění šípů; vůb. jed.
trāditōrīē, adv. [*trāditorius* od *traditor*] zrádně.
traicius = *Thracius.*
trānsmeābilis, *e* [*transmeo*] co možno přejíti, přechodný, o řece přebrodný.
trānspīrātiō, *ōnis, f.* [*transpiro*] prodýchování, průchod (dechu, potu a pod.).
trībulātiō, *ōnis, f.* [*tribulo*] utiskování, sužování.
trībulō, *āre* [*tribulum*] roztírati (obilí); přenes. utiskovati, sužovati.
trīnitās, *ātis, f.* [*trinus*] trojice.
tripudium, doplň: jásání; slavnost, radost.
trīstor, *ārī* [*tristis*] býti smuten, truchliti.
tri-venēfica, *ae, f.* arcitravička *Pl.*
triviālis, *e* [*trivium*] obyčejný; *artes triviales* základní nauky (t. gramatika, rétorika a logika); o škole nižší.
trutinō, *āre* [*trutina*] vážiti, odvažovatit uvažovati.
tubulātus, *a, um* [*tubulus* dem. k *tubus* v. *tuba*] rourovitý.
tubulus, *ī, m.* [*tuba*] trubička, rourka.
turbēla n. **turbella,** *ae, f.* [*turba*] hřmot, povyk, ‚bouřka'.
turpiloquium, *iī, n.* [*turpis* a *loquor* hanebné mluvení.

U.

ūnā-cum adv. společně (s —).
Ūtis, acc. *Utin* n. *Utim, m.* [*Οὖτις*] vl. Žádný, Nikdo (smyšlené jméno, s kterým se Odysseus představil Polyfemovi).

V.

vacīvus, *a, um* psáno i **vo-** [*vaco*] prázdný, volný (od zaměstnání).
vagulus, *a, um* [*vagus*] těkavý: *animula vagula* (*Hadrianus*), ‚dušička bludička'.
vāh, interj. ach, aj.
variolus, *ī, m.* i **variola,** *ae, f.* neštovice.
vastitiēs, *ēī, f.* = *vastitas.*
ventriculus doplň: *v. fartus* (*Hyginus*) bachor, jelito.

vēnula, *ae, f.* [demin. k *vena*] cévka, žilka.
versifex, *ficis, m.* [*versus* a *facio*] skladatel veršů, veršovec, s příhanou veršotepec.
vēsīca, doplň obr. nabubřelost *M.*
vespera, doplň: církv. nešpory.
vicis, doplň: *vice versa* naopak, obráceně, nazpět.
vicissātim, adv. [*vicis*] střídavě, zase.
vīdulus, *ī, m.* koš.
vīctor, *ōris, m.* [*vieo* plésti] košikář.
vīrulentus, *a, um* [*virus*] jedovatý.
vīsitātiō, *ōnis. f.* [*visito*] navštívení; církv. (biskupská) visitace.
vispillō, i **vespillō,** *ōnis, m.* hrobař.
vituperium, *iī, n.* [*vitupero*] kárání, hana.
vocīvus v. *vacivus.*
voluntārīē, adv. [*voluntarius*] dobrovolně.
volūtiō, *ōnis, f.* [*volvo*] valení, val.

X.

xenodochium, *iī, n.* [ξενοδοχεῖον] útulna pro hosty, hospoda, hospic.

Z.

zaccarum, zuccarum, viz *saccharum.*
zēlātor, *ōris, m.* [*zelo*] horlitel, (horlivý) přívrženec.
zēlus, *ī, m.* [ζῆλος] řevnění; řevnivost: žárlivost, horlivost, snaživost; touha·

Pražák
Novotný-Sedláček

Latinsko-český SLOVNÍK